ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք։ Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — MARDI 1ER SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8383 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4384

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՆՈԼԻՍ ՂԼԵԶՈՍ ԵՒ ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Անցեալ Յուլիսին Աթէնքի մէջ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը Յունաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի եօթը անդամներուն, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ լրտես։

Ամբաստանեալներու պարագլուխն էր Մանոլիս Ղլեզոս, յայտնի համայնավար գործիչ, որ գերմանական գրաւման շրջանին «հերոսացած» էր, Ակրոպոլի վրայ տնկուած թշնամի դրօշակը վար առած ըլլալուն համար։

«Յոյն ազգային հերոս»ը բոլշեւիկեան քարոզութեան համար օգտագործումի շատ դիւրին եւ շահեկան դրամագլուխ մըն էր։ Մոսկուայի պրոպականտի հսկայ մեքենան շաբաթներ առաջ գործի լծուեցաւ։ Շարժման մէջ դրաւ աշխարհի բոլոր համայնավարական ու «յառաջդիմական» կազմակերպութիւնները՝ հրահանգելով անոնց, որ հեռագիրներով ռմբակոծեն Յունաստանի վարչապետ Քարամանլիսը, բողոքելու համար յոյն լրտեսներու «անարդար» դատավարութեան դէմ։

Համայնավարական թերթերն ու ռատիօն գրգռիչ տեղեկութիւններ հաղորդեցին օրերով, խաբելու համար հանրային կարծիքը եւ մոլորեցնելու բարեմիտ մարդիկը։ Ուզեցին հաւատացնել թէ հելլէն դատարանը արդէն իսկ նախապէս որոշած է մահուամբ պատժել ամբաստանեալները եւ թէ դատավարութիւնը պիտի ըլլայ պարզ ձեւակերպութիւն մը, մթագնելու համար «աշխարհի արդարակորով խիղճը»։

Մոսկուայի գործակալները յաջողեցան այլայլել հրապարակը։ Ամէն կողմէ հեռագիրներ տեղացին հելլէնական իշխանութեանց՝ պահանջելով ազատ արձակել «Յունաստանի ազգային հերոս»ն ու ընկերները, նոյնիսկ Վորոշիլովէն, որ պարտականութիւն համարած էր դիմել Պաւել Ա. Թագաւորին, «ղեկավարուած մարդասիրական նկատառումներով»։

Զենք զարմանար թէ ինչու բոլշեւիկները իրենց հերթական պրոպականտին նիւթ են դարձուցած Ղլեզոսը։

Սակայն շատ կը զարմանանք — ու կը մեղադրենք — որ կարաւանին խառնուած է մեր կտրած սայլն ալ — չտալու համար ուրիշ բացատրութիւն։

Երեւանի ձայնասփիւռը արտասահմանի Հայութեան հաղորդած էր թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւս իր կարգին հեռագիր մը ուղղեր է վարչապետ Քարամանլիսի։

Մոսկուայի պաշտօնական Թասս գործակալութիւնը Յուլիս 10ին հրատարակած է այդ հեռագրին պատճէնը։

Էջմիածնի գահակալը «ներշնչուելով քրիստոնէական սիրոյ սկզբունքներէն», իր ձայնը կը միացնէ «մեր հայրենիք»ի — խմա՛ Խորհրդային Միութեան — հանրային կարծիքին, բողոքելու համար հելլէն իշխանութեանց կողմէ պատրաստուած «անարգ ոճիր»ին դէմ։ Ու կ՚աւելցնէ.

«Այսու կը դիմենք ձեր խղճին՝ խնայելու համար մահապատիժը ձեր երկրի մեծ զաւկին»։

Ուրեմն Վազգէն Ա. կը գուշակէ արդէն — դատավարութենէն օրեր առաջ — թէ Ղլեզոս մահուամբ պիտի պատժուի։ Եւ «անարգ ոճիր» կը վերագրէ հելլէնական դատարանին, որ — ինչպէս բոլոր երկիրներու դատարանները, բացի խորհրդայինէն եւ Թրքականէն — կոչուած է արդարամտութեամբ երեւան հանել ճշմարտութիւնը։

Կարելի՞ է հարցնել Վազգէն Ա.ի.

— Հայաստանեայց Եկեղեցին եւ Հայ հաւատացեալները ի՞նչ կապ ունէին Ղլեզոսին եւ ընկերներուն հետ եւ ի՞նչ շահ ապահովեցին Էջմիածնի եւ Հայաստանի համար՝ Քարամանլիսին ուղղուած հեռագրով։

Եկեղեցին կրօնական հիմնարկութիւն է եւ կապ չունի աշխարհիկ գործերու հետ։ Կաթողիկոսը ի՞նչ իրաւունքով միջամուխ կ՚ըլլայ քաղաքական գործերու, որոնք ո՛չ մէկ կապ ունին հայ ժողովուրդին կողմէ իրեն վստահուած բարձր պաշտօնին հետ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ - ՄԱՔ ՄԻԼԸՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Շաբաթ եւ կիրակի, զօր. Այզընհաուըր գլուխ գլխի խօսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ Վարչապետ՝ Մաք Միլընի հետ, այս վերջինոյն առանձնական բնակարանը՝ Չէքըրզ։

Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ խօսակցութեանց նիւթին վրայ։ Ոչ մէկ յայտարարութիւն հրատարակուած է, բայց ըստ պաշտօնական չորս բանբերներուն, որոնք օրը երկու անգամ Չէքըրզէն Լոնտոն կ՚երթան կուգան, խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը եղած է՝ ապահովումը։ Նախագահը եւ Վարչապետը խօսած են նաեւ համայնավար գործունէութեանց շուրջ, համաշխարհային չափանիշի վրայ, ազատ աշխարհի դէմ։

Մաք Միլըն եւ Այզընհաուըր խօսած են Ատլանտեան Ուխտին ներկայ կացութեան վրայ, հակառակ անոր որ այս հարցը գլխաւորաբար պիտի ծեծուի Փարիզի մէջ, չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի։

Պաշտօնական շրջանակներու կարծիքն այն է որ Անգլիոյ Վարչապետը այլեւս չի մտածեր Վերին ժողովի մը մասին, Յունուարէն կամ Փետրուարէն առաջ։

Այզընհաուըր, իր կողմէ, կը խորհի թէ նման ժողով մը կ՚արդարանայ միայն եթէ Խրուշչեւ իրեն հարկ եղած ապահովութիւնը տայ խորհրդային բարեկամեցողութեան վրայ, ըլլա՛յ Ուաշինկթընի, ըլլայ Մոսկուայի մէջ, ուր հաւանական է որ Այզընհաուըր երթայ Նոյեմբերի վերջ։

Անգամ մը եւս, Այզընհաուըր ամէն ապահովութիւն տուած է որ ուղղակի ոչ մէկ բանակցութիւն պիտի վարէ Խրուշչեւի հետ։ Համաձայն կարգ մը դէտերու, Այզընհաուըր Խորհ. Միութենէն ետք Նոր Տելհի պիտի երթայ։

Կիրակի առտու, ներկայ ըլլալէ ետք աստուածեան պաշտամունքին, Այզընհաուըր եւ Մաք Միլըն անակնկալօրէն մեկնեցան Չէքըրզէն։ Քիչ յետոյ կ՚այցելէին Օքսֆորտի նշանաւոր համալսարանը եւ կարճ պտոյտէ մը ետք վերադարձան Չէքըրզ։

Որոշ շրջանակներու համաձայն Այզընհաուըր Տը Կոլի պիտի առաջարկէ հաւասար դիրք մը ունենալ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, մանաւանդ հիւլէական հարցի նկատմամբ։ Նման առաջարկ մը, քաղաքական գետնի վրայ, պիտի նշանակէ որ Ֆրանսան ալ վերոյի իրաւունք պիտի ունենայ անոնց հաւանական գործածութեան վրայ։

Մաք Միլըն եւ Այզընհաուըր խօսած են նաեւ Ալժերիոյ մասին պարզապէս ձեւ մը գտնելու համար ՄԱԿի յառաջիկայ ժողո-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹԱՂՈՒՄ

ՈՂԲ. ԸՆԿ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք Յուսաբերի վերջին թիւերը որ կը գուժեն մեր ողբացեալ ընկերոջ մահուան մանրամասնութիւնները։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստ. 27ին Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ։

Ստորեւ՝ մանրամասնութիւններ.

Հինգշաբթի, Օգոստ. 27, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ մեր յաւէտ անմոռանալի ընկերոջ՝ Գաբրիէլ Լազեանի յուղարկաւորութիւնը, ազգականներու, ընկերներու եւ բարեկամներու խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Բազմաթիւ ընկերներ եկած էին նաեւ Աղեքսանդրիայէն, իբրեւ ներկայացուցիչ կուսակցական եւ մշակութային մարմիններու։

Եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէր Առաջնորդ Սրբազանը, իր շուրջ ունենալով Աղեքսանդրիոյ առաջնորդ. հոգշ. Տ. Զաւէն վրդ. Չինչինեանը եւ քահանայից դասը։

Ներկայ բազմութիւնը յուզումով հետեւեցաւ արարողութեանց։ Ապա դագաղը ուսամբարձ փոխադրուեցաւ եկեղեցւոյ բակը, ուր դամբանականներ խօսեցան ընկ. բժ. Եր. Խաթանասեան՝ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնին, ընկ. Կ. Կոկանեան՝ Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէին, իսկ Պ. Թորոս Խաչատուրեան՝ «Յուսաբեր» Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ։

Դամբանականներէն ետք՝ դագաղը դարձեալ ուսամբարձ փոխադրուեցաւ գլխակառք եւ յուղարկաւորներու թափօրը, բազմաթիւ ինքնաշարժներով, ուղղուեցաւ «Յուսաբեր»ի շէնքը, ուր կը բնակէր մեր ողբացեալ ընկերը։

«Յուսաբեր»ի աշխատաւորները իրենց ուսին վրայ առին դագաղը եւ տարին ապարան, ուր ամէն օր ներկայ էր հանգուցեալը՝ իր գործակիցներուն ու հայ եւ արաբ աշխատաւորներուն հետ։ Իրապէս յուզիչ պահ մըն էր այդ։ Դագաղին հետ ապարան իջած էր նաեւ մեր հանգուցեալ ընկերոջ այրին՝ Տիկին Նաթալի Լազեան։ Դագաղը, Եռագոյնով ծածկուած, պահ մը դրուեցաւ սեղանին վրայ, ուր սպասող Տիկին Լազեան վերջին հրաժեշտը տուաւ սիրելի անհետացեալին։

Ներկաները հազիւ կրնային զսպել իրենց արցունքը՝ այս խորապէս յուզիչ տեսարանին առջեւ։

Դագաղը ապա կրկին դրուեցաւ գլխակառք եւ յուղարկաւորներու բազմութիւնը ուղղուեցաւ Հելիոպոլիս՝ Ամենայն Սրբոց գերեզմանատունը։

Հոն՝ գերեզմանատան մէջ կատարուեցաւ թաղմանական արարողութիւնը։ Դագաղը հող իջնելէ առաջ, Հայաստանէն ափ մը հող ցանուեցաւ մեր հանգուցեալ ընկերոջ մարմնին վրայ։ «Յուսաբեր» օրաթերթին կողմէ դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Սարգիս Զէյթլեան, նաեւ ընկ. Վահան Գավուզճեան՝ Աղեքսանդրիոյ բոլոր մարմիններուն կողմէ։

Թաղման արարողութիւններէն ետք, սգակիր ներկաները, ընկերներ եւ բարեկամներ, իրենց զգածուած ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր անմոռանալի ընկերոջ այրիին եւ աղջկան՝ Տէր եւ Տիկին Մախլուֆի, ապա մաս առ մաս մեկնեցան գերեզմանատունէն, իրենց հետ տանելով յիշատակը եռանդուն ու կորովի հանրային գործիչին, հրապարակագիրին, ընկերոջ ու բարեկամին՝ սիրելի Գաբրիէլ Լազեանի, որուն անժամանակ մահը անհուն վիշտով համակած էր մեզ՝ բոլորս։

×

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին մեր հանգուցեալ ընկերոջ այրին, զաւակը, ազգականներ, ընկերներ ու բարեկամներ, ինչպէս նաեւ կուսակցական մարմիններ եւ մշակութային ընկերակցութիւններ՝ Լիբանանէն, Յունաստանէն, Ֆրանսայէն, Իրանէն եւ Եգիպտոսէն, թիւով շուրջ քառասուն։

×

Մեր հանգուցեալ ընկերը, թէ՛ նամակներով եւ թէ անձնական շփումով, սերտ կապ կը պահէր մօտիկ եւ հեռաւոր ընկերներու, բարեկամներու եւ կուսակցական մարմիններու հետ։ Կը վայելէր անոնց բոլորին անվերապահ յարգանքն ու համակրանքը։

Կը հասնէր ամէն բանի, ամէն տեղ։ Կը քաջալերէր օգտակար ձեռնարկները։ Ուժ կուտար երիտասարդական եւ պատանեկան միութիւններուն, անձամբ ներկայ ըլլալով անոնց ժողովներուն, հաւաքոյթներուն եւ հանդէսներուն։

Այս տեսակէտով անփոխարինելի էր մեր ողբացեալ ընկերը։

Աշխատունակ, յոգնիլ չգիտցող մարդ մըն էր մեր ընկերը, համակ եռանդ ու նուիրում։

Հիմա, իր ապաժամ մահէն ետք, մեզի կը մնայ անգամ մը եւս ոգեկոչել իր քաղցր յիշատակը եւ այրած սրտով հակիլ իր թարմ հողակոյտին առջեւ.— Ո՞ւր ես, Գաբրիէ՛լ Լազեան։ Պիտի փնտռենք ու պիտի չմոռնանք քեզ...

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

•

Իր քննական պտոյտը վերջացնելով, Նախագահ Շարլ Տը Կոլ, կիրակի իրիկուն Փարիզ վերադարձաւ։

Նախագահը այցելեց զինուորական բոլոր շրջանները, նոյնիսկ յառաջապահ դիրքերը, անձամբ ծանօթանալու համար իրական կացութեան։

Ամէն տեղ, զօրավարը քաջալերական եւ շնորհաւորական խօսքեր ուղղեց բանակի զինուորներուն եւ սպաներուն, մինչ յոյսի խօսքերով կը խանդավառէր մահմետականները։

Թիզի-Ուզուի մէջ խօսք առնելով, Տը Կոլ կը յայտարարէր.— «Կարծէք կը տեսնեմ մեծ յոյսեր եւ մանաւանդ՝ խաղաղութիւնը։ Եւ խաղաղութենէն մեկնելով, ինչե՛ր կարելի պիտի ըլլան»։

Նախապէս, Թէպասայի մէջ, տեղւոյն քաղաքապետ - երեսփոխանը Մոհամէտ Լաքտար Ճունի, կ՚ընդունէր Զօրավարը յայտարարելով.— «Վստահութիւն ունինք Աստուծոյ վրայ, որովհետեւ հաւատացեալ ենք, եւ վստահութիւն ունինք ձեր վրայ մեզ շահագրգռող հարցերուն լուծումը գտնելու համար»։

Նախագահը կը պատասխանէր.— «Ոչ մէկ բան կրնանք շինել կամ վերաշինել խաղաղութենէն առաջ, այսինքն եղբայրութենէն առաջ։ Ապա, նոր դարաշրջան մը պիտի սկսի։ Սկսած է Ֆրանսայի համար։ Պիտի սկսի Ալժերիոյ համար եւ Ալժերիացիները իրենք իսկ պիտի կերտեն իրենց ճակատագիրը»։

Նախագահ Տը Կոլ կիրակի իրիկուն Փարիզ հասաւ, եւ կը պատրաստուի չորեքշաբթի օր ընդունելու Այզընհաուըրը։

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Քանի մը տարի առաջ չրջանն ըրած էի Շարաւինի լիճին։ Եւ երկարօրէն հիացած՝ լեռներու ծոցին կապոյտ երազի մը պէս յանկարծ բացուող այս դիւթական բնանկարին գեղեցկութիւններուն վրայ։

Չէի գիտեր սակայն որ ան կը կոչուէր նաեւ Փալատրիւ։ Նկատած նոյնիսկ բերդի մը պէս խիստ եւ ամրակուռ այն շէնքը, որ հակադրութիւն մը կը կազմէր գեղածիծաղ լիճին ափին՝ մէկը միւսէն սիրուն ամարանոցներուն միջեւ։

Չափէն աւելի չզարմացայ սակայն երբ ա՛լ յայտնի եղաւ որ Նոր Սերունդը այդ բերդն էր ընտրած իբրեւ բանակավայր։

Բերդի այդ տպաւորութիւնը աւելի չեչտուեցաւ իմ մէջս, երբ բաւական հեռուէն արդէն նշմարեցի պերճի մեծայաղթ ցանցուածին գագաթին ծածանող զոյգ եռագոյնները, — Ֆրանսականն ու Հայկականը։ Շէնքէն ներս չմտած, հայ երիտասարդութիւն եւ բերդ բառերը զուգորդուած էին արդէն մտքիս մէջ։

Երբ, քիչ յետոյ, Կրընոպլի մեր սիրելի առաջնորդը աւելցուց թէ ապագայ գործարան մըն էր ան, ելեկտրական բարդեր (փիլեր) արտադրելու սահմանուած, այդ զուգորդութիւնը աւելի հիմնաւորուեցաւ եւ վերածուեցաւ լուսաւոր մտածումի մը։

Կ'ուզեմ զայն պահել վերջաւորութեան եւ տալ, մեր ուխտագնացութեան իբրեւ եզրակացութիւն։

Ի՞նչ ուխտագնացութիւն սակայն։

Տխրօրէն հեգնական չի՞ թուիր այս բառը այսօր մեր բերնին մէջ, տարագրի մեր այս օրերուն։ Ս. Աստուածածնի այս տօնին մանաւանդ։

Ո՞ւր են մեր հնաւանդ ուխտատեղիները, ո՞ւր են մեր սրբանուէր վանքերը։

Ո՞ւր, ո՞ւր է, Աստուածածնի այս օրի՛ն, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը։

Ո՞ւր են այդ բոլորը... Եւ ո՞ւր ենք մենք։

Աւա՜ղ, այդ բոլորը մեր անցեալն է ալ, անմոռանալի՛։ Այդ բոլորը՝ մոխի՛ր ու սրբազան յիշատակ։ Մեր տարագիր հոգիներուն մէջ անթեղուած՝ անմար կրակ։

Բայց մենք այսօր Եւրոպայի սրտին վրայ ապրող Հայեր ենք։ Ու զարմանալի՛ որ դա՛րձեալ եկեր ենք ուխտի։

Ուխտի՝ ո՛չ թէ մեր անցեալի յիշատակներուն, այ մեր ապագային։ Ուխտի՝ մեր նո՛յնքան անմար յոյսին եւ հաւատքին խարիսխը կազմող՝ Հայ երիտասարդութեան։

Եւ այս մտածո՛ւմն է միայն որ մոռցնել կուտայ մեզի մեր ամբողջ տխրութիւնը։

Համոզուելու համար, մտէ՛ք շէնքէն ներս, Ֆրանսայի բոլոր անկիւններէն հասած ուխտաւորներ։

Տեսէ՛ք, հո՛ս կ'ապրի Ֆրանսահայ երիտասարդութեան ծաղիկը։ Ֆրանսա ծընած ու հասակ նետած հայ աղջիկներ ու մանչեր, հայ ազգային պանծալի գաղափարական ընտանիքին կրտսեր անդամները, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը։ Հոս եկած են ասոնք ամբողջ ամիս մը մաքուր օդ ծծելու։ Զիրար տեսնելու, միասին ապրելու, զիրար աւելի լաւ հասկնալու ու սիրելու համար։ Հայերէն խօսելու, հայերէն երգեր երգելու, պարելու եւ ըրւարճանալու համար։

Հայկական ոգի շնչելու։

Եւ բսէք ինծի, կա՞յ աւելի սրբազան ուխտատեղի, կա՞յ աւելի հրաշալի դաշտ կամ պարտէզ քան ա՛յն, ուր կը ծաղկի ապագայ Հայութիւնը, — մեր սէ՛րը, մեր յո՛յսը, մեր ապրելու խրախոյսն ու մեր կեանքին միակ իմաստը։

Գաղափարական հայ երիտասարդութի՛ւնը, զինուորագրեալները հայ հայրենիքին, հայ մշակոյթին, պահապաններն ու շարունակողները հայկական ամբողջական ոգիին, — անխարդախ ու լուսաճաճանչ ադամանդ, աշխարհի ամէնէն արժէքաւորներէն, ամէնէն գեղեցիկներէն։

Տեսէ՛ք, այդ ոգին է որ կը ճառագայթէ ամէն դէմքէ, կը հոսի ամէն կողմէ։ Բեմէն՝ հայկական պերճ բարբառով, հայ տոհմիկ երգին սրտայոյզ եղանակով, ու այդ բեմը զարդարող մշտնջենական Արարատի գագաթէն մինչեւ այս հեռաւոր անկիւնը հասնող քաղցրիկ գեփիւռով։

Ամէն տեղ հայկական այդ ոգին, մինչեւ իւրիկուն կրակին վրայ դարձող խորոված չամփուրներէն բարձրացող բոյրին մէջ, մատռուակուող գինիներուն բաժակին մէջ, օրհնուած խաղողի ողկոյզներուն մէջ, անուշ սրտի մը պէս ճեղքուած ձմերուկին մէջ։

Բոլոր շրթներուն վրայ, բոլոր աչքերուն, բոլոր սրտերուն մէջ։

Եւ ա՛յս, ամբողջ օրը, մինչեւ ուշ գիշեր։ Երկու հազար Հայեր, ամէն տարբեր շրջաններէն, Փարիզէն, Մարսէյլէն, միջին Ֆրանսայի հայկական բոլոր կեդրոններէն, Լիոնէն, Տէսինէն, Վիէնէն, Վալանսէն եւ դեռ աւելի հեռաւոր տեղերէ։

Գիշերը կը յառաջանայ, հետզհետէ աւելի զով։ Ուխտաւորները կը սկսին մեկնիլ ու կը պարպուի շէնքը, հսկայ փեթակի մը պէս։ Կը մնան բուն բնակիչները, երկսեռ երիտասարդութիւնը, անոնց ղեկավարները ու նաեւ երէց սերունդին այն անդամները, որոնք ամբողջ օրը ծառայած են ուխտաւորներուն ախորժակին ու ծարաւը գոհացնելու, առանց վայրկեան մը հանգչելու։ Անոնցն է հիմա կարգը։ Կը բոլորուինք բակին մէջ դրըուած սեղաններուն շուրջ, երիտասարդներուն հետ խառնուած։

Անոնց համար նոր կը սկսի «հանդէս»ը։ Բուն զուարճութիւնը, կերուխումը, երգն ու պարը։ Յեղափոխական երգերը կը թնդացնեն կիսաւարտ գործարանին լայն բակը։ Հետզհետէ աւելի աւելի բազմաձայն, հետզհետէ աւելի խրոխտ։ Ու սրտառուչ ա՛յնքան։

Երիտասարդները ոտքի են արդէն, բաժակներ ի ձեռին, իւրաքանչիւրը ֆետայիի մը կերպարանքը ստացած յանկարծ, ու կարծէք անոր հոգին զգեցած։

Կ'ուզեմ խառնուիլ անոնց։ Յոգնած եմ սակայն, անքուն, ձայնս մարած։ Չեմ կրնար սակայն նստած ալ մնալ։ Կարելի՞ է նստած մնալ այդ երգերուն ի լուր, այդ պարերուն ի տես։ Մեռելներն անգամ կ'արթնցնեն անոնք։ Ոտքի կ'ելլեմ ու կը թափառիմ անոնց շուրջը։ Քիչ յետոյ կը մօտենամ մեկուսի դրուած սեղանի մը։ Անծանօթ մարդ մը, որ Հայու չի նմանիր, օղի կը խմէ, ուրիշ ծանօթ դէմքերով շրջապատուած։ Կ'ենթադրեմ որ ան այդ բանը ըրած է ու կը շարունակէ բաւական առենէ ի վեր, թերեւս կէսօրուընէ ի վեր։ Որովհետեւ հասած ձմերուկի մը պէս կաս-կարմիր է իր դէմքը, ու տրամադրութիւնը շատ բարձր։

Մտերմաբար կը բռնէ թեւէս եւ ինծի ցոյց տալով երիտասարդները, Ֆրանսերէն կ'ըսէ.

— Հրաշալի է չէ՞ անոնց պարը։

Ապա, առանց պատասխանիս սպասելու, բաժակը կը տանի շրթներուն ու կը դիտէ շէնքին բարձրադիր պատերը։

Ընկերոջ մը կը հարցնեմ անծանօթին ո՞վ ըլլալը։

— Շէնքին տէրն է, կ'ըլլայ պատասխանը։

Անոր կողմը կը հակիմ։ Նոյն դիրքին մէջն է։ Կ'երազէ կարծէք։ Կ'երազէ հաւանաբար իր ապագայ շինելիք ելեկտրական բարդերուն մասին։

Ես ալ թերեւս ստացած եմ հիմա իր կերպարանքը։ Ակնարկներս սակայն երգող ու պարող հայ տղոց ուղղած եմ ես, այդ կենդանի բարդերուն, որոնք հայկական ոգի ու շունչ ամբարելու վրայ են իրենց կուրծքերուն տակ, վա՛ղը, տարի՛ն ամբողջ, լոյս տալու համար քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ցրուած մեր բազմութիւններուն։

Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐ

Հ. ՏԻՄՈԹԷՈՍ Վ. ՏԷՐ-ԿԻՒԼԵԱՆ

Մխիթարեան Մայրավանքի հնամեայ զանգակատան թաւ զանգը, մահազոյժի վարանոտ կշռոյթով, անգամ մը եւս իր սուգի հունչը սփռեց երկինքն ի վեր։

Օգոստոս 23ի արեւածագին՝ կեանք մը կը մարէր «Փոքր Հայաստան»ի մէջ։

Ս. Ղազարի կղզեակին Աստուածիջակ անդորրութեան մէջ, ի լուր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հոգենուագ աղօթքին, կարելի չէ չհաւատալ թէ մահը կեանք է յաւիտենական։

Փոքր խաչելութեան մը երերուն շուքը գլխին վերեւ, պատուհանի մը չափերն առած՝ անչափ երկինքին լոյսը աչքերուն մէջ, «Տէ՛ր, ընկա՜լ զիս» թախանձանքը շրթներուն, վանականի իր պարզունակ խցիկին մէջ լռիկ վախճանած է՝ Հայր Տիմոթէոս Վ. Տէր Կիւլեան։

Ալեւոր, ութսունամեայ վարդապետը ամբողջ կեանքովը նուիրեալ մը եղաւ, հաւատարիմ գործադիրը, Մեծն Մխիթարի աւանդ ձգած զոյգ առաքելութեանց՝ վառ պահել Եկեղեցին ու Մշակոյթը հայկական։

Դարուս սկիզբը, Առաջնորդ Կովկասեան շրջաններու, առաջին աշխարհամարտի տարիներուն վկայ եղաւ սահմանակից թրքական գաւառներու Հայոց մարտիրոսութեան։ 1916ին, ռուսական զօրքին հետ կը վերադառնայ Տրապիզոն ուր, անխոնջ, օրն ի բուն կը լծուի հայ տարագիրն ու որբը փրկելու նուիրական գործին։

Վարդապետին հարիւրաւոր փրկեալներէն մէկն է նաեւ այսօր Ամերիկա հաստատուած եւ գրչի մեծ համբաւի տիրացած՝ Լեւոն Զաւէն Սիւրմէլեան։ Հայոց անարդ տարագրութիւնը աշխարհի երեսին տուող — «Ձեզի կ'ըսեմ Տիկնայք ու Պարոնայք» — իր անգլիագիր հատորին մէջ, Սիւրմէլեան՝ զգայուն եւ վաւերական էջերով պատմած է վարդապետին եւ Հայուն կատարած փրկարար, ազգանուէր գործը։

Տրապիզոնէն կ'անցնի Թիֆլիս, անկէ Պոլիս, հետը տանելով «իր որբերը»։ 1919 Յունիսին, առաքելութիւնը լրիւ կատարողի անհուն գոհունակութեամբ, «բարբարոսաց աշխարհէն» դէպի փրկութիւն, Վենետիկ կ'առաջնորդէ որբերու խումբ մը։ Հոն, բոլորն ալ Մուրատ-Ռափայէլեան սաներ, տարիներով ուսանեցան. փրկիչ Մխիթարեան վարդապետին կը պարտին անոնք, իրենց արհեստակեաց փայլուն դիրքերը այսօր։

Այնուհետեւ պաշտօնավարեց Մխիթարեան զանազան վարժարաններու մէջ։

Տարիներով խոհուն մեծաւոր Հռոմի Մխիթարեան կղերական Ուսումնարանին, Միաբանութեան այժմու զործօն սերունդը շատ բան կը պարտի անոր հոգեւոր տեսչութեան։ Վեցամեակ մը ամբողջ, ընդհանուր մատակարարը Ուխտին, այդ մարզին մէջ ալ ձեռնհաս գործ է կատարած։

Հող էր ու հող կը դառնայ այժմ, Ս. Ղազարի զարաւոր զանգակատան շուքին, միաբաններու խորշադարան հաւաքական դամբանին մէջ ուր, Վանքի թաղմանական խոնարհութեան օրէնքով, թիւ մը միայն ցոյց պիտի տայ անոր օրհնեալ շիրիմը՝ վրան աղօթելու գացողներուս։

Այս տողերը տապանագիր թող ըլլան մերկ շիրիմիդ։ Յիշատակդ մշտադալար եւ հոգիդ միշտ լոյս, մաքրափայլ Վարդապետ եւ նուիրեալ Մխիթարեան։

Կ. Մ. ԱԼԻՄՇԱՀ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԵՐ ՋՄԵՌԱՒ

— Մեծն Գերմանիոյ Ժողովրդական Ատեանի դատաւորներ, կը սկսի ան, բրուսիական Վերմախթի եւ Գերմանիոյ պատմութիւնը, որ այնքա՜ն հարուստ է քաջութեանց, հաւատարմութեան եւ պատուոյ դրուագներով, երբեք արձանագրած չէ այնպիսի դէպքեր որոնք քօղազերծուեցան ձեր առջեւ։ Եւ ուրեմն, չափազանց դժուար պիտի ըլլար այս բոլորէն ետք, այս ատեանին վայել ան- խռով դիրք մը ունենալ։ Որովհետեւ, ի՛մ դատաւորներս, ի՞նչ պիտի ըլլար հետեւանքը եթէ շնորհիւ այս մարդոց կազմակերպած անարդ մահափորձին, գերման ժողովուրդը զրկուած ըլլար իր Առաջնորդէն, այն անձէն՝ որ իր հզօր կամքով մեր ժողովուրդին ընծայած է իր ճակատագրին տէրը դառնալու փառահութիւնը։ Կը խռովին մեր հոգիները, երբ այստեղ, հոս տեղի ունեցող նիստերու լոյսին տակ, մերկապարանոց երեւան կուգայ դաւադիրներուն ճշգրիտ դիմագիծը։ Խորքին մէջ անոնք պատուոյ եւ արժանապատուութեան ամէն զգացում կորսնցուցած թշուառականներ են որոնք համարձակած են ձեռք բարձրացնել Առաջնորդին վրայ, որուն հանդէպ, իրենց կեանքին գնովը [illegible] խոստացած էին հաւատարմութիւն [illegible]պանդութիւն։ Կը խռովին մեր հոգիները, կ'ըսեմ, երբ կը դիտենք մեր առջեւ ներկայացած այն պատկերը, ուր իրար կը խառնուին ատելութիւնը՝ Առաջնորդին անձին եւ իր վարչաձեւին դէմ, հակասական մեծամտութիւնը, անբաւաբար մարդկայնութիւնը եւ խղճմտանքի ահաւոր պակասը գերման ժողովուրդին հանդէպ, որուն բարօրութեան համար զործած ըլլալ կը յաւակնին դաւադիրները։

Այնուհետեւ, Լասից առանձին առանձին անդրադառնալով ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին հարցաքննութեան եւ իրենց տուած պատասխաններուն, կ'եզրակացնէ.

— Ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրը կատարեալ գիտակցութեամբ մը մասնակցած է դաւաճանական այս արարքին։ Կը պահանջեմ որ օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն, մահապատիժի դատապարտուին ութ ամբաստանեալները։ Կը հրաժարիմ պահանջելէ որ զինուորական եւ քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկեալ յայտարարուին անոնք, քանի որ արդէն ըրած է արդէն Վերմախթի Պատուոյ Ատեանը։ Ամբաստանեալները այլեւս տեղ չունին գերման ժողովուրդին մէջ, իբրեւ զինուոր եւ ոչ ալ իբրեւ մարդկային արարած։ Վերջապէս, կը պահանջեմ որ իրենց բոլոր ստացուածքները գրաւուին։ Եթէ տաք մահուան վճիռը, կը պահանջեմ որ ամբաստանեալները կախուին, համաձայն 29 Մարտ 1933ի օրէնքին։

«Այսպէս, Պարոնայք դատաւորներ, երբ անգամ մը վճիռը արձակէք եւ գործադրուի, միանգամ ընդմիշտ Վերմախթի պատմութենէն պիտի սրբուի արատ մը որ երբեւիցէ տեսնուած չէ եւ պիտի չտեսնուի ասկէ ետք ալ»։

Խօսքի կարգը եկած է այժմ պաշտպան փաստաբաններուն, որոնք բոլորն ալ նախապէս ընտրուած են նախագահ Ֆրայզլէրի կարգադրութեամբ։

Դատարանի մը առջեւ, որուն բոլոր անդամները բաղկացած էին միայն ու միայն հոգւով եւ մարմնով Հիթլէրի նուիրուած անձերէ, կարելի՞ էր ամբաստանեալներու պաշտպանութեան մասին դոյզն հաւատք ունենալ։ Այն տեսակ դատարանի մը առջեւ, որուն վճիռները կանխաւ որոշուած են, կարելի՞ էր միամտութիւնը ունենալ կարծելու թէ պաշտպան փաստաբանի մը ներկայութիւնը իր նշանակութիւնը կրնար ունենալ։

Գերմանացի փաստաբաններ այս հարցումներուն «ոչ» կը պատասխանեն 8 Օգոստ. 1944ին, եւ հետեւաբար իւրաքանչիւրը իր «յաճախորդը» կը լքէ իր բախտին, ինչ որ կ'ապացուցանէ անոնց անկարողութիւնը, պաշտպանողական իրենց դերը կատարելու անանկ դատի մը մէջ։

Կատարուած պաշտպանողականները բոլորն ալ համակերպութեան ոճ ու շեշտ ունէին ու, բովանդակութեամբ, անյոյս էին։ Նմոյշներ։

Տոքթ. Վայսման (մարէչալ Վիցլեպէնի պաշտպան փաստաբանը) — Կը խորհիմ թէ Ժողովրդական Դատարանը պարտի օրէնքին տրամադրութեան համաձայն տալ իր վճիռը։ Այդ պարագային, պիտի ըսէք ինծի, ի՛նչ կարիք պաշտպանողականի մը։ Սակայն պաշտպան փաստաբանի մը ներկայութիւնը կրնայ օգնել դատարանին իր վճիռին մըշակման տեսակէտէն։ Որոշ դատավարութեանց ընթացքին երբեմն կրնան այնպիսի դրութիւններ ստեղծուիլ, որ պաշտպան փաստաբանը ոչինչ կ'ունենայ ըսելիք ի նպաստ ամբաստանեալին։ Պարոննե՛ր, տուէք ձեր վճիռը ըստ օրէնքին, համաձայն իրաւունքին, եւ այս պարագային՝ համաձայն բովանդակ գերման ժողովուրդի կամքին...

Տոքթ. Շվարց (Հէօբնէրի պաշտպան) — Այս ամբաստանեալը պաշտպանելու անկարելիութեան մէջ կը գտնուիմ։ Ինքը լաւ գիտէ թէ ի՛նչ կը նշանակեն դաւաճանութիւնը, թշնամիին հետ համագործակցութիւնը եւ բանակը քայքայելու ամբաստանութիւնները։ Օրէնքը նախատեսած է վերոյիշեալ յանցանքներուն սահմանուած միակ պատիժը. ես որեւէ խնդրանք չունիմ Ժողովրդական Դատարանին ներկայացնելիք...

(18 Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իտալացի գրող մը, Մարիօ Փենոչչի, դէպի Արեւելք իր ուղեւորութեան ընթացքին, կանգ առած է նաեւ Հայաստան: Ապա իտալական մամուլին յանձնած է իր տպաւորութիւնները: Ստորեւ յատկանշական մասերը:

Իջնելով «Ինտուրիստ» պանդոկը, չուզեցի անմիջապէս հանգստանալ: Դուրս ելայ, պտըտեցայ: Ուսումնասիրեցի Հայերու դէմքերը, որոնք բազմաթիւ գծերով կը նմանին Իտալացիներու դէմքերուն:

Իտալիոյ մէջ գտնուելու հաճելի զգացումն ունեցայ, անմիջապէս: Այդ զգացումը յառաջ կու գար հազարումէկ իրողութիւններէ.— ժպիտէ մը, շարժուձեւէ մը, բարձրաձայն խօսակցութենէ մը, բուրումներէն, պարտէզներու կանաչութենէն: Այս զգացումը ունեցեր են նաեւ ուրիշ Իտալացիներ:

Ուրեմն կը թափառիմ ահա քաղաքի մը մէջ որ ինծի երբեք օտար չի թուիր: Ո՞ւր է ասիական հին Երեւանը, զոր մտքիս մէջ ունէի եւ զոր կը յուսայի գտնել. այժմ Հայաստանի մայրաքաղաքը կը յայտնուի աչքերուս՝ նկար մը իբրեւ, զոր արուեստագէտը վերանորոգեր է, ուղղումներով հանդերձ: Հետզհետէ անհետացող փոքրիկ տուներու շարքին վրայ բարձրացեր են վիթխարի պալատներ, աստ ու անդ կ'երեւին կանաչութիւններ, որոնց մէջէն կը ցայտեն զուլալ ջուրեր: Կան տեղեր, ուր աշխատանքը սկսած է, բայց չէ վերջացած տակաւին:

Մայթերու վրայ կ'երթեւեկեն մարդիկ, տաք խօսակցութեամբ ոգեւորուած:

Կ'անցնին փողոցներէն հանրակառքերը, անձնական ինքնաշարժները, բեռնատար մեքենաները, ճիշդ ինչպէս արդիական, որեւէ մեծ քաղաքի մը փողոցներէն:

Կեանքով տոփուն է քաղաքը, զոր կը շրջանակեն մշակուած պարտէզները, կանաչութեամբ եւ ծաղիկներով հարուստ: Ծառերու շուքին տակ նստած են մարդիկ: Եւ իրօք Երեւանի ծառերը հրաւէր կ'ուղղեն անցորդներուն՝ հանգչելու.— «Կանգ առէք, պահ մը, նոր հովանիին տակ, դիտեցէք ծաղիկները, խորհեցէք...»:

Կը հանգչիմ շքեղ հրապարակին գրօսապարտէզին մէջ, նստարանի մը վրայ: Դէմի նստարանին վրայ կը հանգչի եօթանասնամեայ կին մը: Հագած է պարզ, ծաղկազարդ զգեստ մը: Ունի ճերմակ կօշիկներ: Կարծես ըլլար ծերացած երիտասարդ մը: Ակնոցը՝ քթին, ուշադիր կ'ընթեռնու թերթ մը: Մերթ ընդ մերթ գլուխը կը բարձրացնէ, եւ հետաքրքրութեամբ կը նայի ինծի. հասկցած է որ օտարական եմ:

— Ո՞ր երկրէն էք, կը հարցնէ յանկարծ, ռուսերէն:

Կը պատասխանեմ՝ որ Իտալացի եմ:

— Իտալիա՛, կը գոչէ գոհ. երկիր երաժշտութեան... Վերտի, Փուչչինի, Ռոսսինի: Մասքանեի երաժիշտին անունն իսկ ծանօթ է իրեն:

Ու կը պատմէ.— Ծնած օրէս ի վեր կ'ապրիմ Երեւան: Տարուէ տարի, ամիսէ ամիս, օրէ օր, ժամէ ժամ կը կերպարանափոխուի, կ'աճի, կը ծաւալի ան: Առենօք կ'ապրէի հողէ տանիք ունեցող հիւղակի մը մէջ: Այժմ կ'ապրիմ խակական տան մը մէջ որդւոյս, հարսիս եւ երեք թոռնիկներուս հետ: Մեր բնակարանը ունի հոսուն ջուր եւ ելեկտրական լոյս: Կը բաղկանայ երեք սենեակներէ: Ունի խոհանոց, միջանցք, բաղնիք: Ես թոշակառու եմ արդէն, եւ ինքնաբաւ: Իրարմէ բաժնուելէ առաջ՝ այս հայ մայրիկը հրաւիրեց զիս այդ գրօսապարտէզը, դարձեալ խօսակցելու համար:

Ուղղուեցայ դէպի խանութները: Կանգ առի զորգավաճառի մը խանութին առջեւ: Աքանչելի են հայկական գորգերը: Կէս ժամուան ընթացքին՝ հինգ յաճախորդներ հինգ տարբեր գորգեր գնեցին եւ մեկնեցան:

Մարդիկ եւ կիներ հագած են արդիական զգեստներ: Աւանդական հագուստով ոեւէ մէկը չտեսայ:

«Ինտուրիստ» պանդոկը զետեղուած է փոքրիկ հրապարակի մը վրայ: Շուրջը հին տնակները հետզհետէ կ'անհետին, եւ կը բարձրանան նոր շէնքեր:

Հայաստան լծուած է վերաշինական հսկայ աշխատանքի մը, որ չէ վերջացած տակաւին: Կղրապատ լայն ուղիներուն վրայ անդադար կ'երթեւեկեն բեռնատար մեքենաները, որոնք շինանիւթեր կը փոխադրեն մէկ տեղէն միւսը:

Կը շարժիք Երեւանէն դէպի հարաւ: Ճանապարհի ընթացքին՝ Արարատը միշտ կը նայի ձեզ: Անոր անշարժ վեհութիւնը կ'առինքնէ ձեզ: Եւ նորէն կը յայտնուին տուները, կանաչ դաշտերը, մարդերը:

Ջրանցքները Արարատեան հարթավայրին կը բերեն կենսատու հեղուկը: Կ'ոռոգեն դաշտերը, մրգաստաններն ու այգիները: Սանձուած են իրենց ափերէն յորդող ջուրերու հոսանքները: Արդ կ'օգտագործուի ամբողջովին:

Երեւան — Սեւան ճանապարհին վրայ տեսայ բազմաթիւ մեքենաներ, որոնք ջրանցքներ կը բանային: Ջրային ուժի արմատական օգտագործումը հնարաւոր դարձուցած է Հայաստանի տնտեսութեան բարւոքումը: Այս դիտակէտէն մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Սեւան — Հրազդան դրութիւնը: Հանճարեղ յղացումով, եւ ճարտար գործադրութեամբ՝ հիացում կ'առթէ իսկապէս Հայաստանի սրտին վրայ, մօտ երկու հազար մեթր բարձրութեան մը վրայ կը գտնուի Սեւանի լիճը, լեռնային այս մարգարիտը: Գեղամայ ծովն է սա: Աշխարհագիրները զայն հետեւեալ կերպով կը սահմանեն.— «Մեծագոյնը՝ ամենաբարձր լիճերէն, եւ բարձրագոյնը՝ ամենամեծ լիճերէն»:

1410 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող ջուրի այս տարածութիւնը հանճարեղ մարդիկ կ'օգտագործեն՝ չոր եւ անջրդի դաշտերը ոռոգելու եւ ելեկտրական ուժ ստանալու համար: Որպէսզի Սեւանի լիճը չկորսնցնէ իր գեղեցկութիւնը, չնուազի ջուրը, չվերածուի տարածութեան, ճարտարապետները մշակած են նախագիծ մը, ըստ որում բոլոր ջրվէժները պիտի հոսին այս բնական բաժակին՝ Սեւանի մէջ:

Սեւան — Հրազդան ջրվէժի գաղափարը նոր չէ, բայց չէ իրականացած՝ անցեալին: Իրականացած է՝ այսօր:

ՎԵՐԾԱՆՈՂ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

★

Սեպտեմբերի առաջին շաբթուն կը բացուին դռները Փրանսական թատրոններուն, որոնք մօտ երկու ամիսէ ի վեր փակուած էին ամառուան արձակուրդներուն առիթով:

Նոր թատերաշրջանի վերամուտին համար, բոլոր թատրոններու տնօրէնները լծուած են նախապատրաստական տենդոտ գործունէութեան, 1959–60 թատերաշրջանին ընծայելու համար առաւելագոյն փայլ մը:

Ֆրանսական Ազգային Թատրոնը (Քոմէտի-Ֆրանսէզ) հաւատարիմ իր աւանդական ծրագրին, յառաջիկայ շրջանին եւս կառչած պիտի մնայ դասական խաղացանկին, մանաւանդ այն ազդու միջամտութենէն եւ բարենորոգչական ձեռնարկներէն ետք զորս անցեալ շրջանին ի գործ դրաւ Ֆրանսայի Մշակոյթի Գործերու վերադէտ նախարարը՝ Պ. Անտրէ Մալրօ: Ինչպէս գիտենք, ըստ նախարարի կարծիքին, Մոլիէրի Տունը ետքայլ մըն էր արձանագրած անցեալ թատերաշրջանի ընթացքին, զանց առնելով Մոլիէրի, Ռասինի եւ Քորնէյի գործերը եւ տեղ տալով Քուրթըլինի, Լապիշի եւ Ֆէյտոյի վոտըվիլներուն եւ թեթեւ կատակերգութիւններուն:

Առանց այս վերջիններուն արժէքը նսեմացնել ճգնելու, նախարարը առարկած էր թէ՝ դասական գործերու ներկայացման նուազումը կրնար ստուեր մը նետել Մոլիէրի Տան դարաւոր վեհութեան վրայ:

Նախարարին ուրիշ մէկ կարգադրութեամբ, Օտէոն թատրոնը դադրած էր Քոմէտի Ֆրանսէզի մէկ ճիւղը ըլլալէ եւ կոչուելով «Ֆրանսայի Թատրոն», յանձնուած էր տնօրինութեանը Ժան-Լուի Պառոյի: Այս վերջինը ծրագրած էր 1959-1960ի թատերաշրջանը Օտէոնի բեմին վրայ բանալ Քլոտէլի « Ոսկեայ Գլուխը » գործով, սակայն վերջին պահուն անհամաձայնութիւն մը յառաջ եկած ըլլալով թատրոնի բեմի աշխատաւորներուն եւ նոր տնօրէնին միջեւ, կը սպասուի կառավարութեան իրաւարարութեան՝ հարցը լուծելու համար:

Մինչ այդ, Ժան-Լուի Պառօ, նոր շրջանը պիտի բանայ Փալէ-Ռուայալի բեմին վրայ անցեալ տարի այնքան յաջողութիւն գտած «Փարիզեան կեանքը» գործով, որուն նիւթը 1900եան «գեղեցիկ շրջան»ի արտացոլումն է, եղանակաւորուած մեծանուն երաժիշտ Օֆէնպախի կողմէ:

Քոմէտի Ֆրանսէզի թիւ մէկ մրցակիցը՝ Ազգային Ժողովրդական Թատրոնը (Փալէ տը Շայօ), որ այնքան ձեռնհասօրէն կը ղեկավարէ Ժան Վիլար, նոր թատերաշրջանին համար իր խաղացանկին մէջ զետեղած է Շէյքսփիրի «Համլէթ»ը, որ անպայման հաղուագիւտ նորութիւն մը պիտի ըլլայ, տրուած ըլլալով որ խոլայոյզ Դանիացի իշխանին՝ Համլէթի դերը ստանձնած է ծանօթ դերասան Ժերար Ֆիլիփ, որուն՝ նման դերերու մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնները բազմաթիւ են (Տոստոյեւսքիի «Ապուշը» եւ Ալֆրէտ տը Միւսէի «Սիրոյ հետ չեն կատակեր»ի Փեռտիկոնը):

Թատերասէր շրջանակները անձկանօք կը սպասեն Ժերար Ֆիլիփի Համլէթին, պարզ այն պատճառով որ ասկէ առաջուան ֆրանսացի Համլէթները այնքան ալ մեծ յաջողութիւն մը չեն կրցած արձանագրել այդ դերով, նոյնիսկ Եռնէյն ու Ժան-Լուի Պառօն:

Կարեւոր ձեռնարկ մըն է նոյնպէս Սթիւտիօ տէ Շան-զ'Էլիզէի մէջ «Փիթօյէվ» դերասանախումբին նոր թատերաշրջանին համար պատրաստած Չեխովի «Հօրեղբայր Վանիան»:

Այս գործը նոյնպէս մեծ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ նախ անոր համար՝ որ նախանցեալ տարի Ազգերու Թատրոնի կազմակերպութեան մէջ Չեխովի այդ երկը ներկայացուեցաւ ռուս դերասաններու կողմէ եւ արժանացաւ փարիզեան հասարակութեան անվերապահ գնահատանքին, եւ անոր համար՝ որ գործին ղեկավարը՝ Սաշա Փիթոյէֆ (ողբացեալ հայազգի դերասան Ժորժ Փիթոյէֆի որդին) մասնագէտ մըն է ռուսական բարքերու հետ կապ ունեցող գործերու բեմադրութեան:

Տիմա Որդիի «Գամելիազարդ Տիկինը» Թէաթր տը Փարիի մէջ պիտի ներկայացուի ծանօթ դերասանուհի Տիկին Էտվիճ Ֆէօյէրի կողմէ, որուն համար այլեւս տեսակ մը մասնագիտութիւն է դարձած ազնուահոգի կիսաշխարհիկ կնոջ՝ Մարկրիթ Կօթիէի տիպարին ստեղծագործութիւնը: Էտվիճ Ֆէօյէր նոյն դերը խաղացած է 500 անգամ Փարիզի եւ 1000 անգամ արտասահմանի եւ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ:

Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է փարիզահայ թատրոնը:

Արդեօք սկսնող թատերաշրջանի վերջալոյսին պլպլացած լոյսի քանի մը ցոլքերուն պիտի յաջորդէ՞ շառագոյն արշալոյս մը...

Սպասենք եւ յուսանք:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԱՅՐԻՆ

★

Դ.

Ինքը Բերա էր ու Խաչօն Ղալաթիա մնացեր էր. մէկը լերան վրայ, միւսը ստորոտը, եւ կը թուէր թէ երբեք այդ ստորոտէն վեր պիտի չկրնար ելլել: Մարտիրոս այդ բաղդատութիւնը կ'ընէր մտքէն:

Աղէկ շահ կար իր ծառայութեան մէջ ու աղէկ հաճոյք. հայրենի տան աղքատիկ ու միօրինակ կեանքը՝ լուսուն ճեղքուելուն հետ անհետացող անհաճոյ եւ անկարելի երազի մը տպաւորութիւնը կը դառնար հետզհետէ. այս բոլորովին իգական աշխարհին մէջ ուր հազիւ ոտք կը կոխէր, ապագան փայլուն ու հիանալի կ'երեւար. Ֆրանսերէն սորվիլ կը սկսէր ահա ու «մատամ» կ'ըսէր տիկիններուն խօսած ատենը, վասնզի տիկիններուն հետ կը խօսէր. շարունակ փոքր ու մեծ ծրարներ կը տանէր անոնց տունը եւ պախշիշ կ'առնէր:

Յայտնի էր որ քիչ շատ ամէնուն հաճելի սպասաւոր մըն էր: Ֆրանսուհի մը՝ Արեւելքցիներուն այս կատարելագործեալ տիպարին սիրահար, ու մանաւանդ Բերացի հայ տիկին մը ամէնէն անակնկալ կերպով իր փոքրիկ ծառայութիւնները կը վարձատրէին ու ինքը այս ներհակ, նախանձոտ ու ոսկի հրապոյրներուն մէջ կը վարանէր իր գեղաբոյս պեխերը շոյելով:

Ե.

Հայ տիկինը հարուստ վաճառականի մը ամուսինն էր. շարունակ յօդացաւէ տանջուող էրիկէն զզուած՝ մոռցեր էր որ այս ծեր բայց հարուստ մարդը աղքատութենէն դուրս հանած ու իրեն կին ըրած էր զինքը:

Այս հարստութիւնը՝ զոր ատեն մը աղքատութեան խոշորացոյցով տեսած էր՝ չէր փոխարիներ հիմա հիւանդոտ ու ալեւոր մարդու մը կին ըլլալու դժբախտութիւնը եւ այս առաւօտուրէն՝ որ իր ամուսնութիւնն էր՝ պարագաներուն ներած չափ՝ զղջումը յայտնած էր:

Անկախ, ինքնիշխան, իր անսահման ազատութիւնը ի՞նչ բանի գործածելու չըւարած՝ այս կինը ամէն օր Բերայի խանութներուն մէջ թափառիկ, մեծածախս արդուզարդի մոլուցքով զբաղած, ո՛չ ոք գտած էր մինչեւ այն ատեն իր արտակարգ բնաւորութեանը յարմար: Շուրջը դարձող երիտասարդները միշտ մեծարանքով ու փայփայանքով վայելեր էին զինքը եւ սակայն թոյլ ու վատ եղանակը չէր իր տարփատենչ երազը:

Յանկարծ օր մը յաճախած խանութներէն մէկուն մէջ երիտասարդ մը տեսաւ առոյգ, գեղեցիկ ու կոպիտ, որ ճիշդ իր փնտռած առնական տիպարն էր, եւ այն վայրկեանէն ան եղաւ իր միակ կիրքը: Ալ չպակսեցաւ այդ վաճառատունէն մանր մունր բաներ գնելու պատրուակով: Անթիւ, անհամար ծրարներ կը ղրկէր տուն զորս Մարտիրոս յօժարափոյթ կը տանէր, ու երբ պատահէր որ իր մեծածախ շրջազգեստը երիտասարդին դպէր, կամ դրամ տալու առթիւ իր քնքոյշ ու փափուկ ձեռքը անոր լայն, ամուր ու ջղուտ ձեռքին հանդիպէր, սարսուռ մը կ'անցնէր իր մորթին վրայէն:

Երբեմն տուն կը գտնուէր ու մոռցուած յանձնարարութիւն մը լսելու համար Մարտիրոս մինչեւ հանըմին երանուէտ սենեակը կ'ելլէր:

Այսպէս շարունակեց տիկինը ատեն մը, բայց յետոյ համբերութիւնը հատաւ. վերջապէս այդ գեղեցիկ «համալ»ը սեպելու մարդ չէր: Բայց միշտ հնարամիտ ճարտարութեամբ իր տեսակցութիւնները կարգադրեց այս դրսեցի տղուն հետ որուն անփորձ պարզմտութիւնը իր տրոփանքին սաստկութեանը չափ մեծ էր: Կը զգար որ յիմարութիւններ ընելու կարող էր անոր համար. ու թաղուած գանձ մը գտնող ագահի մը պէս իրեն միայն վերապահել ու յատկացնել կ'ուզէր զայն, մինչդեռ Մարտիրոս՝ որ իր լեռնցի մարդու բնութիւնը ձգելու ատեն ունեցած չէր, այս քաղաքի մարդոց ու կիներուն վրայ հաւասարապէս կը զարմանար:

Եւ այս գրօսանքներուն մէջ մոլորուած, հայրենի տնակին մէջ թողած օրին[illegible]ր ամուսինը չէր յիշեր այլեւս. այն արցունքով գրուած տողերը զորս հէք կինը իր ձեռքը կը հասցնէր, անոր քարացած ու ապականած սիրտը շարժելու անկարող էին. ստակ կը ղրկէր որչափ որ ուզէին. բայց դառնալու խօսք մտիկ չէր ըներ:

Ու հէմշէրիները, անդին, իրմէ՛ քայլ մը հեռու, խնայողութեամբ ու զրկանքով ստակ հաւաքած, մաս առ մաս կը վերադառնային հայրենիք, սիլանուն խավուշմիշ ըլլալու:

Զ.

Զմեռնամուտին, շրջակայ գիւղերէն շատեր Պոլսէն դարձան եկան. ամուսիններ, նշանածներ ու աղջիկներ խնդացին. գիւղային ու իր ընտանեկան կեանքը իր բոլոր սուրբ ու մաքուր եռանդովը վերակենդանացաւ:

Խաչօն այդ վերադարձողներէն էր. արտ մը ու զոյգ մը եզ գնելու չափ ստակ ժողվեր ու եկեր էր. նշանուած էր արդէն ու հարսնիքը չուշացուցին. Մարտիրոսի մէկ հօրեղբայրը կնքահայր եղաւ. ամէնքը կը սիրէին Խաչօն. ուրախութեան, տօնի օր մը եղաւ հարսնիքին օրը:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(4 Շար·)

վին առթիւ: Այս հարցին նկատմամբ, Անգլիոյ Վարչապետը՝ Հարոլտ Մաք Միլըն կը մտածէ թէ Ֆրանսական ներքին խնդիր մըն է միայն, եւ բացարձակ լիազօրութիւն տուած է իր ամերիկացի խօսակիցին, որ Տը Կոլի հետ խօսի այդ հարցին մանրամասնութեանց մասին:

Ամերիկեան շրջանակները կը կարծեն որ եթէ զօր. Տը Կոլ յաջողի համոզել Այզընհաուըրը, որ իր վարած ալժերիական քաղաքականութիւնը պիտի յանգի դէպի ազատական լուծում մը, այդ պարագային Ամերիկա պիտի չվարանի զօրավիգ կանգնիլ Ֆրանսայի, ՄԱԿի ընդհ. ժողովին:

Լոնտոն մեկնելէ առաջ, Այզընհաուըր պիտի տեսնուի Սպանիոյ Արտաքին նախարար՝ Ֆերնանտօ Քասթիէլլայի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՐՈՒՇՉԵՒ առաջարկեց խորհրդային ծանօթ գրագէտ՝ Միխայէլ Շօլօխովի որ իրեն ընկերանայ Միացեալ Նահանգներ:

ՓԵՇՏԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Հունգարիա եւ Ճափոն որոշած են վերահաստատել իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները որոնք դադրած էին պատերազմէն ի վեր:

ՄԱՄՈՒԼԻ ոչ-պաշտօնական լուրերու համաձայն, Խրուշչեւի պիտի ընկերանան կինը եւ 25 տարու տղան, Միացեալ Նահանգներու այցելութեան առեն:

ԼՈՆՏՈՆ պաշտօնապէս հաստատեց թէ Անգլիոյ Աշխատաւորական Կուսակցութեան պարագլուխները՝ Կեյթըլ եւ Պի-վըն դէպի Մոսկուա մեկնեցան: Օդանաւ մտնելէ առաջ երկու երեւելի ճամբորդները կարգ մը յատկանշական յայտարարութիւններ ըրին: Կեյթըլ կը յուսայ թէ պիտի կարենայ Խրուշչեւի մանրամասն կերպով բացատրել թէ ի՛նչ է իր կուսակցութեան տեսակէտն ու ծրագիրը «հակահիւլէական ակումբի» մասին.— Կը յուսամ թէ օգտակար է որ Խրուշչեւ գիտնայ մեր մտահոգութիւնները եւ վերահասու ըլլայ մեր առաջարկներուն»: Պ. Պիվըն, իր կարգին, ըսաւ թէ կը փափաքի «Խրուշչեւի բերնէն իմանալ թէ ի՞նչ է իր առաջարկը, եթէ երբեք համաձայնութեան մը կարելիութիւնը երեւի Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ, հիւլէական զէնքերու փորձերուն ընդհատումին համար»: Մոսկուա հասնելուն, Կեյթըլ յայտարարեց թէ Պիվըն եւ ինքը անդամ չեն Անգլիոյ կառավարութեան, ուստի եւ բանակցելու չեն եկած Խորհրդ. Միութեան հետ: «Այսուհանդերձ կը յուսանք տեսակցիլ Խորհ. վարիչ անձնաւորութեանց հետ, այն համոզումով որ մեր այցելութիւնը նոր նպաստ մը կրնայ բերել մեր երկու երկիրներու աւելի սերտ յարաբերութեանց, եւ լաւագոյն բարեկամութեան մը համար»: Պ. Պիվըն իր ընկերոջ խօսքերուն միանալով, աւելցուց թէ «այս այցելութիւնը կը կատ[illegible]ենք համոզելու համար Ռուսերը որ անգլիացի ժողովուրդը բուռն փափաքն ունի որ մշտատեւ հաշտութիւն մը հաստատուի երկու ժողովուրդներուն միջեւ»: Խրուշչեւ եւ անգլիացի հիւրերուն տեսակցութեան թուականը դեռ որոշուած չէ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ եւ Չինաստանի միջեւ կացութիւնը կը ծանրանայ: Ծանօթ է որ Վարչապետ Նեհրու կ'ամբաստանէ Չինաստանը որ ղանազան կէտերու վրայ հնդկական հող անցած է: Անկարելի է որեւէ ձեւով ստուգել նման բան մը նկատի առնելով որ երկու երկիրները բաժնող որոշ սահման մը գոյութիւն չունի: 3000 քիլոմեթրի վրայ երկարող լեռնային շրջան մըն է եւ հազիւ 1·400 քիլոմեթրի վրայ յստակ բաժանումներ կան: Չէքըրզի մէջ, Մաք Միլըն եւ Այզընհաուըր խօսած են նաեւ այս մասին: Այզընհաուըր մասնաւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Տիկ. Փանտիթի հետ (Նեհրուի քոյրը) որ Հնդկաստանի դեսպանն է Լոնտոնի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մշակութային նախարարը՝ Մալրօ Լիմա հասաւ, որ Հարաւ-ամերիկեան իր ճամբորդութեան երկրորդ հանգրուանն է: Նախարարը որ «Ֆրանսական Մտքի» դեսպանն է, միշտ խանդավառ ընդունելութեանց կ'արժանանայ:

ՕՐ. ԱՆՆԻ ԳՕՃԱԿԷՕԶԵԱՆ

եւ

Պ. ԲԻՒԶԱՆԴ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Նշանուած

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդէն

Գոմոն — Շաւիլ

Այս ուրախ առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գալուստ Մինասեան կը նուիրեն Հաչարական Փրանք Մշակոյթի Տան, «Յառաջ»ի եւ «Հայ Բոյժ»ի:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Վալանսէն Օր. Պերճուհի Կօչկակարեանի եւ Պ. Արմենակ Սարըճեանի նշանտուքին առթիւ Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն՝ Յ. Կօչկակարեան ընտանիք՝ 6000 ֆր., Մ. Մուրատեան (Վիէն) 5000, Յ. Կէվիկեան՝ 4000, Գ. Գույեան եւ Ա. Սարըճեան 2000ական, Ս. Պարամեան, Փ. Թրնկըրեան, Դ. Մարգարեան եւ Մ. Պօյաճեան ընտանիքներ՝ 1000ական ֆր.: Գումար՝ 23·000 ֆրանք:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգային Մշակութային Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը, խորապէս ազդուած ընկ. Գ. Լազեանի մահուան առթիւ կը փութայ իր ցաւակցութիւնը յայտնել Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնին եւ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան, ինչպէս նաեւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար:

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով:

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél.: OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի.—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ՝ներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին:

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը:

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը:

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Ցարդ յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական:

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական:

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150·000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը:

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խակապէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար:

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, դրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը:

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique
3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պելֆոնթէնի Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանէն Ա. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 1ին, Կառ տը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի ժամը 6,30ին:

Բ. խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտեմբեր 4ին, Կառ տը Լիոն կը հասնի ուրբաթ առաւօտեան ժամը 6,30ին:

Լիոնի խումբը կը հասնի «Փէրաշ»ի կայարանը, հինգշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 3, ժամը 9ին:

Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, ինչպէս նախապէս ալ գրուած է իրենց:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլլիէի օդափոխութեան կայանը կը փակուի ՕԳՈՍՏՈՍ 31ԻՆ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ:

Հետեւաբար կը խնդրուի ծնողքներէն, Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15, Ռիւ ժան Կուժոն գտնուիլ նոյն օրը, ժամը 12ին:

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-32
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8584 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4385

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Քանի տարի անցաւ այն չարաշուք Թըուականէն ի վեր, երբ պայթեցաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմը :

1939 Սեպտեմբեր մէկի այգաբացին գերմանական բանակները յարձակեցան Լեհաստանի վրայ՝ առանց պատերազմ յայտարարելու, անակնկալի բերելով արեւմտեան դաշնակիցները :

Ռուսիոյ կողմէն թիկունքը ապահոված՝ շնորհիւ Օգոստոս 23ի Մոլոթով-Րիպէնթրոփ ոչ-յարձակողական դաշնագրին, Հիթլերի համար շատ դիւրին որս մը եղաւ Լեհաստան :

Սեպտ. 3ի կէսօրին Անգլիա, նոյն օրը ժամը 5ին Ֆրանսա պատերազմ յայտարարեցին Գերմանիոյ դէմ, երբ այս վերջինը մերժեց Լեհաստանէն քաշուելու մասին իրենց ներկայացուցած պահանջը : Դաշնակիցները պատրաստ չէին : Ու չկրցան գործադրել պաշտօնապէս իրենց ստանձնած յանձնառութիւնները : Լեհաստան ճզմուեցաւ քանի մը շաբթուան մէջ՝ դաշնակիցներու անզօր աչքերուն առջեւ :

Մինչ նացի Գերմանիան 1933ին իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր «հարուածային կարգով» կը սպառազինուէր, բանուորները չարաթական փաթսուն ժամ կ'աշխատցնէր եւ ժողովուրդը կարագէ կը զրկէր՝ անոր յատկացուելիք դրամը թնդանօթ եւ ռումբ շինելու գործածելով, դաշնակիցները իրենց խաղաղասիրութեան գերագոյն ապացոյցը ցոյց կուտային՝ շինարարական աշխատանքի լծուելով :

Ֆրանսայի մէջ 1936ին ժողովրդական ճակատը շաբաթական աշխատանքը քառասուն ժամի կ'իջեցնէր եւ «գրօսանքի նախարարութիւն» մը կը ստեղծէր :

Հիթլեր մոռցած էր լուծել 1918ի պարտութեան վրէժը : Յաղթական դաշնակիցները 1919 Յունիս 28ի Վէրսայլի դաշնագրով Գերմանիան զրկած էին իր եւրոպական հողերու մէկ մասէն եւ ափրիկեան գաղթավայրերէն :

Աւստրիացի նախկին տանապետը հրապարակ էր իջած «կենսական տարածութեան» նշանաբանով : Յաջողած էր ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ նոր «փրկիչ մը» եւ իր կողմը շահիլ գերման ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը : Իր հմայքը բարձրացած էր՝ շնորհիւ դիւրին յաղթանակներու :

1936ին գրաւած էր Հռէնոսեան շրջանը եւ Ալպէր Սառոյի կառավարութիւնը խոհեմութիւն էր սեպած չարժման մէջ չդնել Ֆրանսական բանակը քաղաքական բարդութիւններ չստեղծելու համար :

Վստահ անպատիժ մնալէն, Հիթլեր ատիճանաբար ջնջեց Վէրսայլի «տեքթաթ»ին սեղմիչ յօդուածները եւ «կենսական տարածութիւն» ապահովեց Գերմանիոյ :

1938ին իրագործեց «Անշլուս»ը՝ Աւստրիան կցելով «գերմանական մեծ կայսրութեան» : Յաջորդ քայլն եղաւ Չեխոսլովաքիոյ «Զիւթէտ»ներու գերմանախօս հողամասին միացումը այս վերջինին :

Դաշնակիցները չէին համարձակեր զինեալ միջամտութիւն կատարել, վախնալով նոր աշխարհամարտ մը բռնկցնելէ :

Այդ մտավախութիւնը 1938 Սեպտեմբերին յանգեցաւ «Միւնիխ»ի անձնատուութեան : Արեւմտեան Եւրոպայի անդորրութիւնը չվրդովելու համար, Անգլիա եւ Ֆրանսա լռելեայն համակերպած էին, որ Հիթլեր գործելու ազատութիւն ունենայ արեւելեան ճակատին վրայ :

Չէմպըլէյն եւ Տալատիէ յաղթական մուտք էին գործեր Լոնտոն եւ Փարիզ՝ Միւնիխէն վերադարձին : Փրկուեր էր խաղաղութիւնը ...

Բայց ո՛րքան ատենի համար :

Վեց ամիս վերջ, 1939 Մարտ 15ին նացի բանակները գրաւեցին Պոհեմիան եւ Մորավիան, որոնք գերմանախօս չէին :

Երկրորդ անգամ ըլլալով դաշնակիցները զոհեցին Չեխոսլովաքիան :

Անգլիոյ վարչապետը Նէվիլ Չէմպըրլէյն, որ Միւնիխի մէջ հաւատացած էր Հիթլերի հաւաստիքներուն թէ նոր հողամասեր պիտի չգրաւէ այլեւս, կորսնցուց իր համբերութիւնը եւ Մարտ 31ին խորհրդարանին մէջ հանդիսաւորապէս յայտարարեց թէ Մեծն Բրիտանիա իր բոլոր միջոցներով պիտի պաշտպանէ Լեհաստանը, եթէ անիկա որեւէ յարձակման ենթարկուի : Յունիս 29ին նման յայտարարութիւն մը ըրաւ Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Հալիֆաքս :

Մինչ այդ Հիթլեր կը պահանջէր Տանցիկը, որ ի վերջոյ պատրուակ պիտի ծառայէր պայթեցնելու երկրորդ աշխարհամարտը :

Օգոստոս 31ին Մուսոլինիի առաջարկը միջազգային խորհրդաժողով մը գումարելու մասին եւ Պիոս ԺԲ. պապին կոչը օգուտ չունեցան :

Նոր աղէտ մը սուգի պիտի ենթարկէր միլիոնաւոր ընտանիքներ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՌԱՒՕՏ

Չեքըրզի խօսակցութիւններէն ետք, յստակ է որ Մաքմիլըն եւ Այզընհաուըր մասնաւորապէս ծանրացած են ապազինման վրայ : Այդ հարցով է, ըստ իրենց, որ կարելի պիտի ըլլայ լուծել նաեւ միւս հարցերը : Այս պատճառով, լաւատեղեակ շրջանակները երկու եզրակացութիւն կը հանեն Չեքըրզի տեսակցութենէն :

Ա.) Խաղաղ մթնոլորտ մը կը ստեղծուի միայն երբ մշտական բանակցութեան ձեւ մը հաստատուի Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ :

Բ) Ապազինման հարցը որ 1957էն ի վեր թաղուած է դիւաններուն մէջ, պէտք է կրկին մէջտեղ հանուի : Նախագահը եւ վարչապետը համաձայն են որ նոր ճիգեր պէտք է ըլլան այս մարզին մէջ, այս տարի իսկ, կամ յառաջիկայ տարուան սկիզբը :

Ինչ կը վերաբերի Պերլինի հարցին, կը թուի թէ Մաքմիլըն յաջողած է համոզել Այզընհաուըրը որ կարելի է ձեւ մը գտնել, առանց տագնապ մը ստեղծելու :

Հակառակ անոր որ երկու երկիրներու պաշտօնական շրջանակները չեն արտայայտուիր, բացորոշ է որ Անգլիա եւ Միացեալ-Նահանգները մտահոգ են մանաւանդ Հնդկաստանի եւ Չինաստանի սահմանային խնդիրներով : Ոչ այնքան բուն խնդրին պատճառով, այլ որովհետեւ արեւմտեանները կ'ուզեն հասկնալ թէ Փեքին ի՞նչ կ'ուզէ ընել այս ձեւով :

Կարելի է զանազան բացատրութիւններ գտնել : Նախ կրնայ ըլլալ որ Չինաստան կ'ուզէ վիժեցնել Խրուշչեւ-Այք տեսակցութիւնը : Կրնայ ըլլալ նաեւ որ Չինաստան չուզէ Արեւելք-Արեւմուտք համաձայնութիւն մը ցորչափ ինք «բնական դիրք» մը չունի աշխարհի մեծերու կարգին :

Երկուշաբթի օր Այզընհաուըր եւ Մաքմիլըն մամուլի ասուլիս մը տուին առանց .... մամուլի, այսինքն առանց լրագրողի :

Այս առթիւ, Այզընհաուըր կրկին շեշտեց թէ ազատ աշխարհը պիտի չհրաժա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ

★

Սեւ Ծովի ափին անցընելէ ետք իր արձակուրդը, Խրուշչեւ Մոսկուա վերադարձաւ, ուր կը պատրաստէ իր ճամբորդութիւնը : Կը թուի թէ Խրուշչեւ հանդերձ ընտանեօք, բացի .... սպասուհիէն, կը պատրաստուի «ազատութիւն ընտրել» : Արդարեւ Ուաշինկթընի արտաքին նախարարութեան բանբերը կառավարութեան ուրախութիւնը յայտնած է այս «ընտանեկան» այցելութեան առթիւ : Խրուշչեւի պիտի ընկերանան կինը, երկու աղջիկները, տղան եւ փեսան : Երկու աղջիկները ամուսնացած են, տղան ճարտարագէտ է, իսկ փեսան՝ խմբագրապետ է Իզվեստիայի :

Խրուշչեւ կիրակի օր, Վէչէնքայայի մէջ խօսք առնելով պատասխանած է Ատընաուըրի նամակին : Ծանօթ է որ դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը իր ցաւը յայտնած էր որ 1955ի իրենց խօսակցութիւններէն ետք չէր սկսած գործակցութեան այն շրջանը որուն կը սպասուէր : Թէեւ ուելցուցած էր Ատընաուըր, դժուար է ճշդել թէ ո՞վ է պատասխանատուն : Անդրադառնալով Խրուշչեւի նամակին այն մասին ուր խորհրդային վարչապետը կ'ամբաստանէ Ատընաուըրը որ «կ'ատէ ընկերվարութիւնը եւ համայնավարութիւնը» : Ատընաուըր կը ճշդէր.— Ոչ ընկերվարութիւնը կ'ատեմ, ոչ համայնավարութիւնը, ոչ ալ որեւէ պետութիւն որ ընկերվարական է : Ընդհակառակն աւելի հեռու երթալով, կ'ըսեմ. որ ժողովուրդի մը յեղաշրջման որոշ աստիճաններու վրայ, ընկերվարութիւնը կրնայ տնտեսական յառաջդիմութեան նպաստաւոր ձեւ մը ըլլալ : Բայց ասոր դէմ, համակարծիք չեմ որ ընկերվարութիւնը, մեծ ժողովուրդի մը համար, կրնայ հասնելիք փափաքելի կէտը ըլլալ, եւ այս՝ որովհետեւ մարդիկը ոչ հրեշտակներ են, ոչ ալ սուրբեր :

Խրուշչեւ, անդրադառնալով այս նամակին ըսաւ թէ հաճելի է նկատել որ անոր շեշտը չափաւոր է : «Եթէ այս խօսքերուն գործեր յաջորդեն, կարելի է մտածել որ պիտի կարենանք համաձայնիլ ստիպողական խնդիրներու շուրջ, աւելցուց Խորհրդ. Միութեան վարչապետը : Խրուշչեւ փափաք յայտնեց նաեւ որ Դաշնակցային Գերմանիան աւելի մանրամասնօրէն պարզէ իր առաջարկները կարեւոր հարցերու լուծման համար :

Վերջացնելով իր ճառը, Խրուշչեւ ըսաւ թէ Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է պարպելու Արեւելեան Գերմանիան, Լեհաստանը եւ Հունգարիա եթէ Արեւմտեաններ ըը օտար հողամասերէ քաշէ իր զօրքը :

Քատէնապլիայի մէջ (Իտալիա) ճայնափիւռ ճառ մը խօսելով պատերազմի ծագման քսանամեակին առթիւ, ըսաւ .— Գերմանիա այսօր ուրիշ Գերմանիա մըն է եւ համոզուած եմ որ Դաշնակցային Գերմանիան օր մը լաւ դրացին պիտի ըլլայ Լեհաստանի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Ճաւահարլալ Նեհրու յայտարարութիւն մը ըրաւ խորհրդարանին առջեւ, շեշտելով թէ Չինաստանի ըրածը իրական յարձակում մըն է : Յատկանշական է գիտել թէ համայնավար հնդիկ կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է որով կը հաստատէ «պէտք է պահպանել հնդկական հողամասի ամբողջութիւնը» : Առաջին անգամն է որ հնդիկ համայնավար կուսակցութիւնը կը դատապարտէ համայնավար օտար պետութեան մը գործունէութիւնը :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ լիկայի խորհուրդը բացուեցաւ Քազապլանքայի մէջ իշխան Մուլէյ Հասանի նախագահութեան տակ : Բացակայ են՝ Իրաք եւ Թունուզ :

ԻՐԱՔԻ վարչապետը՝ Քասըմ ազատ արձակել տուաւ բոլոր դասատուները եւ ուսանողները որոնք փոքր խնդիրներու համար ձերբակալուած են : Զօր. Քասըմ թելադրեց ուսուցչական կազմին որ իրեն չվերաբերած հարցերով չզբաղի այլ գործակցի ժողովուրդին մակարդակը բարձրացնելու համար :

ՀԱՅՖԱՅԻ մէջ (Իսրայէլ) Սեպտեմբեր 15ին բացումը պիտի կատարուի մեթրոյին որուն շինութիւնը յանձնուած էր ֆրանսական ընկերութիւն մը : Վեց կայարաններէն առաջինին անունը պիտի ըլլայ՝ Փարիզ :

ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐ՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

27 Օգոստոսի թիւով, Գահիրէի յունարէն թերթը՝ *Թաքիտրոմոս* կը գրէր մեր անմոռանալի ընկերոջ՝ ողբ. Գ. Լազեանի մահուան առթիւ :

« Ճշմարիտ մարդ մըն էր, բացառիկ շնորհներով օժտուած, վեհանձն եւ ազնիւ, անմոռանալի եւ յաւէտ ողբալի Պ. Գաբրիէլ Լազեան, «Յուսաբեր» օրաթերթի խմբագրապետը, որ վաղաժամօրէն մահացաւ Օգոստոս 25ին եւ որուն թաղումը տեղի ունեցաւ երէկ, կէսօրէ ետք ժամը չորսին :

Այս աքանչելի մարդն ու պաշտօնակիցը մեծ զարգացումի տէր էր եւ Յոյներու մեծ բարեկամներէն մէկը : Յոյն արուեստագէտներուն հանդէպ խոր գուրգուրանք եւ բարեացակամութիւն ցոյց կուտար :

Օրինակելի ամուսին մը եւ հայր մըն էր, եւ աննման նկարագրի տէր մարդ մը : « Թաքիտրոմոս», որուն ընտիր բարեկամներէն մէկն էր հանգուցեալը, իր խորին եւ անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Լազեան ընտանիքին եւ եգիպտահայ գաղութին, որ խոր սուգի մատնըւած է այս առթիւ » :

×

« Փրոկրէ Էժիփսիէն» թերթը եւս, 27 Օգոստոսի թիւով, առանձին յօդուած մը նուիրած էր յաւէտ ողբացեալ ընկ. Գաբրիէլ Լազեանի յիշատակին, վեր առնելով անոր նկարագրի հիմնական գիծերը, իբրեւ մալիք, հանրային գործիչ, հրապարակագիր եւ մտաւորական, տալով միաժամանակ կենսագրական գիծեր :

×

Գահիրէի ««Ալ-Ահրամ » արաբերէն մեծ օրաթերթը իր կարգին, 28 Օգոստոսի իր թիւով, կը գրէ .

« Երէկ, կէսօրէ ետք, Գահիրէի մէջ տեղի ունեցաւ թաղումը մեր պաշտօնակից «Յուսաբեր» թերթի խմբագրապետ ողբ. Պ. Գաբրիէլ Լազեանի :

« Մեր զգածուած ցաւակցութիւնները կը յայտնենք հանգուցեալի ընտանիքին եւ եգիպտահայ գաղութին » :

ԱՅՑ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Շաբաթ օր ընկեր Յարութիւն Տէր Անդրէասեան Փեռ-Լաշէզ այցելեց եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ Շաւարշ Միսաքեանի շիրիմին վրայ իր եւ Նիւ Եորքի ընկերներուն կողմէ :

Ընկերը այցելեց նաեւ Անդրանիկի, ընկեր Ահարոնեանի, Խատիսեանի եւ Ռուբէնի շիրիմներուն :

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նախ քան այս հարցին քննութեան ձեռնարկելը, ակնարկ մը նետենք այն գրականութեան վրայ, որ 1895էն ետք խմորուեցաւ եւ մարմին առաւ արտասահմանի մէջ, այն մանրամասնութեամբ որ մեր տեսակէտը լուսաբանելու պիտի ծառայէ։

Հայ գրականութեան պարագան բացառիկ է գրականութեան պատմութեան մէջ։ Տեսնուած չէ որ իր հայրենիքէն հեռու, օտար հորիզոններու տակ գրականութիւն մը մշակուի, այն չափով ու արժէքով, որ գրականութիւնները կը մշակուին ու նկարագիր կը ստանան մայր հողի վրայ։ Բայց հայ գրականութիւնը տարբեր եղած է, եւ այսօր ալ Սփիւռքի Գրականութիւնը տարբեր է եւ այդ բացառութիւնը կը հաստատէ։

Ըսի արդէն, որ 1895ի քաղաքական դէպքերէն ետք, մեր որակաւոր գրողները արտասահման ապաստանեցան, հոն գրական փեթակներ կազմեցին եւ իրենց հոգեկան հայրենիքը արժեցուցին գրական կարեւոր գործերով։

Ա. Արփիարեանի «Կարմիր Ժամուց»ը, որուն մէջ հայ ժողովուրդին յեղափոխական կեանքը եւ մտայնութիւնը կը բաբախեն, արտասահմանի մէջ գրուած է եւ առաջին անգամ Ս. Փեթերսպուրկ, «Բանբեր» գրականութեան եւ արուեստի հանդէսին մէջ լոյս տեսած է 1903ին, ինչպէս նաեւ իր Թրքահայ գրականութեան պատմութիւնը նոյն թիւին եւ «Գեղունի»ի մէջ յետոյ հատորով լոյս տեսնելու համար։

Երուխանի «Կեանքին մէջ»ը, պոլսահայ ձկնորսներու կեանքէն առնուած ժողովրդական սիրուն պատմուածքները Պուքրէշի մէջ գրուած են։

Ս. Պարթեւեանի ծանօթ պատմուածքները եւ քրոնիկները դարձեալ մշակուած եւ լոյս տեսած են արտասահման։

Վ. Թէքէեանի, Դ. Վարուժանի եւ Սիամանթոյի լաւագոյն քերթուածները երկնուած են օտար երկինքներու տակ։

Միք. Կիւրճեանի գեղեցիկ պատմուածքները Եգիպտոսի արեւուն տակ թրծուած են։ Իսկ Լ. Բաշալեանի հրապարակագրական յօդուածները եւ գրական էջերը, ինչպէս «Ցեղին Ձայնը», Պոլսէն դուրս մշակուած են։

Ա. Չօպանեանի գրական, հրապարակագրական յօդուածները եւ թարգմանական գրականութիւնը 1895էն ետք Փարիզի մէջ շարունակուած են։

Տակաւին կարելի է շարունակել շարքը, յիշելով Լ. Շանթի, Եր. Օտեանի, Թ. Սեւակի եւ Տիկին Զ. Եսայեանի լաւագոյն էջերը, որոնք լոյս տեսած են արտասահմանի մէջ։

Այս քանի մը օրինակներով հաստատել կ'ուզենք թէ երբ հայ ժողովուրդը տակաւին արտասահման չէր գաղթած եւ Սփիւռք կազմած, իր արժանաւոր ներկայացուցիչները հայ գրականութեան կրակը վառ պահած են եւ միշտ արծարծած։

Այսօր աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ է որ քառասուն տարիներէ ի վեր կը ծլի ու կը ծաղկի Հայ Գրականութիւնը Սփիւռքի մէջ, կեանքի եւ աշխատանքի ծանր ու դժուարին պայմաններուն հակառակ։ Եւ այդ փաստը առանց թերագնահատելու, արժանի է նկատի առնուելու այսօրուան պատկերը ցոլացնելու համար։ Ճ. Մանտալեան ծանօթ չէ այդ փաստերին ու թափուած ճիգերուն։ Չունի՞նք արդի հայ բանաստեղծ, նորավիպագիր ու վիպագիր, թատերագիր ու երգիծաբան։ Մեր պատասխանը դրական է։

Յ. Օշական, իբրեւ խստապահանջ քննադատ, տասնամեակ մը առաջ, իր բացասական վերաբերումը ցոյց տուած է Սփիւռքի գրողներուն նկատմամբ, առանց ժխտելու թէ գոյութիւն ունի այդ գրականութիւնը։ Հակառակը մտածել՝ ժխտել պիտի ըլլար ի՛ր իսկ գրական ըրած փաստը, որ կը տարածուի քանի մը սերնդներու վրայ, եւ որոնք ուրիշներու փաստերին հետ Սփիւռքի Հայ Գրականութեան սեփականութիւնը կը կազմեն անժխտելի կերպով։ Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան, հինգ հատորներ, որոնք պիտի բազկանան տասը հատորներէ; Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը, Վկայութիւն մը, Մնացորդաց, երեք ստուար հատորներ, իբրեւ վէպ, եւ ուրիշ բազմաթիւ գործեր, Սփիւռքի մէջ երկնուած ու լոյս տեսած են։ Այս բովանդակալից փաստը իր առենին հերքեց նոյն Յ. Օշականին մէկ յայտարարութիւնը, որուն համաձայն 1915 թուականը վախճանն է Արեւմտահայ Գրականութեան։ Այս ընդարձակ գործն իսկ պիտի բաւէր, որ Ճ. Մանտալեան, առանց լապտերի, առաջին իսկ վկայութեամբ, տեսնէր ու ընդունէր, փոխանակ մինչեւ Մ. Պէշիկթաշլեանի, Պ. Դուրեանի եւ Դ. Վարուժանի շրջանները փոխադրուելու, գրական արժանի գործ մը տաղանդաւոր գրագէտ մը մատնանշելու համար։ Եւ սակայն մենք մէկ օրինակ տակաւին ունեցանք մեր առջեւ։

Քառասուն տարուան Գրականութեան պատմութիւնը ներկայացնել չէ մեր նպատակը, բանաստեղծական, վիպական, գրական–բանասիրական համառօտութեան մը համար։ Բայց կ'արժէ տալ քանի մը անուններ, անգամ մը եւս Ճ. Մանտալեանի ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար, որպէսզի ամայի անապատ մը չկարծէ մեր արդի Գրականութեան անդաստանը։

Եթէ նոյնիսկ աւելի հեռուները չէին դրեր իր աչքերը, իրեն մօտիկ Համաստեղը, Արամ Հայկազը, Բ. Նուրիկեանը, Սուրէն Մանուէլեանը եւ ուրիշներ, բան մը չէի՞ն թելադրեր իրեն, հայ գրողներու եւ արժէքաւոր Գրականութեան մը «չքաւորութիւնը եւ ամլութիւնը» ողբալու համար։

Սփիւռքի Գրականութեան յայտնի դէմքերէն է Կ. Զարեան, որ հին սերունդին կը պատկանի, բայց իր ստեղծագործութիւնը մաս կը կազմէ այդ գրականութեան։ «Նաւը լերան վրայ», «Հայրենիք» ամսագրին մէջ տպագրած բացառիկ արժէքով արձակները, եւ մանաւանդ «Տատրագոմի Հարսը»։ Բոլորին մէջ ալ հայ ժողովուրդին սիրտը կը բաբախէ, որոնց մէջ Ճ. Մանտալեանին փնտռած տառապանքը կայ։ «Տատրագոմի Հարսը» բանաստեղծութիւնը նախատիպարն էր աւելի կանուխ, իբրեւ նորավէպ գրուած «Դաւաճան կինը» գրուածքին, որուն հեղինակն էր Ղ. Մելոյեան, իր բոլոր թարգմանութիւններով ու յուշագրութիւններով, Սփիւռքի հայ Գրականութեան ներկայացուցիչներէն մէկը։

Խօսի՞նք նաեւ Ֆրանսահայ գրողներու մասին, զոր վստահաբար կ'անգիտանայ Ճ. Մանտալեան։ Այդ պարտականութիւնը յաճախ կատարած ենք։ Բանաստեղծ եւ արձակագիր, բազմաթիւ տաղանդաւոր գրագէտներ ունինք։ Ճ. Մանտալեան կը հարցնէ թէ «ո՞ւր են Հայերը» վերջին քառասուն տարուան մէջ։ Պիտի տա՞ր այդ հարցումը, եթէ փոքր չափով ծանօթ ըլլար Լ. Շանթի, Ն. Աղբալեանի, Վ. Թէքէեանի, Յ. Օշականի այն գործերուն, որոնք հրատարակուած են Սփիւռքի մէջ, եւ որոնք պատիւ պիտի բերէին եւրոպական որեւէ գրականութեան։ Այո՛, Սփիւռքի մէջ մշակուած է Հայ Գրականութիւն։ Առանց երբեք հեռանալու իրականութենէն եւ մեր «Փոքր Ածու»էն, մեր գրական անդաստանին վաստակաւորը եւ իր ստեղծագործութիւնը բաղդատել օտարներու հետ, ինչպէս Ամերիկայի Հուիթիքըր Չէյմպըրսի, Եուկոսլաւ Միլովան Ճիլասի, Ռուս Իկոր Կուզէնքոյի, կամ Պորիս Փասթէրնաքի հետ եւ հայ գրողէն պահանջել որ Նոպէլեան մրցանակի համար իր թեկնածութիւնը դնէր, առնուազն անբարեխղճութիւն է, եւ վստահաբար պիտի չկրկնէր իր հարցումը ուրիշ ձեւով. «Ի՞նչ է պատճառը, որ հայ գրողները զարկած են արժէքաւոր արտադրութենէ։ Ի՞նչ է պատճառը այս ահաւոր ամլութեան»։

Տակաւին չխօսեցանք այն տաղանդաւոր Ֆրանսահայ գրողներու մասին, որոնք բազմաթիւ գիրքեր հրատարակած են, յաճախ լաւ գիրքեր, որոնց բացակայութիւնը կ'ողբայ յօդուածագիրը։ Չենք ուրանար գերարտադրութիւն մը կայ, որուն հետեւանքով մենք ալ կ'ընդունինք որ «տժգոյն գրողներ» կան։

Սփիւռքի Գրականութիւնը պիտի անուանենք Արեւմտահայ Նոր Գրականութիւն որակումով։ Իրենց քառասնամեայ ստեղծագործութեամբ շատերը ջանացին հայկական ոգին ցոլացնել։ Այդ գրականութիւնը տուաւ գործեր, որոնց մէջ, երբեմն թաքուն, երբեմն ակնյայտնի կերպով երեւան եկան մարդկային զգայնութիւնը, գրողին անստոյգ վիճակը, օտարականի մղձաւանջը եւ ուրիշ տարրեր։ Սխալ է մատնանշել հա՛յ գրողին բացակայութիւնը հրապարակէն։ Հայ գրողը իր հացին ճամբան կը հետապնդէ, եւ մուրացկան մը չէ բարեբախտաբար, եւ դարձեալ սխալ է գրողին բացակայութեամբ հայ գիրքին բացակայութիւնը ողբալ։ Պէտք չկար լաւ ձեռագիրներ փնտռելու, իրենց լաւ ձեռագիրները գիրքերու վերածուած են արդէն եւ ընթերցողի կը սպասեն։ Հետեւաբար ճշմարտութեան արձագանգը կը դառնանք, երբ մենք ալ կը կրկնենք.—

Մեր գրականութիւնը ամէնէն անտէրուած դաշտն է հայ կեանքին մէջ։

Հայ գրողը չունի ապահովութիւն։

Հայ գիրքը չունի ո՛չ հրատարակիչ եւ ոչ ընթերցող։

Հայ գրականութիւնը պաշտպանող կազմակերպութիւն մը չունինք։

Ն. Սարաֆեան, մէկը մեր արձակագիրներէն եւ բանաստեղծներէն, նախասահմանուած է ուրիշ տարրերով ալ ներշնչուելու։ Իր քերթողութեան մէջ կը մարմնացնէ անձնականութիւնն ու ինքնուրոյնութիւնը։ Անոր բանաստեղծութիւնը թաթաւուն է նաեւ տպաւորապաշտ հակումներով։ Բարեբախտաբար, երբ ուրիշ քերթողներ խորքին հանդէպ անհոգ են, դառնալով ձեւապաշտներ, Ն. Սարաֆեան ներդաշնակութիւն մը կը դնէ արուեստի այս երկու պահանջներուն հանդէպ։

Նշան Պէշիկթաշլեանի գրականութիւնը շատ բազմակողմանի է, բանաստեղծ, վիպագիր, երգիծաբան եւ ուսումնասիրող թատերական գրականութեան, առանց երբեք անտեսելու հրապարակագրական վաստակը։ Բայց ամէնէն աւելի մարդկային տարրն է, որ կը շեշտուի իր մէջ։ [illegible] ամէնէն վերջը չէր որ պիտի գային։

Շ. Նարդունի հէքեաթագիր ու բանասէր։ Առաջին սեռի գրական էջերուն մէջ միակն է մեր Սփիւռքի Գրականութեան մէջ։ Բնութիւնը իր ճոխ երանգապնակով ներկայ է միշտ իր հէքեաթներուն մէջ։ Իր պատկերներուն մէջ յաճախ մարդկային զգայութիւնը խորհուրդ մը կը ներշնչէ ընթերցողին։

Բ. Թօփալեանի մօտ անտարակոյս Ճ. Մանտալեանի տառապանքը չենք գտներ, բայց ինչ որ կը գտնենք այնուական որակի բանաստեղծութիւնն է։ Ներդաշնակութիւն բնութեան տարրերուն եւ իր հոգիին միջեւ։ Տեսանող մըն է, սակայն չի կրնար հեռանալ մարդկային բազմութիւններէն՝ փակելու եւ չլսելու համար դժգոհ զանգուածներու թշուառութիւնը, որ հետզհետէ կը խորանայ։

Տակաւին կան գրագէտներ ալ, որոնք պիտի յիշուին ուրիշ յօդուածի մը մէջ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆՈՒՄ

Գեղեցիկ է Ֆրանսական Ժիւրան։ Լեռ, ձոր, հովիտ, անտառ, մարգ՝ կանաչութեան բոլոր նրբերանգներով, բազմալի, բազմագոյն ծաղիկներով զարդարուն։ Ու ջրեր հոսուն, ջրվէժող։ Ու մանուածապատ ճամբաներն իր լեռնալանջ, որ բացւում են անակնկալօրէն առջեւդ, մըտնում են յետեւդ, ու թւում է քեզ, թէ գտնում ես, գտնում երազային մի պտուտակում երբեք չհասնելու համար մի տեղ։ Ու ծխծղուն քաղաքները, գիւղերն իր, ու կովերն իր ընտիր, կաթնառատ, իրենց համերգանուագ զանգակներով։ Երջանկութեան զգացում է ներշնչում քեզ։ Ու ճամբորդներ կառքերով, լեռնագնաց երիտասարդներ հեծիոտն, տեսարաններ ժպտերես, որ անպայման բարեւում են քեզ։

Մարդկային համակեցութիւն, եղբայրութիւն, սէր են ներշնչում քեզ։ Մեծ քաղաքների հողերը թօթուած, աղմուկէն շշմած ուղեղով թարմացած, կարծես վերածնուած մի մարդ, հոգիդ թեթեւ վերածուած կարծես ճախրում ես երանութեան մէջ։

— Կոլոնի առմենիէ՞նը, ինչպէս չէ, ճանաչում ենք։ Լաւագոյններէն մէկը ամբողջ շրջանի, որ իրականացած է կարճ միջոցում (չորս տարի), զարմանք պատ—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԻՐ ՉՄԵՌԱՒ

Տոքթ. Նոյպէրթ (Շթիֆի պաշտպան).— Ընդհանուր դատախազ Պ. Լաուցի ամբաստանագիրը անխախտելի է։ Ամբաստանեալը՝ ինքն ալ արդէն որեւէ պատրանք չի սնուցաներ...

Տոքթ. Պերկման (Ֆոն Վարթենպուրկի պաշտպան).— Ի վիճակի չեմ խնդրանք մը ներկայացնելու որուն եզրակացութիւնը տարբեր ըլլայ՝ վերին դատախազ Պ. Լաուցի եզրակացութիւններէն...

Հլու հնազանդութեան եւ համակերպութեան միաձայնութեան մէջ, ընդդիմութեան միայն մէկ ձայն կը բարձրանայ։ Անիկա, Տոքթ. Կիւսթավ Շվարցի ձայնն է, որ ներկայացած է պաշտպանելու համար պահեստի տեղակալ Ֆոն Հակէնը։

Արիասիրտ փաստաբանը կը խօսի մէկ ժամ. յայտարարելէ ետք թէ իր այս «յաճախորդ»ին կատարած դերը շատ փոքր եղած է, եւ ուստի անոր տրուելիք պատիժը պէտք է ըլլայ նոյն համեմատութեամբ, կ'եզրակացնէ.—

«Ճիշդ հակառակը ընդհ. դատախազին, կը խորհիմ թէ դաւադրութեան մէջ «յաճախորդ»իս վերագրեալ մեղսակցութիւնը [illegible] կերպով չէ ճշդուած, որպէսզի Դատարանը զայն վերջնականապէս հիմնեալ կարենայ նկատել...

Ֆրայզլէր ամբողջութեամբ կը ջրէ փաստաբանին ներկայացուցած պաշտպանողական ճառը, միակը՝ այս ատեանին առջեւ «պաշտպանողական»ի որակումին արժանի։

Տոքթ. Կիւսթավ Շվարցի յանդուգն ելոյթը, դատարանին «հացին իւղ» կը քսէ, տրուած ըլլալով որ այլեւս ոչ ոք պիտի կրնար առարկել թէ՝ Ժողովրդական Դատարանը զրկած էր ամբաստանեալները պաշտպանութեան իրաւունքէն։

Վերջին խօսքը կը պատկանի ամբաստանեալներուն։

Այս ողբերգութեան վերջին արարուածը տեղի կուտայ յուզիչ տեսարանի մը. ամբաստանեալները մի առ մի կը խնդրեն իբրեւ շնորհ մը, որ հրացանազարկ ըլլան փոխանակ կախաղան հանուելու, գնդակին տեղ չուանով մահը անարգ համարելով զինուորականի մը համար։

Եւ զարմանալի փոխասացութիւն մը կը սկսի.—

Ֆրայզլէր.— Ժողովրդական Դատարանը՝ նախ քան առանձնանալը իր վճիռը արձակելու համար, պիտի հրաւիրէ ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրը որ իր վերջին խօսքն ըսէ, եթէ կը խորհի թէ իր ըսելիքը կրնայ օգտակար դառնալ իր պաշտպանութեան։ Ամբաստանեալ Ֆրիտրիխ Քարլ Քլաուսինկ, որեւէ բան ունի՞ք ըսելիք։

Քլաուսինկ.— Ո՛չ։ Գիտեմ որ իմ արարքովս կորսնցուցի ամէն իրաւունք, իբրեւ ընկերութեան անդամ ապրելու։ Կը խնդրեմ միայն, եթէ մահուան դատապարտուիմ, որ հրացանազարկ ընեն զիս, ըստ զինուորական օրինազանցութեանց վերապահեալ պատժական աւանդութեան։

Ֆրայզլէր.— Ամբաստանեալ Պերնարտիս, ուրիշ ըսելիք ունի՞ք։

Պերնարտիս.— Նոյն խնդրանքը կը ներկայացնեմ։ Բոլոր անոնք որ այս գործին ղեկավարները նկատուեցան, հրացանազարկ եղան եւ ունեցան պատուաբեր մահ մը։ Պիտի չկարենայի ըմբռնել որ մենք, մենք որ մեղսակիցներ միայն եղած ենք, պէտք է կախաղան հանուինք...

Ֆրայզլէր.— Ամբաստանեալ Եորք Ֆոն Վարթենպուրկ...

Ֆոն Վարթենպուրկ.— Ոչինչ ունիմ ըսելիք...

Միւս բոլոր ամբաստանեալներն ալ, կախաղանի տեղ հրացանազարկ ըլլալու շնորհքը կը խնդրեն։ Բայց նախագահ Ֆրայզլէր պիտի կատղի Հէօփնէրի պատասխանէն ետք...

Հէօփնէր.— Դաւադրութեան պետերէն չեմ եղած, անզգալաբար մխրճուեցայ անոր մէջ։ Ես ալ կը խնդրեմ հրացանազարկ ըլլալ...

(19 Շար.)

ճառելով տեղացիներիս: Ունենք կոլոնիներ 10–12 տարեկան, որ ձեր շինարարութեան կէսին չեն հասած եւ հասնելիք էլ չունին: Մենք սիրում ենք Հայ կոլոնին, տեղացի ենք նկատում ձեզ, քանի որ սեփական հող եւ տուն ունենք մեր երկրում:

— Քաղաքի հետ հաղորդակցութեան դժուարութի՞ւն, բայց ձերիններէն ո՞վ է կէս ճանապարհին մնում: ամէն կառք սիրով կանգ է առնում ձերինները ուզած տեղը տանելու համար: Համբերութիւն, մի օր հանրակառք էլ կը բանի ձեր ճանապարհի վրայ: Նոր հիւրանոցներ կը շինուին ձեր կայանին օրէ օր բազմացող այցելուները ընդունելու համար: Բարով եկաք մեր երկիրը, մենք սիրում ենք ձեզ:

Ժամը Եօթեւկէսին խաղացի Պ. Դիլէնան (գործատուն շէնքի վերաշինութեան) դիմաւորում է ինձ Մոռէցի կայարանում, սպասուած հիւրը կայան տանելու համար: Նա պարզ գործատու չէ. նա մեր բարեկամն է, կայանի հայրը, որ պատրաստ է հասնելու ամէն կանչի, վեր բարձրանալու առանց կանչի, տեսնելու համար թէ ինչ են անում կայանում, ինչ պակաս ունին: Անտարբեր անցնելով շրջանում կառուցած իր հոյակապ շէնքերի առջեւէն նա ոգեւորուած խօսում է մեր կայանի մասին, որ անհաւատալի փոփոխութիւն է կրած, դառնալով արդիական բոլոր յարմարութիւններով օժտուած մի գեղեցիկ տուն:

— Սկսե՞նք դրսի ծեփին, ի՞նչ գոյն էք ուզում տալ շէնքին, պատուհաններին, փեղկերին, ներսի ներկերին:

— Սպասեցէք, Պ. Դիլէնա, դեռ եղածի համար պարտք ունինք, ինչպէ՞ս էք ուզում որ...

— Սպասել չի լինի. գեղեցիկ մարմնին պէտք է հագցնել գեղեցիկ զգեստը հանդէս մտցնելու համար: Սպասելը, նշանակում է մի բան կորցրել եղածէն: Հայերդ հարուստներ շատ ունէք. մէկ հոգի կարող է յանձն առնել մնացածը, փառաւորելով իր հոգին: Տուէք ինձ հասցէներ, ես կը գրեմ իրենց, թէ ի՛նչ է եւ ի՛նչ է ուզում ձեր կայանը: Պէտք է վերջացնել շուտ եւ դեռ ընդարձակել կայանը նոր բաժիններով, հող ունէք, փառք Աստուծոյ:

Հասնում ենք կայան: Լոյսերով շողշողում են լայնանիստ պատուհանները, ու սակայն լուռ է կայանը: Նորաշէն, գեղեցիկ մուտքի սանդուխի վրայ մեզ դիմաւորում է անխոնջ կառավարչուհի Օր. Լ. Փափազեանը, ժպտադէմ, եռջանիկ:

— Ահ, պիտի տեսնէք թէ ո՛րքան գեղեցկացած է մեր կայանը: Բայց յետոյ: Հիմա երեխաներն սպասում են... Ճաշարանում խելօքիկ նստած են երեխաները, մանչ, աղջիկ՝ հարիւրէ աւելի իրենց խմբապետներով միասին: Ոտքի են, հնչում է հայ երգը — «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք»:

Մի աղջնակ՝ Լինէն, 11–12 տարեկան, Ղազարեան (Միսաք Միրզէի աղջիկը) յուզումով, բայց վարժ եւ հայ առոգանութեամբ կարդում է մի ուղերձ:

— Ձեր տունը, սիրելի մանուկներ, մի քանի անձի գործ չէ: Նա հաւաքական գործն է ձեր մայրերի, մեծ մայրերի, որ կազմում են Կապոյտ Խաչ Միութիւնը, ու նաեւ ձեր հայրերի, նաեւ միութենէն դուրս, բայց հայ մանուկը սիրող բարեկամների: Այս տան ամէն մէկ քարը, ամէն մէկ մատ ծեփը, ամէն մէկ անկողինը, աթոռը, սեղանը, պնակը, դգալը, ինչ որ կայ այստեղ ունի իր մէջ վաստակը հայ կնոջ, մօր, քրոջ, հօր, եղբօր քրտինքը: Այսօր դուք վայելողն էք, վաղը երբ մեծանաք, պիտի լինէք պահող, պահպանողը, ճոխացնողը այս տան գալիք սերունդների համար:

Իրար են յաջորդում երգերը, արտասանութիւնները: Ու հանդէսէն յետոյ երեխաները գոհ սրտով քաշւում են իրենց հանգստաւէտ ննջասենեակները:

Պաշտօնէութիւնը, կառավարչուհի Օր. Լ. Փափազեան, վարպետ խոհարարն իր տիկնոջ հետ՝ Սարըջեան, երկու մայրիկները՝ աւելցած երրորդով, ծանօթ են մեզ իրենց անձնուէր հոգատարութեամբ: Փոխուած են մոնիտոր – մոնիտրիսներէն ոմանք: Նորեր են, մի քանիսը արեւելքէն Փարիզ եկած ուսանողուհիներ, որոնք իրենց արձակուրդը սիրով տրամադրած են հայ մանուկներին:

Ինձ չի ընկնում անել գնահատականը: Փափաքելի է, որ այդ անեն մեր այցելուները:

Անշուշտ կարող է լինել լաւի լաւը: Մենք ձգտում ենք դրան: Բայց ներկայիս էլ Կ. Խ.ի կայանը բացառիկ օգտակար մի հաստատութիւն է, որ արժանի է ամէն Հայի ուշադրութեան եւ աջակցութեան, հասնելու համար լաւագոյնին:

ԽԱԼԷՆ-ԲԻՒԶԱՆԴ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Շուրջ տասը միլիոն Ֆրանսացի աշակերտութիւն, Սեպտ. 15ին, իր դպրոցական վերամուտը պիտի կատարէ: Իրենց եւ երկրին համար, հանդիսաւոր պահ մըն է: Ֆրանսայի ու նաեւ աշխարհի վաղուան յոյսերն են:

Այդ շարքերուն մաս կը կազմեն նաեւ քանի մը տասնեակ հազար հայ ընտանիքներու սիրասուն զաւակները: Իրենք ալ, իրենց Ֆրանսացի քաղաքակից ընկերներուն հետ, հաւասար աշխոյժով, կը ջանան կերտել իրենց ապագան:

Ֆրանսա հասակ նետող, ծագումով Հայ այս նոր սերունդին եւ ոչ իսկ հարիւրին մէկը, բախտը ունի հետեւելու դպրոցական դասընթացքի մը՝ ուր ֆրանսական ուսումնական ծրագրին հետ՝ տեղ տրուի իր ցեղին հայ լեզուն, ընտանեկան բարբառը, գրականութիւնը, պատմութիւնը:

Միայն Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանը, Մխիթարեան Ուխտին խնամքին յանձնուած, եւ Դպրոցասիրացը՝ քանի մը հայ գիտակից տիկիններու հոգածութեամբ մեր տխուր տարագրութենէն ի վեր եղած էին զոյգ հաստատութիւնները որոնք ամէն տարի հարիւրեակ մը հայ մանչեր եւ քառասնեակ մը աղջիկներ կը դաստիարակեն: Մի միայն այս բախտաւոր երիտասարդութիւնն է որ կը ստանայ դաստիարակութիւն մը որ լաւագոյնս հիմնէ իրենց վաղուան կեանքին հիմը, մտաւոր ու բարոյական, առանց հոգեկան բուռն խզումներու իրենց ընտանիքին, իրենց աւանդութիւններու բնագաւառէն, յետ լիով ապահովելու ֆրանսական մշակոյթի ու կրթութեան բոլոր պահանջները:

1959–1960ի դպրոցական տարին կ'ողջունէ, Ֆրանսայի Հայերուն համար, երրորդ կրթական հաստատութիւն մը: Այդ՝ Լը Փէքի հայ Ընծայարանն է որ պիտի սկսի իր կեանքը, Սէն-Ժերմէն-ան-Լէյի, Լը Վէզինէի ու Փոռ-Մառլիի դալարագարդ բլուրներուն ու հովիտին ծոցը: Այսու Ֆրանսահայ համայնքին մշակութային, կրթական ու կրօնական կեանքի պահանջներուն երրորդ մէկ անհրաժեշտութիւնը կ'իրագործուի: Հայութեան հոգեկան կարիքներու՝ ծանր պատասխանատուութիւնը ստանձնող երիտասարդ հոգեւորականներ պէտք է ըլլեն ֆրանսահայ երիտասարդութեան ծոցէն, թէ՛ ի պէտս ֆրանսահայ երիտասարդութեան եւ թէ արտասահմանի, ինչպէս կ'ըլլեն ճարտարապետներ, բժիշկներ, գիտնականներ ու զինուորականներ:

Այս նորահաստատ հիմնարկութեան կրթական հոգը պիտի ապահովեն Մխիթարեան վարդապետներ, Գերպ. Հ. Կ. Ամատունի վրդ.ին առաջնորդութեամբ: Այդ նպատակով, Վենետիկէն եկած է նաեւ Հայր Աթանաս վրդ. Բէսէնեան: Բարձր զարգացման տէր ու համակրելի վարդապետ, պաշտօնավարած է Վենետիկ, Հռոմ, Փարիզ, Աղեքսանդրիա իբր ուսուցիչ ու տեսուչ՝ Մխիթարեան հաստատութիւններուն ու ամենուրեք վայլած է ընդհանուրին սէրը եւ համակրանքը:

Լիայոյս ենք թէ ֆրանսահայ կրթական այս երրորդ հաստատութիւնը, որ իր ուսումնական ծրագրով պիտի ունենայ ֆրանսական երկրորդական վարժարանի նիւթերը մինչեւ պաքալորէա, ճոխացած հայեցի նիւթերով, պիտի մատուցանէ կարեւոր ծառայութիւններ: Զաւակները որոնց խնամքին յանձնուած է անոր ապագան, կը ներշնչէ յոյս ու վստահութիւն: Մեր երիտասարդութիւնը որ ամէն ճիւղի մէջ յաջողակութեան ապացոյցները ընձեռեց, հոս Ֆրանսայի քաղաքակրթական բարձր շրջանակին մէջ, պիտի գիտնայ համապատասխանել կատարեալ գիտակցութեամբ եւ արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը:

Ահա ձեռնարկ մըն ալ որ պէտք է վստահութիւն ներշնչէ Սփիւռքի Հայութեան: Միացեալ ուժերով համախմբուած ճիգերու դաշնաւոր լծակցութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ միայն պահել նաւակոծութենէ՝ մեր մտաւոր եւ հոգեւոր արժէքները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կինը ամուսինին՝ որ թերթ կը կարդայ.

— Պարապ տեղը ինչո՞ւ «այո՛, այո՛... այո՛» կ'ըսես: Տասը վայրկեան է որ քեզի հետ չեմ խօսիր այլեւս:

ԱՅՐԻՆ

Զարդար հոն էր. իրենք ալ ճիշդ վեց տարի առաջ այսպէս ուրախութեամբ տոներ էին հարսնիքը. դրացի ու գեղացի եկեր էին, այո՛, ճիշդ այսօրուան պէս հազար մաղթանքներ ընելու: Բայց քանի մը օր վերջ էրիկը ձգեր գացեր էր զինքը ու ա՛լ չէր երեւցեր, եւ իր առանձնութիւնն ու լքումը ամօթ մը կը թուէր իրեն այս ցնծայոյզ բազմութեան մէջ:

Եւ դարձին հետեւեալ օրը իրենց ամայի տնակը բոլորովին մութ ու խաւար երեւցաւ իր աչքին:

Գուցէ տասներորդ անգամն ըլլալով սրտաբուխ ուխտով եկեղեցի վազեց ու Տիրամօր պատկերին առջեւ արտասուելով իր խնդիրքը ըրաւ. եւ Տիրամայրը, արծաթէ թագը գլխուն, ունկնդրեց իր սեւցած ոսկեզօծ շրջանակէն, ինչպէս շատերուն աղաչանքներուն էր ունկնդրած:

Ապա ձմեռը հասաւ իր բոլոր սաստկութեամբը, երբեւ թէ այս հայրենիք դարձողներուն յիշեցնելու համար որ յարմար ժամանակին հասած էին հայրենի վառարանը:

Ու Պոլսէն լուրեր, տեղեկութիւններ կուտային գիւղէ գիւղ անոնց վրայ որոնք այս աշնան չէին կրցած միասին դառնալ. Կարապետ յաջորդ տարին, իսկ Կիրակոս միւսին պիտի դառնար: Միայն Մարտիրոսի վերադարձին խօսքը չկար: Յետոյ ձիւն ու սառոյց ամէն կողմ, ամէն ոք իր տան մէջ փակուած, եւ այսպէս տարի մը եւս լրացաւ:

Է.

«Բոյնթան»ի վայելչակազմ պահապանը աղէկ ճամբու մէջ էր: Մոլութիւնն ու ապականութիւնը սահուն զառիվար մըն է որուն կէսին վրայ կանգ առնել դժուար է:

Տարիներ կ'անցնին ու ինքը, Բերայի փողոցներուն մէջ կը շրջէր Թափառայած, միշտ մաքուր հագուած, ածիլուած, եւ սիրտը ոլորուն հնդիկ իշխանի մը պէս պահելով իր հայրենի զգեստները որոնք իրենք այդքան աղէկ կը վայլէին: Օր մը միայն, փորձի համար, եւրոպական զգեստներ հագած էր եւ այն օրը ոչ ոք երեսը նայեցաւ:

Հիմա Բերայի ամէն սովորութեանցը գրօսանքներուն մոլութեանց տեղեակ մըն էր. բաւական առենէ ի վեր ահա կը վարէր գեղեցիկ ու առոյգ մարդու դերը:

Այս կեանքը չէր կրնար տեւել այսպէս. իր ազդած հրապոյրը կը ռամկանար, առջի հետաքրքրութիւնը կը նուազէր:

Նոր եկող պարզամիտ տղան չէր. բայց ի՜նչ օգուտ, հարուստ տիկնանց համակրութիւնը ծառերուն վրայ կեցող թռչուններուն պէս անհաստատ է:

Իր պաշտպանուհին ճամբած էր զինքը, ու խանութին մէջ հին օրերու վաստակին տասներորդը անգամ չունէր. մօտան անցնիլը այդ վաճառատան մէջ գտնուող բոլոր նիւթերուն ճակատագիրն էր եւ ինքն ալ այդ նիւթերէն մէկը եղած էր բաւական առեն: Սակայն վստահ ու յանձնապաստան ձեւ մը ստացեր էր ու իր երիտասարդութեան առեններէն մնացած վարժութեամբ մը, եթէ ոչ տիկիններու գէթ կար կարողներու կամ աղջին անդին տուներու մէջ աշխատող սպասուհիներու մօտ յարգի էր:

Ցանկարծ հայրենիքէն թուղթ մը եկաւ որ բանի կը յիշեցնէր իրեն մոռցած ու անտանելի բրած սրբազան պարտաւորութիւնները. այն բարակ պահարանին մէջէն ելլող քառածալ թուղթի կտորը անխուսափելի պարտք մըն էր ուսկից ակամայ կ'ամչնար. այդ անզգայ փոքրիկ սուրհանդակը ընտանի եւ անողոք մարդու կերպարանք կ'առնէր եւ զինքը կը յանդիմանէր: Ո՛րքան արժանի էր այս յանդիմանութեանց. այն առեն կը զղջար, ինքնիրեն որոշում կուտար երկիր երթալու. վաղանցի՛կ ու անհաստատ որոշում զոր գործադրելու ուժը կը պակսէր իրեն:

Ու այսպէս կը համոզուէր որ Պոլիս մնալէ ուրիշ միջոց չկար իրեն, ու ժամանակը կ'անցնէր:

Օր մըն ալ զգաց որ տարիքը առնելու վրայ էր. սպիտակ թելեր կ'երեւային մազերուն մէջ. հայելին՝ աւերուած ցուցուց իր դէմքին գիծերը: Զարմացաւ. ի՜նչ շուտ. երկու օր մտածեց ասոր վրայ, յետոյ դարձեալ շարունակեց իր առջի ընթացքը:

Հարցնողներուն ա՛լ չէր ըսեր որ ամուսնացած է, բաւական առենէ ի վեր վաճառատունէն ալ ելած էր ու դրամի նեղութիւն ունեցաւ:

Պարտիզակցի սպասուհի մը՝ վերջին մնացորդ իր նախկին յարաբերութիւններուն, աւելցուցած բոլոր ստակը, իր չորս հազար դրուշը կուտար իրեն եթէ զինքը կնութեան առնէր:

Մարտիրոս բեռնակրութիւն ընելու ուժ եւ կամք չունէր. գործ մը բռնել կ'ուզէր ու գործը առանց դրամագլխի չըլլար: Ինքնիրեն ըսաւ նաեւ թէ քանի որ երկիր պիտի չերթար, առանց կնոջ ապրիլը անկարելի էր:

Գաղտնի ու անձայն պսակուեցան, գողերու պէս, առանց Պարտիզակցւոյն լուր տալու, բարեկամ մը հրաւիրելու. ոսկի մը տուին քահանային ու խնդիրը չմնաց: Այս եղաւ իր վարած կեանքին վերջաւորութիւնը:

Ը.

Հայրենիքը իր կինը զինքը կը սպասէր. ձմեռը ամառուան, ամառը ձմեռուան կը յաջորդէին, ու տարիներ կ'անցնէին անփոյթ ու անտարբեր իր թախծալից ու սպաւոր կեանքին համար:

Պոլսէն թուղթերը ցանցառ եւ ուշացած կուգային. փօլօսները չէին վճարուիր ալ ու աները իր նամակներուն մէջ կը սպառնար հարսը վռնտել երբ որ երկրորդ փօլօսն ալ անվճար մնար. տանը մէջ ամէնքը զինքը յանցաւոր կը բռնէին էրկանը անտարբեր ընթացքին համար:

Գացողները կը շարունակէին Պոլսէն դառնալ, ու պատանիներ կ'երթային պանդխտութեան տառապանքներուն պակասը լեցնելու մայրաքաղաքին մէջ: Ու թուղթերը կը ճամբէին գեղէն, բարեւներ, ընտանեաց անդամներու ողջ առողջ ըլլալուն լուրէն եւ ստակ դրկելու յաւիտենական պահանջումէն բաղկացած: Պատասխան չկար: Հարսը՝ հիմա կատարեալ կին եղած՝ կրնար երբեմն անկիւն մը քաշուած արտասուել:

Ամէն կիրակմուտքի եկեղեցի կ'երթար. կիսակործա՛ն ու գիւղին տնակներուն պէս հին ու սեւցած եկեղեցի մը ուր պզտիկուց ի վեր գացած էր եւ ուր իր պսակը օրհներ էին:

Հոն, սուրբերու պատկերներուն դէմ գոյս լուռ բայց անսպառ վկաներ կը կարդէր իր ամուսնութեան, իր տառապանքը կը պարզէր ու ջերմեռանդ աղօթքներովը, որոնք յանդիմանութեան պէս բան մը կը նշանակէին, պատասխանատու բռնել կ'ուզէր այս եկեղեցին իր խորանովը, մասունքներովը, բոլոր սուրբերովը, իր կործանած յոյսերուն համար: Սակայն այս յաւիտեան բացակայ էրիկը համար ըրած աղօթքները չէին փոխեր իր ճակատագիրը:

Այն առեն հարկ կ'ըլլար համոզուիլ, բոլորովին յոյսը կտրել այս ամէն ժամ սպասուած ու ամէն ժամ ի դերեւ եղած վերադարձէն:

Գիտէր, սաղդ գիտէր որ ալ ամուսինը պիտի չգար. բայց իրիկուր, առանց ուզելու, քայլերը կ'առաջնորդէին զինքը այն արտը ուրկէ վերջին անգամ տեսած ու Պոլիս ճամբած էր իր երիտասարդ էրիկը: Հոն, կանգուն եւ առանձին, հեռուն տարածուող ընդարձակ ու հարթ դաշտին վրայ պտըտցնելով իր հետախոյզ նայուածքը: Այրին դեռ կը սպասէր:

(5 եւ վերջ) ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

րի իր սկզբունքներէն եւ իրենք իրենց վիճակին ձգէ աւելի քան երկու․ միլիոն Պերլինցիներ ։

Այզընհաուըր ճշդեց նաեւ թէ վերին ժողով մը կախում ունի Խրուշչեւի տրամադրութենէն ։ Եթէ այս վերջինը նոյնքան կը սարսափի պատերազմի մը ահաւոր աղէտներէն որքան նախապէս արտայայտած է «յուզիչ անկեղծութեամբ» մը, այն ատեն Այզընհաուըր պատրաստ է որ եւ է տեղ երթալու, ամէն զոհողութիւն ընելու փրկելու համար խաղաղութիւնը, բայց աւելցուցած է անմիջապէս․ — «Ոչ մէկ բանակցութեան կը մասնակցիմ, որուն հետեւանքը կրնայ ըլլալ յուսահատեցնել ժողովուրդները ։

Այզընհաուըր եւ Մաքմիլըն համաձայն են հաստատելու համար թերաճ երկիրներու օժանդակութեան հարցին կարեւորութիւնը բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներուն համար (մէջն ըլլալով Խորհ․ Միութիւնը չեշտեց նախագահ Այզընհաուըր) ։

× Ինչպէս գրած էինք նախագահ Այզընհաուըր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սպանիոյ արտաքին նախարարին հետ որ անձնական նամակ մը յանձնեց Ֆրանքոյէն՝ Այզընհաուըրի ։ Սպիտակ Տան պաշտօնական բանբերը չեշտեց թէ այս տեսակցութեան ընթացքին չէ խօսուած Սպանիոյ ՄԱԿի անդամակցութեան մասին, այլ միայն տնտեսական եւ զինուորական օժանդակութեան ։

Համաձայն էսօշիէյթըտ Փրէսի, Զօր․ Ֆրանքօ պաշտօնապէս հրաւիրուած է Այզընհաուըրը որ Սպանիա այցելէ երբ որ ուզէ ։

Նախագահ Այզընհաուըր Փարիզ կը հասնի Զորեքշաբթի առաւօտ, ժամը 10ին ։ Ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է բացառիկ ընդունելութիւն մը ապահովելու համար նախագահին ։ Պաշտօնատուները պիտի փակուին ժամը 17ին, անհատական հաստատութիւններուն ալ թելադրուած է նոյն ժամուն արձակել պաշտօնէութիւնը որպէսզի կարենայ Օթէլ տը Վիլի հրապարակը երթալ ողջունելու համար նախագահը ։

Զորեքշաբթի իրիկուն նախագահը ներկայ պիտի ըլլայ Էլիզէի մէջ տրուած 200 հոգինոց ճաշին ։

Հինգշաբթի առտու Այզընհաուըր պիտի ընդունի Իտալիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ։ Նոյն օրը, Ռամպույէի մէջ պիտի տեսնուի Տը Կոլի հետ, եւ գիշերը հոն պիտի մնայ ։

—o—

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻԳ․ յայտարարեց որ «եթէ բաժնուած եղբայրները» ուզեն մասնակցիլ տիեզերական ժողովին, պէտք է ընդունիլ ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ մեռած է Տոքթ․ Լէմքին, որ «ցեղասպանութիւն» բառը ստեղծած էր որակելու համար սպանութիւնը ամբողջ ժողովուրդի մը կամ ցեղի մը ։ Ծնած էր Լեհաստան եւ 58 տարեկան էր ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Սեպտեմբեր 4ին, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պարագլուխները՝ Գէյթսքէլ ու Պիվըն պիտի տեսնուին Խրուշչեւի հետ ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Հ․ Յ․ Դ․ «Շաւարշ Միսաքեան» խումբի ընդհ․ ժողովը այս Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 20․30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

Սոյն ժողովին ներկայ պիտի ըլլան Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյլի Շրջ․ կոմիտէի ներկայացուցիչները ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ․ Փիլիպպոս Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակը, Պ․ Ափաքսալ Եսայեան, Բալըյեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵՍԱՅԵԱՆԻ
(Սէօլէզցի)

կսկծալի մահուան առթիւ ։

Այս առթիւ Պ․ Փիլիպպոս Եսայեան հազար ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շ․ Միսաքեան սրահին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

×

Տիկին Հանըմ Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գայըճեան եւ զաւակը, Պ․ Էմիլ Ժազլար եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՊԵՏՐՈՍ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ ։

×

Սէն Ժերոմի Թաղ․ Խորհուրդը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյս դպրապետ Պ․ Ստեփան Պօղոսեանէ 1500 ֆրանք եկեղեցւոյս հիմնադրութեան երեսնամեայ տօնակատարութեան առթիւ ։

×

Սէն Ժերոմի Թաղ․ Խորհուրդը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ շրջանին Նոթր Տամ տը Գոնսոլասիոնի բոլոր թաղեցիներուն, որոնք Տէր Սահակ քհնյ․ Շամլեանի յուղարկաւորութեան՝ ծաղկեպսակով իրենց մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս նաեւ, այս առթիւ 9500 ֆրանք նուիրատուութիւն մը ըրին թաղիս եկեղեցւոյ եւ դպրոցին ի նպաստ ։

Սոյն տխուր առթիւ Խորհուրդը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ հետեւեալ նուէրները՝ Այրի Տիկին Խաչատեանէ 1500 ֆրանք, Պետրոս Կիւլէեանէ (Տրակինեանէն), Պ․ Իթիպարեանէ, Տատուրեանէ, Արամ Սանտրքճեանէ հազարական ֆրանք, իսկ Պ․ Վարդգէս Աւագեանէ հինգ հարիւր ֆրանք, ի նպաստ եկեղեցւոյ պայծառութեան, իսկ Մինասեան ընտանիքը եւ Սուրէն Կիրակոսեան հինգ հարիւրական ֆր․ թաղիս դպրոցին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Այրի Տիկ․ Աննա Երէցեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ․ Ճանեան, Հ․ Յ․ Դ․ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերները կը ծանուցանեն թէ կիրակի Սեպտ․ 6ի առաւօտեան, յետ պատարագի, Պուլվար Օտտոյի Ս․ Յակոբ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ընկերոջ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՐԷՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

×

Այրի Տիկին Գրիգոր Գապատայեան, Պ․ Կարպիս Գապատայեան, Օրիորդ Մարկրիթ Գապատայեան եւ նշանածը՝ Պ․ Գրիգոր Արքլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի կիրակի առաւօտ Սեպտ․ 6, Փարիզի Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Նոյն օրը հոգեհանգիստ պիտի կատարուի նաեւ

ՍԱՐԳԻՍ ԱԲԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Ժերոմի Թաղ․ Խորհուրդը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ Ալպեռ Աւետիսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները․— Պ․ Պ․ Կարապետեանէ, Կարպիս Յարութիւնեանէ հազարական ֆր․, իսկ Դաւիթ Դաւիթեանէ հինգ հարիւր ֆր․ ի նպաստ թաղիս դպրոցին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Այրի Տիկին Վարսենիկ Աշճիպաշեան եւ զաւակները, փեսան Ալեքսան Բարսեղեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Պօմոնի Ս․ Գ․ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր Արշակ Աշճիպաշեանի, հոգւոյն ի յիշատակ անոր մահուան քառասունքին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները ։ Սոյն առթիւ հինգ հազար ֆրանք կը նուիրեն Վասպուրականցիներու Հ․ Միութեան ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐԸ

Իրենց հաստատութեան մէջ կ'ընդունին, գիշերօթիկ, 5էն 13 տարեկան աղջիկներ ։ Քոյրերուն հսկողութեամբ, աշակերտուհիները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցի դասընթացքներուն եւ կը հետեւին հայերէնի, ներքին, ուսումներուն ։

Արձանագրութեան եւ յաւելուածական տեղեկութիւններու համար դիմել տեսչութեան՝

SŒURS ARMÉNIENNES

73, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse S. et O.

Tél. : No 179

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պէլֆոնթէնի Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանէն Բ․ խումբ մը կը վերադառնայ Սեպտ․ 4ին, կառ տը Լիոն կը հասնի Ուրբաթ առաւօտեան ժամը 6․30ին ։

Լիոնի խումբը կը հասնի «Փէրաշ»ի կայարանը, Հինգշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 3, ժամը 9ին ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, ինչպէս նախապէս ալ գրուած է իրենց ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէյսանվիլիէի օդափոխութեան կայանը կը փակուի ՕԳՈՍՏՈՍ 31ԻՆ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ ։

Հետեւաբար կը խնդրուի ծնողքներէն, Հայ Կարմիր Խաչի կեդրոնատեղին, 15, Ռիւ ժան Կուժոն դիմելու նոյն օրը, ժամը 12ին ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար ։

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան, գրաւոր կամ հեռաձայնով ։

Collège Arménien S. Moorat

26, Rue Troyon - SEVRES (S. & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի․—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ՝ներուն արձանագրութիւնը, Տեսչութիւնը ի հարկին, ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու․ Հետեւաբար, այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն, Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք։ Հատը 20 փր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 3 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8585 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4386

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵԼԻ ԷՐ ԽՈՒՍԱՓԻԼ

Բոլոր փաստաթուղթերը կը հաստատեն թէ դաշնակիցներու համբերութիւնը սպառած էր այլեւս եւ բաժակը յորդած՝ երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա ստիպուեցան պատերազմ յայտարարել Գերմանիոյ դէմ՝ 1939 Սեպտեմբեր 3ին։

Անոնք անզօր կատաղութեամբ մարսած էին Հիթլէրի բոլոր յանդուգն եւ ապօրէն ստնձգութիւնները, — գրաւում՝ Հռենոսեան շրջանի, Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ։ Ցանուն խաղաղութեան պահպանման։

Երբ Տանցիկի եւ անոր «նրբանցք»ին մասին ալ պահանջներ սկսաւ ներկայացնել, Անգլիա եւ Ֆրանսա հասկցան որ յաջորդ հարուածը պիտի ուղղուէր Լեհաստանի դէմ։

Անգլիացիք 1939 Մարտ 27ին, Ֆրանսացիներն ալ Մայիս 19ին զինուորական դաշինք կնքեցին Լեհաստանի հետ, յանձնառու ըլլալով պաշտպանել զայն գերմանական յարձակման մը պարագային։

Չէմպըրլէյն Հիթլէրի ուղղուած անձնական նամակով մը բացէ ի բաց յայտնեց թէ Լեհաստանի վրայ յարձակման մը պարագային իրեն դէմ պիտի գտնէ Անգլիան։ Հիթլէր պատասխանեց թէ ատիկա ո՛չ մէկ կերպով պիտի ազդէ իր որոշումներուն վրայ։

«Իմ պայքարը» անուն ծանօթ գրքին մէջ Հիթլէր մանրամասնօրէն պարզած էր ազդէն իր ծրագիրները։ Ներշնչուած «վերէն» իրեն տրուած առաքելութեամբ, Գերմանիոյ մենատէրը վճռած էր մէկը միւսին ետեւէն գրաւել եւրոպական երկիրները եւ զանոնք միացնել իր միահեծան մականին տակ։

Որքան զիջումներ ալ ընէին դաշնակիցները, պիտի չկրնային սանձ դնել Հիթլէրի ախորժակներուն։ Ցետագային տեսնուեցաւ թէ ինչպէս արեւմտեան ճակատը մինչեւ Ատլանտեանի ափերը մաքրագործելէ վերջ, 1941 Յունիս 22ին զէնքերը դարձուց Խորհրդային Միութեան դէմ, որուն հետ ոչ-յարձակողական դաշինք էր կնքած։

Ուրեմն 1939 Սեպտ.ի սկիզբը պատերազմը անխուսափելի էր։

Մասնագէտներ այժմ սկսած են քննել՝ թէ ինչո՞ւ համար Անգլիա եւ Ֆրանսա օգնութեան չփութացին Լեհաստանի։ Եւ ինչո՞ւ 1939 Սեպտեմբեր 3էն մինչեւ 1940 Մայիս 10 ո՛չ մէկ լուրջ փորձ կատարեցին յարձակելու «Զիկֆրիտի գիծ»ին վրայ։ «Տարօրինակ պատերազմ»ի շրջանն էր այս, որ աւելի քան ութ ամիս տեւեց։

Արեւելեան ճակատի գործերը կարգի դնելէ վերջ, Գերմանները գրաւեցին Նորվեկիան, Տանիմարքան, յետոյ նաեւ Հոլանտան ու Պելժիան։ Ու Մայիս 10ին ի րենց ամբողջ ուժով ինկան Ֆրանսական ճակատին վրայ, զոր ճեղքեցին առանց մեծ ճիգի։

1939ի պատերազմը նոյն ժողովրդականութիւնը չէր վայելեր։ Մարդիկ չէին ուզեր «Տանցիկի համար մեռնիլ»։

1914ին Ֆրանսացի երիտասարդութեան մտայնութիւնը բոլորովին տարբեր էր։ Ամբողջ 44 տարի դասագրքերու մէջ կը խօսուէր Ալզաս-Լօրէնի մասին, որ 1870-71ի դժբախտ պատերազմին հետեւանքով միացուած էր Գերմանիոյ։ Փոխ-վրէժի զգացումներով տոգորուած էր, որ 1914ի զինուորները հայրենասիրաբար կը փութային դէպի ճակատ։

Մինչ ֆրանսական բանակի ընդհ. հրամանատար Զօր. Կամլէն կը հաստատէ թէ պատերազմին սկիզբը կարելի չէր օգնութեան հասնիլ Լեհաստանի, գերման զինուորականներ բոլորովին հակառակը կը պնդեն։

Մառէշալ Քայթէլ եւ Զօր. Եոտլ Նիւրէմպէրկի դատավարութեան ատեն յայտնած էին թէ 1939 Սեպտեմբերին Ֆրանսացիներն ու Անգլիացիները հարիւր տասը զօրաբաժին ունէին՝ գերմանական 25 զօրաբաժինի դիմաց։ Ու զարմացեր էին թէ ինչո՛ւ համար Մաժինոյի եւ Զիկֆրիտի ամրացեալ գիծերուն միջեւ թեթեւ բախումներ միայն տեղի ունեցած էին։

Գաղտնիքներ կան անշուշտ որոնք պիտի պարզուին օր մը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

★

Չորեքշաբթի օր, մայրաքաղաքը դրօշազարդուած ֆրանսական եւ ամերիկեան ազգային դրօշակներով, կ'ընդունէր նախագահ Այզընհաուըրը։

Առաւօտեան 10ին, նախագահական Պօյինկ 707 օդանաւը կը հասնէր Պուրժէի օդակայանը ուր Այզընհաուըրը դիմաւորելու եկած էին Նախագահ Տը Կօլ, Արտաքին նախարար Քուվ Տը Միւրվիլ, պատերազմական նախարար՝ Կիյօմա, Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպանը՝ Ալֆան, Փարիզի զինուորական կառավարիչը Զօր. Սալան եւ փրօթօքոլի տնօրէնը՝ Շանսէլ։

Պուրժէի օդակայանը, Տը Կօլ ներկայանալէ ետք Այզընհաուըրի իր կառավարութեան անդամները բարի գալուստի քանի մը խօսք ըրաւ, երկու պետութեանց փառերգներէն ետք։

Այզընհաուըր անգլերէն պատասխանեց նախագահ Տը Կօլի։ Նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Զօր. Տը Կօլի ջերմ խօսքերուն համար եւ իր ուրախութիւնը անգամ մը եւս Փարիզ գտնուելուն։

Այզընհաուըր յիշեց ըր ամերիկեան հին առութիւն մը կ'ըսէ թէ ամէն Ամերիկացի երկու հայրենիք ունի՝ իրը եւ Ֆրանսա։ Նախագահը շեշտեց նաեւ թէ շատ ուրախ է որ խօսակցութիւններ պիտի ունենայ իր հին ընկերոջ եւ բարեկամ Տը Կօլի հետ եւ իր վստահութիւնը յայտնեց նման խօսակցութեանց նպաստաւոր արդիւնքին համար։

Պաշտօնական շքախումբը Պուրժէէն կը մեկնի ժամը 10·30ին դէպի արտաքին նախարարութիւն՝ Քէ տ'Օրսէ, ուր նախագահը պիտի անցրնէ առաջին գիշերը։

Այզընհաուըր պիտի բնակի առաջին յարկը ուր մնաց վերջին անգամ Եթովպիոյ կայսրը՝ Հայլէ Սելասիէ։

Երկու նախագահները գլուխ գլխի եօթը ժամ պիտի խօսին եւ կը սպասուի որ մեծ գաղտնապահութիւն պահուի Փարիզի եւ Ռամպույէի տեսակցութեանց շուրջ։

Տուայթ Այզընհաուըրի նախորդ երկու ճամբորդութիւնները, Պօն եւ Լոնտոն մեծ յաջողութիւններ կը նկատուին։

Տարակոյս չկայ որ Այք-Տը Կօլ խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ՝ Ալժերիա։ Ոմանք կը յուսան թէ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը իր երկրին բացարձակ հաւանութիւնը պիտի բերէ Ֆրանսայի ալժերիական քաղաքականութեան։ Կարեւոր է սակայն որ Տը Կօլ կարենայ համոզել Այզընհաուըրը որ իր վարած քաղաքականութիւնը կ'արդարանայ։ Եւ այդ քաղաքականութիւնը դէպի «խաղաղ, ժողովրդավար, եւ արդար» լուծում մը կ'առաջնորդէ։

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ Ֆրանսայի դերը համաշխարհային ռազմավարութեան համար։ Այս մասին աւելորդ չէ յիշել թէ տարի մը առաջ Տը Կօլ յուշագիր մը ղրկած էր Այզընհաուըրի, որուն գլխաւոր կէտերն էին.— Ա) Այն պետու-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրէ Օրին

ՄԵ՛ՆՔ ՊԱՏԺՈՒԵՑԱՆՔ

— Ազուաին քա՛ն չեն ըսեր, աղուանին կը պատժեն ...

Մօտաւորապէս, երկու հազար տարի առաջ գրուեր է այս իմաստուն խօսքը Լատին երգիծաբան Ժիւնեւալի կողմէ, որ Հռոմի ապականած բարքերը կը ճաղկէր, իր թթու-կծու հեգնանքով։

×

Տարի մը եւս ու արդէն քառասուն տարեկան կ'ըլլայ Սեւրի Դաշնագիրը։

1920, Օգոստոս 10ին ստորագրուած այս «թուղթի կտոր»ն էր որ մեզի «կուտար» մեր եօթը նահանգներէն չորսը ու պաշտօնապէ՛ս, հրապարակա՛ւ եւ ի ձայն փողոյ և թմբկի կը վաւերացնէր, կը հաստատէր ու կը նուիրագործէր Հայաստանի անկախութիւնը։

Ասիկա այն միջազգային Դաշնագիրն է, որուն ներքեւ, քով քովի, «բազմած են» ստորագրութիւնները Վեհապետներու եւ նախագահներու։

Ասիկա այն վաւերաթուղթն է, որուն վրայ, աչք ունեցողը կը տեսնէ ստորագրութիւնը միհնուճար հայ ժողովուրդին ներկայացուցչին, որ ո՛չ աղա էր, ո՛չ ալ փաշա, այլ ազգին դարդէն ու զուլումէն բան հասկցող հայրենասէր գրագէտ մը։

Ասիկա այն փաստաթուղթն է, որ Մոսկուայի «բարեխնամ»ին մէկ հրամանին վրայ, զամբիւղը նետուեցաւ՝ Երեւանի ազա՛տ ու անկա՛խ կառավարութեան ձեռքով, 1921 Հոկտեմբեր 13ին, Կարսի մէջ պարտադրուած դաշնագրով։

Ասիկա այն Դաշնագիրն է, որուն վրայ հազիւ թէ սա՛նկ հարեւանցի աչք մը նետեցին Հայոց ազգին Ռամկավար-Յառաջդիմական-Հնչակեան սպարապետները, 1921էն մինչեւ 1947։ Որովհետեւ, անոր տակ չէր փայլեր իրենց բարձրապատի՛ւ փաշային ոսկեզօծեալ անունը։ Որովհետեւ, ըսինք արդէն, Մոսկուայի կառավարութիւնը — այս սպարապետներուն վարժապետն ու վարդապետը — խստիւ պատուիրած էր մեր «անկախ»ին որ «չճանչնաք Թուրքիոյ վերաբերեալ որեւէ թուղթ, զոր Թուրքիոյ կառավարութիւնը չէ ճանչցած»։

Երեւանի «անկախ»ը եւ անոր արտասահմանի տիրացուները ինչպէ՛ս կրնային խօսքը մտիկ չընել իրենց Կարմիր «վարժապետ»ին։

Բայց, պատմութեան անիւը ետ դարձաւ օրին մէկը։ Տասներկու տարի առաջ, 1947ի Մայիսին, այս իմաստակներուն աչքին զարկաւ Սեւրի Դաշնագիրը, որ մէջքը ծռած կը քալէր դէպի Միացեալ Ազգերու պաշտօնատունը ...

Իմաստակները բարեւ տուին անոր։ Որովհետեւ, այդ օրերուն, «վարժապետը» Կաթողիկոսին ձեռքով, օդը հանած էր պզպջակ մը, որուն վրայ կային քանի մը բառեր.

— Կա՛րս, Արտահա՛ն, հայկական նահանգնե՛ր, Հայաստա՛ն...

Ու տիրացուները դուրս բերին իրենց տավուլները ու զուռնաները։

— Սեւրի Դաշնագի՛ր ...

Սեւրի Դաշնագի՞ր։

Արդարակորով Արեւմուտքը մոռցեր է անոր անունն ալ։ Ինչո՞ւ չմոռնար։ Ո՞վ յիմար է որ միտքը խնողէ չվաւերացուած ու թանգարաններու փոշիներուն մէջ թաղուած դաշնագիրներու անուններով ու թուականներով։

Այսօր, Սեւրի Դաշնագիրը իրա՛ւ «թուղթի կտոր» մըն է՝ իրաւագէտին համար։

Ինչո՞ւ այս վախճանը ունեցաւ այս փաստաթուղթը։

Որովհետեւ, յաղթանակէն ետք, երբ մեր աչքը բացինք, տեսանք որ մեր «բարեկամ»ները ելեր էնկիւրի գացեր էին։ Տակաւին այնտեղ են։ Սիրաբանութեամբ զբաղած։

Այս «բարեկամ»ներն էին որ ոտքի հանեցին Թուրքը եւ անոր ոտքերուն տակ բզիկ բզիկ ընել տուին Դաշնագիրը։

Այս բարեկամներն են որ ազուաին — ըսել կ'ուզենք բորենիին — բան մը չըրին ու պատժեցին աղուանին — ըսել կ'ուզենք հայ ժողովուրդը։

Իրաւ ալ մենք պատժուած եղանք այն օրը, երբ Սեւրի Դաշնագրին տեղ կնքեցին Լօզանի Դաշնագիրը, 1923ի Յուլիսին։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական լուր կայ Նոր Տէլհիէն եւ կացութիւնը անորոշ է։ Մինչ չին եւ հնդկական սահմանային խնդիրները ծանրակշիռ հանգամանք սկսած էին առնել, անդին քաղաքական տագնապ մը կը ծագէր, պատերազմական նախարարին՝ Մեննի հրաժարումով։

Վարչապետ Նեհրուի դիրքը բաւական փափուկ է եւ բնական կը նկատուի որ ախական բոլոր մայրաքաղաքներու աչքերը դարձած ըլլան դէպի Նոր Տէլհի։ Փաքիստանի վարչապետին եւ Նեհրուի տեսակցութիւնը սկսած է մտահոգել դըրացի երկիրները։

Չին զօրքին միջամտութիւնը հնդկական սահմանին վրայ բաւարար եղաւ որ Նեհրուի 12 տարուան ընթացքին հաստատած «չէզոքութեան ախոյեան» պետութիւնը խախտի։ Մէկ կողմէն, զինուորական գետնի վրայ, կռիւները կը շարունակուին Հնդկաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմանին վրայ, միւս կողմէ քաղաքական ծանր կացութիւն մը կը սաեղծուի Նոր Տէլհիի մէջ։

Ուաշինկթընի հնդիկ դեսպանը յայտարարութիւն մը ըրած է մամուլին շեշտելով թէ Հնդկաստան պատրաստ է կռուելու Չինաստանի դէմ պահպանելու համար իր հողը։

Ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Կալկաթայի մէջ եւ ութսուն ոստիկաններ վիրաւորուած են։

Պոնպէյի մէջ հակաչին ցոյց մը կատարուած է, որուն մասնակցած են 500 Հնդիկներ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Խրուշչեւ Սեպտեմբեր 27ին պիտի խօսի ամերիկեան հեռատեսիլէն։ Ճառը պիտի տեւէ մէկ ժամ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ բացառիկ շուքով մը կատարեց պատերազմի ծագման քսանամեակը։ Վարչապետ Սիրանքիէվից անդրադառնալով Ատընաուըրի ճառին ըսաւ թէ Գերմանիոյ վարչապետը կոկորդիլոսի արցունքներ թափած է եւ շեշտեց.— «Ուժեղ եւ առանց պաշտպանութեան Լեհաստան մը կ'ուզէք, պարոն վարչապետ, բայց ձեր ջանքերը ի զուր են»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարար՝ Քուվ Տը Միւրվիլ երեքշաբթի օր ընդունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարար՝ Զօրլու։

ԼԻՄԱՅԻ (Փերու) մէջ Անտրէ Մալրօ ճառ մը խօսելով շեշտեց թէ աշխարհը պէտք չէ բաժնուի միայն Խորհրդ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ անձնական նամակ մը ղրկած է Տը Կօլի որուն մէջ կը յայտնէ թէ վստահ է որ Այզընհաուըր մեծ կարեւորութիւն պիտի տայ Ֆրանսայի տեսակէտին Ալժերիոյ մասին։ Վարչապետը կը շեշտէ թէ ինք անձնապէս պնդած է Այզընհաուըրի մօտ որ «առաւելագոյն հասկացողութեամբ» ուսումնասիրէ Ֆրանսայի կարծիքը։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՐԻՇ ՅԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐ ԵՒ ՎԱՍՏԱԿՆԵՐ

Բ.

Միայն գրական – գեղարուեստական արտադրութիւննե՞րն են որ կը կազմեն ու կը յատկանշեն ամբողջական գրականութիւնը :

Ամէնէն առաջ գրականութեան պատմութեան մէկէ աւելի գործերն են որ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն եւ որոնք հայ իմացականութեան մարզին կը պատկանին :

Նախապէս ալ ունեցած ենք նման գործեր, ինչպէս Հ. Գաթրճեանի, Ստ. Պալասանեանի, Գ. Զարբհանէլեանի, Վ. Փափազեանի, Լ. Մանուէլեանի: Գ. Օզանեանի, Մ. Զամինեանի, Լէոյի, Եղիշէ Պատր. Դուրեանի, Ա. Արփիարեանի, Հ. Ս. Երեմեանի, Հ. Աճառեանի, Յ. Մըրմըրեանի ընդարձակ կամ համառօտ գրականութեան պատմութեան գործերը, եւ Գ. Զօհրապի, Հր. Ասատուրի եւ Ա. Յարութիւնեանի դիմաստուերները (առաջինը՝ «Ծանօթ դէմքեր»), բայց յիշատակութեան արժանի են մանաւանդ Սփիւռքի մէջ լոյս տեսնող քանի մը կարեւոր վաստակները, որոնք Արեւմտահայ Նոր Գրականութեան սեփականութիւնն են : Յ. Օշականի Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան հինգ հատորները, Լ. Շանթի Ընդհանուր ակնարկ մը հայ բանահիւսութեան վրայ, Ն. Ադրալեանի Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան, իբրեւ ներածութիւն ընդարձակ գործի մը, Մինաս Թէօլէօլեանի Դար մը գրականութիւն (2 հատոր), Կ. Սասունիի Պատմութիւն Հայ Գրականութեանը, Գ. Մխիթարեանի Քառորդ դար գրականութիւն, Հ. Մեսրոպ Ճանաչեանի Պատմութիւն Հայ Գրականութեանը եւ ուրիշ գործեր :

Միայն Ծ. Մանտալեան չէ որ հայ իմացական շարժումը կ՚անդրադառնայ : Սփիւռքի հայ մամուլը, բացառութիւնները յարգելով, նոյնքան անտարբեր է հայ մտաւորական շարժումին նկատմամբ: Հայրենիքի մամուլը շատ բան չի գիտեր, եթէ գիտէ իսկ, անտարբեր է եւ կամ կ՚անտեսէ այդ վաստակը, որուն հետեւանքով ամէնէն որակաւոր գրողներն իսկ կ՚ուրացուին, իբրեւ թէ գոյութիւն չունենային: Հոս, Սփիւռքի մէջ ալ նոյն անտարբերութիւնը մամուլին եւ իր ներկայացուցիչներուն կողմէ : Գրական աշխատուած եւ մեծարժէք գործերու հանդէպ ալ աններելի վերապահում մը կայ գրական շրջանակներուն մէջ: Սխալ է բաղդատութեան դնել Հայ գրականութեան երկու հաւասար կէսերն իրարու հետ: Մէկը Հայաստանի գրականութիւնն է: Միւսը՝ Արտասահմանի գրականութիւնը: Ինչո՞ւ գերադասել մէկը ի վնաս միւսին: Ամէն մէկը իր առանձնայատուկ պայմաններն ունի: Հայաստանի գրագէտը պետական լայն միջոցներով կը վարձատրուի, Հայրենի հողը, երկինքը եւ բնութիւնն ունի իրբեւ հորիզոն, մեր ստեղծագործ ժողովուրդը, որուն ապրումները ներշնչման աղբիւրներ են: Արտասահմանի գրագէտը իր հացը ճարելու տառապանքն ունի եւ զրկանքով ու զոհողութեամբ կը ստեղծագործէ, եւ յաճախ լաւագոյնը: Այս պայմաններն են, զոր կ՚անդրադառնայ Ծ. Մանտալեան: Արտասահմանի հայ գրողը ոչ անառակ որդին է որ հայրենի տան օրհնութիւններէն հրաժարելով, անտեսած է իր հոգեկան աշխարհը, եւ ոչ ալ ծառան է, որ իրեն արուած ժառանգութիւնը հողին մէջ կը պահէ, առանց օգտագործելու եւ գեղեցկութիւններ լոյս աշխարհ բերելու: Ընդհակառակն իր հոգիին մէջ թաքուն պահուած գանձերը արուեստի գեղեցկութիւններու վերածած է ու կը վերածէ, արժանաւոր ու հաւատարիմ ժառանգորդի մը գիտակցութեամբ :

Սփիւռքի գրականութեան մաս կը կազմեն գրական պատմութեան յատուկ եւ վերեւը յիշուած գործերէն զատ, բոլոր այն գրական –գեղարուեստական հանդէսները, որոնք առաջին օրէն գաղթական կեդրոններու մէջ լոյս կը տեսնեն :

Բանասիրական, պատմական ու մատենագրական գրականութեան իրենց նպաստը բերած են ու կը բերեն Վիեննայի «Հանդէս Ամսօրեայ», Վենետիկ «Բազմավէպ», Երուսաղէմ «Սիոն», Անթիլիաս «Հասկ» : Այս շարքին մէջ պէտք առնենք «Հայրենիք» ամսագիրը, Համազգայինի, «Յուսաբեր»ի հրատարակութիւնները, ինչպէս եւ բազմաթիւ անհատներու հայ մշակոյթին բերած նպաստը, իրենց գիրքերու, բառարաններու, տարեգիրքերու ձեռնարկներով, որոնք բոլորն ալ մշակոյթի ազգակներու տարածման կը ծառայեն մեծ չափով: Կարելի չէ մոռնալ մանաւանդ իբրեւ հրատարակչական ձեռնարկ, «Հայ Գրողներու Բարեկամներ» մատենաշարին կատարած գործը, որ երեսնամեակի մը կեանքն ունեցաւ եւ լոյս ընծայեց 18 պատկառելի հատորներ: Ամէն օր՝ «Հրատարակչական չունինք, հրատարակչական մը ստեղծենք» կը խօսինք ու կը գրենք, եւ սակայն այս ձեռնարկն ալ ընթերցողներու քաջալերութեան չարժանացաւ: Արդէն հաշուեյարդարութեան ենթարկուած է : Ամէն մէկ հեղինակէ (շատ քիչերէն հազար 500 օրինակ) հազարական օրինակ գիրքեր երեսուն տարուան մէջ չսպառեցան, եւ այսօր ալ այդ հատորներն ընթերցողներու կը սպասեն :

Սփիւռքի Հայ Գրականութիւնը սեփականատէրն է բազմաթիւ հատորներու, ոմանք արժէքաւոր, ոմանք նուազ արժէքաւոր, որոնք մատենադարան մը կը կազմեն եւ որոնք նուիրուած են նահատակ քաղաքներու : Անոնց մէջ ամփոփուած են, ապագայ հայ պատմագիրին համար, պատմական տեղեկութիւններ, վաւերագրութիւններ, բանասիրական թանկագին մասունքներ, բարքերու, սովորութիւններու եւ լեզուական գանձեր, որոնք կորուստի պիտի դատապարտուէին, եթէ Հայրենակցական Միութիւններ եւ անհատներ նախաձեռնութիւնը չունենային հաւաքելու եւ կորուստէ փրկելու զանոնք :

Միայն գրական – գեղարուեստական վաստակը չէ որ յատկանիշը պիտի կազմէ հաւաքականութեան մը ստեղծագործութեան, այս պարագային՝ Սփիւռքի Հայ գրականութեան գոյութեան :

Յիշուած հրատարակչական ձեռնարկները եւ հիմնարկութիւնները այն չեն, որոնց կ՚ակնարկէ Ծ. Մանտալեան, եւ որոնցմէ պիտի սպասէինք որ անոնք հայ կեանքին մէջ դրական դեր մը կատարէին: Վանքերու տպարանները մասնաւոր նպատակներու յատկացուած են: Որ եւ է գրքի տպագրութիւն կը ստանձնեն այն ատեն, երբ ոեւէ հեղինակ իր լեցուն քսակը բանայ: Մեր հեղինակները իրենց ունեցած ձեռագիրները պիտի չկրնային անոնց ներկայացնել: Անոնք իրենց կրօնական, բանասիրական գործերուն հազիւ կը հասնին, պահելով ամէն մէկը իր նախաձեռնութեան նկարագիրը, շատ անգամ անմրցելի շռայլութեամբ մը :

Ծ. Մանտալեան մէկ կողմէն «Չքաւորութիւն լաւ գրողներուն, չքաւորութիւն արժէքաւոր արտադրութիւններու » արտայայտութեան հետ՝ «մակերեսային եւ հպանցիկ » կ՚որակէ ուրիշներուն դիտողութիւնները, գրելով նաեւ թէ՝ «գիտեմ շատ մը հրատարակիչներ, որոնք կը փնտռեն եւ պատրաստ են հրատարակելու լաւ ձեռագիրներ, սակայն այդ լաւ ձեռագիրները գոյութիւն չունին»:

Երկու նկատողութիւնն ալ աճապարանքով ըրուած են: Մեր մէջ ո՛չ անհատ եւ ո՛չ ալ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունին, որոնց պաշտօնը հրատարակչական գործն ըլլար: Երկրորդ կէտն ալ խնդրական է, որովհետեւ օր մը որեւէ թերթի մէջ չկարդացինք թէ անհատ հրատարակիչ մը կամ կազմակերպութիւն մը «լաւագոյն ձեռագիրը» կը փնտռէ հեղինակը վարձատրելու եւ այդ գործը տպագրելու համար: Ենթադրենք որ Սփիւռքի Հայ Գրականութեան մէջ ոեւէ գրագէտ չունի այդ «լաւ ձեռագիրը », բայց մեր մամուլին վերջին հարիւր տարուան հաւաքածոներուն մէջ հարիւրաւոր արժէքաւոր գործեր ցրուած են, վիպական, բանասիրական, պատմական, տեղագրական եւայլն, որոնք Ծ. Մանտալեանի ակնարկած հրատարակիչներուն առատ նիւթ պիտի հայթայթէին: Մենք գիտենք, կը ճանչնանք, սակայն հայ հեղինակներ, որոնք մէկէ աւելի արժէքաւոր ձեռագիրներ ունին եւ կը սպասեն հայ մեկենասի մը բարեգործութեան :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՒԵԼԻ ՈՒՇԱԴԻՐ ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ

Հայաստանի Պետական Հրատարակչութիւնը մեծ աշխատանք է կատարում հայ ժողովրդի դարաւոր մշակոյթը եւ գրականութիւնն ընթերցող հասարակութեան լայն զանգուածների սեփականութիւնը դարձնելու համար: Յատկապէս վերջին տարիներին մեծ ուշադրութիւն է դարձնում արեւմտահայ գրականութեան կարկառուն ներկայացուցիչների ստեղծագործութիւնների հրատարակմանը : Բազմաթիւ արժէքաւոր գրքերի կողքին խորհրդահայ ընթերցողի գրադարանում իրենց հաստատուն տեղն են գտել Յ. Պարոնեանի, Պ. Դուրեանի, Մ. Մեծարենցի, Դ. Վարուժանի, Գ. Զօհրապի, Սիամանթոյի, Ռ. Սեւակի, Ե. Օտեանի, Վ. Թէքէեանի ժողովածուները: Լոյս են տեսնում բազմաթիւ յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ, գրքեր՝ նուիրուած արեւմտահայ մեծ գրողների կեանքին ու ստեղծագործութեանը : Եւ ահա, ելնելով այդ հրատարակութիւնները աւելի անթերի տեսնելու ձգտումից, մենք ցանկանում ենք մի քանի դիտողութիւններ անել արեւմտահայ հեղինակների գրքերին կցուած բառարանների եւ բնագրերի առանձին անճշդութիւնների վերաբերեալ :

Փաստերը վկայում են, որ բառարան կազմողները, ցաւօք սրտի, միշտ չէ, որ դիմում են հաւաստի աղբիւրների օգնութեանը: Ըստ երեւոյթին, խարսխելով բառի արտաքին տեսքից, մանաւանդ թիւր պատկերացում ունենալով բառը բաղադրող արմատների մասին, նրանք յաճախ կարծում են, որ արդէն «գիտեն » այդ բառը, ուստի եւ խուսափում են «աւելորդ» պրպտումներ կատարելուց : Բնական է, արդիւնքը լինում է այն, որ ենթադրաբար բառին տրւում են այնպիսի քմահաճ մեկնաբանութիւններ, որոնք չեն բխում բնագրի ընդհանուր ոգուց :

Այսպէս, Վահան Թէքէեանի ժողովածուին կցուած բառարանում Եբենաշող բառի դիմաց կարդում ենք «արծուափայլ»: Նախ՝ արծիւը փայլ ունի՞ : Եբենաշող կազմուած է ոչ թէ եփեն, որ իրօք արծուի մի տեսակն է, այլ եբենոս բառից: Եբենոս է կոչւում փոշածաղկաւորների դասին պատկանող այն ծառը, որ ունի շատ յարդի՝ սեւ, ծանր եւ փայլուն փայտ, որից թանկագին կահոյք եւ իրեր են պատրաստում: Այստեղ եբենոսից առնուած է նրա փայլի յատկանիշը: Եբենաշող նշանակում է եբենոսի փայլը ունեցող, եբենոսի պէս փայլող: Բնագրում ասւում է. « Դուն ճակատ մ՚արդէն՝ Նուրբ, եբենաշող (էջ 323): Պարզ է, որ ճակատը ոչ միայն կարող է եբենոսի պէս փայլել, այլ նաեւ շինուած լինել հէնց եբենոսից, իսկ արծուափայլ լինել չի կարող :

Ալեփառ նշանակում է սպիտակութեամբ փայլող, բոլորովին սպիտակած : Կազմուած է ալի (սպիտակ) եւ փառ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ԶՄԵՌԱՒ

Ֆրայզլէր.— Կ՚ուզէիք օդը հանել Առաջնորդը եւ կը յաւակնիք հրացանազա՞րկ ըլլալ: Կը համարձակի՞ք տակաւին ուրիշ բան մը ըսել:

Հէօրնէր լուռ կը մնայ:

Ֆրայզլէր.— Եւ դուք, էրվին Ֆոն Վիցլեպէն:

Ֆոն Վիցլեպէն.— Կը խնդրեմ վճիռը գործադրել հրացանազարկութեամբ...

Ֆրայզլէր.— Խմբակի մը միացած կ՚ուզէիք ձերբակալել Առաջնորդը, հոգ չէ թէ անոր կեանքն անգամ վտանգուէր. եւ հիմա կը ցանկաք հրացանազա՞րկ ըլլալ ... Ուրիշ ըսելիք ունի՞ք:

Ֆոն Վիցլեպէն.— Ո՛չ...:

Ֆրայզլէր.— Նախ քան որ Ատեանը առանձնանայ իր խորհրդակցութեանց համար, կ՚ուզեմ կարդալ հատուածներ այն թռուցիկէն որ վատ մահափորձէն ետք Անգլիացիները նետեցին Գերմանիոյ վրայ: Այս թռուցիկին բովանդակութիւնը ցոյց կուտայ թէ, նոյնիսկ մահափորձի ձախողանքէն ետք ալ, թշնամին փորձած է մեզ գահավիժել դժբախտութեան մէջ.—

«Գերմանացի աշխատաւորներ, ձեր զօրավարներէն ոմանք մահացու հարուած մը տուած են Հիթլէրի իշխանութեան, մահացու՝ նոյնիսկ եթէ անմիջական արդիւնք մը չհասնի: Ֆաշական վարչաձեւ մը որ կը շարունակէ կանխօրօք կորսուած պատերազմ մը, չի կրնար երկար ատեն վերապրիլ, երբ իր հեղինակութիւնը քանդելու նման փորձ մը կը կատարուի: Զօրավարները ոտքի հանած են շարժումը, որ կրնայ գերմանացի ժողովուրդին տալ հաշտութիւն եւ ազատութիւն: Միայն զօրաւորներու զանգուածային ճիգն է որ կրնայ առաջնորդել այս շարժումը դէպի յաջող ելք մը եւ միայն զօրարաններու մէջ է որ Հիթլէր կրնայ իր քայքայումը գտնել: 1918ին գերմանացի աշխատաւորները վճռական կերպով օժանդակեցին որպէսզի՝ արդէն իսկ կորսուած պատերազմը շուտով վերջանայ եւ Գերմանիան չմխրճուի կատարեալ աղէտի մը մէջ: 1944ին պէտք է որ գերմանացի աշխատաւորները յառաջացնեն շարժումը»:

Կ՚ենթադրեմ թէ ընթերցումէն ետք, ո՛չ ոք պիտի համարձակի՝ փոխանակ կախաղանի, հրաձանազարկութեամբ մահ խնդրելու:

Նախագահ Ֆրայզլէր ոտքի կ՚ելլէ եւ իր կարմիր գլխանոցը տեղաւորելով գըլխուն վրայ, կը յայտարարէ.— «Այժմ, դատարանը պիտի առանձնանայ եւ կարճատեւ խորհրդակցութենէ մը յետոյ պիտի արձակէ իր վճիռը»:

Ի՞նչ սպառնալիք այս «կարճատեւ»ին մէջ:

Ճակատագրական ժամը հնչած է ամբաստանեալներուն համար:

×

Արդարեւ, ինչպէս յայտարարած էր Ֆրայզլէր, կարճ կը տեւէ դատաւորներուն խորհրդակցութիւնը: Ներս կը մըտնեն անոնք սրահը, ուր կը տիրէ խոր լռութիւն:

Հիթլէրի կիսանդրին, իր սառն նայուածքով, կարծես հեղնանքի ժպիտ մը ունի իր շրթներուն:

Նախագահ Ֆրայզլէր ոտքի է, ճիշդ կիսանդրիին առջեւ, շրջապատուած «Ժողովրդական Դատարան»ի միւս դատաւորներէն:

Ձեռքին ունի թուղթի թերթեր, որոնք մի առ մի կը կարդայ:

Բացի կարդացած թուղթերուն խշխշոցէն եւ նախագահ Ֆրայզլէրի դաժան ձայնէն, ուրիշ ոչ մէկ աղմուկ խիստ սրահին մէջ:

Առաջին իսկ խօսքերէն, յայտնի է ամբաստանեալներուն դէմ արձակուած վըճիռին բնոյթը:

Ֆրայզլէր.— Յանուն գերման ժողովուրդին, երդմնազանց ու փառատենչ, անպատիւ մարդիկ՝ էրվին Ֆոն Վիցլեպէն, էրիք Հէօբնէր, Հելմութ Շթիֆ, Փաուլ Ֆոն Հազէ, Ռոպեր Պերնարտիս, Փեթեր Կոմս Եորք Ֆոն Վարթենպուրկ, Ալպրեխթ Ֆոն Հակէն, Ֆրիտրիխ Քարլ Քլաուսինկ, փոխանակ քաջարի կերպով պատերազմելու Առաջնորդին հետեւելով՝ ի խնդիր վերջնական յաղթանակին, ինչպէս կ՚ընէ բովանդակ գերման ժողովուրդը, դաւաճանեցին թէ՛ մեր Առաջնորդին եւ թէ գերման ժողովուրդին, մեր պատմութեան մէջ աննախընթաց արարքով մը: Ձեռնարկեցին մեր Առաջնորդին սպանութեան: Վատօրէն ուզեցին մեր ժողովուրդը դնել թշնամիին լուծին ներքեւ: Դաւաճանեցին մեր սուրբ դատին: Ուրեմն, ամէնուն համար, պատիժը պէտք է ըլլայ մահը :

Գալով ամբաստանեալներու հրացանազարկ ըլլալու խնդրանքին, դատարանը անդրդուելի կը մնայ. «Մեծագոյն դաւաճանութեան համար, կախաղանի պատիժը կը նախատեսէ օրէնքը. եւ դատարանը մազաչափ մը իսկ պիտի չշեղի օրէնքի գործադրութենէն», կը յայտարարէ Ֆրայզլէր :

Անողոք ժպիտով մը, գոհ տրուած վըճիռէն, նախագահը կ՚եզրակացնէ.

— Եւ հիմա կը վերադառնանք դէպի կեանքը եւ դէպի կռիւը: Ո՛չ մէկ կապ այլեւս այս մարդոց հետ: Ժողովուրդը անարատ է մնացած քանի որ ձերբազատուած է անոնցմէ: Կը շարունակենք կռիւը: Բանակը կը գոչէ « Հայլ Հիթլէր »: Մենք եւս կը բարբառինք՝ «Հայլ Հիթլէր»: Մեր Առաջնորդին հետեւելով կը պատերազմինք Գերմանիոյ համար: Վտանգը հեռացած է եւ հիմա նոր ուժերով կը քալենք դէպի վերջնական յաղթանակը:

(20 Շար.)

(«փայլ») բառերից: Որովհետեւ ալի նշանակում է նաեւ «մազ» եւ փառ՝ «փառք», ժողովածուն կազմողները (Ս. Տարոնցի եւ Վ. Նորենց) բառարանում շտապում են գրելու «փառահեղ մազերով»: Այս բառը գտնում ենք Թէքէեանի հետեւեալ տողի մէջ. «Ծերունիներն ալեփառ եւ կարինճ՚եր բոլոր» (էջ 288): Թէքէեանը ալեփառ է ասում ծերունիներին, նկատի ունենալով, անշուշտ, նրանց սպիտակացած եւ ոչ թէ փառահեղ մազերը:

Զահանդական նշանակում է զարհուրելի, ահռելի, եւ ոչ թէ թափառող, մշտաշարժ: Հաւանաբար զահանդական բառը շփոթել է ստանդական բառի հետ:

Բառարանում սխալ են բացատրուած նաեւ խորիլ, իբերախառն, հաստռու, ցայգալվա, խամաճիկ, անճիւր, անզիղջ, ալք եւ բազմաթիւ այլ բառեր:

Ռուբէն Սեւակի ժողովածուի վերջում գրուած բառարանը պարունակում է ընդամէնը 46 բառ: Սակայն տեսէք, թէ բառերի սխալ ստուգաբանման ինչպիսի՜ փաստեր կան նաեւ այստեղ:

Ասպազէն, ըստ բառարանի տուած բացատրութեան, նշանակում է «վահան եւ զէնք»: Սեւակն իր մի բանաստեղծութեան մէջ ասում է՝ «ասպազէն քաջեր» (էջ 108): Մի՞թէ կարելի է ասել՝ վահան եւ զէնք քաջեր: Կասկածից վեր է, որ բառարան կազմող Եղ. Պետրոսեանը ասպազէն բառին ասպ արմատը մի պահ շփոթել է ասպար բառի հետ, որ իրօք նշանակում է վահան, եւ առանց երկմտելու, այդ բառի դիմաց գրել է՝ «Վահան եւ զէնք»: Սակայն իրողութիւնն այն է, որ ասպազէն կազմուած է պահլաւերէն ասպ («ձի») բառից եւ բնագրում նշանակում է զինեալ ձիաւոր:

Թափծու նշանակում է ձուլածոյ եւ ոչ թէ թափ ունեցող: Բնագրում ասում է՝ «Թափծու առիւծ մը չատ հպարտ կ՚երեւի» (էջ 76): Բառարան կազմողը, թափծու բառը կցուած տեսնելով առիւծ գոյականին, մանաւանդ այդ բառի կազմութեան մէջ նկատելով գայթակղութեան առիթ հանդիսացող թափ արմատը, անմիջապէս եզրակացրել է, որ խօսքը առիւծի թափ ունենալու մասին է: Չէ՞ որ առիւծը զօրաւոր կենդանի է եւ ահա պատրաստ է արդէն «թափ ունեցող» նորօրինա՜կ մեկնաբանութիւնը:

Ցայգ բառի դիմաց գրուած է՝ «վաղորդայն լուսաբաց, մերձ լուսաբաց»: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ այս բառին նմանօրինակ սխալ մեկնաբանութիւն է տրուել նաեւ Վ. Թէքէեանի եւ Մ. Մեծարենցի ժողովածուներում: Ցայգ նշանակում է գիշեր, միմիայն գիշեր: Կազմուած է գրաբարեան Ց («մինչեւ») նախդիրից եւ այգ («առաւօտ») բառից: Բառացի նշանակում է մինչեւ առաւօտ, այսինքն՝ այն ժամանակը, որ տեւում է իրիկուանից մինչեւ առաւօտ: Նոյնպիսի կազմութիւն ունի նաեւ ցերեկ բառը, որ սկզբնապէս նշանակել է մինչեւ երեկոյ: Որքա՜ն զուարճալի պիտի լինէր, օրինակ, ցերեկ բառի դիմաց գրել՝ մերձ երեկոյ:

Սխալ մեկնաբանութիւնները շատ են մանաւանդ Միսաք Մեծարենցի ժողովածուին կցուած բառարանում, որ կազմել են Վ. Ալազանն ու Վ. Նորենցը:

Այստեղ դափին բառի դիմաց կարդում ենք՝ «Թմրկաձայն»: Նախ՝ հայերէնում ուղիղ ձեւով դափին բառ գոյութիւն չունի, այլ կայ միայն թեքման ենթարկուած դափին բառաձեւը, որ դափ («թմբուկ») բառի սեռական հոլովն է՝ ն որոշիչ յօդով:

Այս բառաձեւը գտնում ենք Մեծարենցի «Շերամին նինջը» բանաստեղծութեան առաջին տողի մէջ: «Շերամատան մէջ կը հնչեն բոժոժները գիլ՝ դափին» (էջ 30), որի միակ ճիշդ բացատրութիւնն է՝ դափի գիլ բոժոժները հնչում են շերամատան մէջ՝ իսկ եթէ առաջնորդուելու լինենք բառարանի տուած ցուցմունքով՝ կ՚ունենանք հետեւեալ տողը, որ բաւականին անհեթեթ է, շերամատան մէջ գիլ եւ թմրկաձայն բոժոժները հնչում են:

Ս. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

(«Գրական Թերթ»)

(Շար.)

ԱՌՈՂՋ ԱՊՐԻՆՔ

ԽՆՁՈՐ ԿԵՐԷՔ

Խնձորը համեղ եւ գեղեցիկ պտուղ մըն է: Կը պարունակէ ջուր, որ ծարաւը կը յագեցնէ, կարեւոր քանակութեամբ ջերմուժ կը պարգեւէ: Ա. կենսանիւթերով եւս հարուստ է, իսկ Ս. կենսանիւթը տեսակին համաձայն աւելի կամ պակաս կը գտնուի ամէն խնձորի մէջ: Խնձորին մէջ կան նաեւ սոտիոմի, փոթասիոյի եւ քալսիոմի հանքային աղեր, որոնք թթուուտներու դէմ ազդելու յատկութիւնը ունին:

Բոլոր ծանր հիւանդները առանց վնասուելու կրնան խնձոր ուտել, մանաւանդ եփած: Մասնաւորաբար կը յանձնարարուի կեղեւը, որ ամէնէն աւելի կը պարունակէ օգտակար տարրեր: Շատեր կը չորցնեն խնձորին կեղեւը եւ եփելով ջուրը կը խմեն երիկամունքը մաքրելու համար: Խնձորին առատ գործածութիւնը թոյլ չի տար, որ քարեր կազմուին երիկամին մէջ:

Գէրերը, յօղացաւէ, յօդատապէ, երիկամի քարէ տառապողները պէտք է առատ խնձոր ուտեն: Խնձորը նաեւ մեղմացուցիչ է, կ՚արտաքսէ մարմնին թոյները: Օգտակար է նոյնպէս ակռաներու փտումին դէմ:

ԿԻՏՐՈՆԸ ՕԳՏԱԿԱՐ Է

Կիտրոնը (լեմոն) եկած է Հնդկաստանէն: Արաբները զայն տարած են Ափրիկէ եւ Խաչակիրներն ալ՝ Եւրոպա: Ծանօթ է այժմ ամբողջ աշխարհի եւ շատ գնահատուած:

Կ՚աճի միջերկրականեան երկիրներու մէջ:

Հիները զայն կ՚ընդունէին իբրեւ հակաթոյն, ինչ որ բոլորովին սխալ չի թուիր: Արաբ բժիշկները կը յանձնարարէին կիտրոնը օգտագործել իւղի ձեւին տակ (յամիկի իւղին մէջ մնացած կիտրոնի կեղեւ) իբրեւ դարման յօդացաւի, ակռայի ցաւի, ջղացաւի:

Կիտրոնը որ Ս. կենսանիւթի մթերանոց մըն է եւ իր որակին համաձայն կը փոխուի Ս. կենսանիւթի քանակութիւնը (հարիւր կրամ կիտրոնի հիւթին մէջ 19էն 62 հազարակրամ):

Կիտրոնը կը պարունակէ Փ. կենսանիւթը, որ կը կեցնէ արիւնահոսութիւնը: Իր շատ թթուութեան պատճառաւ օգտակար է կովի կաթով սնող երախաներուն: Որովհետեւ կովի կաթը մայրական կաթէն նուազ թթու է եւ մարսողութիւնը կը դիւրանայ քանի մը կաթիլ կիտրոնով:

18րդ դարէն ի վեր Գերմանիոյ մէջ կիտրոնը իբրեւ դեղ կը գործածեն յօդացաւին, յօդատապին, եւայլն դէմ: 1942ին փրոֆ. Պինէ հաստատեց այս պարագան փորձելով: Կիտրոնի հիւթը զօրաւոր հականեխիչ մըն է ժանտատենդի մանրէին դէմ:

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԸՆԿՈՅԶԷՆ

Ընկոյզը խիստ սննդարար է: Հարիւր կրամ ընկոյզը աւելի ջերմուժ կուտայ, քան երեք հարիւր կրամ հացը, երկու հարիւր կրամ պանիրը եւ գրեթէ այնքան, որքան հարիւր կրամ կարագը: Իւղոտ պտուղ մըն է, կէսէն աւելին կրնայ իւղի վերածուիլ. ատկէ՝ ջերմուժային իր բարձր կարողութիւնը: Ընկոյզը կը պարունակէ նաեւ առատ ֆոսֆոր, եւ այս կողմէն կը մրցի ձուկին, լեարդին եւ նոյնիսկ հաւկիթին հետ:

Ընկոյզը, ինչպէս բոլոր հարուստ սնընդեղէնները, բացարձակապէս արգիլուած է կարգ մը պարագաներու մէջ, իր ճարպային եւ բնասպիտային նիւթերուն պատճառաւ: Մասնաւորաբար կը վնասէ անոնց, որոնք կը տառապին լեարդէ, երիկամէ եւ ստամոքսի կեղէ:

Կ՚ըսեն, թէ ընկոյզը դժուարամարս չէ, իրականին մէջ անպատեհութիւնը այն է, որ ճաշէն վերջէն կուտան զայն, մինչդեռ ան ինքնին ճշմարիտ ճաշ մը կը ներկայացնէ արդէն: Ընկոյզը պէտք է ուտել ճաշէն առաջ ու փոքր քանակութեամբ: Նաեւ հարկ է շատ լաւ ծամել: Նախընտրելի է ընկոյզ չուտել, երբ ճաշը կը բաղկանայ մսեղէնէ եւ ընդեղէնէ: Ընկոյզին իւղը համեղ է եւ կարելի է գործածել աղցանին, բայց յանձնարարելի չէ եփել զայն:

Բժշկութեան մէջ այժմ օգտակար կը նկատեն ընկոյզի իւղը երիզորդի (թենիա) դէմ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԾԱԳԵՑԱՒ

ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ

★

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Օգոստոս 27) հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Անգարայի Քէրէսթէճիլէր թաղին մէջ ծագած հրդեհին մասին.

Օգոստոս 26ի գիշերը, Քաղըքճիի ատաղձի մթերանոցներուն գտնուած վայրէն ահաւոր հրդեհ մը ծագեցաւ եւ հովին ալ ազդեցութեամբ տարածուեցաւ քիչ ատենուան մէջ եւ իր տիրապետութեան տակ առաւ ընդարձակ շրջան մը, ուր գտնուող խանութներն ու գործարանները բոցերու ճարակ դարձան եւ մոխիրի վերածուեցան:

Կը հաղորդուի թէ ժամը 2,45ին արդէն մոխիրի վերածուած էին 200 ատաղձի մթերանոցներ, 16 գործարան եւ 20 տուն: Այրող խանութներուն մէկ երրորդը միայն ապահովագրուած է եւ վնասը կը հասնի 25 միլիոն ոսկիի:

Հրդեհին վայրը ժողովուրդը եւ 28րդ զօրաբաժնի զինուորները պայքարած են բոցերուն դէմ:

Այս առթիւ ելեկտրական պարան մը զինուորի մը վրայ իյնալով զայն վիրաւորած է լուրջ կերպով, չորս հոգի ալ նոյն առթիւ վէրքեր ստացած են զանազան արկածներու բերումով:

Փողոցներուն նեղ եւ անանցանելի ըլլալուն պատճառաւ, դժուարացաւ հրշէջներուն աշխատութիւնը եւ երկարած՝ կրակ-մարի գործողութիւնները: Ժամը 3.30ին հրդեհը դեռ կը շարունակուէր նոյն թափով:

Կառավարիչն ու Ապահովութեան տնօրէնը անմիջապէս գացին հրդեհի վայրը: Անգարայի տարեց մարդիկը կը պատմեն թէ մայրաքաղաքը վերջին 50 – 60 տարուան ընթացքին այսպիսի հրդեհ չէր տեսած:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ալեքսանդր Տիւմա որդիի «Քամելիազարդ Տիկին»ի առաջին ներկայացման ընթացքին, մարդուն մէկը մօտեցաւ Ալեքսանդր Տիւմա հօր եւ ըսաւ անոր.

— Իսկական գլուխ գործոց մըն է: Արդեօք մասամբ ալ ձեզի՞ կը պարտի յաջողութիւնը:

— Մասա՞մբ միայն ինծի կը պարտի, գոչեց հռչակաւոր գրագէտը: Ամբողջութեամբ ինծի կը պարտի, պարոն:

— Այսինքն դո՞ւք էք գործին հեղինակը:

— Ո՛չ: Հեղինակին հեղինակն եմ, հպարտօրէն պատասխանեց Տիւմա:

ԽԱՐԻՍԽԸ

Ա.

Ոչ ոք իրեն չափ աստուածասէր ու աստուածավախ էր միանգամայն. կեանքի բոլոր երեւոյթները բնութեան բոլոր գաղտնիքները Աստուծոյ գաղափարովը կը բացատրէր ու կը հասկնար, ինքը՝ խելացի կին մը սակայն:

Աղօթքը իր հոգւոյն ամէնէն անդիմադրելի պէտքն էր, հօրմէն մօրմէն ժառանգած այս որոշեալ ժամերու աղօթելու սովորութիւնը զոր զաւակներուն թողուլ կը խորհէր:

Իր ամուսնութեան առաջին օրէն, դեռ երիտասարդ կին ու աղքատացած մարդու աղջիկ, էրկանը փարթամ ու հարուստ տանը մէջ չէր կրցած համակրութիւն շահիլ, ու պարտաւորուած էր հիւրի մը պէս, աւելորդ ձանձրացուցիչ օտարականի մը նման, գլոյշ ու անձայն մնալ, ոտքին մատներուն վրայ քալել: Այն ատեն ժամասացութիւնը իր ճշմարիտ սփոփանքը եղած էր:

Այն գեղին, ուր Սօֆիկ Հանըմ հարս եկած էր, կը սիրէր փոքրիկ եկեղեցին. պարտէզ մը կը բաժնէր իրենց տունը Աստուծոյ տունէն: Իր հարսնեկան սենեակին մէկ պատուհանէն կը դիտէր ծովը մշտաշարժ ու անհուն կապոյտովը. միւսէն՝ եկեղեցւոյն կամարները, երկուստեք դուրս ցցուած պահարաններովը, որոնք չէնքին երկայնքին հետ ամրակուռ ու քառակուսի Խաչ մը կը ձեւացնէին, իբրեւ անքոյթ ու անշարժ խարիսխ մը որուն իր ձեռքն էր փարիլ:

Իր ամուսնութիւնը որով աշխարհի պայքարին մէջ թեւակոխեց, Աստուծոյ բացորոշ կամքին վերագրած էր միշտ եւ այս անծանօթ տան ու կեանքին, նոր բացուող ապագային մէջ այս ուղեւորութիւնը՝ ամենազօր Էակի մը երաշխաւորութեանը տակ դրած էր:

Ուրիշներ պարի, խրախճանութեան, զբօսանքներու համար կը հագուէին. ինքը՝ կիրակի առտուները եկեղեցի երթալու, վերնատան իր յատուկ անկիւնին մէջ կենալու, աղօթելու համար կը սիրէր արդուզարդը, որուն մէջ ցոյց կուտար ընտրանքով ու ճաշակով հագուելու կնոջ բնական գերադանցութիւնը:

Գլխարկին, կօշիկին, շրջազգեստին բարեձեւութեանը զմայլողները հոն հանդիպած էին այս երիտասարդ կնոջ: Մեծ Պահքի չորեքշաբթի օրերը, Ծնունդի եւ Զատկի տօները անպատում խնդութեան օրեր էին իրեն համար: Էրիկ մարդիկ բակին մէջ, բանկային քով կը սլլտային, կը սպասէին, երբ բարձրագլուխ կը յառաջանար, ժպտուն ու երջանիկ, փղոսկրէ ծածկոյթով աղօթագիրքը ձեռքը եւ ամփոփ շրջազգեստին եզերքէն ցոյց տալով փոքրիկ կօշիկներուն ծայրը եւ հեշտաբոյր հոտ մը ծաւալելով չուրջը:

Երբեմն դաւիթին մէջ կը կենար, ջերմեռանդ խաչակնքումներովը, ծնրադրութիւններովը, մրմունջներովը զմայլեցնելով իր թաղեցիները եւ յատկապէս այն աչքերը որ Աստուծոյ նուիրուած այս գեղեցիկ կնկան հետամուտներն էին:

Բ.

Այս էր իր հրապոյրը, յաղթութիւնը, սէրը, բոլորովին կրօնական բան մը, իր խանդավառ կնոջ մարմնական անձկութիւնները՝ քաւութեան ու թողութեան գաղափարներու ուժովը զսպելով շարունակ:

Եւ սակայն հաշիւ մը կար այս աստուածասիրութեան մէջ: Ատենով հարուստ, յետոյ չքաւորութեան մատնուած հօր մը զաւակն էր: Աղջիկ ատենէն, երբ պասմա շրջազգեստի մը ա՛խը քաշած էր բոլոր ամառը, երբ իրենց աղքատիկ կարասիներուն նայելով, ճոխ ու զարդարուն սենեակի մը կարօտովը տանջուած էր, երբեք յուսահատ եղած չէր. կը զգար, ինչո՞ւ չէր գիտեր թէեւ, որ այս չքաւորութիւնը վաղանցիկ բան մըն էր, այս հին ու մին տունը վերջնական կայան մը չէր: Կը յիշէր, իբրեւ մշուշի մը մէջէն, իր մանկութեան օրերուն փարթամ վիճակը, բազմաթիւ սպասաւորներով ընդարձակ ապարանքը, անհատնում սրահներով ու սենեակներով լեցուն, հեռանկար մը որ կը հրահրէր, կը տոչորէր, իր երիտասարդուհիի իղձերն ու տառապանքը:

Ու կը խորհէր որ այս ամէնը վերադարձնելու, իրականացնելու կարող մէկը, աղերսանքի ունկնդրող հաղուադէպ մէկը, քովը, մօտը, գլխուն վրայ էր, Աստուա՛ծ: Եւ իր ամուլ մնացող փափաքներուն, փառասիրական ցնորքներուն սաստկութեանը չափ, Աստուծոյ վրայ իր հաւատքը զօրաւոր ու հաստատ կը դառնար:

Կը հաւատար որովհետեւ անհրաժեշտ էր այդ հաւատքը իր կարօտ ու զրկեալ հոգւոյն:

Իսկ հիմա այնչափ աւելի որքան այդ պատանուհիի երազները՝ անյուսալի, ու բոլորովին անյուսալի ամուսնութեան մը ստուգութեան փոխուած էին. եւ անկեղծ երախտագիտութեամբ մը լեցուած, ինքը զոհ ըլլալուն համար կարծելով որ ամէնքն ալ պէտք է զոհ ըլլան, պարզամիտ եւ ակամայ եսութեան մը բերմամբ, ինքն ալ փոխադարձապէս կը կանգնէր իր Աստուծուն ամէն կարգի թերահաւատներու դէմ որոնց, չատնալը դիտէր ցաւով ու զարմանքով: Կը մաքառէր անկեղծ եռանդով մը, չզգալով իր փաստերուն տկարութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(1 Շար.)

թիւնները որոնք համաշխարհային պատասխանատուութիւններ ունին պէտք է համադրեն իրենց քաղաքականութիւնը : Բ) Հիւլէական զէնքի գործածումը , ուր որ ալ ըլլայ , մահացու վտանգներ պիտի բերէ բոլոր երկիրներուն համար , եւ այդ պատճառով իսկ պէտք է հաստրակաց որոշումի մը առարկայ ըլլայ :

Օրինակով մը պարզելու համար ֆրանսական տեսակէտը , կրնանք ըսել որ եթէ Միացեալ Նահանգները ստիպուին հիւլէական զէնք գործածել Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ , դիմադրելու համար չինական յարձակման մը Ֆորմոզայի մէջ , կրնայ համաշխարհային պատերազմ մը ծագիլ չին – խորհրդային զինակցութեան հետեւանքով : Այդ պարագային՝ եւրոպական հողամասերը ենթակայ պիտի ըլլան խորհրդային հիւլէական յարձակման մը առանց որ այդ հողամասերու կառավարութիւնները իրենց խօսքը ըսած ըլլան ճակատագրական որոշման պահուն :

Այս տեսակցութեամբ ալ խնդրոյ առարկայ բուն հարցն է՝ Արեւմտեան աշխարհի ապագային՝ անտեսանելի համախոհութիւնը : Եւ այս այնքան կենսական հարց է որ որեւէ ձեւով կարելի չէ երեւակայել իսկ ֆրանքեւամերիկեան խօսակցութեանց ձախողութիւն մը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ , տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959 , ժամը երեքին : Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային : Նկատի ունենալ այս թուականը :

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել , պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին , աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն , տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն , հայերէնի , գրականութեան , պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր , Լը Րէնսի :
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172 :

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ ԵՒ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

1959 – Զ. ՏԱՐԻ

640 մեծադիր էջերով , 300 հին ու նոր նկարներով եւ բազմատեսակ նիւթերու կարգին նաեւ Ֆրանսահայ գաղութին վերաբերեալ ընդարձակ բաժինով (170 էջ) :

«Ամէնուն Տարեգիրքը» հետաքրքրական հրատարակութիւն մըն է ամէնուն համար :

Հատորը կ'արժէ՝ լաթակազմը 1700 ֆրանք եւ թղթակազմը՝ 1400 ֆր. : Դիմել՝ Փարիզի մէջ Հ. Սամուէլ, Մ. Պարսամեան եւ Հ. Բալուեան գրատուններուն եւ «Յառաջ»ի խմբբագրատունը , իսկ գաւառներու մէջ՝ Տարեգրքի ներկայացուցիչներուն :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. «Շաւարշ Միսաքեան» խումբի ընդհ. ժողովը այս Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30–ին , Ահարոնեան ակումբին մէջ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Սոյն ժողովին ներկայ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Այրի Տիկին Վարսենիկ Աչճիպաշեան եւ զաւակները , փեսանԱլեքսան Բարսեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Պոմոնի Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ , իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր Արշակ Աչճիպաշեանի , հոգւոյն ի յիշատակ անոր մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները : Սոյն առիթով հինգ հազար ֆրանք կը նուիրեն Վասպուրականցիներու Հ. Միութեան :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի մասնաւոր հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր եկեղեցիի նախկին վաստակաւոր դպրապետ ողբացեալ

ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

եւ դպրախումբի նախկին անդամուհի իր քենիին՝

Օր. ԳԱՅԵԱՆԷ ՔԻՐԱՋԵԱՆԻ

յիշատակին , ներկայութեամբ ընտանեկան պարագաներու :

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Անդաստան

Թիւ 10

ԱՆԴԱՍՏԱՆ Գրականութեան
Արուեստի ԱՆԴԱՍՏԱՆ
Հայ եւ Օտար գրականութեան
ԱՆԴԱՍՏԱՆ

Խմբագիր
ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

46, Rue Richer - PARIS (9e)
Գին՝ 1200 ֆրանք
Արտասահման 4 տոլար

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1.000	»	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	»	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ , ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	»	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	»	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	»	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	»	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կուանշան , Լը Փէք , Սէն–է–Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ .— Դասական Ընթացք (Cours Classique) :

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ , Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը :

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը , Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը :

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան .—

ա) Յարդ յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական :

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական :

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150.000 ֆրանք է , երեք մասով վճարելի , իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը :

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խեղճեւ կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար :

Ցիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան , հանդերձեղէնի , գրենական պիտոյքի , բժշկական խնամքի ծախքերը :

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique
3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նոր արձանագրութիւնները կը շարունակուին 1959–1960 ուսումնական տարեշրջանին համար :

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները փութան դիմել Տեսչութեան , գրաւոր կամ հեռաձայնով :

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S & O.) Tél. : OBS. 18-28

Վարժարանի անցեալ տարուան աշակերտներուն ծնողքներուն ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ կը յանձնուի .—

Եթէ մինչեւ Սեպտեմբեր 8 չնորոգեն իրենց զաւակ'երուն արձանագրութիւնը , Տեսչութիւնը ի հարկին , ազատ է անոնց տեղերը յատկացնել նոր արձանագրութիւններու. Հետեւաբար , այդ թուականէն առաջ պէտք է պատասխանեն Տեսչութեան՝ Մայիսի մէջ ղրկած շրջաբերականին :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ԱՆՍԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐԸ

Իրենց Հաստատութեան մէջ կ'ընդունին , գիշերօթիկ , 5էն 13 տարեկան աղջիկներ : Քոյրերուն հսկողութեամբ , աշակերտուհիները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցի դասընթացքներուն եւ կը հետեւին հայերէնի , ներքին , ուսումներուն :

Արձանագրութեան եւ յաւելուածական տեղեկութիւններու համար դիմել տեսչութեան՝

SŒURS ARMÉNIENNES
73, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse S. et O.
Tél. : No 179

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e

Chèque Postal : Paris 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ , ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ , Գ. տպագր.	600 ֆր.
ԳԻՐՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ , ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ	600 ֆր.
ԱՅՆ ՕՐԷՆ Ի ՎԵՐ , ԱՅՆ ՕՐԷՆ ԱՍԴԻՆ ... ՍՕՍ ՎԱՆԻ	600 ֆր.
ԿՈՏՐԱԾ ԽԱՉԵՐ , Պ. ՄԱՍԻԿԵԱՆ	500 ֆր.
ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵՐՍ , Ս. ՇԱՀՊԱԶ	500 ֆր.
ԱՐԾԻՒՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ , Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ	1000 ֆր.
Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉՎԵՐԱԴԱՌՆԱՄ , ՏԻԳՐԱՆ ԻՐԱՆԵԱՆ	500 ֆր.

ԱՌԱՔՄԱՆ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 4 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8586 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4387

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Նախագահ Այզընհաուըրի Փարիզ այցելութիւնը կը զուգադիպի համաշխարհային երկրորդ պատերազմի քսանամեակին :

Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մայրաքաղաքներէն վերջ Փարիզի մէջ ալ համակրանքի արտակարգ ցոյցերու տարկայ դառնալը ցոյց կուտայ թէ Եւրոպայի ժողովուրդները որքան երախտապարտ են իրեն հանդէպ :

Միացեալ Նահանգներու հեղինակաւոր նախագահն ըլլալէ առաջ, Այզընհաուըր ընդհանուր հրամանատարն էր եղած դաշնակից բանակներուն, գորս դէպի յաղթանակ առաջնորդեց 1944–1945ին :

Հիացումի արտայայտութիւնները նախագահէն առաջ կ'ուղղուէին յաղթական զօրավարին :

Նոր առաքելութիւն մըն է վիճակուած այսօր «Այք»ին, ինչպէս մտերմօրէն կը կոչեն զինք իր հայրենակիցները :

Երէկ, տաք պատերազմի ամէնէն բախտորոշ օրերուն, ռազմաճակատներուն վրայ վճռական յաղթանակ մըն էր տարած աշխարհը թշնամիներու դէմ :

Այսօր, զէնքերու պաղ պատերազմի այս անդոհանքին օրերուն նոր յաղթանակ մը կը սպասէ իրմէ խաղաղատենչ մարդկութիւնը :

Եթէ յաջողութեամբ պսակուին իր ճիգերը՝ պատերազմը չահելէ ետք արդար խաղաղութիւն մըն ալ ապահովելու՝ այն ատեն աշխարհ յաւիտեան երախտապարտ պիտի ըլլայ իրեն :

Դիւանագէտներու հաւաքական խորհրդածումները ցարդ որեւէ արդիւնքի չյանգեցան : Կողմերը հաստատ կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ : Ո՛չ մէկը կ'ուզէ զիջումներ ընել ի նպաստ միւսին :

Այժմ գլուխ գլխի տեսակցութիւններուն վրայ դրուած է ամէն յոյս :

Միացեալ Նահանգներու նախագահին են ուղղուած բոլորին աչքերը : Բարեկամ թէ թշնամի տենդագին կը հետեւին անոր քայլերուն : Կը սպասեն որ ծագի վերջապէս բաղձալի լոյսը, փարատելու համար ամէն մտավախութիւն :

Իր առաքելութեան անմիջական արդիւնքը պիտի ըլլայ ա՛յն, որ ազատ աշխարհի միացեալ ճակատը պիտի ամրապնդուի : Ի դերեւ պիտի ելլեն յոյսերը անոնց, որոնք արեւմտեան ճակատի թուլութենէն կ'ուզէին օգուտ քաղել :

Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ պատասխանատու վարիչներուն հետ իր տեսակցութիւնները անգամ մը եւս եկան հաստատելու թէ օրուան քաղաքական հրատապ հարցերուն մասին կարծիքի նոյնութիւն կը տիրէ երեք երկիրներու միջեւ :

Ամէնէն կարեւոր խօսակցութիւնները վերապահուած էին Ֆրանսայի : Երէկուան զէնքի ընկերները զեկավար դարձած իրենց երկիրներու ճակատագրին՝ այսօր կը խօսին աւելի շատ քաղաքական խնդիրներու մասին, առանց անտեսելու զինուորականը :

Ատլանտեան Ուխտ, Ալժերիոյ հարց, Խրուշչեւի Ամերիկայի այց : Ասոնք են Ֆրանսան մտահոգող գլխաւոր խնդիրները :

Ի՞նչ լուծում պիտի առաջարկէ ասոնց Այզընհաուըր, գոհացնելու համար Ֆրանսան :

Դաշնակիցներու միացեալ ճակատը ամրապնդելէ վերջ, ի՞նչ լեզու պիտի գործածէ նախագահը՝ երբ Խրուշչեւ այցելութիւն տայ իրեն :

Պիտի ընդունի՞ ներկայ գոյավիճակին պահպանումը : Ազատ աշխարհը պիտի հանդուրժէ՞ որ Եւրոպայի կէսը շարունակէ կեղեքուիլ բոլշեւիկեան բռնակալութեան տակ :

Նոր «Միւնի՞խ» մը պիտի պարտադրուի մարդկութեան՝ այս անգամ ի նպաստ Կրեմլինի :

Այս հարցումներուն գոհացուցիչ պատասխան կը սպասեն բոլոր անոնք, որ կը սիրեն ազատութիւնը եւ կը խորշին բռնակալութենէ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԸՐԱՒ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ

''ԲԱՐԻ ԵԿԱՔ, Պ. ՆԱԽԱԳԱՀ'', Կ'ԸՍԷ ԶՕՐԱՎԱՐ ՏԸ ԿՈԼ

Ինչպէս գրած էինք Չորեքշաբթի օր Միացեալ Նահանգներու Նախագահը Պուրժէի օդակայանը ժամանեց, ուր բարի գալուստի խօսքերով զինքը ընդունեց Նախագահ Տը Կոլ :

Գլուխ գլխի առաջին տեսակցութենէ մը ետք, Նախագահը ցերեկին հիւրը եղաւ Տը Կոլի Էլիզէի պալատը, ուր նոր ճաշ մը տրուեցաւ իրեն ի պատիւ Չորեքշաբթի իրիկուն : Քաղաքը մեծ մասով դրօշազարդուած էր եւ Այզընհաուըրի անցած փողոցներուն շէնքերուն վրայ, մեծ գիրերով ցուցատախտակներ կ'րսէին.— Բարի գալուստ ձեզի (Ուէլքըմ Թու եու) կամ կը սիրենք Այքը (ուի լայք Այք) :

Մօտ հարիւր հազար Փարիզցիներ համախմբուած էին Շան զ'Էլիզէի երկայնքը, երբ Նախագահը, ժամը 17·45ին, գնաց Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ ուր դրաւ ծաղկեպսակ մը : Ապա, խորհրդանշական ձեւով Նախագահը վերադարձաւ Բոյը :

Շքախումբը ճամբայ ելաւ, դէպի Փարիզի Քաղաքապետարանը :

Հոն էր որ ամէնէն յուզիչ ընդունելութիւնը վերապահուած էր Այզընհաուըրի : Օթէլ Տը Վիլի հրապարակին վրայ, Զօր. Տը Կոլ կարճ ճառ մը խօսեցաւ : Շեշտեց թէ երկու երկիրները պէտք է նորոգեն ոչ թէ իրենց բարեկամութիւնը, որ հիմնական եւ մնայուն է, այլ այն կապերը որոնք զիրենք կը միացնեն, միասին եւ ուրիշ ազգերու հետ պահպանելու համար ազատութեան սրբազան դատը :

Նախագահ Տուայթ Այզընհաուըր պատասխանեց Տը Կոլի, անգլերէն համառօտ ճառ մը,— « Կ'ուզեմ ձեզի ըսել թէ որքան ուրախ եմ որ կը գտնուիմ այս քաղաքը որ բոլոր Ամերիկացիներուն համար շատ սիրելի բան մը կը ներկայացնէ, եւ որ մաս կը կազմէ աշխարհի մը կոչուած՝ ազատութեան և խաղաղութեան մէջ ապրելու : Կ'արտայայտեմ նաեւ այն բարեկամական զգացումները որոնք կը տեւեն տասնութեերորդ դարու վերջաւորութենէն երբ Լա Ֆայէթ մեզի օգնեց որ ազատութիւն ձեռք ձգենք » :

Նախագահը՝ Այզընհաուըր ֆրանսերէն քանի մը խօսքերով վերջացուց իր ճառը եւ ըսաւ.— « Հիմա ֆրանսերէն կ'ուզեմ արտայայտել իմ շնորհակալութիւնս բոլոր անոնց որոնք մեզ ընդունեցան Շան զ'Էլիզէներու, Պողոտաներուն, փողոցներուն եւ հրապարակներուն երկայնքը, բոլոր անոնց կ'ուզեմ ըսել «ձեզ բոլորդ կը սիրեմ» :

Երեկոյեան 180 հոգինոց ճաշ մը տրուած էր Էլիզէի պալատը, միայն այր մարդոց համար : Այս ճաշը բացառիկ հրմայք մը ունէր, կառավարութեան բոլոր անդամներէն եւ բարձր անձնաւորութիւններէ զատ ներկայ էին նաեւ նախկին նախագահ Օռիոլ, մառեշալ Ժուէն, նախկին վարչապետներ՝ Փօլ Րէնօ, Ժորժ Պիտօ, Էտկար Ֆոր, Ռամատիէ, Մէնտէս – Ֆրանս, Կի Մոլէ եւ Փլիմլէն :

Այզընհաուըր մեկնեցաւ ժամը 11ին :

Հինգշաբթի առաւօտ Նախագահը Փարիզի ամերիկեան դեսպանատան մէջ պիտի ընդունի կարգ մը քաղաքական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ : Անոնց կարգին՝ Իտալիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, Հոլանտայի արտաքին նախարարը որ ներկայ նախագահն է Ատլանտեան Ուխտին, ինչպէս նաեւ ընդհ. քարտուղարը՝ Փօլ – Անրի Սփաք : Ցերեկին, Նախագահ Այզընհաուըր ճաշ մը պիտի տայ ի պատիւ Տը Կոլի : Կէսօրէ ետք այցելութիւն մը տալէ յետոյ Շափին (Արեւմտեան Ուժերու սպայակոյտ) Այզընհաուըր պիտի երթայ Ռամպուլէ ուր եւ պիտի անցընէ իր վերջին գիշերը : Նախագահը ուրբաթ առտու կը մեկնի Սկովտիա ուր քանի մը օր պիտի հանգստանայ Ուաշինկթըն վերադառնալէ առաջ :

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Այզընհաուըրի ճամբորդութեան Փարիզեան հանգրուանին :

Բոլորը համակարծիք են շեշտելու համար թէ Այզընհաուըր Տը Կոլի հետ պիտի ունենայ կարեւորագոյն խօսակցութիւնները, բայց բոլորը համակարծիք չեն այդ խօսակցութիւններուն արդիւնքին մասին : Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն համար թիւ 1 խնդիրը՝ Ալժերիան է : Տը Կոլի վերջին ճամբորդութեան առթիւ արտասանած ճառը նշանակալից է, մանաւանդ այդ ճառին մէջ գործածուած ինքնորոշում բառը :

Անգլիացիները նոյնպ լաւատես են : Անոնց համար ալ արեւմտեան քաղաքականութեան գլխաւոր խնդիրը Ալժերիան է, զոր կը նմանցնեն Կիպրոսի կամ Քենիայի խնդրին :

Եթէ բոլորը համաձայն են ուրիշ կարեւոր հարցի մը շուրջ՝ տարակուսիմ, տարակարծութիւնները մեծ են Ատլանտեան Ուխտի մասին : Ամերիկացիք վստահ են թէ իրենց նախագահը մեծ զիջումներ պիտի ընէ Տը Կոլի :

Բոլորին համար գլխաւոր կէտը այն է որ Խրուշչեւի հետ գլուխ գլխի դրոյցէն առաջ, շատ աւելի զօրաւոր Արեւմուտք մը կայ :

Խորհրդային մամուլը ընդհանուր ձեւով ոչ մէկ տող նուիրած է Այքի Փարիզ այցելութեան : «Փրաւտա»ն միայն Փարիզի իր թղթակիցին գրիչով կը յայտնէ թէ բուն ֆրանսական մամուլին Փարիզի խօսակցութիւնները ամէնէն փափուկներն են :

Իտալական մամուլը կը ծանրանայ մասնաւորաբար արեւմուտքի միութեան վրայ :

«Իլ Թէմփօ» կը գրէ իր արտաքին քաղաքականութեան մասնագէտ յօդուածագրին ստորագրութեամբ.— «Եւրոպա ոչ մէկ իմաստ ունի առանց Ֆրանսայի, բայց Ֆրանսա կարելիութիւնը չունի իր ազգային նպատակներուն հասնելու առանց օժանդակութեանը այն երկիրներուն որոնք իրեն մօտ են ատլանտեան եւ եւրոպական խմբակութեան մէջ» : Եւ Ուկօ տ'Անտրէա կը շարունակէ.— « Ֆրանսա չի կրնար Ալժերիոյ խնդիրը լուծել առանց իր դաշնակիցներուն, գոնէ բարոյական օգնութեան, բայց իր դաշնակիցները չեն կրնար խորհիլ թէ կրնան իրենց կողքին ունենալ Ֆրանսայի սիրտը. եթէ չեն հետաքրքրուիր Ալժերիոյ խնդրով » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ «Լը Մոնտ»ը բանավէճի մը բռնուած է համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ՝ «Իւմանիթէ»ի հետ : Այս վերջինը «Մոնտ»ի վրայ յարձակած է ուրվհետեւ պատերազմի տարեդարձին նուիրուած յօդուածի մը մէջ, «Մոնտ»ը յիշած էր «Խորհրդ. Միութեան լրբութիւնը, որ մասնակցած էր Լեհաստանի խորտակման» : Այս պարբերութիւնը գործին չէ եկած «Իւմանիթէ»ի, ինչ որ պատճառ դարձած է «Մոնտ»ի մէկ նոր լուսաբանութեան : Թերթը թարմացնելու համար «Իւմանիթէ»ի խմբագրին յիշողութիւնը ամբողջ մաս մը արտատպած է Մոլոթովի 1939, Հոկտեմբեր 31ին արտասանած ճառէն, որուն մէջ, խորհրդային նախկին պարագլուխը կը շեշտէ.—«Քանի մը օր միայն պէտք եղան գերմանական, յետոյ խորհրդային բանակին որպէսզի անհետանայ Վերսայլի դաշնագրին հրէշային վիժուկը որ գոյութիւն ունէր միայն ոչ լեհ ժողովուրդները ճզմելով» : « Լը Մոնտ » կը ճշդէ նաեւ թէ Մոլոթով կը սխալի Վերսայլի դաշնագրին վերագրելով ինչ որ որոշուած է 1921ի լեհ – խորհրդային Ռիկայի դաշնագրով : Նոյն ճառով Մոլոթով կ'ըսէր .— «Գերմանիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները բարելաւուած են : Մեր կարծիքը միշտ այն եղած է որ Եւրոպայի մէջ հաստատ խաղաղութեան մը անհրաժեշտ պայմանն է՝ զօրաւոր Գերմանիա մը : Այն պետութիւնները որոնք կ'ուզեն կրկնել Վերսայլը չեն հասկնար թէ նման փորձ մը աղէտի կրնայ առաջնորդել զիրենք» : Եւ «Լը Մոնտ» կը թելադրէ «Իւմանիթէ»ի խմբագրին որ կրկին կարդայ այս օգտակար վաւերաթուղթը ... :

ՀՌՈՄԷՆ կը հաղորդեն որ յիսունեան հայր մը իտալական ձայնասփիւռէն յայտարարած է թէ կին մը իրաւունք ունի սպաննելու իր անդրութիւնը պաշտպանելու համար : Հայր Ռօթօնտի այս կարծիքը յայտնած է 19 տարու աղջկան մը արդար արձակման առթիւ : Աննա Սպրեկի, 16 տարեկան տղայ մը սպաննած էր, դանակով մը որովհետեւ այս վերջինը, չորս ընկերներու օգնութեամբ փորձած էր զինքը բռնաբարել, դատարանը անպարտ արձակած էր աղջիկը :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խորհրդարանի հինգ անդամներ առաջարկած են որ Խրուշչեւի այցելութեան ատեն «Ազգային Սուգ» հռչակուի «համայնավար սարսափին զոհերուն համար » :

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ պիտի ընկերանան մօտ 100 հոգի Միացեալ Նահանգներ այցելութեան առթիւ : Ընտանեկան պարագաներէն եւ 39 լրագրողներէ եւ շարժանկարի պաշտօնեաներէն զատ, կան Կրոմիքօ եւ կինը, երկրորդական եւ բարձրագոյն կրթութեան նախարարը, Տնիէփերթրովսքի Սովխոզին տնօրէնը եւ բազմաթիւ ուրիշ անձնաւորութիւններ :

ԻՐԱՔԻ մէջ շատ ծանր դրաքննութիւն մը հաստատուած է : Ոչ մէկ թերթ իրաւունք ունի, առանց նախապէս արտօնութիւն առած ըլլալու, հրատարակութիւն մը ընելու պետութեան ներքին կամ արտաքին ապահովութեան, կրօնքի դէմ քննադատութեանց, ցարդ չաւարտած դատավարութեանց, զինուորական լուրերու, պետական եւ կառավարական աղդեցութիւններու մասին : Այս որոշման դէմ գործող հրատարակիչները կրնան ձերբակալուիլ եւ դատապարտուիլ :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Նեհրու մերժած է Քրիշնա Մենոնի հրաժարականը : Խորհրդարանին առջեւ Նեհրու գովքը հիւսեց պատերազմական իր նախարարին որ անիրաւօրէն յարձակման ենթարկուած է զինուորականներու կողմէ : Վարչապետին քոյրը՝ Տիկին Փանտիթ Լոնտոնէն Նոր Տէհլի մեկնեցաւ :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ՆԵՄԵՍԻՍԸ...

«Երիտասարդներու մահը նաւաբեկութեան մը կը նմանի»:

ԷՍՔԻՂԷՍ

Հելլէն հնօրեայ գրական հանճարին խօսքը աւելի պիտի պատշաճի Արամ Երկանեանին՝ եւ աւելի պիտի իմաստաւորուի երբ ըսենք թէ, հերոսի՛ն մահը կը նմանի նաւաբեկութեան մը՝ կեանքի փոթորկալից ծովին վրայ:

Ան, որ մրրկահաւի մը նման, սովոր էր ապրիլ խռովայոյզ ու փրփրադէզ ալիքներով ովկիանոսներուն մէջ, սիրելով ու ի հարկին արհամարհելով զայն, անդօսնելով ամէն վտանգ, օր մըն ալ փոխանակ պայքարի դաշտին վրայ իյնալու, անակնկալօրէն իր կեանքին նաւը խորտակուած կը գտնէր հիւանդանոցի մը թշուառ մթնոլորտին մէջ:

Արամ Երկանեան, փոխանակ իյնալու իր սիրած ու պաշտելի հայրենիքի լեռներուն ու ձորերուն մէջ, թշնամիին դէմ գուպարի ընթացքին, Վան, Կարին, Տարօն, իր աչքերը կը փակէր հեռաւոր Արժանթինի երկնքին, Գորտովայի լեռներու հովանիին տակ, մինչ իր մահամերձի տեսողութեան առջեւ, հեռո՜ւն, տխրօրէն կը կանգնէին Արարատը, Նեմրութն ու Սիփան...:

Ողբերգական նաւաբեկում մըն էր այս մահը անծանօթ ջուրերու վրայ, օտար երկնքի տակ, երբ անոր երազն ու տենչանքն էր մեռնի՛լ հայ հողին գիրկը, մեռնի՛լ հայ հողին համար:

Անոր կեանքը ամբողջ նուիրում մը եղաւ հայ դատին ու ժողովուրդին՝ որուն արի եւ առնական առաքինութեան մարմնացումը դարձաւ:

Եթէ հերոսները, կեանքի բովին մէջ կը զարգնուին, կ'ամրանան, ձեւ ու մարմին կը ստանան, բայց այդ բոլորէն առաջ, անոնք կը ծնին հերոսի կոչումով:

Արամ Երկանեան ծնաւ իբրեւ հերոս, ապրեցաւ հերոսական կեանքով, ու պատմութեան գիրկը անցաւ հերոսի փառաշուք ծիրանին ուսերուն...:

Ան, ծնաւ հայ ժողովուրդի տառապանքէն, բայց աճեցաւ ու մեծցաւ, բիւրեղացաւ իր հոգին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտական առաքինութիւններու հնոցին մէջ: Հոն էր որ ճանչցաւ ազատութեան համար ինկած անթիւ հերոսներու արիւնով ողողուած, Ազատ եւ Անկախ Հայրենիքի դրօշակը՝ եւ զինուորագրուեցաւ այդ դրօշին տակ, իր կարգին աւելցնելով անոր փառքը:

Արամ Երկանեան, համեստ, քաղցրաբարոյ, խաղաղասէր մարդն էր իր առօրեայ կեանքին մէջ, բայց ապտակարգօրէն ուրի՛շ էութիւն մըն էր, ԱՀԱԲԵԿԻՉ Ա-ՐԱՄԸ...

Ան, նոյն այն էութենէն էր, այն «արիարանց» քաջերէն, որոնք կերտեցին մեր հին ու նոր պատմութեան դիւցազնական էջերը, հարկադրելով իրենց կեանքն ու գործը, հայ ժողովուրդին եւ հայ մարդուն ազգային լուսաւոր դէմքը արատաւորող արարքներու եւ թշուառական բարուկներու:

Արամներն էին, որ հայ ժողովուրդի լքումի եւ յուսահատութեան օրերուն, իբրեւ Արամազդի կայծակները շանթեցին թշնամիին գլխուն, ըսելու համար, թէ հայը կայ ու կ'ապրի:

Ամէն անգամ, որ Հայը, հաւաքական իր պայքարին մէջ պարտուեցաւ ու ընկրկեցաւ, Արամները կոթողեցին իրենց չքեղ հասակը, բարեկամին եւ թշնամիին, ցոյց տալով թէ, դեռ հայ բազուկներ ու հոգիներ կան որոնք խորտակուած չեն:

Ոչ միայն խորտակուած չեն, այլ եւ անպարտելի՛ են...:

Երկնքի մէջ հայկական աստուածներու պանթէոնը վրէժխնդրութեան Աստուած չունէր, չունէր իր Նեմեսիսը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սակայն ստեղծեց զայն, ձուլեց՝ իր հերոսներուն արիւնովը դրա՛ւ Արարատի գագաթին, ամպերուն ծոցը, աստղերուն դրացի, ինչպէս Զեւսը Ողիմպոսի վրայ, որուն վրէժի պատգամները իրագործեցին երկրի վրայ, անոր ընտրեալ զաւակները, Արամներու հրեղէն փաղանգը:

Հայ Նեմեսիսի շանթերով սպառազէն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ահաբեկիչները, մեր կեանքի ամէնէն դաժան ու դժուարին օրերուն, շանթեցին հայ ժողովուրդի թշնամիներուն ու դաւաճաններուն գլխին:

Այդ արդար հարուածներուն տակ է որ սատակեցան Դաւոնները, Հմ. Արամեանցները, Ար. Եասեանները եւ անոնց հին ու նոր տխրահռչակ ջոլիրը:

Արամներու եւ իր արդարավրէժ ընկերներու օրհնուած բազուկներովն է, որ Պերլինի, Հռոմի, Պոլսոյ ու Թիֆլիսի փողոցներուն մէջ շանթահար ինկան հայակեր Թուրք ոճրագործներն ալ, Թալէաթներ, Ճէմալ Ազմիներ, Պէհաէտտին Շաքիրներ, Ճէմալներ, Սայիտ Հալիմներ:

Ինկան անոնք, հայ ահաբեկիչներու հարուածներուն տակ եւ աշխարհ անգամ մը եւս հասկցաւ թէ Հայը մեռած չէ: Հասկցաւ թէ ամէն ոճիր իր պատիժը ունի:

Այսօր, երբ կը լրանայ սիրելի ընկերոջ, Արամ Երկանեանի մահուան 25րդ տարին, երբ կը մտածենք անոր երիտասարդ կեանքի կորուստին, մեր ամբողջ սուգին, մեր անդարմանելի վշտին իբրեւ մխիթարութիւն, յարգանքի կենանք անոր անմեռ յիշատակին առջեւ, եւ կրկնենք հայրենասէր քերթողին հետ՝

«Ազգիդ համար մեռար՝ դուն շա՜տ ապրեցար...»:

ԱՐՄԵՆԻԱ

ԱՒԵԼԻ ՈՒՇԱԴԻՐ ԵՒ ԽՆԱՄՔՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պոնդ նշանակում է բթամատի եւ միջնամատի միջոցով տրուած հարուած: Բոլորովին անընդունելի է «փոնթ» բացատրութիւնը: Փոնթ նշանակում է փոթ, ծալք եւ, բացի հնչիւնական նմանութիւնից, ոչ մի կապ ունի պոնդ բառի հետ:

Արջնաթոյր կազմուած է ոչ թէ արջ, այլ արջն բառից, որ նշանակում է սեւ: Հետեւաբար արջնաթոյր բառի դիմաց բառարանում պէտք է գրուեր սեւ գոյն ունեցող: եւ ոչ թէ արջի գոյն ունեցող: Չէ՞ որ արջը կարող է զանազան գոյնի լինել, ըստ որում նաեւ սպիտակ:

Վիժակ բառը, թէեւ կազմուած է վիժել բառից, նշանակում է վերից վար կախուած վարագոյր եւ ոչ թէ «վիժող, թափուող ջրվէժ»:

Սխալ է նոյնպէս դիրտ եւ դրդում բառերը իրար հետ չփոթելը: Դիրտ նշակում է պարզապէս մրուր եւ երբեք՝ դրդում, յորդոր:

Եւ վերջապէս Հայոց լեզուում անոգիտ բառ չկայ, այլ կայ անստգիւտ (կամ անըստգիւտ) բառը, որ նշանակում է ոչ թէ հազուագիւտ, այլ անթերի, կատարեալ:

Բառարանում սխալ են մեկնաբանուած նաեւ մետ, ցայգ, իգա, զակատել, զգըլխիչ, անձեւագեղ, լամբակ, համբուն, վաղնջուց, սամսարող, խարշափ եւ այլ բազմաթիւ բառեր:

Բառիմաստի կոպիտ խեղաթիւրումներից զերծ չէ նաեւ Դանիէլ Վարուժանի ժողովածուին կցուած բառարանը, որ կազմել է Ս. Տարօնցին:

Առլեփ նշանակում է զառիթափ: Վարուժանի տողերն են՝

...Մօտենալով դիւահար
Լայն անդունդի մ'առլեփին,
Մրթմրթալով, յուսահատ,
Ինքզինքը վար արձակեց (էջ 135):

Անհասկանալի է մնում, թէ ինչպէ՞ս այս տողերը կարդալուց յետոյ, կարելի է առլեփ բառի դիմաց գրել լեփ — լեցուն»: Անտարակոյս, այս կամայական մեկնաբանման մէջ մեղքի փոքր բաժին չի ունեցել առլեփ բառի լեփ վերջաւորութիւնը:

Լկտալ նշանակում է լկտի դառնալ: Բոլորովին սխալ է «թուլանալ, կախուել» բացատրութիւնը:

Սխալ են մեկնաբանուած նաեւ արդնըրնկից, ապարում, ալք, խիւս, կասկել, դարալիր, համուկ, կամշոտ, խխում, իսկուհի, զազրաթորմի եւ այլ բազմաթիւ բառեր:

Հանրայայտ է, որ հայերէնում, ինչպէս նաեւ բոլոր լեզուներում, գոյութիւն ունին այնպիսի բառեւ, որոնք, իրենց նշանակութեամբ եւ ծագումով իրարից բոլորովին տարբեր եւ անկախ լինելով հանդերձ՝ գրւում եւ կարդացւում են միեւնոյն ձեւով: Պատահում է նաեւ, որ միեւնոյն բառը, ըստ գործածութեան, արտայայտում է մի քանի տարբեր իմաստներ: Ժողովուրդը դարերի ընթացքում հարստացնում է լեզուն ոչ միայն նոր բառաբարդութիւններով, այլ եւ միեւնոյն բառին տալով զանազան նոր առումներ: Այդ առումները երբեմն այնքան են հեռանում սկզբնականից, որ մենք նոյնիսկ իբրեւ առանձին արմատներ ենք գիտակցում դրանք: Անշուշտ, բառարան կազմողները պարտաւոր են բացատրել համանուն բառերից այն բառը, որ գոյութիւն ունի բնագրում, եւ բառի այն առումը, որ օգտագործուել է տուեալ հեղինակի կողմից, այլապէս բառարանը իր նպատակին չի ծառայի եւ առիթ կը տայ թիւրիմացութիւնների: Հիմա տեսնենք, թէ այդ թիւրիմացութիւնները ի՛նչ չափով են կանխուել քննարկուող բառարաններում:

Ցանգ, որպէս մակբայ, նշանակում է միշտ, իսկ որպէս գոյական՝ ցանկութիւն, տենչանք: Այս բառը Վարուժան օգտագործել է «Դաշտր» բանաստեղծութեան մէջ:

«Օ՜, իրաննեըն այդ ռամիկ, այդ մարդակներն՝ որոնք ցանգ,
«Աշխարհը վեր են բռներ ու փտեր են անոր տակ» (էջ 332):

Պարզ է այս տողերի իմաստը: Վարուժանը պարզապէս ուզում է ասել՝ այդ ռամիկ իրանները, որպէս գերաններ, աշխարհը միշտ վեր են բռներ եւ նրա տակ փտել են:

Ակներեւ է, որ ցանգ այստեղ նշանակում է միշտ: Որքան տարօրինակ է, որ բառարանում գտնում ենք «ցանկութիւն, տենչանք» բացատրութիւնը, որ ոչ մի կապ ունի Վարուժանի օգտագործած բառի հետ: Ո՞ր բանաստեղծը թոյլ կը տար իրեն ասելու՝ ցանկութիւն աշխարհ, որ ոչ միայն տափակ է, այլեւ բաւական խմաստազուրկ:

Սոս, որպէս գոյական, նշանակում է սօսի, իսկ որպէս ածական՝ սէգ, հպարտ: Վարուժանն իր մի բանաստեղծութեան մէջ ասում է՝ «սոս նժոյգ» (էջ 75), այսինքն հպարտ նժոյգ: Սակայն բառարանում սոս բառի դիմաց կարդում ենք՝ «սօսի», որ ինչպէս գիտենք, ծառի անուն է միայն:

Բուծ բառի դիմաց գրուած է՝ «ծառի բնի եւ ճիւղերի միջի հիւթ, սնունդ»: Նախ՝ այս բացատրութիւնը ճիշդ չէ: Բուծ նշանակում է կաթնկեր զաւակ, ուլիկ, կամ՝ առաւելագոյնը՝ կեր, սնունդ, եւ ոչ թէ ծառի բնի եւ ճիւղերի միջի հիւթ: Բայց արդեօ՞ք Վարուժանը օգտագործել է այս բառն իր գործերում: Մեզ յաջողուեց միայն մի տեղ գտնել բուծին բառը: Վարուժանն ասում է՝ «Ոստերուն ծիլ ծիլ վառելով բուծին» (էջ 145): Բայց այստեղ բուծին արմատական բառ է, որ նշանակում է պտուղ եւ պատահական նմանութիւն ունի միայն բուծ («կեր, սնունդ») բառի սեռական հոլովի հետ: Վարուժանի տողի իմաստն է՝ ոստերի վրայ ծիլ ծիլ պտուղ վառելով: Իսկ բառարանի տուած բացատրութեամբ այս պատկերաւոր տողը պարզապէս դառնում է անըմբռնելի:

Բառարանում կոպին բառը բացատրուած է «խիճ, մանր քար»: Այս բացատրութիւնն, անշուշտ, ճիշդ է: Սակայն այս ճշդութիւնը կասկածելի է դառնում, երբ կարդում ենք համապատասխան բնագիրը: Վարուժանը «Հարճը» պօէմում ունի այսպիսի մի տող՝ «կոպիճներուն մէջ աչքերն սկսան ժիր թաւալել» (էջ 278): Այստեղ օգտագործուած կոպին բառը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կապին («ակնակապիճ, ակնախոռոչ») բառի հնչիւնափոխուած ձեւը, որը ոչ մի կապ չունի կոպին («խիճ») բառի հետ: Բնական է, որ աչքերը ակնախոռոչների մէջ կը թաւալուին եւ ոչ թէ... խճերի եւ մանր քարերի մէջ:

Բնագրի հետ չեն առնչւում նաեւ ապաժուժ, թասուն, վսեր եւ այլ բառերի բացատրութիւնները:

Այս կարգի վրիպումները շատ են մանաւանդ Վ. Թէքէեանի «Երկեր»ին կցուած բառարանում:

Այստեղ կունտ բառի դիմաց կարդում ենք՝ «հերթափ, մազաթափ գլուխ, ճաղատ»: Ոչ ոք չի կարող առարկել այս բացատրութեան ճշդութեանը: Բայց ինչպիսի անհեթեթութիւն է ստեղծւում, երբ կարդում ենք համապատասխան բնա–

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

...ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ ԶՄԵՌԱՒ

Ժամը 16·31 է, Օգոստոս 1944:

Ոչ մէկ յուզումի նշան կը տեսնուի Ժողովրդական Դատարանին կողմէ մահուան դէրկը նետուած ութ մարդոց դէմքին վրայ...

×

Ութ դատապարտեալները կը վերադառնան Փլօէցէնզէի բանտին իրենց խցիկները, ուր կը սպասեն մահուան:

Ժողովրդական Դատարանին արձակած վճիռները անբեկանելի են եւ անմիջապէս գործադրելի: Դատապարտեալները գիտեն այս եւ որեւէ յոյս չեն սնուցաներ:

Անոնցմէ մէկ քանին կը ցանկան բանտին խոստովանահօր այցելութիւնը ընդունիլ եւ ուրիշներ՝ իրենց վերջին բաբեւի տողերը կը գրեն իրենց սիրելիներուն...

Երկու ժամեր կը սահին...

Բանտին ներբանցքին մէջ, տակաւ լսելի կ'ըլլան զինուորներու մոյկերուն տախտակամածին վրայ արձակած ծանր աղմուկները:

Խցիկներուն դռները կը բացուին, կը [illegible]ուի թափօր մը եւ մահապարտները կ'առաջնորդուին մահապատիժի գործադրութեան վայրը: Ասիկա ընդարձակ սենեակ մըն է, երկու խոշոր պատուհաններով լուսաւորուած, ուր դեռ մինչեւ 1934 թուականը տեղի կ'ունենային կացինով գլխատումները:

Երբ մահապարտները կը մտնեն չարչարանքի վայրը, չորս կողմը ողողուած է լոյսով...

Զետեղուած են նաեւ շարժանկարի պատկերահանման գործիքներ...

Նացի քարոզչութեան նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս որոշած է շարժանկարել մահապատիժի տեսարանը, յետոյ այդ ժապաւէնները բանակի սպաներուն ցոյց տալու մտօք... Հիթլէր տեղեա՞կ էր նախարարին այս մահասարսուռ կարգադրութենէն...: Ցայտնի չէ: Ամէն պարագայի մէջ որեւէ ընդդիմութիւն չէ յայտնած...

Իրարու ետեւէ, ութ ամբաստանեալները կը կախուին:

Շարժանկարի պատկերահանման գործիքները կը դառնան...

Նացիական «արդարութիւնը» կատարուեցաւ...

×

Ի՞նչ եղաւ Փարիզի գերման գրաւման բանակի պետ՝ Ֆօն Շթիւլփնակըլի վախճանը:

Ինչպէս յայտնի է, Ֆօն Շթիւլփնակըլ միակը եղաւ որ լրիւ գործադրեց Փարիզի մէջ «Վալքիւրէ» անունով մկրտուած դաւադրական շարժումը: Ձերբակալեց 1200 էս – էսները եւ Կէսթափոյի պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ անոնց պետը՝ զօրավար Օպերկն ու իր տեղակալը՝ գնդապետ Քնոխըն:

Ցայտնի է նոյնպէս թէ Ֆօն Շթիւլփնակըլ անձամբ գնաց եւ իր այս կարգադրութիւնները յայտնեց իր պետին՝ Արեւմտեան ճակատի ուժերու հրամանատար մարեշալ Ֆօն Քլուկի, սակայն այս վերջինը ընդդիմացաւ իրեն ներկայացուած ծրագրին եւ հրամայեց որ ձերբակալուածները ազատ արձակուին:

Շթիւլփնակըլ, հակառակ իր կամքին, արձակեց բանտարկեալները եւ անոնց յայտնեց թէ այդ եղածը «ժամանակաւոր փորձ մըն էր միայն»:

Այնուհետեւ, Շթիւլփնակըլ, կառքը նստաւ եւ մեկնեցաւ դէպի Պերլին, ուրկէ կանչուած էր: Ճամբան, Վաչըրնիլի գիւղէն մէկ քիլոմեթր առաջ, Շթիւլփնակըլ կեցուց իր կառքը եւ պատրուակով մը հեռացուց իր անձնական պահակն ու կառավարը:

Եւ այդ վայրին վրայ, ուր 1914 – 1918ի պատերազմին Շթիւլփնակըլ հերոսաբար կռուած էր եւ մասնակցած Վերտէօնի գեհենին, իր աջ քունքին ուղղուած ատրճանակի հարուածով մը անձնասպան կ'ըլլայ:

(21 Շար.)

գիրը: Թէքէեանն ասում է՝ «Մշակն արտին մէջ արեւին տակ կը նստի՝ կապոյտէն կուտ մը չոր հաց կը հանէ դուրս» (էջ 262): Ըստ բառարանի տուած բացատրութեան, մշակը մի ճաղատ հաց է հանում կապոյտից: Հարկ էր ուրեմն կուտ բառի դիմաց գրել՝ հացի մի կտոր :

Սոնք բառի դիմաց կարդում ենք՝ «գիրուկ, հաստ, ծանրաշարժ»: Բառի այս սկզբնական իմաստը վաղուց մթագնել է, հետեւաբար եւ գործածական չէ: Արեւելահայ գրական լեզուի մէջ ընդհանրապէս չի օգտագործւում այս բառը, իսկ արեւմտահայ գրականութեան մէջ բառը ստացել է զոռոզ նշանակութիւնը : Այս բառը գտնում ենք Թէքէեանի՝ Շէյքըսպիրից թարգմանած հետեւեալ տողի մէջ՝ «կան, որ հագուստն իրենց նոր՝ թէեւ տգեղ, կ՚ընեն սոնք» (էջ 441): Կան, որ թէեւ տգեղ են, բայց իրենց նոր հագուստով կը պարծենան, կը գոռոզանան: Այս է ահա տողի միակ իմաստը, եւ ոչ թէ իրենց նոր հագուստով կը գիրանան, կը հաստանան եւ ծանրաշարժ կը դառնան : Ինչպէս տեսնում ենք, բառի սկզբնական նշանակութիւնը ետ մղուելով՝ մթագնել է եւ սովորական է դարձել նոր նշանակութիւնը :

Ոգել բառի դիմաց թէ՛ Թէքէեանի եւ թէ՛ Մեծարենցի բառարաններում գրուած է՝ «արտասանել»: Բայց բառի այս առումը նոյնպէս հին է: Ոգել բայը, որ այնքան յաճախ գործածութիւն ունի արեւմտահայ գրականութեան մէջ, այսօր նշանակում է միայն ոգեկոչել, յիշել: Պատահական չէ, որ Թէքէեան ասում է՝ «կ՚ոգեն երկինքը հեռուն»:

Բառարանում անհրաժեշտ բացատրութիւն չեն ստացել նաեւ բազմաթիւ այլ բառեր, ինչպէս՝ պոռոտ, վաղորդայն, դրասանգ, հունաւոր, անըմբբեր, խըխում, տրմուղ եւայլն:

Ներկայ յօդուածի սահմաններում հնարաւոր չէ, անշուշտ, քննարկուած բառարանների բոլոր սխալներն ու թերութիւնները մէկ առ մէկ թուարկել: Առաւել եւս հնարաւոր չէ քննութեան առնել հրապարակուած բոլոր ժողովածուների բառարանները: Ցամենայն դէպս, նշուած օրինակներն իսկ բաւական են ցոյց տալու, որ բառարան կազմողները, սովորաբար, զբաղւում են բառերի կեղծ ըստուգաբանութեամբ եւ բառի իմաստը ճշդում են կա՛մ ընագրից բոլորովին անկախ եւ կա՛մ պարզապէս սխալ հասկանալով ընագիրը :

Արեւմտահայ մի շարք հեղինակների երկեր արժանացել են մի քանի հրատարակութիւնների : Ցաւալի է, որ այս սխալները անընդհատ անցնում են մէկ հրատարակութիւնից միւսը, առանց սրբագրուելու եւ ուղղուելու: Օրինակ՝ մեր նշած բոլոր սխալները տեղ են գտել Վարուժանի եւ Մեծարենցի ինչպէս հին, այնպէս էլ նոր հրատարակուած երկերի մէջ:

Այսպէս՝ Մեծարենցի «Կաղը» բանաստեղծութեան մէջ գրուած է՝ »Թռչունին սլացքն ու ջրվէժին մէջ վայրէջ» (էջ 148): Պէտք է լինի՝ «Թռչունին սլացքն ու ջրվէժի մը վայրէջ»: «Խուլը» բանաստեղծութեան մէջ. «Ու անսովոր ձայնի մը լար կ՚շռայթ՝ եւ ...» (էջ 149): Պէտք է լինի՝ «Ու անսովոր ձայնի մ՚ըլլար կըշռայթ՝ եւ...»: «Գետափին երազանքը» բանաստեղծութեան մէջ. «Որոնք անդին գիս կը տանին...» (էջ 25): Պէտք է լինի՝ «Որոնք անդէն գիս կը տանին»:

Ահա եւ Ռ. Սեւակի 16 տողնոց մի բանաստեղծութեան մէջ տեղ գտած սխալները (տես էջ 99):

« Ջուրը կ՚երգէր մայթին վրայ, հոս հոն վազքեր կաքերուն»: Պէտք է լինի՝ « Ջուրը կ՚երգէր մայթին վրայ, հոս հոն վազքն էր կաքերուն»: «Կը սպասէիր դուն ափ մը հողին շուրջը դեղերուն » : («Կ՚ըսպասէիր դուն այս ափ մը հողին շուրջ դեղերուն»): «Գութի, կիրքի պէս փարթամ բոց մ՚զգայի սրտէս ներս »: («Գութի, կիրքի պէս տարտամ բոց մ՚զգայի սրտէս ներս»): «Եթէ կաթիլ մը արցունք չըսառեցներ իմ այտէս»: («Եթէ կաթիլ մը արցունք չսառեցներ իմ այտերս»): »Կէս գիշերէ վերջն մըն էր, խոնաւ գիշեր մ՚անձրեւի»: («Կէս գիշերէ վերջ մըն էր, խոնաւ գիշեր մ՚անձրեւի» :

Հայաստանի պետական հրատարակչութիւնը ծրագրել է յառաջիկայում եւս հրատարակել եւ վերահրատարակել արեւմտահայ գրողների գործերը : Անհրաժեշտ է այդ գրքերին կցել այնպիսի բառարաններ, որոնք զերծ լինեն նման սխալներից ու աղաւաղումներից, տան անհրաժեշտ եւ ճշգրիտ բացատրութիւններ :

Ս. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԴԷՊԻ ԽՈՊԱՆ ՀՈՂԵՐԸ

Սով. Հայաստան (22 Օգոստ.) կը գրէ, այս խորագրին տակ.—

Դեռ նոր էին 240 հայ ուսանողներ ոտք դրել Ղազախստանի Հանրապետութեան Կուստանայի մարզը եւ սկսել բերքահաւաքի նախապատրաստութիւնը, երբ Երեւանից դուրս եկաւ խոպան հողերի բերքը հաւաքելու ցանկութիւն յայտնած երիտասարդների մի նոր ջոկատ եւս :

Կուստանայ մեկնեցին Երեւանի գիւղատնտեսական համալսարանի բարձրագոյն կարգերի աւելի քան յիսուն ուսանողներ: Նրանք այնտեղ կը միանան իրենց հայրենակիցներին եւ ընկերներին եւ միասնաբար հնձաններով (անգլերէն քոմպայն) կը հաւաքեն հացահատիկի առատ բերքը: Ուսանողները կ՚աշխատին որպէս հնձանավար :

ԾԱՂԿԻ ՏՕՆ

Կիրովականի քաղաքային խորհուրդը ծաղկի տօն մը կազմակերպած էր Օգոստոսի վերջերը : Այս առթիւ քաղաքին ծաղկամշակութեան հիմնարկութիւնները եւ անհատներ մրցանակ ստացան : Առաջին մրցանակը (500 րուբլի) ստացաւ Երկաթուղիի աշխատաւորութիւնը, որոնց շոգեքարշ մեքենան ծածկուած էր ծաղիկներու բեռան տակ :

Երկրորդ մրցանակը՝ կանաչազարդութեան կազմակերպութիւնը, երրորդ մրցանակը՝ բուսաբանական այգիի վարչութիւնը:

Անհատ ծաղկամշակներէն՝ Մարիա Ստեցինսկայա եւ ուսուցչուհի Աշխէն Բագոյեան շահեցան առաջին կարգի մրցանակ: Քիմիական հիմնարկութեան ծաղկամշակը Ազատ Կուսեան, երկաթուղիի աշխատաւոր Վարդգէս Փոթինեան, ինչպէս Վիկտորիա Դաւթեան շահեցան երկրորդ կարգի մրցանակ : Հինգ հոգի շահեցան երրորդ կարգի մրցանակ : Ուրիշ վաթսուն հոգի ստացան նուէրներ ու պատուոյ գիր :

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿՐԿԷՍԸ

Որոշուած է հիմնովին վերաշինել Երեւանի կրկէսը: Մինչեւ այժմ այս շէնքը զուրկ էր անհրաժեշտ յարմարութիւններէ, չունէր նախասրահ ու ճեմասրահ: Հանդիսասրահը ունի 1300 աթոռ, բայց չունէր արուեստագէտներուն յատկացուած արդուզարդի եւ հանդիսատի սենեակներ, ինչպէս նաեւ կենդանիներու եւ գազաններու յատուկ շէնքեր :

Հիմնովին վերաշինելու համար կրկէսը, սկսած են աշխատանքները: Երբ շինութիւնները աւարտին, կրկէսը պիտի ունենայ չորս յարկ,— առաջին յարկին վրայ՝ ճեմասրահ եւ օժանդակ բաժիններ: Երկրորդ յարկին վրայ՝ ըմպարան, արդուզարդի բաժին : Երրորդ յարկին վրայ գրասենեակներ: Չորրորդ յարկին վրայ արուեստագէտներուն հանդիսատի սենեակները :

Ճարտարապետներն են Վ. Բելուբէկեան, Կ. Վարդանեան: Շինութիւնները պիտի աւարտին 1960ին:

ՕԴԱՆԱՒԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի օդանաւերու հրամանատար Ю. Պետրոսեանց կը գրէ Սով. Հայաստանի մէջ թէ Հայաստանի քաղաքացիական օդային նաւատորմը մեծ նուաճումներ է կատարած փոխադրութեան եւ գիւղատնտեսութեան մարզերուն մէջ : Այսպէս երիտասարդ օդանաւորդներ մեծ դեր կատարած են երկրաբանական հետախուզութեանց, քիմիական սրսկումներու հացահատիկի բերքերու պաշտպանութեան տեսակէտով: Մեծապէս նպաստած են պտղատու ծառերու եւ որթատունկերու բերքատուութեան : Այդ մարզին մէջ գնահատութեան արժանի է օդանաւորդ Լ. Պօղոսեան: Օդանաւային ճարտարապետութեան յատուկ աշխատանքներու մէջ գնահատութեան արժանի է Մ. Յովհաննիսեան: Երեւանէն Մոսկուա եւ այլ կեդրոնական քաղաքներ ուղեւոր փոխադրելու տեսակէտով եւս շատ աշխատած են Հայաստանի օդանաւերը :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸՆ ԷՐ

●

ԼԻՈՆ, (Յառաջ) — Օգոստոս 26ին, անձնաւորութեանց եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Լիոնի Ամերիկեան Հիւպատոսարանի գլխաւոր Ֆրանսացի պաշտօնեային՝ Անրի Քրուքս :

Լաւատեղեակ ամերիկեան եւ ֆրանսական ներքին օրէնքներուն, տարիներով ճիգ չխնայեց որպէսզի Հայերու կատարած դիմումները միշտ յաջող ելք ունենան :

Օր մը, դարձեալ Հայու մը կնճռոտ խնդրով, իրեն դիմած էի եւ վախնալով որ յոգնեցուցած կ՚ըլլամ զինքը, իր ներողամտութիւնը խնդրելու համար կ՚ըսէի իրեն.— « Եթէ ամէն օր մեր ազգին ցաւերուն նմանող պարագաներ ունենայիք, ձեր պաշտօնը անտանելի պիտի ըլլար »: Շատ անկեղծօրէն պատասխանեց.— « Տառապած ժողովուրդի մը բեկորներուն ճիգերը չքաջալերել, անոնց յոյս եւ քաջութիւն չներշնչելը վատութիւն պիտի ըլլար: Մի՛ վարանիք, եկէք գիս գտէք որ եւ է խնդրի համար. կարելիս պիտի ընեմ հայ ազնիւ ազգին օգտակար ըլլալու համար »:

Հազիւ 55 տարեկան, զինուորական փայլուն անցեալ մը ունէր եւ զանազան պատուանշաններ ստացած էր ամերիկեան եւ ֆրանսական կառավարութիւններէն :

Հայերուն անկեղծ եւ ազնիւ բարեկամ մըն էր :

Յարգանք իր յիշատակին :

Թ. Բ.

ԴՐԱՄ ԵՒ ԱՆՔՆՈՒԹԻՒՆ...

★

Ֆրանսացի հռչակաւոր գրագէտ Օնորէ տը Պալզաք միշտ պարտքի տակ խեղդուած էր: Օր մը, բարեկամ մը հարցուց, թէ այդքան պարտք ունենալով ի՞նչպէս կրնար հանգիստ քնանալ : «Էօժէնի Կրանտէ»ի հեղինակը պատասխանեց.

— Ինչ ըսեմ...: Երբ առաջին անգամ հինգ հազար ֆրանք պարտք ըրի, մտահոգութենէս չէի կրնար քնանալ: Հիմա որ հինգ հարիւր հազար ֆրանք պարտք ունիմ, ինծի փոխ տուողները չեն կրնար քնանալ :

ԽԱՐԻՍԽԸ

Բ.

Կը ծաղրէին զինքը, կը խնդային իր անդրդուելի համոզման վրայ. ամէն կերպ աղէտներ, մահ, աւերում, հրդեհ, աղքատութիւն կը թուէին իր առջեւ, հաշիւ պահանջելով այս ցաւերու եւ անիծից Աստուծմէն: Ոմանք, հայհոյիչներ, անոր գոյութիւնը կ՚ուրանային ու Սօֆիկ հանըմ, չկրնալով այս նախատանքներուն տոկալ, ոտքի կ՚ելլէր ձեռնամած պոռչելով.

— Անուշիկ Աստուածս, ես ինչեր պիտի լսեմ եղեր:

Ինքը բարիք միայն վայելած էր անկէ, այդ մահերուն, աւերումներուն զոհ գացող անձերուն համար անշուշտ Աստուծոյ արդարութիւնը այնպէս տնօրինած էր, եւ այս պատուհասները առանց պատճառի չէին հարկաւ :

Գ.

Հիմա « վերադարձի վրայ» կին մըն էր. բացորոշ ծերութեան մէջ թեւակոխելէ առաջ կիները երիտասարդութեան, թարմութեան հրապոյր մը կը վերստանան միշտ. Սօֆիկ հանըմ այդ վերջալոյսի հրապոյրն ունէր, իր աղջկան հետ չէին փոխեր զինքը: Դարձեալ առջի հաւատացեալ կինն էր, թէեւ այն քանի հինգ տարիներուն, որոնք անծանօթ ու թշնամի հովէ մը մղուած ալիքներու պէս եկեր անցեր էին, շատ կորուստներ տուած էր: Իր կրօնասիրութիւնը անդրդուելի մնացած էր սակայն այն յարատեւ ձախողութեանց մէջ, զոր չըմբռնել կը սկսէր: Քանի մը տարուան մէջ չորս զաւակներէն երկուքը մահը առեր տարեր էր իր ձեռքէն եւ էրկանը հարստութենէն՝ քօնսօլիտէի կորուստներու, հիմնայատակ փճացումին յիշատակը մնացած էր:

Ի՞նչ բանի համար արդեօք Աստուած կը պատժէր զինքը. հետաքրքիր, կը քննէր կը պրպտէր իր կեանքը, ուշադիր՝ սեւ բիծ մը, չար գաղափար մը չմոռնալու չափ. այս անվերջ հետախուզութիւններուն մէջ ոչինչ կը գտնէր՝ անընդհատ պժրախտութեանց արժանանալու չափ կարեւորութիւն ունեցող : Կը սարսափէր մանաւանդ վերահաս աղքատութենէն : Դժգոհ եւ անհանգիստ կը մնար միտքը, զարմանալով այս բարեկամ Աստուծուն իրեն դէմ բռնած տարօրինակ ընթացքին վրայ :

Կ՚աղօթէր, հարցումներով լեցուն աղօթքներ, իբր թէ իր մտերիմ երեսին ըսէր.

— Ի՞նչ պատճառով մեզի նեղացած էք:

Ի՞նչ կար անցած դարձած մէջերնին այսչափ պժտելու համար. եւ ընդունելի պատճառ մը գտնելէ յուսաբեկ, հարիւր անգամ քաւուած ու թողութեան արժանացած մեղքերու վրայ միտք յոգնեցնելէ ձանձրացած, կ՚առանձնանար իր սենեակը, եւ աչքին առջեւ ցածուկ եկեղեցին իր քառաթեւ որմերով կը տարածուէր, իր կամարներուն ուռեցքը կը թուալէր օդին մէջ. հանդարտ ու անքոյթ առջի օրուն պէս: Խարիսխը կը շարունակէր վստահութիւն ներշնչել :

Յետոյ պզտիկ հաշտութեան թուական մը սկսաւ Աստուծոյ եւ իր տանը մէջ. առջինեկ զաւակը եկաւ հասաւ, ճիշդ ժամանակին, վասն զի բոլորովին փճացած էին ալ. որքան աղօթած, պաղատած էր Աստուծոյ այս սիրական զաւկին համար, հիւանդոտ ու նիհար տղայ մը: Ամէնքը կը զոլէին այս երիտասարդը, որ կառավարական պաշտօնի կոչուած՝ փայլուն ապագայ մը կը խոստանար: Այն ատեն Սօֆիկ հանըմ ինքզինքը մեղադրեց վայրկեան մը կասկածած ըլլալուն համար Աստուծոյ անհուն գթութեանը վրայ, առտու իրիկուն իր եկեղեցին վազեց, մոմ վառելով յորանին ու բոլոր պատկերներուն առջեւ :

Շատ մը մարդիկ չտեսնել կը ձեւացնէին իր ամուսինը իմացած ըլլալով անոր դրամական վիճակը : Հիմա զաւկին յաջողութիւնը լսելով նորէն բարեւել կը սկսէին զինքը իբր թէ ճամբորդութենէ մը վերադարձած ըլլար:

Եւ այս տեսած բարիքին փոխարէն, երախտիք ճանչցող անձի պարկեշտութեամբ, Սօֆիկ հանըմ, որոշեց Աստուծոյ տան պայծառութիւնը հող ու նպատակ ընել իրեն անկէ ետքը:

Մեծ խորանին, պզտիկ խորանին, աւագ կամ լուր օրերու յատուկ, պարզ կամ ոսկեզօծ վարագոյրներով, շապիկներով, գորգերով, ձեռագործներով եկեղեցին զարդարեց :

Սուրբ մուրացկանութեամբ տունէ տուն կը պտտէր, մէկուն աղջիկը նշանելու, միւսին հիւանդը առողջցնելու խոստումով, ասոր, անոր, բարեկամ, ծանօթ կիներու ուխտ ընել կուտար եւ նուէր կը հաւաքէր: Ի՛ր եկեղեցւոյ սուրբին զօրութեանը ապաստանած, ամէնուն սրտին բաղձանքը առաջուց կը շնորհէր, եւ եկեղեցին կը ճոխանար այս կանացի բարեպաշտութեան արդիւնքը եղող նուիրատուութիւններով. մինչդեռ իր մտքովը, այս ամէն ջանքերով տեսակ մը ապահովագին տուած կ՚ըլլար իր ընտանեկան յաջողութիւնը ապագայ վտանգներէ զերծ պահելու համար :

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(2 Շար.)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստանի փոխ–վարչապետը Շէն Եի առաջին անգամ ըլլալով խօսեցաւ Հնդկաստանի հետ սահմանային խնդիրներուն մասին ։ Եի շեշտեց «Չինաստան երբեք ոտք չէ կոխած ուրիշներու հողերուն վրայ եւ պիտի չհանդուրժէ որ ուրիշ մէկը իր հողին վրայ ոտք կոխէ »։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ազգային դաշնակցութեան նախագահը՝ Ալպէր Պայէ ինքնաշարժի ծանր արկած մը ունեցած եւ հիւանդանոց փոխադրուած է ։ Վիճակը շատ լուրջ է ։

ՓԱՐԻԶ կը գտնուի այս միջոցին Սպանիոյ արտաքին նախարարը որ Ուրբաթ օր պիտի տեսնուի Տը Կոլի հետ ։ Փարիզ են նաեւ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի արտաքին նախարարները որոնք տեսակցութիւն մը ունեցան Քուվ Տը Միւրվիլի եւ Հերթըրի հետ ։

ԻՏԱԼԱՑԻ մեծ յօդուածագիրը՝ Աուկուսթօ Կուէնիէօ, որ արտաքին քաղաքականութեան նուիրուած ձեռնհաս խմբագրականներ կը գրէ « Քոռիէռէ Տէլլա Սէռա»յի մէջ, յօդուած մը գրած է, Օ-ոռռ»ին, որուն մէջ կը գուշակէ հանրային կարծիքը Խրուշչեւ – Այզընհաուըր տեսակցութենէն ։ Իտալացի լրագրողը կը գտնէ որ առաջին անգամ ըլլալով Եւրոպա բացակայ պիտի ըլլայ հոն ուր իր ճակատագրին մասին պիտի խօսուի ։

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը հաղորդեն թէ Այզընհաուըրի Մոսկուա երթալուն հաւանական թուականը կը նկատուի Հոկտ. 15էն 30 ։

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ատընաուըր Լոնտոն պիտի երթայ Սեպտեմբերի վերջ կամ Հոկտեմբերի սկիզբը ։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ճառ մը պիտի խօսի Սեպտեմբեր 17ին Նիւ Եորքի Տնտեսական ակումբին մէջ ։ Այս ձեւով Խորհրդ. Միութեան վարչապետը երեք կարեւոր ճառ խօսած պիտի ըլլայ Միացեալ Նահանգներու մէջ ։

ՖՐԱՍՔԱԹԻԻ եպիսկոպոս եւ Ս. Պետրոսի աւագերէց՝ կարդինալ Թէտէսքինի ծանր գործողութեան մը ենթարկուած է ։ 83 տարեկան է եւ վիճակը մտահոգիչ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկ. Աննա Երէցեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ճանեան, Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերները կը ծանուցանեն թէ կիրակի Սեպտ. 6ի առաւօտեան, յետ պատարագի, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ընկերոջ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՐԷՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

×

Այրի Տիկին Գրիգոր Գապասայեան, Պ. Կարպիս Գապասայեան, Օրիորդ Մարկրիթ Գապասայեան եւ նշանածը՝ Պ. Գրիգոր Աբէլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի կիրակի առաւօտ Սեպտ. 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՊԱՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ։

Նոյն օրը հոգեհանգիստ պիտի կատարուի նաեւ

ՍԱՐԳԻՍ ԱԲԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները ։

×

Պ. Բարսեղ Զաքարեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ մօր՝ Տիկին ՇԱՄԻՐԱՄ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ ։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին վշտով կ'ողբանք ընկեր Գաբրիէլ Լազեանի ղառն կորուստը ։ Ցաւակցութիւններ ընտանիքին եւ ընկերներուն ։

Հ. Յ. Դ. ՊՈՐՏՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Լիլիկ Սապունճեան եւ զաւակները, Ազկին եւ Յակոբիկ Սապունճեան եւ ընտանիկան բոլոր պարագաները խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն այն բոլոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն, որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ

ղառն կորուստին առթիւ ։

×

Մարսէյլ – Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Կրօն. ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Ամերիկայի Բէնոյի գործարանի անդամներու կողմէ, փոխան ծաղկեպսակի տարաբախտ Պետրոս Գէորգեանի մահուան առթիւ 48·575 ֆրանք ։

Նոյնպէս Կրօն. Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, Օր. Նուարդ Տէրտէրեանի ամուսնութեան առթիւ Պ. Պ. Քերովբէ Կարապետեան վեց հազար, Ա. Տէրտէրեան հազար ֆր. եկեղեցւոյն ։

Պալաքեան որբազանի շիրիմին համար Պ. Պ. Ղազարոս Քէշիշեան հազար ֆր., Խ. Արզումանեան հինգ հազար ֆր. ։

(Ստանալ Կրօն Ընկերութիւնէն) ։

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի մասնաւոր հանգստաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր եկեղեցիի նախկին վաստակաւոր դպրապետ ողբացեալ

ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

եւ դպրախումբի նախկին անդամուհի իր քենիին՝

Օր. ԳԱՅԵԱՆԷ ՔԻՐԱԶԵԱՆԻ

յիշատակին, ներկայութեամբ ընտանեկան պարագաներու ։

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 5 SEPTEMBRE

1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8587 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4388

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՆ

Ալժերիոյ հարցը կը շարունակէ զբաղեցնել արեւմտեան դաշնակիցներն ու արաբական աշխարհը :

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը որոշած ըլլալով իր նոր նստաշրջանի օրակարգին վրայ դնել այս ցաւոտ խնդիրը, շահակից կողմերը նախապատրաստական տենդոտ աշխատանքներու են լծուած :

Ֆրանսա վճռած է ամուր կանգնիլ իր տեսակէտին վրայ : Ու կը պահանջէ որ Ատլանտեան Ուխտի իր դաշնակիցները պաշտպանեն զինքը, երբ հարցը սեղանի վրայ գալու :

Զօրավար Տը Կոլ անցեալ շաբաթ Ալժերիոյ մէջ անձամբ քննեց կացութիւնը : Այս այցելութիւնը անհրաժեշտ էր մանաւանդ անոր համար, որ Այզընհաուըրի հետ գլուխ գլխի իր տեսակցութեան գըլխաւոր նիւթերէն մէկն ալ Ալժերիոյ հարցն էր : Երկու նախագահները զինուորական եւ քաղաքագէտի իրենց կրկնակ հանգամանքներով կ'ուսումնասիրեն բանաւոր եւ արդար լուծման մը կարելիութիւնները :

Տարբեր ուղղութեամբ կ'աշխատի Արաբական Լիկան, որու Խորհուրդին 32րդ նստաշրջանը բացուեցաւ Քազապլանքայի մէջ Սեպտեմբեր 1ին :

Բացումը կատարեց Մարոքի Սուլթան Մոհամմէտ Ե.ի որդին իշխան Մուլայ Հասան : Ժողովին ուղղած իր պատգամին մէջ, Սուլթանը կը յայտարարէր թէ արաբական երկիրներու համար ամէնէն կարեւոր հարցը Ալժերիայինն է, որ «դժուարին պատերազմ մը կը մղէ՝ անկախութեան եւ ազատութեան իր իրաւունքները պաշտպանելու համար» :

Ալժերիոյ մարտիրոսներուն եւ հերոսներուն յարգանքի տուրք մը մատուցանելէ ետք Սուլթան Մոհամմէտ Ե. կը շեշտէր թէ «ալժերիական արիւնը ի զուր պիտի չթափուի. պատերազմը պիտի վերջանայ յաղթանակով եւ արաբական Մաղրէպի ազատութիւնը պիտի ամբողջանայ, երջանիկ եւ ազատ կեանք մը ապահովելով Ալժերիոյ» :

Արաբական Լիկայի անդամներէն Թունուզ եւ Իրաք ներկայացուցիչ չէին ղրկած ժողովին, որուն կը մասնակցին նաեւ Ալժերիոյ Ազատագրութեան Ազգային Ճակատին երկու ներկայացուցիչները :

Զօրավար Ապտէլ Քասըմ առաջարկած էր Պաղտատի մէջ գումարել Լիկայի նստաշրջանը : Իրաք այն երկիրն է, որ ամէնէն աւելի նիւթապէս օժանդակած է Ալժերիոյ ապստամբներուն : Իր առաջարկը մերժուած ըլլալով, Իրաք պատուիրակ չղրկեց Քազապլանքա :

Բարոյական գոհացում տրուեցաւ Պուրկիպայի եւ որոշուեցաւ Թունուզի պատգամաւորները հրաւիրել ժողովին :

Լիկային գլխաւոր գործն եղաւ ամրապնդել արաբական միացեալ ճակատը : Ընդհանուր քարտուղար Հասունայի այցելութիւնները զանազան մայրաքաղաքներ՝ դրական արդիւնքի յանգեցան : Յորդանան հաշտուեցաւ արաբական միացեալ հանրապետութեան հետ :

ՄԱԿի ժողովին մէջ Լիկայի անդամները պիտի պնդեն Ալժերիոյ ինքնորոշման իրաւունքին վրայ, ջանալով իրենց կողմը շահիլ չէզոք երկիրները :

Քազապլանքայի ժողովին մէջ քննութեան կ'առնուի նաեւ Պաղեստինի մէկ միլիոն արաբ գաղթականներու խնդիրը :

ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Համըրշոլտ երկու ամիս առաջ արաբական պետութեանց առաջարկած էր, որ այդ գաղթականները վերջնապէս տեղաւորուին իրենց գտնուած վայրերուն մէջ : ՄԱԿը, որ 1948էն ի վեր նիւթական ահագին զոհողութիւններ կ'ընէ անոնց համար, յառաջիկայ տարուընէ սկսեալ պիտի դադրեցնէ իր նպաստը :

Յուլիսին Լիկայի անդամները Լիբանանի մէջ ժողով գումարելով մերժեցին Համըրշոլտի առաջարկը :

Այժմ Լիբանանի դահլիճի անդամներէն Փիէր Ճէմայիլ՝ Երուսաղէմի նախկին միւֆթի Հաճ Ամին Հիւսէյնիի հաւանութեամբ՝ կ'առաջարկէ պաղեստինեան հողամասին վրայ կազմել «ինքնավարպետութիւն» մը, ժամանակաւոր կառավարութեամբ մը, որ պիտի զբաղի գաղթականներու տեղաւորման գործով :

Ամմանի կառավարութիւնը հակառակ է այս ծրագրին, քանի որ Յորդանանի դահլիճին եւ ծերակոյտի անդամներուն կէսը պաղեստինցի գաղթականներէ բաղկացած է : Պաղեստինեան նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը Յորդանանի գերիշխանութեան դէմ ոտնձգութիւն մը պիտի ըլլայ :

Քազապլանքայի ժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները : Ծրագրած է մօտօրէն իրականացնել արաբական պետութեանց պատասխանատու գլուխներու «գերագոյն ժողով» մը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ՝

ՊԵՐԼԻՆ, ՎԵՐԻՆ ԺՈՂՈՎ, ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ԱԼԺԵՐԻԱ

Նախագահ Այզընհաուըր Ուրբաթ առաւօտ Ռամպույէի պալատէն մեկնեցաւ ուղղակի Պուրժէի օդակայանը : Նախորդ օրը, շատ ծանրաբեռնուած օր մը ունեցած էր : Առաւօտուն ամերիկեան դեսպանատան մէջ ընդունելէ ետք Ատլանտեան Ուխտի ներկայ նախագահը եւ ընդհ. քարտուղարը, անոնց ընկերակցութեամբ, այցելութիւն մը կատարեց Ատլանտեան Ուխտին՝ Շայոյի պալատը : Նիստի բացման առթիւ, Փոլ - Անրի Սփաք Ուխտին խորհուրդին անունով շնորհակալութիւն կը յայտնէ նախագահին, ապա խօսք կ'առնէ այս վերջինը .— «Իմ ներկայութիւնս այստեղ փաստն է այն կարեւորութեան զոր իմ երկիրս եւ ես կ'ընծայենք խորհուրդին : Եթէ վճռական ենք մենք մեր մէջ, եթէ մերժենք թիզ մը իսկ տեղի տալ սկզբունքներու վրայ, եթէ ճկուն մնանք երբ հարցը գործելակերպի կը վերաբերի, եթէ տանք Ատլանտեան Ուխտին նոյն հայրենասէր զոհաբերութիւնը զոր կու տանք մեր ամէն մէկ ազգին, պատերազմ չըլլար, խաղաղութիւն կ'ըլլայ : Շնորհակալութիւն ձեզի այցելելու ինծի տրուած առիթին համար» :

Նախագահը դեսպանատուն վերադարձաւ ուր ընդունեցաւ Իտալիոյ վարչապետը, Սէնեի եւ արտաքին նախարար՝ Փելլա :

Ցերեկին նախագահը ճաշ մը կու տար ի պատիւ Տը Կոլի եւ կարգ մը ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութեանց :

Ռամպույէ երթալէն առաջ, նախագահ Տուայթ Այզընհաուըր այցելութիւն մը կու տար արեւմտեան ուժերու սպայակոյտին (Շափ) ուր կարճ ճառ մը խօսեցաւ : «Հո՛ս գալ, ինծի համար քիչ մը տուն վերադառնալ կը նշանակէ, որովհետեւ զինուորական վարժարանը ձգելէս ետք, 45 տարիներու ընթացքին, հոս է որ կարեւորագոյն պաշտօնը ստանձնած եմ» :

Ժամը 17.20ին, Այզընհաուըր կը հասնէր Ռամպույէի պալատը :

Խօսակցութիւնները սպասուածէն աւելի կարճ եղան եւ գիշերը հրատարակուեցաւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը .— «Միացեալ Նահանգներու նախագահը եւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը Սեպտեմբեր 2ին եւ 3ին, խօսակցութիւններ ունեցած են որոնց ընթացքին երկու երկիրները շահագրգռող բոլոր հարցերը քննուած են : Այս խօսակցութեանց միացած են ֆրանսական հանրապետութեան վարչապետը եւ երկու արտաքին նախարարները :

Երկրորդ Աշխարհամարտի երկու հին ընկերներու խօսակցութիւնները անցած են շատ բարեկամական եւ սիրալիր մըթնոլորտի մը մէջ, ինչ որ աւանդօրէն յատկանշական եղած է ֆրանքօ-ամերիկեան յարաբերութեանց համար :

Նախագահ Այզընհաուըր Զօր. Տը Կոլին յայտնած է իր տեսակէտը Խորհրդ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու յարաբերութեանց մասին, Խրուշչեւի Ուաշինկթըն եւ Այզընհաուըրի Մոսկուա այցելութեանց նախօրեակին :

Պետական երկու ղեկավարները հաստատած են իրենց համաձայնութիւնը Պերլինի հարցին շուրջ : Համաձայն են նաեւ գտնելու համար որ վերին ժողով մը, օգտակար՝ իր սկզբունքին մէջ, կը գումարուի միայն երբ ապահով ըլլայ որ դրական արդիւնք մը կրնայ տալ :

Ափրիկեան հարցերը ընդհանրապէս եւ Հիւսիսային Ափրիկէի հարցի մը մասնաւորապէս խորապէս ուսումնասիրուեցան :

Միացեալ Նահանգներու նախագահը եւ ֆրանսական հանրապետութեան նախագահը ցոյց տուին իրենց կապը Ատլանտեան Ուխտին : Կարծիքներու փոխանակութիւն մը ունեցան այն ձեւերուն շուրջ որոնք յատկապէս կրնան ապահովել այդ Ուխտին աւելի արդիւնաւոր կերպով գործելուն :

Երկու նախագահները անգամ մը եւս շեշտեցին այն կարեւորութիւնը զոր կ'ընծայեն ընդհանուր ապազինման մը համար բանակցութեանց վերսկսումին, ինչպէս նաեւ թերաճ երկիրներու տրուելիք օգնութեան :

Միւս կողմէ, ուսումնասիրեցին ձեւերը լաւագոյն գործակցութիւն մը կազմակերպելու համար երկու երկիրներուն միջեւ, մանաւանդ շնորհիւ խորհրդակցութեանց բարգաւաճման՝ քաղաքական եւ զինուորական կենսական հարցերու շուրջ» :

Ինչպէս կ'երեւի Փարիզի բոլոր տեսակցութիւնները արդիւնաբեր եղած են եւ ամրապնդած արեւմտեան պետութեանց մասնակցութիւնը :

Այզնհաուըր եւ Իտալիոյ վարչապետը համախարծիք եղած են ընդհանուր բոլոր հարցերու շուրջ, որոնք ծանօթ են՝ Պերլին, վերին ժողով, Համայնավար Չինաստան եւն. : Այս առթիւ լրագրողի մը հարցումին պատասխանելով ամերիկեան արտաքին նախարարութեան պաշտօնական բանբերը յայտարարած է թէ Սէնեիի թելադրանքով է որ Համայնավար Չինաստանի մասին խօսուած է : Միացեալ Նահանգները, բաց է Նախագահ Այզընհաուըր միշտ դէմ են Փեքինի կառավարութիւնը ճանչնալու :

Այս խօսակցութիւններէն ետք ալ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուած է որուն մէջ կը շեշտուի .— «Նախագահը եւ Վարչապետը անգամ մը եւս յայտարարեցին թէ Արեւմուտք պիտի շարունակէ իր բոլոր ճիգերը ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը արդարութեան մէջ» :

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

★

Տողաշար մեքենայի ծանր խանգարման մը պատճառով այսօր կարելի չեղաւ թերթը ժամանակին հասցնել :

Կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ ներողամիտ ըլլան եթէ, հակառակ մեր ջանքերուն, քանի մը օր թերթն յապաղումով լոյս տեսնէ :

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

18 ՄԵՌԵԱԼ, ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐ ՎԻՐԱՒՈՐ

★

Ինչպէս Վարչապետ Նեհրու նախատեսել տուած էր խորհրդարանին առջեւ ըրած իր յայտարարութեան մէջ : Հնդկական բանակը ստիպուեցաւ միջամտել կարգը վերահաստատելու համար, Կալկաթայի մէջ :

2000 խռովարարներու խումբ մը յարձակում գործելով, գրաւած է կայարանը եւ ոստիկանատունը :

Նոյն ժամանակ ընդհանուր գործադուլի հրաման տրուած է, բայց կացութիւնը բաւական անորոշ է :

Կառախումբերը այլեւս չեն գործեր, օդանաւեր դադրեցուցած են Կալկաթայի սպասարկութիւնը :

Խռովարար բոլոր շարժումները համայնավար կամ ձախ բնոյթ ունին :

Ցարդ 18 հոգի մեռած են, իսկ վիրաւորներու թիւը քանի մը հազարի կը հասնի :

Վարչապետ Նեհրու յայտարարեց թէ պատերազմական նախարարը՝ Քրիշնա Մենոն ՄԱԿի մօտ Հնդկաստանը պիտի ներկայացնէ :

———o———

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ իշխանութիւնները «սեւ ցանկը» հրատարակեցին այն շոգենաւերուն որոնք, արաբական երկիրներու որոշումներուն հակառակ, առեւտրական ծառայութիւն կատարած են Իսրայէլի : Արգիլուած ցանկին վրայ են 70 եւրոպական եւ ամերիկեան շոգենաւեր, որոնցմէ չորսը ֆրանսական բեռնատար նաւեր :

ԼԻԲԱՆԱՆ.— Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մէջ գործող «արաբական վերածնունդի ընկերվարական կուսակցութիւնը» (Պաաթ) լուծուած է : Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Ալ Սահաֆա» պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակած է ճշդելով թէ կուսակցութեան լուծումը կատարուած է նախագահ Նասըրի հրամանով :

ԿՐԵՄԼԻՆԻ մէջ Խրուշչեւ ճառ մը արտասանեց որուն ընթացքին յայտարարեց «առաւելագոյն չափով պիտի զօրացնենք զինուորական մեր բոլոր ուժերը : Մեր նաւատորմը պիտի զինենք ամէնէն արդիական զէնքերով, ոչ թէ ուրիշ երկիրներու վրայ յարձակելու կամ մեր ափերը ուրիշներուն պարտադրելու, այլ մեր ապահովութեան համար» :

ԹԱՐՄ ՀՈՂԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

(ԸՆԿ. Գ. ԼԱԶԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

★

Ոչ ոք կը սպասէր իր մահուան: Եւ ոչինչ նախատեսել կու տար այս այդժամ ու դժբախտ վախճանը :

Դաժան ճակատագիրը չխնայեց իրեն : Իր կազմը, առողջ ու առոյգ, չկրցաւ դիմանալ զինք զգետնող հիւանդութեան, երեւութապէս անվտանգ, բայց իրականին մէջ՝ աւելի քան վտանգաւոր ու մահացու :

Իր մահէն շաբաթ մը առաջ գործի վրայ էր, ինչպէս միշտ: Կը խօսէր, կը գործէր ու կը գրէր իբրեւ կատարելապէս առողջ մարդ մը: Աննշան բորբոքում մը, թեթեւ վէրք մը կը նեղէր զինք: Եւ այսքան միայն: Կը կարծէինք, թէ երկու-երեք օր ետք բուժուած պիտի ըլլար ամբողջովին եւ նորէն պիտի լծուէր տենդագին աշխատանքի :

Մեր յոյսերը չիրականացան :

Ընդամէնը մէկ շաբթուան մէջ, — ոչ իսկ մէկ շաբաթ, — մեր ընկերը զոհը դարձաւ աննշան կարծուած իր հիւանդութեան : Օգոստոս 25ի առտուն փոխադրուեցաւ հիւանդանոց եւ նոյն օրը, կէս գիշերին, անվերադարձ մեկնեցաւ այս աշխարհէն :

Զարքաշ, յոգնիլ չգիտցող աշխատաւոր մըն էր իր ողջութեան : Խառնուածքով «գործօն» էր, ձեռներէց ու գործունեայ: Ամէն բանի կը հասնէր: Ամէն խնդրի լուծում մը կը գտնէր:

Հանրային գործիչ էր, հրապարակագիր, պրպտող, որոնող, հետախուզող միտք մը: Կը հետաքրքրուէր հանրային բնոյթ ունեցող ամէն հարցով : Կ'ուսումնասիրէր եւ կը հաւաքէր Հայ Դատին հետ կապուած ամէն նիւթ: Կը դասաւորէր իր հաւաքած նիւթերը, — վկայութիւն կամ վաւերագիր, — եւ հետագային կ'օգտագործէր զանոնք Հայ Դատին նուիրուած իր ուսումնասիրութիւններուն համար:

Ծնած էր Երզնկա, պատմական Երիզան, բարեկեցիկ ընտանիքի մէջ: Իր բոլոր հարազատները, — հայր, մայր, քոյր, եղբայր եւ մօտիկ ազգականներ, — նահատակուեցան 1915ին, Մեծ Եղեռնի չարաղէտ օրերուն: Ինք միայն ազատեցաւ սպանդէն, որովհետեւ տարի մը առաջ մեկնած էր Պոլիս՝ յաճախելու համար զինուորական վարժարան (Հարպիէ), ծննդավայրին մէջ արդէն ստացած ըլլալով իր նախակրթութիւնը :

Վարժարանին շրջանը աւարտելէ ետք, իբրեւ սպայ կը մտնէ Թրքական բանակը: Համաշխարհային Առաջին պատերազմի վերջաւորութեան կ'անցնի Հայաստան եւ կամաւոր կ'արձանագրուի հայկական բանակին մէջ, ուր եւ կը մնայ մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը:

Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն անմիջապէս ետք, սպարապետ Նազարբէկեանի եւ հազար հինգ հարիւր սպաներու հետ կ'աքսորուի: Դաժան ու դաժան ճակատագիր ունեցան այս սպաները, որոնցմէ շատեր չդիմացան ցուրտին, անօթութեան ու չարչարանքներուն եւ մեռան աքսորի ճամբուն վրայ կամ աքսորավայրին մէջ :

Գաբրիէլ Լազեան այն քիչերէն էր, որոնք հրաշքով ազատեցան ստոյգ մահէ:

Մեր ողբացեալ ընկերը կը յաջողի, ուրիշ բախտակիցներու հետ եւ անոնց կարգին, անցնիլ արտասահման: Քիչ ետք կը ծագի հելլէնեւթուրք պատերազմը: Գ. Լազեան կը մտնէ յունական բանակը, սպայի աստիճանով: Յոյներու պարտութենէն եւ Իզմիրի աղէտէն ետք կ'անցնի Յունաստան, բազմահազար գաղթականներու հետ :

Գործունեայ ու ձեռներէց՝ մեր ընկերը կը լծուի տենդագին աշխատանքի: Քանի մը ընկերներու հետ Աթէնքի մէջ հիմը կը դնէ «Նոր Օր»ի, որ նախ կը հրատարակուի իբրեւ եռօրեայ, հետագային դառնալով օրաթերթ :

Թերթին կից կը հաստատէ նաեւ հրատարակչական բաժին մը եւ հետզհետէ լոյս կ'ընծայէ բազմաթիւ հատորներ՝ գրական, պատմագիտական, քաղաքական բովանդակութեամբ :

Երկրորդ Աշխարհամարտի նախօրէին, 1938ի աշնան, կուսակցական եւ հանրային գործիչի պատասխանատու պաշտօնով կը փոխադրուի Գահիրէ եւ միաժամանակ մաս կը կազմէ «Յուսաբեր»ի խմբագրական եւ վարչական մարմիններուն :

Մինչեւ իր մահը անխափան շարունակեց իրեն վստահուած պաշտօնները ձեռնհասութեամբ ու նուիրումով: Գրասենեակային աշխատանքէն աւելի կը նախընտրէր սեւ աշխատանքը : Իրեն համար ալ կրնանք ըսել, թէ անվհատ աշխատանքի հերոս մըն էր: Ամէն տեղ էր, ամէն բանի կը հասնէր:

Իր մէջ զօրաւոր էր հանրային ջիղը : Շեշտուած հետաքրքրութիւններ ունէր : Իր պաշտպանած գաղափարներուն մէջ աննահանջ, կոփուի ու եռանդուն՝ աշխատանքի մէջ, գտնուեցաւ միշտ պայքարի առաջին գիծերուն վրայ : Պատասխանատու պաշտօններ վարեց վերջին երեսնամեակին մանաւանդ, թէ Յունաստանի եւ թէ Եգիպտոսի մէջ:

Երկրորդ Աշխարհամարտէն ետք, նուիրուեցաւ նաեւ պատմագիտական ուսումնասիրութեանց եւ յաջորդաբար հրատարակեց պատկառելի հատորներ՝ մեր յեղափոխական դէմքերուն եւ Հայ Դատի մասին:

Հետախոյզ միտք մըն էր: Ոչ լաւատես էր խառնուածքով, ոչ յոռետես: Կրնանք ըսել, թէ իրատես էր, որքան կարելի է իրատես ըլլալ այս խառնակ օրերուն :

Օժտուած էր կազմակերպելու բացառիկ շնորհներով : Եթէ ընելիք գործ մը չըլլար, ինք կը ստեղծէր գործը : Դժուարութիւններու առջեւ չէր ընկրկեր: Յաճախ կը ջղայնանար, կը դառնանար նոյնիսկ, բայց չէր ընկճուեր : Չէր նահանջեր: Յամառօրէն կը հետապնդէր իր կազմած ծրագիրները եւ կ'աշխատէր գործի վերածել զանոնք :

Միակն էր, որ նամակներով եւ անձնական շփումով կապ կը պահէր մօտիկ ու հեռաւոր շրջաններու հետ, ընկերներու, բարեկամներու, աշխատակիցներու հետ : Սպառիչ աշխատանք մը այս ալ, զոր կը կատարէր անսպառ եռանդով եւ օրինակելի համբերատարութեամբ : Բծախնդրօրէն կը հետեւէր հայ մամուլին եւ ազգային-կուսակցական պայքարներուն, ոչ թէ իբրեւ չէզոք հանդիսատես, այլ իբրեւ գործօն մասնակից :

Որքան զօրաւոր էր հանրային ջիղը իր մէջ, նոյնքան զօրաւոր էր նաեւ պայքարի ջիղը: Իր «գիծ»ը յարձակողական գիծն էր, այլ ոչ՝ պաշտպանողական :

Ամբողջովին ջիղ ու եռանդ՝ կ'արժեւցնէր հանրային գործիչի եւ հրապարակագրի իր բնածին տուրքերը, հարցեր դնելով մէջտեղ եւ պատասխաններ որոնելով:

Այս գործօն ու գործունեայ մարդը հիմա ընդմիշտ լռած է այլեւս :

Իր ներկայութիւնը ուժ մըն էր, իր բացակայութիւնը կորուստ մըն է մեզի համար :

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՎԵՐԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

★

Խորհ. Միութեան մենատէրը, վերջապէս պիտի մեկնի Ամերիկա առանձնակի տեսակցելու համար նախագահին հետ : Տարիներէ ի վեր վերին հանդիպումի մը կարօտն ունէր, յաջողեցաւ հրաւէր ստանալու արեւմտեան քաղաքականութեան ղեկավարին հետ տեսնուելու :

Արեւմուտքի մէջ յոռետեսներ վրդովեցան, լաւատեսներ գոհունակութիւն յայտնեցին : Նախագահը որոշեց այցելել արեւմտեան մայրաքաղաքները՝ յոռետեսութիւնը փարատելու աւմար : «Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն» գրեց թէ նախագահը Եւրոպա կուգայ վախերը ցրուելու համար, «Դաշնակիցներուն ցոյց տալու որ Խրուշչեւի հետ պիտի չտեսակցի իրենց կռնակէն, ոչ մէկ կերպով վտանգի տակ պիտի դրուին իրենց շահերը»: Ամերիկայի ճակատագիրը սերտօրէն կապուած է Եւրոպայի, եթէ համայնավարութիւնը ծաւալի Արեւմուտք, Ամերիկա կը վտանգուի: Սպիտակ Տան լրատուն ալ յայտնեց թէ Ամերիկա երբեք պիտի չլքէ Արեւմտեան Պերլինը :

Ֆրանսական «Օռոռ» օրաթերթը, գրեց. «Նոր Եալթա մը կը պատրաստուի, Ռուզվելթ Եալթայի մէջ արեւելեան Եւրոպան յանձնեց Սթալինի, յաջորդը արեւմտեան Եւրոպան պիտի յանձնէ Խրուշչեւի »:

Գերման ազատական օրաթերթը կը գրէր. «Խրուշչեւ յաղթանակ մը տարաւ, երկար ատենէ ի վեր կը բաղձար հանդիպում մը Ամերիկայի նախագահին հետ : Պերլինի տագնապը բանի մը ծառայեց եւ Խորհրդային Միութեան վարիչը, հակառակ իր յաճախակի հակասութեանց, յաջողեցաւ պարտադրել ինքզինքը: Իրողութիւն մըն է որ մինչդեռ արեւմտեան աշխարհը միշտ պաշտպանողական գծի վրայ կը մնայ, համայնավարութիւնը յարձակողականի կ'անցնի միշտ»: «Միթթակ» չի հաւատար որ երկու հզօրները համաձայնին Գերմանիոյ կռնակէն. «Այզընհաուըրի քաղաքականութիւնը բարոյական անվիճելի հիմ մը ունի, Արեւմուտքը ոչ մէկ շահ ունի Գերմանիան զոհելու, որովհետեւ նման զոհողութիւն մը պիտի նշանակէր Գերմանները մղել չէզոքութեան եւ յետոյ Մոսկուայի ստոյգ որսը դարձնել : Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա պիտի խօսին Գերմանիոյ ճակատագրին մասին, ուստի պատրաստ գտնուելու է արգիլելու համար երկու հսկաներու համաձայնութիւնը ի վնաս Գերմաններուն »:

Կաթողիկէ «Լա Քրուա» թերթը կը գրէր «Եւրոպա հանդիսատես մըն է միայն: Ֆրանսա եւ Գերմանիա այլեւս ազդեցութիւն չունին: Այսօր կը տեսնուի որ մեծերը իրար ետ կը մղեն, բայց իրարու կը մերձենան ալ, զոնէ չափուելու համար: Եթէ երբեմն երբ Ռուսիա եւ Ամերիկա համահաւասար էին դիւանագիտական վիճաբանութեանց մէջ, այսօր կրնան զատել թէ որքան ծանրութիւն կը մնայ իրենց: Ստոյգ է որ Միացեալ Նահանգները պիտի չխզեն արեւմտեան համերաշխութիւնը, բայց մեծերու հանդիպումը կը մտահոգէ միջին եւ փոքր ազգերն ալ: Ժամանակ է ճանչնալու որ մեծութիւնը խօսքերուն մէջ չէ, այլ իրագործութեանց մէջ»:

Ստոյգ է որ Խորհրդ. վարչապետը կը շարունակէ Սթալինի արտաքին քաղաքականութիւնը, կը փափաքի երկուքի բաժնել աշխարհը, կը յուսայ նորոգել Աղեքսանդր-Նափոլէոն Թիլսիթի տեսակցութիւնը : Ամէնուն ծանօթ են իր պահանջները : Առ այժմ կ'ուզէ Պերլինը, որպէսզի արեւմտեան բաժանումը կցուի Արեւելեան Գերմանիոյ, որպէսզի Արեւմտեան Գերմանիան ստիպուի ճանչնալու արեւելեան բաժանումը :

Այս մտավախութիւնը փարատելու համար նախագահը առաջին հանդիպումը կ'ունենայ Ատընաուըրի հետ: Անգլիական մամուլը դժգոհութիւն կը յայտնէ եւ կը կարծէ թէ Պոնի մասնաւոր հրաւէրով նախագահը իր այցը կը կատարէ Արեւմտեան Գերմանիոյ մայրաքաղաքը: Եթէ չհանդիպէր Գերմանները պիտի մտածէին, թէ զինակցութիւնը տկարացած է :

Լիփման կը յանձնարարէ իրապաշտ քաղաքականութեան մը հետեւիլ Խրուշչեւի հետ բանակցութեան ատեն: Խրուշչեւ Լենինեան համայնավար մը չէ, որովհետեւ Լենին համայնավարութեան յաղթանակը կը յուսար միայն համաշխարհային պատերազմէ մը ետք: Համոզուած է որ համայնավար երկիրներու կարեւորութեամբ եւ օրինակով կուսակցութիւնը պիտի յաղթանակէ: Ուստի կը ջանայ խուսափիլ պատերազմէ մը, ինչպէս ազատ ժողովուրդները: Խրուշչեւի հակազդեցութիւնները սակայն բարոյական պատճառներ չունին, բացի մրցակից պլոքներու ուժի վրայ հիմնուած քաղաքական հաշիւէն : «Եթէ նախագահը Խրուշչեւի խօսի բարոյական կամ կրօնական հիմեր ցոյց տալով, բան մը չի ստանար: Եթէ խօսի որպէս նախկին զինուոր, որ գիտէ թէ ինչ եղած է անցեալ պատերազմը եւ կ'ըմբռնէ թէ ինչ պիտի ըլլայ գալիքը՝ հաւանական է որ համաձայնութեան կէտ մը ըլլայ»:

Այզընհաուըրի մրցակից, դեմոկրատներու թեկնածու Սթիվընսըն մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարած է թէ շատ բան չի սպասեր նախագահին եւ վարչապետի տեսակցութենէն, թէեւ կը յուսայ թէ Ռուսերը զիջումներ կատարեն, օգտակար կը նկատէ վերին հանդիպումները, նոր մտայնութիւն մը կը

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

... ԵՒ ՀԻԹԼԵՐ ՉՄԵՌԱՒ

×

Հայնրիխ Ֆոն Շթիւլփնակըլ չի մեռնիր. բայց, աչքերուն տեղ, այժմ ունի զոյգ մը արիւնլուայ ծակեր: Կուրցած է: Եւ Օգոստոս 29ին՝ ոստիկան մը կոյր զօրավարին զոյգոջ քայլերը կ'առաջնորդէ «Ժողովրդական Դատարանին» առջեւ, ուր պարտաւոր է միւսներուն նման հաշիւ տալ եւ պատասխանել Ֆրայսլէրի հարցաքննութեանց: Այդ օրուան ատենագրութիւնները կորսուած են դժբախտաբար, սակայն գերմանացի պատմաբան մը՝ Վիլհելմ Ֆոն Շրամ, իր կատարած պրպտումներուն արդիւնքները կը ներկայացնէ հետեւեալ կերպով .—

«... Զօրավար Ֆոն Շթիւլփնակըլ, որ վրիպած անձնասպանութեան մը հետեւանքով կուրցած էր, իր զինուորականի արժանի կեցուածքը պահեց : Մինչեւ վերջին վայրկեանը, մինչեւ այն պահը երբ չուանը անցուեցաւ վիզին եւ մարմինը ճօճեցաւ պարապին մէջ, Շթիւլփնակըլ քաջարի դիրք մը ունեցաւ: Իր օգնականը՝ տեղակալ-գնդապետ Ֆոն Հօֆաքէր կախաղան բարձրացաւ 20 Դեկտեմբեր 1944ին» :

Այսքանով չի վերջանար սակայն Հիթլերի վրէժխնդրութիւնը :

Մինչեւ հիմա պնդողներ կան թէ 5000է աւելի կասկածելի Գերմանացիներ, որոնք կը կարծուէին հեռուէն կամ մօտէն մասնակցած ըլլալ Յուլիս 20ի դաւադրական շարժումին, «Ժողովրդական Դատարա-ն»ին կողմէ մահուան դատապարտուած են կամ հարկադրուած անձնասպան ըլլալու :

Այսպէս՝ Ֆոն Քլուկ անձնասպան կ'ըլլայ Օգոստոս 10ին: Ծանօթ էր դաւաբական ծրագրին եւ սակայն մերժած էր միանալ շարժումին այն ատեն միայն երբ իմացած էր թէ Հիթլէր տակաւին ողջ էր:

Ռոմել, որ յստակ յարաբերութիւններ էր ունեցած դաւադիրներուն հետ, ստիպուեցաւ անձնասպան ըլլալ 14 Հոկտեմբեր 1944ին, երբ Հիթլէր իրեն ղրկեց երկու պատգամաւորներ, որոնք զինքը դրին երկընտրանքի մը առջեւ.— կամ «Ժողովրդական Դատարան»ը եւ կամ թոյնը ...

Եւ տակաւին բազմաթիւ ուրիշներ, բարձրաստիճան սպաներէ սկսած մինչեւ պարզ զինուորներ, պաշտօնեաներ եւն.:

Զոհերէն ետք ի՞նչ եղան սակայն դահիճները ...

Հիթլէր՝ անձնասպան, Պորման՝ սպաննուած Պերլինի մէջ, Կէօրինկ եւ Հիմլէր՝ անձնասպան, Քայթըլ եւ Եօտըլ՝ կախուած «Նիւրէմպէրկ»ին, Օպերկ եւ Քնոխըն՝ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած ...

Իսկ «Ժողովրդական Դատարան »ի նախագահը՝ Ֆրայսլէր ...

Խեղճուկ մահ մը կ'ունենայ: Կը ջախջախուի նոյնիքն իր Դատարանին փլատակներուն տակ, երբ օդային յարձակման մը ընթացքին քարուքանդ կ'ըլլայ այդ շէնքը :

Կ'ապրի միայն ընդհանուր դատախազը՝ Էռնսթ Լաուց, որ մահապատիժ պահանջած էր ութ ամբաստանեալներուն համար: Կը գտնուի Արեւմտեան Գերմանիա եւ պետական պաշտօնեայ է: Տասնհինգ տարի ետք՝ Էռնսթ Լաուց համոզուած է դեռ եւ կը պնդէ որ Յուլիս 20ի դաւադիրները, առանց բացառութեան, օտար ու թշնամի պետութիւններէ դրդուած, վարձատրուած, հայրենիքին դէմ դաւաճաններ էին ...:

Ընդհանուր դատախազ Լաուցի համոզումը անձնական կարծիք մըն է, Հիթլէրի դէմ կատարուած պատմական մահափորձին վրայ: Եւ ամէն մարդկային կարծիքի պէս, անոր վաւերացումը կարօտ է ապագայի վկայութեան :

Պատմութիւնը, անողոք ու անաչառ պատմութիւնը միայն, իր անհերքելի դատաստանով, պիտի կարենայ գրել ու ճշդել, օրէ օր, 1944 Յուլիս 20ի պատմական շարժումին իմաստը, արժէքն ու կատարումը :

Առ այժմ, պատմութիւնը արժանի է գտած արդէն որ ռումբն արձակող դեռատի սպան՝ կոմս Քլաուս Շէնք Ֆոն Շթաուֆէնպէրկ, իր պղնձեայ մեծադիր արձանն ունենայ, անցեալի Նացի պատերազմական նախարարութեան շէնքին, Պէնտլէրշթրասէի բակին մէջ իսկ, հոն ուր ձախողած մահափորձէն երեկոյեան՝ հրացանազարկ եղաւ անձնազոհ հերոսը :

... Եւ Հիթլէր չմեռաւ :

(22 եւ վերջ)

տեսնէ խորհրդային վարիչներուն մօտ ։

Գերմանիոյ Տնտեսութեան նախարար Լուտվիկ Էրհարտ կը կարծէ թէ Արեւմուտք մեծկակ փոխատուութեամբ մը կրնայ քաղաքական լարուածութեան վերջ տալ ։ Խրուշչեւ պէտք ունի արեւմտեան օժանդակութեան, որովհետեւ ուտում մը կատարեց եօթնամեայ ծրագրով, վայ թէ ծրագիրը ձախողի ։ Խրուշչեւ գիտէ թէ ինչ կը սպասէ իրեն այն ատեն ։ Իր դիրքը շատ զօրաւոր է այժմ, բայց դեռ Սթալին չէ ։ Ընդունայն չէ որ պատեհութիւնը ներկայանալուն կը քննադատէ իր հակառակորդները, թէպէտ հեռացուած են Մոսկուայէն ։ Եօթնամեայ ծրագիրը լիովին յաջողելու է, նոյն իսկ սկիզբէն լաւ արդիւնքներ տալու է, բայց կը պահանջէ ելմտական հսկայական ճիգ մը ։ Անկարելի է որ Խորհրդային Միութիւնը կարենայ վերցնել ծանրութիւնը, մանաւանդ որ հսկայ ծախքեր կը կատարէ սպառազինման համար, փոխատուութիւններ կը կատարէ թերաճ երկիրներու քաղաքական նպատակներով ։ Ամերիկա յարաբերական տկարութիւն մը ունի, որուն նշանն է տոլարի տկարութիւնը, Խ. Միութիւնը աւելի ծանր դժուարութեան տակ կը գտնուի քանի որ զուրկ է ամերիկեան հարստութենէն ։

Խրուշչեւ խոստացաւ բարձրացնել երկու հարիւր միլիոն Ռուսերու ապրուստի մակարդակը եւ պէտք է որ պահէ իր խոստումը, Ռուսերը չեն կրնար այլեւս սեղմել իրենց գօտին ։

Գերման հոյակապ ելմտագէտ մը կասկածելի կը գտնէր Խորհրդային եօթնամեայ ծրագրին իրագործումը, նոյն իսկ եթէ նուազին սպառազինման ծախքերը եւ դադրի թերաճ երկիրներու փոխատուութիւնը ։ Արեւմըտեան օգնութիւնը, ելմտագէտին համաձայն, անհրաժեշտ է Խորհրդ. Միութեան ։ Խրուշչեւ Լայփցիկի մէջ յայտնեց թէ պէտք ունի արեւմտեան Գերմանիոյ օժանդակութեան ։ Հոն դիմաւորեց Քրուփի Տունը եւ բաժակ բարձրացուց Ալֆրետ Քրուփի կենացը ։ Միկոյեան Պոնի մէջ յայտնեց թէ առեւտրական յարաբերութիւններով կարելի է լուծել քաղաքական խնդիրները ։ Մոսկուա Պոնէն խնդրեց մէկ միլիառ մարքի վարկ մը գերման ճարտարարուեստական արտադրութիւններ ստանալու համար ։

Հաւանական է որ ռուս-ամերիկեան հանդիպումին տնտեսական ազդակը կարեւոր դեր մը կատարէ ։

Ի՞նչ զիջում պիտի կատարէ Վաշինգթըն, Պերլինի՞ շուրջ, պիտի հաւանի՞ Գերմանիոյ միութեան, պահելով արբանեակ երկիրները ։ Ո՞ւր պիտի մնան այն ատեն շնդալից խոստումները Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի ազատագրութեան ։ Ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին համաձայն Սոմալիներն ալ անկախութիւն կը ստանան եւ Եւրոպայի ժողովուրդները ազատ չեն ինքնորոշման ։

Եթէ տեղի տրուի Պերլինի համար, կարգը պիտի գայ Գերմանիոյ ։ Խրուշչեւի նպատակն է Ատլանտեան Ուխտի քայքայումը եւ յարմար ժամանակը գտած է բանակցելու ։ Ամերիկա կը պատրաստուի նախագահական ընտրութեան, խաղաղասիրական ջանքերով քուէներ ապահովելու ։ Անգլիոյ մէջ ընտրութիւնները մօտ են, պահպանողական եւ աշխատաւորական կը մրցին խաղաղութիւնը պահելու համար ։ Ֆրանսա տարակարծիք է դաշնակիցներուն հետ հիւլէական ռումբի պատրաստութեան շուրջ, Ալժերիոյ հարցին շուրջ ։

Խորհրդային ժողովուրդը մենատէրին հետ է Արեւմուտքի հանդէպ ատելութեամբ, Արեւմուտքը գերազանցելու ցանկութեամբ ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

«Սովետական Հայաստան» ամսագրի Յունիսի թիւին մէջ, Ֆրանսահայ երաժիշտներ խորագրին տակ, Շիցիլեա Բրուտեան հետեւեալ տողերը նուիրած է Գուրգէն Մ. Ալէմշահի ։

Հայ ժողովրդի դառն ճակատագիրն է կիսել նրա շնորհալի զաւակներից մէկը՝ Թուրքիայից Վենետիկ, ապա Փարիզ գաղթած եւ իր վաղաժամ մահը հեռաւոր Ամերիկայում գտած երգահան ղեկավար-խմբավար Գուրգէն Ալէմշահը ։ Խորապէս սիրում էր Ալէմշահը, բոլոր Հայերի հայրենիքը՝ Հայաստանը ։ Այդ սիրոյ ճշմարիտ արտայայտութիւնը նրա ստեղծագործութիւններն են, մեներգներն ու խմբերգները, համանուագային երկերը, որոնց մէջ ներդրուած է հայրենասէր երգահանի՝ իր ազգային երաժշտական լեզուով խօսելու ձիրքն ու ջանքը ։ Նրա «Իմ Երգը», «Իղձ» մեներգները, «Մեր պարտիզում», «Անուշիկ եար ջան» խմբերգները, «Աւարայրի պատերազմը» համանուագային եւ ձայնական երկը գեղարուեստական բարձր մակարդակով գրուած գործեր են ։

Ալէմշահը բազմիցս կարօտով ու թախիծով ասել է, թէ՝ «Ամէն ծաղիկ իր հողում է բուսնում, ու որքան էլ ջանանք մենք մեր հայրենիքի սահմաններից դուրս, չենք կարող հասնել կատարելին» ։

Ալէմշահի հայրենասիրական գործունէութեան դրսեւորումներից մէկն էլ նրա երաժշտական-հասարակական գործունէութիւնն էր ։ Ամբողջ սրտով նա ձգտում էր հայ երգը հասցնել պանդուխտ Հայերի սրտին, օտարութեան մէջ վեր հանել եւ վառ պահել հայ ազգային մշակոյթը ։ Բարձր գնահատանքի արժանի է Ալէմշահի, ինչպէս եւ նրա ղեկավարած երգչախմբերի եւ նուագախմբերի հայրենասէր աշխատանքը ։ Ի դէպ Ալէմշահի տպագիր եւ անտիպ բոլոր ստեղծագործութիւնները պահւում են Հայկական Թանգարանի երաժշտական բաժնում ։

ԶԱՆԱԶԱՆ

ԳԵՂՈՒՀԻԱԳԱՏՈՒՄ

★

Ամերիկեան Կալլոփ հիմնարկը, որ հանրային կարծիքը կը շօշափէ, իր ամէնէն ճարպիկ եւ վարպետ պաշտօնեաներէն մէկ քանին ղրկած է աշխարհի բոլոր երկիրները, ուր մեծ թիւով գեղուհիներ գտնելու հաւանականութիւն կայ ։ Այս քննութեան արդիւնքը այն եղած է, որ հաստատուած է, թէ Իտալիա կուգայ առաջին գծի վրայ, Ֆրանսա՝ երկրորդ, Շուէտ՝ երրորդ, Սպանիա՝ չորրորդ ։ Միացեալ Նահանգները հազիւ հինգերորդ տեղը գրաւած են ։

ՇԱՏ ՃԻՇԴ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

Մամուլի ասուլիսի՛ մը ընթացքին, լրագրողներ Վենեզուելայի ներքին նախարարին հարցուցած են Քարաքասի մէջ, թէ ինչո՞վ կը բացատրէ այն յաճախակի յեղափոխութիւնները, որ տեղի կ'ունենան իր երկրին մէջ ։ Նախարարը ըսած է. «Մեր հայրենակիցներուն մէջ նախագահական աթոռը չբազմած այնքան մարդիկ կան տակաւին» ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Գերման պատմաբան մը, համբերատար ուսումնասիրութիւններ կատարելէ ետք, պատրաստած է խաղաղութեան եւ պատերազմի մասին վիճակագրութիւն մը, ըսկսելով հնագոյն դարերէն ։ Ան գտած է, որ Տրովադայի պատերազմէն ի վեր, այսինքն մօտաւորապէս 3100 տարուան ընթացքին, մարդկութիւնը իրական խաղաղութեան 283 տարիներ միայն ճանչցած է ։ Նոյն ժամանակաշրջանի ընթացքին ստորագրուած են 8234 հաշտութեան դաշնագրեր, որոնցմէ յայտնի չէ թէ ո՞րքանը յարգուած է ։

ՀՈՆ՝ ՈՒՐ ԿԻՆԵՐԸ Կ'ԻՇԽԵՆ

Ամբողջ Մալեզիոյ մէջ, այր մարդիկը բուռն շահագրգռութեամբ կը վիճին յառաջիկայ ընտրութեանց շուրջ, բացի շրջանէ մը, ուր քաղաքականութեան մասին խօսողները կիներն են, մինչ այր մարդիկը՝ խեղօքիկ մը նստած՝ մտիկ կ'ընեն ։

Իսկապէս, աւելի քան չորս հարիւր տարիէ ի վեր, Նեկրի Սեպիլանի շրջանի այր մարդիկը իրենց կիներուն խնամակալութեան տակ կը գտնուին ։ Այդ կիները մայրատիրական վարչաձեւի մը տանձնաշնորհները կը վայելեն եւ ըստ կամս իրենց ընտանիքները կը կառավարեն ։ Հողերն ալ անոնց ձեռքը կը գտնուին եւ իրենց մականունները կուտան այն այր մարդոց, զորս իբր ամուսին կ'առնեն ։

Այդ ցեղի այր մարդիկը մասնաւոր հակում ունին թափառական կեանք մը ապրելու, թերեւս նոյնիսկ առժամաբար, իրենց կիներուն եւ զոքանչներուն լուծէն ազատելու համար ։ Հին դարերուն, ցեղապետները ձեռամբարձ կ'ընտրուէին կիներուն կողմէ ։ Սակայն Օգոստոսին տեղի ունենալիք ընտրութեանց մէջ իրենց կարծիքը, յայտնելու կը պատրաստուին այրերն ալ, անշուշտ միշտ կիներու հակակշռին տակ եւ նախաձեռնութեամբ ամենազօր կիներուն, որոնք անտարակոյս մեծապէս պիտի ազդեն ընտրութեանց արդիւնքներուն վրայ ։

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԷՆ ԵՏՔ

Ամերիկայի Միսուրի քաղաքի բնակիչներէն տիկին Էմմա Կէյթվուտ, 21 տարու, որոշած է քալելով երթալ մինչեւ Փորթլէնտ, այսինքն 3200 քիլոմեթր ճամբայ կտրել ։ Տիկինը մէկ քանի օր առաջ գնած է երկրորդ կօշիկը, որովհետեւ առաջինը մաշած է ։ Ան այժմ կը թուի, թէ տիկին Կէյթվուտ շատ լաւ կ'ընթանայ, որովհետեւ օրական քառասուն քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէ ։

ՀԱՒԿԹԱԳԱՏՈՒՄ

Ամերիկացի հաւաբոյծներու վիճակագրութեանց համաձայն, անցեալ տարուան ընթացքին, ամէն մէկ Ամերիկացի. միջին հաշուով, մօտաւորապէս 350 հաւկիթ կերած է, մինչդեռ՝ 1957ին, չորս հարիւր հաւկիթէ աւելի կերած էր ։

Մասնագէտները շեշտած են թէ յանցանքը կիներունն է, որոնք ոչ միայն շատ մը ձեւերով հաւկիթ եփել չեն գիտեր, այլ նաեւ կերակուրներուն եւ անուշեղէններուն մէջ հաւկիթի զանազան փոշիներ կը գործածեն ։

Միւս կողմէ, տանտիկիններն ալ իրենք զիրենք պաշտպանելով ըսած են թէ յանցանքը իրենցը չէ, որովհետեւ երբ յաճախ հաւկիթ կ'եփեն, իրենց ամուսիններն ու տղաքը կը բողոքեն թէ իրենց ճաշացուցակը միօրինակ է ։

Ասոր վրայ ամերիկացի հաւաբոյծները հրատարակած են գրքոյկ մը, ուր հաւկիթ եփելու երեսուն ձեւեր կան ։ Անոնք այն կարծիքէն են թէ այսպէսով Ամերիկուհիները աւելի հաճոյքով պիտի զբաղին կերակուրներու պատրաստութեամբ, եւ հաւկիթի սպառումն ալ մեծ չափով պիտի աւելնայ ։

ԽԵՆԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Երկու խենթեր կը պտտին յիմարանոցի բակին մէջ, մէկ մէկ գիրք կարդալով ։ Պահ մը ետք, գիրքը կը խաչաձեւեն ։ Ծայրայեղ քաղաքավարութեամբ բարեւելէ վերջ, անոնցմէ մէկը կը հարցնէ.

— Հետաքրքրակա՞ն է ձեր կարդացած գիրքը ։

— Շա՛տ ։ Պալզաքի «Էօժէնի Կրանտէ»ն է, կը պատասխանէ երկրորդը ։ Իսկ ձե՞րը ։

— Իմս՝ Հեռաձայնի ցուցակն է ։

— Լա՞ւ է ։

— Հրաշալի՛ է ։ Միայն շատ անձեր կան մէջը ։

ԽԱՐԻՍԽԸ

—o—

Դ.

Երեք օրէ ի վեր Սօֆիկ հանըմ իր տըղուն անկողինին քով կը հսկէ. երիտասարդը պտոյտի մէջ մսած՝ ծանր թոքատապէ կը տառապի ։ Սօֆիկ հանըմ չի հասկնար այս նոր հարուածը. բժիշկները կուգան կ'երթան գլուխնին երերցնելով եւ իրենց ապիկարութիւնը, ուրիշ ամէն ատեն ծաղրելի, հիմա սպառնական ու ահարկու բան մը կը նշանակէ ։

Կը զգայ այս մարդոց երթեւեկէն, կը զգայ անոնց խորհրդակցութիւններէն, վասն զի ասոնց խօսքը ի դերեւ հանելու կարող մէկը չի տեսներ իր քովը ։ Ու հիւանդին քնացած մէկ վայրկեանին, գիշեր թէ ցերեկ, կը վազէ շնչասպառ իր եկեղեցին, իր սուրբին, իր Աստուծուն, իր բժիշկին ոտքը, արցունքով ու պաղատանքով օգնութիւն հայցելու, մինչդեռ խորանին առջեւ կանթեղը կը շարունակէ պլպլալ միօրինակ հատնումներով, նուաղումներով ։

Երբեմն, գիշեր ժամուն կը վախնայ, կը սոսկայ թանձր ստուերներէն որոնց մէջ, ոչ սուրբի, ոչ Աստուծոյ պատկեր կրնայ զանազանել, հապա անտեսանելի ոգիներ, որոնք, իր գալուն, պատէ պատ կը վազվըզեն ու եկեղեցիին պարապութիւնը աներեւոյթ բազմութեամբ կը լեցնեն ։

Հիւանդին քով կը ծածկէ իր տագնապները որոնք ալ յայտնի համարձակ կը գծագրուին իր դէմքին, իր ճակտին վըրայ. մազերը կ'ալեւորուին, եւ Սօֆիկ հանըմ, առանց ուզելու, առանց գիտնալու սեւեր հագնիլ կը սկսի ։

Յետոյ զաւկին վիճակը ծանրանալուն հետ, փոխն ի փոխ Աստուծոյ կամ մարդկան ապաւինելու վարանումներ, երկմտութիւններ կ'ունենայ ։ Կը զգայ որ Աստուած կ'ուշանայ ու միանգամայն կը զղջայ այսպէս խորհելով մեղք գործելուն համար ։

Մահը, իր միակ ապաւէն եղող այս զաւա՞կն ալ պիտի խլէ արդեօք ։ Սօֆիկ հանըմին ակնարկը կը թափառի հեռուն տարածուող, փրփրացող ծովուն ու իր մօտի ամուր խարիսխին վրայ. անիկա հիմա փրկութեան գաղափարը չարթնցներ իր մտքին մէջ, այլ ստոյգ յուսաբեկութեան մը տպաւորութիւնը կը թողու ։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մինչեւ այս վայրկեանս անոր միայն վստահած ու ապրած է, իր բոլոր կեանքը դրած այդ հիման վրայ որ կ'երերայ, կը շարժի, կը տատանի ։

Ե.

Մինչեւ վերջի վայրկեանին, քաջութեամբ սպասեց իր զաւկին քով. առտուան դէմ նորէն եկեղեցի գնաց, վերջին բացատրութիւն մը ուզելու համար. պարտէզէն անցաւ, պահարանէն ներս սպրդեցաւ. ոչ ոք. իր ծանօթ փոքրիկ եկեղեցին էր. այս գիշեր ժամուն մերկ, ցրտին ու ամայի պատեր միայն տեսաւ շուրջը. սարսուռ մը կը վազէր այս անզգայ պատերուն վրայ ։

Խորանին առջեւ նուաղկոտ լոյսի մը նշոյլովը Տիրամօր դէմքը նշմարեց իր յարատեւ ժպիտովը. Սօֆիկ հանըմ ծնրադրեց աղօթելու համար ու բարձրաձայն խօսիլ սկսաւ ։

Կանթեղին ցոլացումը հօս հոն դողդոջուն լոյս մը կը նետէր, ու աղօթողին ստուերը նախ գետնին, յետոյ վերնատան, յետոյ քարէ կամարին, յետոյ սիւներուն վրայ կը տարուբերէր, կը պարտըցնէր ու անոնց համեմատ կոտրելով կը պատշաճեցնէր ։

Ասպէս ժամերով կանթեղին վտիտ լոյսը գրօսնեցաւ անոր հետ, մինչդեռ կինը կը բողոքէր զայրագին, այս անարձագանգ պատերը արթնցնելու, անոնցմէ վերջնական խօսք մը առնելու ճիգով ։ Յանկարծ ետին դարձաւ, ճերմակ ներկուած պատերուն վրայ շուք մը տեսաւ, իր շուքը, սեւ ու աղաւոր ապագային պէս, որ հիմակուց կը պատկերանար, սիրելիներու գերեզմաններուն վրայ ոստոստող վհուկի մը պէս ։

Անկէ վերջ կանթեղին լոյսը անհեթեթ նկար մը ձեւացուց պատին վրայ. այն երկաթէ ձողէն, որ կամարին բացուածքը կը միացնէր, չուանով կախուած մարմնի մը, Աստուածածնին դէմ լեզու հանող մարմնի մը տատանումը գծեց, միօրինակ եւ հետզհետէ նուազող ճօճումով որ կը շարունակուէր դեռ, երբ որ լուսարարը եկեղեցին բացաւ այն առտուն ։

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(3 եւ վերջ)

ՄՈՐԸ ՏՂԱՆ...

Ֆրանսացի ծանօթ երգիծագիր Օրիոլի որդին լաւ աշակերտ մըն էր, բայց սոսկալի շատախօս ։ Օր մը, ուսուցիչը փոքրիկին Օրիոլի վիճակացոյցին մէջ գրեց. «Ժորժ օրն ի բուն կը շատախօսէ աղմըկալի կերպով» ։

Յաջորդ օրը, երբ ուսուցիչը հայր Օրիոլի կողմէ ստորագրուած վիճակացոյցը ստացաւ, դիտողութեան սիւնակին մէջ կարդաց հռչակաւոր երգիծաբանին գրած հետեւեալ տողերը. «Հապա ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ մայրը լսէիք» ։

Աշոտ Պատմագրեան ամենախոր վշտով յայտնում է իր կեանքի եւ իր արուեստի անզուգական ընկերոջ՝ երգչուհի

ՌՈԶ ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 25ին, Ցիւրիխի մէջ, վիրաբուժական ծանր գործողութեան հետեւանքով:

ՆՈՒԷՐ

Լեւոն Սուքիասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Պ. Յովսէփ Օհանեան հազարական ֆրանք կը նուիրէ «Հայ–Բոյժ»ին եւ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ներսէս Սապունճեանի մահուան առթիւ Գործունեան ընտանիքը (Մարսէյլ) 10000 ֆրանք կը նուիրէ Աղքատախնամին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի մասնաւոր հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր եկեղեցիի նախկին վաստակաւոր դպրապետ ողբացեալ

ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

եւ դպրախումբի նախկին անդամուհի իր քենիին՝

Օր. ԳԱՅԵԱՆԷ ՔԻՐԱՋԵԱՆԻ

յիշատակին, ներկայութեամբ ընտանեկան պարագաներու:

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.—

Փոնտը Շէրիէն արձարանատեր Տէր եւ Տիկին Պէրժանէ հազար ֆրանք: Ամերիկայէն Տիկին Եկաւեանէ հազար ֆր.: Շասէն Տէր եւ Տիկին Գալուստ Տօնիկեանէ, իրենց զաւկին ղինուորութենէ դարձին առթիւ երկու հազար ֆրանք: Տիկին Մաքրուհի Զիվիճեանէ հազար, Պ. Զենոբ Տուրիկեանէ հինգ հարիւր, Ոմն հանգուցեալ Մարտիրոս Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի երեք հազար, Սէն Շամոնէն ոմն քսան հազար, Փարիզէն Պ. Սարգիս Արզումանեանէ հինգ հազար ֆրանք:

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն–է–Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերու բաւարար ծանօթութիւնը:

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը:

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Յարդ. յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական:

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական:

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ընդամենայ) 150·000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը:

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խիկալէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար:

Ցիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը:

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique

3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են: Անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան:

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալորէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով:

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր, Լը Րէնսի: Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 21: Ծնողները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ. ԵԿԵՂԵՑԻ

8 bis, Rue des Ternes

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10·45ին, կը խօսի վերապատուելի ՍԻՄԼԵԱՆ:

Imprimerie Spéciale

du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 6 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8588 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4389

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Դպրոցները փոխանակ Հոկտեմբեր մէկին՝ այս տարի իրենց դուռները կը բանան Սեպտ. 15ին, ըստ նոր օրէնքին :

Այդ պատճառաւ ալ աւելի շուտ կը փակուի ամառնային արձակուրդի եղանակը :

Ինչպէս դպրոցականներու, նոյնպէս նաեւ աշխատաւորներու եւ գործի մարդոց համար վերամուտի շրջանն սկսած է արդէն :

Ժամանակին բացառութիւն կը կազմէին անոնք, որ օդափոխութեան կ'երթային : Դարերը փոխուած են : Հիմա չգացողներն են որ բացառութիւն կը կազմեն :

Ֆրանսայի ընկերային օրէնքները այժմ ամէնէն համեստ գործաւորին անգամ հնարաւորութիւն կուտան քանի մը շաբաթ արձակուրդ առնելու եւ հանգստանալու : Յոգնած մարմինն ու ուղեղը պէտք ունին կազդուրուելու :

Մեր ազգային գործերն ալ — որ ընդհանուր օրէնքին հետեւելով դադարի շրջան մը կ'ապրէին, պիտի վերստանան իրենց կենդանութիւնը :

Դպրոցական վերամուտին առթիւ ամէն բանէ առաջ մեր մտածումները կ'երթան հայկական վարժարաններուն եւ հայերէնի դասընթացքներուն :

Կը յուսանք, որ վարիչեան շրջանի մեր զոյգ մը վարժարանները, — Սեւրի Սամուէլ Մուրատեանն ու Րէնսիի Դպրոցասիրացը բաւարար թիւով աշակերտ - աշակերտուհիներ արձանագրած են արդէն նոր տարեշրջանին համար :

Յաճախ կը գանգատինք, որ հայկական դպրոց չունինք : Սակայն եղածներն ալ չենք քաջալերեր : Աւելի ճիշդ է մանաւանդ Դպրոցասէրին համար, որ հնարաւորութիւն ունի աւելի մեծ թիւով աշակերտուհիներ ընդունելու : Ծնողներու անտարբերութիւնն է պատճառը՝ եթէ դասարանները լեցուն չեն ըլլար :

Կ'ապրինք ցիրուցան այս մեծ ոստանին մէջ, իրարմէ հեռու :

Չենք կրնար մանկապարտէզ կամ նախակրթարան բանալ մեր նորաղոյն սերունդին համար :

Այդ պակասը «մասամբ իսկ» լրացնելու կը ձգտին մեր կարգ մը կազմակերպութիւնները, իրենց «Հայերէնի դասընթացք»ներով, շաբաթը մէկ օր, — Հինգշաբթի :

Բաւարար չէ ճիգը, որ կը տարուի այս ուղղութեամբ :

Ճիշդ է որ խոպան հողի վրայ կ'աշխատուի :

Տարուէ տարի աստիճան մը աւելի կը դժուարանայ հայ մատաղ սերունդը հայկական դասընթացքներուն կապելու գործը :

Հին սերունդը կ'անհետանայ հետզհետէ :

Նոյն համեմատութեամբ կը պակսի հայախօսներու թիւը :

Երբ 37 տարի առաջ ոտք կոխեցինք այս հիւրընկալ հողին վրայ, հայերէն կը խօսէինք մեր զաւակներուն հետ :

Անոնք յաճախեցին տեղական դպրոցները : Առիթ չունեցան հայերէն սորվելու : Այն օրերու մեր զաւակները այսօր ծնողք են դարձած եւ տեղական լեզուին տիրացած՝ հարկ չեն զգար մայրենի լեզուով խօսելու իրենց զաւակներուն հետ :

Առաջ մեծ մայրիկներն էին, որ անծանօթ տեղական լեզուին՝ հայերէն կը խօսէին իրենց թոռնիկներուն հետ : Օրէ օր կը պակսին մամիկներն ալ :

Վերջ գտած է նահապետական ընտանիքի շրջանը :

Զարխահաս զաւակները կը հեռանան հայրենի տունէն, անմիջապէս որ ընտանիք կազմեն : Ո'չ կեսուր կ'ուզեն, ո'չ ալ՝ զոքանչ :

Դպրոցական վերամուտի նախօրեակին անհրաժեշտ է լրջօրէն կազմակերպել « Հայերէնի դասընթացք »ները :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՄԱԿԱՐԾԻՔ ԵՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Քանի մը օր է արդէն լաւատեղեակ շրջանակները կը հաղորդեն թէ Տը Կոլ, ի մօտոյ կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ Ալժերիոյ վերաբերեալ :

Երեք գլխաւոր եւ նոր տուեալներ կան որոնք յուսալ կուտան թէ վերջապէս լուծում մը պիտի գտնուի Ալժերիոյ համար : Ա) Այն համոզումը զոր Տը Կոլ տուաւ Ալժերիոյ բանակին թէ խաղաղեցման իր աշխատանքը քաղաքական լուծում մը կը պատրաստէ — Ինքնորոշման իրաւունքը ժողովուրդներուն : Բ) Տը Կոլ Այզընհաուըր խօսակցութիւնները որոնց ընթացքին մէջտեղ հանուեցաւ Ալժերիոյ թղթածրարը : Հակառակ տիրող զաղտնապահութեան կը կարծուի որ Տը Կոլի ներկայացուցած նոր ծրագիրը հանդարտեցուցած է Միացեալ Նահանգներու նախագահին մտահոգութիւնները : «Ազատական լուծում » բառերը այնքա՜ն գործածուած են այս վերջերս Ամերիկայի մէջ որ կը կարծուի թէ Տը Կոլի գտած միջոցները հոտ հանելու համար, առաջքին առած են բոլոր այն դիւրիմացութեանց , որոնք գոյութիւն ունին Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի միջեւ : Գ) Ալժերիոյ վրայ Հանրապետութեան Նախագահին յայտարարութիւնը, որ կը սպասուի Սեպտեմբեր 10էն 15, եւ որ պիտի հաստատէ «նախաձեռնութիւնը » նախատեսուած «ինքնորոշում» բառով :

Այս երեք նոր տուեալներն են որ յուսալ կուտան մօտակայ եւ ազատական լուծում մը Ալժերիոյ ցաւոտ խնդրին համար :

Նոյն առեն, Փարիզի մէջ, կը վերջանայ Հասարակապետութեան գործադիր խորհուրդը որ այս միջոցին բացառիկ բնոյթ մը պիտի ունենայ : Կարգ մը ափրիկեցի պարագլուխներ դուրս ելլելով, ցարդ իրենց վերապահութենէն, կ'առաջարկեն որ «ազատական եւ եղբայրական լուծում մը» գտնուի Ալժերիոյ մէջ : Այդ հարցը նկատելով «Ազգային եւ Հասարակաց» եւ կ'ապահովեն Ֆրանսան որ զօրաւոր պիտի կանգնին անոր, խաղաղութիւնը եւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար հիւսիսային Ափրիկէի մէջ :

Այս ձեւով , կը կարծուի թէ Հասարակապետութիւնը որ Տը Կոլի ստեղծագործութիւնն է եւ յոյս պիտի կարենայ չինարար տեսակէտ մը բերել ալժերիական քաղաքականութեան :

Այս առթիւ բաւական յուզում առաջ եկած է Ուաշինկթընի Նիւ Եորք Թայմզի մէկ յօդուածէն :

Ամերիկեան թերթը կը գրէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը պէտք է ժամ առաջ հրապարակէ ալժերիական իր ծրագիրը : Ծանօթ լրագրող՝ Տանա Ատամս Շմիթ Փարիզի ամերիկեան շրջանակներէն ստացած լուրերու հիման վրայ կը գրէ. — « Տը Կոլ կը նախատեսէ ալժերիական ժողովի մը եւ գործադիր մարմնի մը գոյութիւնը, կը նախատեսէ նաեւ ընտրութիւններ եւ իրաւունքը՝ Ալժերիոյ ժողովուրդին համար «ինքնորոշման» որ կրնայ յանգիլ հիւսիս - ափրիկեան դաշնակցութեան մը . կամ նոյնիսկ անկախութեան » :

Համաձայն ամերիկացի յօդուածագրին այս ծրագիրն է զոր Տը Կոլ ներկայացուցած է Այզընհաուըրի ու ամերիկեան կառավարութիւնը իր գիրքը պիտի ճշդէ երբ Տը Կոլ հրապարակով եւ պաշտօնապէս յայտնէ այս ծրագիրը :

Ամերիկեան արտաքին նախարարութիւնը ոչ մէկ ձեւով հաստատած է այս լուրերը, իսկ Փարիզի մէջ պարզապէս կը հերքուին Նիւ Եորք Թայմզի տեղեկութիւնները :

ՍԷՆԷԻ - ՏԸ ԿՈԼ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը բարեկամական եւ սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցած են նախագահ Տը Կոլի հետ :

Իտալական դեսպանատան մէջ, վարչապետ Սէնէի կարգ մը լուսաբանութիւններ տուաւ լրագրողներուն : Սէնէի յայտարարեց թէ Տը Կոլ ապահովութիւն տուած է իրեն որ ի մօտոյ պիտի հրապարակէ ալժերիական քաղաքականութեան իր ծրագիրը : Այս յայտարարութենէն ետք, Իտալիա դիրք պիտի ճշդէ եթէ հարկ տեսնէ : Իտալիոյ վարչապետը յայտնած է թէ Ռամպույէի խօսակցութեանց առեն, ըսած է Տը Կոլին թէ իտալական կառավարութիւնը մանրամասնօրէն կ'ուսումնասիրէ հիւլէական փորձերու ծանր հետեւանքները :

Խօսակցութիւններէն ետք, Զօր. Տը Կոլ ճաշ մը տուած է ի պատիւ իտալացի հիւրերուն : Ներկայ եղած են՝ վարչապետ Սէնէի եւ արտաքին նախարար՝ Փելլա, Փարիզի իտալական դեսպանը՝ Վիթթեթի, Քիճի պալատին քաղաքական հարցերու ընդհ. տնօրէնը՝ Սթրանէօ, վարչապետին քաղաքական խորհրդատուն Սէնսի եւ բազմաթիւ ուրիշ անձնաւորութիւններ :

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, կը շեշտուի թէ այս խօսակցութիւնները ցոյց տուած են որ երկու երկիրները բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ ունին միշտ :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ նամակ մը ղրկած է Զօր. Տը Կոլին, որուն մէջ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն ընդունելութեան համար զոր Ֆրանսա իրեն ընծայեց : Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նախագահ կը շեշտէ — «Անգամ մը եւս, կ'ողջունեմ Ֆրանսայի վերածնունդ եռանդը եւ կենսունակութիւնը եւ անոր կը յայտնեմ անձնական եւ տեւական բարեկամութեանս հաւաստիքը» :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Արիւնալի միջադէպերէ ետք որոնք չորս օր տեւած են, հանդարտութիւնը վերահաստատուած է Կալկաթայի մէջ :

Բանակը տէրն է կացութեան եւ ժողովուրդն ալ վերսկսած է իր բնականոն կեանքը :

Վերջին լուրերու համաձայն, առեւտրականներ դաշունահարուած են : 500 հոգի ձերբակալուած եւ հարցաքննումի ենթարկուած են :

Համայնավար երեսփոխանները առջի օր փորձած են վիճաբանութիւններ ստեղծել խորհրդարանին մէջ : Վարչապետ Նեհրու պատասխանելով եղած քննադատութեանց յիշեցուց թէ խռովարարները ոստիկան մը սպաննած են եւ դիակ մը գլխատած :

Իբրեւ բողոքի արտայայտութիւն, համայնավար երեսփոխանները խորհրդարանը ձգած, հեռացած են :

Իր յայտարարութեան մէջ, Նեհրու անգամ մը եւս շեշտած է թէ Հնդկաստան ենթակայ է չինական զօրքին յարձակման, եւ աւելցուցած թէ Հնդկաստան պատրաստ է միջամտութիւն մը ընդունելու կարգադրելու համար չին եւ հնդկական սահմանային միջադէպը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ ծանր դէպքեր պատահած են, բանակին ընդհ. հրամանատարին պաշտօնազրկումէն ետք : Նախագահ Ֆրոնտիսի, ի վերջոյ, տեղի տուած է բանակին կրկին գործի գլուխ կանչելով պաշտօնանկ զօրավարը :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լը Սուար թերթին խմբագրապետը Քերսուան Լապաքի յարձակման մը ենթարկուած է մայրաքաղաքին արուարձանին մէջ : Ծանօթ է որ « Լը Սուար»ի լիբանան օրաթերթը կը պատկանի երեսփոխան Տիգրան Թօսպաթի որ Զօր. Շեհապի նախագահութենէն ի վեր ընդդիմադիր դիրքի մէջ է : Լապաքի վերջերս ծանր յարձակողականի անցած էր Շեհապի եւ վարչապետ Քարամէի կառավարութեան դէմ, Շամունի ալ բացուկ՝ Մոզազզայի սպանութեան առթիւ : Լապաքի թեթեւօրէն վիրաւորուած է իսկ յարձակողը կրցած է փախուստ տալ :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ Արաբ Գրագէտներու Լիկան լուծուած է : Այս միութիւնը համայնավար բնոյթ ունէր :

ԻՐԱՔԻ փաստաբանական խորհուրդի ընտրութեանց առեն, անսպասելի պարտութիւն մը կրեց համայնավար ցանկը ի նպաստ՝ չափաւորականներու :

ԷՕՔԱՅԻ նախկին ղեկավարը, որուն վերջին յայտարարութիւնները Կիպրոսի մասին բաւական աղմուկ հանեցին, քաղաքական դրասենեակ մը բացած է Աթէնքի մէջ :

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏԻ պատուիրակները առջի օր ընդունուեցան Տիժոնի քաղաքապետ՝ Կանոնիկոս Քիրի կողմէ : Ծանօթ է որ երկու քաղաքները զուգորդ պիտի հռչակուէին, բայց կարգ մը տարակարծութիւններ ծագած են վերջին պահու՝ Ֆրանսական ձայնասփիւռէն խնդրուեցաւ որպէս հաղորդում չընել Տիժոնի խորհրդային այցելութեան վերաբերեալ :

(Լուրերու շար. ը կարդալ Դ. էջ)

«ԲԵՐԴԻՆ ՏԷՐԸ»

ԻՐ ԱՆՁԸ

Գարաղաններուն համեմատ եւ տօնական ու պարզ օրերու համար փոխուելիք փոքրուո – շալվարին մէջ՝ արտառոց բռնուելու արժանի հասակ մը: Գլուխը բարձր, վիզը չիտակ եւ ճիշդ ու ճիշդ կոկոզավիզ բառին իմաստը լայնօրէն պատկերացնող արտայայտութեամբ՝ երբ կը քալէր: Իսկ երբ կը խօսէր, ամէն ինչ արտակարգ ճըկունութիւն մը կը ստանար, մանաւանդ գլուխը որ այս անգամ իր առանցքին վըրայ դարձող ճախարակի մը երեւոյթը կ'առնէր եւ այս ամէնքին հետ ձեռքերու թատերական շարժումները:

Աչքերը տարօրինակ շարժականութիւն մը ունէին, ամէն բանի հսկելու դերին մէջ, որոնք դիւրապրղիկ բան մը ունենալէ զատ խելքի եւ ուշիմութեան նշաններ էին եւ որոնց ճերմակը թեթեւ մը դուրս՝ կը տիրապետէր բիբերուն թուխը:

Ահա մեծ մարդը իր արտաքին զինամըթերքով, տարօրինակ արագութեամբ շարժման մէջ դրուելու պատրաստ, երբ որեւէ բանի մը համար մէկու մը հետ պիտի խօսէր: Իսկ երբ կը սկսէր խօսիլ, այնքան յորդահոս էր որ դիմացինին կը մնար միայն պապանձիլ:

Եթէ Թաղեցին բարոյական եւ մարմնական հանդունութիւն մը գտած էր այս տեսակ պատկերազարդ մարդու մը եւ իր դարաւոր բերդին միջեւ,— հեգնանքը մէկդի դրած ,— առանց պատճառի չէր եւ կանուխէն գիտած էր անոնց միջեւ ներքին եւ արտաքին ւ-ներկրայելի կապի մը գոյութիւնը, եւ երկու բառով պատկերացուցած անձը, «Բերդին Տէրը»:

Հաւանականութի՞ւն ըսենք թէ ենթադրութիւն, ոչ ոք մտքէն անցուցած էր, ո'չ մին, 'չ ալ միւսը: Մինչեւ անգամ Կարապետ աղա ինքն ալ կ'անգիտանար որ իր երակներուն մէջ պարթեւական եռացող արիւն կար եւ ասիկա ցոյց կուտային իր հասակին հետ, իշխանական չափազանցուած ձեւերը, ամէն բանի մէջ տիրական ընթացքը եւ մանաւանդ հրամայելու սովորութիւնը: Եւ եթէ իր դողդղութիւնն ու ամբարտաւանութիւնը մէկդի դնենք իբրեւ ստացական, կը մնար իր մէջ դեռ առհաւական հպարտութեան ազնիւ գիծ մը, որ տոհմիկ ծագումի մը իբողութեամբ միայն կը բացատրուի:

Իսկ եթէ նմանութիւն մը փորձել ուզենք, պիտի ըսէինք թէ տարիներով անխնամ մնացած եւ վայրենացած ծառն էր ան, որուն պտուղները ժամանակի ընթացքին կորսնցուցած էին իրենց ազնիւ համն ու հոտը:

Բերդին արտաքին մասին հետ իր ունեցած նմանութի՞ւնը: Բերդը այնքան լերկ էր, որքան անոր տէրը աղքատ: Արտաքնուպէս անոր պալատներուն շքեղ կերտուածքը եւ պարիսպներուն ահեղ վեհութիւնը հանդունութիւն մը ունէին իր պերճ հասակին եւ առնական գեղեցկութեանը հետ, բայց ոչ մէկ նիւթական արժէք կը ներկայացնէին տիրոջը վարկին առաւելութիւն մը բերելու համար ու ատով ալ ծաղրանքը կը հասնէր իր ծայրագոյն աստիճանին:

Բերդի մը տէրը, որ աղքատ էր:

Սուտոււ բերդը այժմ բոլորովին մեռած, հազիւ պատմական արժէք մը կը ներկայացնէ: Շինութեանց տեսակէտով, թերեւս կարելի է համարիլ թանգարանային առարկաներու հաւաքածոյ, որոնց մէջ միայն մէկ մասնակի պարապայ հազիւ թէ կրնար բացատրել ճարտարապետական արդի թէքնիքը: Հազարաւոր մեթըր երկարութեամբ հսկայ պարիսպներ լերկ ապառաժներու վրայ առանց խախտելու, որոնցմէ խեցի մը կարելի չէ պոկել: Իր թշնամի՞ն:— Միայն ժամանակը:

Ան նախապէս ունեցեր է յաղթութեանց եւ պարտութեանց դրուագներու, զէնքերու բախումէն ելեւէջներով փառաւորեալ անցեալ մը, որուն անունին կապուած իշխանական սերունդի մը կամ նախարարական անունի մը գոյութիւնը անուրանալի է:

Դարերու ընթացքին ձեռքէ ձեռք խլուած ու վերջապէս ընկճուած են օտար տիրապետութեամբ, սորկութեան հետեւանքով, տոհմային ժառանգութիւններուն հետ ամէն իրաւունք կորսնցուցած չուքի եւ անյայտութեան մէջ գոյութիւնը պահելու ինքնապահպանման բնազդական սկզբունքին հետեւած են, շատերուն պէս թերեւս նախնիքը եւ յետոյ ամէն ինչ մոռացութեան տրուած:

Գիրը, որ տոհմերու ազգագրութիւնը պահելու դեր մը պիտի ունենար, ան ալ վանականի մը պէս ու անոր հետ քաշուեցաւ մենաստաններու եւ վանքերու մէջ ապաւինած մութին բերելիք պաշտպանութեան, եւ մեր ռազմիկ ժողովուրդին տոհմային եւ դասակարգային ճիւղերը անյայտացան, առանց ճշգրիտ հետք մը ձգելու:

Դարերով հայ ընկերային կեանքը դարձաւ ընդարձակ խառնարան մը, լեզուով, կրօնքով եւ բարքերով տիրող տարրին մէջ լուծուելու վիճակին հասած:

Տոհմային բոլոր բաժանումները սըրբուած էին, նախարարութիւններուն հետքը չմնաց, դերուեցան կամ գաղթեցին ուրիշ կայսրութեան մը հաչւոյն, իշխանական եւ ազնուական դասակարգերը ցուցական իրենց բոլոր նշանները կամաց ու ակամայ կորսնցուցին, երկրին ասպանին եւ առաջաւոր տարրը անյայտացան, որովհետեւ ամէն եկուոր պարբերաբար նախ գլուխը յօտեց: Այսպէս մնաց միայն հայ մարդը, անկազմակերպ քայքայուած ժողովուրդի մը հօտը, անգլուխ եւ անհովիւ:

Հայ ընկերային կեանքը ահաւոր եւ անդարմանելի դժբախտութեան մէջ գտաւ իր հաւասարութիւնը ... Քաղաքին մէջ կային հին ու նահապետական ընտանիքներ, որոնք թերեւս արեան ազնուականութեան իրաւունքի մը յաւակնութիւնը ունենային, բայց քանի մը սերունդ դէպի ետ՝ ոչ ոք գիտէր իր ծագումը:

Այսօր ալ նոյն դժբախտ պատկերը, չարունակական արիւնալի դէպքերու, տեւական անապահովութեան եւ յաւիտենական գաղթի պատճառով, մնացեր է մեզի ամէնօրեայ հոգերով ծանրաբեռնուած պարտադրեալ կեանք մը, մոռցած՝ երէկը, չյիշելով առաջին օրուան անցեալը:

Կարապետ աղա, սակայն, ասոնցմէ կը զանազանուէր Ճորոխի վերին հովտին, Տարեր եւ Առիւծ լեռներուն միջեւ տարածուած պապենական ընդարձակ հողերու կալուածային իրաւունքով, որ ցոյց կուտար, արձանագրութեանց մայր տոմարը (fիւթիւկ) Ցովհաննէսի աղայ փափազ Կարապետ մակագրութիւնը, որոնց յետնեալ տուրքերը քանի մը հազար Օսմ. ոսկիի հասնելուն պետական գանձը ենթարկած էր գրաւման (hաճըզ) օրէնքին:

Քանի՞ սերունդ առաջ այդ հողերը իր նախնեաց պատկանած էին, Կարապետ աղա կ'անգիտանար, բայց երբ իր յիշողութիւնը արթնցաւ, այդ կորուստին պատճառով հայրը սրտի կաթուած մը ունեցած էր, որ յետոյ դարձաւ ճակատագրական:

Կարապետ աղա գիտէր թէ կորուստը մեծ եւ անփոխարինելի էր: Հարիւրաւոր հեկտար փճացած այգիներ եւ պարտէզներ, որոնց տուրքերը ամէն տարի կը բարդուէին: Արտադրութիւն չկար պարտքերը վճարելու համար եւ պատահեցաւ անխուսափելին:

Դէպքը տեղի կ'ունենար Ղրիմի պատերազմէն առաջ, երբ բանակը կ'անցնէր Բաբերդէն դէպի Կարին, անկէ ալ սահմանագլուխ՝ Կարս:

Կարնոյ ճանապարհին այդ մասը, որ կ'եզերէ Ճորոխը իր գեղեցիկ այգիներով, եղած է պատմական բոլոր անցուդարձերու մայր երակը եւ յաճախ ռազմական թատերավայր: Հայկական բարձրաւանդակին այդ մասը բոլոր ժամանակներու ռազմավարներու թիրախը եղած է միայն իր դիրքին համար: Կարս եւ Կարին բերդաքաղաքներու յենարանը, որ կը հսկէ միաժամանակ Պոնտոսի դուռները:

Անկէ անցեր են հայկական, ասորական, պարսիկ, յոյն եւ հռոմէական բանակները, աւելի ուշ՝ Արաբները եւ Սելճուքները անմասն չմնացին: Դարերով բոլոր զինուորական այս շարժումներուն ընթացքին, ոչ ոք մտքէ անցուց զանոնք փճացնել, նոյնիսկ խալամ Պարսիկն ու Աբարը խնայեցին անոր:

Աւանդութիւնը կ'ըսէր թէ բանակին հրամանատար փաշային նոր եւ կարմիր պատմուճանը, այգիները եզերող ցարասիի մը փուշերէն պատռած էր:

Ահա պատահած դժբախտութիւնը: Կոխի գացող Թուրք բանակ մը պէտք էր արդարացնէր մեծ բանաստեղծի մը խօսքերով հաստատուած իր դերն ու առաքելութիւնը, որմէ ծագած ողբերգութիւնը կը սկսէր կատարեալ տնքիչոթութեամբ:

Փաշան, տեղին վրայ ստուգելով, որ անոնք անհաւատի մը կը պատկանէին, հրամայած էր վառել անմիջապէս, անհաւատներու դէմ կռիւի երթալէ առաջ:

Ամիսներով Ճորոխի վերին հովիտը մըխաց եւ անոր հետ՝ քաղաքին եւ շրջակայ ժողովուրդին սիրտը: Հազարաւոր պըտղատու ծառեր եւ որթատունկ մոխիրի վերածուեցան եւ ամէնէն առաջ գրկուողը տեղացի ժողովուրդը եղաւ:

Անգամ մըն ալ ոչ ոք փորձեց նորը տնկել: Հայր ապահովութիւն չունէր, եկուորը քանդել եւ հրդեհել գիտէր, միայն փճացնելու հաճոյքին համար:

Ես կը յիշեմ քանի քանի անգամներ մեր գիւղէն՝ Առիւծկայէն քիչ հեռու անծանօթ եւ անրնակ ուխտավայրի մը ջուրին եզերքը գիւղացին ծառեր կը տնկէր եւ քանի մը օր վերջը անոնց հետքը չէր մընար:

Այսպիսի գեղեցիկ ժառանգութիւնէ մը ի սպառ զրկուած՝ այս անիրաւուած եւ զողցուած մարդն էր որ իրեն համար կը ստեղծէր բարոյական եւ հոգեկան այլապէս գեղեցիկ վաստակ մը, իր նոր դղեակը, նոր տեսակի այդի, որուն նուիրուեցաւ դիչեր ցերեկ, հոգիով ու մարմնով, զոր կը կարծէր անձեռնմխելի կալուած:

Բայց յաւէտ անխիղճ պարտ ձեռքը ան ալ վառեց ու փճացուց:

Ա. ԲԱԲԵՐԴՑԵԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ

Կոյր աչքերով՝ լուռ արահետը շիրիմիդ
Կրնամ գտնել. ձայնին աղբիւրի մ'ակա –
նակիտ
Կ'առաջնորդէ զիս, եւ սօսափն ուռիներուն
Կ'ըսէ, որ հոս բզմայլահա՛ր կը ննջես
դուն:

Հողին աչքերը կը տեսնեն որ արցունք –
ներս
Աւելի շատ կը բխին միշտ հոգիէս ներս.
Եւ ձեռքերս ալ ցուրտ մարմարին ձեւին
վըրայ
Կը զգան կուրծքիդ լուսաfանդակ կումբը
ոսկեայ:

Հոս կը ննջես յաւերժութեամբ աստե –
ղային,
Մինչ տատրակներ կուգան ըմպել ջուրն
անձրեւին
Գերեզմանիդ քարէն փորուած սրտի
նըման.

Այսպէս, ո՛վ քաղցր իմ, պիտի գամ ես
ամէն օր
Մութ գիշերէս դէպի արեւդ, մինչեւ
որ
Մտիկ(ե)ֆիդ քով փռուած մահիներս ունե –
նամ...

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՕՍՄ ԷՋԷՐ

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէքեաթ)

★

Ատենօք մեծ պատերազմ մը տեղի ունեցաւ, սակայն, ի վերջոյ սարսափելի պանդը վերջ գտաւ եւ զինուորները ազատ արձակուեցան:

Այդ զինուորներու շարքին կար հատ մը, որ իր զուարթ ու չէնչող բնաւորութեան համար կը կոչուէր Եղբայր Լուսթիք եւ պարտուած երկրամասին զաւակն էր: Եւ ատոր համար ալ, երբ ազատագրուեցաւ բանակէն, իրեն տուին միայն ու միայն հաց մը եւ չորս դահեկան, սակայն ասիկա բնաւ ալ արգելք մը չեղաւ որ Եղբայր Լուսթիք ուրախ ու զուարթ ճանապարհ իյնար, երթալու համար իր հայրենի գիւղը:

Հազիւ քանի մը վերստ ճամբայ էր կտրած, երբ իր դէմը ելաւ մուրացիկ մը եւ ողորմութիւն խնդրեց իրմէ:

— Բայց, բարի մարդուկս, ըսաւ Լուսթիք, ի՞նչ կ'ուզես որ կարենամ տալ քեզի: Ես աղքատ զինուոր մըն եմ, բանակէն ... ազատագրուած եւ իմ ունեցած ամբողջ հարստութիւնս կը բաղկանայ այս հացէն եւ չորս դահեկանէն: Ունեցածս շուտով պիտի հատնի եւ ես ալ պիտի ըստիպուիմ քեզի պէս մուրալ...: Այսուհանդերձ չեմ ուզեր քեզ անսուաղ թողուլ...

Եւ հացը չորս բաժինի վերածելով, մէկ բաժինը տուաւ մուրացիկին, վրան աւելցնելով նաեւ դահեկան մը:

Այս վերջինը, որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ երկոտասան առաքեալներէն մին՝ Սուրբ Պետրոսը, շնորհակալութիւն յայտնեց, առաւ հացին կտորը եւ հեռացաւ:

Եւ սակայն, այս անգամ, Առաքեալը ուրիշ մուրացիկի մը կերպարանքը ստանալով, գնաց ու կանգնեցաւ Եղբայր Լուսթիքի ճամբուն վրայ, որ այս անգամ եւս տուաւ անոր հացի բաժին մը եւ մէկ դահեկան: Քիչ մը աւելի հեռուն, Սուրբ Պետրոս դարձեալ ներկայացաւ Լուսթիքին, որ նոյն պթասրտութեամբ ողորմեցաւ անոր: Այսպէսով, խեղճ զինուորին մօտ մնացած էր միայն մէկ բաժին հաց եւ դահեկան մը:

Մտաւ ճամբուն վրայ գտնուող արճարանէ մը ներս, գաւաթ մը գարեջուր ապսպրեց իր մէկ դահեկանովը եւ սկսաւ իրեն մնացած հացին բաժինը ուտել, որմէ ետք վերստին ճամբայ ինկաւ:

Սուրբ Պետրոս կրկին իր դէմը ելաւ, այս անգամ ծպտուած՝ բանակէն նոր արձակուած զինուորի մը կերպարանքով:

— Ընկեր, ըսաւ Առաքեալը, սաստիկ սոված եմ, չե՞ս կրնար ինծի պատառ մը հաց տալ:

— Փշրանք մը անգամ չունիմ, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք: Ինչ որ ունէի արդէն բաժնեցի երեք մուրացիկներու եւ ինծի մնացած վերջին պատառ հացը քիչ առաջ կերայ, գաւաթ մը գարեջուրով, զոր կրցայ վճարել վերջին դահեկանովս: Եւ հիմա, կը խորհիմ թէ երկուքս ալ նոյն դրութեան մէջ ըլլալով, լաւ կ'ըլլայ որ սկսինք միասին մուրալ...

— Տակաւին այդ վիճակին չեմ հասած, պատասխանեց Սուրբ Պետրոս: Ատենօք դարմանատան մը մէջ ծառայած ըլլալով քիչ մը բժշկութենէ կը հասկնամ, եւ հիմա կը խորհիմ թէ կրնամ այդ արհեստը օգտագործել:

— Ես այդ բախտը չունիմ, հառաչեց Եղբայր Լուսթիք, եւ ուրեմն լաւ կ'ընեմ որ երթամ միայնակ ողորմութիւն խընդրելու աջէն ու ձախէն:

— Լաւ', պատասխանեց Սուրբ Պետրոս, հետս եկուր, կրնաս թերեւս ինծի օգնել: Ամենայն դէպս բարի ու ազնիւ տղայ մը կ'երեւիս: Քեզ հետս կ'առնեմ եւ շահածս կը կիսենք...

— Գործիս կուգայ, մէջ բերաւ Լուսթիք:

Եւ միասին ճամբայ ինկան:

Առաջին գիւղը ուր հասան, անցան տան մը առջեւէն ուրկէ կը լսուէին կիներու եւ երախաներու կողմէ արձակուած ողբի աղաղակներ:

Հետաքրքրուած, ներս մտան տունէն եւ հոն տեսան որ տանուտէրը փռուած իր անկողնին վրայ, հոգեվարքի հոնդիւններ կ'արձակէր:

Ամբողջ ընտանիքը հաւաքուած էր մահամերձին անարին շուրջ:

— Դադրեցէ՛ք արտասուելէ, աղաղակեց Սուրբ Պետրոս, ձեր հիւանդը պիտի բժշկեմ:

Եւ գրպանէն սրուակ մը քաշելով, անոր մէջ գտնուած հեղուկէն քանի մը կաթիլ քսեց հիւանդին ճակատին եւ ահա՛, մահամերձը սովորականին պէս իր անկողնէն ելլելով ոտքի կանգնեցաւ:

Ինքը՝ յարուցեալը եւ ամբողջ ընտանիքը սկսան միաձայն շնորհակալութիւն յայտնել:

ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

(Շար.)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՏԱԳՆԱՊ ԵՒ ԳՐՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Գ.

Այս խնդիրներուն առնչութեամբ, Հայերէն գիրք կարդացողներու տագնապը, հետեւաբար հայ գրականութեան ճակատագիրը կը ներկայանան մեր ուշադրութեան :

Տակաւին հարիւր տարի առաջ Պոլսոյ մէջ կային գրական, բանասիրական գործերու համար մեկենասներ : Հիմա պայմանները փոխուած են : Այն ատեն ժողովուրդը ընթերցանութեան կը հրաւիրէին ոչ թէ աղքատահպանման համար այլ՝ «Գիրք կարդալու միջոցաւ մտաւորական մշակման հասնելու» : Այսօր կը խնդրենք, որ մեր պատանիներն ու երիտասարդները գոնէ քիչ մը հայերէն եւ իրենց ազգային պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը սորվին : Որովհետեւ արտասահմանի մէջ մեծցող ու օտար կրթական հաստատութիւններ աւարտող երիտասարդներուն կը պակսին հայեցի դաստիարակութիւնն ու կրթութեան տարրերը :

Մեր մատնանշած, հայերէն գիրք ու թերթ կարդացողներու տագնապը տարուէ տարի կը խորանայ : Ոչ միայն տկար ու դժգոյն գործերը, այլ մեր փնտռած լաւ ձեռագիրներուն համար հայ ընթերցող չունինք, եւ եղածն ալ կը պակսի : Կ'արժէ թերթերու խմբագրութիւններուն մօտ քննութիւն մը կատարել : Ճ. Մանտալեան իր աչքերովը տեսած է հետեւեալ տխուր պատկերը :

Ամերիկայէն ընթերցող բարեկամուհի մըն է, որ կը գրէր վերջերս հետեւեալ պարզ տողերը — «Հիմա գիրք կարդացող միայն հիներն են, այն ալ շատ քիչերը : Հեռատեսիլը փոխարինեց գիրքերը : Քիչ թէ շատ բան գիտցողներն անգամ դուրը կը դնեն որ թուղթ հաւաքողները տանին : Անցեալ շաբթու Կարնեգի ընտանիքի մը գացի : Տիկինը ըսաւ թէ մեր հայ վարժուհիները վարը շատ գիրք դրեր են, որ թուղթ հաւաքողները տանին, կ'ուզե՞ս անգամ մը նայիլ : Սնտուկը տակն ու վրայ ըրի : Րաֆֆիի «Խենթ»ը, «Խաչագողի Յիշատակարանը» եւ «Դաւիթ Բէկը» եւ ուրիշ թարգմանութիւններ գտայ, կազմուած նետեր էին» :

Աւելի քան պերճախօս է այս պատկերը : Եւ Րաֆֆին այն ազգային հեղինակն է, որ սերունդներ կրթած ու դաստիարակած է : Նոր սերունդի ներկայացուցիչները դժբախտաբար հայեցի գրականութեան ու պատմութեան ընթերցողներ չեն : Տարիներ առաջ նոյնիսկ, «Յուսաբեր» իբրեւ թերթօն լոյս ընծայեց Յ. Օշականի «Մնացորդաց» ընդարձակ վէպը : Թերթօնին ընթերցողները հարիւրներ կը հաշուուէին առաջին օրերուն, որովհետեւ երեք հատոր գրքի վերածուելէ առաջ պրակ պրակ լոյս կը տեսնէին : Վաւերական վկայութեան մը համաձայն, ընթերցողները հետզհետէ պակսեցան, հասնելու համար հինգի : Այս նուազումը արդիւնք չէր անտարակոյս հեղինակին ոճին ու լեզուին բացառիկ դժուարութիւններուն : Նոյնը պատահած է անշուշտ ուրիշ հեղինակներու : Որեւէ գրական գիրք, վէպ կամ պատմուածք, հինգ հարիւր օրինակ տալէներով կը սպասեն վճարող ընթերցողի, չեմ խօսիր բանասիրութեան գործի մը մասին, որուն ընթերցողները շատ աւելի նուազ են, հակառակ անոր որ այս վերջիններն ալ հրապարակը կ'ողողեն միշտ :

Ճ. Մանտալեան կը կարծէ՞ կամ կը հաւատա՞յ որ եթէ գիրքեր լոյս տեսնեն մեր ազատագրական պայքարը, մեր յեղափոխութիւնը, մեր հերոսամարտը, մեր դրօշակը, մեր անկախութիւնը շօշափող, աւելի մեծ թիւով ընթերցողներ պիտի գտնուին : Սփիւռքի Հայ Գրականութիւնը առնուազն ալ տասնեակներով լոյս ընծայած է, բայց մեծ մասը անողոք գրավաճառներու դարակներուն մէջ կը սպասեն, յաճախ փոշիներու տակ : Կազմակերպութիւն մը ունինք, որ իր խիղճը հանդարտեցնելու համար երբեմն, եթէ դիմուի, որեւէ հեղինակի գործէն հինգ կամ տասը օրինակ կը գնէ, յաճախ միջամտութիւնով կամ բարեխօսութիւնով, եթէ երբեք բոլորովին չմերժուի հեղինակը :

Կրկնենք անգամ մըն ալ մեր գրականութիւնը ամէնէն անտեսուած դաշտն է հայ կեանքին մէջ, հայ գրողը ոչ հրատարակիչ ունի եւ ոչ ալ ընթերցող եւ հայ գրականութիւնը պաշտպանող կազմակերպութիւն մը երբեք ալ չենք ունեցած եւ այսօր ալ չունինք :

Հայ գրականութիւնը Սփիւռքի մէջ չապրեցներ հայ գրագէտը, ինչպէս անցեալին մէջ : Այս սիւնակներուն մէջ կարդացինք ատկէ առաջ Արամ Անտոնեանի այնքան ողբագին ու սիրտ ճմլող խօսքը. — «Գրականութիւնը ինծի համար ասպարէզ մը չէ եւ պիտի չըլլայ. պարզապէս արկած մըն է որուն մէջ ինկեր եմ, դուռ մը որ իմ առջեւս բացուեր է նիւթական անձկութեան օր մը, եւ որմէ ներս չտապեր եմ ոչ նախասիրութեամբ, ոչ սիրով, ոչ հաճոյքով, այլ պարզապէս պատառ մը հաց ճարելու մտահոգութեամբ : Կրնաս վստահ ըլլալ որ այն օրը ուր հացի պատառը ինծի կարելի ըլլայ ճարել տարբեր ճամբով մը, գրիչս հովին պիտի տամ եւ տող մը անգամ պիտի չգրեմ» : Յաճախ մտերմական խօսակցութիւններու պահուն, դառնութեամբ բացած է. «Կ'արժէ՞ այս ժողովուրդին համար գրել» :

Կրնանք երեւակայել ողբերգութիւնը ընդհանրապէս հայ գրագէտին, այս մէկ վկայութիւնով, մէկու մը կողմէն, որուն համար Յ. Օշականի ուրիշ մէկ նախադասութիւնը կրնանք արձանագրել հոս. — «Արամ Անտոնեանին գիծէն մէկը, որ գիտէ իր մերկութիւնը, մինակութիւնը, անօթութիւնը ոսկեզօծել առնուազն զուարթութեան բռնումներով եւ որոնք գրականութեան կրնային վերածուիլ» :

Մեր կեանքին մէջ, այո, գրականութիւնը ասպարէզ մը եղած չէ մեր բոլոր գրողներուն համար : Տարիներէ ի վեր խորհած եմ դիմել գրողներուն իսկ արձանագրած վկայութեան, երեւան հանելու համար, արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրողներուն այն էջերը, որոնց մէջ անոնք. տխուր կամ դժբախտ պահերուն, փորձած են արձանագրել իրենց կեանքին դժուարին պահերը, յուսախաբութիւնները, մինակութիւնը, անօթութիւնը եւ յուսահատութիւնը : Բայց այս ուրիշ աշխատանք մըն է, իբրեւ նուիրական պարտականութիւն սակայն, զոր օր մը պիտի կատարենք :

Առանց անուններ տալու, յայտնենք որ մեր արդի կեանքին մէջ անոնք գրաշար են, գրասենեակի պաշտօնեայ, ուսուցիչ կամ տպարանի մէջ աշխատող, եւ երջանիկ են յաճախ, եթէ այս աշխատանքներէն իսկ զրկուած չեն : Անցեալին մէջ գրողները ուրիշ զբաղում ունէին, փաստաբան, պետական պաշտօնեայ, առեւտրականի ներկայացուցիչ, թերթի խմբագիր, ուսուցիչ եւայլն : Անցեալին մէջ թէ ներկայիս, կեանքի այլազան վիճակներու ենթակայ գրողը, յաճախ մշակած է բանասիրութիւն կամ արձակ գրականութիւն, որոնց մէջ շատ անգամ համամարդկային նիւթեր մշակած է ան :

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՑՆՈՐՔ

★

Դաշտում կապոյտ ու ոսկի՝
Վիթի պէս եկար, անցար.
Ոտքիդ տակ ծուփ – ծուփ ծաղկի
Ծովե՜ր, ծոպե՜ր, ծիածա՜ն:

Նազենի քայլով, շորո՜ր,
Բարձրացար Կանաչ Դարին.
Դու արե՛ւ, դու ոսկէ՛ օր՝
Բացուած ծաղկին ու քարին :

Ուզում էի հասնել քեզ,
Ու խօսել քեզ հետ անվերջ,
Ու հալուել քո հուրով կէզ,
Ու կրծքիս վառուել անշէջ :

Բայց յանկարծ կորար, ցնորք,
Ինչպէս մութը անտառում.
Ու դարձար անմար մորմոք —
Իմ երգերում, երգերում... :

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՈՆՑԻ

КԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԺԻՐԱՅՐ ՓԱԼԱՄՈՒՏԵԱՆ
ՀԱՅ ԵՒ (ՓԱՐԻԶՑԻ) ՍՔԱՆՉԵԼԻ ՆԿԱՐԻՉԸ.

Տօֆինէ Լիպէրէ վերի խորագրին տակ կը գրէ Ժիրայր Փալամուտեանի մասին :

«Երկրորդ տարին է որ կուգամ այս գմայլելի լիճին ափերը : Անցեալ ամառ փորձեցի քանի մը պաստառներ պատրաստել, սակայն չմորեցայ հոս տիրող բազմերանգ լոյսէն, որ չափազանց դժուար է գոյնի վերածել : Հոգեգալուստին նորէն եկայ, կը խորհիմ աւելի լաւ հասկցած ու ըմբռնած ըլլալ այս տեսարանները եւ հիմա որ դեռ արձակուրդի շաբաթ մը ունիմ, պիտի ձեռնարկեմ նկարել լիճը՝ որ գիս կը թովէ եւ սարսուռ կը պատճառէ ինծի ...» :

Փնտռուածքի այս հոգածութիւնը, կամ աւելի ճիշդ՝ արուեստի այս գիտակցութիւնը պատիւ կը բերէ Ժիրայր Փալամուտեանի՝ ուղղամիտ արուեստագէտ մը, որուն տաղանդն ու ներկայիս ձեռք բերած յաջողութիւնը չեն կրցած բեկանել իր համեստութիւնը եւ աշխատանքի մէջ իր ունեցած խստապահանջ խառնուածքը :

Իրեն հանդիպեցանք Փալատրիսի հայկական ճամբարին մէջ, ուր եկած էր քանի մը օրով հանգստանալու՝ Յունաստանէն վերադարձին : Իր հետ բերած էր քանի մը գեղեցիկ ու գրաւիչ պաստառներ, փայլուն գոյներով եւ ուժեղ անհատականութեամբ գործադրուած :

Ժիրայր Փալամուտեան Փարիզ եկած է եւ նկարել սկսած է 13 տարեկանին «տեղի տալով ներքին զօրաւոր պահանջքի մը» : Ծանր օրեր անցուցած է, որոնք, ըստ իրեն, մեծապէս օգտակար եղած են իրեն համար :

Ժիրայր Փալամուտեան Փարիզ եկած է 1946ին : Օգտակար աշխատանք է կատարած հոն եւ յաջողութեամբ ցուցադրած է մայրաքաղաքին, ինչպէս եւ Վանսի, Նիւ Եորքի, Գահիրէի Աղեքսանդրիոյ եւ Պէյրութի մէջ ...

Ահա, հիմա կեցած է Եօթներանգ Լիճին դիմաց ... Այս աշխատանքը իրեն կը թուի փորձաքար մը որմէ կ'երկնչի, եւ սակայն մենք բնաւ չենք կասկածիր որ պիտի կարենայ, յաջող կերպով, մեկնել ու նկարել Տոֆինուայի սիրուն եւ ներդաշնակ տեսարանները :

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱԿՕՍ» ամսաթերթ գրականութեան եւ արուեստի, Ջեռն. Հայ Ճեմարանի. Շրջ. Միութեան : Թիւ 5, Մայիս 1959 :

ՏԱԼԻԼԱ

Ա.

Տօքթոր, կ'ըսէի իրեն ... :

Տօքթորը բարձրահասակ, ոսկրոտ ու նիհար մարդ մը, իմ դէմի սենեակիս վարձակալն էր, այն տանը մէջ ուր կը բնակէի :

Կանուխէն՝ — հազիւ յիսուն տարեկան — հանգստեան կոչեր էին զինքը, սրտի հիւանդութեան մը պատճառաւ, որուն մահացու հանգամանքը հաստատուած էր :

Իր մերձաւոր մահուան գիտակից այս մարդը՝ կաւէ արձանի մը անվրդով դէմքը ունէր ամէն ատեն :

Լիւքսանպուրկի սրճարանին հաստատ յաճախորդներէն մէկն էր ու ամէն օր անխախտ կը գտնէիր զինքը հոն, կէսօրէն վերջը, աջ կողմի կարմիր թաւիչէ նստարանին վրայ, քօնեակի բաժակի մը առջեւ, «Տէպա»ի կամ «Թան»ի ընթերցման մէջ ընկղմած, չխօսելով մարդու հետ, չփիջանելով նայիլ փողոցը, անցուդարձին, ապրելու, զուարճանալու, վայելելու անձուկը ունեցող աշխարհին, իբրեւ մէկը՝ որուն ակնարկն ու ուշադրութիւնը մեծագոյն վայելքներու ու վեհագոյն աշխարհի մը վրայ սեւեռած ըլլային :

Ապահովապէս, իր քաշուած մարդու մտայնութիւնը՝ մեզ շրջապատողներէն շատ աւելի աննենգ ու հաստատ դէմքերով, անանց ու հաւատարիմ պատկերներով շրջապատուած էր :

Առանձնութիւն մը՝ համակ լեցուած այն տեսիլներով որոնց համար Սիւլլի Բրիւտոմ բաած է .

Որ մնան միշտ

առանձնութիւն մը ըլլալէ չի՞ դադրիր :

Այս մարդը իր նմաններուն պէս ապրելէ դըլուած ու նոր ծանօթութիւններու, դէմքերու համար վերջնապէս փակուած կը թուէր :

Մենք՝ մեր սրտաբաց ու հետաքրքիր ձեւովը ընդունելութեան այն մեծ դահլիճին կը նմանինք ուր ամէն ոք կրնայ գալ, ձեռք սեղմել, տեղ մը գրաւել ու քիչ մը վերջը հեռանալ. դահլիճ՝ որ կը լեցուի ու կը պարպուի ամէն վայրկեան, ուր գոյները, գիծերը ու հոտերը իրարու կը խառնուին ու կը շփոթուին միշտ :

Անիկա պզտիկ խուցն էր ուր մտերիմները միայն մուտք ունէին, առաջուց ի վեր իրենց յատկացուած տեղը կը բռնեն ու միեւնոյն խօսքերը կը կրկնեն երբ որ խօսին. յիշատակներ՝ որոնք այս պզտիկ սենեակը կը կահաւորեն, կը լեցնեն, կը զարդարեն թանկագին գեղօրներու պէս, որոնց աչքը վարժուած է ալ ու զոց գիտէ ամէն մէկուն դիրքն ու պատկերը :

Բ.

Երեք ամիս շարունակ, ամէն հեղ որ սանդուխին վրայ կամ մեր դէմ դէմի սենեակները զատող սրահին մէջ հանդիպեցանք իրարու, բարեւ մը միայն փոխանակեցինք :

Յետոյ, օր մը—սաստիկ հազէ կը տանջուէի — խնդրեցի որ սենեակս գայ. եկաւ, դժկամակելով քիչ մը. բազկերակս քննեց ու լեզուս չնայեցաւ, այլ գրքատունս աչքէ անցուց. դեղեր չտուաւ :

— Խաբեբայ ու սնոտի բաներ են այդ ամէնը, ըսաւ ինծի. հիւանդութիւնը իր շրջանը պիտի ընէ :

Տարօրինակ բժիշկ :

Յաջորդ օրը նորէն եկաւ. Վիքթոր Հիւկոյի հատոր մը ունէր ձեռքը. սնարիս քով նստաւ ու առանց վիճակս հարցնելու «Ճին»երը կարդաց : Միւս օրը Լամառթինի «Ժիրոնտէններու Պատմութիւն»ովը եկաւ քովս :

Ընտացայ ու այնուհետեւ բարեկամ եղանք իրարու :

Առանձին, բոլորովին առանձին էր աշխարհին վրայ. ազգական ու բարեկամ չունէր եւ ունենալու ալ պէտք չէր զգացեր երբեք :

Կիւլհանէի շրջանը աւարտելէ ետքը, քանի տարի ամբողջ դուրսերը շրջած էր, լեռնայոյլով ու սառուցիկ բարձունքներէ մինչեւ արեւակէզ անապատներու միայնութիւնը :

Ու կը հնազանդէր անտրտունջ, ընկեցիկ մանուկի մը պէս, երթալով միշտ հոն ուր կը ղրկէին զինքը, վայրապար չտանջելով իր սիրտն ու միտքը անիրականալի փառասիրութիւններով. հանդիստ ու հանդարտ կեանքի պահանջումներով :

Ինքն էր որ կը կոչուէր միշտ Միջագետքին մէջ երեւցող ժանտախտին, Սուրիոյ մէջ երեւան ելլող քոլերային դէմ առողջապահական միջոցներ անմիջապէս ձեռք առնելու : Այս մահտարաժամներուն մէջ թրծուած, եփուած մէկն էր, սկեպտիկ մարդ զոր բնութիւնը իր մեծագոյն ողբերգներուն վարժեցուցած էր, անտարբեր դարձնելու աստիճան :

Այսպէս թափառայած ու վտարանդի կեանքի վարժութեամբ, հաստատուն կայանի մը, ծանօթ ու սիրելի շրջանակի մը կարօտը զգացած չէր երբեք. իր սրտին խանդաղատանքը՝ բոյն չէր դրած տեղ մը, այլ ցրուած թօթափած էր ամէն կողմ, ամէն տեղ, բզիկ բզիկ եղած՝ իր անդուլ ուղեւորութեանը մէջ :

Քաջ վիրաբոյժ էր. այսպէս կ'ըսէին գոնէ անոնք որ ինծմէ լաւ կը ճանչնային զինքը. բայց երբեք ամենափոքրիկ վիրաբուժական գործողութեան մը մասնակցիլը չէին լսած, թէեւ բժշկութիւն ի գործ կը դնէր մեր թաղին մէջ, ծոյլ ու անտարբեր պաղարիւնութեամբ :

ԳՐԻԳՈՐ ՋՕՀՐԱՊ

(1 Շար.)

ՎԱՐՁԱՊԵՏ Խրուչչեւ Սեպտեմբեր 28-ին Փեքին պիտի երթայ, հաւանաբար Ամերիկայէն վերադարձին :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ձայնասփիւռը, Թոմասի մէջ վերջերս գումարուած տիեզերական եկեղեցիներու ժողովին ակնարկելով, կիսապաշտօնական հաղորդումով մը հաստատեց թէ՝ յառաջիկայ տարի, տասը համէջական կաթողիկէ եւ տասը ուղղափառ աստուածաբաններ, մասնաւոր ժողով մը պիտի գումարեն Վենետիկի մէջ : Հաղորդումին գլխաւոր յայտարարութիւնը եղաւ — «Կաթողիկէ եկեղեցին միշտ հետաքրքրութեամբ հետեւած է բոլոր այն ճիգերուն զորս ի գործ կը դնեն մեր բաժանեալ եղբայրները, վերագտնելու համար անցեալի միութիւնը : Որքան որ ուղղակի չմասնակցեցանք Ռոտոսի ժողովին, սակայն, մասնաւոր երբարով մըն է որ այնտեղ ներկայ եղած են որոշ կաթողիկէ աստուածաբաններ : Անոնք բոլորն ալ մասնագէտներ են տիեզերական ժողովի վերաբերեալ խնդիրներուն եւ, այս նպատակով, անոնց կատարած գործունէութիւնը կը քաջալերէ Սուրբ Աթոռը » :

ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

46, Rue Richer - Paris (9e)
Tél. : PRO vence 64-90

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ.— Կարօ Գէորգեանի, 1959, Զ. տարի, լաթակազմը՝ 1706 ֆրանք, թղթակազմը՝ 1400 ֆր., 640 էջ, մաքուր տպագրութիւն, բազմաթիւ նկարներով (Ֆրանսահայ գաղութին մասին միայն 182 էջ) թղթատարի ծախք երկու հարիւր ֆրանք :

ՅՈՎԱԶԱԶՈՐԻ ԳԵՐԻՆԵՐԸ, Վ. Անանեան (արկածային վիպակ) տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 558 : Գին՝ 900 ֆրանք :

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ. տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1959, էջ 169, գին 400 ֆրանք :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐԸ

Իրենց Հաստատութեան մէջ կ'ընդունին, գիշերօթիկ, 5էն 13 տարեկան աղջիկներ : Քոյրերուն հսկողութեամբ, աշակերտուհիները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցի դասընթացքներուն եւ կը հետեւին հայերէնի, ներքին, ուսումներուն :

Արձանագրութեան եւ յաւելուածական տեղեկութիւններու համար դիմել տեսչութեան՝

SŒURS ARMÉNIENNES
73, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse S. et O.
Tél. : No 179

ՋԻԼՃԵԱՆ ՍԻԼՎԱ
ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԵԴՈՒԱՐԴ

Նշանուած

Պորտօ 30 Օգոստ. 1959 *Մարսէյլ*

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօմոնի «Յառաջ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 9-ին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը : Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերներէն ընկեր Գ. Գասպարեանի տխուր մահուան առթիւ, որբացեալ ընկերոջ տիկնոջ, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն իր եւ իր բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն անունով կը փութայ խորին ցաւակցութիւնները յայտնել Ընկեր ԳԷՈՐԳ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ պատնաղէտ մահուան առթիւ, իր կողակցին, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Անդաստան

Թիւ 10
ԱՆԴԱՍՏԱՆ Գրականութեան
Արուեստի ԱՆԴԱՍՏԱՆ
Հայ եւ Օտար գրականութեան
ԱՆԴԱՍՏԱՆ
Խմբագիր
ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
46, Rue Richer - PARIS (9e)
Գին՝ 1200 ֆրանք
Արտասահման 4 տոլար

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ ԵՒ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

1959 – Զ. ՏԱՐԻ

640 մեծադիր էջերով, 300 հին ու նոր նկարներով եւ բազմատեսակ նիւթերու կարգին նաեւ Ֆրանսահայ գաղութին վերաբերեալ ընդարձակ բաժինով (170 էջ) :

«Ամէնուն Տարեգիրքը» հետաքրքրական հրատարակութիւն մըն է ամէնուն համար :

Հատորը կ'արժէ՝ լաթակազմը 1700 ֆրանք եւ թղթակազմը՝ 1400 ֆր. : Դիմել՝ Փարիզի մէջ Հ. Սամուէլ, Մ. Պարսամեան եւ Հ. Բալուեան գրատուններուն եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, իսկ գաւառներու մէջ՝ Տարեգրքի ներկայացուցիչներուն :

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2·500	*Ֆր.* մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1·500	*Ֆր.* մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1·000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1·500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2·000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1·000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1·000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողքներուն բացառիկ դիւրութիւն մը ընծայելու համար, արձանագրութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ վերամուտին օրը :

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S. & O.) Tél. OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960*ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են : Անէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :*

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, Հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նոր, Լը Րէնսի :

Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 21 :

Ծնողքները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆՏԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique) :

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) *Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերու բաւարար ծանօթութիւնը :*

2) *Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը :*

3) *Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—*

ա) *Յարդ յաճախած դպրոցին դասագրքերը եւ բարի վարքի վկայական :*

բ) *Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական :*

4) *Դպրոցական տարեկան թոշակը (ննամնեայ) 150·000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը :*

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խնամքէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար :

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձանքի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը :

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique
3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e

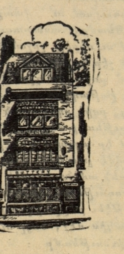
Chèque Postal : Paris 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ, *ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ*, Գ. տպագր.	600 ֆր.
ԳԻՐՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ, *ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ*	600 ֆր.
ԱՅՆ ՕՐԷՆ Ի ՎԵՐ, ԱՅՆ ՕՐԷՆ ԱՍԴԻՆ... *ՍՕՍ ՎԱՆԻ*	600 ֆր.
ԿՈՏՐԱԾ ԽԱՉԵՐ, *Պ. ՄԱՍԻԿԵԱՆ*	500 ֆր.
ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵՐՍ, *Ս. ՇԱՀՊԱԶ*	500 ֆր.
ԱՐԾԻՒՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ, *Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ*	1000 ֆր.
Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉՎԵՐԱԴԱՌՆԱՄ, *ՏԻԳՐԱՆ ԻՐԱՆԵԱՆ*	500 ֆր.

ԱՌԱՔՄԱՆ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

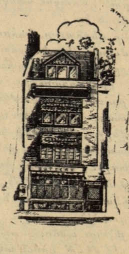
ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ
(HYDE PARK)

Knightsbridge Buttery 26, Knightsbridge, London S.W.I.

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ
ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՅՕՂԻՆ
RAKI DUZE.
ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 8,30ԷՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ՝ 2

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — MARDI 8 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8589 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4390

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԷՆ ՎԵՐՋ

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի յաղթական ստրատեգը նոր յաղթանակ մը եւս արձանագրեց Եւրոպայի մէջ անցնող շաբաթ, ճիշդ այն օրերուն, երբ մարդիկ կ'ոգեկոչէին 1939ի մեծ աղէտին քսաներորդ տարեդարձը :

Յաղթական դաշնակիցները պատերազմը շահեցան, բայց ահա՛ 15 տարիէ ի վեր չեն կրնար խաղաղութիւն հաստատել :

Երէկի զինուորականը քաղաքական առաջնակարգ վարիչ դէմք դարձած՝ ճամբաներ կ'որոնէ՝ մարդկութեան ալեկոծեալ նաւը դէպի խաղաղութեան նաւահանգիստը առաջնորդելու համար :

Աշխարհի ներկայ անստոյգ կացութեան մէջ պատմական կարեւոր դէպք մըն էր իր կատարած շրջապտոյտը :

Այն արտակարգ ու ջերմ ընդունելութիւնը, որուն առարկայ դարձաւ Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մայրաքաղաքներուն մէջ, կ'ապացուցանէր երկու բան : Նախ ա՛յն որ Միացեալ Նահանգներու նախագահը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Եւրոպայի մէջ, որուն ազատարարն է եղած : Երկրորդ՝ խաղաղութեան ծարաւի մարդկութիւնը անոր վրայ է դրած ամբողջ յոյսը՝ նոր պատերազմէ մը խուսափելու համար :

Այզընհաուրի գլուխ գլխի տեսակցութիւնները զօրավար Տը Կոլի, Մաքմիլընի, Ատընաուրի եւ Սէնիի հետ առիթ ընծայեցին տեսակէտներու նոյնութիւն ստեղծել օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ, փարատելով զանազան թիւրիմացութիւններ :

Այսպէս աշխարհի միացեալ ճակատին ամրապնդումը անհրաժեշտ էր՝ նախ քան Խրուշչեւի Ուաշինկթըն այցելութիւնը :

Սեպտեմբեր 15ին Սպիտակ Տան մ' գլուխ գլխի պիտի տեսնուին աշխարհի ճակատագիրը վարողները :

Անձկօտ կը սպասուի այս պատմական հանդիպումի արդիւնքին :

Այզընհաուր փարատեց վախերը բոլոր անոնց, որոնք կը կասկածէին թէ Միացեալ Նահանգներն ու Խորհրդային Միութիւն իրենց միջեւ պիտի բաժնեն աշխարհը, արեւմտեան եւ արեւելեան «Ազդեցութեանց գօտի»ներ ստեղծելով :

Դարաւոր քաղաքակրթութեան եւ մեծ մշակոյթի տէր Եւրոպան նախապատրաստական աշխատանքներու էր ձեռնարկած՝ նման ծրագրի մը դէմ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնելու համար :

Ամերիկայի Նախագահը ո՛չ մէկ յանձնառութեան տակ պիտի մտնէ Խրուշչեւի հետ իր տեսակցութեան ատեն : Ատլանտեան Ուխտի դաշնակիցները տեղեակ պիտի պահուին որեւէ մեծերու խօսակցութենէն : Միացեալ ճակատը անխախտ պիտի մնայ :

Զօր. Տը Կոլի եւ Այզընհաուրի տեսակցութեանց գլխաւոր նիւթերէն մէկն ալ Ալժերիոյ հարցն էր :

Հանրապետութեան Նախագահը այս մասին յղացած իր ծրագիրը շուտով պիտի հրապարակէ պաշտօնական յայտարարութեամբ մը :

Հակառակ զանազան հոսանքներու ընդդիմութեան, զօրավարը «ազատական» եւ ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ հիմնուած առաջարկներ պիտի ներկայացնէ : Կը կարծուի թէ ինքնորոշման իրաւունք պիտի տայ Ալժերիացիներուն, որոնք պիտի կապուին Ֆրանսական հասարակապետութեան, «հաւասար իրաւունքներով» :

Այս հարցի լուծումը մեծապէս պիտի բարուոքէ Ֆրանսայի դիրքը ներքին եւ արտաքին կրկնակ ճակատներուն վրայ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախագահ Այզընհաուըր թէ անձամբ եւ թէ նամակով քանիցս կրկնած էր նախագահ Տը Կոլի — «Դուք ալ մեզի հըրամմեցէք» : Պատասխանելով Միացեալ Նահանգներու նախագահին նամակին, Զօր. Տը Կոլ կը յայտնէ թէ պատրաստ է Ամերիկա երթալու, անմիջապէս որ կարենայ :

Տը Կոլ կը շեշտէր իր նամակին մէջ — « Ամէն տեսակէտով, ուշագրաւ դէպք մըն է կարծեմ, որ զիրար կրցանք կրկին տեսնել եւ հասկնալ : Ֆրանսայի ժողովուրդը, ինչպէս դուք ալ զգացիք, շատ լաւ եւ ուրախութեամբ ըմբռնեց մեր հանդիպումին իմաստը եւ կարեւորութիւնը : Վստահ եմ որ ձեր այցելութիւնը մեծ թուական մը պիտի մնայ մեր երկու երկիրներու յարաբերութեանց պատմութեան մէջ » :

Ֆրանսական հեռատեսիլէն, արտաքին նախարար՝ Քուվ Տը Միւրվիլ, Ֆրանքօ-ամերիկեան խօսակցութեանց հաշուեկշիռը ներկայացուց :

Նախարարը նշեց թէ տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւն մը կայ երկու կառավարութեանց միջեւ Պերլինի եւ Գերմանիոյ հարցերուն շուրջ :

Խօսելով հիւլէական խնդրին մասին, Քուվ Տը Միւրվիլ ըսաւ որ ցորչափ ընդհանուր զինաթափում մը չպատահի հիւլէական մարզին մէջ, բնական է որ Ֆրանսայի նման երկիր մը մտածէ իր ուժերը զինելու օրուան իրականութեան համաձայն : « Այս է, աւելցուց արտաքին նախարարը, որ կը բացատրէ այն պատճառները որոնց համար Ֆրանսա որոշեց շարունակել հիւլէական զէնքերու շինութիւնը » :

Խօսելով Հիւսիսային Ափրիկէի հարցերուն մասին, Քուվ Տը Միւրվիլ շեշտեց — « Յայտնի է որ Ֆրանսան, ծանր պատասխանատուութիւններ ունի եւ մեծ շահեր, Ափրիկէի մէջ, ըլլա՛յ Հիւսիսային Ափրիկէի եւ մանաւանդ Ալժերիոյ, ըլլա՛յ Սեւ Ափրիկէի մէջ ուր հասարակապետութիւն ստեղծեցինք : Միւս կողմէ, Միացեալ Նահանգները շահագրգռուած են Ափրիկէով, նախ որովհետեւ համաշխարհային ուժ մըն են, ապա որովհետեւ Ափրիկէն կը ձգտի դառնալ վայր մը ուր Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ուժերը իրարու կը հանդիպին : Ուրեմն բնական է որ երկու կողմեր (Ամերիկա եւ Ֆրանսա) մտքերու փոխանակութիւն մը ունենան. այս մասին, տեղեկութիւններ փոխանակեն, բացատրուին այն քաղաքականութեան շուրջ որուն պիտի հետեւին եւ կը յուսամ որ այս խօսակցութիւններէն լոյս մը ծագեցաւ, որպէսզի ապագային՝ քաղաքականութիւնը եւ գործերը երկուստեք աւելի լաւ համընթաց ըլլան» :

Օրը Օրին

ԱՅՍ ՏԱՔԵՐՈՒՆ ...

★

— Դուք նորէ՞ն հոս էք, Տիկիններ...

— Այո՛, անցեալ տարի, ճիշդ այս օրն էր որ մեզի կը խոստանայիք որ երբ տարիէ մը ետ գայինք, սանկ, կարեւոր նուէր մը կուտայիք, մեր նորակառոյց եկեղեցիին համար ...

— Սիրելի Տիկիններ, բան մըն է ըսեր եմ... Աւելի շիտակը, բերնէս բան մը փախցուցեր եմ... Ո՛վ գիտէ, այդ խօսքը ըսած ատենս, խելքս ուր էր... Չնեղուիք, բայց կը ցաւիմ ըսելու որ նորէն սխալ ատեն եկեր էք... Օգոստոսի այս սարսափելի տաքերուն ալ՝ ազգի, եկեղեցիի մասին կը մտածուի՞, ձեզի հարցնեմ... Ձմեռները անգամ մեր ազգին մասին մտածես, վրադ տաքութիւն կու գայ, ալ ո՛ւր կը մնայ աս տաքը : Ըսելս ան է որ այս անգամ ալ բան մը չեմ կրնար տալ... Եւ արդէն, ինչո՞ւ կ'անապարէք... Եկեղեցին շինեցիք, լմնցուցեր էք, ձեռքերնիդ դալար ... Ալ դրա՞մը ինչ պիտի ընէք ...

... Պարտք ունինք դրամատան : Տոկոս կը վճարենք ...

— Թող պանքան մտածէ, ձեզի՞ ինչ ... Տոկո՞ս... Չե՞ն ամչնար կոր... Եկեղեցի մը պարտքէն ալ տոկոս կ'առնուի՞ եղեր ...

— Օտար են, Հայ չեն ...

— Հայ պանքա մը գտնէիք... Կը տեսնէ՞ք, որ մեր ազգին բոլոր գործերն ալ անկանոն եւ անհաշիւ են... Վա՜յ, խեղքերնիդ սիրեմ, ելեր էք պանքայէն փոխ դրամ առեր էք որ եկեղեցի՞ շինէք... Չէի՞ք կրնար ուխ, տասը տարի համբերել եւ դրամ հաւաքել... Ես կը պահէի ձեզի համար ...

— Ուխ, տասը տարի համբերելով մեծ թիւով երիտասարդներ մեր ձեռքէն ելած կ'ըլլային.... Աս եկեղեցիին շնորհիւ, հիմա, հարիւրներով տղայ, աղջիկ ազգին գիրկը եկած են : Անանկ որ ...

— Ատանկ պարապ խօսքեր իմ գլուխս չեն մտներ... Շատ սխալ ըրեր էք ... Լա՛ւ, հիմա այդ պա՞րտքը ինչպէս պիտի վճարէք :

— Ձեզի պէս բարեսէր ազգայիններու ոտքը պիտի իյնանք, պիտի աղաչենք ... Ասդին, անդին պիտի վազենք ... Հանդէս, պազար պիտի սարքենք, վիճակահանութիւն պիտի կազմակերպենք ... Ի՞նչ ընենք, բան մը ընելու ենք՝ այդ ծանր բեռան տակէն ելլելու համար ...

— Ատոնք սխալ բաներ են... Դուք, գիտէ՞ք, ինչ մեծ յանցանք մըն է որ կը գործէք ...

— Ի՞նչ ...

— Առտու իրիկուն ազգին, եկեղեցիին գործերուն մէջ մտնելով, տուն - տեղ երեսի վրայ ձգեր էք... Ո՛վ գիտէ ձեր ամուսինները որքա՛ն դժգոհ են... Նախ տունն՝ յետոյ ազգ :

— Մեր ամուսիններն ալ մեզի հետ կ'աշխատին ...

— Բաւական անխելքներ են եղեր ... Նայեցէ՛ք, ես իմ Տիկինս արգիլած եմ որ ազգային գործերով զբաղի... Չեմ ուզեր որ յոգնի ...

— Ազգին եկեղեցիին, դպրոցին, հիւանդանոցին համար աշխատողը չի յոգնիր, մենք առիկա փորձառութեամբ գիտենք... Ի՛նչ որ է, այս մանրամասնութիւնները ձգենք, կը հանի՞ք ձեր չէքը...

— Չէ՞ք, դրա՞մ... Է՛, հիմա ատ ըսածնիդ եղա՞ւ... Ասանկ օրեր, աս տաքո՞ւն չէ՞ք կը գրուի... Նայինք աշխարհի գործերը ուր պիտի երթան ... Նայինք Խրուշչեւի այցելութեան արդիւնքը ինչ պիտի ըլլայ... Ես վախ ունիմ որ գործերը ջուրը քաշեն, եթէ վեր - վար համաձայնութեան մը չգան ... Ամիս մըն է խանութս նանն մտած չէ... Քանի մը սոլար մէկ կողմ դրած եմ, ան ալ ելլեմ ազգի՞ն տամ... Զըլլայիք բաներու մասին կը խօսիք, Տիկիններ, կը ներէք ...

— Մենք կը ճանչնանք նպարավաճառ մը, որ մէկ անգամէն տասը հազարնոց չէք մը տուաւ մեզի... Իր բնակած տեղն ալ տեսնես, աչքերդ կը լեցուին ...

— Անխե՛լք մարդ... Վաղն ալ ազգին ձեռքը պիտի նայի ... Չէ՛, չէ՛, ո՛չ կու տամ, ո՛չ ալ կ'ուզեմ : Բայց աս տաքերը թող անցնին, Խրուշչեւը թող գայ, երթայ նայինք ինչ կ'ըլլայ... Ցտեսութիւն ... Ատ պանքային ալ տոկոս մի՛ տաք, մեղք է ... Երթաք բարով ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց քննելու համար Լաոսի բողոքը : Կասկած չկայ սակայն որ խորհրդային վեթօն թոյլ պիտի չտայ որ որեւէ որոշում առնուի : Հարցը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է Ուաշինկթընի մէջ, ուր խնդիրը կը ծագի Խրուշչեւի ժամանումէն ութ օր առաջ : Լաոսին տագնապին բնոյթը շատ կը յիշեցնէ նաեւ Քորէայի պատերազմին նախօրեակին ստեղծուած կացութիւնը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը անգլերէն հաղորդումով մը հերքեց թէ որեւէ թափանցում ըլլայ Լաոսի սահմանէն հիւսիսային Վիէթնամի կողմէ : Մոսկուա շեշտեց նաեւ թէ նման զրոյցներ կը տարածուին արդարացնելու համար ամերիկեան միջամտութիւնը Լաոսի մէջ, որ արդէն պատրաստուած է :

ՔԱՍԸՄ որոշեց որբանոցի վերածել Պաղտատի Ուխտին նախկին կեդրոնատեղին :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ Լիկայի քաղաքական յանձնախումբը միաձայնութեամբ վաւերացուց Ալժերիոյ վերաբերեալ բանաձեւը, որ կը շեշտէ — Ալժերիոյ հարցը խաղաղութեամբ լուծելու միակ միջոցն է՝ բանակցիլ Ալժերիոյ ժամանակաւոր կառավարութեան հետ» : Լիկան որոշած է նաեւ ՄԱԿի յանձնել Ալժերիոյ արգելափակման կայաններու խնդիրը : Ըստ ալժ. ազատագրական ճակատին Ֆրանսացիներ նման կայաններ հաստատած են Ալժերիոյ մէջ :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

× Նախագահ Տը Կոլ, Շաբաթ օր, Սպանիոյ արտաքին նախարարը ընդունեց, որ ցերեկին հիւրը եղաւ արտաքին նախարարին : Այս ճաշին ընթացքին Պ. Քասթիէլլա յայտարարեց — Զօր. Տը Կոլ ինծի ըսաւ թէ իր կարծիքն այն է որ Զօր. Ֆրանքօ եւ սպանացի ժողովուրդը մեծ ծառայութիւններ մատուցած են աշխարհին » :

× Նախագահ Այզընհաուըր երկուշաբթի առաւօտ Ուաշինկթըն վերադարձաւ :

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

(1849-1891)

ՄԵԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՄ

★

ԽՄԲ. — *ՅԱՌԱՋ բացառիկ թիւ մը հրատարակած էր* մեծանուն արուեստագէտին՝ Պետրոս Ադամեանի մահուան ֆառասնամեակին առթիւ (18 Հոկտ. 1931): Վերջերս Երեւանի մէջ լոյս տեսան Պետրոս Ադամեանի նամակները առանձին հատորով: Այս առթիւ *Սովետ. Հայաստան* կը հրատարակէ հետեւեալ գրախօսականը (23 Օգոստոս 1959).—

Հայ ընթերցողի սեղանի վրայ է մի գիրք, որի կազմից նայում են երեք բառ. «Պետրոս Ադամեան - Նամակներ (*)»: Երեք բա՜ռ ... Բայց դրանք ունեն այնպիսի ձգողական ուժ, որ մարդ բոլէ առաջ ցանկանում է ձեռքն առնել գիրքը, բացել այն եւ ապա, անհուն սիրով լեցուն հայեացքով գուրգուրելով Ադամեանի սքանչելի պատկերը, մխրճուել այն տողերի մէջ, որոնք դուրս են եկել հանճարեղ արուեստագէտի գրչի տակից ու սլացել իրենց հասցէատէրերի մօտ, տանելով արուեստագէտի խոհերն ու զգացումները, մտահոգութիւններն ու հոգեկան տառապանքները, սէրն ու ատելութիւնը, համակրութիւնն ու արհամարհանքը ...

Զարմանալի ոչինչ չկայ այս բուռն հետաքրքրութեան մէջ, չկայ, որովհետեւ Պետրոս Ադամեանն այն մեծ արուեստագէտն է, որը քսանեւհինգ տարուայ իր ստեղծագործական գործունէութեամբ ոչ միայն կերտեց մինչեւ այժմ չգերազանցուած շատ դերեր, այլեւ բաց անելով հայ թատրոնի պատմութեան ամենահարուստ էջը, իր արուեստի թեւերով, իր մեծ տաղանդի ուժով, ինչպէս երաւացիօրէն ինքն էլ նշել է իր նամակներից մէկում հայ թատրոնը հասցրեց չտեսնուած բարձունքի՝ համաշխարհային թատերական արուեստի բարձունքին:

Այս գրքով առաջին անգամ հրապարակ են հանւում Ադամեանից պահպանուած մօտ 200 նամակներից 182ը, որոնք բնագրով պահւում են Հայկական գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում Ադամեանի անունը կրող թղթածրարներում: Մինչեւ հիմա դրանցից տպագրուել են շատ քիչերը: 182 նամակները. որոնք ընդգրկում են 1879 թուականից մինչեւ արուեստագէտի մահն ընկած ժամանակաշրջանը, անպաճոյճ, բայց յուզիչ պատմութիւնն են Ադամեանի եւ նրա շրջապատի մէջ եղած յարաբերութիւնները փաստական որոշ նիւթ են պարունակում նրա շրջագայութիւնների, խաղացած դերերի ու նեցած յաջողութեան մասին, միեւնոյն ժամանակ դրանք իրենց վրայ կրում են սրտի ինչ որ կսկիծ, որը կարծես Ադամեանի կեանքի մշտական ուղեկիցն է եղել:

Ադամեանի նամակների ամէնէն աչքի ընկնող գիծը խոր անկեղծութիւնն ու անմիջականութիւնն է: Նա չգիտի թաքնուել բառերի յետեւ, չգիտէ բառերով վարագուրել իր զգացումը, այդ պահին իրեն պաշարած հոգսը կամ խոհը անմիջապէս յանձնում է թղթին, երկրորդ անգամ նոյնիսկ չկարդալով, ծրարում է եւ ուղարկում հասցէատիրոջը

Նա չգիտէ վարագուրուել, բայց եւ այնպէս չի էլ կարողանում ամբողջովին բացուել: Կարդում ես նամակները եւ յաճախ խորհում. միթէ՞ սա է հանճարեղ արուեստագէտը, խորապէս զգացող ու խորհող արուեստագէտը, որ ժամանակակիցներին զարմացրել է ոչ միայն իր դերակատարումներով, այլեւ մտաւորական բարձր կարողութիւններով, եղել է այն մեծագոյն արուեստագէտներից, որոնք ոչ միայն մինչեւ վերջ ուսումնասիրում են իրենց դերերը, այլեւ նրանց մասին եղած գրականութիւնը: Դրա ամէնէն աչքառու վկայութիւններից մէկը Ադամեանի աշխատութիւնն է «Համլէթ»ի մասին: Եւ այստեղ կամայ-ակամայ զարնւում ես այն մտքին, որ մեծ արուեստագէտը չի ունեցել շատ խելօք, մինչեւ վերջ իրեն հասկացող ընկեր, որոշ իմաստով եղել է միայնակ իր ներքին աշխարհի հետ, իսկ այդ աշխարհը վիթխարի թափով ներդրել է իր հանճարեղ դերակատարումների մէջ: Այս մաքին են բերում գրքում զետեղուած նամակների մեծ մասը:

Փաստ է, որ Ադամեանն ունեցել է այնպիսի բարեկամներ, ինչպիսիք են Շիրվանզադէն, Գէորգ Բաշինջաղեանը, Պատկանեանը, Ազաեանը եւ ուրիշներ, որոնց հետ եւ ունեցել է նամակագրութիւն, բայց դժբախտութիւնն այն է, որ դրանց մեծ մասը մեզ չեն հասել, չնայած գուցէ եւ պահպանւում են որեւէ տեղ: Չէ՞ որ, ինչպէս նշում է գիրքը կազմող, բաւականին շնորհալի եւ լրջմիտ աշխատանք կատարած, Ադամեանով շատ զբաղուած Գ. Ստեփանեանը, իր կեանքի վերջին տասը տարում Ադամեան գրել է մօտ հազար նամակ եւ պէտք է, որ դրանց մի մասը պահպանուած լինեն եւ թող այս գրքի հրատարակումը օգնի նրանց լոյս աշխարհ բերելուն:

Ադամեանի նամակները մեծ մասամբ գործնական բնոյթ են կրում, բայց եւ այնպէս իրենց էջերում ցրուած ունեն այնպիսի տողեր, մտքեր, տեղեկութիւններ, որոնք պայծառօրէն գծագրում են արտիստի դիմանկարը, ցոյց տալիս նրա սկզբունքայնութիւնը, հասկացողութիւններն արուեստի մասին, իր կատարած գործի գիտակցումը: Եւ դրանցով է, որ արժէքաւոր ու անգնահատելի են հրապարակուած նամակները:

Ադամեանին յատուկ է եղել մեծ, ամէն ինչ կլանող սէր թատրոնի նկատմամբ, այդ սէրն է եղել այն ազդակներից մէկը, որ պահել է նրան իր կեանքի ամէնէն դժուար րոպէներին, իսկ այդպիսիք եղել են Ադամեանի կեանքում եւ, ինչպէս նշում է հէնց ինքը արուեստագէտը. «Այս բանը ինձ կը վհատեցնէր, եթէ չսիրէի արուեստը»: Իր առաջին նամակներից մէկում, գրուած 1879 թ. Կոստանդնուպոլսից Գ. Ձմշկեանին, Ադամեանը նշում է այն փաստը, որ ինքը մեծ ուրախութիւն է ապրել՝ իմանալով, որ Թիֆլիսի «արդոյ ժողովուրդը զգացեր է հայ թատրոնի մը կարեւորութիւնը» եւ աւելացնում է, որ թատրոնի նկատմամբ ունեցած սիրոյ պատճառով է իր երիտասարդութիւնը մաշեցրել եւ գոնէ կարողացել է դերասանների մէջ վառ պահել «արուեստին սէրը»:

Սէրը արուեստի նկատմամբ անցնում է Ադամեանի ամբողջ գործունէութեան միջով, չնայած եղել են հասարակական կեանքի արդիւնքը հանդիսացող պահեր, երբ նա հոգեկան տառապանքով գրել է, որ եթէ իմանար, թէ ինչ է կեանքը, ուրիշ ճանապարհով կը մտնէր նրա մէջ, իսկ մի ուրիշ նամակում նշել է, «Եթէ ես նախապէս գիտենայի, թէ ինչ է թատրոնը եւ թէ ինչպէս մարդ կարող է տառապել այդ ասպարէզում, երբեք դերասան չէի դառնայ»: Այս պահերում համար դեր է խաղացել նաեւ մի հանգամանք. մեծ արուեստագէտին յաճախ է տանջել նոյն միտքը, որ դերասանի մահից յետոյ մեռնում է եւ նրա արուեստը, չի մնում ոչինչ՝ յիշողութիւնից բացի: Նամակներից մէկում, նկարագրելով իր հանդիպումը աշխարհահռչակ նկարիչ Այվազովսկու հետ, եւ պատմելով թէ ինչպէս նկարիչը նոյն երեկոյեան ծովային մի տեսարան է ուրուագծում ու նուիրում Ադամեանին, իսկ ինքն ի պատիւ նկարչի արտասանում, աւելացնում է. «Սակայն իմս անցաւ, նորանը մնաց»: Եւ նա աշխատել է մաքառել մահուան դէմ՝ նկարելով, բանաստեղծութիւններ գրելով, բայց եւ այնպէս նա անմահացաւ հէնց դերասան լինելով, դերասան, որից Ադամեանը պահանջում է խիզախ բնաւորութիւն, նուրբ գիտողականութիւն, կեանքի խոր ըմբռնում, մտաւորական մեծ կարողութիւն: Ադամեանի այս պատուիրանները մինչեւ այսօր էլ չեն կորցրել իրենց թարմութիւնը:

Ադամեան արուեստի իսկական քուրմ է, ազնիւ ու չիտակ մի բնաւորութիւն, որն զգաստ աչքերով է դիտել կեանքը, խորապէս տարբերել գեղեցիկն ու տգեղը: Դրա արդիւնքն են նամակներից մէկում գրուած հետեւեալ բառերը. «Արտաքին գեղեցկութիւնը կամ չքեղութիւնը երբեք չեն հլացրել իմ աչքերը, եթէ նոքա դիզուած կամ բարդուած ու պարգեւած են անարժան անձերու: Գիտեմ յարգել ու սիրել առաքինութիւնը եւ ազնիւ ձիրքերն ու սիրտը, եթէ անգամ ցնցոտեաց տակ ծածկուած լինեն, եւ միեւնոյն չափով կ'ատեմ մոլին ու վատը՝ չնայելով իւր արտաքին զարդերուն»: Եւ ապա աւելացնում է. «Ես դիտում եւ ուսումնասիրելով ներկայացնում եմ եւ այդ բաները»:

Կեանքը լրջմիտ դիտելու արդիւնք են եւ այն բառերը, որոնցով Ադամեանը օրակել է Կոստանդնուպոլսի վերնախաւին. «Հոս ազգութիւնը կղերին ու կրօնքին խաղալիքն է, հոս ուսման գիրքերը խաղի թղթերու հետ կը փոխեն»:

Ադամեանն իր նամակներում շատ քիչ է նկարագրում այն նուէրները, որ նա ըստացել է Բաքւում, խիստ յուզել է նրան: Այդ մասին նա գրել է. «Բենէֆիսիս մի ուրիշ ընծայ նաեւ ստացայ, որի բարոյական նշանակութիւնը այնքան մեծ է, որի նմանը դեռ ոչ մի տեղ չեմ ստացել, այն է՝ մի արծաթեայ փոքրիկ խահվէի *(սուրճի) բաժակ, որի վրայ քանդակուած են այս տառերը. «Շակլետ Նովի եւ Ամիրեանի երկաթի գործարանի գործաւորներից՝ պարոն Ադամեանին»: Երեւակայեցէք, այդ աղքատ մարդիկ 20 կամ 30ական կոպէկից փող են հաւաքել այդ ընծան ինձ յանձնելու համար սրտանց... Անձամբ պիտի երթամ գործարան՝ ձեռքերնին սեղմելով շնորհակալութիւն յայտնելու համար»: Դա Ադամեանի դէպի ժողովուրդն ունեցած սիրոյ եւ ժողովրդի իր մեծ արուեստագէտի նկատմամբ ունեցած ջերմ զգացման վառ ապացոյցներից մէկն է:*

Ժողովրդի դերասանն էր Ադամեանը, նրա փառքն ու պատիւը, նա գիտակցում էր իր գործի մեծութիւնը, ինչպէս եւ իր արժէքը: Իսկ կեանքում ընդհանրապէս նա ազնիւ ընկեր էր, հաւատարիմ բարեկամ, որը ոչինչ չէր խնայում իր ընկերոջն օգնութեան հասնելու համար: Ինչպիսի՜ սրտագին, ընկերական զգացումներ կան Ադամեանի նամակներում՝ ուղղուած Ալ. Ստեփանեանին, Գ. Բաշինջաղեանին, ուրիշներին, որքան հոգատարութիւն դէպի մարդը ... Ադամեանը երբեք չմեծամտեցաւ այն չըմեցուցիչ ընդունելութիւններից ու գնահատականներից, որ ստացաւ Կովկասի, Ռուսաստանի բազմաթիւ քաղաքներում, նա գտաւ հազարաւոր երկրպագուներ, որոնց թւումն էին ռուս թատրոնի շատ ականաւոր դէմքեր: Եւ Ադամեանն էլ սիրով պատասխանեց իր ռուս բարեկամներին, այն Ռուսաստանին, որը քիչ դեր չխաղաց նրա արուեստի կատարելագործման ու համբաւի տարածման գործում: Իր կեանքի ամէնէն մռայլ օրերին՝ 1888 Հոկտեմբերին, Ադամեանը նշում է, որ իրեն Ռուսաստանում աւելի գնահատեցին ու սիրեցին, իսկ մի ուրիշ տեղ՝ Ռուսաստանում անցկացրած շրջանը նա համարել է իր կեանքի ամէնէն լաւագոյն շրջանը:

Ադամեանը, որքան սրտաբուխ, յորդահոս, այնքան էլ սթափ արուեստագէտ էր: Նա գիտէր եւ գնահատել, եւ ամենայն սրութեամբ քննադատել ամէն մի արուեստագէտի արուեստը, որքան էլ նրա համբաւը մեծ լինէր: Հետաքրքիր եւ արժէքաւոր են Ադամեանի կարծիքները Սալվինիի, Ռոսսիի, Բոսարտի, Սառա Բեռնարի եւ այլոց դերակատարութիւնների մասին: Դրանք որքան էլ որ վիճարկուեն, արժէքաւոր են արդէն հէնց նրանով, որ հնչում են Ադամեանի նման արուեստագէտի բերանով, իսկ այդ հաշուի չառնել չի կարելի:

Ադամեանի նամակների հրատարակումը ուշադրաւ գործ է: Անհրաժեշտ է շարունակել պրպտումները Ադամեանի նորանոր նամակները յայտնաբերելու եւ դրանք իրենց իսկական տիրոջը՝ հայ ժողովրդին յանձնելու համար:

ԳՐԻԳՈՐ ԶԱՐԵՅԵԱՆ

(«Սով. Հայաստան»)

(*) Պետրոս Ադամեան - «Նամակներ»: Կազմեց եւ ծանօթագրեց Գ. Ստեփանեան: Հայկական Գիտութիւնների Ակադեմիայի հրատարակչութիւն: Երեւան, 1959:

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէֆնաք)

★

— Ի՞նչ կը պահանջէք ձեր այս բարիքին համար, եթէ մեր կարողութեան սահմանին մէջ է ձեր պահանջածը, սիրով պիտի կատարենք, գոչեցին անոնք:

Սակայն Սուրբ Պետրոս չէր ուզեր բան մը ընդունիլ, հակառակ բոլոր թախանձանքներուն:

Եղբայր Լուսթիքը կը ջանար զայն համոզել ցած ձայնով մը. «Օգտուէ՛ առիթէն. լաւ գիտես որ քիչ մը եռքը մեր ակռաներուն տակ դնելու փշուր մը հաց անգամ չունինք»:

Վերջապէս, սանտիրուհին բերաւ մեծկակ ու խղոտ հաւ մը եւ ըսաւ.

— Կը խորհիմ թէ մեր երախտագիտութիւնը յայտն-ող այս համեստ նուէրը պիտի չմերժէք. շատ ցաւ պիտի պատճառէք մեզի հակառակ պարագային:

Եղբայր Լուսթիք իր ընկերոջ ականջին փսփսաց.

— Վերջ ի վերջոյ, յիմարութիւն մի ըներ, ընդունէ այն ինչ որ այս բարի մարդիկը ի սրտէ կը նուիրեն մեզի: ը

— Լա՛ւ, ըսաւ վերջապէս Սուրբ Պետրոս, կ'ընդունիմ, սակայն չեմ ուզեր իբրեւ բեռ կրել այս հաւը:

— Ոչի՛նչ, փութաց ըսել Եղբայր Լուսթիք, չե՞ս կարծեր որ յարմար անկիւն

Եւ չարունակեցին իրենց ճամբան:

Երբ անտառէ մը կ'անցնէին, հասան մարգագետնի մը մօտ, ուր կար վճիտ ու պայծառ աղբիւր մը:

— Ի՞նչ կը խորհիս, ընկեր, ըսաւ Լուսթիք, չե՞ս կարծեր որ յարմար անկիւն մըն է աւելա մեզի համար, ուր կրնանք հանգստանալ եւ ճաշակել մեր հաւը:

— Այո՛, սակայն ես ոչինչ կը հասկընամ խոհանոցի գործերէն, պատասխանեց Սուրբ Պետրոս: Իսկ դո՞ւն:

— Օ՜հ, պատերազմի ընթացքին քչիկ մը սորվեցայ: Բիչ հեռուն բաւական չոր փայտեր կը տեսնեմ: Ադուար կրակ մը կը վառեմ եւ սուրս շամփուր շինելով կը խորովեմ մեր հաւը...

— Լա՛ւ, իսկ ես մինչ այդ կը շրջագայիմ պահ մը անտառին մէջ ու կը փնտռեմ քիչ մը կաղին, մեր ընթրիքը ճոխացնելու համար: Բայց ճիշտ ժամանակին, երբ հաւը եփած եւ ուտուելու վիճակին հասած ըլլայ, կը վերադառնամ: Ուրեմն, համաձայն ենք. մինչեւ իմ վերադարձս ձեռք չես զարներ խորովածին...

— Մի՛ վախնար, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք, պիտի սպասեմ քեզի:

Այս ըսելով վառեց խարոյկը, զետեղեց հաւը կրակին վրայ եւ զայն չորս կողմէն խորովեց, այնպէս որ այլեւս ուտուելու վիճակի մէջ էր ան, եւ սակայն ընկերը չէր վերադառնար:

Խորովածին հոտէն արբշիռ, Եղբայր Լուսթիք իր դանակին ծայրով բացաւ կենդանիին փորը եւ հոն տեսաւ հրաշալի լեարդը... ախորժաբեր: Պզտիկ կտոր մը կտրեց, յետոյ քիչ մը աւելի մեծ կտոր մը, եւ հուսկ ապա՝ լափեց ամբողջ լեարդը...

Այդ պահուն Սուրբ Պետրոս վերադառնալով, ըսաւ.

— Քանի մը շողգամ գտայ եւ զանոնք ուտելով այլեւս անօթի չեմ զգար ինքզինքս: Միայն լեարդը ինծի տուր եւ մնացած ամբողջ խարովածը քեզի թող ըլլայ...

(Շար.)

ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

★

Յիսնամեակ մը առաջ խումբ մը գրողներ «Մեհեան» անունով պարբերական մը կը հիմնէին: Իրենց հանգանակին մէջ կը կարդայինք քանի մը հիմնական նպատակներ, զորս կը փնտռենք Սփիւռքի հայ գրողներուն եւ իրենց գրականութեան մէջ.—

— Պաշտամունք եւ արտայայտութիւն հայ հոգւոյն .

— Ինքնուրոյնութիւն եւ անձնականութիւն ձեւին մէջ .

— Մշակում՝ կենսանորոգ պատուաստումով մը՝ հայ լեզուին .

— Զուտ Գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ :

Մենք ալ այս ուղեգիծը նկատի ունենալով պիտի յիշենք քանի մը գրողներ, որոնք թարգմանն են այս հարազատութեան եւ հաւատարմութեան :

Վ. Թէքէեան «Եկեղեցին հայկականը» եւ ուրիշ ազգային մշակութային արժէքներ կ'երգէ, չմոռնալով նաեւ մտաւորական ընտրանին: Այդ քերթուածներուն մէջ տառապանք կայ եւ խորունկ տառապանք: Աւելի նորերէն Հուրի Իփէքեան իր բանաստեղծութեան առաջին թէ երկրորդ հանգրուանին մէջ կ'երգէ թախիծը այնքան ուժգնութեամբ, որքան չէր երգած նոյնիսկ սիրոյ եւ երջանկութեան պահերը: Ան կը տպաւորուի աննշան երեւոյթներէն— եւ անոնց մէջ ալ կը սիրէ կարդալ վիշտն ու տրտմութիւնը:

Ա. Ծառուկեանի «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» հատորը հայ ժողովուրդին ամէնէն ճակատագրական պահերուն արձագանգը կը բերէ մեզի :

Տիկին Զապէլ Եսայեանի ընդարձակ գործէն կը գտնեմ«Աւերակներուն մէջ»ը, որ երկրորդ տպագրութեամբ մը Սփիւռքի հայ ընթերցողներուն համար լոյս տեսաւ, որուն մէջ մեր ժողովուրդին ամէնէն դժբախտ տարիներուն կենդանի եւ ականատեսի վկայութիւնը կայ եւ հակառակ աւերակներու եւ արիւնի տեսարաններուն նկարագրութեան, հեղինակը լաւատեսութեամբ եւ յոյսով եզրակացութիւններու կը յանգի :

Համեստ գրող մըն էր Օհան Կարօ— գիւղացիի հոգեբանութեամբ, բայց գրագէտի հոտառութեամբ, որ իր «խրճիթներէն մինչեւ խորհրդարանը» թեւաւոր վէպով, մեր ժողովուրդին տոգնապալից ու տառապալից մէկ շրջանին պատմութիւնը արձանագրեց— քանի մը անմոռանալի գլուխներուն մէջ :

Գրագիտուհի Պերճուհի Բարսեղեանի «Փոթորիկէն վերջ» պատմուածքներու հատորը մոռցուած գիրք մըն է, որ իր ատենին ալ չփնտռուեցաւ գրեթէ: Ապագայ պատմաբանը անոր մէջ բազմաթիւ նիւթեր պիտի գտնէ, որոնք մեր գաղթականական կեանքէն դրուագներ կը ներկայացնեն եւ ցաւագին դրուագներ :

Նման շրջանի մը հայ կեանքէն առնուած պատկեր մըն էր նաեւ Շ. Շահնուրի վէպը «Նահանջը առանց երգի»ն, որուն մէջ այսօր ալ պիտի գտնենք գաղթական հայ երիտասարդութեան— տունը, տեղը, լքող եւ օտարութեան մէջ թափառական եւ կուռանէ զուրկ երիտասարդութեան մը հոգիին այլասերումը :

Ամերիկահայ գրող Արամ Հայկազ հեղինակն է «Ցեղին ձայնը» խորագրով գոյգ հատորներու: Ասկէ աւելի յատկանշական գիրք, որուն բոլոր պատմուածքներուն մէջ ցեղին հզօր ձայնը կը լսուի : Ճ. Մանտալեան պէտք ունէ՞ր հեռուները երթալու եւ հայ տառապանքը փնտռելու: Հեղինակ մը— որուն կէս երգիծական տողերուն մէջ իսկ հայ ժողովուրդին ողբերգութիւնը կը ներկայացուի: Ամերիկայէն գարձեալ Սուրէն Մանուէլեանի «Արդաւանդ Ակօսներ»ը որով կը փորձէր հեղինակը տալու մեզի հայ ցեղին դիմագծին ուրոյնութիւնը, եւ ուր կ'ոգեկոչէր իր մայրը, որուն կը պարտի ան իր գրականութեան՝ իր հետ պտըտցուցած ատաղձն ու բարբառը, ինչպէս Սիամանթօ եւ Մ. Մեծարենց իրենց մայրերուն կը պարտէին մեծ չափով— իրենց քերթուածներուն ատաղձը :

Զեմ կրնար չյիշել այս յօդուածին մէջ անգամ մըն ալ Յ. Օշականը, որուն ամբողջ գրականութեան եւ մասնաւորաբար Սփիւռքի մէջ մշակած ու լոյս ընծայած վէպերուն, «Մնացորդաց»ներու շարքին մէջ Հայ Հողին, Հայ Գիւղը— Հայ Ժողովուրդը կը գտնենք դերազանցօրէն, միջավայրը, մարդկային կիրքերը— առաքինութիւնները, վախի, քաջութեան, ապերախտականութեան եւ սիրոյ բոլոր ըղձայութիւնները եւ ժողովրդական բարքեր :Ի՞նչպէս կարելի է անտեսել գրագէտ մը ինչպէս բրած է Ճ. Մանտալեան, հարցնելու համար թէ «ի՞նչ գործ տուած է հայ գրողը»: Յիշենք նաեւ Լուսիկի «Կեանքի էջերից» խորագրով պատմուածքներու հատորը, թշուառութեան ճիրաններուն մէջ տուայտողներուն, անժառանգներուն, խեղճերուն եւ անիրաւուածներուն մարդկայնական գրականութիւնը կը խտացնէր, ինչպէս նաեւ ժամանակակից իրական կեանքը, առանց երեւակայութեան, իրապաշտական գոյներով:

Անհնար է այս էջերուն մէջ տալ Սփիւռքի հայ գրականութեան նոյնիսկ մէկ համառօտ ուրուագիծը: Միայն Լիբանանի մէջ կազմուած է այսօր գրողներու սերունդ մը, մեզի յոյսը ներշնչելով որ Արեւմտահայ Գրականութիւնը, ըՍփիւռքի Հայ Գրականութեան անունին տակ, պիտի շարունակուի, շնորհիւ նաեւ «Սեւան», «Խտվան», «Արամազդ» եւ «Ազդակ» հրատարակչական ձեռնարկներուն մխիթարական գործունէութեան :

Տրուած քանի մը օրինակներով կը հաստատենք, որ Սփիւռքի Հայ Գրականութեան լաւագոյն գրողներուն գործերուն մէջ Հայ Ժողովուրդը կը բաբախէ, ինչ որ ազգային գրականութեան յատկանիշը պիտի մնայ: Այս ըսել չէ թէ գրական ուրիշ նիւթեր ու տարրեր կը բացակային այդ գրականութեան մէջ, հակառակը անընական պիտի ըլլար, որովհետեւ ամէն արուեստագէտ, ամէն ստեղծագործող նոյն խմորէն շաղուած չէ, եւ գրական ծաղկեփունջի մը մէջ պէտք է որ գտնուին ամէն գոյնի գեղեցկութիւններ:

Այս տողերուն մէջ յիշեցինք մենք հեղինակներ եւ գործեր, որոնք՝ մեր նախատեսած եւ վիճելի հարցերուն լուսաբանութեան համար հիմ կը ծառայեն :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

★

ՍԱԼԸՆ ԼԷ ԲԷՆ (ժիւռա) .—Օգոստ.ի պայծառ առաւօտ մը: Երթեւեկի սպասարկութեան յատուկ օթօքառով մը կ'իջնենք անդնդախոր ձորի մը մէջ, ուր հաստատուած է Մօրէզ, փոքրիկ բայց սիրուն քաղաք մը: Աճապարանքով կը գտնենք ուրիշ կառք մը եւ ոլորապտոյտ ճամբով մը կը բարձրանանք դէպի Պէլ Ֆոնթէն գիւղակը: Քիչ հեռու, անտառապատ դաշտերու մէջտեղը, սարահարթի մը վրայ, սքանչելի համայնապատկերի մը մէջ Կ. Խաչի կայանը :

Առաւօտեան ժամը տասն է, երեխաները գանազան ուղղութեամբ մեկնած են շրջապտոյտի:

Դրան առջեւ մեզ կ'ընդունին Տիկին Էլէնն ու կայանի տնօրէնուհին Օր. Փափազեան : Մեզ կ'առաջնորդեն տնօրէնութեան համեստ բայց շատ կոկիկ կահաւորուած գրասենեակը:

Քանի մը վայրկեան հանգստանալէ ետք կը խնդրենք ցոյց տալ շէնքին ներքին դասաւորումը : Մեզի կ'ընկերանան կրկին Էլէնն ու տնօրէնուհին: Կարգով կը մտնենք ընդարձակ ու լուսաւոր ճաշասրահը, կ'անցնինք խոհանոցը, մառանը, բաղնիքը, լուացարանն ու արտաքնոցը, բոլորն ալ շատ մաքուր: Լայն սանդուխով մը կը բարձրանանք առաջին յարկը, լուսաւոր միջանցքով մը բաժնուած, մէկ կողմը կրկին փոքր ննջարաններով, միւս կողմը կրկին փոքր ննջարաններ ու ճաշակով շարուած մահճակալներով, միւս կողմը կրկին ձոքր ննջարան մը՝ տասնէ աւելի մահճակալներով : Քովը երկու սենեակներ ի նախատեսութիւն տարափոխիկ եւ թեթեւ հիւանդութեամբ վարակեալներու համար եւ դարմանատունը: Երկրորդ յարկը, որ նախապէս շտեմարանն է եղած ապարակատիրոջ, ճարտար ձեւափոխումով մը վերածուած է երկու ընդարձակ ննջարանի: Տեսնելով այս բոլորը՝ գոհունակութեամբ կարելի է յայտարարել թէ գիտակից հսկողութեամբ եւ բարեխիղճ աշխատանքով հնամենի ագարակը դարձած է իսկապէս կազդուրման տիպար կայան մը իր բոլոր յարմարութիւններով: Բաւական ընդարձակ է նաեւ կայանին պատկանող հողամասը: Ապագային կատարուելիք փոքրիկ զոհողութեամբ մը կրնայ վերածուիլ սքանչելի պուրակի մը :

Ժամը տասնեւմէկն է: Տիկին Էլէնի եւ Օր. Փափազեանի հետ կեցած ենք դաշտի մէջ եւ կը դիտենք երեխաներու վերադարձը առաջնորդներու հսկողութեամբ : Հոգեկան անսահման գոհունակութեամբ կը դիտենք զանազան վայրերէ եկած մանուկներու հաւաքականութիւնը : Հետաքրքրութենէ մղուած կը խառնուինք իրենց, կը խօսինք ու կը խօսեցնենք: Գոհ են բոլորն ալ: Շատեր ափսոսանքով կ'ըսեն թէ մէկ ամիսը քիչ է այս գեղեցիկ հաւաքականութիւնը վայելելու համար :

Կայանին ժամանակացոյցին համաձայն ճիշդ ժամը տասներկուքին կը հնչէ ճաշի զանգը: Կարգի շարուած եւ կատարեալ կարգապահութեամբ կը մտնեն ճաշասրահ, անաղմուկ կը գրաւեն իրենց տեղերը եւ բոլորը միասին, ոտքի կանգնած, կ'արտասանեն ճաշի աղօթքը: Օր. Փափազեանի հսկողութեամբ կը սպասարկեն բոլոր առաջնորդները անթերի եւ արագ: Դուրսը կեցած կը դիտենք ու կը հիանանք աւելի քան 90 երախաներու գրեթէ անշշուկ ճաշը: Այս բոլորին մէջ ի հարկէ իր դերը ունի շատ համակրելի տնօրէնուհին, որ իր ամբողջ կարողութիւնը ի սպաս դրած, Կ. Խաչի կայանի ներքին կեանքը դարձուցած է գնահատանքի արժանի: Գոհունակութեամբ կարելի է խօսիլ խոհարարապետէն սկսեալ ամբողջ պաշտօնէութեան մասին որոնք կատարեալ սիրով եւ համերաշխութեամբ կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը :

Տիկին Էլէնի եւ Տնօրէնուհիին ստիպումով մենք եւ քանի մը ուրիշ այցելուներ կը մասնակցինք պաշտօնէութեան սեղանին: Ճաշը նոյն է թէ քանակով թէ որակով, ինչ որ տրուած էր երախաներուն: Շատ համեղ եւ բծախնդրութեամբ պատրաստուած :

Սեղանին շուրջը, կը խօսինք շրջապատին եւայլ կայաններու մասին: Անոնք կը մտնանշեն մեր կայանի որոշ բայց փոքրիկ թերիները եւ ապագայ կարելիութիւնները ու բոլորէն ետք կ'անդրադառնանք տեւական ու ցաւալի հարցի մը — կայանին դերը հայապահպանման մէջ : Արդարօրէն նկատել կը տրուի մեզի թէ մէկ ամսուան ընթացքին անկարելի հրաշք կատարել, մանուկ մը հոգեփոխելով կապել իր ազգին : Բայց հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն՝ ջանք կը թափուի պայմաններուն ներած չափով կատարել այն ինչ որ մարդկօրէն կարելի է ընել : Կը բաւէ որ Կ. Խաչի կայանին խնամքին յանձնուած երախաներու ծնողքները ի վիճակի ըլլան տեսնելու իրենց զաւակներուն հոգեփոխութիւնը եւ ջանան զայն խորացնել :

Զքնաղ այս լեռնաշխարհի մէջ հաստատուած «Փոքրիկ Հայաստանի» մեծ ու փոքր քաղաքացիներու հետ եօթը անմոռանալի ժամեր ապրելէ ետք հրաժեշտ կ'առնենք: Ողջերթ մաղթելու համար մեր շուրջ խմբուած են Կ. Խաչի բոլորը: Յուզումով կը բաժնուինք նորանոր յաջողութիւններ մաղթելով Կ. Խաչին, որ իր գոյութեան օրէն ի վեր անսասան հաւատքով ու նուիրումով կը ծառայէ տարագիր Հայութեան ի խնդիր լաւագոյն օրերու :

ԱՆՑՈՐԴ

ՑԱՒԻԼԱ

Գ.

— Տօքթօր, կ'ըսէի իրեն, քեզ համար կ'ըսեն որ քաջ վիրաբոյժ ես. ինչո՞ւ արուեստդ ի գործ չես դներ :

Դէմ դէմի նստեր էինք Լիւքսէնպուրկի արձարանին մէջ. ինքը՝ իր սովորական տեղը, ես՝ սեղանին դիմացը :

Հարցումս գինքը յանկարծակիի բերաւ, տեսայ որ իր սովորական անխռով դէմքը այլայլեցաւ, քոնեաքի պզտիկ բաժակը զոր բերնին մօտեցուցած էր, դողաց ձեռքերուն մէջ:

Մարդ չկար մեզմէ զատ :

Ըսեմ քեզի թէ ինչու վիրաբուժութիւն չեմ ըներ այլեւս, պատասխանեց բժիշկը ինծի :

Այն ատեն — յիշատակները ամփոփող մէկու մը պէս վայրկեան մը կեցաւ ու չտկուեցաւ նստարանին վրայ. իր չոր ու կորցած իրանը ուղղեց ու խօսիլ սկսաւ :

Բժշկական վարժարանին յառաջադէմ շրջանաւարտներէն եմ. ամբողջ պատանութիւնս, երիտասարդութեանս մէկ մասը աննուէր ու լուրն աշխատութեան մէջ անցած էր: Գիտութիւնը՝ իմ միակ ըղձանքս ու հաճոյքս էր, այնքան որ ընկերներս կը ծաղրէին տարիքիս անպատշաճ այս անմեղութիւնը, հիմա որ բնալուծելու կարող եմ, կը տեսնեմ որ միամիտ խանդավառ մէկն էի ես ու առջի դէմս ելլողը բոլորովին պիտի գրաւէր, հրապուրէր զիս. երբեք ինքզինքս բանի մը մասնակի չեմ կրցած տալ. մարդիկ կան որոնք յանչափս կտորակներու կրնան վերածուիլ առանց պակսելու, տեսակ մը անուշ հոտի պէս որ կրնայ ամէն կողմ տարածուիլ առանց իր քաղցրութիւնը, իր ուժը կորսնցնելու. այս մարդիկ կարող են ամէն առարկայէ, գրօսանքէ հաճոյք զգալ. մէկու մը չեն կապուիր ու ամէն բան իրենցը կը համարեն. ասիկա տեսակ մը հոգեբանական ընկերվարութիւն է. ես անոնցմէ չէի :

Առջի դէմս ելլողը Գիտութիւնը եղաւ եւ զայն սիրեցի հոգւոյս, տարիքիս բոլոր զօրութեամբը :

Երբ որ վարժարանէն ելայ ուսեալ աղայ մըն էի ու այսչափ միայն: Այն ատեն ժանտախտը կը ճարակէր Սուրիոյ մէջ. հոն ղրկեցին զիս. երբեք չվախցայ մահէն ու հիմա ալ չեմ վախնար: Իրարու դէմ մաքառելու կոչուած առջի օրէն՝ բարեկամ — թշնամիներ ենք որ կը յարգենք, կը ճանչնանք իրար. բժիշկ մըն եմ ես ու ան՝ մեծագոյն բժիշկն է. գիտութեան ստեղծած հականեխական դեղերուն դիմացը՝ մահն ալ՝ Աստուծոյ ստեղծած հականեխականն է: Կը հաւատամ որ մեծ ջարդերը, ահագին կոտորածները, որոնց վարժուած եմ ականատես ըլլալու, պատերազմներու մէջ կամ մահացու հիւանդութեանց ճարակած միջոցին, առողջարար պաշտօն մը, նախասահմանութիւն մը ունին: Ժոզէֆ տը Մէթրի իմաստասիրութեան հաւատացող մըն եմ. այս անունը կը ժպտեցնէ՞ քեզ. ես իմաստասիրութիւնը կը սիրեմ իբրեւ գերագոյն բանաստեղծութիւն. այն չոր ու ցամաք գիտնականներէն չեմ որոնց բոլոր հոգին ու զգայնութիւնը կաշկանդուած են փօրմիւլներու մէջ ու թռիչք չունին :

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(2 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ անկախ երեսփոխանը՝ Ժան Ճուրքատ մեռաւ անցեալ օր, կառքը վարած ատեն, զոհ երթալով սրտի տագնապի մը։ Ճուրքատ, 57 տարեկան էր եւ Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահը։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ Վենետիկի փառատօնը վերջացաւ Կիրակի օր։ Առաջին մրցանակը տրուեցաւ երկու իտալական ժապաւէններու՝ Ռոսելլինիի «Զօրավար Տէլլա Ռովեռէ»ին եւ Մոնիչելլիի՝ «Մեծ պատերազմին»։ Լաւագոյն բեմադրութեան մրցանակը տրուեցաւ Շուէտացի՝ Պերկմանի։ Լաւագոյն դերասանները նկատուեցան՝ ամերիկացի Ճէյմս Սթիուըրթ եւ Ֆրանսուհի՝ Մատըլէն Ռոպէնսոն։

ՔԱՆԱՏԱՅԻ փրոֆ. Լինըս Փաուլինկ որ Նոպէլեան մրցանակաւոր է յայտարարեց թէ, վերջին տասնըչորս տարուան ընթացքին կատարուած հիւլէական փորձերու հետեւանքով, մէկուկէս միլիոն հոգի պիտի մեռնին։ Յայտնի փրոֆէսէօրը աւելցուց թէ ամէն մէկ փորձի հետեւանքով 30էն 60 հազար հոգի պիտի մեռնին։

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ Թագաւորին եւ նախագահ Նասրի խօսակցութիւններէն ետք, Գահիրէի մէջ հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը որուն մէջ արաբ երկու ղեկավարները կը շեշտեն իրենց համաձայնութիւնը՝ «ազատագրելու համար արաբ ժողովուրդները օտար լուծերէն»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մեծագոյն ճարտարարուեստագէտներէն՝ Մարսէլ Պուսաք Փարիզ վերադարձաւ երեք օրուան այցելութիւն մը տալէ ետք Խորհրդ. Միութիւն։ Պուսաք տեսակցութիւն մը ունեցած է Խրուշչեւի հետ Միջազգային կացութեան շուրջ, եւ այս առթիւ յայտարարած է թէ միջազգային յարաբերութեանց զարգացումը կրնայ նկատի առնուիլ լաւատեսութեամբ։ Պուսաք Մոսկուա գացած է Փարիզի խորհրդային դեսպանին հրաւէրով։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Հայէչեան 1500 ֆրանք կը նուիրեն Շաւարշ Միսաքեան սրահին։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօմոնի «Յառաջ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 9-ին։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կուանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (**Cours Classique**)։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ՚ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը։

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը։

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Յարգ. յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական։

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական։

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ննամսեայ) 150·000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը։

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խեղճ կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար։

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը։

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique

3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊԵԱՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԵՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Դիմել հեղինակին՝

Via Pacini 30, MILANO

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Անդաստան

ԹԻՒ 10

ԱՆԴԱՍՏԱՆ Գրականութեան Արուեստի ԱՆԴԱՍՏԱՆ Հայ եւ Օտար գրականութեան ԱՆԴԱՍՏԱՆ

Խմբագիր

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

46, Rue Richer - PARIS (9·)

Գին՝ 1200 ֆրանք

Արտասահման 4 տոլար

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են։ Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան։

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով։

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նոր, Լը Րէնսի։

Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 21

Ծնողներուն բացառիկ դիւրութիւն մը ընծայելու համար, արձանագրութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ վերամուտին օրը։

Collège Arménien S. Moorat

26, Rue Troyon - SEVRES (S. & O.) Tél. OBS. 18-28

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐԸ

Իրենց Հաստատութեան մէջ կ՚ընդունին, գիշերօթիկ, 5էն 13 տարեկան աղջիկներ։ Քոյրերուն հսկողութեամբ, աշակերտուհիները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցի դասընթացքներուն եւ կը հետեւին հայերէնի, նուագի, ուսումներուն։

Արձանագրութեան եւ յաւելուածական տեղեկութիւններու համար դիմել տեսչութեան՝

SŒURS ARMÉNIENNES

73, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse S. et O.

Tél. : No 179

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 9 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8590 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4391

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

« Դեմոկրատ » Թուրքիոյ նորագոյն պատմութեան մէջ սեւ թուական մը կը կազմէ 1955 Սեպտեմբեր 6ը : Օրուան քաղաքական թոհուբոհին մէջ պէտք չէ անտեսել անցնիլ անոր տարեդարձը :

« Սեւ Թուական » մակդիրը կ'ընդունին քիչ շատ զարգացում ունեցող Թուրքերն անգամ, երբ ակնարկութիւն կ'ըլլայ այդ հարաչուք օրուան դէպքերուն :

Ատնան Մէնտերէսի կառավարութիւնը իր հինգ տարուան սանձարձակ իշխանութեան օրերուն չէր կրցած զարմանել « Հալք » կուսակցութեան բացած վէրքերը : Ընդհակառակն երկիրը սնանկութեան դուռն էր հասած :

« Թրումընի վարդապետութիւն »ը միլիոններով ստակ կը հոսեցնէր Թուրքիոյ պետական գանձը, որ պարզապէս դանայեան տակառ մըն էր դարձած :

Ներքին դժգոհութիւնը՝ երկրին մէկ ծայրէն միւսը՝ ծանր համեմատութիւններ կը ստանար :

Գահազուրկ «Հալք»ը ընդդիմադիր դարձած՝ օրուան իշխանութեան դէմ իր յարձակումները գերագոյն աստիճանին էր հասցուցած :

Ընդդիմադիր նոր կուսակցութիւններ կը կազմուէին «Հուրիյէթ» եւ « Միլլիյէթ» անուններուն տակ, պայքարելու թեան դէմ : Ծիշդ հոգեբանական այդ վայրկեանին :

Կիպրոս օգնութեան հասաւ Դեմոկրատ կառավարութեան, որ ներկայացած առիթը լաւագոյն շահագործեց՝ յաչս ռամիկ ժողովուրդին իր քաղաքական վարկը բարձրացնելու համար :

Սքանչելի դրամագլուխ մըն էր Կիպրոսի խնդիրը՝ Թուրքին ազգային մոլեռանդութիւնը բորբոքելու եւ ընազդական կիրքերը արթնցնելու համար :

Կառավարութիւնը կեր հայթայթեց ամբոխին : Ժողովրդականութիւն շահեցաւ եւ մոռցնել տուաւ դժգոհութիւնը :

Քաջալերեց «Կիպրոս Թուրք է » կազմակերպութիւնը : Սերտ կապեր հաստատեց կղզիի Թուրք ազգայնականներուն հետ, որոնց պետը՝ Տոքթ. Քիւչիւք՝ ջուրի ճամբայ դարձուց Պոլիսն ու Անգարան եւ ամբոխավարական ճառերով թունաւորեց մթնոլորտը :

Բոլոր փաստերը կը հաստատեն թէ Սեպտեմբեր վեցի դէպքը շաբաթներ առաջ կազմակերպուած էր կառավարութեան կողմէ :

Թուրքիան այն երկիրն է, ուր առանց օրուան իշխանութեան հրամանին կամ լռելեայն քաջալերութեան՝ տերեւ չի շարժիր :

Քրիստոնեաներու, մասնաւորաբար Յոյներու դէմ յարձակումը — ըստ ծրագրի — տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 6ին միաժամանակ Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ : Ամէնէն ծանր դէպքերը պատահեցան Պոլսոյ մէջ : Մօտակայ քաղաքներէն ու գիւղերէն կառախումբով ջարդարարներ ու աւարառուներ բերուած էին Պոլիս : Բոլորն ալ զինուեցան նոյնատեսակ բիրերով եւ քանդիչ երկաթներով :

Պատրուակ մը պէտք էր կարծեցեալ « ժողովրդական պոռթկում»ը արդարացնելու համար : Թուրք գործակալ մը ռումբ մը պայթեցուց Սելանիկի Թրքական հիւպատոսարանին մէջ : Եղեռնագործը վերագրուեցաւ Յոյներուն :

Ասիկա եղաւ ազդանշանը : Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը բացառիկ թիւեր հրատարակեցին գրգռիչ մեծատառ խորագիրներով :

Յարձակումը սկսաւ Բերայէն եւ շուտով հասաւ մինչեւ հեռաւոր արուարձանները :

Արդի՞ւնքը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՈՍԻ ՀԱՐՑԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

★

ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԼԱՈՍ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր Ապահովութեան Խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարած էր քննելու համար Լաոսի կացութիւնը :

Ուաշինկթընի կարգ մը շրջանակները շատ մտահոգ են այս կացութենէն որ լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է Խրուշչեւի այցելութեան նախօրեակին : Ոմանք նոյնիսկ կը մտածէին յետաձգել տալ Խրուշչեւի ճամբորդութիւնը :

Ապահովութեան Խորհուրդին նիստին ընթացքին, ինչպէս կը սպասուէր Խորհրդային Միութեան պատուիրակը՝ Սոպոլեւ բացասական դիրք մը բռնեց :

Նիստի բացումէն անմիջապէս ետք կարելի չեղաւ օրակարգի անցնիլ, կանոնագրական վիճաբանութիւնները մէկ ժամէն աւելի տեւեցին : Նախագահը եւ ընդհ. քարտուղարը՝ Համըրշոլտ պաշտպանողականի վրայ էին արդէն : Ծանօթ է որ ժողովը «ստիպողական» բնոյթ ունէր եւ անդամները այդ պատճառով հրաւիրուած էին : Խորհրդ. Միութեան պատուիրակը անմիջապէս առարկեց որ ժողովը հրաւիրուած է կանոնագրական օրէնքներէ դուրս : Այս դիտողութիւնը արգելք չեղաւ որ մէկի դէմ 10 ձայնով օրակարգի վրայ արձանագրուի Լաոսի հարցը : Սկզբնական վիճաբանութիւնները սակայն ցոյց տուած էին թէ ամուլ կացութիւն մը ստեղծուած էր եւ կարելի պիտի չըլլար արդիւնքի մը յանգիլ :

Ֆրանսա, Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգները բանաձեւ մը ներկայացուցին որ բաւական հաշտարար ոգի մը ցոյց կու տար : Ընդառաջ չերթալով Լաոսի դիմումին որ ՄԱԿի ուժեր կը պահանջէր իր հողը պաշտպանելու համար, երեք Արեւմտեաններ կ'առաջարկէին պարզապէս քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել, նախապէս կազմելով ենթայանձնախումբ մը բաղկացած՝ Արժանթինէ, Իտալիայէ, Ճափոնէ եւ Թունուզէ : Այս յանձնախումբին հրահանգուած է. — « Ուսումնասիրել՝ Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ եղած յայտարարութիւնները Լաոսի վերաբերեալ, ընդունիլ ուրիշ յայտարարութիւններ եւ փաստաթուղթեր, եւ կատարել հարկ տեսնուած բոլոր քննութիւնները » : Այս յանձնախումբը ժամ առաջ պէտք է տեղեկագիր մը պատրաստէ եւ ներկայացնէ :

Խորհրդային տեսակէտը անմիջապէս յայտնի եղաւ : Արքատի Սոպոլեւ ընդդիմանալով այդ յանձնախումբին կազմութեան կ'առաջարկէ գործը յանձնել 1954-ին կազմուած յանձնախումբի մը որուն պաշտօնն էր վերին հսկողութիւն մը ապահովել Հնդկաչինի համաձայնութեանց գործադրութեան վրայ : Սոպոլեւի համար Լաոսի մէջ ստեղծուած «վտանգաւոր» կացութիւնը Ֆիւու Սանանիքոնի կառավարութեան կողմէ կրնայ լուծուիլ միայն եթէ կրկին նկատի առնուին 1954ի Ժընեւի համաձայնութիւնները :

Այն ատեն կազմուած յանձնախումբին անդամ են՝ Քանատա, Հնդկաստան եւ Լեհաստան : Խորհրդային պատուիրակը չեշտեց նաեւ թէ Լաոսեան կառավարութեան նախաձեռնութիւնը «կը թունաւորէ միջազգային կացութիւնը», եւ այդ ճիշդ այն միջոցին երբ որոշ հաշտարար ոգի մը կ'երեւի :

Սոպոլեւէն ետք, խօսք կ'առնէ ամերիկեան պատուիրակը՝ Քապոթ Լոճ : Կը պնդէ որ Խորհուրդը վաւերացնէ արեւմտեան բանաձեւը : Յանուն Ֆրանսայի Արման Պերար կը դտնէ որ անպայման պէտք է պատասխանել Լաոսի կոչին, նոյն կարծիքն ունի անգլիական պատուիրակը : Բանաձեւին կողմնակից են նաեւ՝ Արժանթին, Քանատա, Ազգ. Չինաստան եւ Թունուզ :

Նոր նիստ մը պիտի գումարուէր գիշերը :

Օրը Օրին

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ժողովուրդի մը լեզուն օրը օրին շնչող, սնանող եւ զարգացող տարր մըն է. եւ երբ այդ, ամէն ապրող արարածի նման կը պահանջէ «զիւաց իւր հանապազորդ» :

Այս կենսական օրէնքէն բացառութիւն չի կազմեր Մեծասքանչի փառաւոր զաւակը՝ աշխարհաբար լեզուն : Բարեբախտաբար չափահաս է ան այսօր եւ հակառակ անոր որ, տասնեակ տարիներէ ի վեր, գրկուած է իր «աւանդական խնամակալներուն» գուրգուրանքէն, ան կ'ապրի ու կը զարգանայ իր վաստակով, շնորհիւ աշխարհական նուիրեալներու դժուարին պայմաններու մէջ կատարած մեծ ջանքերուն :

Աւաղաղը չխօսած երեք անգամ ուրացող առաքեալներէն չենք :

Չենք ուրանար «աւանդական խնամակալ » Մխիթարեան վանքերուն, անցեալի տքնաջան Մխիթարեան վարդապետներուն անկորնչելի վաստակը, Մեծասքանչը փրկելէ ետք՝ անոր արժանաւոր զաւակը հասցնելու համար այսօրուան չափահաս վիճակին : Երէցներուն վաստակը չի կրնար արդարացնել կրտսեր Մխիթարեանց անտարբերութիւնը :

Ի՞նչ կը պակսի Մխիթարեանց նոր սերունդին : Գիտութի՞ւն՝ քաւ լիցի : Նիւթի՞ւմ՝ չենք ուզեր պատասխանել եւ մեղանչել :

Երկու վանքերն ալ, շնորհիւ Մեծն Մխիթարի ձգած անչափ ժառանգութեան եւ այնուհետեւ որոշ ժառանգորդներու դարաւոր գործին, այսօր ալ ունին, զուցէ անցեալէն նուազ բարեբեր, բայց միշտ կարեւոր ցանք եւ հունձք մը հայագէտ միաբաններու : Ունին նոյն եւ արդիական սարքաւորումով հայատառ տպարան : Ունին իրենց հայագիտական սեփական թերթերը, որոնց կողքին վրայ խոշոր տառերով, մէկը սեւ միւսը կարմիր մելանով, գրուած է «Հանդէս Ամսօրեայ» եւ «Բազմավէպ ամսագիր» :

Էր երբեմն, «ամսագրեր» էին անոնք :

Այսօր, տարուան չորս եղանակներուն պէս եւ անոնց հետ միայն, տարին չորս անգամ լոյս կը տեսնեն այդ «ամսագրերը», այն ալ կանոնաւոր տմրիներուն : Ծանօթ էինք բազմաթիւ պաշտամունքներու. եղանակապաշտ աղանդին նոր կը ծանօթանանք :

Այնուհետեւ մեր գործն ալ կը դիւրանայ : Երբ այդ «ամսագրերու» այս կամ այն թիւը յիշելու պէտք ունենանք, փոխանակ ամիսի, ժամանակագրական թիւի եւ այլ յիշատակութիւններու, պիտի բաւէ տալ եղանակի մը անունը : Այսպէս, քանի մը օր առաջ, ստացանք «Հանդէս Ամսօրեայ» անցեալ ... ձմրան թիւը : Անկէ քիչ մը առաջ, յաջորդաբար եւ եղանակները հրմշտկելով, հասած էին «Բազմավէպի» թիւ գարունն ու թիւ ամառը : Գարնանային թիւի լեզուական «զբօսանքին», նոյն զբօսասիրութեամբ՝ պիտի անդրադառնանք յաջորդիւ :

Գիտենք թէ երկու վանքերն ալ պէտք եղած լեզուաբաններն ու տպագրական միջոցները ունին, աշխարհաբարի առօրեայ կեանքով, անոր շարունակական ու անհրաժեշտ զարգացումով ալ զբաղելու : Ի՞նչ չափով կը տրամադրեն զանոնք այս նուիրական նպատակին : Այդ չափը առնելու մանրամեթրը ստեղծուած չէ դեռ :

Բանասիրական, քերականական, տարբական ուղղագրութեան աշխատանքէն շատ ու շատ աւելի ստիպողական դարձած է այսօր, գիտութեանց ու արուեստից՝ ժամանակակից կեանքի ամէնօրեայ յայտնութիւնները հայերէն լեզուով կարենալ արձանագրելու համար, նորիմաստ կամ նոր բառերու գործով զբաղիլ : Առանց սավը կամ չգոյութիւնն է որ մահացու տեղքայլի է մատնած մեր աշխարհաբարը :

Ի՞նչ փորձ, ջանք կամ պրպտում կը կատարեն այդ ուղղութեամբ Մխիթարեան «ամսագրերը» : Եթէ չըլլային աշխարհական ամսագրերը, որոնք ամէն ամիս լոյս կը տեսնեն. չըլլային օրաթերթերը, որոնք հեւ ի հեւ ու ի գին ամէն զոհողութեան կուտան «զիւաց մեր հանապազորդ», ի՞նչ պիտի ըլլար մեր կենդանի լեզուին վիճակը :

Չենք ուրանար որ Մխիթարեան «ամսագիր» հանդէսները բոլոր եղանակին զաղջ, տաք, զով ու պաղ պեղումներ կը կատարեն Մեծասքանչի դարաւոր անցեալին մէջ : Եւ մեր լեզուական թանգարանը օրէ օր կը հարստանայ :

Թանգարանները անհրաժեշտ են ու անփոխարինելի, անշուշտ, *լեզուի* մը մեծագոյն փառքին համար : Մեծ փառքի տակ թաղուի՞լ թէ նուազ փառքով ապրի՞լ :

Փառքի հասնելու համար նախ պէտք է երկար ապրիլ : Այս է աշխարհաբարին պահանջն ու սպասածը մեր վանքերէն ալ :

Primum vivere, deinde philosophari !

Այնպէս չէ՞, Մխիթարեան Հայրեր :

ԿԱՐԱՒ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԷՆ մինչեւ Փեքին պայքարը կը շարունակուի Ֆրանսական հիւլէական ռումբին դէմ : Գահիրէի մէջ ամերիկեան եւ ասիական 25 երկիրներ շարք մը բանաձեւեր քուէարկեցին դատապարտելով Ֆրանսական յառաջիկայ փորձերը Սահարայի մէջ : Լոնտոնի մէջ, կիրակի օրուընէ սկսեալ, ցոյցեր պիտի կատարուին հիւլէական ռումբին դէմ եւ մէկ շաբաթ պիտի տեւեն :

(Լուրերու շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

●

Յառաջի խմբագրատունը այցելեցին .

1.— Տոքթ. Գեղամ Այվազեան, որ Հայաստան գացած էր եւ կը վերադառնայ իր բնակավայրը, Սինսինաթի (Ամերիկա) :

2.— Տոքթ. Ստեփանեան, որդին մեր ողբացեալ ընկերոջ Տոքթ. Ստեփանեանի, Իրանի Հայ գաղութին կարեւոր դէմքերէն մին, որ պտոյտ մը կատարելէ ետք Միջին Եւրոպայի մէջ, կը վերադառնայ իր բնակավայրը, Թեհրան :

3.— Տոքթ. Թեմիզճեան, որ պտոյտ մը կատարելէ ետք Եւրոպայի մէջ, կը վերադառնայ իր բնակավայրը, Խարթում :

4.— Պ. Սիմոն Սիմոնեան, տնօրէն « Սեւան» հրատարակչականին եւ վարիչ-խմբագիր «Սփիւռք» շաբաթաթերթին, որ պտոյտ մը կատարելէ ետք Միջին Եւրոպայի մէջ, կը վերադառնայ իր բնակավայրը, Պէյրութ :

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Բաւական ծանր եւ պատասխանատու գործ է յօդուածի մը սահմաններուն մէջ փորձել տալ քառասնամեայ շրջանի մը երկունքն ու վաստակը, այնքան այլազան թէ բանաստեղծներով եւ իրենց գործերով: Մարդկային հոգին է որ ինքզինք կը թարգմանէ բանաստեղծութեան մէջ, իր ներքին յուզումներովն ու զալարումներովը, բնութենէն ստացած իր անհուն տպաւորութիւններովը, իր վիշտերովն ու հրճուանքովը, իր խանդավառութեամբը եւ խռէալներովը: Սփիւռքի հայ բանաստեղծներուն վաստակը կարելի է երեք հիմնական բաժանումներու վերածել. —

Բանաստեղծութիւն մը, որ կ'արտայայտէ ներքին յուզումներ, վիշտ, տառապանք, երջանկութիւն, երախտապարտութիւն եւ կեանքի այլազան երեւոյթներ:

Բանաստեղծութիւն մը, որ կը ներշնչուի բնութենէն ստացուած տպաւորութիւններով:

Բանաստեղծութիւն մը, որ գգայուն ճակը պաշարող խորհուրդներէն կ'առնէ իր սնունդը, որուն մէջ իմացական տարրը գերակշիռ է:

Այս տարրերով քնարահար մը քնարերգակ բանաստեղծն է, որ արուեստին կը ծառայէ առանց ուրիշներուն պարտադրութեան: Այսպիսի բանաստեղծութիւն մըն է, որ մեր սրտերուն եւ հոգիներուն կը խօսի, մեզ կը յուզէ, արտասուել կու տայ: Ծ. Մանտալեան այս մարզին մէջ ալ միակողմանի է: Ինչպէս տեսանք, ան կը փնտռէ միայն տառապանքը, եւ ով որ երգած չէ ան, օտար է բանաստեղծութեան: Մարդկային իրականութեան մէջ անհունօրէն բարդ ու այլազան են զգայութիւնները, ինչպէս վերը սահմանեցինք:

Ա. Ծառուկեանի «Թուղթ առ Երեւան»ը վիճաբանութեան մը յանդուգն եւ ճարպիկ մէկ պատասխանն էր տաղաչափուած, Հայաստանի գրողներէն Գ. Աբովի անարգալից մէկ գրութեան: Թիւրիմացութիւն էր այդ գրուածքը օրինակ առնել եւ Վարուժաններու եւ Մ. Պէշիկթաշլեաններու հետ բաղդատել: Աւելցնելով թէ հեղինակը Երեւան գնաց եւ «Ջահակիրը խաղաղարար դարձաւ»: Կ'ընդունիմ որ այդ տողերը գրուած էին անսահման զաւնութիւնով, արդար զայրոյթով ու տառապանքով: «Առագաստներ» հատորը նոյն հեղինակէն, ծայրէ ծայր տրտմութիւն, թշուառութիւն, գրկանք կը խորհրդանշէ. իր երգերը «Դաշ-կահար» կ'անուանէ.

« Հայրենազո՛ւրկ իմ ընկեր, աքսորի
խոնջ իմ եղբայր ,
Այս դալկահար երգերում մէջ փնտռէ
ցո՛լքն օրերուդ ,
Դաշունահար երազիդ փնտռէ մարմինն
ոգեվար ,
Փնտռէ հոգիդ՝ պայքարի մէջ իր բախտին դէմ անզուր »:

Այս եւ սոր պէս բազմաթիւ քերթուածներ յստակ կը դարձնեն այն կլիման, որուն տակ ապրեցան մեր բանաստեղծները:

Մենք ալ կը հաստատենք «տժգոյն գրողներու » գոյութիւնը, ինչպէս նաեւ գոյութիւնը տժգոյն բանաստեղծներու: Բայց որեւէ բանաստեղծի վաստակէն քանի մը տողերու մէջբերումով ճիշդ չէ Սփիւռքի բանաստեղծութեան քննադատութիւնն ընել ընդհանրապէս, ինչ որ կ'ընէ Ծ. Մանտալեան, խօսելով հեղինակներուն գործին «չքաւորութեան եւ ամլութեան » մասին: Այսպիսի կարծիք մը յայտնելու համար պէտք էր ծանօթ ըլլար քառասնամեայ Սփիւռքի Հայ Բանաստեղծութեան, որովհետեւ՝ անկախաբար քանակէն, շատ մը քնարահարներ որակով գործեր տուած են: Կը թուի թէ Ծ. Մանտալեան նկատի առած է միայն սիրային քերթուածներու փունջ մը, կարենալ բացասական վերաբերում մը արձանագրելու համար:

Քնարերգական չունչով, ներքին ձայներու արձագանգը կ'առնենք յաճախ, երբ ճշմարիտ սիրոյ համար երգիչը իր հոգիին տառապանքը կ'երգէ: Եթէ Ծ. Մանտալեան բսէր մեզի թէ այսինչ երգիչին սիրոյ երգը արուեստակեալ է, չէ յաջողած, կեղծ է, եւ մեր սրտին ու հոգիին չի խօսիր, համաձայն պիտի ըլլայինք: Բայց ան կը ժխտէ ընդհանրապէս սիրային եւ քնարական բանաստեղծութիւնը: Արուեստի գործերուն մէջ իրաւունք չունինք առաջնութիւն տալ մէկ կամ միւս սեռին, եւ անձնական տեսակէտով ու ճաշակով մօտենալ անոնց: Դրապաշտ այս դարուն մէջ, կան բարեբախտաբար քնարահարներ, որոնք եթէ չեն երգեր լուսինն ու աստղերը, մարդկային տառապանքը, վիշտը, կեանքի եւ մահուան առեղծուածներու համար իրենց սիրտն ու հոգին կը բանան: Այս տարբերն են որ մենք պիտի փնտռենք նաեւ մեր արդի բանաստեղծութեան մէջ: Մեծ բանաստեղծներ կը պակսին նաեւ միջազգային գրականութիւններու մէջ: Եթէ ամէն մէկը գեղեցիկ երգ մը, փանկ մը, գերազանցապէս մարդկային, թուղթին յանձնած է, այդ արդէն գրական վաստակ մըն է:

Սփիւռքի հայ բանաստեղծները բազմաթիւ են, բայց անոնց մէջ առանձնաշնորհ գրողներ շատ են: Մերինտոսած անոնց մէջ ներշնչում մը, աստուածային շնորհ մը, երեւակայութեան ուժը պիտի ըլլայ: Եւ յետոյ, կարելի՞ է չտեսնել իմացական ճիգը վերջին քառասնամեակին, որուն ճարտարապետն եղաւ Սփիւռքի Հայ գրողը: Յ. Օշական իր վերապահութեամբ մէկտեղ, զիջում մը կ'ընէ ըսելով. «երբեմն պօտակի, երբեմն յստակ, թերեւս կ'ապրի եւ իր խորութեան, լրջութեան սուղ պահերուն կը վերածէ արուեստի »:

Սփիւռքի գրական սերունդը հոգեբով ծանրաբեռնուած, երբեմն անօթի ու ծարաւ, անստուգութեան մէջ տուաւ իր երգը, արուեստի վերածելով ինչ որ մարդկային հոգիէն կը բխի:

Հակառակ ամէն վերապահումներու, կրնանք յայտարարել որ մեր արդի բանաստեղծութիւնը, վերը յիշուած պայմաններուն մէջ երկնած է իր վաստակը, ինչո՞ւ անտեսել նաեւ մեր հաւաքականութեան ապրած երկիրներուն տարբերութիւնը: Ամէն երկիր իր կնիքը դրած է բոլոր զգայուն հոգիներուն վրայ: Խորքին մէջ Հայ են բոլորն ալ, բայց իրենց մտածումին, երեւակայութեան եւ ներշնչումին ակերը օտար են: Յաճախ անհաւասար է անոնց գործը եւ խաղաղ պայմաններու յատուկ երկունքի մը բնականութիւնը չունի:

Սփիւռքի հայ բանաստեղծին հոգեկան տագնապը հարազատօրէն պատկերացուած է, բանաստեղծ Գ. Աբովին ծանօթ լուսանքին տրուած արժանաւոր պատասխանին մէջ, զոր կը կարդանք « Թուղթ առ Երեւան» գրքոյկին մէջ.

« Եկել եմ տխուր — պօէտ մի չնչին,
Որպէս աշունից պոկուած մի տերեւ ,
Եկել եմ տխուր
Որպէս խոնջ կռունկ մի ժայռի վերեւ,
Եկել եմ տխուր — պօէտ մի չնչին,
Եւ խառնած շունչս բիւրերի շնչին՝
Երգում եմ նրանց
Խռովքը խորին եւ վիշտը անանց ···:

. . . .

Ո՞վ է նա -- մոլար ու անտէ՛ր տղայ,
Ի՞նչ է նա -- սուզուած նաւի մի խլեակ ,
Ո՛ւր է նա -- օտար ու խորթ մի աշխարհ ,
Ի՞նչ ունի -- ոչ հաց, ոչ տուն, ոչ զաւակ·
Ոչ մի կտոր հող անծայր աշխարհից
Ու ոչ մի երդիք այս երկնքի տակ ·—
Անվերջ մաքառող պայքարում հացի ·
Զունի նա ոչինչ՝ վշտերից բացի ···»:

Մեր ժամանակակից բանաստեղծներէն Ն. Սարաֆեան ուրիշ ձեւով կը պատկերացնէ Սփիւռքի բանաստեղծին հոգեկան խռովայոյզ վիճակը, ինքզինքը փնտռելով իր ցեղին մէջ: Անընական մի վանկը հետեւաբար, եթէ մեր բանաստեղծներէն շատերը յստակութեամբ գրիչ կը շարժեն:

Վենետիկեան Միաբանութենէն Վահան Տէր, որ բանաստեղծութեան երկու հատորներ ունի, կ'աղերսէ.
Մի՛ խնդրէք ինձմէ երգ ու խնդութիւն
Քնարս է ողբերգու, ես ալեկոծ ծով:

Հատորներէն մէկուն մէջ շարք մը ունի, որուն ընդհանուր խորագիրն է.
Տրտում է անձն իմ.

Ժամանակակից մարդկութեան մեծ ողբերգութիւնը կը խորհրդանշէ այս հատորը, որուն վերնագիրն է այնքան յատկանշական.
Խեղճ մարդկութիւն ····

Անկախ այս բոլորէն, մեր բանաստեղծները մշակած են հայրենասիրական, բնութեան նուիրուած, սիրային եւ իմացական, նոյնիսկ կրօնաշունչ բանաստեղծութիւններ, որոնց մէջէն ընտրանքով կարելի էր կազմել ծաղկեփունջ մը, ըՍփիւռքի Հայ Բանաստեղծութիւնը ներկայացնող: Բազմաթիւ են գրական այդ սեռին վաստակաւորները, որոնց մէջ տաղանդաւորները չեն պակսիր:

Կը խորհինք որ Ծ. Մանտալեան զաւնութեան եւ դժգոհութեան պահու մըն է, որ անարդանքի եւ անիրաւութեան կրակը թափած է անոնց վրայ, գրելով.

« Չեն արձագանգեր իրենց սնանկ զաւրուն ներկայացուցած այս աստուածային Մարտահրաւէրներուն, որովհետեւ փոթորիկ չկայ իրենց հոգիին մէջ, չկայ սուրբ կայծ իրենց սրտին մէջ. որովհետեւ չունին արդար զայրոյթ, չունին պատասխանդրութիւն, չունին հպարտութիւն, եւ չեն ճանչնար տառապանքին սրբազան արցունքը: Որովհետեւ ծոյլ են, որովհետեւ ամաննդ հեղինակներ են, որովհետեւ ոչ յօժար են, ոչ ալ պատրաստ են վճարելու մեծ բարձունքներուն հասնելուն գինը »:

Ծ. Մանտալեան եթէ ծանօթ ըլլար Սփիւռքի Արդի Բանաստեղծութեան, ճիշդ հակառակը պիտի գրէր, եւ պիտի տեսնէր որ շատերը մեր բանաստեղծներէն փոթորիկ ունին իրենց հոգիին՝ եւ սրտերուն մէջ կայծ, ինչպէս նաեւ զայրոյթ: Պատասխանդիր եւ հպարտ են եւ չափէն աւելի կը ճանչնան տառապանքը: Շատ կ'արտադրեն, որովհետեւ ծոյլ չեն եւ ոչ ալ ամաննոց հեղինակներ, եւ տրրուած պայմաններուն մէջ բարձունքներու հասնողներ կան եւ սակայն գրողի եւ ընթերցողի փոխ յարաբերութիւնը, ինչպէս միշտ, անբնական վիճակ մը ստեղծած է:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէքեաթ)

★

Եղբայր Լուսթիք սկսաւ քննել խորովածին փորը եւ ապա ըսաւ.

— Չեմ գտներ լեարդը:

— Սակայն ո՞ւր կորսուած է: Անկասկած որ բարի կինը հաւունիօրէն լեարդը համած չէր զայն մեզի տալէ առաջ:

— Որքա՛ն յիմար ենք մենք, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք: Հաւ մը երբեք լեարդ չունենար···

— Ինչե՛ր կը խօսիս, բոլոր կենդանիներն ալ ունին:

— Այո՛, բայց կը կորսնցնեն երբեմն···

— Թող այնպէս ըլլայ, պատասխանեց Սուրբ Պետրոս, եւ քանի որ ես այլեւս ախորժակ չունէի եւ կ'ուզէի միայն լեարդը ուտել, կրնաս ամբողջ հաւը միայնակ ճաշակել:

Եղբայր Լուսթիք երկրորդել չտուաւ անոր խօսքը: Լափեց խորովածին կէսը, եւ մնացածը տեղաւորեց իր պայուսակին մէջ:

*

Եւ ահա հասան գետի մը եզերքը, ուր ոչ նաւ կար եւ ոչ ալ լաստ, դիմացի կողմը անցնելու համար:

— Կրնանք հետիոտն անցնիլ: Առաջ ինկիր, ըսաւ Սուրբ Պետրոս:

— Պատիւը քեզի է, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք եւ մտքի ըսաւ. «Եթէ տեսնեմ որ մեր բարեկամը կը խրի ջուրին մէջ, ես կամացուկ մը ետ կը քաշուիմ»:

Սուրբ Պետրոս յառաջացաւ մինչեւ ջուրին մէջտեղը եւ ջուրը կը հասնէր միայն իր ծունկերուն: Եղբայր Լուսթիք ալ իր կարգին սկսաւ յառաջանալ: Ճիշդ այդ պահուն Սուրբ Պետրոս յորդեցուց ջուրերը եւ Եղբայր Լուսթիք շուտով շրջապատուեցաւ ջուրերով, մինչեւ վիզը···

— Օգնութի՛ւն, ընկեր, հոսանքը գլխ կը տանի, աղաղակեց:

— Ամէնէն առաջ, ըսաւ Սուրբ Պետրոս, խոստովանէ թէ դուն էիր որ կերար հաւուն լեարդը:

— Ո՛չ, ես ձեռք չզարկի, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք:

Ջուրը միշտ կը բարձրանար եւ շուտով պիտի խեղդուէր:

— Ի սէր Աստուծոյ, օգնէ ինծի, աղաղակեց դարձեալ:

— Ի՞նչ ըրիր լեարդը, ըսաւ Սուրբ Պետրոս:

— Չկա՛ր··· պատասխանեց ան յամառութեամբ:

Այն ատեն, Սուրբ Պետրոս տեսնելով որ փոխանակ խոստովանելու, յիմարը պիտի նախընտրէր խեղդուիլ, եւ չուզելով որ Լուսթիքը մեղքի մէջ մեռնէր, դադրեցուց ջուրին յորդումը եւ շուտով հասան միւս ափը:

Շարունակեցին իրենց ճամբան եւ հասան քաղաք մը, ուր տեղեկացան թէ թագաւորին դուստրը մահացու կերպով հիւանդացած էր:

— Է՛հ, ի՞նչ կը խորհիս ընկեր, հարցուց Լուսթիք, ահաւասիկ մեզի համար շահաբեր գործ մը: Երթանք բժշկենք իշխանուհին եւ մեր ամբողջ կեանքին համար այլեւս որեւէ մտմտուք չենք ունենար: Օ՛հ, անճարպարենք:

Եւ որովհետեւ Սուրբ Պետրոս չէր աճապարեր, Եղբայր Լուսթիք շարունակեց.

— Օն, սիրելի եղբայր, աճապարէ որպէսզի ժամանակին հասնինք եւ ապատենք իշխանուհին:

Սակայն, առանց իր ընկերոջ խօսքին անսալու, Սուրբ Պետրոս յառաջացաւ հանդարտ քայլերով, եւ երբ հասան պալատին առջեւ, տեղեկացուցին իրենց որ թագաւորին դուստրը մեռած էր:

— Ի՛նչ մեծ կորուստ, բացագանչեց Լուսթիք, քու դանդաղութեանդ պատճառով զանձ մը կորսնցուցինք:

— Հանդարտէ, պատասխանեց Սուրբ Պետրոս, ես ոչ միայն հիւանդները կըրնամ բժշկել, այլ կը յարուցանեմ մեռելներն ալ···

— Ինչ կ'ըսես, աղաղակեց եղբայր Լուսթիք ուրախութենէն վեր ցատկելով: Ուրեմն, եթէ յաջողիս, թագաւորը անպայմանօրէն իր կայսրութեան կէսը մեզի կու տայ:

Պալատին դրան առջեւն էին: Ամբողջ արքունիքը սուգի մէջ էր: Ցայտարարեցին իրենց ինքնութիւնն ու վեհապետին դուստրը յարուցանելու իրենց ցանկութիւնը···

Երբ թագաւորը իմացաւ այս, անմիջապէս հրամայեց որ իր սիրեցեալ դստեր մարմինը յանձնեն անոնց:

Ս. Պետրոս պահանջեց որ կրակ վառեն եւ բերեն իրեն կաթսայ մը լեցուն ջուր: Այնուհետեւ հրամայեց որ ամէն ոք դուրս ելլէ, բացի Եղբայր Լուսթիքէն:

Դրաւ կաթսան կրակին վրայ, եռացուց ջուրը, եւ դեռատի իշխանուհիին մարմինը կտրտելով, կտորները նետեց եռացած ջուրին մէջ, ուր անոնք խաշեցան մինչեւ որ միսերը անջատուեցան ոսկորներէն:

Այնուհետեւ, բոլորը դուրս հանեց ջուրէն, դրաւ խոշոր սեղանի մը վրայ, իրարու քով շարեց, եւ ապա, հանդիսաւոր շեշտով մը արտասանեց.

— Ամենակարող Աստծոյ անունով, մեռեալ, ոտքի ելիր ···:

(3 Շար·) ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԱՄՈՒՆ ՊԱՀԵԼԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

★

«Սով. Հայաստան» կը հրատարակէ (11 Օգոստոս) կարեւոր հրամանագիր մը, զոր ստորագրած են Հայաստանի «Գերագոյն Սովետի» նախագահ Շ. Առուշանեան եւ քարտուղար Ա. Գալստեան:

Հրամանագիրը նախ կը բացատրէ թէ Հայաստանի հասարակական տնտեսութեան կազմակերպութիւնները այժմ ի վիճակի են երկրի բնակչութեան հայթայթելու միս, կաթ ու գիւղատնտեսական այլ կարգի պարէններ, ուստի որոշուած է վերջ տալ քաղաքներու բնակչութեան տրրուած անասնապահութեան իրաւունքին, — այսինքն «անասնապահութիւնը պրիմիտիվ կերպով վարելուն, որը յանգեցնում է պետական ֆոնդերից հացի եւ այլ պարէնային ապրանքների գլալի ծախսման, բանուորական ուժը կտրում է հասարակութեան մէջ արտադրողական աշխատանք կատարելուց եւ, բացի այդ, քաղաքներում ստեղծում է հակասանիտարական պայմաններ»:

Հետեւաբար, 1959 Հոկտեմբեր մէկ թըւականէն սկսեալ, Երեւան, Լենինական եւ Կիրովական քաղաքներուն մէջ բնակիչները չեն կրնար «մթերատու եւ բանող անասուն պահել որպէս անձնական սեփականութիւն»:

Այս երեք քաղաքներուն մէջ, անոնք որ հակառակ հրատարակուած հրամանագրին, որոշուած թուականէն ետքը, անասուն կը պահեն իբրեւ անհատական սեփականութիւն, պէտք է գիտնան թէ կառավարութիւնը կ'առնէ սեփականատէրերուն ձեռքէն եւ կ'իւրացնէ, գինն ալ վճարելով «պարտադիր մթերման պետական գներով»:

Միւս կողմէ, որպէսզի, այս հրամանագրին հետեւանքով, սեփականատէրերը չմորթեն իրենց կովերն ու հորթերը, հրահանգ տրուած է պատկան մարմիններուն՝ լուսաբանել ժողովուրդը, հրաւիրելով որ, որոշուած թուականէն առաջ, կառավարութեան ծախեն իրենց անասունները «խոշոր եղջերաւոր անասունների համար գործող գնման գներով»:

Հրամանագիրը իրաւունք կուտայ նաեւ Հայաստանի նախարարական սովետին (խորհուրդ), որ կաթի, միսի եւ գիւղատնտեսական այլ պարէններու եւ մրթերքներու բարելաւման հարցին ուղղընթաց՝ անհատական սեփականութեան ձեւով անասուն պահելու այս արգելքը տարածել այլ քաղաքներու, քաղաքատիպ ու բանուորական աւաններու մէջ:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գերագոյն Դատարանը քննութեան տակ առաւ աւազակախումբի մը կատարած ոճրագործութիւնները:

Աւազակախումբին պետը, Ստեփան Տէր-Յովհաննիսեան, երկու անգամ դատուած է ու դատապարտուած, բայց խելքը գլուխը չէ եկած:

Հարցաքննութիւնը ցոյց տուաւ որ աւազակապետը, իր ընկերներով (Ռաֆիկ Մկրտիչեան, Վարդգէս Ղազարեան, Խորէն Բէջանեան, Հրաչիկ Թարջումանեան, Մանուկ Մարտիրոսեան, Գաբրիէլ Մանուկեան), հրէշային գործեր է կատարած, — յարձակում քաղաքացիներու բնակարաններուն վրայ, կողոպուտ եւ սպանութիւն: Այսպէս, անցեալ տարի Նոյեմբերին, գիշերով, Ն. Ալուչալու գիւղին մէջ, կը մտնեն Դաւիթ Բարսեղեանի բնակարանը, դանակով կը սպաննեն, կը չարչարեն կինը, կը քաշեն կը փրցնեն ականջի օղերը, կ'առնեն կը տանին ինչ որ կը գտնեն տունին մէջ իրրեւ արժէքաւոր առարկայ:

Նոյն այս աւազակախումբը կը կողոպտէ Ն. Ալուչալու գիւղին խանութը, Երուանդ Ալոյեանի բնակարանը՝ յափշտակելով 8400 րուբլի, նոյնպէս Մոլալու գիւղէն Մարտիրոս Սարգսեանի կնոջ զարդեղէնները, կ'իւրացնէ պետական պահեստի զանազան նիւթեր:

Գերագոյն Դատարանը աւազակապետը եւ ընկերներէն Ռաֆիկը եւ Վարդգէսը դատապարտեց գնդակահարութեան՝ իրենց գոյքերուն բռնագրաւումով, իսկ Բէջանեանը, Թարջումանեանը եւ Մարտիրոսեանը՝ 15ական տարի բանտարկութեան՝ իրենց գոյքերուն բռնագրաւումով, Գաբրիէլ Մանուկեանը՝ 10 տարի բանտարկութեան:

Գերագոյն Սովետի նախագահը մերժած ըլլալով մահապարտներուն ներում շնորհելու խնդրանքը, գործադրուած է վճիռը, գնդակահարուած են երեք աւազակները:

ԳՐՁԻ ՀԱՄԵՍՏ ՄՇԱԿ ՄԸ

«Գրական Թերթի» մէջ (7 Օգոստ.) Վրաստանի հայ գրագէտներէն Ծ. Թարգմեան կ'ողբայ Մաղաթ Պետրոսեանի մահուան տասնեւհինգամեակը:

Մաղաթ Պետրոսեան, որ մտերմութեան մէջ ծանօթ էր Մագի անունով, ծընած է 1866ին, Կոթի գիւղը (Նոյեմբերեան շրջան), ծաղկազարդ լեռներու մէջ: Դեռ պատանի, կը մեկնի Թիֆլիզ, կը մտնէ արհեստագիտական վարժարան մը, մանկութիւնը եւ աշկերտի կեանքը յետագային կը պատկերացնէ «Մանկութիւն» վէպին մէջ: Իր միւս գործերն են «Մեքենավարի յիշատակարանից», «Կապոյտ շապիկը», «Նոր Դարբնոցը», «Գաղտնի ծրարը», որոնք հրատարակուած են «Մուրճ» ամսագրին մէջ: Պատմուածքներու առաջին ժողովածուն լոյս տեսած է 1906ին, Թիֆլիզ: Աշխատակցած է «Դարբնոց» ամսաթերթին, զոր կը հրատարակէր Յակոբ Յակոբեան: Աշխատակցած է նաեւ «Կարմիր Ծիլեր» մանկական հանդէսին:

Իբրեւ բանուոր, երկար տարիներ աշխատած է Թիֆլիզի ջրմուղին մէջ: 1928ին կը տօնայ «Աշխատանքի հերոս» տիտղոսը: 1937ին կը տօնուի իր գրական գործունէութեան քառասնամեակը:

— Ա՛յ մարդ, մի՞թէ ես այդքան լաւ գործ եմ կատարել, որ ինձ գովում են, մեծարում, շատ յուզուած եմ... կ'ըսէր համեստօրէն:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Պետ. Հրատարակչականը ծրագրած է այս տարի տպագրել գիրքերու երկար շարք մը, որու մէջ կ'արժէ յիշել.

1.— Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» աշխարհաբար:

2.— Մ. Արազիի «Իրայէլ Օրի»ն:

3.— Կոմիտաս վարդապետի գործերուն «Լիակատար ժողովածուն» տասը հատորով:

4.— Թարգմանական գործեր, — «Սալամպօ» (Ֆլոպէր), Օմար Խայեամ, Լուի Արակոն, Դանթէ, Շէյքսպիր, Ա. Ֆըրանս, Բունին, Կովակիով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Այս տարի, Սեպտեմբերին, Սելանիկի մէջ բացուեցաւ միջազգային 23րդ տօնավաճառը, ուր ցուցադրուած են Հայաստանի արդիւնաբերական զանազան նուաճումներ, — չարժական ելեկտրակայան եւ ելեկտրական այլ գործիքներ, գինիներ ու քոնեաքի տեսակներ, ծխախոտ, գորգ:

× Երեւանի մէջ տօնուեցաւ Փրոֆ. Գէորգ Տիգրանեանի ծննդեան յիսնամեակը: Երաժշտական իր վաստակին մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնէ «Հայկական երաժշտական թատրոնը» բազմահատոր ուսումնասիրութիւնը (1956), երկու հատոր, ինչպէս նաեւ Ալ. Սպենդիարեանի կեանքին ու գործին նուիրուած իր մենագրութիւնը:

Գ. Տիգրանեանի երաժշտական վաստակին մասին խօսեցաւ Ռ. Զարեան: Ողջոյնի խօսքեր ըրին Ռ. Աթաբեան «Հայաստանի երաժիշտներու Միութեան կողմէ), Փրոֆ. Գ. Բուդաղեան (Կոմիտաս երաժշտանոցին կողմէ):

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ» ամսագիր, հանդիսարան՝ բանասիրական, գրական, գիտական, բարոյական: Թիւ 6 – 8, Յունիս – Օգոստոս 1959, Ս. Ղազար, Վենետիկ:

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ, հայագիտականուսումնաթերթ, Թիւ 1 – 4, Յունուար, Ապրիլ 1959, Վիէննա, Աւստրիա:

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ...

Ժամբուս վրայ ինկած, փռուած են ծառերն հսկայ:

Մէկ օրէն միւսը, մարդիկ զանոնք կտրեր, պոկեր են իրենց բունէն ու նետեր անտառին մէջ ցան ու ցրիւ:

Երէկ կանանչ էին, դալար, ծաղկած ու հովանի մարդոց գլխին, այսօր պառկած ու երկնցած գետնին վրայ, ալ չուք չեն տար անցորդին:

Պատկերը նոյնը չէ՞ մարդոց կեանքին մէջ:

Երէկ ոտքի, ողջ ու առողջ, կ'երթայ, կուգայ, իսկ վաղը մէկէն կը նայիս որ յանկարծ կ'իյնայ:

Երէկ կենդանի, խօսուն, գործօն շըրջագայող, իսկ վաղն ո՞վ գիտէ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ, ոտքերը կը կտրին մէկէն կոխած գետնէն ու քովդ չէ ան, ալ չկայ...

Ո՞վ ապահով է վաղուան վրայ կամ կրնայ յոխորտալ թէ ինք այսօր ուժեղ, թիկնեղ արարած մը, առողջ, կայտառ, զարուն դէմքով, ձիդ հասակով եւ այդպէս ալ պիտի մնայ...

Ո՞րու միտքէն կրնայ անցնիլ թէ իր արեւն այնքան փայլուն, պայծառ ու չէն, ի՞նչպէս կրնայ մէկէն սեւնալ, չիջիլ ու անհետիլ...

Բնութեան խաղեր չե՞ն միթէ որ կը զգացնեն մեզի թէ ոչ մէկ բան կայ ամուր, հաստատ այս անցաւոր աշխարհի վրայ, որ հաշուի առնուի:

Չէ՞ որ աշխարհն ամբողջ առեղծուած մըն է իր սկիզբէն, ծնած օրէն մինչեւ վախճան...

Երբ խորը մտածես, խելքդ ալ կուտաս...

Երբ կը տեսնես հող փոքրիկ մը խանձարուրին մէջ ծաղկած, իսկ քիչ անդին մահամերձ մը ոտքը փոսին քիչ մնացած:

Աշխարհն է պարապ թէ բնակիչը, որ իբր հիւր կ'երթայ կուգայ այսպէս ուշ կամ կանուխ, այսօր հոս է վաղը չկայ, մէկէն կ'երթայ...

Կեանքի պատկե՞ր թէ խաղ կամ հանելուկ մը վերուստ գրուած, զոր ոչ մէկը կրցաւ լուծել ցարդ...

Դառն է կեանքը երբ մտածենք այս իր ելեւէջներուն մասին, զանազան, ամէնօրեայ, ըլլան հեռուն կամ մօտը, երբ կը տեսնես, ըլլան անոնք սիրակցորդ, քու սիրելիդ, մտերիմդ, ընկերդ, բարեկամըդ, ազգականդ եւ վերջապէս անոնք զոնէ կը ճանչնաս, երբ մէկ օրէն միւսը կը թողուն քեզ ու կ'երթան չես գիտեր ո՞ւր, երբ դուն դեռ ողջ ես ու կ'ապրիս, կը սարսռաս ու կը տրտմիս:

Երբ մանաւանդ անոնց դէմքը դէմդ է միշտ եւ անոնց ձայնը քու ականջիդ այնքան մօտիկ եւ անոնց քայլերն կարծես քեզի կը հետեւին գաղտագողի:

Ի՞նչպէս անոնք յօղս կը ցնդին յանկարծակի: Կարծես թէ եղեր են թէ ոչ, միեւնոյն է, երա՞զ էին արդեօք արթուն վիճակով, ու սթափած անկուշտ հողը դեռ չգրկած....

Ի՞նչ հէքեաթ է կամ առեղծուած որ դեռ եւ ոչ մէկը լուծել կրցաւ, թէ աշխարհն է սուտ կամ իրաւ թէ մարդը խաղալիկ չորս հովերուն...

ՄԻՆ-ԱԼ

ՏԱԼԻԼԱ

Դ.

Դամասկոսի մէջ մարոնի աղջիկ մը սիրեցի. բայց սիրեցի հիացումով ու շըլացումով: Կոյրի մը աչքերը բացուելուն պէս բան մը զգացի. ա՞յս էր սէրը: Տալիլա — այս էր աղջկան անունը — ինքը կը զարմանար վրաս. կարծեմ թէ հարիւրապետի ոսկեզօծ համազգեստէն, մայթերուն վրայ ձգձգուող ու զարնուող սուրէս աւելի հրապուրուած էր քան ինձմէ. թեթեւ, զրօսասէր մէկն էր, լուրջ խօսակցութեան մը եւ մեծ ըմբռնումներու անկարող: Ես՝ իմ մտքիս մէջ զինքը ամէն կատարելութիւններով օժտեր էի. սիրեցի զինքը, իր անունէն սկսելով մինչեւ ոտքին սիրուն շըփշըփները:

Տալիլա երկայն ծովածուփ մազեր ունէր որոնք իր ոսկեզանդ գրուագներով շրջապատուած փոքրիկ տիատէմէն դուրս կը թափէին անհնազանդ եւ կամակ ցայտուցքներով. կարմիր չուխայէ պզտիկ սէյմէնին մէջ չղմող լանջքը՝ նրբաթել կալի մը պարկեշտօրէն կրկնուած ծալքերով ու փրփուրներովը՝ զոդ առած առագաստի մը կը նմանէր. իր շալվարը սեւ մետաքսէ էր:

Արքենի հասակով— բարակամէջք աղջիկ մըն էր Տալիլան եւ իր հրապոյրներուն գիտակցութիւնը ունէր. կ'երգէր եւ ուտի վրայ նուագել գիտէր. իր մօտ, օթոցին վրայ, իր ոտքին քովիկը անցուցած ժամերս, անխօսիկ անմոռնչ վերացումներով՝ շնորհալի երազի մը յիշատակը ձգած են հոգւոյս մէջ:

Բայց որքա՛ն անհաստատ սիրտ մը ու թեթեւ գլուխ մը. իր քաղցր նայուածքը՝ արեւուն ճառագայթին պէս՝ խտիր չէր դներ իրմով ապրողներուն մէջ ու ամէնքըն ալ հաւասարապէս իր լոյսովը կ'ողողէր, ինչպէս կ'ըսէ Ֆրան տը Բոնրինեան: Ես՝ նախանձոտ, հպարտ ու նեղսիրտ, չկրցայ հանդուրժել սոր. սրտմտեցայ. Տալիլա զարմացաւ. ինչ կ'ըլլէր առկէ ձեռքս բռնեց ու համոզել ջանաց զիս. այնքան մարդիկ երջանիկ կ'ըլլային իր մէկ բառովը. կրնա՞ր այսքան շնչին բան մը զլանալ անոնց:

— Ձե՞ս սիրեր գեղեցիկ կնոջ մը երեսը նայիլ երբ որ փողոցը հանդիպիս, հարցուց ինծի:

— Երբեք, ըսի իրեն խստութեամբ:

Ե.

Հինգ տարի վերջը, Հալէպի մէջ զօրարանակին կը ծառայէի. օր մը, քրիստոնեայի մը տունէն կանչեցին զիս վիրաբուժական գործողութեան մը համար: Գետինը փռուած անկողնին մէջ կին մը տեսայ:

— Տօքթօր կանչեց իր անուշ ձայնովը: Տալիլան էր:

Մօտեցայ ու քննեցի խոցը: Գրեթէ սրտին վրայ, ուռիչ վէրք մըն էր որ իր զունդ ու կարմրած ցցունքովը՝ մարմնին անբիծ ճերմակութեանը վրայ խոյացող գիշատիչ թռչունի մը գլխուն կը նմանէր:

— Ի՞նչ պիտի ընես, տօքթօր, հարցուհիւանդը աղերսարկու ձայնով:

— Մի վախնար, ըսի իրեն:

Բայց ան իր պաղատանքը աւելցուց. սենեակին մէջ լեցուող բազմութիւնը դուրս ելաւ. մայրը ու ես մինակ մնացինք իր քովը: Տալիլա կը չարունակէր լեզու թափել:

— Պիտի մեռնի՞մ, Տօքթօր:

— Ոչ, ոչ, հիմա կ'ազատիս:

Մայրը բացաւ լանջքը ու ես նշտրակս կեղանկին մօտեցուցի:

— Անդին նայէ:

— Քու ձեռքդ թող մեռնիմ, ըսաւ Տալիլա մեղմիւ:

Դանակը զպաւ.... Աստուած իմ, ի՞նչ բրաւ ձեռքս, ճնչեց զիս յանկարծ ու նըշտրակս մոլորեցուց: Երբեք չգիտցայ. կտրուած երակէն արիւնը փտակի պէս կը հոսէր ու վրաս կը ցայտէր. դուրս վազեցի օգնութիւն ուզելու համար. ես որ վարպետ վիրաբոյժ մըն եմ, ապիկար մարդասպան մը դարձած էի: Հոսումը դադրեցնելու բոլոր հնարքներս ի դերեւ ելան:

Տալիլան իմ ձեռքիս մեռաւ, ճիշդ ինչպէս որ գերագոյն պչրանքի մը վայրկեանին փափաքած էր:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(3 եւ վերջ)

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին Ֆրանսայի դպրոցական վերամուտը կը սկսի : Աշակերտներու ընդհանուր թիւն է՝ 9·618·000 :

ՆԱԽԱԳԱՀ Այզընհաուըր Ուաշինկթըն վերադարձաւ եւ յայտարարեց թէ ամէն ինչ սքանչելի կ'երթայ : Նախագահը աւելցուց.— «Բոլոր խնդիրները, ինչ որ ըլլայ անոնց կարեւորութեան աստիճանը, լուծուեցան պետական ղեկավարներու հետ ունեցած խօսակցութիւններովս : Ժամբորդութեանս ընթացքին հաստատուեցաւ Արեւմտեան միասնականութեան ձայնը » :

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ մշակութային հարցերու նախարարը՝ Անտրէ Մալրօ ճառ մը խօսելով ըսած է .— Լատին Ամերիկան աշխարհի ճակատագրին մէջ մտաւ, յոյսի երկրամասն է : Նախագահ Տը Կօլ Մալրօյի միջոցով նամակ մը ղրկած էր Արժանթինի հանրապետութեան նախագահ՝ Ֆըրոնտիսիի :

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՆԵՀՐՈՒ յայտարարեց խորհրդարանին առջեւ թէ Սպիտակ գիրք մը լոյս տեսած է պարզելով Հնդկաստանի եւ Համայնավար Չինաստանի յարաբերութիւնները 1954 Յուլիս 17էն ի վեր :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը հաղորդած է « Փրաւտա »յի մէկ յօդուածը որ խստօրէն կը քննադատէ երկրագործական արտադրութեան նուազումները եւ երկրագործները որոնք չեն հասնիր եօթնամեայ ծրագրին նախատեսած քանակութեան :

ԱՆՔՈՆԱ իտալական քաղաքը մրրիկի մը հետեւանքով մեծ վնասներ ունեցած է չորս միլիառ հինգ հարիւր միլիոնի կը հասնի առաջին հաշիւը : 15 հոգի մեռած եւ քանի մը հարիւր հոգի վիրաւորուած են :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Միութիւնը մերժեց մուտքի վիզա տալ Նիքոլա Փասթերնաքի որ ծանօթ գրագէտին եղբօր որդին է եւ ուզած էր անգլիացի ուսանողներու խումբի մը հետ Խորհրդ. Միութիւն այցելել :

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ մը ծագած է Ֆոնթէնըպլոյի անտառներուն մէջ : Երկար ատեն չկրցան հրշէջները բոցերը մարել եւ Պարպիզոնի շրջանը ինչպէս նաեւ ազգային թիւ 7 ճամբան վտանգուած էին :

ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱՅԻ Արաբական Լիկայի ժողովին մէջ 15 միլիառի պիւտճէ մը քուէարկուեցաւ Ալժերիոյ ազատագրական ճակատին : Որոշ տարակարծութիւններ կան սակայն պաղեստինցի գաղթականներու հարցին առթիւ :

ԱՆԳԼԻՈՅ Վարչապետ Մաք Միլըն Սկովտիա գնաց Թագուհին տեսնելու եւ անոր հաղորդելու համար ընտրութեան թուականները : Մոսկուայի մէջ աշխատաւորական պարագլուխը՝ Պիվըն յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը հաւանաբար յաղթէ յառաջիկայ ընտրութեանց :

ԼԱ ՔԱԼԼԱՍ աշխարհի ամէնամեծ երգչուհիներէն մէկը պիտի ամուսնալուծուի : Կ'ըսուի թէ յոյն նշանաւոր Օնասիսի հետ սիրային վէպակ մը ծագած է ծովային զբօսապտոյտէն ի վեր :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ 598 Ֆելլականներ պատերազմելու վիճակէ դուրս հանուած են :

« *ԼԱՊԸՐ ՏԷՅ*»ի առթիւ (աշխատանքի օր) ամերիկեան ճամբաներու վրայ կառքի արկածի հետեւանքով 182 հոգի մեռած են :

ԵԿԱՄՈՒՏԻ տուրքի վճարումին երկրորդ մասը կրնայ վճարուիլ մինչեւ Նոյեմբեր 16, Ֆրանսայի մէջ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ այս շաբթուան ընթացքին պաքալորէայի երկրորդ քննութիւնը տեղի կ'ունենայ անոնց համար որոնք չյաջողեցան անցեալ Յունիսին :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօմոնի «Յառաջ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 9-ին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը : Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Րիւ Քոմփան :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Կարեւոր օրակարգ :

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յօյնեբու սրահը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ վաստակաւոր եւ մտաւորական ընկերոջ Գրիգոր Լագեանի կսկծալի մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն :

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

★

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին : Երեկոյեան անդաստան Խաչվերացի, ժամերգութիւն ժամը 4·30ին : Երկուշաբթի՝ Յիշատակ Մեռելոց, ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 10 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8591 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4392

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՁՈՐՍ ՈՏՔԻ ՎՐԱՅ ԻՆԿԱԾ

Վարչապետ Ատնան Մէնտերէս եւ արտաքին նախարար Մէհմէտ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ Պոլիս կը գտնուէին 1955ի Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր : Դէպի Անգարա ճամբայ ելան Սեպտեմբեր 6ի երեկոյեան, երբ արդէն խուժանը սկսած էր իր քանդումի գործը :

Նախապէս պատրաստուած յատակագիծեր եւ ցանկեր՝ ի ձեռին՝ ջարդարարները — որոնց շարքին նաեւ համալսարանական ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ — քանի մը ժամուան ընթացքին քարուքանդ ըրին քրիստոնեաներու, մասնաւորաբար Յոյներու եւ Հայերու պատկանող հազարաւոր խանութներ ու յարկաբաժիններ : Յարձակեցան Բերայի Յունաց աղջկանց վարժարանին վրայ, աւերեցին երեսուն յունական եւ երեք հայկական եկեղեցիներ Պոլսոյ եւ արուարձաններու մէջ : Չխնայեցին նոյնիսկ գերեզմանատուներուն :

Պոլսոյ կուսակալին հրաման տրուած է շարժման մէջ չդնել զինուորական եւ ոստիկանական ուժերը՝ զսպելու համար թալանիչները :

Սակայն դէպքերը սպասուածէն աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ստացած ըլլալով, կուսակալը հեռաձայնով լուր տուաւ վարչապետին, որ Սաքարիայէն Պոլիս վերադարձաւ գիշերը ուշ ատեն ու հրամայեց դադրեցնել իր կառավարութեան կողմէ իսկ սարքուած «ցնծատօն»ը :

Քանի մը ժամուան մէջ հարիւր միլիոնաւոր ոսկիի վնաս էին կրած քրիստոնեաները : Բերայի մեծ փողոցին մէջ խորտակուած տակառներէն ձէթը կը վազէր հեղեղի պէս : Կոտրտած դաշնակներ, ձայնասփիւռի գործիքներ, կարի մեքենաներ, նոյնիսկ մահճակալներ խառնուած էին փողոցներուն մէջ, անկարելի դարձնելով երթեւեկը : Կերպասի, կօշիկի, նորաձեւութեանց եւ այլ ամէն կարգի վաճառատուներ կողոպտուած, չորս պատերը ձգուած էին :

Ճիշդ այդ օրերուն Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենար «ոճրագիտութեան» միջազգային համագումարը, մասնակցութեամբ բոլոր երկիրներու իրաւաբաններուն : Հոն էր նաեւ Ֆրանսայի նախկին վարչապետ Մէնտէս Ֆրանս :

Եւրոպացիները ականատես այդ վայրագութեանց՝ անձամբ հաստատեցին, որ Թուրքը նոյն արիւնածարաւ ու մոլեռանդ ջարդարարն է մնացած նաեւ «Դեմոկրատ» վարչաձեւի տակ :

Մուսթաֆա Քեմալ ի զուր Ֆէսը գլխարկի, շալվարը տաբատի էր փոխած : Գլուխները մնացած են նոյնը :

Կառավարութիւնը դէպքին յաջորդ օրը ձեւի համար կարգ մը մարդիկ ձերբակալեց՝ իբրեւ պատասխանատու զանազան եղեռնական արարքներու : Սակայն ոչ մէկ դատավարութիւն տեղի ունեցաւ : Ու բանտարկեալները մէկիկ մէկիկ ազատ արձակուեցան :

Վնասուց հատուցման համար կազմուեցան յանձնախումբեր, որոնք պաշտօն ունէին աղէտեալներու վնասները արձանագրելու : Ո՛չ մէկ քրիստոնեայ աղէտեալ լրիւ հատուցում ստացաւ : Խնդիրը փակուած է արդէն : Երկու տարիէ ի վեր այլ եւս ո՛չ ոք կը խօսի այդ մասին :

Գալով Կիպրոսի հարցին, որուն պատճառով պատահած էին այս բոլորը, վերջացաւ ի նպաստ Թուրքիոյ : Ցիւրիխի հելլէնեւթուրք համաձայնագրէն վերջ, Լոնտոնի մէջ Անգլիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը միանգամ ընդ միշտ կը փակէ «Էնոսիս»ի, կղզին Յունաստանի միացնելու մասին Կիպրացի հայրենասէրներու պահանջը :

Թուրքերը, որոնք 1878ին Կիպրոսը Անգլիոյ յանձնելէ ետք, 1923ի Լօզանի դաշնագրով վերջնապէս հրաժարած էին ամէն իրաւունքէ կղզիին վրայ, այժմ զինուոր կը ղրկեն այնտեղ եւ կառավարութեան մէջ իրենց ներկայացուցիչը պիտի ունենան :

Յոյն հայրենասէրներու համար Կիպրոսի հարցը չէ լուծուած դեռ : Ազգային հերոս Ղրիվաս, որ ամբողջ չորս տարի վարիչն էր եղած դիմադրական ճակատին, բոլորովին դժգոհ է :

Զորս ոտքի վրայ ինկան դարձեալ Թուրքերը :

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԱՈՍԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Ապահովութեան Խորհուրդի երկրորդ նիստին ընթացքին, Արեւմտեանները կարեւոր յաղթանակ մը տարին մերժելով ճանչնալ խորհրդային բացասական քուէին վեթոյի հանգամանքը :

Լաոսի հարցը անշուշտ այսքան կարեւոր ընոյթ չէր ստանար եթէ ան ծագած չըլլար Խրուշչեւի այցելութեան նախօրեակին : Մինչ Ամերիկացիները իրենց պատուիրակ՝ Քապոթ Լոճի միջոցով կ'ուզեն խաղաղ մթնոլորտ մը ստեղծել, խորհրդային պատուիրակը՝ Արքատի Սոպոլեւ անտարբեր կը թուի նման մտահոգութեանց : Քապոթ Լոճ երկու խուսափողական ձեւեր առաջարկած էր խորհրդային պատուիրակին : Նախ կրնար ձեռնպահ մնալ քուէարկութեան ժամանակ կամ նոյնիսկ դէմ քուէարկել եթէ նախապէս ընդունէր որ այդ քուէարկութիւնը կանոնագրային հարցի կը վերաբերի եւ վեթոյի իրաւունք չկայ :

Արքատի Սոպոլեւ մերժեց երկու լուծումներն ալ : Անգամ մը եւս պնդեց Ժընեւի համաձայնութեանց վրայ : Ի վերջոյ, նախագահը առաջարկեց քուէարկութեան անցնիլ, բայց Սոպոլեւ միջամտեց առարկելով թէ տրուած որոշումը ի զօրու չէ : Չկրցաւ սակայն ընդդիմանալ քուէարկութեան եւ ստիպուեցաւ ծանր յարձակումներ ընել, շեշտելով թէ ձեռք առնուած միջոցը դէմ է Ապահովութեան Խորհուրդին հիմնական սկզբունքներուն իսկ եւ նոյն ժամանակ ՄԱԿի կանոնադրին : Քուէարկութենէն ետքն ալ, Խորհ. պատուիրակը կրկնեց — Ինչ որ այսօր անցաւ դարձաւ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ թաղումն է՝ ՄԱԿի Ուխտին : Սոպոլեւ աւելցուց թէ քուէարկուած բանաձեւը վերջնականապէս ապօրէն է եւ պէտք չէ նկատի առնուի : Նիստը փակուեցաւ այս պայմաններու տակ, մինչ բանաձեւին նշանակած չորս երկիրները — Արժանթին, Իտալիա, Ճափոն, Թունուզ — կը ժամադրուէին զբաղելու համար իրենց յանձնուած հարցով : Քուէարկուած բանաձեւն է՝ «Ապահովութեան Խորհուրդը կ'որոշէ յանձնախումբ մը ստեղծել, բաղկացած՝ Իտալիայէ, Ճափոնէ, Թունուզէ եւ Արժանթինէ եւ այդ յանձնախումբին պաշտօն կուտայ ուսումնասիրելու Լաոսի վերաբերեալ յայտարարութիւնները, ընդունելու ուրիշ յայտարարութիւններ եւ ժամ առաջ տեղեկագիր մը պատրաստել ու ներկայացնել Ապահովութեան Խորհուրդին» :

× Միացեալ Նահանգներու մէջ ժողովուրդը կը պատրաստուի Խրուշչեւը ընդունելու ընդհանուր ձեւով այս այցելութենէն դժգոհները շատ չեն եւ Ամերիկացիներուն մեծամասնութիւնը համակարծիք է իր նախագահին վարած «ճկուն» քաղաքականութեան : Թրումընէն զատ, Պոսթոնի կարդինալ Քուշինկը, Հանրապետական ծերակուտական Քօթինկը եւ ընկերակցութեանց կեդրոնի նախագահը՝ Մինի դէմ են Խրուշչեւի այցելութեան որ «ամօթ» մը կը նկատեն : Կեդրոնական Եւրոպայի տարագիրները, մանաւանդ Հունգարները եւ ճերմակ Ռուսերը պիտի գոհանան, Խրուշչեւի օդանաւին էջքին ժամանակ, մէկ վայրկեան աղօթելով :

Օրէ Օր

ՔԱՂԷ՛, ՃՆԿԵՆՔ ···

— Քանի մը բաներ ըսելու եկած եմ ··· Աս Ամերիկայի Հայերուն մասին է ըսելիքս ··· Անանկ մը գրես որ չվշտանան ·· Գիտե՛ս, մեր ժողովուրդը անանկ ժողովուրդ մըն է որ վերէն ամպ անցնի, ինք, վարը հարբուխ կ'առնէ :

— Ըսել կ'ուզես որ զանգատնե՞ր պիտի ներկայացնես ···

— Ատոր պէս բան մը ··· Բայց, վերջակէտին չհասած, պիտի զգուեմ ալ ···

— Այդ վերջին խոստումը անհրաժեշտ էր ··· Սկսէ՛ ···

— Աստուած կը սիրես, իմ կողմէս, կը հարցնե՞ս սա մեր Ամերիկահայերուն թէ ինչո՞ւ առաջին անգամ իրենց դիմացը ելլողին հետ եզակիով կը խօսին — «դուն», «քու», փոխանակ «դուք»ի, «ձեր»ի :

—Բայց, ահաւասիկ, մենք ալ իրարու հետ «դուն»ով կը խօսինք :

— Այո՛, բայց մենք քսան տարի է իրարու բարեկամ ենք ··· Դո՛ւն, հարցուր իրենց, նայինք ի՛նչ պատասխան կուտան :

— Հարցնելը կը հարցնեմ, բայց քանի մը լուսաբանութիւններ տալու ես ···

— Տա՛մ ··· Եղբայր, հանդէսի մը կ'երթաս ··· Կը բերեն քեզի կը ներկայացնեն փափկասուն մը ··· Կամ քեզ կը տանին փափկասունի մը ոտքը ··· Ըսէ՛մ ինչ կը պատահի ··· Երկու պարագաներուն ալ, փափկասունը կ'ըսէ «ուրախ եմ *քեզի* ծանօթանալուս, ինչպէ՞ս *ես*» ··· Կը պատասխանես — «Նոյնպէս, Տիկին կամ Օրիորդ Այսինչեան, շատ լաւ եմ, շնորհակալութիւն, դո՞ւք» ··· Յաջորդ զրոյցին փափկասունը կը հարցնէ «կարգուա՞ծ *ես*», կամ «ե՞րբ *ես* եկեր», կամ «ո՞ւր տեղացի *ես*» :

— Հաւկիթին մէջ մազ կը փնտռես ···

— Զլմնցուցի ··· Երկրորդ պարագային, փափկասունը, որ նստած էր, ոտքի կ'ելլէ ··· Կարծեմ, օրիորդ մը կամ տիկին մը ոտքի ելլելու չէ, երբ իրեն կը ներկայացնեն պարոն մը ···

— Պարապ բաներու մասին կը խօսիս ·· Ատոնք ալ զանգա՞տ են :

— Շարունակեմ ··· Այս օրիորդը կամ այս տիկինը, որուն մօտէն ծանօթ չես եւ տարին մէկ երկու անգամ հազիւ իրեն կը հանդիպիս, ա՛լ «պարոն» չըսեր եւ առաջին անունդ կուտայ ··· Աղուոր բան մը չէ ··· Պէտք է ըսեն «պարոն» ···

— Բայց, «պարոն»ներն ալ անոնց առաջին անունը կուտան ···

— Գամին գլխուն զարկիր ··· Ատկէ աւելի մեծ անկրթութիւն չըլլար ··· Երիկմարդ մը, օրիորդի մը կամ տիկնոջ մը առաջին անունը պէտք չէ գործածէ ··· Մանաւանդ ամուսնացած կնոջ մը ··· Տըգեղ բան է ····

— Հիմա մտիկ ըրէ ··· Եթէ «դուք»ի, «ձեր»ի տեղ «դուն» եւ «քու» կը գործածեն պատճառը այն է որ անգլիագէտ են եւ անգլերէնի մէջ «դուն», «քու» չկայ Պայպըլէն դուրս ··· Առանց *եու*ն «դուն» ալ է, «դուք» ալ է ··· Ինչ կը վերաբերի մնացածին, կարծեմ, Ամերիկահայերը աւելի մարդամօտիկ ըլլալով, քաղքենի սովորութեանց հետ շատ գլուխ չունին ··· Ատիկա իրենց անկեղծութեան ապացոյցն է ··· Եկո՛ւր, այս բացատրութեամբ գոհացիր :

— Գոհացայ ··· Ինչո՞ւ Ամերիկահայ էրիկները իրենց կնիկներէն *առաջ* սրահէ մը ներս կը մտնեն կամ փողոցը գլուխնին կ'առնեն կ'երթան ···

— Սխալ կ'ընեն, ընելու չեն ··· Կարծեմ ատոր պատճառը այն է որ վախ չունին թէ Թուրքը կուգայ իրենց կնիկը կը փախցնէ երբ ան ետեւ մնացած ըլլայ ··· Այսքանով գոհացիր ···

— Գոհացայ ··· Ուրիշ բան մը :

— Կը բաւէ ··· Սա գովեստը լրեմ ···

— Ա՛, Ամերիկահայերուն պէս հայրենասէր, առատաձեռն ազգ ուրիշ տեղ չունինք ···

— Լա՛ւ, քանի որ այդպէս է, եկուր սա վերի զանգատները սա զամբիւղը նետենք եւ ա՛լ չխօսինք անոնց մասին ··· Ամէն վարդ փուշ մը կ'ունենայ ··· Համաձա՞յն ես :

— Համաձայն եմ ···Քաղէ մէյ մէկ հատ ճնկենք, Ամերիկահայերուն պատուական կենացը ···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստան 57.000 քառակուսի քիլոմեթր հող կը պահանջէ Հնդկաստանէն : Նոր Տէհլիի կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ Մաք Մահոնի Գիծին որ որոշուած է 1914ին, Չինաստանի եւ Թէպէթի միջեւ բանակցութեանց վաւերագրային, բայց Չինաստան մերժած է վաւերացնել այդ համաձայնութիւնները :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Հոկտեմբեր ութին : Խորհրդարանը պիտի լուծուի Սեպտեմբեր 18ին : Քուէարկութեան համար արձանագրուած Բրիտանացիներու թիւն է 35 միլին 399.232 :

ԵԳԻՊՏՈՍ եւ Խորհրդ. Միութիւնը համաձայնութիւն մը ստորագրեցին Ասուանի ամբարտակի շինութեան անհրաժեշտ պիտոյքներուն համար : Այս ստորագրութենէն ետք, Հանրային Շինութեանց եգիպտացի նախարարը ՝Արաֆա յայտարարեց թէ խորհրդային օժանդակութիւնը 10.300.000 տոլար կ'արժէ :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ խորհրդարանին առաջին նիստին տասներորդ տարեդարձին առթիւ, Վարչապետ Ատընաուըր գովքը հիւսեց եւրոպական համագործակցութեան ոգիին :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Միշէլ Տըպրէ յայտարարութիւն մը ըրաւ Խորհրդարանի յանձնախումբերուն առջեւ : Տըպրէ ժամ մը խօսեցաւ, անդրադառնալով ֆրանսական կառավարութեան դիրքին Ատլանտեան Ուխտին հանդէպ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց Թունուզի եւ Մարոքի հետ : Վարչապետը շեշտեց թէ Այզընհաուըրի եւ Տը Կոլի խօսակցութիւնները ցոյց տուին թէ ինչ յառաջդիմութիւններ կատարուած են նախապէս խորհրդակցութեանց ուղղութեամբ :

ԹՈՐԻՆՈՅԻ մէջ Լուիճի Սթուրցօ Կեդրոնի Ազգ. Համագումարին ընթացքին խօսք առնելով, Իտալիոյ նախկին վարչապետ՝ Մարիօ Շելպա ծանրացաւ մանաւանդ այն հարցերուն վրայ որ ծագած են Ֆիրենցէի ժողովրդավար - քրիստոնեայ կուսակցութեան համագումարի նախօրեակին : Շելպա շեշտեց թէ պէտք է անպայման միջոցներ ձեռք առնել Համայնավարութեան դէմ :

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՈՐԾԻՉԸ

ԸՆԿ. ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱԲԱԼԵԱՆ

(Մահուան 40օրեակին առթիւ)

★

Այն բացը, որ անխուսափելի ճակատագրականութեամբ առաջ է բերում, տարեց սերունդը իր անհետացումով մարդկային կեանքում, թերեւս ոչ մի ժողովրդի մօտ այնքան զգալի չէ, որքան Սփիւռքի հայ կեանքում, մասնաւորապէս մերօրեայ շրջանում, երբ աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է այդ գաղափարապաշտ սերնդի ներկայութիւնը մեր հանրային ասպարէզի տարբեր մարզերում։

Այս երրորդը միանգամայն տարբեր է հայրենի հողի վրայ գտնուող ժողովուրդների մօտ, ուր անդարձ մեկնող սերնդի ներկայացուցիչներին բնական ճամբով փոխարինում է յաջորդող սերունդը եւ այսպիսով աստիճանաբար լցնում անհետացող սերնդի թողած բացը, արդարացնելով մեծանուն դրագէտ Լեւոն Շանթի «Մահն իր ճամբով, կեանքն իր ճամբով» իմաստասիրական անմահ խօսքը։

Սակայն, Սփիւռքահայ անողոք պայմաններում, օտար հորիզոնների տակ հասակ նետող սերունդը, իր կամքից անկախ պատճառներով, ի վիճակի չէ այն թափով ու չափով լցնել հին սերնդի թողած բացը, ինչ թափով ու չափով եւ կարծէք եղերական հապճեպով, մէկը միւսի յետեւից հեռանում են ու անդարձ մեկնում հին սերնդի վաստակաւոր գործիչները եւ հանրային ու մշակութային ասպարէզի սիրելի դէմքերը։

Ահա, այսպիսի հաւաքական արժէք ունեցող մի թանկագին կորուստ էր մեր սիրելի ընկեր Տոքթ. Արտաշէս Բաբալեանի ցաւալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 1ին, Թեհրանում։ Ներկայացուցիչը մի սերնդի, որ իր մասնակցութիւնն էր բերել հայ ազատագրական պայքարի թոհ ու բոհին, հրապարակ իջել էր Հ.Յ.Դաշնակցութեան անդրանիկ սերնդի գաղափարական շնչի տակ, իրականացնելու նրա ազգային ու քաղաքական ըղձերը՝ դարաւոր ստրկութեան մէջ տառապող հայ ժողովրդի ալեծուփ կեանքում։

Տոքթ. Ա. Բաբալեանի մահով հայ ժողովուրդը կորցրեց բազմավաստակ եւ անշահախնդիր մի գործչի, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր նուիրեալների երկրորդ սերնդի լաւագոյն ներկայացուցիչներից մէկին։

Դժուար է այս տխուր առիթով ըստ արժանւոյն ներկայացնել մեր սիրելի ընկերոջ գործն ու վաստակը եւ մանաւանդ վերագնահատել այն նուիրումն ու գաղափարականութիւնը, որ ժառանգել էր նա Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ սերնդից, իր ազգային ու քաղաքական գործունէութեան նախաքայլերի մէջ։ Եւ այդ արժանիքները մնացին նրա աննիւթական ու միակ հարստութիւնը՝ մինչեւ իր մահը։

Այս յատկանիշներով պիտի բացատրել նաեւ հանրային գործի հանդէպ ունեցած իր անխախտ համոզումները, յուսալքութիւնն արհամարհող արի կեցուածքը, հայ կեանքին կապուած անխուսափելի տաժանքն անտեսելու կամքն ու կորովը, որ ի յայտ բերեց նա թէ յեղափոխական ընդյատակեայ գործունէութեան մէջ՝ իր ծննդավայր հերոսական Ղարաբաղում, թէ կամաւորական խիզախ արշաւանքներին, եւ աղետալի նահանջների մէջ, թէ՛ կեանքի ու մահուան պայքարի օրերին՝ Արարատեան աշխարհում, թէ գերութեան կալանքի մէջ՝ Կարսում ու Կարինում, եւ թէ երկրորդ աշխարհամարտի օրերին՝ Արաքի եւ Ռեշտի բանտախուցերում, բոլշեւիկեան սադրանքների հետեւանքով։

Աննկարագրելի համբերատարութեամբ, թէեւ յարամորմոք կսկիծը սրտում, նա հաշտուեց անգութ ճակատագրի բիրտ հարուածների հետ՝ իր անձնական կեանքում եւս, ասպետական քաջութեամբ տարաւ իր սիրելի զաւակների վաղաժամ մահուան անդարմանելի վիշտը նոյնիսկ, միշտ մնալով հաւատարիմ պահակի դերում հանրային ու կուսակցական պարտականութեանց հանդէպ, իր սէրն ու գուրգուրանքը փոխանցելով իր պատկանած ժողովրդին եւ կազմակերպութեան, որոնց ծառայելու էր կոչուած ինքնիրեն պարտադրանքով եւ անսահման նուիրումով։

Տոքթ. Բաբալեանի մահը մի հաւաքական կորստի նշանակութիւն ունի, որովհետեւ մեր ազգային կեանքի բոլոր մարզերում իր ուրոյն տեղն ունէր նա, իր գնահատելի մասնակցութիւնը՝ յարատեւ աշխատանքի անդուլ փափաքով։

Իր արտաքինով կոպիտ եւ առ երեւոյթ չոր, սակայն միաժամանակ համեստ ու բարի բնաւորութեամբ եւ յաճախ սահմանանցութեան հասնող անյիշաչարութեամբ գիտէր գտնել համագործակցութեան մղելու իրար բացարձակապէս չհանդուրժող տարրերին նոյնիսկ։ Յանդուգն էր իր ելոյթների մէջ, համարձակ ու անզիջող իր համոզումների նկատմամբ, բայց միաժամանակ գիտէր մոռացութեան տալ իր կրած անձնական վիրաւորանքը՝ յաջորդ օրը կամ նոյնիսկ յաջորդ ժամին եւ սիրով ու գորովանքով փոխարինել իր պոռթկումն ու զայրոյթը, ի շահ հաւաքական աշխատանքի եւ անկեղծ համագործակցութեան։

Իր փառաշուք յուղարկաւորութիւնը եւ տպագրուած ցաւակցական բազմաթիւ գրութիւնները լաւագոյն արտայայտութիւնն եղան այն ընդհանուր համակրանքի, որ վայելում էր նա ժողովրդական բոլոր խաւերի մէջ, առանց խտրութեան։

Այդ տեսակէտից, յատկապէս ուշագրաւ էր Թեհրանահայութեան տարբեր խաւերի ներկայացուցիչներից կազմուած Հայ Ակումբի ցաւակցական գրութիւնը, որի մէջ հանգուցեալ Տոքթ. Բաբալեանը բնորոշուած էր «Համագործակցութեան ախոյեանը» տիտղոսով։

Որքան ինքնատիպ, նոյնքան եւ հարազատ ու ճշմարտօրէն իրաւացի մի բնորոշում, որ պատիւ է բերում ոչ միայն մեր սիրելի ընկերոջը, այլ եւ իր պատկանած մեծ կազմակերպութեան, որի արտայայտիչն էր Թեհրանահայ կեանքում տարիներից ի վեր։

Ինչքան մռայլ եւ անբովանդակ կը լինէր հանրային կեանքը Սփիւռքում, եթէ մերօրեայ նիւթապաշտ դարաշրջանում մեր մէջ չունենայինք հին սերնդի այս նուիրեալներին, իրենց գաղափարապաշտութեամբ, իրենց աներեր հաւատքով եւ անխարդախ սիրով։

Այդ երախտաշատ սերնդին էր պատկանում մեր սիրելի ընկերը՝ իբրեւ գթասիրտ բժիշկ եւ անշահախնդիր գործիչ։ Եւ իբրեւ այդպիսին՝ նրա տեղը դեռ երկար ժամանակ բաց կը մնայ Սփիւռքահայ եւ մասնաւորապէս Իրանահայ հանրային կեանքում։

Յարգա՜նք վաստակաւոր գործչի յաւէտ անմոռաց յիշատակին։

ՏԱՃԱՏ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Թեհրան)

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԸ

Օգոստոս 10ը երջանիկ թուական մըն է այցելուներուս համար, երբ խումբով կը հասնինք Վենետիկ եւ կը դիմաւորուինք Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեանի եւ Հ. Եղիա Վրդ. Փէշիկեանի կողմէ։

Անհամբեր ենք եւ հայրենաբաղձ՝ երբ կ'ուղղուինք դէպի փոքր նաւամատոյցը։ Մեծ ջրանցքին վրայ. եւ չենք նկատեր գրեթէ սպիտակ ծաղիկներով զարդարուած «կոնտոլ»ները որոնք նազելաճեմ կը սահին ջուրին վրայ, փոխադրելով նորապսակ զոյգեր։

Մեր առաջին հանդրուանը Մուրատ–Ռափայէլեան վարժարանն է, որ իր բոլոր յարմարութիւններով որպէս բնակարան կը տրամադրուի մեզի, այնքան բարեացակամութեամբ եւ սրտագին հիւրասիրութեամբ։ Ապշութեամբ եւ հիացիկ հպարտութեամբ մը կը դիտենք մեր շուրջի պատկառելի նկարները մեր մտաւորականներուն, արքահայրերուն, թանկագին արձանները եւ պաստառները իտալացի մեծ վարպետներու և դպրոցէն առաջ կը խորհինք այս փոքր թանգարանին մասին, որ Վենետիկի նման գեղարուեստական քաղաքի մը սրտին վրայ հայ պատանիներու առօրեայ բնակավայրն է։ Հաճոյքով կ'ունկնդրենք տեսուչ հօր բարեգալստեան ճառը, որ անգամ մը եւս կ'ամրապնդէ մեր մէջ այն վստահութիւնը թէ Հայը յաւիտենական ժողովուրդ մըն է։

Աստուածածնայ կիրակին, առտուն կանուխէն, ոտքի ենք բոլորս, խանդավառութիւն եւ փութկոտ շարժումներ մէկ սրահէն միւսը։ Իւրաքանչիւրիս դէմքը կը մատնէ արդար անձկութիւն մը։ Չէ՞ որ կը պատրաստուինք խմբովին այցելել «Հայոց կղզին»՝ Ս. Ղազար։

Շոգենաւը լեցուն է ամէն ազգի օտարականներով, կը կարծենք թէ մեր կղզին հետ կապ չունին անոնք. բայց կը տեսնենք որ նաւը դէպի Ս. Ղազար կը յառաջանայ, ուրեմն անոնք եւս պիտի լսեն մեր հինաւուրց զմայլելի շարականները. եւ հիացումով պիտի դիտեն այն բոլոր թանկագին հնութիւնները, ձեռագիրները որոնք հայ ժողովուրդին դարաւոր մշակոյթին կենդանի վկաներն են, Եւրոպայի սրտին վրայ։ Վանքին զանգակները կը սկսին ղօղանջել։ Հայ ուխտատեղիէն «բարի եկաք» կանչեր են կարծես։ Վարդապետներ սիրալիր կը դիմաւորեն մեզ եւ կ'առաջնորդեն եկեղեցի, չմոռնալով յիշեցնել թէ մենք բոլորս այնտեղ մեր տան մէջ ենք։ Եկեղեցին իր գեղեցիկ ոճով, անօթներու ու վարագոյրներու (խորանի գեղահիւս թանկագին մեծ վարագոյրը նուիրուած Իտալիոյ թագուհիին կողմէ) ճոխութեամբ, Հռիփսիմեանց կոյսերու, Վարդաններու, Մխիթարի մեծադիր նկարներով ոչ միայն սրբավայր մըն է բոլոր հաւատացեալներու համար, այլ եւ թանկագին վկայութիւն մը Հայոց պատմութեան զողտրիկ մէկ էջին։ Արբահայր Ուլուհօճեան գերապայծառին «Խաղաղ Օրհնէք»ը առանձնապէս տպաւորիչ է, սրբավայրին յատուկ խորհրդապաշտութեամբ որ կ'արթնցնէ բոլորիս սրտին խորը մեր հազարաւոր եկեղեցիներու եւ վանքերու նահատակութեան կսկիծը։

Մեռելոցի երկուշաբթին հրաւիրուած ենք դարձեալ վանք։ Ուխտին հիմնադիր Մխիթար Աբբահօր շիրիմը զարդարուած է եռագոյն թարմ ծաղիկներով։ Իւրաքանչիւրս երկիւղածութեամբ կը համբուրենք այդ մեծ Հայուն շիրիմը եւ մէյ մէկ փոքր ծաղիկ որպէս մասունք կը տանինք մեզի հետ։ Կ'այցելենք նաեւ ընդհ. գերեզմանոցը ուր բազմաթիւ մեծ դէմքերու կողքին սրտի ճմլումով կը տեսնենք երկու փոքր գերեզմաններ պատանի ուսանողներու, զոհ դժբախտ արկածի։

Կարգը թանգարանին է։ Հ. Եղիա Փէշիկեան իր դերին մէջ է։ Գուրգուրանքով կը մօտենայ ամէն մէկ առարկայի։ Կը բացատրէ իւրաքանչիւրին արժէքը, կը մատնանշէ ամէն մէկուն նշանակութիւնը մեր մշակոյթի յաւիտենական պանծացման համար։ Կարելի չէ չյուզուիլ, ու անտարբեր դիտել, օտարի աչքով եւ ըղձացումով, դարերու խորէն եկած այդ մասունքները, որոնք, հոս, այս փոքր կղզին մէջ, վանքի մը խորհրդաւորութեան ծոցը ստեղծեր են «փոքրիկ Հայաստանը»։

Տպարանը, այդ մեքենաներու սրահն իսկ իր սովորական իմաստէն տարբեր նշանակութիւն մը կ'առնէ մեր աչքին։ Կը փնտռենք մեր չորս կողմը այն սրբանուէր

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէքեաթ)

★

Եւ անմիջապէս, չոր ոսկորները դարձեալ շրջապատուեցան միսով եւ իշխանուհին երեւան եկաւ, աւելի առողջ, աւելի կայտառ ու սիրուն, քան երբեք չէր եղած։

Ամբողջ քաղաքին մէջ ուրախութեան ալիք մը խուժեց։

Պահանջեցէք ինձմէ ինչ վարձատրութիւն որ կը ցանկաք ըսաւ թագաւորը, թէկուզ ատիկա ըլլայ իմ երկրիս կէսը, հաճոյքով պիտի տամ։

— Բան մը չեմ պահանջեր, յայտարարեց Ս. Պետրոս։

Եղբայր Լուսթիք, սակայն, Ս. Պետրոսի կարծիքը չէր բաժներ։ Մէկ կողմ քաշեց առաքեալը, աղաչեց անոր որ հրաժարէր իր անշահախնդիր դիրքէն եւ պահանջէր պէտք եղած վարձատրութիւնը։

Թագաւորը, երբ տեսաւ որ Եղբայր Լուսթիք նոյն զգացումները չունէր ինչ որ անոր ընկերը, հրամայեց որ լեցնեն անոր խուրջինը՝ ոսկիով։

Եւ պալատէն հրաժեշտ առնելով, շարունակեցին իրենց ճամբան։

Երբ հասան քառուղիի մը առջեւ, կանգ առին։

— Զե՞ս խորհիր որ, ըսաւ Ս. Պետրոս, պէտք է հաւասարապէս բաժնենք թագաւորին քեզի տուած նուէրը։

— Ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց միւսը, եւ անմիջապէս յանձնեց անոր իր խուրջինը։

Ս. Պետրոս երեք հաւասար մասերու բաժնեց խուրջինին պարունակութիւնը։

«Ի՞նչ զարմանալի միտքեր ունի այս մարդը, մտածեց եղբայր Լուսթիք, երկու հոգի ենք միայն, եւ երեք մասի կը բաժնէ մեր ունեցածը, փոխանակ կիսելու»։

— Վերջացաւ, ըսաւ Ս. Պետրոս, բաժին մը ինծի, ուրիշ բաժին մը քեզի, եւ երրորդ բաժինը անոր՝ որ կերաւ հաւուն լեարդը...

— Օ՛հ, բացագանչեց Եղբայր Լուսթիք, հեռուները չերթանք լեարդը ուտողը փնտռելու համար։ Ես էի որ կերայ զայն։

Եւ երկու բաժինը դրաւ իր տոպրակին մէջ։

— Ի՞նչպէս, զարմացաւ Ս. Պետրոս, հապա ինչո՞ւ ինծի համոզել ուզեցիր որ հաւերը լեարդ չեն ունենար։

— Ի՞նչպէս... լո՞ւրջ կարծեցիր իմ ըսածս։ Կատակ մըն էր. բոլոր կենդանիներն ալ լեարդ ունին։

— Լաւ, թող այդպէս ըլլայ ըսաւ Ս. Պետրոս։ Պահէ քեզի երկու բաժինները եւ աւելցուր անոնց վրայ նաեւ իմ բաժինս։

Եւ սակայն, քանի որ դուն չինծու պատմութիւններ պատմելով կը ծաղրես զիս, ես պէտք չեմ տեսներ այլեւս մեր ընկերակցութեան։ Դուն քու ճամբադ շարունակէ, ես ալ իմս։ Մնաս բարեաւ...

— Ինչպէս որ կ'ուզես, պատասխանեց եղբայր Լուսթիք։ Մնաս բարով եւ բարի ճանապարհ...

×

Բաժնուեցան իրարմէ։ «Պա՛հ, մտածեց Եղբայր Լուսթիք, բախտաւոր եղայ իրեն հանդիպելով։ Աւելի լաւ եղաւ սակայն որ բաժնուեցանք իրարմէ, քանի որ հիմա խուրջինս լեցուն է ոսկիով...»։

Սակայն այդ ոսկին շուտով մսխեց. եւ իրականին մէջ բարեսիրտ ըլլալով, այդ ոսկիին մէկ մասն ալ տրամադրեց ողորմութիւններ բաշխելով աջ ու ահեակ։

Եւ վերջապէս, առաւօտ մը տեսաւ որ այլեւս իր տոպրակին մէջ կոպէկ մը չէր մնացած։

Առանց վհատելու եւ առանց տխրութեան որեւէ նշոյլի, շարունակեց իր ճամբան, յուսալով որ պիտի կրնայ հանդիպիլ շահաբեր արկածախնդրութեան մը։

Հասաւ քաղաք մը, ուր թագաւորը նոր էր կորսնցուցեր իր միակ զաւակը։

— Ի՞նչ բախտ, բացագանչեց Եղբայր Լուսթիք։ Թագաւորին աղջիկը յարուցանելու համար ընկերոջս կատարած ձեւակերպութիւնները մի առ մի կը յիշեմ։ Յարութիւն կուտամ իմ կարգիս թագաւորին տղուն եւ այս անգամ աւելի առատ դրամ կը շահիմ։

Եւ ներկայացաւ պալատ, ուր արդէն տեղեկացած էին վաղուց թէ դրացի երկրի մը մէջ նախկին զինուոր մը կենդանացուցած էր թագաւորին դուստրը։

Պետական խորհուրդը նիստ գումարեց, որոշելու համար թէ կրնային ընդունիլ Եղբայր Լուսթիքի առաջարկը, եւ երկար խորհրդակցութիւններէ ետք եկան այն եզրակացութեան թէ լաւ պիտի ընէին թէ յանձնէին գահաժառանգին դիակը, անծանօթ յարուցանողին։

Եղբայր Լուսթիք, երբ դիակին հետ առանձին մնաց, կտրտեց անոր անդամները եւ յար եւ նման Ս. Պետրոսի կատարած գործողութեան, սկսաւ մեծ կաթսայի մը մէջ եռացնել զանոնք։ Ու ապա, հանելով զանոնք կաթսայէն, շարեց գետնին վրայ եւ երեք անգամ աղաղակեց.

— Ամենակարող Աստուծոյ անունով, մեռեալ ոտքի ելիր...

Բայց խաչած միսերը չշարժեցան իրենց տեղէն։

Կրկնեց պատգամը, դարձեալ առանց դոյզն յաջողութեան։

ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

(4 Շար.)

գիրքերը, որոնց վրայ աչքի լոյս են սպառեր Ալիշաններ, Բագրատունիներ, Հացունիներ եւ փաղանգը տքնաջան այն մըշակներուն, որոնց կը պարտի Մխիթարեան ուխտը եւ վանքը իր փառքը եւ համբաւը։

Մեզ կը հրաւիրեն ներքնայարկի ընդարձակ ճաշարահը, բազմազան համադամներով զարդարուած սեղաններու շուրջ։ Մթնոլորտը կը դառնայ սիրալիր ու ջերմական։ Ատմբին կողմէ խօսք կ'առնէ Պ. Պալըգեան, որ շնորհակալութեան իր ջերմ արտայայտութիւններով թարգմանը կ'ըլլայ բոլորիս զգացումներուն եւ կը մաղթէ որ յաւիտեան վառ մընայ վանքին ջահը, հայ դարաւոր մշակոյթին ջահերէն մին եւ կենդանի վկան անոր յաւիտենական հոլովոյթին։

Գերպ. Սրապիոն վրդ. Ուլուհոճեան, Ընդհ. Աբբայ, պատիւը կ'ընէ մեզի պատմականը ընելու մեծ Մխիթարի գերագոյն նպատակով մը հիմնած այս ուխտին, որուն դարաւոր շարունակութեան կը նըւիրուին հետզհետէ յայտնի դէմքեր, ինչպէս և համեստ կրօնաւորներ, ամէնքը ունենալով նոյն ծրագիրը եւ նոյն մտահոգութիւնները՝ պահել հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը եւ հայ մշակոյթը։ Փոքրիկ գեղարուեստական բաժին մը — արտասանութիւններ Օր. Պալըգեանէ եւ Տիկին Վարպետեանէ, կը փակեն այս ջերմիկ եւ նոյնքան սիրալիր ընդունելութիւնը։

Յաջորդաբար ուխտաւորներու խումբը կ'այցելէ վանքին եւ դպրոցին մօտակայ ամարանոցները Ս. Զենոն եւ Ագոլո։ Ծառաստաններու շուքին տակ ճաշ մը կը դառնայ հանդէս՝ հայրենաշունչ երգերով ոգեւորուած։ Յատուկ օթոքարով մը կը շրջագայինք տեսարժան վայրերը բարեացակամ առաջնորդութեամբը Հ. Բարսեղ Զեփիճեանի, որ չի յոգնիր տալու համար անհրաժեշտ բացատրութիւններ մեր այցելած վայրերուն։

Ի՞նչպէս, յիշել բոլորը, շրջանաւարտ նախկին սաներ, բժիշկներ, որոնք միշտ ուշադիր՝ չեն զլանար իրենց աջակցութիւնը դիւրացնելու եւ լաւագոյնս արժէւորելու համար այս գեղեցիկ, պատմական եւ գեղարուեստով հարուստ քաղաքին մեր այցելութիւնը։

Ու հիմա երբ կը հեռանանք Վենետիկէն, կրկնակի արժէք մը ունի մեզի համար ան իր «փոքրիկ կղզիով» որ մեծ է ամէն Հայու սրտին համար. եւ իր ընդհանուր ու համաշխարհային գեղեցկութիւններով, որոնց վայելքը անտարբեր չի կըրնար ձգել ոեւէ այցելու։ Պարտաւոր ենք այս բոլորին համար շնորհակալութիւն յայտնել նաեւ կազմակերպիչներուն, որոնք ջանք չէին խնայած իրենց լաւագոյնը ընելու եւ գոհ ձգելու համար Ուխտաւորները։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍԷՐ ԷՐ ԵՒ ԲԱՐԵՐԱՐ

•

Աֆրիկեան գաղթավայր՝ պելժիական Քոնկոյի մէջ, յետ երկարատեւ ու անողոք հիւանդութեան, մեռած է Պ. Ժան տը Քոսթէր։

Եօթանասնամեայ, այս ազնուական Պելժիացին այնքան կը սիրէր Հայութիւնը, որ մինչեւ իսկ իր կեանքի ընկերը՝ ընտրած էր Հայուհի մը՝ ծնեալ Աննա Կիւրեղեան։

Քոնկօ գացած էր 1912ին։ Առաջին աշխարհամարտին, կամաւոր, պելժիական բանակի տեղակալ, պատերազմի ամբողջ տեւողութեան եւ մանաւորապէս աֆրիկեան զինուորական արշաւանքին մասնակցած էր փայլուն ծառայութիւններով։ Ցեղապային ստանձնած էր պետական կարեւոր պաշտօններ եւ 1921էն 1930, Վարիչ – Մատակարարն էր գաղթավայրին Շանիկուկիւ հողամասին։

Զինուորականի, պետական պատասխանատու պաշտօնեայի, արհեստագէտի իր բազմակողմանի ծառայութիւններուն եւ նախաձեռնութեանց համար, բարձր շքանշաններու արժանացած էր։

Մարդը, մարդասիրութեան տիպար մըն էր։ Կեանքի հիմնական առաքինութիւն կը դասէր սիրել ու օգնել իր նմանին։ Կենցաղով ու գործքով բարի, անկեղծ ու վեհանձն, Քոնկոյի եւրոպացի բնակչութեան եւ բնիկներուն ամէնէն սիրած եւ յարգած անձնաւորութիւններէն մէկն էր հանդիսացած։

Հայեր ալ վայելեցին անոր ազնիւ սրտին բարիքները։

Անզաւակ, տասը տարի առաջ փախաքած էր հայ որբ աղէկ մը որդեգրել։ Ի շզոյշ Թեկնածուի, անկէ ի վեր մեր Թերթին Թեկնածութեանց վրայ զանազան կըթաթուշակներ յատկացուցած էր Հայ ուսանողներու եւ նպաստներ բրած էր հայկական վարժարաններու եւ ձեռնարկներու։ Հանգուցեալին նպաստընկալները եղած են, ի մէջ այլոց, այսօր յայտնի հայ ջութակահար մը եւ փայլուն դիրքի հասած քիմիագէտ մը։

Նպաստընկալ կամ ոչ, ի՞նչպէս Հայը չյարգէ յիշատակը այդ ազնիւ Պելժիացին, որ իր առաջին նուիրատուութեան առիթով կը գրէր — «Երախտապարտ եմ ձեզի եւ ուրախ, որ շնորհիւ «Յառաջ»ի, պատեհութիւնը ունիմ օգտակար ըլլալու կնոջս ազնիւ ցեղին, հայ արժանաւոր զաւակներու եւ ազգօգուտ ձեռնարկներու»։

Մեր ու մարդոց ցաւակցական խօսքերէն աւելի, իր ամուսինին՝ յետ մահու ալ ձգած բարի յիշատակն է որ պիտի կարենայ մխիթարել ազնիւ այրին։

Ա.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՃԱՆԱՃԱՆ

ԱՄԷՆԷՆ ՇԱՏ ԿԱՐԴԱՑՈՒԱԾ ԳԻՐՔԸ

Ներկայիս Խ. Միութեան մէջ ամէնէն շատ կարդացուած գիրքը ամերիկուհի Էթէլ Լիլիան Վոյնըի կողմէ 1897ին գրուած «Ձիաճանճ» գործն է, որմէ ցարդ ծախուած է երեք միլիոն օրինակ։

Հեղինակը, որ 95 տարեկան է այսօր եւ կը բնակի Նիւ Եորք, բոլորովին մոռցած է իր այդ գործը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի ամերիկեան ցուցահանդէսին մէջ, ուրիշ բազմաթիւ եւ բազմապիսի առարկաներու կարգին, կայ նաեւ սահող սեղանիկ մը, որ ինք իրենը կը յառաջանայ եւ կը կենայ իւրաքանչիւր հրաւիրեալի առջեւ։ Յետոյ նորէն կ'անցնի հիւրերուն առջեւէն աղտոտ պնակները առնելու համար։ Այս բոլորը կը կատարուին՝ կոճակի մը վրայ կոխելով։ Նմանապէս կայ մեքենայ մը, որ հագուստները կը մաքրէ գերարձաղանգային ալիքներով, իսկ ուրիշ մեքենայ մըն ալ սաւաններր կը լուայ, կը չորցնէ, կը հականեխէ, կ'արդուկէ եւ կը ծալէ։

ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ ՅԱՋՈՂԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նիւ Եորքի մէջ, հանրային կարծիքը շօշափող հիմնարկ մը, կեանքի մէջ յաջողած ամերիկացիներու հարցուցած է, թէ «ասպարէզի մը մէջ յաջողելու համար ի՞նչ պէտք է ընել»։

Քսան առ հարիւրը պատասխանած է, թէ պէտք է համբերել եւ աստիճանի բարձրացման սպասել։ Երեսուն առ հարիւրը յայտնած է, թէ պէտք է կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանել այն ընկերութեան, որուն մօտ կ'աշխատինք։ Մընացեալները ըսած են, թէ պէտք է միշտ «այո» պատասխանել տնօրէնին։

Եւ ամէնէն շատ յաջողածները այս վերջիններն են։

ԿԱ՛Մ ԱՆՈՒՆԴ, ԿԱ՛Մ ՎԱՐՔԴ

Մեծն Աղեքսանդր օր մը իր զինուորներու աչքէ կ'անցընէր. նշմարեց որ անոնցմէ մէկը նիզակը ձեռքը բռնած կը դողա՜ր։ Աղեքսանդր կը հարցնէ. «Ի՞նչ է անունդ»։ — «Աղեքսանդր», կը պատասխանէ զինուորը։ Ասոր վրայ՝ կայսրը կը յարէ. «Փոխէ կամ անունդ եւ կամ վարքդ»։

ՄԻ՛ ՎԱԽՆԱՔ... ԵՍ ԵՄ

Իտալացի նկարիչ մը Լեւոն ԺԳ. Պապին իւղաներկ նկարը կը պատրաստէ եւ տանելով անոր, կը խնդրէ որ Պապը իր ստորագրութիւնը դնէ նկարին տակ։ Պապին դէմքը իրականէն աւելի տգեղ ելած էր։

Պապը պահ մը կը խորհի եւ նկարին տակ կը գրէ Յիսուսի սա խօսքը իր աշակերտներուն. «Մի վախնաք ... ես եմ»։

ՔԲՕՍԱՇՐՋԻԿ

Պերնար Շօ գիշեր մը պանդոկ մը կ'իջեւանի։ Իրեն կը ներկայացնեն ճամբորդներու արձանագրութեան տետրակը։ Ստորագրելէ առաջ՝ ակնարկ մը կը նետէ անուններուն վրայ եւ կը կարդայ վերջին հասնողին անունը. «Լորտ Էբըլպայ եւ իր ծառան»։ Ինքն ալ կը գրէ. «Ճորճ Պերնար Շօ եւ իր պայուսակը»։

ՑԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Իէրի մօտերը, երբ զօրավար Տը Լաթըր Տը Թասինյիի բանակները ցամաք կ'ելլէին, 21 Օգոստոս 1944ին, ազատութեան ազդանշանը տալով ժողովուրդին, զինադրական ճակատի հայդուկները, որոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ Հայեր, թշնամին ներսէն կը հալածէին։

Կատաղի պատերազմներու հետեւանքով, զինուորական ու զինադրական ճակատի կորուստը մեծ եղաւ։ Սպաննուածներուն մէջ էին կանոնաւոր բանակի երեք հայ զինուորներ եւ զինադրական ճակատի 14 հայդուկներ։

Դիմադրական ճակատի հայ զոհերու մարմինները, որոնք ստորագրեալիս ջանքերուն եւ նիւթական զոհողութիւններուն շնորհիւ հաւաքուած եւ ամփոփուած էին Իէրի գերեզմանատունը։ Հոն բլուրին կողքին բարձրադիր անկիւն մը շինուած գերեզմաններու մէջ քովէ քով կը հանգչէին անոնք՝ շուքին տակ, խաչքարի մը, որուն վրայ հայերէն եւ ֆրանսերէն գիրերով արձանագրուած է անոնց մահուան թուականը։

Ազատագրութեան յիշատակը ոգեկոչելու համար Իէրի քաղաքապետը տեղական իշխանութեանց չքախումբով ծաղկեպսակներ դնելու կ'երթար հերոսներու շիրիմներուն վրայ, չէր մոռցած նաեւ հայ հերոսները, ծաղկեպսակ մըն ալ անոնց վերապահելով։

Երբ քաղաքապետի օգնական Պ. Ժոզէֆ Պլան եւ խորհրդական Պ. Փաւլի իրենց խումբով հասան հայ զինուորներու գերեզմանը, զինուորական ջոկատ մը որ պատուի կեցած էր, հնչեցուց մահուան ահազանգի փողը։

Պ. Պլան ծաղկեպսակը զետեղեց, որմէ վերջ Լիոնի ժողովրդապետ Մոմճեան վարդապետ, որ պատահմամբ քաղաքս կը գտնուէր, հոգեհանգստեան պաշտօնով մը փակեց այդ տխուր արարողութիւնը, որուն արձագանգ տուաւ տեղական մամուլը։

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՎԶՏԻԿ ՍԵՖԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիսի տապահեղձ արեւին ներքեւ արեւուն քրտինք մտած, բոպիկ ոտքերն այրած մրկած, ճերմակ շապիկին ճեղքէն՝ որ մասին փակած էր, ցուցնելով մազոտ լայն կուրծքը, որ կ'ելեւէջէր իր հեւ ի հեւ շնչառութեան տակ։ Բերայէն հետիոտն Զըքսալըն կը դառնար միտեաճիՍերքօն, պարապ կուժը գլխուն վրայ, մէկ ձեռքը մէջքին դրած։

Օգ – Մէյտանի չիտակ սարահարթին վրայէն կը յառաջանար խոշոր քայլափոխերով եւ ետեւէն ձգելով իր խոշոր իրանին հինգապատիկ երկար ստուերը, որ կ'աւարտէր կուժին կոնաձեւ կիսաշրջանակովը։

Գլուխը, իր բնոյն պատճառով, հաւասարակշիռ դիրքի մը մէջ, դէպ յառաջ կարկառած էր քիչ մը. տեսակ մը գոհունակութիւն կ'արտայայտէր դէմքը։ Քըսանեւհինգ տարեկան հաղիւ կար, թիկնաւէտ էր եւ կորովի. շուխայէ լայն ու փոթ փոթ տափատ մը հագած էր՝ ճերմակ գօտիով մը մէջքին վրայ պնդուած։ Խուսացեալ հոծ մազերուն մէջ վերջացող հին ու մաշ ֆէսին վրայէն կապած էր կարմիր թաշկինակ մը, որուն մէկ ծայրը ականջին կը դպչէր եռանկիւնաձեւ. իր շարժմանց մէջ ունէր ըմբշական այն արհամարհոտ հովը, որ իր դասակարգի մարդոց վրայ կը նշմարուի առ հասարակ։ Այն ատժանելի կեանքը զոր կը վարեն այս մարդիկ ծովու վրայ, արեւուն տակ, փողոցներու մէջ, կարծես աւելի կը զօրացնէ, կ'ամրապնդէ անոնց ուժն ու կորովը։ Իրենց բիրտ ու կոպիտ կենսավարութեան մէջ անզգայ երջանկութիւն մը կը վայելեն, զոր բարձր դասակարգի մարդիկ՝ իրենց հեշտակեցութեամբն հանդերձ՝ անկարող են գտնել, բացարձակ անկարող։ Քիչ մը Աստուծոյ մատը կայ, կարծեմ, այս բանին մէջ։

Այազմայի զառիվերը կը մագլցէր հիմակ միտեաճի Սերքօն, անհաւատալի դիւրութեամբ անցնելով գերբուկ այդ ալեփն։ Խորունկ մտածումի մը մէջ թաղուած կ'երեւէր, շրթունքը կը շարժէին երբեմն, թերեւս առանց իր գիտնալուն, ու կը մռլտար։

— Պէյօղլուն պաշխա պան է ալէ, էզած ը կը ծախես, հէմ լաւըխը կինով կը ծախես... մէյ մըն ալ վո՞վ կը պտըտի սատեղներ... պօշբօշլուս տապան ծեծէ, պոսա կանչէ, պօղազիդ ծակը չորցուր...

Յանկարծ միտքէն փայլակ մը անցածի պէս, ընդհատեց խօսքը եւ մէկէն ի մէկ խնտ երեւոյթ մը առաւ.

— Փէճը ի՞նչ ըրաւ աճապ, մրմռաց։

Եւ շարունակելով իր ճամբան, Զըքսալըն մանուածապատ նեղ փողոցներէն անցաւ, դարձաւ, իջաւ, ելաւ, եւ վերջապէս կանգ առաւ միայարկ խարխուլ տնակի մը առջեւ, որուն պատուհաններէն ներս կրնար նայիլ փողոցը կեցող մը. կուժը գետինը դնելով, երկար շունչ մը առաւ եւ գօտիին ծալքերէն բաստած բանալի մը հանելով դուռը բացաւ եւ կուժը ձեռքը ներս մտաւ։

Կը սարսռայ մարդ երբ այդ տուներուն ներքին կողմը տեսնայ. աւերակի մը հոտը կայ հոն. ամէն անկիւն, ամէն առարկայ, ամէն բան ցուրտ դրոշմ մը կը կրէ իր վրայ. զզուելի նայուածք մը երբ յածի հոն, ստուեր մը կ'ունենայ իր տեսողութեան հանդէպ, որ թշուառութեան ուրուականն է. հոս կոտրած սափոր մը, հոն ծռած սեւցած սան մը, աղին մրագոյն պատի կտոր մը որուն առջեւ լաւ լուացած են, անդին ծըւիկ ծըւիկ անկիւնին մը պատառոտուն վերմակով մը ծածկուած, ամենուրեք հնութիւն, աղքատութիւն, թշուառութիւն։ Ամբողջ կահն այդ ողորմելի խցիկին՝ չորս հինգ անյենարան աթոռակներ, գետինը փռուած մէկ քանի աղտոտ «մինտէր»ներ, մանր մունր բաներ, ոչնչութիւններ վերջապէս։

Փողոցին վրան նայող խցիկը մտաւ Սերքօ եւ փռուեցաւ գետինը, իր խոշոր մարմնոյն խոնջէնքը սփռելով մաշած մինտէրին վրայ։ Յետոյ, գօտիին ծալերուն մէջէն խղոտ քսակ մը հանեց, որուն պարունակութիւնն իր կոշկոտտ ափին մէջ թափելէ ետք, սկսաւ համրել։

— Քսանըվեց ղրուշ, մրմնջեց գոհունակութեան ժպիտով մը եւ իր բարակ պեխը ոլորելով։ Անանկ է նէ աս գիշեր թոփին էմ։

Եւ երբ կը պատրաստուէր գլուխը վար դնել անուշ մրափ մը քաշելու համար, փողոցէն եկած սրագոչ ձայնէ մը ականջը տնկեց յանկարծ եւ ելաւ կայնեցաւ.

— Սեփին է, ըսաւ ինքնիրեն։

Պատուհանէն դուրս հանեց գլուխը եւ ահեղ ձայնով գոչեց.

— Ծօ Սեփ, աս ատեն վո՞ւր էս։

— Կը ծախեմ կոր, ախպար տահա չը հատաւ, առնող չկայ, պատասխանեց երկչոտութեամբ տասներկու տասներեք տարեկան տղայ մը, կարճուկ, վտիտուն, մերկոտն, շուխայէ պատռտած զգեստներ հագած եւ գլուխը բաց չարաճճի մը, որ երկու ձեռքը բռնած ունէր տալակէ երկու ամաններ մէջը պատենազուրկ ձկնականջներով լեցուն։

— Ծօ տահա չը հատցուցի՞ր միտեաճիին, չուենչանորդի, հիմա խաֆայիդ պան մը կը զարնեմ, ճէհէլլէմ եղիր սըկէ. սաաթէ մը հոս պիտի ըլլաս, միտեան ծախած։

ԵՐՈՒԽԱՆ

(1 Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ծանօթ դաշնակահար՝
ՍԵԴՐԱԿ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ
Պիտի նուագէ Ուրբաթ իրիկուն ֆրանսական ձայնասփիւռէն :
Ֆրանս 3 (նախկին ազգային), ժամը 19·15ին :

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐԸ

Իրենց Հաստատութեան մէջ կ'ընդունին, գիշերօթիկ, 5էն 13 տարեկան աղջիկներ : Քոյրերուն հսկողութեամբ, աշակերտուհիները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցի դասընթացքներուն եւ կը հետեւին հայերէնի, ներքին, ուսումներուն :

Արձանագրութեան եւ յաւելուածական տեղեկութիւններու համար դիմել տեսչութեան՝

SŒURS ARMÉNIENNES
73, Av. Henri Barbusse Arnouville les Gonesse S. et O.
Tél. : No 179

ԴՊՐՈՑ· ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են : Անէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալորէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նօր, Լը Րէնսի :
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21
Ծնողները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Այր մարդու դերձակ մը Պէլ - մըզիւռ, կը փնտռէ շատ լաւ գործաւորուհի մը :
ԴԻՄԵԼ.—

DAVID
68 bis, Rue Réaumur, Paris 3.
TURbigo 81-87

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէն խորին վշտով կ'ողբայ անդարմանելի կորուստը, մեր վեթերան ընկերոջ Գաբրիէլ Լազեանի, ցաւակցութիւններ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան եւ ընտանիքին :

×

Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէն կուգայ խոնարհիլ իր վեթերան եւ անխոնջ ընկերոջ Գաբրիէլ Լազեանի թարմ շիրիմին առջեւ, եւ այս առթիւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ թէ իր վերին մարմիններուն եւ թէ իր ընտանեկան պարագաներուն :

×

Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն խորապէս ազդուած անզուգական վեթերան ընկեր Գ. Լազեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Լազեանի, աղջկան եւ պարագաներուն, իր յիշատակին 5000 ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակութային Տան, 3000 ֆր. եւս «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին : Երեկոյեան անդաստան Խաչվերացի, ժամերգութիւն ժամը 4·30ին : Երկուշաբթի՝ Յիշատակ Մեռելոց, ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեան, զաւակները, բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի, առաւօտեան Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց ամուսնոյն եւ հօր ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆԻ մահուան Բ. տարեդարձին առթիւ : Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

Այս առթիւ ընտանիքը կը նուիրէ.— Հայ Մշակոյթի Տան հազար ֆրանք, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հազար, «Յառաջ» թերթին երկու հազար : (Մշակոյթի Տան գումարը ստանալ «Յառաջ»էն :

×

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Եղսա Օհաննէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Օհաննէսեան եւ զաւակները (Կարտան) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ Մարտիրոս Օհաննէսեանի մահուան քառասունքին առթիւ : Այս Կիրակի Լիոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ յետ պատարագի :

Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ :

×

Պ. Փիլիպպոս Եսայեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ այս Կիրակի առաւօտ յետ պատարագի իրենց կնոջ եւ մօր՝ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵՍԱՅԵԱՆԻ (Սէօլէօզցի) մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, RUE THOUIN

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզէ

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօմոնի «Յառաջ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 9ին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը : Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Րիւ Քռնփան :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Կարեւոր օրակարգ :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, Յոյներու սրահը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սէն Ժերոմ).— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանը : Կարեւոր օրակարգ : Բացակաները նկատի կ'առնուին :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ : Կարեւոր օրակարգ :

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարսէլի եւ Առնուվիլի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին ընկեր Օ. Կարապետեանի տունը, Սարսէլ : Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique) :

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը :

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը :

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Յարգ. յաճախած դպրոցին դասավրկայականը եւ բարի վարքի վկայական :

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական :

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150·000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը :

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խեկապէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար :

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը :

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique
3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ՈՒՐԲԱԹ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI
11 SEPTEMBRE
1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8592 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4393

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԷՆ ՎԵՐՋ

Արաբական Լիկայի խորհրդաժողովը վերջացուց իր աշխատանքները, միաձայնութեամբ քուէարկելով ընդհանուր քարտուղարի ներկայացուցած բանաձեւերը :

Հակառակ խորհրդաժողովի հրաւէրին, Թունուզ ներկայացուցիչ չղրկեց, իբրեւ նախապայման պահանջելով Եգիպտոսէն հեռացնել Սալահ Պէն Եուսուֆը, որ Հանրապետութեան նախագահ Պուրկիպայի գլխաւոր հակառակորդն է :

Իրաք եւս մերժեց մասնակցիլ հաւաքոյթին : Որով Քազապլանքայի մէջ կարելի չեղաւ արաբական միացեալ ճակատ ստեղծել :

Հակառակ այս երկու երկիրներու բացակայութեան, խորհրդաժողովը օրակարգի բոլոր հարցերը մանրակրկիտ քննութեան ենթարկելով դրական եզրակացութիւններու յանգեցաւ :

Պաղեստինի արաբ գաղթականներու խնդրին շուրջ ամբողջ չորս օր կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի ունեցան : Այս ցաւոտ հարցը տասնեմէկ տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ ո՛չ միայն արաբական երկիրները, այլեւ Միաց. Ազգերու Կազմակերպութիւնը, որ նիւթական մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ մէկ միլիոն գաղթականներու ապրուստը ապահովելու համար :

Իսրայէլի դէմ մղուած կռիւներու ամէնէն տաք օրերուն, Երուսաղէմի միւֆթի Հաճ Ամին Հիւսէյնի — արաբական դատի յայտնի ախոյեան — սխալ ներշնչում մը ունեցաւ Թելադրելով Պաղեստինի Արաբներուն՝ հեռանալ իրենց հայրենի տուներէն, կրակի գիծին մէջ չմնալու համար :

Խելայեղ փախուստի դիմող գաղթականները կը յուսային հայրենիք վերադառնալ զինադադարէն վերջ : Սակայն իրենց յոյսերը ի դերեւ ելան : Ու 1948էն ի վեր այդ դժբախտ գաղթականները դրացի արաբ պետութեանց հողերուն վրայ հիւրընկալուած են եւ հնարաւորութիւն չունին երկիր վերադառնալով տէր դառնալու իրենց լքեալ տուներուն եւ գոյքերուն :

Եթէ քիչ մը Հայոց պատմութիւն կարդացած ըլլային, Միւֆթին եւ ընկերները խորհուրդ պիտի չտային իրենց հայրենակիցներուն, որ տուն – տեղ ձգելով հեռանային :

Իսրայէլացիք տասը տարուան ընթացքին աւելի քան մէկ միլիոն Հրեաներ ներս առին : Փախստական Արաբներու տուներն ու կալուածները ներգաղթողներուն տրուին :

Այժմ ստեղծուած է անել կացութիւն մը : ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը ծրագիր էր ներկայացուցած՝ գաղթականները իրենց գտնուած վայրերուն մէջ վերջնապէս տեղաւորելու համար : Այսինքն կ'առաջարկէր գլուխ ծռել կատարուած իրողութեան առջեւ եւ պահպանել գոյավիճակը, չխանգարելու համար հրեայ եկուորներու հանգիստը :

Քազապլանքայի խորհրդաժողովը որոշեց մերժել Համըրշըլտի ծրագիրը :

Երկրորդ կարեւոր խնդիրն էր Ալժերիոյ հարցը, որուն շուրջ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացաւ :

Արաբական Լիկան նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ պիտի կանգնի Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատին : Տարեկան պիւտճէ նշանակուած է 12 միլիոն եգիպտական ոսկի : Անդամ պետութիւնները պարտաւոր են իրենց բաժինը մինչեւ տարեգլուխ վճարել «Ալժերիոյ Հանրապետութեան առժամեայ կառավարութեան» :

Այս վերջինը պաշտօնապէս ճանչնելու համար դիմումներ պիտի կատարուին ասիական եւ ափրիկեան պետութեանց քով : ՄԱԿի անդամ պետութիւններէն պիտի խնդրեն ուժ տալ Ալժերիոյ դատին, երբ այս օրերս սեղանի վրայ դրուի հարցը : Պիտի պահանջեն նաեւ ազատ արձակել կալանաւորուած Ալժերիացիները, որոնց թիւը կը հաշուեն երկու միլիոն հոգի :

Անհամբեր կը սպասուի զօրավար Տը Կոլի յայտարարութեան՝ Ալժերիոյ մասին :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16ԻՆ ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթի օր Նախարարաց Խորհուրդին առջեւ, Զօր. Տը Կոլ յայտարարեց թէ ձայնասփիւռ – հեռատեսիլ ճառ մը պիտի խօսի, Սեպտեմբեր 16ին, Ալժերիոյ մասին : Արդէն այս յայտարարութիւնը նախատեսուած էր, Այզընհաուըրի մեկնումէն անմիջապէս ետք եւ թուականն ալ յայտարարուած՝ Սեպտեմբեր 10 – 15 : Սեպտեմբեր 16ը վերջնական բնոյթ չունի եւ հաւանական կը թուի որ 24 ժամ յետաձգուի բայց որեւէ ձեւով չի կրնար յառաջանալ, որովհետեւ անպատեհ կը նկատուի նման յայտարարութիւն մը, Խրուշչեւի Ուաշինկթըն հասած օրը :

Նախարարաց Խորհուրդին առջեւ Տը Կոլ չներկայացուց իր տեսակէտը եւ չբացատրեց նաեւ թէ ինչ ըսել կ'ուզէր իր ճամբորդութեան ընթացքին «ինքնորոշում» բառով : Նախարարաց Խորհուրդին նիստը բացուեցաւ արտաքին նախարարին մէկ զեկուցումով : Քուվ Տը Միւրվիլ խօսեցաւ Լաոսի մասին եւ անդրադարձաւ Ֆրանքօ-Թունուզեան վերջին համաձայնութեան :

Վարչապետ Տըպրէ աւելի մանրամասնօրէն ծանրացաւ քաղաքական խօսակցութեանց վրայ : Խօսեցաւ Այզընհաուըրի եւ Իտալիոյ վարչապետ Անթոնիօ Սէնիի հետ տեսակցութեանց մասին, ինչպէս նաեւ այդ տեսակցութեանց նիւթին.— Ատլանտեան Ուխտ, Ափրիկեան հարցեր, գերմանական խնդիր, արեւմտեան երկիրներու քաղաքականութիւն :

Վարչապետէն ետք, խօսք առաւ Զօր. Տը Կոլ, որ ամբողջացուց Տըպրէի եւ Քուվ Տը Միւրվիլի զեկուցումները եւ եզրակացուց.— Ամէն ինչ շատ լաւ անցաւ մեր մէջ, ինչպէս արդէն ըսած էր Օրէլ Տը Վիլի առջեւ արտասանած ճառին մէջ :

Ելմտական նախարար Անթուան Փինէ կարճ զեկուցում մը ըրաւ 1960ի ելմտացոյցին մասին : Վերջնական որոշումը պիտի տրուի յառաջիկայ Չորեքշաբթի օրուան Նախարարաց Խորհուրդին մէջ :

Ազգային Ժողովին արտաքին եւ պաշտպանողական յանձնախումբերու առջեւ զեկուցումներ ըրին՝ Քուվ Տը Միւրվիլ եւ Վալանթէն : Արտաքին նախարարը ծանրացաւ գլխաւորաբար եւրոպական քաղաքականութեան վրայ եւ մանաւանդ ածուխ – պողպատ եւրոպական միութեան :

Երկու կէտերու վրայ պիտի հիմնուի եւրոպական ամբողջութիւնը : Ա) Տնտեսական ընկերութիւն՝ զարգացնելով Հռոմի համաձայնութիւնները եւ Հասարակաց Շուկան : Բ) Գործակցութիւն՝ քաղաքականութեան գետնի վրայ, հասարակաց շահերու համախոհութեամբ : Արտաքին նախարարը խօսեցաւ նաեւ Լաոսի մասին եւ չեշտեց ֆրանսական կառավարութեան վճռական որոշումը. զօրավիգ կանգնելու Լաոսի՝ բարեկամ երկիր մը :

Պատերազմական յանձնախումբին նախագահը՝ Վալանթէն որ Ալժերիայէն կը վերադառնար նպաստաւոր լուրեր տուաւ :

Օրը Օրին

ՄՆԱՑԵԱԼԸ ՅԱՋՈՐԴՈՎ

Թուղթ առ Հ. Ներսէս Տէր Ներսէսեան, Ս. Ղազար :

Մինչեւ երէկ կը կարծէինք թէ երկու կշիռ եւ երկու չափ գործածողներու կողմնակալ դատողութիւնը՝ չար աշխարհականին վերապահուած մեղք մըն էր :

Վերջերս, «Բազմավէպ»ի զարնան թիւը կարդալով, անակնկալ յայտնութիւնն ունեցանք որ բարի վարդապետն ալ նոյն մեղքը կրնայ գործել :

«Բազմավէպ»ի խմբագրապետ, Մեծաքանչի ընտրեալ մշակ ու պահակ, ձեր հայկաբանի եւ Մխիթարեան վարդապետի կրկնակ հանգամանքով, թանկագին ու շատ սիրելի բարեկամ մըն էք՝ մեզանիչող վարդապետ, Հ. Ներսէս Տէր Ներսէսեան :

Շատ սիրողին շատ է ներած բանաստեղծը : Վարդապետը կրնա՞յ ա՛լ աւելի չներել այս տողերը գրողին :

«Ի սէր Մեծաքանչի» ձեր վերջին օրալուրին մեղքին թողութիւն տալէ առաջ, նախ խօսինք մտերմաբար, գրիչ գրչի դէմ, մեղքը կանխող ձեր երկու լեզուապահպան յանձնարարութեանց մասին :

Օտար յատուկ անուններու հայագրութիւնը : Ինչպէս 1955 Դեկտեմբեր 29ին՝ այս թերթին հոգին բաց էր արդէն, կասարելապէս համաձայն ենք : Դասական օտար յատուկ անունները պէտք է գրուին՝ անցեալին նուիրագործուած, հայացած ձեւով եւ ուղղագրութեամբ : Անհրաժեշտ է սակայն որ այդ կանոնին հայացած գործադրութեան համար, շինուի մասնայատուկ բառարան մը հին դասական անուններու հայերէն թարգմանութեանց : Այս գործը ստանձնած էիք եւ խոստացած էիք զայն կատարել, տարիներ առաջ : Տարիները անցան, դեռ կը սպասենք անոր :

Տառադարձութիւն : Ձեր տեսական եւ մեր գործնական տեսակէտները չեն կրնար համաձայնիլ : Հակադիդական, հակալրագրական, ուստի եւ անգործադրելի կը նկատենք որ դասական օրէնքը պարտադրաբար ընդհանրացուի, դարաշրջանէ մը ասդին յիշատակուելիք, նախապէս դասական կամ ոչ, յատուկ անուններուն համար : Ո՞ր դարէն ասդին : Ի չգոյէ վաւերական մեկնադարի, զէթ աշխարհաբարի գոյութենէն ի վեր :

Անշուշտ, լեզուն գիտութիւն է. եւ իբր այդ՝ ճշմարտութիւն եւ ոչ կարծիք : Ճշմարտութեան համար՝ անկցի աշխարհ բայց թող փրկուի սկզբունքը : Այս ամէնը դաւանելով հանդերձ, չենք կրնար ձայնակցիլ ձեզի : Ժամանակավրէպ է գործադրել տառադարձութիւն մը, որ բացարձակ ձայնական տառադարձութիւն մը չէ եւ կարելիութիւնը չի տար իրենց բնիկ հնչումով կարդալու հայագրուած օտար անունները :

Եթէ հակառակն ընդունէինք ու գործադրէինք, յանուն Մեծաքանչի՝ զուցէ դուք օրհնէիք զմեզ : Բայց պիտի չգտնուէր ընթերցող մը որ չքարկոծէր զմեզ. տողաշար մեքենան իսկ պիտի մերժէր տողը ձուլել եթէ վաղը, նախարարաց խորհուրդի մը լրատուութեան համար գրէինք. — «*Կարոլոս* դը Գօլ կը նախագահէր... խօսք առին վարչապետ *Միքայէլ* Դըբրէ եւ ներկայ նախարարներէն՝ *Անտոնիոս* Պինէ, *Անդրէաս* Մալռօ, *Յակոբոս* Սուստել, եւայլն, փոխանակ Շարլ, Միշէլ, Անթուան, Անտրէ եւ Ժագ ըսելու :

Մեծաքանչի վարժ ձեր ձեռքը, հոգ չէ թէ փոքրաքանչ աշխարհաբարի խղճին վրայ դրած, դուք իսկ ի՞նչ պիտի ընէիք ժամանակակից անձնաւորութեանց անուններուն, ձայնականօրէն անճանաչելի, այդ օրինապահ հայացումին համար :

... Մնացեալը յաջորդով :

ԿԱՐԱՒ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Ազգ. Տօնին առթիւ, վարչապետը Եուկով երկար տեղեկագիր մը ներկայացուց պարզելով վերջին 15 տարուան ընթացքին կատարուած աշխատանքը զանազան մարզերու մէջ : Շեշտեց Պուլկարիոյ վարկին բարձրացումը միջազգային գետնի վրայ եւ թուեց տնտեսական յաջողութիւնները :

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ Հանրապետութեան նախկին նախագահը Շիւքրի Քուաթլի պատասխանելով Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութեան հրաւէրին Ֆրանքֆորթ հասաւ :

ԳԵՐՄԱՆ մասնագէտ բժիշկներ (միջազգային) որ համագումար մը կազմակերպած են Պերլինի մէջ, որոշեցին փոխն ի փոխ արեւմտեան Պերլինի եւ արեւելեան Պերլինի մէջ հաւաքուիլ :

ՊՐԻՒՍԵԼԻ մէջ փակուեցաւ ազատ միտածողներու 33րդ համագումարը որ միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկեց : Այս բանաձեւով համագումարը որոշեց չարունակել Ֆրանչիսքօ Ֆէռէրի գործը. ուսման վերանորոգչական եւ ազատագրական գործունէութեան մարզին մէջ : Բանաձեւը կը շեշտէ թէ աշխարհական եւ չէզոք դպրոցն է միայն որ կրնայ միացնել մարդիկը իրենց երիտասարդութենէն իսկ, ազատ, հանդուրժող եւ եղբայրական մտայնութեամբ :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն թէ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան երկու նահանգներուն (Սուրիա եւ Եգիպտոս) կաթողիկէ դպրոցներուն վիճակը կը մտահոգէ Արեւելեան բոլոր Եկեղեցիները : Բարձրաստիճան կղերականներ ներկայիս հաւաքուած են Պքերքէ (Լիբանան) Մարոնի Պատրիարքին բնակարանը, այս հարցով զբաղելու համար : Համաձայն լիբանանեան Նիտա Ալ Ուաթան թերթին որ պատրիարքին կիսապաշտօնական օրկանը կը նկատուի. Պքերքէի ժողովը որոշած է դիմել Նասրի, որովհետեւ «որոշ դպրոցներ փակուած ապա ազգայնացուած են» :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ Ընկերակցութեանց Դաշնակցութեան նախագահը կոչ մը ըրաւ Ալժերիոյ ժողովուրդին ազատութեան համար :

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ.— ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Սեպտեմբեր 8ին գիշերը, Փոնթուազի հիւանդանոցը, յետ անողոք հիւանդութեան, մեռած է Օննիկ Պէրպէրեան : Ողբացեալ երաժիշտը, ծնած էր 1888ին, Պոլիս, ուր ստանալէ ետք իր միջնակարգ կրթութիւնը անցած Փարիզ՝ հետեւելու համար երաժշտութեան : Վարած է տեսչական պաշտօններ հայ դպրոցներու մէջ (Եգիպտոս, Ռումանիա), յետոյ բոլորովին նուիրուելով երաժշտութեան՝ տուած է համերգներ Ֆրանսայի, Լիբանանի եւ Ամերիկայի մէջ :

Առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու իր արուեստագէտի գործունէութեան :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Շաբաթ առաւօտ ժամը 10.30ին :

Մեր ցաւակցութիւնները մեր աշխատակից Օր. Մաննիկ Պէրպէրեանի եւ ընտանիքին :

(Լուրերու շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ԴՊՐՈՑ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

•

Զ.

Ծ. Մանտալեան բազմաթիւ Հայկական դպրոցներու եւ գոլէճներու ակնարկութիւնը կ'ընէ, որոնցմէ դուրս պէտք էր գար « մէկ Հատիկ Հայ երիտասարդ որ ունենար պրոմէթէոսեան կայծը եւ մեզի ներկայացնէր գլուխ գործոց մը» ։ Այս նկատողութիւնն ալ իրականութեան չի Համապատասխաներ ։ Մեր ունեցած նախակրթարաններէն զատ, Պոլիս, Նիկոսիա, Փարիզ եւ Պէյրութ, իրենց ծրագրով երկրորդական վարժարաններ են, ուր մեր երիտասարդները ընդհ. դարգացում կ'առնեն, եւ որեւէ մասնագիտական Հանգամանք չունին, պատրաստուելու Համար մասնաւորաբար գրականութեան, որ կը պահանջէ մանաւանդ ընդունակութիւն, շնորհ, յարմարութիւն եւ ի ծնէ Հակում ։ Մեր գրականութեան, արեւմտահայ գրականութեան բոլոր տաղանդաւոր գրողները դուրս եկած են Պոլսոյ Կեդրոնական եւ Պէրպէրեան վարժարաններէն, որոնք միջնակարգի յատուկ ծրագիր ունէին ։ Նոյնիսկ այն քանի մը գրողները, որոնք Եւրոպա կամ Ամերիկա ապաստանած են, Հետեւած են այդ վարժարաններու դասընթացքներուն ։ Մեծ մասը մեզի ծանօթներէն ինքնազարգացման կը պարտին իրենց վաստակը ։ Ծ. Մանտալեան ծանօթ չէ մեր գրականութեան եւ փնտռա՞ծ է եւ իրապէս Համոզուա՞ծ է թէ Սփիւռքի Հայ Գրականութեան մէջ գլուխ գործոցներ գոյութիւն չունին ։ Գնահատելու Հարց մըն է, որ ընթերցողէ ընթերցող կը տարբերի ։ Մենք Համոզուած ենք, որ բոլոր պայմանները նկատի առնելով, բազմաթիւ գլուխ գործոցներ տուած է մեր արդի գրականութիւնը ։ Նախորդ յօդուածներէն մէկուն մէջ տուինք քանի մը օրինակներ ։ Իսկ անոնք որ Հեեւուած են օտար Համալսարաններու գրականութեան դասընթացքներուն, իբրեւ ազատ ունկնդիր ընդհանրապէս, եւ ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով մշակած են գրականութիւն մը, մեր սիրտերուն ու Հոգիներուն չի խօսիր ։ Կը կարդանք զանոնք իբրեւ օտար գրականութիւն ։ Մեր փնտռածը, ինչպէս տեսանք, Հայ Հեղինակներուն մէջ, Հայեցի, ազգային գրականութիւնն է, Թըլկատինցիի մը, Հրանդի մը, Օշականի մը, Օհան Կարոյի, Համաստեղի մը գրականութիւնն է զոր կը փնտռենք եւ որոնց Հեղինակներէն եւ ոչ մէկը Համալսարանական շրջանէ մը անցած է եւ նոյնիսկ ոմանք երկրորդական վարժարանի մը դռնէն ներս մտած չեն ։ Մենք յարգանք ունինք անոնց Հանդէպ, որոնք ազգային նիւթերէ դուրս գրականութիւն մը մշակած են ու կը մշակեն, պայմանաւ որ արուեստին ծառայած ըլլան ։ Ծ. Մանտալեանի տուած օրինակը, Ամերիկա ծնած երիտասարդ Արմէն Պանքլեանին վերաբերմամբ, Համոզիչ փաստ մը չէ, երբ Ուիլեըմ Սարոյեան ալ կը Հաստատէ թէ երիտասարդին գրած թատերախաղերը Հրատարակող Հրատարակիչ մը չկայ առայժմ, երիտասարդ մը, որ իր ուսումն ու դաստիարակութիւնը առած է ամերիկեան Համալսարանի մը մէջ, անկախ այն բանէն, որ այդ թատերախաղին նիւթը Հայկական կեանքէ առնուած է ։ Կը յիշէք Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը», երկու Հատորներով, որոնց Հայերէն թարգմանութիւնը այնքան խանդավառութիւն պատճառեց Հայերուս ։ Ինչպէս նաեւ Ղ. Մելոյեանի «Արմէնուշը », որ արժանացաւ նոյնիսկ գրական մրցանակի Զուիցերիոյ մէջ ։ Բայց յիշուած երկու գիրքերն ալ Հայ գրականութեան չեն պատկանիր ։

Այս Հարցին առնչութեամբ, կը խորհիմ, թէ ինչպէս միշտ, Հայ Հեղինակի մը գլուխ գործոցին մէկ թարգմանութիւնը նոյնիսկ, որեւէ օտար լեզուով, կրնայ լայն ժողովրդականութիւն գտնել օտար ընթերցողներու շրջանակին մէջ ։ Մեր մատենագիրներու գործերէն զատ, որոնք պատմական եւ բաղդատական ուսումնասիրութիւններու նշանակութեամբ օտար բանասէրներուն Համար յարաբերական արժէք մը կը ներկայացնեն, եւ Հինէն ի վեր թարգմանուած են օտար Հայագէտներու կողմէ, ինչպէս նաեւ միջնադարեան Հայ բանաստեղծութիւններու թարգմանութիւնները օտար ընթերցողներ ունեցած են ։ Գրական գործերը, իրենց Հայեցի — ազգային բովանդակութեամբ ոչ մէկ Հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն օտար ժողովուրդներուն Համար ։ Րաֆֆիէն, Ահարոնեանէն եւ վերջին ժամանակներս Դ. Վարուժանէն եւ ուրիշ բանաստեղծներէ կատարուած թարգմանութիւնները շատ մասնակի փորձեր են եւ որեւէ ընդհանուր Հանգամանք չեն ներկայացներ ։ Հայ Հեղինակներուն ֆրանսերէնով կամ անգլերէնով թարգմանութիւնները, ներկայ Սփիւռքի պայմաններուն մէջ, մեր նոր սերունդին Համար օգտակար ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ առաւելաբար, եթէ այդ խնդրին Համար Համապատասխան մարմինները մտահոգուին եւ լուրջ գործի ձեռնարկեն ։ Քսան տարիէ ի վեր Րաֆֆիի «Խենթ»ին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Համազգայինի վարչութեան տրամադրութեան տակն է, աշխատանք զոր կատարած է ողբ. Ժան Մինասեան, այնքան սիրով ու բարեխղճութեամբ, եւ սակայն Հրատարակիչ մը չենք գտած տակաւին ։

Քանի մը յօդուածներով Սփիւռքի Հայ գրականութեան Հետ կապուած քանի մը Հրատապ Հարցեր փորձեցինք լուսաբանել «Հայրենիք» օրաթերթին եւ Ծ. Մանտալեանի արծարծած խնդիրներուն շուրջ ։ Երանի թէ անոնք ծառայէին մտքերու լուսաբանութեան եւ իրականութիւնը աւելի պայծառ տեսնելուն ։

Մեզի կը մնայ վերջին յօդուածով մը անդրադառնալ այն խնդրին թէ ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ պայմաններով կրնանք շարունակել Արեւմտահայ Արդի Գրականութիւնը, գրականութիւն մշակող նոր սերունդներ Հասցնել եւ ի՞նչպէս նաեւ զարկ տալ ընթերցասիրութեան, կարելիութեան պայմաններուն մէջ ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԷՆ

———o———

Պէն – Լէ – Պէն (Վոժ) .— Սիրուն քաղաք մը, Վոժ նահանգի Հարաւային երկրամասին վրայ, գեղածիծաղ Հովիտի մը մէջ, Քոնէ եւ Լա Սավուա գետերու կողքին զետեղուած ։ Վիթէլ եւ Քոնթրեքսեվիլ քաղաքներէն քառասուն քիլոմեթր Հեռու, ծովէն 350 մեթր բարձր տարածութեան մը վրայ, իր անունը առած է « Պալնէոմ» լատին բառէն, որ կը նշանակէ ջերմուկներու քաղաք, կառուցուած քսան դար առաջ Հռովմէական շրջանին ։ 1749ին, Սթանիսլաս թագաւորը, Լօրէնի դուքսը վերաշինած է ջերմուկներու կայանները, 11 աղբիւրներէ բաղկացած ։ Անոնք կը բխին Վոժի կրանիթներէն ։ Ջուրերը Հարուստ են «սիլիսաթ տը սուտով» (0·12 լիթրին մէջ) ։ Բիւրի եւ Լապորտ կլինականները զանոնք դասաւորած են մինչեւ Հիմա Ֆրանսայի մէջ ճանչցուած ճերմուկներու երրորդ կարգին վրայ ։ Մտային յոգնութեան, գլխուպտոյտի, արեան դերճնշումի, սրտի տըկարութեան եւ բարախումի, անքնութեան կանոնաւորութեան մեծապէս կը նպաստեն ։

Երկու կարեւոր կայաններ «Լը Պէն տը լա Փրոմընատ» եւ «Լը Պէն Ռոմէն»ը կազմակերպուած են պետութեան Հսկողութեան տակ ։ Մասնագէտ բժիշկներ կը ճշդեն դարմանումի բոլոր միջոցները ։ « Սէնտիքա Ինիսիաթիվ»ը կուտայ ամէն տեսակ դիւրութիւն եւ տեղեկութիւն ։

Կլիման եւ Հողը ունին յատկանշական առաւելութիւններ ։ Անվերջ բլրակները ծածկուած են ծառախիտ պուրակներով, ուր բարձրուղէշ մայրիները եւ կաղամախիները անհոգօրէն իրենց Հասակը վերցած, պատրաստ են մաքառելու կայծակներու եւ Հողմաշունչ քամիներու դէմ ։ Վարը անոնց ստուերին տակ, ձորակներու ջրվէժները եւ բնութեան ձայները Համերգ մը կը կազմեն եւ կ'երկարեն իրենց արծաթեայ ղօտին դաշտերու կուրծքերուն վրայ ։ Խնամուած ծաղկաստաններ կը շրջապատեն անթիւ եւ բիւրեղեայ լճակներու յստակ ջուրերը, որոնց կուրծքին վրայ ծաղկած նունուֆարներ լալկան ուռիներու մեղմօրէն Հակած սգաւոր տերեւներու տխրութիւնը կը մեղմացնեն ։

Բլրակներու բարձունքին վրայ շրջող Հովի ուժգին Հոսանքը ծառերէն վար կը սողոսկի եւ վերածուած քաղցրաշունչ սեւքի մը, որ յագեցած շրջակայ ադաբակներու «օզոնով», կը տարածուի քաղաքին մէջ եւ կը մեղմացնէ կէսօրուան արեւուն տաքութիւնը ։ Դարմանումի եւ բնութեան խաղաղ անկիւնի սիրահար Հօս ժամանող երկւորներու Համար Հաճոյավայր մը կը դառնան Հասարակաց պարտէզներու աթոռներն ու նստարանները, լապտերներով եւ գոյնզգոյն ծաղիկներով եզերուած լճակները ։ Պատահական անձրեւներու խոնաւութիւնը կ'անհետանայ անմիջապէս, գետինը ծածկող խճաքարերու տակ ։

×

Փոթինիէրի Հանրային պարտէզին նստարանին վրայ նստած, կը յիշենք Արսէն Միքայէլեանի մէկ պատմուածքը, ուր աշխարհի մոռցուած անկիւններուն մէջ անգամ Հայու մը գոյութիւնը չէշտուած էր ։ Քայլ մը անդին երկու պճլտուն աչքերու նայուածքը ուղղուած էր մեզի ։ Մեր ակնարկները մտերմացան շուտով, ձեռքերը ինքնաբերաբար իրարու մօտեցան ։ Պ. Պօղոս Փափազեան Փարիզէն եկած Հայրենակից մը, արդէն քաղաքին մէջ գտած է ուրիշ Հայեր, բոլոր պանդոկներուն առջեւէն «Յառաջ»ը իր ձեռքին բռնած եւ Հասարակաց վայրերու մէջ իր թոռան Հետ Հայերէն խօսելով ։ Անակնկալօրէն կը Հեռանայ մեզմէ զոհունակ ժպիտով մը, պահ մը ետքը, ինքն եւ Տիկինը, Տէր եւ Տիկին Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Ադամեան իրենց աղջիկներով, Տիկին Հռիփսիմէ Տաքէսեան (Հէրիքօւրէն), տեղւոյն մէջ գտնուող այս Հայ Համայնքը, բազմած է նստարաններու վրայ ։

Ամէն օր, ճաշերէն եւ Հանգիստի ժամերէն ետք, որոշուած Հաւաքատեղին ենք ։ Քայլ մը անդին ձորակի մը ապառաժներէն վար կը Հոսի ջուրը, իր մեղմ կարկաչիւնով եւ փրփուրներով ։ Կը յիշենք մեր ծննդավայրը, ջրվէժները, լճակը, տերեւներու մրմունջը, կը պատմուին դրուագներ մեր անմոռաց անցեալէն, մեր Հոգին կը մխայ պահ մը երբ մեր երէկի աւերակներուն մէջէն դէպք մը կը ստիպուինք յիշել, անցեալի վայրագ եւ յանկարծական փլուզումի Հետքերը կը ցնցեն մեզ ամէն վայրկեան ։

Պ. Փափազեանն է որ կը պատմէ մասնայատուկ, պատկերալից գոյներով, զինուոր եղած է, տանջուած է բանակին մէջ, ինչպէս ամէն Հայ՝ ունեցած է

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէքեաթ)

★

Յանժամ, բարկացած, ոտքը գետին զարնելով, գոչեց ․

— Յամառ իշխան, պիտի ելլես ոտքի, ապա թէ ոչ պիտի փշրեմ ոսկորներդ ...

Այս խօսքերուն վրայ, առաջուան ծըպտումով յանկարծ ներս մտաւ Ս. Պետրոս եւ ըսաւ ․

— Ի՞նչ կ'ընես Հոս, անհաւատ ․ կ'ուզես յարութիւն տալ մեռեալի մը առանց անոր մարմնոյն մասերը բնական կարգով դասաւորելո՞ւ ...

— Սիրելի ընկեր, աղերսեց Եղբայր Լուսթիք, ասկէ աւելի չեմ գիտեր եւ չեմ կրնար ընել ։

— Լաւ, այս անգամ ալ քեզ պիտի ազատեմ փորձանքէն, սակայն եթէ չես ուզեր որ կեանքիդ մնացած օրերը դժբախտութեան մէջ անցնին, այլեւս բնաւ մի փորձեր Հրաշքներ գործել ։ Եւ յետոյ, ջանա որ թագաւորէն որեւէ վարձատրութիւն չպահանջես ըրածիդ Համար ։

Ս. Պետրոս շարեց մեռեալին ոսկորները բնական կարգով, յարութիւն տուաւ անոր եւ նոյն Հետայն, անհետացաւ ։

Եղբայր Լուսթիք բոլորովին անտեղի գտնելով Հանդերձ Ս. Պետրոսի թագաւորէն որեւէ նիւթական վարձատրութիւն չպահանջելու ազդարարութիւնը, որեւէ պահանջք չներկայացուց, սակայն վարպետ դարձուածքներով, անուղղակի կերպով անպէս մը կարգադրեց որ իր խուրջինը վերստին լեցուեցաւ ոսկիով ...

Հեռացաւ պալատէն իր թանկարժէք բեռով եւ քաղաքին դրան Հազիւ էր Հասած, երբ իր դէմը գտաւ Ս. Պետրոսը ։

— Ես քեզի չըսի՞ որ թագաւորէն որեւէ բան չուզես, կշտամբեց այս վերջինը ։ Ինչո՞ւ խուրջինդ լեցուն է դարձեալ ոսկիով ։

— Ես բան մը չպահանջեցի, պատասխանեց եղբայր Լուսթիք, բացարձակապէս բան մը չուզեցի ։ Իմ յանցա՞նքս է միթէ եթէ թագաւորը, առանց իմ գիտութեանս, լեցնել տուաւ խուրջինս ։

— Վերջապէս չխօսինք այս մասին, վերսկսաւ Ս. Պետրոս, միայն կը կրկնեմ դարձեալ, որ անգամ մըն ալ չհամարձակիս Հրաշքներ գործել ։

— Այդ մասին կրնաս վստահ ըլլալ, քանի որ պէտք չունիմ այլեւս այդ տեսակ միջոցներու դիմելու ։ Խուրջինիս պարունակած ոսկիները բաւական են կեանքիս մնացած օրերուն Համար ինծի խաղաղ ու Հանգիստ ապրուստ մը ապահովելու Համար ։

— Քեզ լաւ կը ճանչնամ, ընկեր, պատասխանեց Ս. Պետրոս ։ Դուն շատ դիւրութեամբ ընդունակ ես մսխելու այս ոսկիներն ալ, ինչպէս առաջին անգամ ։ Բայց որպէսզի չփորձուիս երբեւիցէ անսաստել իմ Հրահանգս, քու խուրջինիդ պիտի տամ այնպիսի Հրաշալի զօրութիւն մը, որով ամէն անգամ որ փափաքիս որ եւէ բան ունենալ, քու ցանկացածդ իսկոյն մտնէ խուրջինիդ մէջ եւ դառնայ քու սեփականութիւնդ ։

Իսկ Հիմա, մնաս բարով յաւիտեան եւ ջանա որ լաւ վարմունք մը ունենաս յետ այսու ։

— Երթաս բարով, պատասխանեց եղբայր Լուսթիք եւ մտովի ըսաւ ․ «այսպէս աւելի լաւ է, որովհետեւ շատ տարօրինակ գաղափարներ ունի մեր մարդուկը» ։

Այնուհետեւ, Եղբայր Լուսթիք սկսաւ կեանքը ապրիլ փարթամ կերպով, եւ գրեթէ իր ոսկիները ցանեց ասդ անդ ։ Անշուշտ որ խեղճերը ունեցան իրենց բաժինը ։ Սակայն եկաւ ժամանակ մը, ուր այլեւս խեղճին գրպանը մնաց միայն ու միայն չորս դահեկան ...

Վերստին ճամբայ ինկաւ, շարունակելու Համար իր դատարկապորտ կեանքը ։

Երբ կ'անցնէր օթեւանի մը առջեւէն, ներս մտաւ ։

Անօթի էր ։ Պահանջեց որ իրեն տան երեք դահեկանի գինի եւ մէկ դահեկանի Հաց ։

Երբ այս ախորժաբեր ճաշը ընելով զբաղած էր, յանկարծ քիթին անուշ Հոտ մը Հասաւ ։ Հետաքրքրուած, մտաւ օթեւանին խոհանոցը, ուր տեսաւ շամփուրներու վրայ անցուած երկու սագեր, որոնք կը ճենճերէին կրակին վրայ ...

Յանկարծ միտքը եկաւ բան մը, զոր բոլորովին մոռցած էր ։ Յիշեց որ իր խուրջինը իր ցանկացած որեւէ առարկան իր մէջ պարփակելու Հրաշագործ առաքինութեամբը օժտուած էր ։

— Տեսնենք, ըսաւ, տեսնենք թէ արդեօք բարեկամս զիս չէ՞ խաբած ։

Եւ նոյն Հետայն մտովի ցանկութիւն յայտնեց որ երկու խորոված սագերը մտնէին իր խուրջինին մէջ ...։

Եւ ով Հրաշք ։ Նոյն պահուն տեսաւ որ երկու սագերը անհետացած էին կրակին վրայէն ։

Քննեց իր խուրջինը ։ Օ՜ զարմանք, երկու անուշահոտ խորտիկները Հոն էին ։

Իսկոյն ճամբայ ինկաւ եւ երբ Հասաւ դաշտի մը մէջ կարկաչահոս աղբիւրի մը առջեւ, կանգ առաւ եւ պատրաստուեցաւ ճաշակելու խորոված սագերը, որոնք Հրաշքով իր սեփականութիւնն էին դարձած ։

Նոյն պահուն, երկու խեղճ բանուորներ որոնք Հոնկէ կ'անցնէին, տեսան մեր մարդուկը եւ իր Համադամ խորտիկները, ու սկսան անյագ աչքերով դիտել զայն, իրենց բերնին լորձունքը վազցնելով ։

ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

(5 Շար.)

բանտի, աքսորի դառն յիշատակներ, պատակը գոհ եղած է վերջին պատերազմի դիմադրական ընդհարումներու ընթացքին:

Այսպէս ամէն օր խումբը միասին է, սահղծուած է հոգիներու եղբայրութիւնը, զիրար փնտռելու եւ գտնելու հաճոյքովը համակուած:

×

Կը յիշեմ, տարիներ առաջ Ռուայալի մեծ պանդոկին առջեւ, իմ սիրելի բարեկամ, Պ. Գէորգ Հեպոյեանի հետ կը սպասէինք «Շատերէն Մէկուն» (Շ. Մ.), որ թերթերու տրցակ մը իր թեւին տակ, կ'իջնէր մարմարեայ սանդուխներէն, պարտասած եւ ինքնամփոփ: Անոր բարեւին կարօտը կը քաշէինք ամէն օր, կ'ուզէինք անոր ժպիտին գոհունակութեան հետ հաղորդուիլ: Չեմ գիտեր ինչու մեր արձակուրդի օրերուն, անոր ներկայութեան վայելքը հոգեկան պահանջ դարձած էր մեզի համար:

Հանգիստի անկիւններուն մէջ, երբեմն մարդ անզգալաբար կը դիտէ իր չուրջը եւ կ'ուզէ գնահատել դէմքերու եւ դէպքերու արժանիքներն ու արժէքները:

Շաւարշը դէպի մեզ ուղղուեցաւ եւ խօսեցաւ այսպէս — «Տրէզեան, այս մարդիկը, թժիշկները, մեզի տաք ջուր կու տան, մինչդեռ մեր չրթունքները հայրենի լեռներու պաղ ջուրերու պապակը ունին»: Ըսաւ եւ առանձնացաւ ծառերուն ստուերներուն տակ, ամփոփուած իր երազներուն եւ խորասուզուած իր մտածումներուն մէջ:

Մոռցած էր իր հանգիստը եւ դարմանումը. այդ պահուն իր դէմքը ունէր մարգարէական խորունկ վեհութիւն մը: Մասնաւորապէս «Յառաջ»ի ընթերցողները եւ ընդհանրապէս Սփիւռքի Հայութիւնը, հեւ ի հեւ, օրը օրին կը սպասէին իր խօսքին եւ առաջնորդող պատգամներուն: Երբ կը լրացնէր իր աշխատանքը, կուգար կը նստէր մեր կողքին, կը կրկնէր իր համոզումը եւ եզրակացութիւնը:

«Ֆրանսահայ գաղութին մէջ կարելի է ստեղծել համագործակցութեան ընդհանուր գիծ մը, հեռու մնալով կիրքերէ եւ անհատական նախասիրութիւններէ, համախմբուելով հանրային կենսական հարցերու շուրջ, այս ուղղութեամբ կը խնայենք մեր անիմաստ ճիգերը, կ'ամփոփենք մեր աշխատանքները եւ զանոնք կը վերածենք դրական արդիւնքներու»:

Ամէն տարի արձակուրդի շրջաններուն, այսպէս, անցեալի էջերը կը ճոխանային անմոռանալի դէմքերու հանդիպումներով եւ քաղցր յիշատակներով:

ՀՐԱՆՏ ՏՐԷԶԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

*

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ցիցիլիա Բրուտեան հետեւեալ տողերը նուիրած է Վարդան Սարգսեանի, Սովետական Ամսագրի Յունիսի թիւին մէջ:

Երկրէց երկիր թափառող պանդուխտ Հայի ճակատագիր ունեցող երաժիշտներէց մէկն է Վարդան Սարգսեանը: Նա 1910 – 1914 թուերին Կ. Պոլսում Մեծ Կոմիտասի աշակերտելու բախտ է ունեցել: Ուր էլ որ իջեր է Վարդան Սարգսեանը՝ Պոլսում թէ Բրիւսելում, Փարիզում թէ Գերմանիայում, ամէն ուր նրա նուիրական գործն է եղել ծառայել իր ազգային երաժշտական մշակոյթին, կազմակերպել հայկական երգչախումբեր, երբեմն էլ Ֆրանսիացիներից կազմուած երգչախումբով հանդէս գալ հայ երգի համերգներով, ձայնագրել ու ներդաշնակել հայկական ժողովրդական երգեր, ստեղծագործել նոյնն: Մարսէյլում նա էր «Հայ երաժշտական Միութեան» կազմակերպիչն ու ղեկավարը: Նրա ամենաշնորհակալ աշխատանքն այն էր որ լինելով Կոմիտասի երախտապէտ սանը՝ Փարիզում ձեռնամուխ եղաւ իր անմահ ուսուցչի անտիպ գործերի հաւաքման ու հրատարակման գործին: Եւ Փարիզի խնամակալ յանձնաժողովի աջակցութեամբ հետզհետէ լոյս ընծայեց 47 գործ Կոմիտասի մեներգներից ու խմբերգներից ինչպէս նաեւ «Պատարագը»:

1955ի աշնանը Վ. Սարգսեանը այցելեց Երեւան, ուր ականատես եղաւ իր Հայրենիքի մշակութային վերելքին, ունկնդրեց հայրենի մեղեդիները: Այդ ամէնովը ոգեւորուած, նա այժմ նոր եռանդով է նուիրուել հայ երաժշտական մշակոյթին:

ԾՈՎԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկացիները շինած են նոր ընդծովեայ մը, հինգ մեթր երկարութեամբ, որ պիտի կարենայ իջնել մինչեւ հինգ հազար մեթր խորերը, ուսումնասիրելու համար ծովերուն յատակը: Ընդծովեան ունի բոլոր սարքաւորումները: Մասնագէտները կրնան դիտել եւ ուսումնասիրել ինչ որ կայ այդ խորութիւններուն մէջ:

Միւս կողմէ Ֆրանսայի մէջ, Վիլմ եւ Հուօյ ձեռնարկած են շինութեանը ծովային մեքենայի մը, որով կարելի պիտի ըլլայ իջնել մինչեւ 9000 մեթր:

Հետզհետէ կը մօտենայ ժամանակը, երբ ծովը պիտի տայ իր գաղտնիքները, եւ հաւանաբար մարդկութիւնը մեծապէս օգտուի այն անսահման հարստութիւններէն, որոնք ամփոփուած են ծովերուն մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՀԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Մարզական խաղերը ծնունդ առած են հեռաւոր անցեալին: Եգիպտական փարաւոններու դամբարաններու եւ հնագոյն տաճարներու պատերուն վրայ պահուած են մարմնամարզական զանազան խաղերու եւ վարժութիւններու նկարներ, մարմնամարզի վերաբերեալ չինարէն «Քոնկ Ֆու» խորագրով առաջին աշխատութիւնը լոյս տեսած է հինգ հազար տարի առաջ:

Մարմնամարզը յատկապէս լայնօրէն տարածուած էր հին Հայաստանի մէջ, ուր կային մարմնամարզական դպրոցներ, Քրիստոսէ եօթը հարիւր տարի առաջ: Այդ դպրոցներուն մէջ երիտասարդները պէտք էր անցնէին ուսումնական դասընթացք:

Հին աշխարհի չատ գիտուններ հռչակ ստացած են իբրեւ գերազանց մարզիկներ: Օրինակ՝ յոյն յայտնի իմաստասէր եւ երկրաչափագէտ Պիւթագորաս չատ էր ողիմպական խաղերուն մէջ: Միայն բացառիկ պարագաներու կը յաջողէին յաղթել իրեն վազքի, ոստումի եւ սկաւառակի կամ նիզակի արձակման մէջ:

ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԸՄՊԵԼԻ, ԱՅԼԵՒ ՍՆՆԴԱՆԻՒԹ

Գարեջուր խմողներուն դէմքին հրաչալի գոյնը, թարմութիւնը, զուարթութիւնն ու ֆիզիքական մեծ ճիգեր ընելու ընդունակութիւնը չինած են համբաւը գարեջուրին: Այսօր բազմաթիւ գիտուններու (Փասթէօրն ալ մէջը հաչուած) վիճակագրութիւնները կը հաստատեն, որ գարեջուրը մեծ նպաստ մը կը բերէ առողջութեան:

Հիպոկրատ գարեջուրը իբրեւ դարման կը թելադրէր ջերմերու պարագային, ինչպէս նաեւ կը նչէր այս ըմպելիին միզեցուցիչ յատկութիւնը:

Քսենոփոնի վկայութեամբ՝ մեր նախնիքն ալ, Հայաստանի մէջ, առատօրէն գարեջուր կը խմէին:

Ներկայիս, կենսաբանական եւ կենսաքիմիական մեծ գիւտերու լոյսին տակ, բժչկութիւնը դարձեալ կը հետաքրքրուի գարեջուրով, որուն պարունակած զանազան սննդանիւթերը կրկնապէս հետաքրքրական կը դարձնեն այս ըմպելին:

ԽԼԻՐԴ ԵՒ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Քանի մը տարի առաջ, Լիլ քաղաքի առողջապահական կաճառի տնօրէնը՝ Տոքթ. Տիւքան, նչեց, որ քաղաքի գարեջրատան աչխատաւորներէն աննչան թիւ մը միայն զոհ գացած էր խլիրդին: Ապա աւելցուց, թէ վարակիչ հիւանդութիւնները անոնց չարքերուն մէջ նուազ աւեր կը գործեն, քան բնակչութեան միւս խաւերուն:

Վերջերս Տոքթ. Շապս կը յայտարարէր, — խլիրդը զոհեր չի խլեր գարեջուր խմողներէն: Նոյնիսկ ապացուցուած է, որ Ֆրանսայի հիւսիսային կողմը գըտնուող մեծ օղեգործարանի մը բանուորներէն ոչ մէկը խլիրդէ մեռած է, վերջին յիսնամեակի ընթացքին:

Այս իրողութիւնները ներկայիս անբացատրելի կը մնան տակաւին, բայց հետախուզութիւններ կը կատարուին այս ուղղութեամբ, մասնաւորաբար Լուվէնի կաթողիկէ համալսարանի խլիրդի կաճառին կողմէ:

ՔՈԽԻ ՄԱՆՐԷԻՆ ԴԷՄ

Թոքախտաւորներու նիհարնալուն եւ ուժերու նուազումին պատճառը աւելի չատ սննդականոնի խանգարումն է եւ ոչ թէ մարսողութեան:

Սննդառութեան եղանակը եւ առողջապահիկ կեանքը մեծ դեր կը խաղան առողջութեան վերահաստատման մէջ: Թոքախտաւորները պէտք է խուսափին դժուարամարս կերակուրներէ: Գարեջուրը, ճշմարիտ «հեղուկ հաց»ը, որ կ'օժանդակէ սննդանիւթերու մարսողութեան, թանկագին նպաստ մըն է թոքախտաւորին համար:

Աւելցնենք, որ գարեջուրին պարունակած կենսանիւթերը ոչ միայն կը դիւրացնեն մարսողական աչխատանքները, այլեւ կ'օգնեն մարսուած սննդանիւթերու արեան ներծծման:

Թոքախտաւորներու սննդառութեան մէջ մասնաւորաբար կարեւոր են բաւարար քանակութեամբ առնուած փոսփորը, կիրը (քալսիոմ) եւ հանքային տարրերը: Հանքային նիւթերով հարուստ գարեջուրը յանձնարարելի է նաեւ այս տեսակէտով: Չմոռնանք նչելու, որ գայլուկ (որով կը պատրաստեն գարեջուրը) կը պարունակէ մանրէասպան տարրեր:

Անգլիոյ մէջ կատարուած պաչտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, օղեգործարաններու մէջ թոքախտով մահացութեան տոկոսը 30 առ հարիւր նուազ է, քան ժողովուրդի այլ խաւերուն մէջ:

ԾԱՆՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԿԱՏԱՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մկանային ծանր աչխատանք կատարողներու մարմնին մէջ աւելի չատ կը կուտակուին արտաքսուելու կարօտ անպէտ նիւթեր: Ասոնց անհրաժեշտ է նաեւ ջերմոյժի յաւելեալ քանակ մը: Այս դասակարգի մարդոց համար դիւրամարս, այլ ջերմոյժով հարուստ սնունդ մը պէտք է: Թերեւս ասով բացատրուի գարեջուրի հանդէպ անոնց ունեցած սէրը:

Եթէ, մէկ կողմէ, գարեջուրը կ'օգնէ մարսողութեան, միւս կողմէ ալ իր պարունակած բնածխային կազը կը ներգործէ ջղային եւ չնչառական կեդրոններուն վրայ՝ կանոնաւորելով չնչառութիւնը:

ՔՆԱՆԱԼՈՒ ԵՒ ԿԱԹ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հինէն ի վեր կաթնտուներուն կը յանձնարարուի գարեջուրը, որովհետեւ կ'աւելցնէ կաթի արտադրութիւնը: Այս իրողութիւնը հաստատուած է գիտականօրէն. ասիկա չնորհն է գարեջուրին պարունակած առատ քանակութեամբ Բ. կենսանիւթերու խումբին:

Գայլուկին պարունակած իւղերէն մէկը (Հուպլոն) կը հանդարտեցնէ ջղայնոտութիւնը եւ խորունկ քուն կը պարգեւէ:

Փ. Տ.

ՊԶՏԻԿ ՍԵՓԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— Բէք աղէկ, ախպար, ըսաւ չարաճըճին ոստոստ մը ընելով եւ անըմբռնելի չեղ ակնարկ մը նետելով քովի ցածուկ տան պատուհանէն երեւցող մանրիկ կարմրուկ դէմքի մը, որ կը ժպտէր:

Սեփ — Յովսէփի կամ Յուսեփի կըրճատեալը — ցատկելով խաղալով ճամբան չարունակեց, մինչ սրինգի պէս իր սուր ձայնով կը գոչէր.

— Մխտոխոչի թավալըդ:

Սերքօ, եղբայրը, անոր ետեւէն կը նայէր խոժոր աչուըներով, եւ գլուխն երերցնելով կը մրմռար.

— Էս քուկին հախէդ կուգամ, փիճ:

×

Ժամ մը ետքը, որու միջոցին Սերքօ խորունկ քուն մը քաշած էր, ամանները պարպած ետ դարձաւ պզտիկ Սեփ, սրիկայ խաղի մը եղանակը քթին տակէն մըրմռալով եւ միչտ ոստոստելով, մօտեցաւ խրճիթի պատուհանին եւ ձեռքինները գետին դնելով՝ չուտիկի մը պէս կախուեցաւ պատուհանին եզերքէն, վեր քաչուեցաւ, արագ ակնարկ մը նետեց դէպի ներս. նորէն կամաց մը վար իջաւ՝ աչուըներուն մէջ ունենալով գոհունակութեան չարաճճի չողիւն մը եւ մըմնջելով.

— Օ՛խ, կը քնանայ կոր:

Ապա, գողի մը զգուչութեամբ, որ օձիքը ձեռք տալու վախն ունի, մեղմիւ սահեցաւ պատուհանին տակէն եւ քովի տնակին մօտ գալով, կամաց, երկչոտ ձայնով ըսաւ.

— Արուս, Արուս ...:

Անհամբեր կոչ մը տակից աւելի պէտք չունէր. վասնզի, գրեթէ անմիջապէս, խրխլած պատուհանի շրջանակին մէջ երեւան ելաւ պզտիկ աղջկան միչտ ծիծաղկոտ այն դէմքն, որուն ժամ մը առաջ ժպտած էր Սեփ, խաժ աչուըներով, պզտիկ զունատ չուրթերով կլորակ դէմք մը, ուր սակայն թշուառութիւնն ու անօթութիւնն արդէն իսկ գարկած տպաւորած էին իրենց անհեթեթ դրոշմը:

Մանկուհիին եւ պատանեակին աչուըները անհուն գորովի մը, անսահման խանդաղատանքի մը մէջ իրարու խառնուեցան. զիրար կը դիտէին մեկամաղձական չես գիտեր ինչ նայուածքով, ուր գորովէ, խանդաղատանքէ ալ վեր բան մը կար կարծես, սէր:

— Ի՞նչ կ'ընէիր կոր, Արուս, հարցուց Սեփ:

— Օտան կ'աւլէի կոր, ախպարիկ, պատասխանեց պզտիկ աղջիկը, անուշիկ ձայնով մը, որուն մէջ նրբօրէն կը զգացուէր այն պչրանքը, որ անխտիր ամէն աղջկան հետ կը ծնի, տարիքին համեմատութեամբ մեծնալով եւ սաստկանալով վտանգաւոր ըլլալու աստիճան:

— Դո՞ւն ինչ ըրիր:

— Ես միտախիչիս ծախեցի, ըսաւ Սեփ ձեռքը զարնելով տաբատի գրպանին, որ հաստ հնչիւն մը հանեց:

Հիմակ նիհար բազուկին մէկը դուրս հանած էր Արուս եւ ստամբակին երկընցած մազերը կը չօչափէր, ան ալ, կարծես հեզօրէն հաճոյք մը զգալով այդ հըպումէն, թող կուտար որ ուզածն ընէ իրեն:

Յանկարծ, Սեփ գլուխը վեր առաւ եւ տխուր չեչտով մը հարցուց.

— Արուս, ասօր ի՞նչ կերար:

Մանկուհին կարծես թէ սարսուռ մը ունեցաւ, թեթեւ կարմրութիւն մը պատեց այտերն, եւ առանց պատանեակին երեսը նայելու, յոյժ մեղմ ձայնով մըրմնջեց.

— Ցամաք հաց:

Ամպ մը անցաւ Սեփին աչերէն, պզտիկ, գրեթէ անլսելի հեծիւն մը թռաւ կոկորդէն, երկիւղալի ակնարկ մը յածեց չորսդին, կամացուկ մը գրպանը խօթեց ձեռքը եւ բան մը դուրս հանելով՝ դրաւ դայն պզտիկ աղջկան վար կախուած ձեռքին մէջ, միանգամայն փսփսալով.

— Վաղը եէմիչ առ կեր, հա՞, աղուորիկ Արուս:

Պզտիկ աղջիկն առջինէն աւելի կարմրեցաւ, վեր չառաւ ձեռքը, իբր թէ յեղակարծ բան մը սառեցուցած ըլլար զայն:

— Պահէ պահէ. ըսաւ Սեփ չտապաղին, հիմա վար կ'իյնայ:

Հազիւ թէ խօսքն աւարտած էր, անհագին, սարսափելի ձայն մը վեր ցատքեցուց զայն. Արուսի գլուխն ի քթթել ական անհետ եղած էր:

Սերքօ, որ քունէն նոր էր արթնցած, գլուխը պատուհանէն դուրս հանելով կը գոչէր.

— Ծօ փիչ, փարչա փարչա պիտի ընեմ հիմա քեզի, ներս էկուր, չափուխ ներս էկուր:

Հէք պատանեակը, սահմռկած սաստնած, առաւ դետնէն ամանները, եւ անբացատրելի վիչտով խառն երկիւղով մը, յանցաւոր աշակերտի պէս, ներս մտաւ իրենց դունէն ուր եղբայրը բացած էր:

Սերքօ բռնեց անոր ականջէն ոլորեց, ճմլեց, եւ միւս ձեռքովը մէկ երկու ուժգին ապտակ փակցուց խեղճ Սեփի երեսին:

Ո՜հ, սրտաճմլիկ էր այդ տեսարանը:

ԵՐՈՒԽԱՆ

(2 Շար.)

ՔԱՉԱՊԼԱՆՔԱՅԻ մէջ վերջ գտան Արաբական Լիկայի աշխատանքները։ Այս ժողովին հաշուեկշիռը հետեւեալ պատկերը ցոյց կուտայ.— Ա) Թունուզը եւ Իրաքը լիկայէն ներս վերադարձնելու ջանքերը չեն յաջողած ։ Բ) «Ալժերիոյ ժամանակաւոր կառավարութեան» զինուոր մասնակցելու Լիկային ժողովին իբրեւ դէտ, ընդունուած է ։ Գ) Միակ նորութիւնն է բանաձեւ մը որ կ'առաջարկէ աւելի բաց քաղաքականութիւն մը ունենալ Ափրիկէի հանդէպ ։

ՓԵՔԻՆԻ Նոր Չինաստան մամուլի գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Շու Էն Լայ նամակ մը գրած է Նեհրուի ըսելով թէ երկու երկիրներու տարակարծութիւնները կրնան հարթուիլ խաղաղ բանակցութեանց միջոցով։ Շու Էն Լայ պատմականը կ'ընէ 1842էն ի վեր տեղի ունեցած բանակցութեանց Թիպէթի, Չինաստանի եւ Հնդկաստանի սահմաններուն համար ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մը՝ Լայլ Մընսըն որոշած է Խրուշչեւի ձեռբակալութիւնը պահանջել դատարանէ մը երբ խորհրդային վարչապետը Ամերիկա ժամանէ։ Մընսըն կը պնդէ որ Խրուշչեւ «միջազգային ոճրագործ մըն է»։ Գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է որ 1957ի ՄԱԿի ադգաժողովը յայտարարեց թէ Խորհրդ. Միութիւնը բռնաբարած էր 1949ի Ժընեւի համաձայնութիւնները ճզմելով Հունգար հայրենասէրներու ըմբոստութիւնը ։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ հիւլէական իր կեդրոնը պիտի ունենայ 1965ին, յայտարարեց Նեհրու ։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ Օսսեռվաթոռէ Տէլլա Տոմենիքայի մէջ յօդուած մը ստորագրած է Ֆաեսերիքօ Ալեսանդրինի ծանրանալով Խորհրդ. Միութեան մէջ զարգացող հակակրօնական պայքարին վրայ ։ Յօդուածագիրը կը շեշտէ թէ պատերազմէն առաջ «Առանց Աստուծոյ» շաբաթաթերթը 3 միլիոն օրինակ տպաքանակ ունէր, բայց 1937ին կատարուած հանրաքուէ մը ցոյց կուտար թէ ժողովուրդին մեծ մասը Աստուծոյ կը հաւատար։ 1940ին հակակրօնական քարոզչութիւնը ծաւալեցաւ, ուղղափառ կղերին 90 առ հարիւրը անհետացած էր եւ ութսուն հազար եկեղեցիներէն միայն 4000 մնացած էին։

Յօդուածագիրը կը շարունակէ.— Քանի մը ամիս է մամուլը վերսկսած է յարձակիլ կրօնաւորներու վրայ զոեհիկ ձեւով։ Կարելի է մտածել որ խորհրդ. համայնավարութիւնը մոռնալով Լենինի թելադրած փարուելակերպը, դարուս սկիզբը, կը ձգտի վերադառնալ Սիսթեմի մը որ շատ հին չէ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, անգամ մը եւս կը հաստատուի համայնավարութեան անտեղիտալի ընդդիմութիւնը կրօնքի դէմ ։

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ։ Երգեցողութիւնները կը ղեկավարէ երաժշտապետ Պ. Նշան Սերգոյեան ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը Գէորգ Գասպարեանի մահուան տխուր առթիւ յայտնելով իր ցաւակցութիւնները, շնորհակալութեամբ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Ալեքսանեան եղբարք հինգ հազար ֆր. Աղքատախնամին ։ Պուլվ. Օտոյի Թաղ. Խորհուրդ՝ հազար ֆրանք «Յառաջ»ի տարածման, երկու հազար ֆրանք Պուլվ. Օտոյի վարժարանին ։ Տիկին Սրվաճեան հազար ֆր. Կապոյտ Խաչին։ Կոստանեան ընտանիք հազար ֆր. Կապոյտ Խաչին, հազար ֆր. Շաւարշ Միսաքեան սրահին ։ Եէլքովանեան ընտանիք 2500 ֆր. Կապոյտ Խաչին, 2500 ֆր. Շաւարշ Միսաքեան սրահին։ Վարդան Փափազեան երկու հազար ֆր. Կապոյտ Խաչին, հազար ֆր. Մայր եկեղեցիին ։ Աստուրեան ընտանիք հազար ֆր. Կապոյտ Խաչին ։ Շահպազեան ընտանիք հազար ֆր. Կապոյտ Խաչին ։ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչ երեք հազար ֆրանք Շաւարշ Միսաքեան սրահին։ Ազգ. Կեդր. վարչութիւն հազար ֆր. Մայր եկեղեցիին, երկու հազար ֆր. Կապոյտ Խաչին, երկու հազար ֆր. Աղքատախնամին։ Սահանալ Առաջնորդարանէն՝ 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան, Մարսէյլ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն կ'ողբայ վեթերան ընկեր՝ Գաբրիէլ Լազեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Գ. Լազեանի եւ ընտանիքին ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Աստուր Փիլեան հինգ հազար ֆր. կը նուիրէ Շաւիլի եկեղեցիին, Օր. Մառի Տէմիրճեանի ամուսնութեան առթիւ ։

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են ։ Անէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան ։

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալորէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով ։

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նօր, Լը Րէնսի ։

Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողքները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ ։

ՆՈՒԷՐ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Կապոյտ Խաչի Պէլֆոնթէնի կայանի տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ։

Տիկին Գոհար Խաչիկեան երեք հազար ֆրանք, Տիկին Աշխէն Սամուէլեան 5000, Օր. Շաքէ Մկրտիչեան 5000, Պրիւքսէլէն Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան երեք հազար, Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Պալեօզեան երկու հազար, Տէր եւ Տիկին Պերճ Թաղէոսեան (Լիոն) երկու հազար, Պ. Ղազար Ղազարեան (Լիոն) հազար, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Տէր Պետրոսեան երկու հազար, Տէր եւ Տիկին Սաթըճեան (Լիոն) տասը ծրար կարկանդակ եւ մէկ քիլօ շոքոլա։ Տէր եւ Տիկին Տապաղեան հինգ հազար (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Տէսին) հազար եւ երեք քիլօ պիսքիւի ։

Կապոյտ Խաչի Կեդր. վարչութիւնը շընորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկին Պօտուեանէ (Տէսին) հինգ հազար ֆրանք ։

×

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Նշան Դաբբինեանէ հազար ֆրանք, ողբ. Ա. Աշճիպաշեանի մահուան առթիւ։ Տէր եւ Տիկին Նազար Իշխանեանէ հինգ հազար ֆրանք։ Պ. Խ. Թէլեանէ հազար ֆր. Պ. Յ. Բակլաճեանի մահուան առթիւ։ Տէր եւ Տիկին Մելեանէ հինգ հարիւր ֆրանք Լեւոն Սուքիասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եւ Տիկին Հ. Երամեանէ հինգ հարիւր ֆր. իր ամուսնոյն մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պոմոնի «Յառաջ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 9-ին։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Րիւ Քոնփան ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Ցոյներու սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սէն Ժերոմ).— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարսէլի եւ Առնուվիլի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին ընկեր Օ. Կարապետեանի տունը, Սարսէլ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութիւնները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը, այս Երկուշաբթի, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբ ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 21ին, Պ. Սիմոնեանի սըրճարանը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ որ Խաչվերացի տօնը այս Կիրակի կը կատարուի հանդիսաւոր կերպով, ինչպէս նաեւ Մեռելոցի հոգեհանգստեան պաշտօնները՝ յաւարտ պատարագի։ Իսկ կէս օրէ ետք ժամը 4.30ին՝ Խաչվերացի աւանդական թափօրն ու Անդաստանը, խուռնատուկ երգեցողութիւններով ։

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին։ Երեկոյեան անդաստան Խաչվերացի, ժամերգութիւն ժամը 4.30-ին։ Երկուշաբթի՝ Յիշատակ Մեռելոց, ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, RUE THOUIN

Այս Կիրակի ժամը 10.30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզէ

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կոանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (Cours Classique):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը։

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը։

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Յարդ. յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական։

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական։

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150.000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը։

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է իսկապէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար։

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը։

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique

3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — SAMEDI 12 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8593 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4394

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԹԷ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

Վարչապետ Մաքմիլլըն իբրեւ փորձառու պետական մարդ եւ քաղաքագէտ՝ կ'ուզէ առաւելագոյն չափով օգտագործել ներկայ կացութիւնը, որ ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ նպաստաւոր կը թուի պահպանողական կառավարութեան համար:

Ելեկտրականութեան Թագուհին հաւանութիւն տուաւ լուծելու խորհրդարանը Սեպտեմբեր 18ին: Նոր ընտրութեանց թուական որոշուած է յառաջիկայ Հոկտեմբեր 8ը:

1955ի ընտրութեանց մէջ պահպանողական կուսակցութիւնը աշխատաւորականներէն մէկ միլիոն աւելի ձայն ստացած ըլլալով, իր ձեռքին մէջ պահած էր բրիտանական կայսրութեան ղեկը: Պահպանողականները շահած էին 344 աթոռ, աշխատաւորական կուսակցութիւնը՝ 278: Ներկայիս առաջիններն ունին 339 երեսփոխան, աշխատաւորականները՝ 277:

Իսկ ազատական կուսակցութիւնը՝ որ էր երբեմն տիրական դիրք կը գրաւէր աւանդապաշտ Անգլիոյ մէջ եւ տուած էր Կլէտսթոնի — եւ Չըրչիլի — պէս առաջնակարգ դէմքեր, շատոնց իր տեղը լքած է աշխատաւորական կուսակցութեան, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր «խարազան»ի նոյն դերը կը կատարէ պահպանողականներուն դէմ: Չըրչիլ ճակատ փոխեց յարմար ժամանակին:

Ազատականները վեց աթոռ միայն ունին հիմա եւ մեծ յաւակնութիւններ չեն սնուցաներ ապագային համար:

Ուրեմն ընտրական պայքարը պիտի մղուի գլխաւոր երկու կուսակցութեանց միջեւ:

1956ի աշնան Սուէզի ձախող արշաւանքը մեծապէս վարկաբեկած էր պահպանողական կուսակցութիւնը: Աշխատաւորականները առիթէն օգտուեցան բուռն յարձակումներ գործելու համար Իտընի դէմ, որ ի վերջոյ ստիպուեցաւ հրաժարիլ: Ու քաշուեցաւ քաղաքական ասպարէզէն, առողջական պատճառներով:

Մաքմիլլըն, որ Իտընի դահլիճին մէջ ջատագով էր եղած Սուէզի դէմ ձեռնարկուած անգլեւֆրանսական արշաւանքին, յետագային Կիպրոսի մէջ ալ խիստ քաղաքականութեան հետեւեցաւ, «պաղթապաշտ»ներու հացին իւղ քսելով:

Աշխատաւորական կուսակցութիւնը հակառակ էր պահպանողականներու անհաշտ քաղաքականութեան՝ ո՛չ միայն Կիպրոսի, այլ նաեւ Քէնիայի եւ Նիասալանտի մէջ:

Ընկերվարական Միջազգայինի Համագումարներուն մէջ — Վիէննա եւ Համպուրկ — Կէյցքէլ եւ Պիվըն բուռն կերպով քննադատեցին Մաքմիլլընի դիրքը ափրիկեան գաղթավայրերու ժողովուրդներուն հանդէպ, արդարացնելու համար իրենց յարձակումները Ֆրանսայի դէմ՝ Ալժերիոյ ցաւոտ հարցին առթիւ:

Հոկտեմբեր 8ին 35 միլիոն Անգլիացիներ պիտի ընտրեն իրենց ներկայացուցիչները երեսփոխանական ժողովին համար:

Պաշտօնապէս ընտրական պայքարը պիտի սկսի Սեպտեմբեր 18ին, սակայն իրականին մէջ երեք տարիէ ի վեր հակառակորդ երկու մեծ կազմակերպութիւնները, — մանաւանդ աշխատաւորական կուսակցութիւնը —, ամէն առիթ կ'օգտագործեն ընտրողներու մօտ քարոզութիւններ կատարելու համար:

Քաղաքական հրատապ հարցերու մասին երկու կուսակցութեանց միջեւ հիմնական տարակարծութիւններ գրեթէ չկան:

Արեւելք — արեւմուտք մերձեցման մասին նոյնը կը մտածեն երկուքն ալ:

Մաքմիլլընէն վերջ Կէյցքէլ եւ Պիվըն փութացին Մոսկուա՝ Խրուշչեւի շնորհները վայելելու համար:

Քաղաքական ներկայ եռուզեռին մէջ Անգլիացիք չեն ուզեր մեծ փոփոխութիւն մտցնել իրենց կառավարութեան մէջ: :

Պահպանողականները մեծ յոյսեր ունին պահպանելու իրենց դիրքերը:

Աշխատաւորականները մեծ ճիգերու կը կարօտին՝ շահելու համար յաղթանակը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌ ՃԱՌԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագահը, կրկնակ պատճառներով, ստիպուած էր ճառ մը խօսիլ բացատրելու համար ժողովուրդին նախ՝ իր եւրոպական ճամբորդութիւնը եւ անոր արդիւնքները, ապա, ինչ որ աւելի փափուկ էր, Խրուշչեւի Ամերիկա հրաւէրը: Ծանօթ է որ կարմիր մենատէրին այցելութիւնը այնքան խանդավառութեամբ չէ ընդունուած Ամերիկայի մէջ: Սպիտակ Տան առջեւ մեծ ցուցատախտակներ իրենց ուսին, մարդիկ կը պտըտին — «Մի՛ սեղմէք Խրուշչեւի արիւնոտ ձեռքը», «Լեհաստանի ազատութիւնը պահանջեցէք», «Բռնաւորներուն բարի գալուստ չկայ»: Ասոնք են մանաւանդ Խրուշչեւի դէմ եղած արտայայտութիւնները որոնց դէմ ոչ ոք կրնայ բան մը ընել: Միացեալ Նահանգներու Նախագահը, հակառակ իր բոլոր իրաւասութիւններուն, չի կրնար արգիլել որեւէ թերթի որ, քաղաքական հանգամանք ունեցող յայտարարութիւններ կամ ազդեցիկ հրատարակէ, երբ անոնք վճարուած ծանուցումներ են: Այս պատճառով իսկ Նիւ - Եորք Թայմզի 29րդ էջը ամբողջովին սեւ շրջանակով մը տպուած է ուր Խրուշչեւ կը ներկայացուի իբրեւ Պատմութեան ամէնէն վնասակար ոճրագործներէն եւ ստախօսներէն մէկը: Տակը հրատարակուած է 22 գերի ազգերու անուանացանկը: Այս էջը վճարուած է անհատական գործարանի մը կողմէ, կարելի է ներկայիս ձեր ուզած քանակութեամբ Նիւ Եորք Թայմզ ապսպրել եւ այդ էջը գնել եկեղեցիներու, դպրոցներու, կամ այլ վայրերու մէջ: «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ նման ծանուցումի սակագինն է՝ 3200 տոլար:

Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը սաստիկ ընդդիմութենէ մը մինչեւ մտահոգ համակրութեան մը կ'երթայ հանրային կարծիքը: Ուաշինկթընի Փոսթի մէկ կին ընթերցողը կ'առաջարկէ որ բոլոր Ամերիկուհիները սիրտի ձեւով սեւ գոհարեղէն մը գնեն երբ Խրուշչեւը ժամանէ, իբրեւ սուգի նշան:

Այս կացութեան առջեւ Նախագահ Այզընհաուըրի պաշտօնը կը դժուարանայ: Իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ, նախ պարզեց եւրոպացի պարագլուխներուն հետ ունեցած իր տեսակցութիւնները: Ինչպէս Տը Կոլ Փարիզի մէջ, Այզընհաուըր ալ Ուաշինկթընի մէջ լսաւ.— Ամէն բան շատ լաւ անցաւ: Նախագահը չեշտեց որ եթէ վերին ժողով մը տեղի պիտի ունենայ, Միացեալ Նահանգները եւ իրենց դաշնակիցները միշտ պատրաստ են իրատես ձեւով բանակցելու Խորհրդ. Միութեան հետ: Վերջապէս անդրադառնալով Խրուշչեւի այցելութեան, Նախագահը ըսաւ.— «Միացեալ Նահանգները ուրախ են այս առիթէն օգտուելու ուսումնասիրելու համար այն չինարար թելադրութիւնները եւ գաղափարները զոր Խորհրդ. Միութեան վարչապետը կրնայ ընել»:

Օրէ Օր

ՇԻՒՂՆ ՈՒ ԳԵՐԱՆԸ

Հ. Ներսէս Տէր Ներսէսեան, որ ուխտով եւ առաքելութեամբ կոչուած է տըխուրները երջանկացնելու, «Բազմավէպ»ի գարնանային թիւին մէջ փորձած է տըխրեցնել «Երջանիկ» տարեգրքի խմբագիրը Պ. Բագարատ Թեւեան:

Օժիտէն բռնելով, Մեծասքանչի դըժոխքն է կոխած, դեւերուն ծոցն է նետած Թեւեանը, որովհետեւ այս տարուան տարեգրքին կողքին վրայ «երեսուներորդ» տարի գրուած է, փոխանակ գրելու «երեսներորդ»: Եւ այսպէս գրելով, «ծանր յանցանք գործած է Մեսրոպեան բարբառին դէմ»:

Տեսաբանօրէն, երեսուն անգամ իրաւունք ունի Հ. Ներսէս. եւ լաւ է որ, պարբերաբար, հեղինակաւոր յուշարարն ըլլայ Մեծասքանչի հիմնական, վաւերական եւ անխախտ օրէնքներուն, ի պէտս մոռացկոտներուն:

Իրականին մէջ, սակայն, հազիւ թէ մէկ «երեսուներորդ» անգամ իրաւունք ունենայ. այլապէս, ինչո՞ւ այդ օրէնքները չեն գործադրուիր նաեւ, ու նախ եւ առաջ, իր Տան մէջ:

Անցողակի ըսենք թէ անձնապէս, հընչումի անուշութեան եւ արտասանութեան սահունութեան համար, կողմնակից ենք որ՝ եռավանկէ աւելի երկար թուական ածականներու ածանցեալ ձեւին մէջ, պահուի «ու» փափուկ ձայնը: Ասով վաւերացնել չենք ուզեր այն օրինազանց լեզուական բարբարոսութիւնները զորս, ոմանք, կը կատարեն յանուն գեղաձայնութեան: Ընդհակառակն: Բայց երբ, սուրբ Նախնեաց սուրբ ներշնչումով, կան արտօնեալ երկու ձեւեր՝ որոնցմէ մէկը ընտրելու օրինաւոր ազատութիւնն ունինք, լաւ է որ աչքէն աւելի ականջին յագուրդ տանք:

Դառնանք մեր անմեղ մեղաւորին:

Եթէ Հ. Ներսէս լրիւ կատարած ըլլար Մեծասքանչի պահապանի իր բարդ ու պատասխանատու դերը, գուցէ այդքան անվարան՝ Մեծասքանչի դժոխքը չդնէր «Երջանիկ» մեղաւորը: Քաւարանը աւելիով կը բաւէր: Նախ, որովհետեւ յանցաւորին կատարած մեղքը, եթէ կայ մեղք, փետուրի մը պէս թեթեւ է: Եւ յետոյ, ի հարկին, աղօթքի զօրութեամբ, կարելի է մէկը քաւարանէն ազատել. դըժոխքէն չիք փրկութիւն:

Արդարասէր եւ անաչառ, որպէսզի երկու կշիռ եւ երկու չափ չգործածէ եւ նմանօրէն դատապարտելի դատողութիւն մը բրած չըլլայ, Հ. Ներսէս ստիպուած է այսօր նոյն դժոխքը դնել իր Ուխտի եղբայրներէն գէթ մէկը՝ Հ. Եփրեմ Տէր Ղազարեան: Մեղքը իր նիտը:

Որքան գիտեմ, Հ. Եփրեմ, Սեւրի վարժարանին նորընտիր ուսումնապետը, դասընկեր է Հ. Ներսէսին: Աշխարհական Մխիթարեան, մեր երեքիս երէց եղբայր Դ. Վարուժանի խօսքերով՝ նոյն «Լոյսի ստինքին կաթընկերներ» են: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ նոյն կաթը նոյն ձեւով չեն իւրացուցած:

Հ. Եփրեմ «երջանիկ» մեղքը գործած է տարիներ առաջ եւ միայնուն գործով մը, «Բառարան Ֆրանսերէնէ Հայերէն», Մխիթարեան հրատարակութիւն, 1957: Աչքի տակ ունինք այդ բառարանին բարեբախտաբար ոչ պակասաւոր օրինակներէն մէկը: էջ 634՝ *Թրանթիէմ* = երեսուներորդ: Նոյնպէս՝ բոլոր նման թուական ածականներուն համար:

Այն ատեն, երբ մեղքը կը գործուէր իր Տան մէջ եւ իր աչքին առջեւ, ի զուր ըսպասեցինք Հ. Ներսէսի գրչամարտին: Էր երբեմն, Մխիթարեանները չէին վարանիր իրենց լեզուական տարակարծութիւնները հրապարակաւ քննարկելու, «Բազմավէպ»ի մինչեւ իսկ նոյն թիւին մէջ: Լեզուական նախանձախնդրութեան ի՜նչ զմայլելի օրինակ: Գրչի՛ քաջութեան մը առիթը փախցուցած է Հ. Ներսէս: Բայց հոգ չէ՝ եթէ գէթ ապագային քաւէ իր անցեալի մեղքը:

Այլապէս, ինչո՞ւ երկու կշիռ եւ երկու չափ:

Պետք քաջողը մօրուք փետել ալ պէտք է գիտնայ:

Եւ այժմ՝ հարկս հարկաւորաց, պատիւս արժանաւորաց, Աւետարանիչին կ'ապաւինիմ՝ դատելու համար Հ. Ներսէսին մեղքը.— «Զի՞ տեսանես զշիղ յական «*երջանիկ*» եղբօր քոյ, եւ ի քում ական զգերանդ ոչ տեսանես (Մատ. Է-3):

Մխիթարեան մը կրնա՞յ անմխիթար ձգել սորվիլ ուզող մը:

ԿԱՐԱԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ կայաններ չկան Խորհրդ. Միութեան մէջ, այլ միայն՝ աշխատանքի միջոցով ուղղում կատարող կայաններ» յայտարարեց Խորհրդ. Միութեան ռուսական հանրապետութեան արդարութեան նախարարը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

ՊՈՆԻ մօտ Պատ - Կոտըսպէրկի մէջ արտակարգ համագումարի մը ընթացքին պիտի ներկայացուի գերման Սոցիալ - Դեմոկրատ նոր ծրագիրը: Յառաջաբանը կը շեշտէ թէ ընկերվարութիւնը ներշընչող առաջին սկզբունքը՝ քրիստոնէութիւնն է: Յառաջաբանը կը վերջանայ հետեւեալ եզրակացութեամբ.— «Ընկերային - ժողովրդավար կուսակցութիւնը մտքի ազատութեան կուսակցութիւնն է: Զանազան դաւանանքի եւ ուղղութեան մարդոց հաւաքականութիւն մըն է»:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Օթավա եւ Նիւ Եորք երթալէ առաջ, Լոնտոնի մէջ յայտարարեց թէ շատ լաւատես է Զօր. Տը Կոլի քաղաքականութեան մասին:

ՎԱՐԶԱՊԵՏ Քոնրատ Ատընաուըր շաբաթ օր Պոն կը վերադառնայ: Քանի մը շաբաթ է արձակուրդի էր Իտալիա, Կոմօ լիճի եզերքը, Տի-Քատէնապպիայի մէջ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ եւ ընտանիքը կը պատրաստուին Ամերիկա երթալ: Շքախումբին մաս կը կազմեն նաեւ արտաքին նախարար՝ Կրոմիքօ, արտասահմանի համար մշակութային հարցերու կոմիտէի նախագահ՝ Եուրի Եուքով, բարձրագոյն ուսման նախարար՝ Էլիւթին, Հիւլէական Ուժի տեսչութեան պետ՝ Էմիլեանով, Տնիէփեթրովսքի Սովխոզի նախագահ՝ Թիխոնով, գրագէտ՝ Միշէլ Շոլոխով, եւ «Փրաւտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի տնօրէնները եւ բազմաթիւ ուրիշ անձնաւորութիւններ, ընդհանրապէս իրենց կիներով:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ հաւաքուած են քառասուն երկիրներու մասնագէտները ուսումնասիրելու համար Թոքախտի յարուցած խնդիրները: Թոքախտի 15րդ միջազգային համագումարն է: Հակառակ գիտութեան նորաստեղծ դեղերուն, Ֆրանսայի մէջ մանաւանդ Թոքախտը կը շարունակէ բաւական զոհեր խլել:

(Լուրերու շար. ը կարգալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդը Փալատրիւի բանակումի եւ Օգոստոս 16ի փառատօնին եւ հանգանակութեան ամբողջական հասոյթը՝ 326.095 ֆրանք կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

(Է եւ վերջին մաս)

Այս քանի մը յօդուածներով մեր նպատակն էր անդրադառնալ Հայրենիք օրաթերթի եւ անոր աշխատակից Ճ. Մանտալեանի արծարծած խնդիրներուն, որոնք կը շօշափէին Սփիւռքի Հայ Արդի Գրականութեան հետ կապ ունեցող կարգ մը հարցեր: Մենք գոհ ենք որ այս կերպով մեզի առիթը տրուեցաւ մեր կարգին եւս անդրադառնալ անոնց, քիչ մը աւելի հանգամանօրէն, այնպէս որ ակամայ Սփիւռքի քառասուն տարիներու մեր գրականութեան շատ համառօտ մէկ պատմութիւնը տուած եղանք: Մեր այս անդրադարձումը ամբողջական տուած ըլլալու յաւակնութիւնը չունինք անտարակոյս: Մեր ընթերցողները ներողամիտ պիտի ըլլան, կը յուսանք, ակամայ մոռացումներու համար: Կարծուածին չափ դիւրին գործ չէ, ընդգրկելու համար քառասուն տարիներու մեր գրականութեան ընդհանուր պատկերը, որ 1920էն սկսեալ, մեր ժողովուրդին պէս թափառական եղած է: Մէկ կեդրոն չունի ան: Բազմաթիւ են այդ կեդրոնները, Հեռաւոր Պարսկաստանէն մինչեւ Ամերիկաները: Հալածական ու տարագիր հայ ժողովուրդը, հայրենիքէն հեռու, իրեն հետ պտըտցուցած է հոգեկան, մշակութային հայրենիքը, ուր որ հաստատուած է, հետը տարած է հայ մամուլ, ամէն տեղ ստեղծած է կեդրոններ, գրականութիւն մշակած է, գրական բոլոր սեռերով, իր օրուան հացին հետ իմացական շարժում ստեղծած է, թերթ ու գիրք հրատարակած է, առանց հաշիւի, առանց հեռատեսութեան, քրտինք թափած է աննախընթաց կերպով, մշակոյթի ուրիշ արժէքներուն ալ նոյն հաւատքով ու հաւատարմութեամբ ծառայելով:

Անշուշտ այս վիճակը իր նկարագրին դրական կողմն է, բայց եւ այնպէս իր տկարութիւնն է նաեւ, ուժերու ցրւում եւ չէշտուած անհատականութիւն: Որովհետեւ յաճախ քանակը վնասած է որակին:

Այս յօդուածաշարքին մէջ առիթով մը կ'ըսէինք թէ չի բաւեր Սփիւռքի արդի գրականութեան պատկերը տալ եւ մատնանշել անոր դրական կողմերը: Մեզ մտահոգող եւ խռովիչ հարցը այն է թէ ինչպէ՞ս պիտի կրնանք եւ կարելի՞ է այս գոյավիճակը շարունակել: Ճ. Մանտալեան այդ հարցով չէր զբաղած, բայց «Հայրենիք» իր խմբագրականներով այդ հարցումն է որ կուտար: Առաջինը միայն բացասական վիճակ մը կը տեսնէր, յոռետեսութեամբ, անտեսելով գոյութիւն ունեցող արժէքներն ալ:

Մեզ մտահոգող հարցն ալ այս է. ինչպէ՞ս պիտի կրնանք շարունակել մեր գրականութեան ներկայ վիճակը, քանի որ Եւրոպա եւ Ամերիկա գրական նոր սերունդներ չեն հասնիր: Տասնամեակէ մը ի վեր աւելի լրջօրէն կը զբաղինք, այս հարցերով թէ լրագրական սիւնակներուն մէջ, թէ գիրքերով եւ թէ հրապարակային զրոյցներով:

Յոռետեսութեան պատճառներ ունինք մանաւորաբար Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի հայ գաղութներուն համար: Գրիչ բռնողներուն մէջ նոր դէմք մը չկայ: Բարեբախտաբար Արեւելքի Հայութեան ներկայ վիճակը մեզի յոյս կը ներշնչէ, հոն մեր դիմագրականութիւնը նուազ վտանգուած է եւ հոն է որ Արեւմտահայ գրականութիւնը ամէն հաստատ կը ներշնչէ շարունակելու եւ ստեղծագործելու համար: Հոն են ոչ միայն մեր բազմաթիւ նախակրթարանները բազմահազար երկսեռ աշակերտներով, այլ եւ երկրորդական վարժարանները, ոմանք իրենց հայագիտական դասընթացքներով: Հրատարակչական ձեռնարկները, մամուլ ու գիրք, մօտաւոր անցեալի Պոլիսը կը յիշեցնեն: Հակառակ քաղաքական տարակարծութիւններու, հայ լեզուն, հայ ոգին հոն կը պահուին նախանձախնդրութեամբ: Շնորհիւ օրուան իշխանութիւններու բարեացակամութեան, Հայութիւնը հոն է որ կը շնչէ:

Սփիւռքի Արդի Մեր Գրականութիւնը, միջին սերունդի կողքին, նորահաս գրական սերունդ մըն ալ այսօր ունի, որ հետզհետէ իր դիմագիծը պիտի ցուցնէ նոր գործերով: Բազմաթիւ մեծածաւալ գործեր, որոնք ամբողջական գրականութեան վաստակը, հարստութիւնը կը կազմեն, հոն է որ լոյս կը տեսնեն, ոմանք վերահրատարակութեամբ: Անթիլիաս լոյս ընծայեց Մ. Օրմանեանի «Համապատում»ը, «Սեւան» հրատարակչականը նոյն հեղինակին «Ազգապատում»ը, երեք ընդարձակ հատորները, Երուսաղէմի տպարանը Յ. Օշականի «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» հինգ հատորները, խոստանալով տալ հետզհետէ մնացեալ հինգ հատորները, իբրեւ աննախընթաց գործ. նոյն «Սեւան»ը մեզի տուաւ նաեւ Մ. Աբեղեանի «Հին Հայոց գրականութեան պատմութեան» երկու հատորները, ինչպէս նաեւ Եղիշէ Զաբենց, Ա. Բակունց եւ ուրիշ հարիւրաւոր գիրքեր հին եւ նոր հեղինակներէ: Համազգայինը տուաւ Ն. Ադբալեանի ամբողջական գործին Ա. հատորը եւ ուրիշներ: «Յուսաբեր» հրատարակչականը մեր չորս մատենագիրները, Մովսէս Խորենացի, Եղիշէ, Փ. Բիւզանդ եւ Կորիւն: Ո՞ր մէկը յիշել տակաւին: Այս բոլորը որակով ու քանակով գործեր են, որոնք որ եւ է ժողովուրդի գրականութեան պատմութեան փառաւոր վաստակը պիտի համարուէին: Նիւթական, բարոյական ու մտաւորական այս ճիգերը կը թափուին եւ իրենց դրական արդիւնքը կուտան, առանց պետական միջոցներու, առանց հաստատ հիմերու վրայ դրուած եւ կտակներով նպաստաւորուած կազմակերպութիւններու:

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան ազգապահպանման, մեր գոյութեան համար: Բայց մեզ մտահոգութեան մատնող պարագան արեւմուտքի Հայութեան գոյավիճակն է: Հայ գրագէտը, մտաւորականը, ուսուցիչն ու մամուլը իրենց դերը կը կատարեն: Չի բաւեր սակայն: Մեր կազմակերպութիւնները, որոնք նիւթական լայն միջոցներ ունին, եւ յաճախ աննպատակ մսխումներ կ'ընեն, չեն մտահոգուիր հիմնականով: Յաճախ կը կարդանք տեղեկատուութիւններ, ժողովուրդին յայտնելու համար թէ իրենց դրամագլուխը աւելցած է եւ եղած են կտակներ, չմոռնալով աւելցնել թէ մասնաւոր նպատակներու համար, առանց ազգային փրկարար եւ անմիջական ծրագիրներու գործադրման, երբեմն շատ աննշան փըշրանքներ նետելով, մրցանակի ձեւով, գրագէտներու կամ արուեստագէտներու, եւ մեռած գրագէտի մը կամ մտաւորականի մը մարմինը ընդունելու շնորհն ընելով՝ գերեզմանատան թաղի մը մէջ...:

Ի՞նչ պէտք է ընել.—

Ա. — Ընդունակ երիտասարդներուն նիւթական միջոցներ տալ, որպէս զի անոնք եւրոպական կամ ամերիկեան համալսարաններուն մէջ ուսում առնեն: Մտաւորական բարձր ուսում ստացող ուժերու պէտք ունինք: Թող չըսեն թէ այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տարուի արդէն: Շատ քիչ է ինչ որ տեղի կ'ունենայ:

Բ.— Երկրորդական վարժարաններ հաստատել քանի մը կեդրոններու մէջ, զանոնք օժտելով նաեւ հայագիտական բաժիններով:

Գ.— Արդէն գոյութիւն ունեցող նման հաստատութիւններուն օգնել, իրենց ծրագիրները աւելի լայնօրէն գործադրելու համար:

Այսպիսի հաստատութիւններէ դուրս ելլող երիտասարդութիւնն է որ ամէն ասպարէզներու, ինչպէս նաեւ գրականութեան մէջ իր նպաստը պիտի բերէ լայնօրէն: Ասոնք կէտեր են, որոնց վրայ կարելի է աւելցնել ուրիշներ ալ: Առաջարկներ բերել եւ ծրագիրներ կազմել շատ դիւրին է, խնդիրը զանոնք գործադրող հաւաքական մարմինները կամ կազմակերպութիւնները գործի լծելու է, ստեղծելով ազգային համերաշխութեան մթնոլորտ մը ամէնէն առաջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՍՐԵՆՑԻ ՃԱՄԲՈՎ

★

Սրենցի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ, Օգոստոս 12ի Յառաջին մէջ Շ. Աշոտ մանրամասնօրէն ներկայացուցած էր ողբացեալին կեանքը եւ զինադադարի ընթացքին ազգային շրջանակներու մէջ կատարած օգտակար դերը:

Սրենց իր 85ամեայ կեանքի ամբողջ տեւողութեան, առանց որեւէ գիրքի տիրանալու փառասիրութեան » իբրեւ մտքի մշակ եւ գործիչ՝ լաւագոյնս ծառայած է Հայ ազգին ու կուսակցութեան: Կը պատկանէր մտաւորական այն դասակարգին, նուիրական պարտականութիւնը համարած էր ընդգրկել ուսուցչական ասպարէզը, միաժամանակ աշխատակցելով հայ մամուլին եւ սատարելով ազգապահպանման սրբազան գործին:

Իբրեւ Պարտիզակի Ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանի աշակերտներէն մին եւ տեղեակ Սրենցի կուսակցական կեանքի ելեւէջներուն, կ'ուզէի պարզել թէ ի՞նչ փափաքով նուիրուեցաւ ուսուցչական ասպարէզին՝ հազիւ աւարտած համալսարանը:

Լօզանի համալսարանի մանկավարժական ճիւղը աւարտելէ վերջ եւ կատարելապէս տիրացած կարգ մը լեզուներու, Պոլիս վերադարձին Թուրք կառավարութեան եւ առեւտրական մեծ հաստատութիւններու կողմէ պաշտօններ առաջարկուած էին իրեն նիւթական նպաստաւոր պայմաններով եւ աստիճանի բարձրացման հեռանկարներով, սակայն ինք նախընտրեց ծառայել միայն ազգին նուիրումի ուխտով անոր մտաւոր զարգացման:

Սրենց Հայ ծնած էր. միշտ մնաց ազգասէր ու հայրենասէր:

Գաղափարի մարդը հազիւ թեւակոխած իր կեանքի գարունը, հետաքրքրութեամբ ուսումնասիրեց կուսակցութիւններու իւրաքանչիւրին ծրագիրն ու կանոնագիրը, եւ գործելակերպը:

Եւ առանց ժամանակի կորուստի, նուիրուեցաւ որդեգրուելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծագոյն ընտանիքին որ երբեք գոյութիւն ունեցած ըլլայ հայ իրականութեան մէջ եւ հաւատարմօրէն ծառայեց ճոխացնելով պայքարողներու թիւը, իր կաղապարին վրայ դարբնելով մտաւորական պաշարի տէր երիտասարդներ:

Սրենցի վարդապետութեան հետեւող կուսակցական մտաւորականներու գործելակերպին շնորհիւ կէս դարու ժամանակամիջոցին, Թրքախօս գաւառներուն բնակչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը եղաւ հայախօս եւ թրքական լեզուն իր ազդեցութեան սահմաններէն նահանջելու ստիպողական պահանջքէն մղուած՝ եղաւ միայն առեւտրական լեզու Հայուն եւ Թուրքին միջեւ:

Մենք շնորհիւ մեր վարժարաններուն եւ անոնց վարիչ մարմիններուն, կատարեալ յաջողութիւն ձեռք բերինք հայ ազգին ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելով:

Մեր վարժարանները ունեցան բառին լաւագոյն առումով Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր աւիւնով սնած ուսուցիչ-

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէքեաթ)

★

Եղբայր Լուսթիք, որ շատ լաւ կը ճանչնար քաղց կոչուած գազանը, խղճաց երկու բանուորներուն եւ ըսաւ անոնց.

— Մօտեցէք, բարեկամներս, առէք այս մէկ խորոված սագը, ճաշակեցէք զայն եւ մի մոռնաք իմ կենացս խմելու:

Երկու բանուորները, անսահման շնորհակալութիւններ յայտնելէ ետք, հեռացան ու գացին տեղաւորուելու նոյն այն օթեւանը ուրկէ նոր հեռացած էր եղբայր Լուսթիք:

Հոն հասնելով, մեր երկու բանուորները իսկոյն պահանջեցին հաց եւ ապսպրեցին սրուակ մը գինի ու սկսան փառաւորապէս ճաշակել խորովածը:

Օթեւանին տիրուհին երբ տեսաւ երկու խեղճ բանուորները այդպէս ճոխ ճաշի մը գլուխը, զարմացաւ եւ կանչելով իր ամուսինը, ըսաւ անոր.՝

— Գնա՛ խոհանոց ու տես թէ մեր սագերը հո՞ն են...

Մարդը, իսկոյն գնաց խոհանոց, ու հոն տեսաւ որ կրակին վրայ խորովող սագերը անհետացած էին: Բարկաճայթ վերադարձաւ եւ ահագին գաւազան մը առնելով սուրաց երկու խեղճ բանուորներուն վրայ եւ սկսաւ գոռալ.

— Աւազակնե՛ր... չգոհացաք միայն սագերս գողնալով, հիմա լրբութիւնը այնքան առաջ կը տանիք որ կուգաք հոս, իմ քթիս տակ իսկ զանոնք ուտելու:

Խեղճ բանուորները, ափ ի բերան մնացած, սկսան ողբալ եւ աղաղակել որ իրենք անմեղ են, եւ թէ մօտակայ դաշտին վրայ գտնուող պաղ աղբիւրին քով հանդիպած էին անծանօթի մը որ իրենց շնորհած էր խորոված սագը:

— Անամօթ ստախօսներ, վերսկսաւ գոռալ օթեւանին տէրը: Այդ անծանօթը, որուն կ'ակնարկէք, հիմա դուրս ելաւ այստեղէն, ես իր մեկնումը տեսայ եւ այդ պահուն իմ սագերս տակաւին կը գտնուէին կրակին վրայ: Շուտ, վճարեցէք իմ սագերուս գինը, ապա թէ ոչ...

Բնականաբար, խեղճերը ի վիճակի չէին կոտ մը անգամ վճարելու: Ճարահատ, սօթթեցին իրենց փէշերը եւ արագաքայլ հեռացան:

Եղբայր Լուսթիք, որ երբեք մտքէն իսկ չէր անցըներ թէ իր մարդասիրական արարքը դժնդակ հետեւանքներ էր ունեցած, վերստին ճամբայ ինկած էր դէպի նորանոր արկածախնդրութեանց ի խնդիր:

Երեկոյեան դէմ, հասաւ ուրիշ օթեւանի մը դուռը, որուն դիմաց կը գտնուէր հոյակապ դղեակ մը:

Ներս մտաւ օթեւանէն եւ պահանջեց որ սենեակ մը տրամադրեն իրեն գիշերը հոն անցընելու համար: Դժբախտաբար, սակայն, օթեւանին մէջ պարապ սենեակ չէր մնացած, այնքան որ ճամբորդներով լեցուն էր:

Եւ արդարեւ, բակին մէջ կարգով շարուած էին ազնուական դասուն պատկանող ընտանիքներու կառքեր:

Այս պարագան զարմանք պատճառեց Եղբայր Լուսթիքի, որ դառնալով դէպի Օթեւան տէրը, անոր ըսաւ.

— Շատ յատկանշական է այս. ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս ազնուականները կը յօժարին գալ եւ գիշերել այս օթեւանին նըման խեղճուկ հաստատութեան մը մէջ, փոխանակ երթալ եւ գիշերելու դիմացի հոյակապ դղեակին մէջ:

— Այո, պատասխանեց տանտէրը, շատ յատկանշական կը թուի այս պարագան, սակայն պատճառը շատ պարզ է: Դիմացի այդ հոյակապ դղեակը անիծեալ շէնք մըն է ուր գիշերները ուրուականներ կը շրջագային եւ բոլոր անոնք որ պատահմամբ գիշերած են հոն, այլեւս մէջտեղ չեն ելած հետեւեալ առտուն...

— Ես ուրախութեամբ կ'երթամ եւ այս գիշերս հոն կ'անցընեմ, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք: Ես երբեք վախ չունիմ ուրուականներէ եւ կը խոստանամ ձեզի որ ձեր քաղաքը կը փրկեմ անոնց ներկայութենէն, եթէ սակայն յօժարիք ինծի բերել փարթամ ընթրիք մը...

Այս ըսելով, Եղբայր Լուսթիք ուղղուեցաւ դէպի դղեակը:

Երբ հոն հասաւ, քիչ մը ետքը իրեն բերին փառաւոր ընթրիք մը:

Մեր մարդուկը հանգիստ սրտով ճաշեց, ըմպեց ընտիր գինին որ կ'ընկերանար իր ճաշին, եւ ուրախ ու զուարթ քիթին տակէն մըլտալէ ետք, անտարբեր ու անհոգ մտաւ անկողին եւ թաղուեցաւ խոր քունի մը մէջ:

Կէս գիշերին, սակայն, ահռելի աղմուկ մը զինքը արթնցուց:

Իր քնաթաթախ եւ կիսախուփ աչքերուն արանքէն տեսաւ սարսռատեսիլ ինը դեւեր, որոնք ահռելի ծամածռութիւններով շուրջպար կը դառնային իր չորսդին:

— Որքան կ'ուզէք ցատկռտեցէք, ըսաւ անոնց Եղբայր Լուսթիք, որքան աղմուկ կ'ուզէք հանեցէք, եւ սակայն բնաւ մի փորձէք մերձենալ ինծի:

Սակայն, դեւերը հետզհետէ աւելի սեղմելով իրենց շրջանակը, սկսան անոր տալ նաեւ փոքրիկ հարուածներ: Եղբայր Լուսթիք իր ձեռքի հաստ գաւազանով բըկըսաւ հարուածել զանոնք:

ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

(6 Շար.)

ները եւ մտաւորականներու հսկայ բանակ մը, որ գիտակից իր ազգին սպառնացող վտանգին եւ բնաջնջումի սպառնալիքին՝ ճակատ պատրաստեց, տալով Հայութեան իր հայրենիքին մէկ մասը, խոստանալով միանգամայն պայքարը շարունակել, ցորչափ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի խնդիրը լուծուած չէ :

Մենք դատ ունինք, քանի մեզմէ կողոպտուած հողերուն վերատացումը կ'երկարաձգուի : Որոշած ենք մեր պայքարը շարունակելու, հայ ազգը զինադադարի մէջ է առ այժմ :

Այս պայմաններուն տակ Սփիւռքի Հայութիւնը պէտք է անտարբերութենէ հրաժարած իր ազգին Ֆիզիքական գոյութեան պահպանման նախանձախնդիր ըլլայ իր լեզուով, գրով ու գրականութեամբ :

Անգիր ազգերու պատմութիւնը թող մեզի օրինակ ըլլայ: Չձուլուելու միակ միջոցը կախում ունի մեր լեզուէն, գիրէն ու գրականութենէն :

Արտասահմանի Հայութեան թիւը գրեթէ հաւասար է Հայաստանի բնակչութեան: Մենք մեր դատին հետապնդումին համար պէտք ունինք Հայերու: Հայ մնալու միակ միջոցն է ամէն բանէ առաջ հայերէն խօսիլ մեր ընտանեկան յարկերուն եւ ընկերական շրջանակներուն մէջ: Իսկ մեր Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու համար պէտք ունինք մեր գրին ու գրականութեան :

Մեր մտաւորական դասակարգը անցեալին իր կեանքի գնով տարուեցաւ լուսաւոր ջահ մը ըլլալու հայ իրականութեան մէջ, զարկ տալով հայ լեզուին, զայն նկատելով անհրաժեշտ պայմաններէն մին Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի պայքարին, թիւերու աւելութիւն ունենալու համար տեղական բնակչութեան վրայ որպէս տիրապետող տարր :

Նպատակի յաջողութեան համար չէ՞ որ Սրենցներ նուիրուեցան ազատագրութեան դատին եւ զոհուեցան անոր համար :

90ական թուականներէն մինչեւ այսօր մեր մէջ ի խնդիր ազատագրութեան դատին ունեցանք քանի մը կուսակցութիւններ, որոնք ժամանակի հոլովմամբ գոյութենէ դադրեցան :Ոմանք պայքարը կիսատ ձգեցին, ուրիշներ ներքին անհամաձայնութեան հետեւանքով եւ քաղաքական անհասկացողութեան բերմամբ դադրեցան գործելէ: Միակ կուսակցութիւնը որ իր դերը թատերաբեմին վրայ պէտք եղած յաջողութեամբ կատարեց, կռթնած իր շարքերուն եւ մտաւորական դասակարգին վրայ, եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը :

Մեծ կաղնիին արմատը հաստ է, հոգ չէ թէ մասամբ տերեւաթափ եղած՝ ի սէր Հայկական դատին յաջողութեան: Բոլորուինք անոր հովանիին տակ, մեր համերաշխ գործակցութիւնը տանք անոր թարմ ճիւղերը հարստացնելու, արդիւնաբերուած պտուղը ճաշակելու, Հայաստանի քաղաքացիական իրաւունքին տիրանալու համար :

Ազգային արժանապատուութենէ մղուած, եւ Հայ մնալու հաստատ կամքով ստեղծենք միջոցներ՝ ունենալու համար մեր վարժարանները, հետեւելով մտաւորականներու ուղեցոյցին, որուն միջոցաւ միայն կարելի պիտի ըլլայ ապահովելու մեր Ֆիզիքական գոյութեան պահպանումը :

Կուսակցութիւնը պատրաստ է միշտ իր թարմ ուժերը տրամադրելու. իսկ ուրիշներ ի՞նչ կը խորհին :

Հարցարանը՝ յաջորդով :

Կ. Տ. ԴԵՐՋԱԿԵԱՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Խորհրդահայ մանկական գրականութեան մէջ հանելուկների վերաբերմամբ որոշ սէր ու հետաքրքրութիւն է նկատւում :

Նման ձգտումը պատահական չէ եւ հիմնաւորւում է մանկական գրականութեան համար հանելուկների ունեցած կարեւոր նշանակութեամբ՝ իբրեւ մատաղ սերունդի մտաւոր ունակութիւնների զարգացման միջոցներից մէկը :

Սակայն հրապարակի վրայ եղած հանելուկների մի քանի ժողովածուները, ինչպէս նաեւ մանկական պարբերական մամուլում տպագրուածները, ընդհանուր առմամբ, իրենց գեղարուեստական արժէքով բաւական ցածր մակարդակի վրայ են գտնւում եւ չեն բաւարարում սերնդի գեղարուեստական ճաշակն ու հետաքրքրասիրութիւնները :

Այս առումով չափազանց ուշագրաւ են ժողովրդական հանելուկները, որոնք լինելով այդ տեսակի հնագոյն հիմքը, իրենց սեղմ ու պատկերաւոր արտայայտչականութեամբ, չափածոյ ու ներդաշնակ յանգաւոր խօսքով, ինչպէս նաեւ ներքին կառուցուածքով դառնում են գրական յիշեալ տեսակի օրինակելի նմոյշներ :

Ժողովրդական հանելուկների գեղարուեստական հնարանքների, պատկերաւորման առանձնայատկութիւնների չափաւոր օգտագործումը խորհրդահայ գրողներին հնարաւորութիւններ կըտար ստեղծելու սեղմ, արտայայտիչ եւ սրամիտ ստեղծագործութիւններ, որոնք կը նպաստեն մանկական մտքի ու երեւակայութեան ճիշդ ձեւաւորմանն ու զարգացմանը: Ելնելով այս միանգամայն արդարացի ցանկութիւնից, մեր բանաստեղծների ու բանասէրների ուշադրութեան ենք ներկայացնում հայ ժողովրդական հանելուկների պատկերաւորման սիստեմի մի քանի կողմերի վերլուծութիւնը, որն անպայման հետաքրքրութիւն է ներկայացնում ժողովրդական բանահիւսութեան լաւագոյն աւանդութիւնների օգտագործման տեսանկիւնից :

×

Հայ ժողովրդական հանելուկների ընդհանուր եւ առաջին իսկ հայեացքից աչքի ընկնող գեղարուեստական արժանիքը խօսքի բանաստեղծական պատկերաւորութիւնն է: Լինելով արուեստի համեմատելի տեսակ, հանելուկները իրենց ներքին նշանակութիւնները դրսեւորել են արտաքին աշխարհի ծանօթ իրերի ու երեւոյթների պատկերաւոր կապակցութիւնների ձեւով, օգտագործելով գեղարուեստական արտայայտչականութեան տարբեր միջոցներ :

Հանելուկ յօրինողը, հանելուկի բուն նշանակութիւնը այլաբանօրէն արտայայտելու համար, շրջապատի առարկաների, երեւոյթների կամ նրանց որոշ գծերի ու յատկանիշների զուգորդմամբ ստեղծում է հանելուկային դիմակ կամ պատկեր: Այդ պատկերը մի կողմից հանելուկի նշանակութիւն է քողարկում ունկնդրից, իսկ միւս կողմից անուղղակիօրէն արտայայտում է հէնց այդ նշանակութիւնը : Այս երկուութիւնն է ահա հանելուկը դարձնում մի կողմից այլաբանութիւն, իսկ միւս կողմից՝ համեմատութիւն: Այլաբանականը ձգտում է քողարկել, թաքցնել հանելուկի իմաստը, մինչդեռ համեմատաբար մատնանշում է այն նմանութիւնը, որ ունի հանելուկի ներքին նշանակութիւնը հանելուկային արտաքին պատկեր դարձած շրջապատի առարկաների կամ նրանց յատկանիշների նկատմամբ: Այլ կերպ ասած՝ համեմատականը ձգտում է բացայայտել հանելուկի իմաստը: Այդ մօտեցմամբ էլ պէտք է քննարկել հանելուկային պատկերի առանձնայատկութիւնները, որովհետեւ որքան էլ այն բանաստեղծական լինի, այնուամենայնիւ սովորական պատկերից տարբերւում է իր իւրօրինակութեամբ, որ պայմանաւորուած է նրա երկուական բնոյթով :

Հանելուկի ներքին նշանակութիւնը եւ նրա արտաքին պատկերի համեմատական կողմը կամ յարաբերութիւն մը դրսեւորւում է ամէնից առաջ փոխաբերական ձեւով: Այսինքն՝ հանելուկի ներքին նշանակութիւնը տրուած է հէնց նրա արտաքին պատկերի մէջ եւ միջոցով: Ունկնդիրը, լսելով հանելուկը, այն ընկալում է ոչ թէ բառացի իր իսկական իմաստով, այլ փոխաբերաբար, բայց փոխաբերութեան նման ոչ անմիջականօրէն: Հանելուկային փոխաբերութիւնը դեռ եւս պէտք է գուշակուի, մի բան, որ հանելուկը տարբերում է սովորական փոխաբերութիւնից, այլաբանութիւնից եւ համեմատութիւնից :

Հանելուկային խնդրի գուշակական հանգամանքն է հէնց այս իւրայատուկ գիծը, որ բնորոշ է հանելուկային պատկերին. մինչդեռ սովորական փոխաբերական պատկերները ընկալւում են ուղղակի եւ անմիջապէս :

Այսպէս, օրինակ, երբ բանաստեղծն ասում է՝ «Գիշերը փռեց իր թեւերը մութ», ապա այստեղ համեմատութիւնն է անցկացուել գիշերուայ եւ սեւ թռչունի միջեւ: Մի երեւոյթ (գիշեր) արտայայտուել է մի ուրիշի (թռչուն) բնորոշ յատկանիշներով, որի կրողի անունը համեմատութեան մէջ չի նշւում, բայց անմիջապէս ընկալւում է: Սա իսկական փոխաբերութիւն է: Մինչդեռ բերանի եւ ատամների մասին ասուող այս հանելուկի մէջ՝

Պզտի մարագ,
Մէջ լիք ուրագ,

Համեմատութիւն է անցկացուել ատամներով լի բերանի եւ ուրագներով լի մարագի միջեւ: Այստեղ նոյնպէս բուն նշանակութիւնը տրուած է պատկերի մէջ ու նրա միջոցով, բայց միայն այնպէս, որ անմիջականօրէն չի ընկալւում, այլ գուշակման կարիք ունի: Այստեղ արդէն համեմատութեան գլխաւոր անդամը (բերան եւ ատամներ) գիտակցաբար լռութեան է մատնուած եւ ցուցադրուած է նրա միւս անդամը, որը եւ հանելուկի պատկերն է: Հետեւաբար, փոխաբերութեան եւ հանելուկի ձեւական տարբերութիւնն այն է, որ առաջինի մէջ անուանւում է համեմատութեան գլխաւոր անդամը, իսկ բացայայտիչ երկրորդ անդամի յատկանիշը ստեղծում է արտաքին այն պատկերը, որի մէջ էլ անմիջապէս տրուած է նրա նշանակութիւնը: Մինչդեռ հանելուկի մէջ առաջին անդամը չի անուանւում, ցուցահանւում է համեմատութեան միայն երկրորդ բացայայտիչ անդամը, որի միջոցով էլ պէտք է գուշակել առաջինը: Ուրիշ կերպ ասած, հանելուկը փոխաբերական պատկերաւորութեամբ առաջադրում է խնդիր, որը լուծում է պահանջում, իսկ փոխաբերութիւնը անմիջապէս ընկալուող գեղարուեստական պատկեր է :

Դեռ եւս Արիստոտելը գտնում էր, որ «հանելուկը լաւ կազմուած փոխաբերութիւն է»:

Հանելուկի եւ փոխաբերութեան մերձաւոր կապը աւելի բացայայտ տեսնելու համար բաւական է խախտել հանելուկի պատկերի եւ նշանակութեան կառուցուածքի ընդունուած ձեւը, որպէս զի հանելուկը վերածուի պարզ կամ ծաւալուն փոխաբերութեան : Այսպէս, եթէ վերեւի հանելուկի պատկերի մէջ անմիջապէս անուանենք նրա բուն նշանակութիւնը, ապա կը ստացուի հետեւեալ փոխաբերութիւնը. «Բերան՝ պզտի մարագ՝ ատամներ՝ մէջ լիք ուրագ»:

Կամ՝

Մէջտեղը նուշ, բոլորը փուշ :

Աչքի վերաբերեալ այս հանելուկի մէջ եթէ անուանենք մեզանից թաքնուած նրա նշանակութիւնը՝ կը ստացուի «Աչքը նուշ, բոլորը փուշ» եւայլն :

Փոխաբերութեան վերածած հանելուկները ոչինչ հանելուկային չունեն իրենց մէջ, որովհետեւ համեմատութեան առաջին անդամը կամ համեմատուողը այլաբանօրէն ծածկուած չէ այլեւս համեմատելի առարկայի յատկանիշների տակ, այլ տրուած է անմիջականօրէն համեմատելիի մէջ եւ գուշակման կարիք չունի :

Հանելուկի եւ փոխաբերութեան միւս էական տարբերութիւնն այն է, որ առաջինում պատկերը կառուցուած է կանխամտածուած, յօրինողի ենթակայական դիտաւորութեամբ: Հետեւաբար հանելուկի մէջ առաջնակարգ է տրամաբանական վայրկեանը: Մինչդեռ փոխաբերութիւնը արդիւնք է ոչ թէ հեղինակի տրամաբանական մտածողութեան ու սառը դատողականութեան, այլ ճշգրիտ զգայական ընկալման: Այդ պատճառով էլ փոխաբերութիւնները յուզական բնաւորութիւն ունեն: Փոխաբերութեան նպատակն էլ այն է, որ զգայական պատկերաւորութեան շնորհիւ աւելի հասկանալի դարձնի բանաստեղծական խօսքը. իսկ հանելուկը, ընդհակառակը, նախամտածուած ձեւով, այլ առարկաների ու երեւոյթների պատկերների տակ աշխատում է թաքցնել իր նշանակութիւնը, առաջադրելով լուծում պահանջող խնդիրներ: Եւ երբ գուշակման անհրաժեշտութեան ենթակայ կանխամտածուած խնդրի հանգամանքը մէջտեղից վերանում է, այսինքն երբ համեմատուողը համեմատելիի մէջ է դրւում, որ վերեւում տեսանք, ապա հանելուկն էլ վեր է ածւում սովորական փոխաբերութեան :

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Շար. 1)

ՎԱՉՏԻԿ ՍԵՓԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— Սէնիկիտի փիչ, կը պոռար մխտեաճին ահեղ ձայնով, ծօ էս քեզի միլիոն անգամ չըսի՞ քի ան քոմի միսախպէթներուն հետ կէօրիւշմիշ պիտի չըլլաս. ծօ չիյտե՞ս քի մարըս, սաված օղորմի հոգուն, վիրա կ'ըսէր քի քոմինները ամէն վախիթ միսերնիս կ'ուտեն. մեռած ատենը չըսա՞ւ քի ծառլընիդ եախսա ըլլայ էյէր ան չըլդիկին երէսը նայիք. ծօ, մարըս վերէն սա քու ըրածդ տեսնայ նէ ընտոր քեզի պէտտուա չընէ. ան սատկած լակոտէն ի՞նչ ես հասկցեր... Բէք աղէկ, նայէ, նորէն կ'ըսեմ կոր, չարունակեց Սերքօ ուժգնակի ցնցելով պզտիկ Սեփը՝ որ ափ ի բերան մտիկ կ'ընէր այս սաստը, էյէր մէյ մըն ալ տեսնամ քի ան միսքիններուն հետ կէօրիւշմիշ կ'ըլլաս կոր, պաճախէդ պռնածիս պէս էրկուք կ'ընեմ, հասկցա՞ր, հիմա կընա ուզածդ ըրէ :

Այս ըսելով սաստկապէս հրեց տղեկը, որ գնաց թաւալեցաւ հողին վրայ, մինչեւ այն ատեն առանց ճիկ մը հանած ըլլալու :

— Հա, աղէկ միտքս ինկաւ, յարեց խոշոր սրիկան՝ ձայնին մէջ քիչ մը մեղմութիւն դնելով այս անգամ, միտեային փարան վո՞ւր է :

Տղան եւս կայնեցաւ՝ աչուըները միշտ գետին յառած, դուրս հանեց գրպանին ստակները, զորս ձեռքին մէջ առնելով՝ սկսաւ համրել Սերքօ :

— Ա՞ս ինչ է, քաան փարա պակաս է, վո՞ւր է ծօ Սեփ, մէյ մըն ալ նայէ ճէպդ :

— Չէ, ախպար, չիկայ, ըսաւ պատանեակը դողահար ձայնով, սօնի մնաց նէ իծծուն միտեան քաան փարա պակըսնա տուի :

— Ախ, մոլտաց Սերքօ, կատաղի նայուածք մը սեւեռելով պզտիկին վրայ, էս քեզի մարդ պիտի ընեմ եա :

Եւ վայրկեանին մէջ նորէն հապուելով հուժկու միտեանճին՝ սալթան ուսին զարկաւ, դրանը ետին պահած էմէկները առքն անցուց եւ դուրս ելաւ դռնէն, ըսելով Սեփին .

— Ինծի մէկը կայ նէ, ըսէ քի Թոփին կնաց :

Երբ խոշոր ոտնաձայնն հեռացաւ փողոցին մէջ, ոտքի ելաւ ստամբակը, վրան գլուխը չոկեց, եւ աչուըները չփելով կը մրմռար .

— Ցամաք հաց կերեր է, վախ Արուս, վախ :

×

Ալ անկից ետքը Սեփ չափազանց զգուշաւորութեամբ սկսաւ տեսնուիլ պզտիկ Արուսին հետ, չենթարկուելու համար իր եղբօրը սաստերուն եւ ծեծին : Միայն, երբ առտուները կանուխ դուրս ելլէր տունէն՝ ձուկ, ձկնականջ եւ այլն ծախելու համար, վեր կը նայէր պաղտագողի, վայրկենական մնջկատակ մը տեղի կ'ունենար, յորում այդ երկու պզտիկ մատաղ սրտերն ալ կը հրճուէին :

Իրենք ալ չէին գիտեր թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէս կը սիրէին զիրար, երկուքն ալ թշուառութեամբ մեծցած եւ թշուառութեան խեթ տեսած էին իրենց չուրջը, կարելի է այս պարագան իսկ պատճառ եղած էր որ Սեփ եւ Արուս, որք գրեթէ միեւնոյն տարիքն ունէին, թագուն համակրութիւն մը տածեն իրարու, սէր մը անմեղունակ, անարատ, տակաւին իր փթթումին մէջ եւ անպահանջկոտ :

Երբեմն օգուտ կը քաղէր եղբօրը բացակայութենէն, որ ձուկ որսալու կ'երթար, եւ անցնելով քովի տունին պարտէզը որ իրենց պարտէզէն կը զատուէր մէկուկէս կանգուն բարձրութեամբ տախտակորմով մը, «քուրիկին» հետ «մխաֆիր օյինի», «պէպէք օյինի» կը խաղար, մէկ քանի անգամ ալ «հարսնիք օյինի» խաղացին, գլուխ գլխի տուին, եւ Արուսին մամիկը վերի պատուհանէն աղօթք մը մրմնջեց «փիէք» փաթթելով հանդերձ. պսակը կը վերջանար համբոյրով մը զոր ստամբակը կը դրոշմէր մանկուհիին երեսը. Արուս կը կարմրէր, բայց ձայն չէր հաներ :

ԵՐՈՒԽԱՆ

(3 Շար.)

ՓՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար գաղափարական ամսաթերթ՝ Նովա Միսլի համաձայն Ցովհաննէս ԻԳ.ի պատրաստած տեսգերական ժողովին նպատակն է՝ հակահամայնավար ճակատ մը կազմել :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարեց թէ Այզընհաուըր միտք չունի Նոր Տէհլի երթալու Մոսկուայէն վերադարձին :

ՏԱԼԱՅԻ ԼԱՄԱՆ սոխպոզական նամակ մը գրկած է Համըրշըլտի ՄԱԿի միջամըտութիւնը պահանջելով Թիպեթի հարցին մէջ։

ՆԵՀՐՈՒ խօսքը ուղղելով հնդկական Բարձր ժողովին յայտարարեց թէ արտաքոյ բան մը կ'ըլլար որ Հնդկաստան եւ Չինաստան պատերազմի մտնեն լերան քանի մը գագաթի համար։ Պոմպէյի մէջ, Քրիշնա Մենոն հրապարակային հաւաքոյթի մը ընթացքին ըսաւ .— «Հնդկաստանի սահմանները սուրբ եւ անդպչելի են. ինչ որ մերն է, մերը կը մնայ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խորհրդարանը որոշեց նըկատի չառնել Այզընհաուըրի վեթօն հանրային շինութիւններու ծրագրի մը համար : Առաջին անգամն է որ նախագահական վեթօն կը մերժուի Այզընհաուըրի ընտրութենէն ի վեր, որ ցարդ 146 անգամ գործածած է այդ իրաւունքը:

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ պիտի ընկերանան վերը նշանակուած անձնաւորութիւններէն զատ, քառասուն լրագրողներ: Այս թիւը աւելի բարձր է քան այն լրագրողներունը որոնք Սթալինին ընկերացած են Բ. Աշխարհամարտէն ետք՝ Թեհրան եւ Փոցտամ :

ԱՆԳԼԻԱ կը պատրաստուի յառաջիկայ ընտրութիւններուն: Սեպտեմբեր 18ին, Թագուհին Լոնտոն պիտի երթայ անձամբ լուծելու համար խորհրդարանը :

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ հասաւ Ֆրանսական կառավարութեան մշակութային հարցերու նախարարը՝ Մալրօ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ տնտեսական պատուիրակութիւն մը Թունուզ հասաւ նորոգելու համար երկու երկիրներու առեւտրական համաձայնութիւնը :

«**ԱԼԺԵՐԻՈՅ** ատժամեայ կառավարութեան » յայտարարութեան համաձայն Սեպտեմբեր 6էն 9, Ֆրանսացիները 256 զինուոր կորսնցուցած են :

ԱՄՄԱՆԻ կառավարութիւնը տասը ալժերիացի աշակերտի կրթաթոշակը բոտանձնած է։ Այս տղաքը պիտի ուսանին յորդանանեան գպրոցներու մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարձակառքերու (թաքսի) շարժավարները գործադուլ մը ըրին աջի օր , պահանջելով որ մահապատիժ հաստատուի ոճիրներու համար։ 1945էն ի վեր 150 շարժավարներ զոհ գացած են զանազան յարձակումներու :

« **ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ** յարաբերութիւնները » ժապաւէնը զոր պատրաստած է նոր հոսանքի բեմադիր՝ Վատիմ արտօնուեցաւ զանազան արգելքներէ ետք : Հակառակ անոր որ վէպին հեղինակը այլեւս հանրային սեփականութիւն է, Գրողներու Միութիւնը կ'ըսէ թէ նման վէպի մը արդիական ձեւ տալով, գրականութիւնը կը զոհուի: Վէճը կը շարունակուի :

ԱՆԳԼԻՈՅ ելմտական նախարարին համաձայն պահպանողականներու յաղթանակը ապահով է։ Անգլիոյ մէջ արդէն իսկ կը ծախուին ընտրական լոզունգներ ինչպէս «ես Մաք Ման մըն եմ» , այսինքն Մաքմիլընի համար պիտի քուէարկեմ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը եւ բանակումի յանձնախումբը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Կեդր. Ֆրանսայի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն, Հ. Յ. Դ. կուսակցական մարմիններուն նուիրատու հայրենակիցներու եւ բոլոր այն ընկերուհիներուն եւ ընկերներուն, որոնք իրենց անվերապահ աջակցութեամբ սատարեցին Փալատրիւի Օգոստոս 16ի փառատօնին յաջողութեան :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Պրիւսէլէն Փափազեան ընտանիքը 10000 ֆրանք նուիրած է Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին, իրենց սիրեցեալ եղբօր՝ Կարպիս Փափազեանի մահուան եօթներորդ տարեդարձին առթիւ:

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ։ Երգեցողութիւնները կը ղեկավարէ երաժշտապետ Պ. Նշան Սերգոյեան :

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Սկիզբն ժամերգութեան ժամը 8ին , պատարագ 10ին: Երեկոյեան անդաստան Խաչվերացի , ժամերգութիւն ժամը 4·30ին: Երկուշաբթի՝ Ցիշատակ Մեռելոց , ժամերգութիւն ժամը 9ին, պատարագ 10ին :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ որ Խաչվերացի տօնը այս Կիրակի կը կատարուի հանդիսաւոր կերպով, ինչպէս նաեւ Մեռելոցի հոգեհանգստեան պաշտօնները՝ յաւարտ պատարագի: Իսկ կէս օրէ ետք ժամը 4·30ին՝ Խաչվերացի աւանդական թափօրն ու Անդաստանը, եւրայատուկ երգեցողութիւններով :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, RUE THOUIN

Այս Կիրակի ժամը 10·30ին Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզէ

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ զաւակս՝ Սամուէլեանվարդան կամ Վալոդիա Առաքել, ծնեալ 1919ին, Հայաստանի Օրտիպատ շրջանի Ցըղնայ գիւղը : Զինուոր գացած է 1939ին, մինչեւ հիմա լուր մը չունիմ , կը կարծուի արտասահման ըլլալ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հօրը բժիշկ Առաքել Սամուէլեանի, Սփենդիմի փողոց 69, Երեւան, Հայաստան :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Պօմոնի «Յառաջ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 9ին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը : Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ , ժամը 21ին , Րիւ Քոնփան :

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սէն Ժերոմ).— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի կ'առնուին :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը:Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ : Կարեւոր օրակարգ :

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարսէլի եւ Առնուվիլի ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին ընկեր Օ. Կարապետեանի տունը, Սարսէլ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութիւնները, այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբ: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ « Զաւարեան » ենթակոմիտէի վարչութիւնը, այս Երկուշաբթի, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ ժամը 21ին, Պ. Սիմոնեանի սրճարանը: Օրակարգ .— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 13 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8594 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4395

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ

Վերելքի մէջ է Ֆրանսա բոլոր ճակատներու վրայ :

Պատմութեան կը պատկանին այլեւս այն «հին, բարի օրերը», երբ Ֆրանսուհին իր գլխաւոր պարտականութեան մէջ թերանալու, մայր դառնալ չուզելու համբաւն ունէր :

Քաղաքներու մէջ բացի ապրուստի պայմաններու դժուարութենէն՝ նուազ յոգնելու, աւելի զուարճանալու բնական հակամիտութիւններն ալ կարեւոր դեր մը կը խաղային այս ճակատին վրայ :

Արդիւնքը կ'ըլլար այն, որ մինչ դրացի երկիրներու բնակիչները տարուէ տարի զգալիօրէն կ'աճէին, Ֆրանսա տեղքայլ կ'ընէր : Շատ քիչ անգամ ծնունդները մահերէն աւելի գերակշիռ կ'ըլլային :

Վերջին քառորդ դարու ընթացքին հիմնական յեղաշրջում կրեց այս երկրի ընկերային եւ ընտանեկան կառուցուածքը :

Ընկերվարական գաղափարները օդին մէջ նետուած պարապ փամփուշտներ չէին : Ճարտարարուեստի զարգացումն ու գիտութեան յառաջդիմութիւնը հետզհետէ պիտի բարեշրջէին մարդոց ապրուստի մակարդակը :

Պարտադիր ու ձրի կրթութիւնը բոլորովին պիտի բառնար «անգրագիտութիւնը» : Դրամատիրութիւնը հետզհետէ հող պիտի կորսնցնէր : Աշխատաւորը պիտի դադրէր անխիղճ շահագործման առարկայ դառնալէ :

Համաշխարհային առաջին պատերազմի վաղորդայնին նոր կեանք մը կը սկսէր Եւրոպայի մէջ : Ընկերվարական կուսակցութիւնները հետզհետէ կը դադրէին «ընդդիմադիր տարր» ըլլալէ եւ իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին երկրի կառավարութեան, ժողովրդավար այլ կազմակերպութեանց հետ գործակցաբար : Տեղ տեղ նոյնիսկ ամբողջ իշխանութիւնը կը կեդրոնացնէին իրենց ձեռքին մէջ :

Ֆրանսայի մէջ 1936ին «Ժողովրդական Ճակատ»ին իշխանութեան գլուխ գալը պատմական դէպք մըն էր :

Անկէ ի վեր հետզհետէ քուէարկուած «ընկերային օրէնք»ները ամէն կէտի մէջ կ'ապահովէին աշխատաւորներու եւ ամսականաւոր պաշտօնեաներու բարօրութիւնը :

Ի մէջ այլոց նաեւ կը քաջալերէին որդեծնութիւնը : Մայրերուն տրուած պարգեւը, ընտանեկան թոշակները, առաջնութեան տոմսերը եւ այլ առաւելութիւններ շուտով տուին իրենց պտուղը : Ֆրանսուհին մէկ օրէն միւսը դարձաւ բազմածին : Ու Ֆրանսայի բնակչութիւնը սկսաւ աճիլ բնականոն կերպով :

Նորածիններու թիւը բազմացաւ տարուէ տարի : Ու հիմա բաւարար թիւով դպրոցական շէնքեր եւ ուսուցիչներ չկան : Կրթական նախարարութիւնը մեծ դժուարութեանց կը մատնուի՝ գոհացնելու համար անմիջական պահանջները :

Սեպտեմբեր 15ին կը բացուին պետական մանկապարտէզները, նախակրթարանները, միջնակարգ վարժարաններն ու արհեստագիտական դպրոցները, որոնց աշակերտներու ընդհանուր թիւն է 7 միլիոն 659·000 : Մասնաւոր դպրոցները արձանագրած են 1·750·000 աշակերտ :

Հոկտեմբեր 1ին —սովորականէն մէկ ամիս կանուխ — կը բացուին բարձրագոյն վարժարանները 210·000 աշակերտով : Գումար 9·715·000 աշակերտ : 400 հազար աւելի՝ բաղդատմամբ անցեալ տարուան :

Մանկապարտէզներու աշակերտութեան թիւն է 1·155·000 (1958էն 30·000 աւելի), նախակրթարաններունը՝ 4·900·000 (140·000 աւելի), երկրորդական վարժարաններունը՝ 483·000 (70·000 աւելի) :

Այս տարի կառուցուած են բազմաթիւ դպրոցական նոր շէնքեր — 1870 դասարան մանկապարտէզի համար, 9367՝ նախակրթարանի, 1273՝ երկրորդականի եւ 3786 բնակարան՝ ուսուցիչներու համար :

Ծնունդներու աննախընթաց յաւելումը գրաւական մըն է Ֆրանսայի յարաճուն վերելքին :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ԿՐԿՆԷ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Հասարակապետութեան 5րդ ժողովը վերջացուց իր աշխատանքները կատարելով միաձայնութիւն մը ստեղծելով բոլոր հարցերուն շուրջ : Կարճ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ֆրանսական հիւլէական ռումբին պայթումին համար ոչ այնքան պայթումի սկզբունքին այլ՝ ընտրուած վայրին : Իվերջոյ այս հարցին շուրջ ալ համաձայնութիւն գոյացաւ : Այս միաձայնութիւնը ստեղծուած է մանաւանդ շնորհիւ Հանրապետութեան եւ Հասարակապետութեան Նախագահ՝ Զօր. Տը Կոլի վարկին եւ հեղինակութեան :

Հրատարակուած զեկոյցին մէջ կը շեշտուին 9 կէտեր, որոնց շուրջ տեղի ունեցած են բոլոր խօսակցութիւնները : Ժողովը ուսումնասիրած է ափրիկեան պետութեանց եւ Մատագասքարի պայմանները պաշտպանութեան հաւաքական ծիրին մէջ : Աւելի մեծ մասնակցութեան մը որոշումը տրուած է : Արտաքին նախարարը զեկուցում մը ըրած է Այզընհաուըր - Տը Կոլ խօսակցութեանց շուրջ : Միւս կողմէ վարչապետ Տըպրէի տեղեկագրին հիման վրայ, որոշուած է որ յատուկ կոմիտէ մը ուսումնասիրէ քաղաքացիութեան հարցը, այսինքն կարելիութիւն մը ստեղծել հասարակաց քաղաքացիութենէն զատ իւրաքանչիւրին անջատ քաղաքացիութիւն մը :

Հասարակապետութեան յաջորդ նիստը պիտի գումարուի Դեկտեմբեր 11ին, Սէն Լուի Տը Սենեկալ :

Գլխաւոր հարցը արձանագրուած չէր օրակարգին վրայ — Ալժերիա : Զօր. Տը Կոլ այս մասին յայտարարութիւն մը ըրաւ նիստին փակումէն առաջ : Շեշտեց այն կարեւորութիւնը զոր կուտայ Ալժերիոյ խնդրին, հաստատելով «ինքնորոշման» սկզբունքը : Նախագահ Տը Կոլ չյայտնեց իր յառաջիկայ յայտարարութեան կէտերը : Կը կարծուի թէ Տը Կոլ չուզեր յայտնել իր քաղաքականութիւնը մինչեւ վերջին վայրկեանը ապահովելու համար անակնկալը եւ տեղի չտալու համար սին վիճաբանութեանց :

Ափրիկեան պատուիրակութեանց համաձայն սակայն Տը Կոլի ծրագիրը հետեւեալ միջոցները — Զինուորական սարակապետութեան սկզբունքներէն մէկը, պէտք է երբ ժամանակը գայ, զայն գործադրել Ալժերիոյ համար : Այդ կէտին հասնելու համար, նկատի առնուած են հետեւեալ միջոցները — Զինուորական խաղաղեցումը վերջացած պիտի հռչակուի այս տարուան վերջը : 1960էն սկսեալ եւ հաւանաբար նոր օրէնքի մը հիման վրայ, Ալժերիոյ պիտի տրուի առժամեայ սահմանադրութիւն մը · տնտեսական եւ ելմտական մատակարարութեան համար : Չորս տարուան ժամանակամիջոցէ մը ետք որուն ընթացքին «քաղաքացիական խաղաղեցումը» վերջացած պիտի ըլլայ եւ տուած իր արդիւնքները, ընտրութիւններ նշանակել, Ալժերիոյ ժողովուրդներուն տալով ազատ ինքնորոշման իրաւունք : Անոնք կրնան ընտրել գոյավիճակին շարունակութիւնը կամ որեւէ ուրիշ ընտրութիւն ընել : Բանակը անշուշտ պիտի մնայ եւ կատարէ ոստիկանի իր պաշտօնը :

Նման զրոյցներ որոշ յուզում յառաջ բերին Ազգ. Ժողովի Ալժերիացի երեսփոխաններուն մէջ որոնք չեն կրնար հաւատալ թէ Զօր. Տը Կոլ նման նպատակներ ունենայ :

ԵՐՈՒԽԱՆԻ "ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ" ՎԷՊԸ

★

(«Յառաջ»ի նոր թերթօնը)

Քանի մը օրէն «Յառաջ» պիտի սկսի հրատարակել, իբրեւ թերթօն, Երուանդ Սրմաքէշխանլեանի, գրական ծածկանունով՝ Երուխանի, գլուխ գործոց վէպը, ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ, որ Արեւմտահայ իրապաշտ գրականութեան ամէնէն յաջող մէկ վէպն է միեւնոյն ժամանակ : Դուք կարդացիք արդէն Յառաջի սիւնակներուն մէջ, նոյն հեղինակին մէկ պատմուածքը, Պզտիկ Սեփին պատմութիւնը, իբրեւ նախաճաշակ :

Երուխան մեր այն արձակագիր ժողովրդական գրագէտն է, որուն ամէն մէկ նորավէպը, Պոլսոյ հայ ձկնորսներու, ջրհանկիրներու եւ մակուկավարներու կեանքէն առնուած է եւ կը ներկայացնէ խոնարհ տիպարներ, որոնք կ'ապրին կրքոտ ու փլփլած հիւղակներու մէջ, լոյսէ եւ օդէ զրկուած, ողորմելի բնակարաններ, ինչպէս հոն ապրողները, սակայն սիրող ու կարեկցող հոգիով ու սրտով : Այս միջավայրերուն մէջն է որ Երուխան կ'ապրեցնէ կեանքին դառնութիւնը ճաշակած ծերունիներ, իրենց զրկուած եւ ապագուն թոռներուն հետ : Խոնարհ մարդկային էակներ, որոնք հարուստ աղջիկներու կը սիրահարին եւ սակայն իրենց ընկերային վիճակը թոյլ չի տար նման ամուսնութիւններ : Համր ու խուլ մարդիկ դարձեալ, որոնք վախով ու դողով կը փորձեն նայիլ լոյս - երես աղջիկներուն :

Այս բոլորին համադրութիւնն է ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ վէպը :

Երուխան այս վէպը գրած է, երբ Վանա ապաստանած էր 1893 - 1896ին եւ հոն հրատարակած է առաջին անգամ Մերժուած Սէրը խորագրով, որ յետոյ Արեւելքի մէջ իբրեւ թերթօն լոյս տեսած է նոր անունով : Վանայի մէջ Երուխան ամէնէն դժնդակ եւ անստոյգ պահերը ապրած է եւ այդ պայմաններուն մէջ գրի առած է այս գլուխ գործոցը, ողորմելի կապելայի մը մէջ, թղթի կտորներու վրայ, անօթի, յուսավրէպ, թշուառ, երբ տասներհինգ օրն անգամ մը լոյս կը տեսնէին խեղճ ու կրակ պրակներով :

Առաջին անգամն էր որ հեղինակը ընդարձակ սահմաններու մէջ կը գրէր իրական վէպ մը, սեռին յատուկ բոլոր դըրական յատկանիշներով,— գրական ու բացառական տիպարներ, իրենց միջավայրը եւ ապրելակերպը, ամիրայական դասին՝ արդէն կորսուելու դատապարտուած վերջին մնացորդներուն հոգեբանութիւնը, պոլսական միջավայրին ու բարքերուն արձագանգները, պարզ, խոնարհ ու ժողովրդական մարդոց քով ունեւոր դասակարգը, առաջինին երկչոտ ու զգացած յարգանքին առթիւ, երկրորդին արհամարհող անզգայութեան քով, դէպքերու ճակատագրական յաջորդականութիւնը, միջակ դասակարգը, որ ազգային գործերը իր մենաշնորհը ըրած է եւ կը շահագործէ միամտութիւնը թէ՛ մէկ եւ թէ միւս դասակարգի ներկայացուցիչներուն, — այս բոլոր դէպքերը, դէմքերը, վիճակները կ'օգտագործէ հեղինակը, կերտելու համար իր գլուխ գործոցը, ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ, սահուն, կենդանի եւ ժողովրդական լեզուով ու ոճով :

Վէպին մէջ հետզհետէ պիտի յայտնուին Ամիրային աղջիկը՝ Տիկին Երմոնէ Մարկոսեան, իր զաւակը՝ կեղծ բժիշկ Արշակ Մարկոսեան, խոհարարուհին, գաւառացի սպասաւորը՝ Խաչօն, լուացարարուհիին աղջիկը՝ Սօֆին, խոնարհ ձկնորս ընտանիքի մը զաւակը՝ Համբիկ, Թաղական խորհուրդի ատենապետը՝ Թադէոս աղան, Մարկոսեան ընտանիքին գործակատարը՝ Բարթող աղան, ինչպէս նաեւ վէպին առաջին մասին մէջ կեղծ «մանկավարժ» ու խաբեբայ՝ Կոստանեան :

Աւելի մանրամասնութիւններու մէջ չենք մտներ : Վստահ ենք, որ «Յառաջ»ի ընթերցողները օրը օրին եւ հետ ի հետ պիտի հետեւին այս վէպին :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՄՈՆՏԻ Պէյրութի թղթակիցը Հալիմ Սաապ կը գրէ թէ լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն մօտերս Ռիատի մէջ արաբ վերին ժողով մը պիտի գումարուի : Սէուտական Արաբիոյ մայրաքաղաքը պիտի հաւաքուին Յորդանանի Հիւսէյին Թագաւորը, նախագահ Նասըր եւ Սէուտական Արաբիոյ Թագաւորը :

ԱՆԲՆԱԿԱՆ տաքերը կը շարունակուին Փարիզի մէջ : Սեպտեմբեր 10ին ջերմութիւնը 30 աստիճան էր, ինչ որ չէր պատահած 1919էն ի վեր :

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ միջազգային դրամատան տնօրէնը երկու օր Գահիրէ անցընելէ յետոյ յայտարարեց թէ նախնական համաձայնութեան մը հիման վրայ 104 միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը պիտի ըլլայ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան Սուէզի համար :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Խորհրդային բովանդակ մամուլը բարի ճամբորդութիւն կը մաղթէ իր վարչապետին .— Բարի ճամբորդութիւն եւ բարի յաջողութիւն, Նիքիթա Սէրկէյէվիչ, ընկերվարական աշխարհի առաքեալ» կը խորագրէ Իզվեստիա :

Մոսկուայի եւ արբանեակ երկիրներու բոլոր թերթերը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս ճամբորդութեան : Խրուշչեւ, ընկերվարական աշխարհի բանբերը, պիտի խօսի Այզընհաուըրի հետ : Մինչ այդ Միացեալ Նահանգներու նախագահը ճառ մը խօսեցաւ ամերիկեան հեռատեսիլէն որուն ընթացքին մասնաւոր յիշատակութեամբ խօսեցաւ Ֆրանսայի մասին : Նախագահը ըսաւ թէ շատ բան լսած է Փարիզի մէջ Ֆրանսայի քաղաքականութեան յեղաշրջման մասին Ափրիկէի մէջ : Նախագահը, ապա, ծանրացաւ Խրուշչեւի այցելութեան վրայ, յոյս յայտնելով թէ ամերիկացի ժողովուրդը ամերիկեան աւանդութեանց համաձայն ընդունելութիւն մը պիտի ապահովէ Խորհրդ. Միութեան վարչապետին, քանի որ, աւելի հարիւր տարի առաջ, Թօքըվիլ ըսած է .— «Ամերիկայի ուժը պէտք չէ փնտռել անոր օրէնքներուն եւ հիմնարկութեանց մէջ այլ այդ երկրին բարքերուն եւ անոր սրտին ցանկութեանց մէջ » :

Յատկանշական է որ Այզընհաուըր Ֆրանսական նշանաբան մը գործածէ խօսելու համար Ամերիկացիներուն՝ իրենց մասին :

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

(ԽՕՍՔ՝ Ս. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ)

Ֆրանսացի գրող մը, Թունուզի, Մարոքի կամ Ալժերիոյ մէջ, բանաստեղծութիւն կամ վէպ կը գրէ։ Ի՞նչ է այս գրողին ըրածը։ Կը պատասխանենք.— Ֆրանսական գրականութիւն։

Հիւսիսային Ֆրանսայէն գրագէտ մը նոյնպէս վէպ կը գրէ։ Հարաւային Ֆրանսայէն բանաստեղծ մը քերթուած կը գրէ։ Ի՞նչ է այս մարդոց ըրածը։ Դարձեալ կը պատասխանենք.— Ֆրանսական գրականութիւն։

Սկովտիացի մը թատերախաղեր կը գրէ. անգլիացի մը նոյնպէս թատերախաղեր կը գրէ (կամ վէպ, բանաստեղծութիւն, գրական ուսումնասիրութիւն, եւայլն)։ Այս գործերը անուն մը ունի՞ն։ Այո։ անգլ. գրականութիւն են։

Միացեալ Նահանգներու մէջ կ՚ապրին բազմազան ազգեր.— անգլիացի, ֆրանսացի, իտալացի, շուէտացի, գերմանացի, հայ, հրեայ, եւայլն, եւայլն։ Այս ազգերէն ոեւէ մէկուն պատկանող գրագէտ մը որեւէ բան կը գրէ։ Ի՞նչ է իր ըրածը.— Ամերիկեան գրականութիւն։

Արարատեան աշխարհին մէջ ապրող հայ մը վէպ կը գրէ։ Այս հայը.. հայ չէ, արեւելահայ է։

Արարատեան աշխարհի հարաւը՝ յայնկոյս Արարատի ապրող հայ մը նոյնպէս վէպ կը գրէ։ Այս հայը նոյնպէս... հայ չէ, այլ արեւմտահայ է։

Ամէնը այս չէ սակայն. յայնկոյս Արարատի ապրող Հայերը հասարակաց անուն մը ունին գոնէ. արեւելահայ են, ռուսահայ կամ կովկասահայ։

Նոյնը չէ պարագան յայսկոյս Արարատի, նոր բացատրութեամբ՝ Սփիւռքի մէջ ապրող Հայերուն համար։ Ասոնք բոլորը մէկ անուն չունին. բազմաթիւ անուններ ունին։ Ամբողջութիւն մը չեն. կտորակներ են,— ամերիկահայ են, ֆրանսահայ, եգիպտահայ, պարսկահայ, սուրիահայ, լիբանահայ, իրաքահայ, իտալահայ, պուլկարահայ, ռումանահայ, եւայլն, եւայլն։ Այս «Հայ»երուն գրած վէպերը, քերթուածները, թատերախաղերը հայ գրականութիւն չեն, այլ ամերիկահայ գրականութիւն են, ֆրանսահայ գրականութիւն են եւ մնացեալը ...

Մենք կ՚ըսենք.— Հայ ժողովուրդը մասերու, մասնիկներու, կտորակներու վերածելով, կամովին կամ ակամայ, քանդած կ՚ըլլանք ազգային միասնականութեան զգացումը մեր մէջ։

Կ՚ըսենք նոյնպէս.— Ոեւէ Հայու գրական ստեղծագործութիւնը վերագրելով այս մասնիկներէն մէկուն կամ միւսին, մենք, կամովին կամ ակամայ, ստեղծած կ՚ըլլանք ոչ թէ հայ գրականութիւն, այլ Հայերու գրականութիւն,— Ամերիկահայերու գրականութիւն, Ֆրանսահայերու գրականութիւն, Պարսկահայերու գրականութիւն, եւայլն։

Մեր ուզածը այս չէ, ինչպէս այս չէ մեր ըրածն ալ։

Մեր ուզածը ՀԱՅ գրականութիւն է. մեր ըրածը նոյնպէս ՀԱՅ գրականութիւն է։

Հայութեան ոգին դէմ է այս մասնատումին. ըսենք նաեւ՝ դէմ է այս կտորակումին։

Մէկ ժողովուրդ ենք. ուստի՝ մէկ հայրենիք ունինք եւ մէկ գրականութիւն։ Կը հաւատանք, թէ օր մը պիտի ունենանք նաեւ մէկ լեզու։

Այս միութիւնը, այս միասնականութիւնը կար հինգ հարիւր տարի կամ հինգ հազար տարի առաջ։ Գողթան երգերը հայ գրականութիւն էին։ Եւ Խորենացին հայ գրող էր։

Մեր հին մատենագրութեան մէջ յիշատակութիւն չկայ այն մասին, թէ Եղիշէի պատմագիրքը տարօնահայ գրականութիւն էր, իսկ Եղիշէն ինք տարօնահայ գրագէտ էր։

Հիմա դա՞րը փոխուած է թէ մենք փոխուած ենք։ Գրականութի՞ւնը փոխուած է թէ գրական ըմբռնումները փոխուած են։ Հա՞յը փոխուած է թէ Հայութեան ոգին։

Ցամենայն դէպս, բան մը փոխուած է մեր մէջ։ Բաժանումները աշխարհագրական իմաստ չունին հիմա կարծես, այլ գաղափարախօսական, հոգեկան իմաստ ունին։

Չէին բաւեր արեւելահայը եւ արեւմտահայը, չէին բաւեր հայրենաբնակը եւ սփիւռքաբնակը, հիմա սկսած ենք նոր սահմաններ ստեղծել ու ըսել.— Սփիւռքի յառաջդիմական գրականութիւն եւ յառաջդիմական գրող։ Սփիւռքի ազգայնական գրականութիւն եւ ազգայնական գրող։ Սփիւռքի դաշնակցական գրականութիւն եւ դաշնակցական գրող։ Ինչպէս ատեն մը կ՚ըսէին Հայաստանի մէջ.— Նախահոկտեմբերեան գրականութիւն եւ յետ–հոկտեմբերեան գրականութիւն։ Պրոլետարական գրականութիւն եւ քաղքենի գրականութիւն։

Այս բաժանումները արուեստական են։ Այս բաժանումները նաեւ հակայեղափոխական են։ Յեղափոխութիւնները կը ձգտին ոչ թէ ազգերը բաժնելու, այլ միացնելու։ Ամերիկեան յեղափոխութիւնը 20 – 30 ազգերէն ստեղծեց ամերիկեան ազգը։ Ռուսական յեղափոխութիւնը 40 – 50 ազգերէն ստեղծեց ռուս ազգը, պահելով հանդերձ իւրաքանչիւրին ցեղային դիմագիծը։

Լա. Թոփչեանները ու Ս. Տիգրանեանները, ինչպէս Սփիւռքի իրենց համհարգները, մեզի պէս չեն մտածեր գծբախտաբար։ Կ՚ուզեն սահմանագիծ մը քաշել խորհրդահայ գրականութեան եւ ոչ–խորհրդահայ գրականութեան միջեւ։ Յառաջդիմական գրականութեան եւ ոչ–յառաջդիմական գրականութեան միջեւ, որպէսզի իրաւունք ունենան ըսելու.— Խորհրդահայ գրականութեան մէջ Սթախանովներ կան, վերելք կայ, թռիչք կայ, սուրբեր, հերոսներ եւ թեւաւոր հրեշտակներ կան։

Ոչ–խորհրդահայ, մանաւանդ ալ–դաշնակցական գրականութեան մէ՞ջ։ Օ՛, ո՛չ ուրիշ բան, այլ միայն «մամռակալած տապանագրեր» եւ տխուր որբեր ու «որբանոցներ»։ Այո, Ս. Տիգրանեանի կարծիքով՝ դաշնակներու «գրական անդաստանը տխուր որբանոցի է նման»։ Իսկ ինչի՞ նման է այդ անդաստանը պրոլետարներու երկրին մէջ։ Ահաւասիկ.«Հոկտեմբերեան ռեւոլիւցիայի յաղթանակից յետոյ էր, որ սովետական ռուս գրականութիւնը մարդկութեանը տուեց համաշխարհային գրականութեան լայնօրէն յայտնի շատ գլուխ–գործոցներ»։

Չենք գիտեր, թէ ե՞րբ կ՚ապրէին, օրինակ, Գոգոլը, Պուշկինը, Տոստոեւսկին, Թոլսթոյը եւ բազում ուրիշներ, «Հոկտեմբերեան ռեւոլիւցիայի յաղթանակից յետո՞յ» թէ առաջ։ Բայց չվիճինք այս մասին. Ս. Տիգրանեանները ռեւոլիւցիայի երգը պիտի երգեն. ուրիշ բան չեն կրնար երգել։

Դառնանք մեր «ածու»ին։

Մենք գրած էինք մեր 1959 Յունուար 29ի խմբագրականով. «Մենք բնաւ արդէն, թէ Դաշնակցական գրականութիւն չկայ, ինչպէս որ խորհրդահայ գրականութիւն չկայ, այլ կայ միայն եւ միայն հայ գրականութիւն»։

Ս. Տիգրանեան, «Սովետահայ գրողների չորրորդ համագումարի արտասահմանեան արձագանգները» խորագրով իր տեսութեան մէջ, մեր այս հաստատումները կը կոչէ «անհեթեթ դեմագոգիա» (ամբոխավարութիւն)։

Բայց մենք հիմա ալ, վաղն ալ եւ ընդմիշտ կը կրկնենք ու պիտի կրկնենք մեր այս յայտարարութիւնը։ Ինչպէս որ չկայ խորհրդային հայութիւն, ամերիկեան հայութիւն, ֆրանսական հայութիւն, այնպէս ալ չկայ խորհրդահայ գրականութիւն, ամերիկահայ գրականութիւն, ֆրանսահայ գրականութիւն։

«Խորհրդահայ գրականութիւն» բացատրութիւնը կրնայ ենթադրել տալ, թէ գոյութիւն ունի նաեւ խորհրդահայ ... հայութիւն մը։ Ֆրանսայի մէջ ապրող հայ գրագէտը Ֆրանսահայ գրականութիւն չի մշակեր, այլ կը մշակէ հայ գրականութիւն։ Նոյնն է պարագան նաեւ մեր հայրենիքին ու գաղութներուն համար։ Աշխարհի մէջ որեւէ տեղ, ուր հայ մարդը հայ լեզուով բան մը կը գրէ, մենք այդ «բանը» կը կոչենք հայ գրականութիւն, գրողը ըլլայ խորհրդային թէ ոչ–խորհրդային քաղաքացի, գրուածը ըլլայ յառաջդիմական թէ յետադիմական ...

Եւ եթէ երբեմն հարկադրաբար կը գործածենք արեւելահայ, արեւմտահայ, սփիւռքահայ եւ այլ տերմիններ, այս բառերը մեզի համար աշխարհագրական իմաստ միայն ունին, այլ ոչ՝ հոգեկան։

Չկայ սոցիալիզմ կառուցանող գրականութիւն, ինչպէս չկայ սոցիալիզմ չկառուցանող գրականութիւն։ Կայ միայն գրականութիւն։

Ի՞նչ կը կառուցանէին, օրինակ, Հոմերոսը, Վիրգիլիոսը, Տանդէն, Շէյքսփիրը, Կէօթէն, Պուշկինը կամ Տոստոեւսկին։ Ի՞նչ կը կառուցանէին մեր Խորենացին, Նարեկացին կամ Շնորհալին։ Սոցիալի՞զմ կը կառուցանէին. ոչ, գրականութիւն կը կառուցանէին, եւ այսքան։

Տիգրանեանները գոհ չեն գրականութեան էութիւնը եւ դերը ըմբռնելու մեր այս եղանակէն։ Կ՚ուզեն անպատճառ սահմաններ դնել, դաւաճանականներ քաշել գրականութեան մէջ։ Ահա թէ ինչ կ՚ըսէ Ս. Տիգրանեան այս մասին. «Ոչ նուազ կարեւոր նշանակութիւն ունի մէկ այլ հարց,— մեր անցեալ գրականութեան եւ ժամանակակից սփիւռքահայ գրականութեան մէջ երկու հակադիր ուղղութիւնների, առաջադիմական եւ յետադիմական ուղղութիւնների եւ դրանց միջեւ տեղի ունեցած եւ այժմ էլ տեղի ունեցող անհաշտ պայքարի հարցը»։

Թոփչեաններու եւ Տիգրանեաններու ուզածն այն է, որ քով քովի չյիշուին անունները դաշնակ եւ «յետադիմական» գրող Լեւոն Շանթի եւ «առաջադիմական» ու համայնավար գրող Գէորգ Աբովի։

Մեր խորունկ համոզումը այն է, որ գալիք սերունդները պիտի ստեղծեն մէկ լեզու եւ մէկ գրականութիւն։

Այդ լեզուն պիտի ըլլայ ՀԱՅ լեզու։

Այդ գրականութիւնը պիտի ըլլայ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ գրականութիւն։

Ուրիշ ելք չկայ։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ԵՂԲԱՅՐ ԼՈՒՍԹԻՔ

(Հէքեաթ)

Դեւերը այս տեսնելով, նետուեցան անոր վրայ եւ որը կառչեցաւ ոտքերուն, միւսը բռնեց մազերէն, ուրիշ երկուքը դոյն եւ քաշեցին, այնպէս որ եղբայր Լուսթիք ինկաւ գետին կռնակի վրայ, եւ դեւերը կը պատրաստուէին զինք խեղդամահ ընելու, երբ ան գոչեց.

— Ես ձեզի ըսի որ ինչ կ՚ուզէք ընէք եւ սակայն բնաւ չփորձէք ինծի մերձենալ։ Հիմա, կ՚ուզեմ որ բոլորդ ալ մտնէք խուրջինիս մէջ։

Ակնթարթի մը մէջ ինը դեւերը ինքզինքնին գտան Լուսթիքի խուրջինին մէջ արգելափակուած։

Այս վերջինը ոտքի ելաւ հանդարտ, խուրջինին բերանը լաւ մը կապեց, եւ ապա վերատին անկողին մտաւ եւ մինչեւ առտու հանգիստ քնացաւ ճիշդ այնպէս, ինչպէս բան մը պատահած չըլլար։

Առաւօտուն, երբ օթեւանին տէրը, ինչպէս նաեւ այն ազնուականը որուն կը պատկանէր անիծեալ դղեակը, եկան, զարմացած մնացին։ Իրենք կը կարծէին Լուսթիքը մեռած գտնել, մինչ այս վերջինը ողջ առողջ, ուրախ ու զուարթ կանգնած էր իրենց դէմ։

Ընդհանուր ապշանքի մը մէջ, հարցուցին իրեն.

— Ինչպէ՛ս, բան մը չպատահեցա՞ւ ձեզի...

— Այո, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք։ Ինը թշուառական դեւեր ուզեցին զիս սպաննել։ Եւ սակայն գտնենք բոլորն ալ խօթեցի խուրջինիս մէջ ու հետս կը տանիմ եւ այսպէսով ձեզ յաւիտենապէս կ՚ազատեմ անոնց անախորժ ներկայութենէն։

Դղեակին տէրը անսահման շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, դրամական կլորիկ նուէր մըն ալ տուաւ եւ առաջարկեց որ եթէ կ՚ուզէր իր ծառայութեան մէջ մտնել, յարմար պաշտօն մը կրնար ճարել իրեն։

— Ոչ, պատասխանեց եղբայր Լուսթիք, ես շատ վարժ եմ շարունակ տեղ փոխելու։ Ինծի միշտ պէտք է օդ, ազատութիւն եւ արկածախնդրութիւն։

Հրաժեշտ առաւ բոլորէն եւ գնաց ուղղակի դարբնոցարան մը, ուր իր խուրջինը դնելով սալին վրայ, խնդրեց վարպետ դարբինէն եւ անոր աշկերտներէն, որ իւրաքանչիւրը վերցնէ իր մուրճը եւ զարնէ իր խուրջինին։ Այս վերջինները, երբ իմացան թէ ինչ բանի պիտի ծառայէին իրենց մուրճերուն հարուածները, սկսան իրենց ամբողջ ուժով մրճահարել խուրջինը։

Ահաւոր հոնդիւններ դուրս ելան հոնկէ եւ ապա տիրեց լռութիւն։

Եղբայր Լուսթիք բացաւ իր խուրջինը։ Ութ դեւեր անկենդան փռուած էին. իններորդը սակայն, որ յաջողած էր սպանդէն պահուիլ խուրջինին ծալքերէն մէկուն մէջ կծկտիլ, դուրս ցատկեց եւ առանց ետին դառնալու չունչը առաւ դժոխք...

Եղբայր Լուսթիք վերստին ձեռք առաւ իր թափառաշրջիկի կեանքը եւ ունեցաւ բազմաթիւ արկածախնդրութիւններ, որոնց մի առ մի թիւումը շատ երկար պիտի ըլլար։

Ծերացած էր այլեւս եւ կ՚ուզէր լաւագոյն վերջաւորութիւն մը ունենալ։ Գնաց եւ խորհուրդ հարցուց առաքինի ճգնաւորի մը։

— Յոգնած եմ աշխարհը շրջելով, ըսաւ եւ հիմա կ՚ուզեմ ինքզինքս պատրաստել արքայութեան։

— Զաւակս, պատասխանեց մենակեացը, քիչ մը հեռուն պիտի տեսնես երկու ճամբաներ, մէկը լայն, գեղեցիկ, ծառազարդ, իսկ միւսը նեղ արահետ մը քարքարոտ, ուր արեւը անպակաս կ՚ընէ իր ճառագայթները։ Գնա եւ ընտրէ այս երկու ճամբաներէն մին, եւ սակայն միշտ մտաբերէ որ շատ դժուարութեամբ եւ յոգնութեամբ է որ կարելի է գտնել երկինքի ճամբան եւ հասնիլ արքայութիւն։

Ճգնաւորին խորհուրդին հետեւելով, եղբայր Լուսթիք երբ հասաւ երկու ճամբաներուն առջեւ, իր բնատուր անհոգութենէն եւ իր թեթեւամիտ նկարագրէն տարուելով անմիջապէս ընտրեց ծառազարդ եւ լայն ճամբան։ Քանի մը քայլ անդին, հասաւ խոշոր ու սեւ դրան մը առջեւ որ դժոխքին դուռն էր։ Զարկաւ։ Սատանան՝ որ այդ օրը պահակ էր հոն, նոյն դեւն էր որ ճողոպրած էր խուրջինի սպանդէն։

Երբ տեսաւ Եղբայր Լուսթիքը, սարսափահար, փոխանակ դուռը բանալու, վազեց գնաց ու իմաց տուաւ միւս բոլոր իր ընկերներուն թէ մարդ մը եկած էր զիրենք ջարդելու։

Սատանաներու խումբը վազեց եկաւ, եւ միաձայն յայտարարուեցաւ Եղբայր Լուսթիքին թէ դժոխքին դուռները յաւիտենապէս փակ պիտի մնային իր առջեւ։

— Սակայն պէտք է որ վերջ ի վերջոյ տեղ մը ապաստանիմ, խորհեցաւ, եւ ետ դառնալով մտաւ նեղ, քարքարոտ եւ արեւահար արահետին մէջ, որ զինք հասցուց արքայութեան դուռը։

Զարկաւ։ Ս. Պետրոս եկաւ անձամբ բանալու։

— Ահ, դո՞ւն ես ընկեր, գոչեց եղբայր Լուսթիք, վերջապէս ծանօթի մը հանդիպեցայ։ Թոյլ տուր որ ներս մտնեմ։

— Ի՞նչպէս, պատասխանեց Ս. Պետրոս, հոս կուգաս առ ի չգոյէ լաւագոյնին։ Եթէ դժոխքին դուռը բացած ըլլային, հիմա հոն պիտի ըլլայիր։ Ոչ, բաւականին չես քաւած մեղքերդ, քեզ չենք կրնար ընդունիլ այստեղ։

— Լաւ, քանի որ այդպէս կը վարուիս նախկին բարեկամի մը հանդէպ, այլ եւս քեզի հետ ոչ մէկ հաշիւ ունենալ կ՚ուզեմ, պատասխանեց Եղբայր Լուսթիք։ Առ, ահաւասիկ այդ խուրջինը զոր օժտեցիր առաքինութեամբ մը եւ նուիրեցիր ինծի։ Վերստացիր նուէրդ, այլեւս չեմ ուզեր, պէտք չունիմ անոր...

Ս. Պետրոս, ակամայ ծիծաղեցաւ այս նշաւակբանքին հանդէպ, առաւ խուրջինը եւ կախեց պատէն...

Եղբայր Լուսթիք, այդ միջոցին անհունօրէն ցանկութիւն մը ունեցաւ ինքզինքը տեղաւորուած գտնել արքայութեան մէջ։

Նոյն հետայն, հրաշքով մը դրան ճեղքէն ներս քաշուելով, ինքզինքը գտաւ արքայութեան մէջ...

Եւ Ս. Պետրոս որ գիտէր թէ իրականին մէջ Եղբայր Լուսթիք բարի սիրտ մը կը կրէր, բարեխօսեց Աստուծոյ մօտ, որ զայն բոլորովին հանգիստ ու խաղաղ թողուց։

(7 եւ վերջ) ԿՐԻՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՎԵՐՋԻՆ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ

Պօլիչկան հիւանդ պառկած է իր նեղ մահճակալին մէջ, ու կը դիտէ ուշի ուշով առաստաղը, որու մէկ անկիւնին մէջ՝ խոշոր սարդ մը համբերութեամբ իր ոստայնը կը հիւսէ։ Բայց Պօլիչկան հաշիւ կ'ընէ որ, եթէ սարդը, վերջացնելով իր ոստայնը, հոնկէ ճամբայ ելլէ եւ իր վրան գայ, ի՞նչպէս պիտի ընէ զայն բռնելու եւ սպաննելու համար ...

Տաքնալու համար վառած է ալքոլի փոքրիկ լամբարը, որ անճար կը պլպլայ քովը։ Վրան առած է մեծ քառակուսիներով գեղին շալը, որու վրայ, Մոնթէ Գառլոյի օրերուն, մեռած է իր սիրական ճերմակ շունը, որու սուգը մինչեւ հիմա կը պահէ ....։

Անդին, սենեակին պատին երկայնքը շարուած են տխուր, կաթով լեցուն չրացուած շիշեր։

Գինին ո՞ւր, կաթը ո՞ւր...

Պօլիչկային բերանը քմծիծաղի մը մէջ կը ծռի, երբ կը դիտէ շիշերու այդ շարքը ...։

Բայց Պօլիչկային համար, ամէնէն մեծ տառապանքը, Պայտառօվին ձայնն է, որ քովը, Օլկային սենեակին մէջ, անողորմ ձեւով մը կը շարունակէ հնչել յաղթական, եւ մաղուելով քովի պատէն ներս, կը մտնէ իր ջիղերուն մէջ, եւ պոռացնելու աստիճան կը ցուցնէ ...

Պօլիչկան կը սարսռայ խորհելով, որ թերեւս մեռնի, եւ մեռած պահուն այդ ձայնը լսէ վերջին անգամ ...

Օլկա Չեխովա երբեմն կուգայ, ու սէրքէն եւ աշխատութենէն խենթեցած գլուխը կը ցուցնէ իր վաղեմի բարեկամին դուռնէն ներս։ Պօլիչկան կը պաղատի որ պատին երկայնքը կրկնապատկուող կաթի շիշերը առնէ տանի։ Բայց հակառակ կատղութեանը, չի համարձակիր անոր ըսել, որ լռեցնէ նաեւ Պայտառօվը։ Այդ ընելը կը պահէ մեռնելիք պահուն։ Աւելի կարեւոր օգտակարութիւն մը կրնայ ունենալ ան ատեն ...

×

Օլկա Չեխովային սենեակին դուռը բաց է առաւօտէն ի վեր։ Կիներ կը մտնեն կ'ելլեն հոն։

Սենեակին պատն ի վար կախուած է Օլկային մուշտակը, սեւ, գեղեցիկ ու երկար։ Ծախու է։ Խեղճ Օլկան կը դառնայ անոր շուրջը, ցոյց կուտայ, կը գովէ։ Իսկ Պայտառօվը, նստած մուշտակին դիմացը, պլշ կը նայի անոր։

Պայտառօվին այդ սենեակին մէջ մնալը, այլեւս մուշտակին ծախուելէն կախուած է։ Եթէ այդ օրը չի ծախուիր, վաղը արդէն կը մեկնի ... դրամի պէտք ունի։ Օլկային դասերը, ասեղնագործութիւնները, այլեւս անոր համբոյրներուն չափ ոչինչ են իրեն համար ...

Այդ օրուան մէջ, քանի քանի անգամներ վար իջած է նաեւ ու Օլկային սենեակը մտած, վերի սենեակին Փրէնսէս Չերքասքին։ Մուշտակը գնել միտքն չանցնիր անշուշտ։ Բայց կուգայ կը քսուի անոր, եւ այդ վիպական թաւիշին հպումը, իր մէջ կ'արթնցնէ ու կը դոհացնէ, ամբողջ կեանք մը յիշատակներ ..

Կուգայ նաեւ աղջիկը, Նինան։ Բոլոր այցելուներուն մէջ, Օլկան ամէնէն շատ անոր վրայ յոյս ունի։ Թերեւս Փոմրնատին վրայ, յաղթական առաւօտ մը ունեցած ըլլայ այդ օրը ...։

×

Օրը իրիկուն եղած է սակայն, եւ մուշտակը միշտ հոն է, կախուած պատն ի վար, սեւ, գեղեցիկ ու երկար ...։

Պայտառօվը կը խլրտայ ...

Օլկային սիրտը, ծանր քարի մը պէս կը ճնշէ, իր ակարացած մարմինին վրայ։ Կուլայ ու կը պաղատի։ Թերեւս տակաւին ծախուի։ Եւ նոյն իսկ եթէ չծախուի ... կը դարմանայ ... Չէ՞ որ կ'ապրին միասին։ Չէ՞ որ կը սիրեն զիրար ...

Խեղճ Օլկան, բոլոր սիրող կիներուն պէս, միամիտ է։

Պայտառօվը ամբողջ տարի մը հոն ապրեցաւ, կերակրուեցաւ, պարիթոնի ձայնը թենորի ձայնի փոխեց .... Երբեք սիրոյ խնդիր չեղաւ այդ բոլորին մէջ, իրեն համար։ Միայն խեղճ Օլկան երազեց ...

Այդ վերջին գիշերուան իջնելուն հետ, Պայտառօվը աւելի անհարկու կը դառնայ։ Որովհետեւ Օլկային երազը իր պտուղը տուած է ... Եւ Պայտառօվը որոշած է թէ մեկնիլ, եւ թէ այդ պտուղը սպաննել իր սաղմին մէջ...

Եւ ատոր համար է որ, այդ վերջին գիշերուան ծանր ժամերուն մէջ, կանգնած վերեւը Օլկային անկողնին, ձեռքը սրուակ մը, լեցուն դժխեմ կարմիր գնդիկներով, որոշեալ միջոցներով ու դաժանի շարժումներով, կուլ տալ կուտայ անոր։

Անոնց սենեակին լոյսը, այդ գիշերը ամբողջ, վառ մնացած է։ Եւ քովի սենեակին մէջ, Պօլիչկան, արթուն իր նեղ մահճակալին մէջ, սարսռալով կը դիտէ այդ լոյսին անթարթ երազը, դիմացի ծառին տերեւներուն վրայ ... Ու երբեմն կը լսէ, քովի տախտակամածին վրայ, Պայտառօվին խուլ ու ճզմող ոտնաձայնը ...

Իր սիրտը կը ցաւի այդ լոյսին եւ այդ ոտնաձայնին մէջտեղ ...

×

Ինչպէս ամէն առաւօտ, Օլկան, իր սենեակին պատուհանէն դուրս կախուած, կը սպասէ նամակաբերին։ Պայտառօվին մեկնելէն ի վեր շաբաթներ անցած են, եւ Օլկան դեռ անոր նամակին կը սպասէ։

Իր ետեւը, փրէնսէս Չերքասքին այցելութեան եկած է, եւ օգտուելով Օլկային պատուհանէն դուրս կորսուած վիճակին, կ'ուտէ շտապով, շուրջը տեսած բոլոր ուտելիքները։

Անօթի է, ինչպէս միշտ։ Առջի օրը, Սինեմայի սրահի մը մէջ, խենթ կնոջ փոքրիկ դեր մը կրցած է ձեռք ձգել ու խաղալ։ Բայց իրիկունը, վերադարձին, իր աղջիկը Նինան, շահած բոլոր դրամը ձեռքէն առած է։ Եւ խեղճ Փրէնսէս Չերքասքին, յոգնած ու անօթի սենեակ մտած, մոռցած է, անկողին իյնալէ առաջ, մաքրել դէմքը, որ սինեմայի աշխատութեան համար, մահու գոյն ներկած են։ Ու հիմա յաջորդ առաւօտը, մինչդեռ Օլկային արեւոտ սենեակին մէջ, ոսկրոտ մատներով, մէկիկ մէկիկ բերանը կը նետէ ուտելիքները, կարծես մեռած կին մըն է, որ կատակի համար եկած է հոն ...

Պատուհանին առջեւէն ճչալով կ'անցնի վերի սենեակին ռուս Էքսէլանսը։ Դուռին բացուածքին մէջ կ'երեւի Պօլիչկան, ձեռքը կարմիր վարդերու փունջ մը։ Կը մեկնի Փարիզ, եւ Օլկան գիտէ որ վիթխարի Փարիզը պիտի սպաննէ իր երազատես բարեկամը ...

Հին օրերէն իր սենեակին մէջ կայ միշտ դաշնակը, պատն ի վար կախուած մուշտակը ... եւ հարաւի հրաշալի արեւը ...

ՄԱՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Բ.

Հանելուկների ճնշող մեծամասնութիւնը կառուցուած է ծաւալուն փոխաբերութեան կամ պատկերի սկզբունքով։ Սովորական փոխաբերութիւնները գեղարուեստական ստեղծագործութեան արտաքին զարդարանքներ են եւ ինքնուրոյն պատկերի արժէք չունին։ Նրանց պատկերաւորութիւնը հասկանալի է դառնում միայն բնագրի մէջ եւ գեղարուեստական ամբողջ նկարագրութիւնների կողքին, որոնց համար նրանք յօրինուել են։ Մինչդեռ հանելուկները մեծ մասամբ ինքնուրոյն եւ մեկուսի ամփոփ պատկերներ են կամ, այլ կերպ ասած, ծաւալուն փոխաբերութիւններ։ Օրինակ.

Ոսկի դուբին (տուփ) խփուեցաւ,
Սալախները (ծոպ) կախուեցաւ։
(Աչք)

Օխտը աղբեր ջրի էն դրամին (ափ),
Օխտը էս դրաղին, իրար մտիկ են տալիս։
(Սայլի ճաղեր)

Մի ձորում երկու արջ
Քոլոլ – քոլոլ են գալիս (գզվռտիլ)։
(Ջրաղացաքարեր)

Սրանք եւ բազմաթիւ նմանները բնութիւնից եւ մարդկային կեանքից վերցրած ամփոփ եւ ամբողջական պատկերներ են, որոնք սակայն ուղղակի իմաստով չեն ընկալւում, այլ փոխաբերական բնոյթ ունին եւ ենթակայ են գուշակման։ Հանելուկի այլաբանական պատկերը գեղարուեստական արտայայտչականութիւն է ձեռք բերում այն դէպքում, երբ նա իր ներքին որակով համապատասխանում է հանելուկի բուն նշանակութեան յատկանիշներին։ Նման դէպքերում հանելուկը դառնում է իմաստալից եւ կատարեալ։

Օրինակ, վերոյիշեալ հանելուկներից առաջինի մէջ աչքը իր արտեւանունքներով ու խփելու յատկանիշի պատճառով փոխաբերուել է փակուող ծոպաւոր ոսկեայ տուփի հետ։ Այս ձեւական նմանութիւնից բացի, տուփի «ոսկի» մակդիրով չեշտւում է մի էական հանգամանք եւս, աչքի՝ մարդու համար ունեցած թանկ ու յարգի արժէքը։ Երկրորդ հանելուկի մէջ սայլի ճաղերի քանակն ու դիրքը փոխաբերուել է գետի հանդիպակաց ափերին իրար դիմաց կանգնած եղբայրների հետ։ Պատկերի որակական կողմն այն է, որ եղբայրները անշարժ են կանգնած, ինչպէս սայլի ճաղերը, իսկ շարժուող սայլի նկատմամբ ճանապարհի հոսուն դիրքը փոխաբերուել է հոսող գետի հետ։ Երրորդ հանելուկը աւելի որակական յատկանիշներ է վերարտադրում, քան արտաքին ձեւական։ Արջերի փոխաբերութեամբ չեշտուել են ջրաղացաքարի ուժն ու մեծութիւնը, իսկ նրանց «գզվռտոցով» ջրաղացաքարերի պտոյտը։

Հանելուկային պատկերն աւելի արտայայտիչ ու իմաստալից է դառնում, երբ պատկերն ու նշանակութիւնը իրենց թէ արտաքին ձեւական եւ թէ ներքին որակական յատկանիշներով համապատասխան են իրար։ Սակայն այս համապատասխանութեան հանգամանքը չի նշանակում նոյնացում։ Ընդհակառակն, այդ նմանութեամբ հանդերձ որքան հանելուկի պատկերի եւ նրա բուն նշանակութեան բնագաւառները եւ նրանց երկուսի համար էլ ընդհանուր գծերն ու յատկանիշները տարբերական ու բաժանուին միմիանցից, այնքան պատկերը կը դառնայ յստակ եւ կ'արդարացուի հանելուկի տեսակային նպատակը։

×

Այժմ տեսնենք, թէ բանաստեղծական պատկերաւորման ինչպիսի միջոցներ ու հնարանքներ են օգտագործուած հայ ժողովրդական հանելուկներում։

Հայկական հանելուկների, ինչպէս նաեւ հայ բանահիւսութեան միւս բոլոր սեռերի լեզուն հայերէնի բազմաթիւ բարբառներն ու ենթաբարբառներն են։ Դրանք հարիւրամեակներ շարունակ լինելով հայութեան տարբեր հատուածների հաղորդակցութեան կարեւոր միջոցները, իրենց մէջ են խտացրել նրանցով խօսող ժողովրդի պատկերաւոր միտքը, որն իր գեղեցիկ դրսեւորումն է գտել ժողովրդական բանաւոր ստեղծագործութիւններում։

Խօսքի պատկերաւորութիւնն ու գեղեցկութիւնն արտայայտւում է նրան սեղմութեան ու հակիրճութեան, քիչ բանով շատ ասելու մէջ։ Այս առումով չափազանց ուշագրաւ են բանահիւսութեան փոքր սեռերը՝ առած՝ ասացուածքները, երդումները, օրհնանքները, անէծքները եւ հանելուկները։ Ժողովրդական հանելուկները մարդկային հայեցողութեանն են ներկայացնում առարկաները ոչ թէ իրենց սովորական յատկանիշներով, այլ ուրիշ առարկաների կամ իրեւոյթների պատկերաւոր վերարտադրութիւնների միջոցով։ Այլաբանական այս պատկերների կառուցման համար մեծ մասամբ հիմք են ծառայում շրջապատի իրեղէն աշխարհի հանրածանօթ առարկաներն ու երեւոյթները։

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Շար.)

ՊԶՏԻԿ ՍԵՓԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն գիշեր երերտալէն տուն կը դառնար Սերգօ, օղիով գլուխը տաքցած, խուլ ձայնով յիշոցներ, նախատինքներ կը տեղար անծանօթ անձերու, ոչնչութիւններու դէմ. իր հայհոյութիւններէն մեծ բաժին մը կը հանէր «քովի տունիններուն», սպառնալիքներ կ'որոտար անոնց դէմ, աչուըները՝ կատաղի բոցերով լեցուն՝ Սեփին վրայ յառած, որ կը ջանար ծածկել իր ներքին սարսափին եւ դղրդած անհուն վիշտն այդ անողորմ անիրաւ նախատինքներէն։

Երբեմն, այնքան կը լեցուէր սիրտը, ջիղերն այնքան թունդ կ'ելլէին, որ քիչ կը մնար որ պէտք եղած կերպով պատասխանել համարձակէր այդ անարգական ժայթքումներուն, այդ բիրտ խօսքերուն. բայց ինք իր վրայ կը դարձնէր ակնարկը, կը տեսնէր իր խեղճ իրանը, ողորմելի սրունքներն ու բազուկները, անգամ մըն ալ սարսափով կը դիտէր եղբօրն արիւնագոյն գլուխը, ամեհի կուրծքն ու կարշնեղ բազուկները, ու անմիջապէս կը վհատէր, կը սմքէր, կուլ տալով իր քէնն ու վիշտը կապարէ գնդակներու պէս։

Իր այդ բոլոր յուզումները, վիշտերը, գայրոյթները խօսք մը միայն կը թելադրէին իրեն.

— Ախ, մէյ մը մեծնայի, կ'ըսէր։

×

Ձմեռը եկած էր իր սպիտակափառ ձիւնովը, իր փափուկ սառոյցովը ու իր մոլեգնապատոյտ քամիովը։

Ձիւնն իբր ակնահաճոյ զարդ մը, իր վառակայանման խաւին տակ ծածկած էր փլփլած տուներու փեռեկներն ու վէրքերը, փողոցներու ծուռ ու մուռ եւ աղտոտ սալարկն, ամէն բան որ կապոյտ երկինքին տակ, արեւուն ճառագայթներուն մէջ կը ցցուէր տխրատեսիլ ու անհրապոյր։

Ծննդեան խթման շաբաթ օրն էր։ Մութին ու լուսուն ելած էր Սերգօն եւ կարգի կը դնէր ձկնականջները, զորս այն օրը պիտի ծախէր, երեք մասի կը բաժնէր, պզտիկ, միջակ, խոշոր, յետոյ կը դասաւորէր ձուկերը, կը շոյէր, կը փայփայէր զանոնք սքանչացմամբ եւ երբեմն խոշոր ձուկ մը ձեռքն առնելով՝ կշռելու ձեւով մը կը շարժէր զայն եւ կը մրմռար.

— Ըհ, անամ սպասյամ։

Յետոյ գործն աւարտելէ ետք, գնաց կիցովն արթնցուց պզտիկ Սեփը, որ խենդի պէս ցատքեց ելաւ ցուրտէն դողդղալով եւ հագաւ պատառոտն զգեստները։

— Ծօ, բաւ Սերգօ, սա քէֆալին չավէլան ա, օխան հինգէն վար չի պիտի տաս, իչաէ ատար կ'ըսեմ. երեք օխա է, տասնըհինգ դրուշ կ'ընէ ... լմնցունելուդ պէս Թախըմիկովը կ'առնես Թոտիին կը բերես. պէլքի հոն կ'ըլլամ, չըլլամ նէ՝ ըսել է քի տուն էկած եմ, չիտակ հոս կը վազես։ Հասկցա՞ր, հասար խափա։

Սեփ, անձայն, անմռունչ ոտքն անցուց մաշած ցեխոտ ոտնամանները, բացաւ դուռն եւ դուրս ելաւ չալեկան գլխուն վրայ դնելէն ետք, քովի տանը պատուհանին տակէն անցած պահուն վեր առաւ գլուխը եւ սա խօսքերը արտասանեց ցած ձայնով.

— Արուս, սա գիշեր ձուկ կը պերեմ ձեզի։

Եւ ճամբան շարունակեց՝ իր սրտաշոչ ձայնն հնչեցնելով ձիւնապատ փողոցներուն մէջ։

Ձիւնը վերսկսած էր տեղալ խոշոր պատառներով. հով չկար. տրտմաթախծութիւն մը կը տիրէր Չրքալըլի այդ տխուր փողոցներուն մէջ։ Իրիկուն եղած էր. խաւարն անըմբռնելի կերպով կը փռուէր մթնոլորտին մէջ, կարծես ձիւնին հատիկներուն հետ երկինքէն իջնելով իբր անսահման մաղ մը որուն ծակերէն ջուր կը վազէ, այլ չդիմանալով համայնածաւալ սպիտակութեան, կը մարէր, կը ցնդէր, գետնի վրայ իջած ատեն։ Պզտիկ Սեփ ձեռներն ի գրպան, վտիտ բարակ ուսերը դէպ առաջ, բերնէն կախուած ունենալով ձուկի չալեկան, տուներուն տակէն սողալով սողոսկելով կը վազէր։ Ուսի անճիգ հարուածով մը տանը դուռը բացաւ, ներս մտաւ եւ չորսդին արագ եւ երկիւղալից ակնարկներ պտըտցուց։

— Հոս ալ չէ, մրմռաց, օխ։

Վար իջաւ նեղ եւ ծռմռած սանդուխէ մը եւ գտնուեցաւ քառակուսի մթին տեղ մը, որ հաւանօրէն խոհանոց մըն էր, պահ մը ականջ դրաւ. ձայն ձիւն չկար, եւ թէ ցուրտէ եւ թէ ներքին յուզումէ դողդղացող տխեղծ ձեռներովը վեր առաւ գետինը ծածկող ագիւսներէն մին, աման մը դուրս հանեց, նորէն տեղը դրաւ քարը եւ պարտէզին դուռը բանալով՝ դուրս ելաւ։

Ձեռքի ամանին մէջ կը գտնուէր օխայի մը չափ ձուկ։

Գետինը դրաւ ամանը, տախտակորմին տակը գնաց եւ երկու ձեռները բերնին քովերը դնելով իբր ձայնատար.

— Արուս, Արուս, գոչեց։

ԵՐՈՒԽԱՆ

(4 Շար.)

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Սէլ-վին Լօյտ աոջի օր ընդունած է Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան տնտեսական նախարարը՝ Քայսունի: Ցարդ յայտնի չէ թէ արաբ նախարարը Նասրէն նամակ մը յանձնա՞ծ է Լօյտի, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումին համար: Ամէն պարագայի մէջ, առաջին անգամն է, Սուէզի դէպքերէն ի վեր, Արաբ. Միացեալ Հանրապետութեան նախարար մը Անգլիա կ'այցելէ:

ՆԵՀՐՈՒ, ժամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց թէ չի հաւատար չին-հնդկական պատերազմի մը որ «խենդութիւն մը պիտի ըլլար»:

ՊՐՈՒՍԵԼԻ մէջ բացուեցաւ Հասարակաց Շուկայի եւ Եւրաթոմի նախարարաց ժողովը: Դիւանը ընդունեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան դիմումը:

ՀՈՒՆԳԱՐ գրագէտ Կէորկի Պօլչօնի մեռած է Փեշտայի մէջ, 77 տարեկանին: Գրական Խորհուրդին նախագահն էր եւ պաշտօնաթերթ Քօսիւթ մրցանակին: Երկար տարիներու տարագրութենէ մը ետք, Փարիզ, իր երկիրը վերադարձած էր 1945ին:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետին այցելութիւնը Անգլիա հաւանաբար յետաձգուի: Անթոնիօ Սէնեի Լոնտոն պիտի երթար Հոկտեմբեր 6ին եւ երեսփոխանական ընտրութիւններու պատճառով, աւելի ուշ տեղի պիտի ունենան անգլօ-իտալական խօսակցութիւնները:

ՄԱՐՈՔԻ ներքին նախարարը Մոհամմէտ յայտարարեց թէ մարոքցի 4.500.000 այրեր եւ կիներ քուէարկութիւն պիտի կատարեն 1960ին, առաջին անգամ ըլլալով:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստանի ժողովրդային համագումարին մէջ խօսք առնելով Շու Էն Լայ ամբաստանեց Հնդկաստանը որ ճնշում կը բանեցնէ Չինաստանի վրայ սահմանային խնդրին կարգադրութեան համար: Շու Էն Լայ առաջարկեց բարեկամական խօսակցութեանց միջոցով կարգադրել խնդիրը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ Կարդինալ Ֆէլթէնի դիմումին Վատիկանը որոշեց վերջ տալ քահանայ-բանուորներու գործունէութեան Ֆրանսայի մէջ: Կոչումի նոր ձեւեր պիտի ուսումնասիրուին:

ՓԱՐԻԶԻ նշանաւոր ճաշարանի «Մաքսիմս» տէրերը դիմում ըրին Նիւ Եորքի նոյն անունը կրող ճաշարանին տէրերուն որ փոխեն ճաշարանին անունը: Փարիզի Մաքսիմսը կ'ըսէ որ Նիւ Եորքի ճաշարանին տէրը կ'ուզէ օգտուիլ այդ անունին վարկէն եւ համբաւէն: Նիւ Եորքի Մաքսիմ'սը որ չորս ամիս է բացուած է դատարանի դիմեց:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարութիւնը տեղափոխուեցաւ: 32 տարի մնալէ ետք Քիճի պալատը որ Փարիզի Քէ տ'Օրսէյին կը համապատասխանէ, արտաքին նախարարութիւնը ներկայիս հաստատուած է արդիական պալատի մը մէջ որուն անունն է՝ Ֆարնեսինա:

ԼԱՈՍԻ արտաքին նախարարը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Սելվին Լօյտի հետ: Երկու նախարարները համաձայնած են այն ձեւին շուրջ, որով կարելի պիտի ըլլայ կարգադրել Լաոսի ծանր կացութիւնը:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Տիրատուրեան հազար ֆրանք կը նուիրեն իրենց այցելութեան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցին արձանագրութիւնները կը սկըսին այս Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9-12, ուսուցչութեամբ Տիկին Հագարեանի:

26, RUE DES CONVALESCENTS

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն խորին վշտով կ'ողբայ անդարմանելի կորուստը վեթերան ընկերոջ Գաբրիէլ Լազեանի ու կը խոնարհի անոր թարմ շիրիմին առջեւ: Նոյն առթիւ իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ «Ցուսաբեր»ի խմբագրութեան եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նըպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան.—

Պ. Պ. Մուշեղ Ճէրմնեանէ քսան հազար ֆրանք, Շօմարայէն քսան հազար:

Կրասէն.— Պ. Մեսրոպ Քուլլոյեանէ Պ. Կիւլպէնկեանի ձեռամբ երկու հազար:

Փարիզէն Պ. Յովհաննէս Տէտէճեանէ հազար: Փարիզէն Պ. Յակոբ Ինճէեանէ հինգ հարիւր, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ եւ Հայկանուշ Տէրվէրեան (Ամերիկայէն այցելու) հինգ հազար ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպած է թէյասեղան մը ի պատիւ հիւրաբար մեր մէջ գտնուող արձակագիր Բժ. Վարդան Կոմիկեանին, (Պոլսէն), այս Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Գեղամ Աճէմեանի ճաշարանը: Կը հրաւիրուին Միութեանս անդամներն ու գրասէրները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեռնարկուներ հիւսուածեղէնի մոնթաժի համար:

Տեւական գործ, Յունուար 1էն Դեկտեմբեր 31: Դիմել՝

TRICOTS TERZIAN
3, RUE POISSONNIÈRE, PARIS

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վարսայարդարուհի մը
(COIFFEUSE)
Վալանսի համար: Գրել՝
ՅԱՌԱՋԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ զաւակս՝ Սամուէլեան Վարդան կամ Վալոտիա Առաքելի, ծնեալ 1919ին, Հայաստանի Օրտիպատ շրջանի Ցրղնայ գիւղը: Զինուոր գացած է 1939ին, մինչեւ հիմա լուր մը չունիմ, կը կարծուի արտասահման ըլլալ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հօրը բժիշկ Առաքել Սամուէլեանի, Սվետլովի փողոց 69, Երեւան, Հայաստան:

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարկէն Սիւնի խումբին կողմէ, այս Շաբաթ, ժամը 20էն մինչեւ լոյս, Փերկոլայի չքեղ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ՝ Ֆրէտ Պոլի նուագախումբին:

Զանազան անակնկալներ, ճոխ եւ առատ պիւֆէ:

Հանդէսը պիտի յատկացուի ժողովասրահի նորոգութեան: Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի ընկերներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի չթերանալ իրենց պարտականութենէն եւ սկիզբէն ղըրկել իրենց զաւակները, դասաւանդութեան կանոնաւորութեան համար: Նորեկներու արձանագրութիւնը կը կատարուի միժամանակ՝ ուսուցիչին կողմէ:

Կրթական մարմին

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ Լիոնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, 295 Ռիւ Պուալոյի մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Ս. պատարագ, ինչպէս նաեւ երեկոյեան ժամը 5ին Թափօր-անդաստանի հանդիսաւոր արարողութիւն: Ներկայ կ'ըլլան տեղւոյս քհնյ. հայրերը եւ դըպրաց դասը իրենց լրիւ կազմով: Սիրով կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը, ներկայ ըլլալու սոյն հոգեպարար արարողութեանց:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը, այս Երկուշաբթի, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհանջանեան Ակումբը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

19 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկերական ընդհ. ժողով՝ Ահարոնեան Ակումբին մէջ:

20 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ ենթակոմիտէն եւ Թաթուլ խումբը:

Կէս օրէ վերջ ժամը 15ին Կարտանի Նիկոլ Դուման խումբը:

Իրիկունը ժամը 9ին, Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն եւ Ընկեր Կարօ խումբը:

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը:

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ:

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը:

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 փր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 15 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8595 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4396

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ "ՅԱՂԹԱՆԱԿ"Ը

Այսօր՝ երեքշաբթի՝ պաշտօնական Ամերիկան ոտք փառօք, եւ երիվարօք պիտի ընդունի Կրեմլինի մենատէրը :

Այցելնհասուըր խկ եւ խկ արքայական ընդունելութիւն մըն է սարքած Խրուշչեւի համար :

Ժամանակի նշան : Դարերը փոխուած են : Միտքերը՝ յեղաշրջուած :

Քաղաքական նոր կեանքի մը արշալո՞յսն է որ կ'ուրուագծուի հորիզոնին վրայ :

Յետպատերազմեան տասնեւհնգամեայ շրջանը փոխանակ խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն ստեղծելու աշխարհի մէջ, զայն երկու հակամարտ ճակատներու էր վերածած :

Տաք պատերազմին յաջորդեց պաղը, — ջլամարտը, թունդ հանելով մարդոց ջիղերը :

Յաղթանակէն օգտուեցաւ միայն Խորհրդային Միութիւնը, որ հսկայ քայլեր առաւ «համաշխարհային յեղափոխութեան» իր հիմնական ծրագրի իրականացման ճամբուն վրայ :

Դաշնակիցները լռելեայն համակերպեցան «կատարուած իրողութեան», թոյլ տալով որ հարիւր միլիոնաւոր ազատ մարդիկ ենթարկուին բոլշեւիկեան ազդեցութեան :

Մոսկուա իր թաթը դրաւ ո՛չ միայն կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն վրայ, այլ իր ազդեցութեան ենթարկեց Ծայրագոյն Արեւելքի անսահման տարածութիւնները :

Ազատ աշխարհը իր «Ատլանտեան», «Պալքանեան», «Պաղտատի», «Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ» Ուխտերով եւ այլ զինուորական ու տնտեսական այլազան համաձայնութիւններով և կազմակերպութիւններով չկրցաւ մէկ թիզ հող իսկ չահիլ յանկոյս երկաթեայ վարագոյրին :

Ամերիկա եւ Ատլանտեան Ուխտի իր դաշնակիցները պահ մը գերակշիռ դիրք կը գրաւէին ընդդէմ արեւելեան ճակատին :

Սակայն յոռմէհետէ հիւլէական գաղտնիքները գողցան Միացեալ Նահանգներու մենաշնորհն ըլլալէ, խորհրդային ճակատի ձայնը սկսաւ աւելի ուժգին հնչել :

Երբ իր զօրութեան գագաթնակէտին էր հասած, արեւմտեան ճակատը մէկ անգամ միայն համարձակեցաւ զէնք բարձրացնել արեւելքի ծաւալապաշտութեան դէմ :

Եւ ի գին նիւթական ու մարդկային անհուն զոհողութեանց, Քորէայի մէջ թումբ կանգնեց բոլշեւիկեան յառաջխաղացման դէմ :

Անկէ ի վեր ստեղծուած է գոյավիճակ մը, զոր խախտելու չի յանդգնիր ազատ աշխարհը :

Գոյավիճակը նպաստաւոր է խորհրդային ճակատին համար :

Խրուշչեւ շարունակ կը ճառէ «համակեցութեան» մասին : «Ընկերվարական» եւ «դրամատիրական» աշխարհներու գոյակցութիւնը հնարաւոր եւ օգտակար կը գտնէ :

Իրականին մէջ սակայն բոլոր փաստերը ցոյց կուտան թէ երկու հակամարտ գաղափարախօսութիւնները կարելի չէ հաշտեցնել :

Արեւմտեան աշխարհը՝ կռթնած ժողովրդավարութեան անմահ ու վսեմ սկզբունքներուն վրայ՝ կը ջատագովէ մարդոց եւ ժողովուրդներու կատարեալ ազատութիւնը :

Մինչ համայնավարութիւնը՝ «ընկերվարութեան» կեղծ դիմակին ետեւ ապաստանած՝ կը ժխտէ մարդկային տարրական իրաւունքներն ու կը մերժէ ազատութիւն եւ անկախութիւն շնորհել իր բռնատիրութեան տակ տուայտող ազգերուն եւ պետութեանց :

Այս պայմաններուն տակ կը գտնուի աշխարհ այն պահուն, երբ Խրուշչեւ «յաղթական» ընդունելութեան կ'արժանանայ ազատ աշխարհի միջնաբերդին մէջ :

Ամերիկացիներուն կողմէ, «դերի» կամ «ստրուկ» կոչուած ազգերը պիտի չահի՞ն թէ պիտի կորսնցնեն երկու «Մեծ»երու հանդիպումէն :

Աշխարհի խաղաղութիւնը պիտի ամրապնդուի՞ թէ պիտի վտանգուի :

Մօտիկ ապագան պիտի տայ պատասխանը :

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ ԼՈՒՍՆԻՆ ՎՐԱՅ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՐԹԻՌԸ "ԼՈՒՆԻՔ Բ"

ԼՈՒՍԻՆ ՀԱՍԱՒ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ

...ԻՍԿ ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԱՅՍՕՐ

Խորհրդային գիտութեան հետ քարոզչութիւնն ալ նոր յաղթանակ մը տարաւ, որ աննախընթաց է պատմութեան մէջ :

Ծանօթ է որ ինը ամիս առաջ, Յունուար 2ին, Խորհրդային Միութիւնը հրթիռ մը ղրկած է դէպի լուսին, ճիշդ այն պահուն երբ Անաստաս Միկոյեան Ամերիկա կը ժամանէր : Այդ փորձը կատարեալ յաջողութիւն մը չէր ունեցած սակայն, արդարեւ Լունիք Ա., լուսինէն վեց հազար քիլոմեթր առաջ շեղած էր եւ ցարդ կը դառնայ երկրին շուրջ, իբրեւ 10րդ մոլորակը եւ առաջինը զոր մարդը շինած է :

Եթէ Լունիք Ա. կատարեալ յաղթանակ մը չապահովեց Խորհրդ. Միութեան թիւ 2ին (Միկոյեան), Լունիք Բ., սակայն, փառաւոր յաջողութիւն մըն է Խորհրդ. Միութեան թիւ 1ին (Խրուշչեւ) համար :

Շաբաթ օր Մոսկուայի ձայնասփիւռը զաղրեցնելով իր ընթացիկ յայտագիրը «Միջազգային» փառերգով, իբրեւ նախերգանք, հաղորդեց «Թաս» գործակալութեան հետեւեալ զեկոյցը. — Դէպի լուսին ղրկուած է նոր հրթիռ մը, Լունիք Բ, որ քանի մը յարկերէ շինուած է որոնց վերջինը, առանց վառելանիւթի, կը կշռէ 1511 քիլօ : Վերջին յարկը որ կը յառաջանայ 11,2 քիլոմեթր արագութեամբ՝ երկվայրկեանը, ունի գիտական կատարելագործուած գործիքներ, որոնք ձայնասփիւռի մեքենաներու միջոցով ամէն տեղեկութիւն կը հաղորդեն անջրպետի անծանօթ մասերուն վերաբերեալ : Փոխադրուած գիտական գործիքներու ընդհանուր ծանրութիւնն է՝ 390,2 քիլօ» :

Որպէսզի հրթիռը կարենայ երկրին հաղորդել հարկ եղած տեղեկութիւնները, օժտուած է ձայնարձակ գործիքով մը որ հեռագրական ձեւով հաղորդումներ կ'ընէ զանազան ալիքներու վրայ :

Նոյն իրիկունը խորհրդային գիտուններ կարգով խօսք առին Մոսկուայի ձայնասփիւռէն : Աստղագիտական Սթեռնբերգ հաստատութեան տնօրէնը՝ Տոքթ. Տիմիթրի Մարթինով յայտարարեց թէ այս հրթիռը իր ուղղութիւնը կը ստանայ երկրէն, ուրեմն շեղում չի կրնար ունենալ, իսկ եթէ ունենայ բոլորովին աննշան պիտի ըլլայ» :

Յաջորդ խօսողն էր Տիկին Մոսէվիչ որ Գիտական Ակադեմիայի աստղագիտական կաճառին փոխ նախագահն է. — «Հրթիռին թիւերը կը վկայեն զայն արձակած պետութեան ուժը» :

Լունիք Բ. թիւթ - թիւթ ձայն մը կը հանէ : Փարիզի, Գերմանիոյ եւ Սան-Ֆրանչիսքոյի դիտարանները արդէն կըցած են արձանագրել հրթիռին նշանները :

Խանդավառութիւնը մեծ էր, շաբաթ օր Խորհրդային Միութեան մէջ, իսկ Ամերիկացիք, տեսնելով հանդերձ այս նոր յաջողութեան քաղաքական նպատակը, կը փորձեն շատ ցոյց չտալ իրենց յուսախաբութիւնը :

Կը կարծուի թէ Խրուշչեւ ինք իսկ հրամայած է այս արձակումը ; որովհետեւ ընտրուած ժամանակը շատ յարմար չէ, ըստ Ամերիկացիներուն որոնց համար Հոկտեմբեր 3ին, միայն նման փորձ մը կարելի էր կատարել :

Երկրէն լուսին հեռաւորութիւնն է՝ 384.000 քիլոմեթր, կիրակի ցերեկ հրթիռը կտրած էր արդէն 300.000 քիլոմեթրը : Ժամը 13.40ին մտած էր լուսնի շրջագիծին մէջ, եւ ինչպէս նախատեսուած էր՝ արագութիւնը նախ պակսած, ապա բարձրացած էր :

Ժամը 22ին, 720 քիլոմեթր կը մնար եւ հրթիռը կը շարունակէր իր ճամբորդութիւնը ժամական 10.000 քիլոմեթր արագութեամբ :

Վերջապէս ժամը 22.02 հրթիռը կը դպչէր լուսնին եւ Խորհրդ. Միութիւնը կ'ապահովէր գիտական աննախընթաց յաղթանակ մը որ կը յիշեցնէ Ամերիկայի գերման գիտնական՝ Ֆոն Պրաունի խօսքը, երբ իրեն հարց կը տրուէր թէ երբ Ամերիկացիք լուսին հասնին ի՞նչ պիտի գտնեն, «Ռուսերը» կը պատասխանէր Ֆոն Պրաուն :

Այսօր լուսինը այլեւս կոյս չէ եւ «կարմիր դրօշը կը ծածանի «Սեպտեմբեր, 1959» վերտառութեամբ :

Անշուշտ ոչ մէկ դիտարանի համար կարելի էր «տեսնել» հրթիռին լուսին հասնիլն ու պայթումը, ցարդ նման ոչ մէկ գործիք գոյութիւն ունի, միայն ապացոյցը հրթիռին լռութիւնն է : Մինչեւ լուսնին հասնիլը ու պայթումը կանոնաւոր արձակումներ ունէր որոնք դադրած են ճիշդ այն պահուն երբ հրթիռը լուսին հասած է եւ պայթած՝ ճիշդ հոն ուր խորհրդային գիտուններ որոշած էին :

Միջազգային բովանդակ մամուլը մեծ խորագրերով կը հաղորդէ լուրը : Օռօռ այս առթիւ հարցումներ ըրած է հայազգի Փրոֆ. Ա. Անանօֆի որ Ֆրանսայի ամէնէն ձեռնհաս գիտունն է այդ մարզին մէջ : Անանօֆի համար հրթիռին լուսին հասնիլը չի նշանակեր անշուշտ թէ անմիջապէս կարելի պիտի ըլլայ նաեւ մարդ մը ղրկել բայց ցոյց կուտայ խորհրդային գիտուններուն հաշիւներուն բացարձակ ճշգրտութիւնը, ինչ որ շատ կարեւոր է : Մարդոց համար, գլխաւոր դժուարութիւնը արագութիւնն է, մինչ հրթիռին պէտք եղած արագացումը կարելի է տալ երբ միայն գործիք կը փոխադրէ, հարցը կը տարբերի երբ մարդ փոխադրէ :

Ամէն պարագայի մէջ բոլորը կ'ընդունին որ քարոզչութեան գլուխ գործոց մըն է զոր Խորհրդ. Միութիւնը յաջողեցաւ :

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ուաշինկթընի մէջ բոլոր Ամերիկացիները լսելով հրթիռին արձակումը ըսին. — Խրուշչեւ իսկապէս անմրցելի է քարոզչութեան արուեստին մէջ եւ թերթ մը կը գրէ. — Լուսինը այլեւս ծանուցումի ցուցատախտակ մըն է Խորհրդ. Միութեան համար » :

Ամերիկացիները կը յայտնեն նաեւ թէ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ նախկին նախագահ Թէօտոր Հօյս իր պաշտօնը յանձնեց նորընտիր նախագահ Լիւպքէի :

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ մէկ միլիառ 500 միլիոն ռուբլի վարկ մը բացած է Հնդկաստանի :

ԿԻՊՐՈՍԻ կացութիւնը շատ լաւ չէ : Մակարիոս Արք. չի գիտեր թէ պէտք է ընդունի Զօր. Ղրիվասի տեսակցութեան առաջարկը : Համաձայն կիպրական շրջանակներուն Ղրիվասի հրաւէրը շատ կարեւոր բնոյթ ունի ճիշդ այն ժամանակ երբ Մակարիոս Արք. կը պատրաստուէր հանրութեան յայտնել իրեն դէմ պատրաստուած դաւադրութեան փաստերը :

ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՆԵՀՐՈՒ յայտարարութիւն մը ըրաւ այս անգամ Ստորին Ժողովին առջեւ եւ ընդունիլ տուաւ իր քաղաքական ծրագիրը ժողովրդական Չինաստանի նկատմամբ :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ նախագահը Հապիպ Պուրկիպա տեսակցութիւն մը շնորհած է իրաքեան Ալ Պիլատ թերթին, որուն մէջ Պուրկիպա կրկին կը խօսի Պիզեռթի մասին եւ կը շեշտէ թէ Թունուզ զօրավիգ պիտի կանգնի Ալժ. Ազատագրական Ճակատին : Խօսելով Եգիպտոսի հետ յարաբերութեանց բարելաւման մասին, Պուրկիպա կ'ըսէ թէ կարելի չէ հաշտութեան կամ եղբայրութեան մասին խօսիլ, որչափ Եգիպտոս չէ դադրած Թունուզի ներքին գործերուն խառնուելէ :

ԿԱՌՈՒԱՐՇԱՒԻ Մոնծայի վազքածիրին վրայ կիրակի օր տեղի ունեցաւ Իտալիոյ Մեծ մրցանակը զոր շահեցաւ անգլիացի Սթիրլինկ Մոս :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը Ռափացքի Նիւ - Եորք մեկնեցաւ :

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը պաշտօնապէս ամբաստանեց Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը որ կազմակերպած է Իրաքցի փաստաբան Մահմուտ Ճամիլի ըսպանութիւնը : Ճամիլ անծանօթներու կողմէ սպաննուեցաւ Պէյրութի օդակայանը, Սեպտեմբեր 8ին : Փաստաբանը շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ունէր ընելիք Գնդ. Մահտաուի դատարանին առջեւ : Իրաք կը շեշտէ որ արդէն անցեալ Օգոստոս 20ին Ա. Միացեալ Հանրապետութեան Պէյրութի դեսպանատան միջամտութեան վրայ, փաստաբանը չէր կրցած Պաղտատ երթալ :

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ հակահիւլէական շարաթ մը սկսաւ, ցոյցեր եւ տողանցքներ կը կատարուին ամբողջ կղզին մէջ, պահանջելով հիւլէական ապազինումը :

ՎԻԷՆՆԱ հասաւ Պելժիոյ վարչապետ՝ Կաստոն Էյսքէնս որ չորս օր աւստրիական կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլայ :

ՔՈՓԷՆՀԱԿ հասան Մարսէյլի քաղաքապետը եւ Տիկին Կաստոն Տէֆէր, որոնք պաշտօնական հիւրերն են դանիական մայրաքաղաքին թաղապետութեան :

ՖԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը Քուվ Տը Միւրվիլ Նիւ Եորք մեկնեցաւ ներկայ ըլլալու համար ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին 14րդ նիստին :

ԳԱՀԻՐԷԻ ձայնասփիւռը հաղորդեց որ իսրայէլեան հալածիչ օդանաւ մը կրակ բացած էր եգիպտական օդանաւերու վրայ, որոնք Գահիրէէն Դամասկոս կ'երթային :

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ Ամերիկա այցելութեան առթիւ Փարիզէն Ուաշինկթըն մեկնած են «Ֆրանս - Սուար» թերթին իբրեւ թղթակից գրագէտ Ժոզէֆ Քէսէլ եւ ձայնասփիւռ «Եւրոպա թիւ 1»ի կողմէ Ժորժ Լըրուա (որդին՝ Պ. Հայկ Թօփաքեանի) :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մշակութային հարցերու նախարարը Անտրէ Մալրօ Փարիզ վերադարձաւ, լատին Ամերիկա շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք : «Ամէն տեղ զգացի որ Ֆրանսան ներկայ է» ըսաւ Մալրօ :

ԱՖՐԻԿԷՆ ԿԸ ՇԱՐԺԻ

Քաղաքական ողբերգութիւնը կը շարունակուի Ալժերիոյ մէջ: Զօրավար Նախագահին վարկը, Ֆրանսացիներու հայրենասիրութիւնն ու զոհողութեան ոգին, պետական առաջնակարգ մարդոց ճարտարութիւնը լարուած են Ալժերիական խնդրին լուծում մը գտնելու համար:

Ալժերիա անհրաժեշտ է Ֆրանսայի համար, իսկ Ալժերիացիները, մոլեգնած ազգայնականներ, չեն կրնար ըմբռնել, թէ Ֆրանսա անհրաժեշտ է Ալժերիոյ քամար: Դարու մը քաղաքակրթութեան եւ Ֆրանսացիներու զոհաբերութեան արդիւնքն է ասիկա:

Ալժերիոյ կողքին անկախութիւն ստացան Մարոք եւ Թունուզ: Անկախ է իտալական ափրիկեան երբեմնի կալուածը: Հիւսիսային Ափրիկէ օրինակելի կը դառնայ միջին եւ հարաւային Ափրիկէի: Ազգայնական շունչ մը կը փչէ Ափրիկէի բարձրաւանդակին վրայ, մուսոններ հեռաւոր աշխարհէն ատելութիւն կը բերեն սպիտակ ցեղին դէմ: Ցեղային, կրօնական սահմանները կը գլեն ու կ'անցնին ծայրայեղ ազգայնական Ափրիկեանները եւ կը գոչեն. «Ափրիկէն Ափրիկեցիներուն, դուրս սպիտակ Եւրոպացիները, հաւասարութիւն ցեղերու, ժողովուրդներու»:

Էր երբեմն Ափրիկէ բառը աշխարհագրական էր, մոդական կարգախօս մըն է այսօր՝ բնակչութեան միութիւնը չաղախող:

Թունուզ, Մարոք, Ալժերիա ափրիկեան պետութիւններ են, բնակչութիւնը սեւամորթ չէ, հին քաղաքակրթութիւն մը ունին, միացած են լեզուով եւ կրօնով եւ կը կազմեն իսլամական աշխարհի յառաջդիմական երկիրները:

Երկու համաշխարհային պատերազմները, Եւրոպայի վարկին անկումը, բնականօրէն անկախութեան պիտի մղէին Մաղրէպի ժողովուրդները աշխարհագրական որոշ սահմաններու մէջ: Քաղաքական բաժանումներէն վեր այժմ կը ձգտին համերաշխաբար միութեան մը, որ ուժ մը կը ներկայացնէ Եւրոպայի դէմ:

Խափշիկներ, Սոմալիներ կը նկատուէին ցեղականօրէն ստորադաս կամ գոնէ յետամնաց, քաղաքակրթութեան անընդունակ, անկարող պետական ինքնավարութեան, այսօր կ'ըմբոստանան Եւրոպայի դէմ, անկախութիւն կը պոռան, պետութիւններ կ'ուզեն կազմել: Ափրիկեան պետութեանց արտաքին նախարարները ժողով մը գումարեցին Մոնրովիայի մէջ, մայրաքաղաքը փոքրիկ պետութեան մը, որուն բնակիչները Նախկին գերիներու սերունդէն են: Ասիկա ապացոյց է, որ կրօնական ընկերային կամ ցեղային նախապաշարումներ անհետացած են:

Եւրոպա իր տնտեսութեամբ, քաղաքակրթութեամբ, ճարտարարուեստական գերազանցութեամբ պիտի ստիպուի նկատի ունենալ հասարակածային ժողովուրդները, որոնք սեփական կառավարութիւններով, ազգայնական պետերով բացարձակապէս հակառակ են սպիտակ ցեղի մարդոց հետ ոեւէ գործակցութեան:

Սեւերն ալ կ'ուզեն ոստում մը կատարել, հոլովոյթը ընդունելի չէ: Ֆրանսական կառավարութեան զիջումները նախկին գաղթավայրերուն մէջ գոհացում չտըւին բնիկներուն: «Ափրիկ. խմբաւորումի կուսակցութիւնը» կը մերժէ որ եւ է գործակցութիւն՝ զօրավար Նախագահին կառավարութեան հետ:

Քենիայի մէջ Մաօները բաւական նեղութիւն պատճառեցին Անգլիացիներուն: Հարաւ Ափրիկէի մէջ Խափշիկները կը սպառնան անգլեւոքէրներուն:

Պելժիական Քոնկօն ալ շարժման մէջ է: Բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Լէոփոլտվիլի մէջ եւ խստիւ զսպուեցան: Պելժիական իշխանութիւնները հոն կը գտնուին եւ բնիկներուն դէմ եւ գաղութներու դէմ, ինչպէս Ֆրանսացիները՝ Ալժերիոյ մէջ:

Եւրոպական գաղութը հակառակ է որ եւ է զիջումի ի նպաստ բնիկներուն: Պելժիոյ գաղթային նախարարը լոլիկներու հարուածներ ստացաւ սպիտակներէն եւ ոչ թէ սեւերէն:

Խափշիկներն ալ կը կազմակերպուին այսպէս: Տահոմէյ գաւառի Քոթոնու քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ համափրիկեան մեծ համագումար մը՝ մասնակցութեամբ 150 պատուիրակներու: Ներկայ էին հազար հրաւիրեալներ ալ: Ղեկավար Սանղոր յայտարարեց, թէ բոլոր ժողովուրդները իրաւունք ունին անկախութեան: Կը խօսէր Սենեկալցիներու անունով: Նիկերի, Ուպանկիի, Սուտանի ներկայացուցիչներն ալ նոյն գաղափարը յայտնեցին: Աւելի խոհեմ գտնուեցան Կապոնի, Ծիպութիի ներկայացուցիչները: Համագումարի վերջաւորութեան անկախութեան բանաձեւը վաւերացուեցաւ միաձայնութեամբ:

Ներկաները յայտնեցին, թէ «Համագումարը կը ներկայացնէ պատմական թուական մը Ափրիկէի համար»:

Համագումարի մասնակցողները յաճախ կրկնեցին «Ափրիկեան Յառաջդիմական Համայնք» բացատրութիւնը: Դարձեալ հակեւրոպական քարոզչութիւն, հիմ չառնէր կրօնականը, իսլամական ծաւալումը կանգ առած է կռապաշտներու մօտ: Ոգին ազգայնական է սպիտակներու դէմ: Յառաջդիմական քարոզիչները հոն ալ թափանցած են: Համայնավարութիւնը յարձակողականի անցած է ամէն տեղ փոխատուութեամբ, քարոզչութեամբ:

Համագումարին քարտուղարը յայտարարեց. «Քիչ ատենէն ազատ պիտի ըլլայ Ափրիկէն, Գահիրէէն մինչեւ Եոհանեսպուրկ»: Զօրրորդ ուժ մը կը կազմուի Ափրիկէի մէջ, որ կը ձգտի ազատագրութեան: Համագումարին մէջ վիճեցան բոլոր գաղթավայրերու ճակատագրին շուրջ՝ ֆրանսական, պելժիական, անգլիական, սպանական, որոնք պիտի կազմեն ապագայ «Ափրիկեան Միութիւնը»:

Աշակերտները կ'ըմբոստանան ուսուցիչներու դէմ: Ցեղակրօնութենէն աշխարհ կ'անցնի մարդկային սեռի հաւասարութեան: Ժառանգական օրէնքները կը ժխտուին, կլիմաներու տարբերութիւնը ոչ մէկ արժէք ունի քաղաքական կազմակերպութեան համար: Ազգութեան սկզբունքը դարձաւ մղիչ ազդակը նոր պետութեանց կազմութեան, բայց Եւրոպայի մէջ եւ այլուր ծնունդ տուաւ պայքարներու քաղաքական սահմաններու համար, տնտեսական գերակշռութեան համար:

Կը շարժի Ափրիկէն, կը շարժի Ասիան, սեւ եւ դեղին ցեղերը կը թօթափեն սպիտակ ցեղին լուծը, ցեղ մը՝ որ զէնք տըւաւ միւսներուն եւ պառակտուած ինքն իր մէջ, թէեւ որակով բարձր, կ'ընկճուի թիւին առջեւ, անճրկած է արդէն քաղաքական կնճիռին առջեւ:

Խ. ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Գ.

Հայկական հանելուկների պատկերաւորման ընդհանուր դրութեան մէջ, ծանօթ իրերի ու երեւոյթների որոշ յատկանիշներ հիմնականում հանդէս են գալիս երեք կարգի պատկերաւոր զուգորդումներով:

Ա) Երբ դրանք իրական կեանքի հանրածանօթ եւ շատ տարածուած պատկերներ են.

Բ) Երբ այդ զուգորդումները թէեւ իրական են, բայց կեանքում շատ հազուադէպ են հանդէս գալիս.

Գ) Երբ դրանք անիրական են եւ արտառոց:

Առաջին խմբին պատկանող հանելուկները ճնշող մեծամասնութեամբ գեղջկական կենցաղից ու աշխատանքային առօրեայից վերցրած գեղեցիկ մանրանկարներ են: Դրանք թէպէտ հանելուկ յօրինողի ճաշակով ու ցանկութեամբ են ընտրուած, բայց իրականութեան մէջ առարկայօրէն գոյութիւն ունին:

Բերենք մի քանի նմոյշներ.

Մին կյում (գոմ) տավար, հյաքին (պոչ) ծատիկ: (Կտաւատ):
Տասը խզ ունեմ, տասի ճակատն էլ պեծիկ ա (Եղունգներ):
Դոշըմն (լանջ) էրկու սամոտէն վեր ընկած: (Յօնքեր):
Կարմիր պտուկ, վրան սեւ խուփ: (Մասուր)
Ճպռոտ հաւը թառին: (Ձկեռ)
Զուքին վրայ՝ պուրակ մի խոտ: (Յօնք)
Բացրումը երկու ազունակ ծլլում են: (Զանգակատուն)

Երկրորդ խմբին պատկանող հանելուկները նոյնպէս իրական կեանքի պատկերներ են, միայն խիստ եզակի եւ պատահական. կեանքի սովորական երեւոյթների համար նրանք բնորոշ չեն:

Այսպէս, օրինակ.

Կարմիր զառը, խոտի հետ խառը: (Մորի)
Թուրն վար ինկաւ, չթկուն (ձայն) չելաւ: (Արեւի շող)
Ձին կը վազէ, թամքը կը մնայ: (Գետ, կամուրջ)

Սրանք տարածուած իրական եւ արտառոց անիրական պատկերների միջեւ միջանկեալ տեղ են գրաւում:

Հանելուկային պատկերների երրորդ խումբը իրական առարկաների ու երեւոյթների այնպիսի զուգադրումներ են, որոնք իրականութեան մէջ բացակայում են: Դրանք որոշակի միտումով կառուցուած պատկերներ են, այդ պատճառով էլ՝ իմաստալից: Օրինակ.

Մսէ աղլուխ, մսով լիքը: (Աչք)
Աթլսէ թաս, մէջ իլին մազ: (Կակաչ)
Փէտէ գուշ, քարէ բրդուշ: (Կամ)

Բերած հանելուկներից ոչ մէկն էլ իբրեւ պատկեր, իրական կեանքում, նման ձեւով հանդէս չի գալիս: Չնայած դրան, նրանք հասկանալի են, որովհետեւ պատկերների բաղկացուցիչ տարրերը իրական առարկաներ են կամ նրանց որոշ յատկանիշներ:

Հանելուկային այս տարաբնոյթ պատկերներն ստեղծելիս ժողովուրդը դիմել է խօսքի պատկերաւորման տարբեր միջոցների, համեմատութեան, անձնաւորման, խորհրդանիշի, եւայլն:

Հանելուկի բուն նշանակութեան (առարկայի) որոշ յատկութիւններ աւելի ընդգծելու համար դրանք համեմատւում են արտաքին աշխարհի այս կամ այն առարկայի կամ կենդանու հետ, որով վերացական յատկանիշը դառնում է ճշգրիտ զգայական եւ դիւրըմբռնելի: Օրինակ.

Սեւ է՝ սաթի նման,
Սիպտակ է՝ կաթի նման,
Պոչը՝ խեչըրկաթի նման:
(Կաչաղակ)

Կաչաղակի արտաքին ձեւական մի քանի յատկանիշներ (սեւութիւն, սպիտակութիւն, խաչաձեւ պոչ) ցցուն ու պատկերաւոր դարձնելու համար, դրանք համեմատուել են այնպիսի առարկաների (սաթ, կաթ, խաչերկաթ) հետ, որոնք այդ յատկանիշների բացարձակ կրողներն են:

Հանելուկների մէջ համեմատութիւնները կազմւում են քանց (=խընձ), նման, ոնց որ եւ այլբառերով: Համեմատութեամբ կազմուած պատկերները հայ ժողովրդական հանելուկների մէջ քանակով քիչ են:

ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՅԵԼԻՆ

(ՀԷՔԻԱԹ)

Կեանքէն յոգնաբեկ, ու մուրէն խանձած ձեռքերով, ծանր մուրճին տակէն թռչող կայծերէն այրած, եւ տմոյն, մարող աչքերով դարբինը իր ուժերը կը հաւաքէր՝ վերջին «հրաժեշտը» տալու համար կեանքին:

Կեանքի Դարբինը զօրեղ էր՝ մարմնապէս եւ հոգեւին: Երկաթը կարմրած ու ծռած էր՝ լուսաւոր շերտերով՝ իր հուժկու եւ ջղուտ ձեռքերուն հարուածներուն տակ: Տառապանքէն չէր կքած անոր բարձր մարմինը, եւ արցունքը երբեւիցէ հոսած չէր անոր աչքերէն: Բայց, այսօր ինք այն ճամբուն վրայ էր, ուրկէ ոչ ոք պիտի վերադառնայ, քանի որ ցարդ ոչ ոք վերադարձած է:

Խեղդուած, բայց եւ այնպէս կուտակուած արցունքները խուժեցին իր աչքերուն մէջ: Կեանքի Դարբինը, բռունցքները եւ ակռաները սեղմած — զսպելու համար ինքզինք, — եւ կայծերէն այրած երեսներով, այդ ահաւոր պահուն չափազանց գեղեցիկ էր, երբ մահը, բարի ու ճառագայթաձայն, կանգնեցաւ անոր քով՝ լսելու համար անոր վերջին կամքը:

Դարբինը զայն տեսաւ, քթթեց աչքերը՝ [illegible]նելու համար արցունքի երկու կաթիլները, որոնք պիտի գլտորէին իր երեսներն ի վար, եւ ըսաւ մահուան.

— Անմիջապէս: Քիչ մը սպասէ... ժամանակ ունինք: Պէտք հասնինք... Կանչէ կինս... Անիկա կ'արտասուէ քովի սենեակը, որովհետեւ կը սիրէ զիս...: Ես ժամանակ չունեցայ վայելելու զայն, ու ահա պէտք է, որ ձգեմ ու հեռանամ: Օ՛, ինչպիսի սիրով մենք աւինք զիրար: Ան կը նստէր այս ուժեղ, ջղուտ ու սեւ ձեռքերուս վրայ, ու ես զայն կը կրէի մանուկի մը նման, սեղմելով անոր մայրական կուրծքը: Կանչէ զայն:

Ու մրմնջելով աւելցուց.

— Կինս եւ մուրճս...

Մահը բարձրացուց գլուխը եւ անոր նայուածքը, խոր ու հմայիչ, յարեցաւ քովի սենեակին դուռ դրան: Լսուեցան մեղմ՝ բայց բիրտ բառեր, — «Դուն, որ Երկրի Զաւակէն կը սիրուիս ամէն բանէ աւելի, որովհետեւ միայն քեզի համար կը տառապի, եկուր»:

... Մահը աւելի ուժեղ է, քան մարդը:

Ու դուռը բացուեցաւ եւ երիտասարդ ու չէկ կին մը, խոր ու կապոյտ աչքերով, որոնց ծիրը կապոյտ խոռոչի մըն էր վերածուած՝ անքուն անցուցած գիշերուան պատճառաւ, սպիտակ՝ մահուան պէս՝ կանգնեցաւ սեմին վրայ, նայեցաւ մահամերձին, եւ դառն ծամածռութեամբ մը կծկուեցաւ: Ու, ճչալով, նետուեցաւ անոր ուսերուն:

Բարութեան ժպիտներ սահեցան Մահուան եւ մահամերձին դէմքերուն վրայէն:

Ոսկեգոյն մազերը թափեցան հիւանդին ուսերն ի վար:

Անտեսանելի, մեծ ու սեւ թեւերուն տարածումին ձայնը լսուեցաւ:

Դարբինը, սեւ Դարբինը, որ դարբնած էր կեանքին կարմիր ու կայծարձակ երկաթը, կը մահանար: Շիկահեր ու կապտաչուի կինը, զոր մանուկի մը նման կրած էր իր թեւերուն վրայ, կը հեկեկար անոր քով եւ իր դողացող ձեռքերով կը սեղմէր կաղնիի մը բունին նմանող անոր ամենազօր բազուկը: Իսկ Դարբինը կ'երթար երջանկացած ու ժպտուն... ճամբորդ:

Օ՛, կիները:

Իր կնոջմէն զատ, Դարբինը կը սիրէր նաեւ իր մուրճը: Սեւ, պողպատէ ու ծանր մուրճը, որմէ սեւցած ու կարծրացած էին իր ձեռքերը, եւ որոնց տակ կեանքի կարմիր երկաթը կ'երգէր ու կայծեր կ'արձակէր: Այն երանութենէն ու երջանկութենէն ետք, — զոր ինք կը զգար կնոջը՝ զինք այլեւս չտեսնելու ցաւէն ազդուիլը նկատելով, — Դարբինը ուզեց, վերջին անգամ ըլլալով, տեսնել նաեւ իր սիրելի մուրճը:

Իրեն տուին իր մուրճը: Մահուան սեւ, ուժեղ եւ մեծ թեւերը տարածուեցան եւ կեանքի Դարբինին հոգին թռաւ...

Ամենակարողին գահուն առջեւ Դարբինը կանգնեցաւ խոնարհ կերպով, ծնրադրեց եւ դողդղալով խնդրեց. — Ներէ ինծի, ով ամենաբարին եւ յաւիտենականը, թոյլ տուր ինծի ակնարկ մը նետել հայելիին: Աշխարհի վրայ միայն կին մը եւ մուրճ մը ունէի: Արտօնէ ինծի տեսնել:

Աստուած լսեց անոր ձայնը եւ ժպտեցաւ: Քիչ ետք, սիրելի հրեշտակը, նման՝ վարդեղէն թիթեռնիկի մը, թռաւ եւ Դարբինը առաջնորդեց երկնային մեծ հայելիին առջեւ, որուն մէջ կը նայէր Աստուած եւ կը տեսնէր երկրի վրայ անցած դարձածը:

Աւա՜ղ: Երջանկութիւնը անհետացաւ, այնպէս, ինչպէս փայլակը կը շիջի, եւ անոր յաջորդող խաւարին պէս՝ դժբախտութիւնը վշտով պատեց Դարբինին դէմքը:

Ժպտուն, հեշտանքէն կիսախուփ աչքերով, Դարբինը իր սիրածը տեսաւ ուրիշի մը գիրկը...

Ոտքերը կթոտեցան, մազերը քամնեցան եւ կայծեր փայլեցան իր աչքերուն առջեւ:

Եւ, ինչպէս կայծակը կը քանդէ քարաշէն ու հին դղեակները, այդպէս ալ Դարբինին հսկայ մուրճը տապալեց այդ հայելին, որմէ միմիայն կտորներ մնացին:

Ահա թէ ինչու, — կ'ըսեն — անկէ ի վեր երկինքը չի տեսներ ու չի գիտեր թէ ինչ տեղի կ'ունենայ երկրի վրայ...

Թարգմ. Ք.

Ժողովրդական հանելուկներում առհասարակ եւ հայկականների մէջ մասնաւորապէս, պատկերաւորման ընդունուած միջոց է անշունչ առարկաների անձնաւորումը։ Անկենդան իրերը շնչաւորելը եւ նրանց մարդկային յատկանիշների վերագրումն առաւել ցայտուն ու պատկերաւոր է դարձնում հանելուկի բուն նշանակութեան այլաբանական արտաքինը ։

Հայկական հանելուկների մէջ իբրեւ անձնաւորող ենթակայութիւն մեծ մասամբ հանդէս է գալիս ծերուկ պապը ։ Օրինակ․ կաղամբի տերեւների շատ լինելն ու ցրտին չդիմանալու երեւոյթը զգայական պատկերների միջոցով արտայայտելու համար, կաղամբը փոխաբերուել է «քառասուն արա» կամ «օխտը քիւրք» հագած մրսկան պապի հետ։

Պապէն ճստաւ վըր դարին,
Քառսուն աբէն վըր թեւին,
Կըսա – հա՛ կը մրսեմ, հա՛ կը մրսեմ ։
(Կաղամբ)

Պապըս օխտը քիւրքէ հագե,
Դեռ կը մսի, դեռ կը մսի ։
(Կաղամբ)

Կաղամբը պապի կերպարանքով անձնաւորելը, բացի արտաքին երեւոյթից, ունի նաեւ ներքին իմաստ։ Պապերը, որ ծերունիներ են գիտակցում, իրենց տարիքի պատճառով մրսկան են, ուստի եւ շատ են հագնում ։

Երկուսի էլ (կաղամբ, պապ) որակական յատկանիշների այս նմանութիւնը աւելի է իմաստաւորել հանելուկային պատկերը։

Կամի մեծութիւնը, գլխամասի կորութիւնը եւ կամաքարերի բազմաքանդակ լինելը հակիրճ պատկերաւորութեամբ հաղորդելու համար, կամը անձնաւորուել է մէջքը բորոտ պապի արտաքինով ։

Պապ մը ունիմ բորոտ կռնակ ։
(Կամ)

Բողկի եւ նրա ցողունի տեղն ու դիրքը պատկերաւոր ներկայացնելու համար դարձեալ յարմար միջոց է ծառայել պապի կերպարանքը ։

Պապ մը կայ,
Խնճն ի հող, մօրուքն ի շող ։
(Բողկ)

Մի ուրիշ հանելուկի մէջ գեղեցիկ կերպով անձնաւորուել է բնութեան երեւոյթներից մէկը՝ կարկուտը ։

Պըզտի, պըզտի մանչեր էկան,
Արտին վրայ տըռչիկ տըւին։
(Կարկուտ)

Այստեղ չարաճճի մանուկների կերպարանքով պատկերուել է կարկուտի հատիկների բազմաքանակ լինելը, իսկ նրանց կողմից արտը ոտնակոխ անելու երեւոյթով՝ կարկտահարութիւնը ։

Անձնաւորման մի ուրիշ արտայայտութիւն են հայկական հանելուկներում երբեմն հանդիպող կոչականների եւ տրամախօսութեան վրայ կառուցուած ստեղծագործութիւնները։ Դրանց մէջ անշունչ առարկաները այլաբանօրէն պատկերող հանելուկային ենթակայութիւնները մարդկային խօսակցական լեզուով իրար հարց ու պատասխաններ են տալիս եւ միմեանց ուղղած մակդիրներով՝ բնորոշում իրար։ Այսպէս օրինակ․

— Հուռը ծուռ, ո՞ւր ես գընում ։
— Բուկը ծակ, քեզ ի՞նչ։
(Թուխ, ծխնելույզ)

— Աջաչ, պաջաչ, որտե՞ղ ես գալիս,
— Ծովէն եմ գալի ։
— Բաս ընչի՞ չես թաց,
— Կիսէն եմ գալի ։ (Լուսին)

Սրանց մէջ անշունչ առարկաները կամ իրար հետ մարդկային լեզուով են խօսում, կամ նրանց դիմում են մարդկային լեզուով՝ իբրեւ բանական էակների ։ Երկու դէպքում էլ գործ ունինք անձնաւորման երեւոյթի հետ ։

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Շար․)

ՀԻԹԼԷՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՏԱԿԸ

•

Այս խորագրով, Արթէմ Ֆայար հրատարակչական տունը լոյս ընծայած է հատոր մը, որուն մէջ ամփոփուած են Գերմանիոյ նախկին մենատէր՝ Հիթլերի կարգ մը մտածումները, զորս այս վերջինը յղացած է Պերլինի իր վերջին թաքստոցին մէջ, երբ ծուարած ու շլմորած, պղպատեայ սարերկրեայ այդ ամրութեան մէջ, կ'ապրէր իր տիրապետութեան վերջին օրերը ։ Հիթլերի ամէնէն վերջին մտերիմը՝ Մարթէն Պորմանն է եղած իր «առաջնորդ»ին հուսկ յղացումները թուղթին յանձնողը ։

Հիթլերի այս քանի մը մտածումները, ուրեմն, կարելի է համարել «գազան»ին հոգեվարքի վերջին հնդիւնները, խղճմտանքի վերջին ձայները, միեւնոյն ժամանակ ջղային պահերը մէկու մը՝ որ ուզեց կերտել «Անխորտակելի մեծ Ռայխը»։

Ճիշդ է ,սակայն, որ անժխտելի մեծութիւն մը, վատ դասաւորուած հանճար մը, եղերական եւ մարգարէական շունչ մը, վսեմին զգացումը եւ քնարական շեշտ մը երբեմն կը հրահրեն այս գրութիւնը։ Կարելի չէ ժխտել այս պարագան ոչ ալ վիճիլ այդ մասին ։

Հիթլեր «պարագայ» մըն էր, ախտաբանական երեւոյթ մը բոլոր հոգեբոյժներուն համար, պարագայ մը որուն վրայ չեն դադրած տակաւին հակելէ։

Եւ սակայն, կան նաեւ էջեր այս գրութեան մէջ, որու ընթերցումը ձեզի պիտի պատճառէ գլխու պտոյտ եւ սոսկալ անակնկալ մը չէ ։

Անկասկած Հիթլերի մտածումները խելագար եւ անկշիռ գերագահութեան մը հեռանկարը ունին, ցեղատեցութեան, գեր–ազգայնականութեան գաղափարէն ներշնչուած ։

Մանաւանդ՝ հակահրէութենէն ...

Եւ արդարեւ, քաղաքականութիւն, ռազմավարութիւն, տնտեսութիւն, ինչի մասին ալ որ մտածէր, Հիթլեր վերջ ի վերջոյ կը վերադառնար հոն։ Ատիկա իր մտասեւեռումն էր ...

Խորհրդածելով ազգային – ընկերվարականութեան մասին, Հիթլեր կը հաստատէ .—

«Առաջինը եղաւ ան որ մէջտեղ դրաւ հրէական հարցը իրապաշտ եղանակով մը ։ Բոլոր ոչ – հրեայ ժողովուրդները, դարերու ընթացքին, եւ Եգիպտացիները մինչեւ մեր օրերը, նոյն եղանակով շարժեցան »։

Եւ հարցը ծայրայեղութեան տանելով, կը յայտարարէ ․

«Այս պատերազմը Հրեաներն է որ սկըսան մեր դէմ։ Ոչ մէկ պատերազմ այսքան հրէական է եղած, որքան այս պատերազմը »։

Եւ վերջացնելու համար, կ'աւելցնէ ․

«Հրէական պալարը պայթած է։ Աշխարհ յաւիտենապէս երախտապարտ պիտի մնայ մեզի ...»։

Եւ շարունակելով, կ'երկնէ հետեւեալ գաղափարները .—

«Ժամանակը կը պակսի մեզի, որովհետեւ տարածութիւնը կը պակսի մեզի ...»։

«Ամէն ատեն նկատի ունեցած եմ դըրախտ մը՝ Գերմանիոյ համար։ Խոստացայ ինչ որ կրնայի ընել։ Եւ ահա այս է պատճառներէն մէկը այն ոխին ու ատելութեան որ առաջացուցի բովանդակ աշխարհի մէջ իմ անձիս դէմ ...»։

Արդեօք այսահար մը, անհաւասարակշիռ մը չէ՞ր այս մարդը, որ կը պատգամէ ․

«Անոնք (մարքսիթները) դրախտը կը խոստանան երկրի վրայ ։ Հրեայ Կարլ Մարքս կը սպասէր Մեսիային ։ Զայն փոխադրեց պատմական նիւթապաշտութեան մէջ»։

Եւ այսպէս, տակաւին բազմաթիւ «շըռնաշխարհիկ» գաղափարներ ։

Հիմա է որ կարելի է ըմբռնել այն պատասխանը, երբ համայնավարներու թիւ մէկ թշնամին Չըրչիլ տուաւ զինք հարցաքննողներուն, երբ այս վերջինները կը մեղադրէին զինք Սթալինի հետ իր դաշնակցելուն առնչութեամբ․—

«Պայքարելու համար Հիթլերի դէմ, պատրաստ եմ դաշնակցիլ նոյնինք սատանային հետ ...»։

Որովհետեւ Հիթլեր բան մը աւելի էր քան սատանան ։

Անիկա յաջողած էր անմարդկայինէն ալ անդին անցնիլ ...

Ուսուցիչը՝ աշակերտին․
— Յակոբիկ, թուէ երեք բաներ, որ գոյութիւն չունէին յիսուն տարի առաջ։
— Հրթիռը, հիւլէական ռումբը եւ ...
Յակոբիկ կը մտածէ պահ մը եւ յանկարծ կը գոչէ․
— Եւ ես, պարո՛ն։

ԼԸ ՖՈՅԻ ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

✱

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ տեղի ունեցան «Ժէօնէս է Աքսիոնի» կազմակերպած բանակումները, Իզէռ նահանգի Լը Ֆոյ գիւղակին մօտ, խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։ Առաջին շրջանին կը մասնակցէին մօտ 120 հոգի։ Այս շրջանը վերջացաւ Օգոստոսին մէկին եւ յաջորդ օրն իսկ սկսաւ մեծերու շրջանը որ տեւեց մինչեւ Օգոստոս 22։ Ալպեան լեռնաշղթայով եւ գեղեցիկ պուրակներով շրջապատուած այս գեղեցիկ վայրին մէջ՝ ուր ժամադրուած էին երկսեռ երիտասարդներ եւ այցելու ընտանիքներ, կը տիրէր հոգեշունչ մթնոլորտ մը ։ Ուտելիքը առատ էր հայկական աւանդութեան համեմատ։ Զանազան դասախօսներ բերին օգտակար եւ շինիչ նիւթեր։ Բացի Սուրբ Գրական ժողովներէն՝ տեղի ունեցան զանազան դասախօսութիւններ Հայոց պատմութեան, գեղարուեստի եւ այլ նիւթերու մասին։

Բանակումներուն ղեկավարն էր շարժումին հիմնադիր – տնօրէնը՝ Վեր․ Յ․ Հելվաճեան, որ շրջապատուած էր երկսեռ օգնականներով ։

Տեղի ունեցան զանազան խաղեր, դաշտագնացութիւններ եւայլն։

Լը Ֆոյի բանակումին երիտասարդները այցելեցին Փալատրիւ, Նոր Սերունդի բանակումը, ուր կազմակերպուած էր հանդիսաւոր հաւաքոյթ մը։ Նոր Սերունդէն խումբ մը փոխադարձ այցելութիւն տըւաւ Լը Ֆոյի երիտասարդաց ։

Բանակումի ընթացքին կատարուեցաւ ձեռնադրութիւնը Իսի Լէ Մուլինոյի աւետարանական հովիւ Վեր․ Արմենակ Միսիրեանի։

Բանակումի վերջաւորութեան զանազան քաղաքներէ հայ ընտանիքներ եկան Լը Ֆոյ ուր պիտի մնան Սեպտեմբեր ամսու ընթացքին ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ», գրեց Ն․ Աղբալեան, հրատարակութիւն Համազգային Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան, մատենաշար Համազգայինի, Պէյրութ 1959, ընտիր տպագրութիւն ։

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Հրանտ Փաստրմաճեան, Բ․ հատոր (Թուրմանական արշաւանքներէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը)։ Թարգմանեց Մ․ Իշխան, հրատարակութիւն «Համազգային» ընկերութեան։ Տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ (Անթիլիաս, Լիբանան)։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԶՏԻԿ ՍԵՓԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աղօտ պատուհանին ետեւը նկատուեցաւ տժգոյն ծնգած դէմք մը։ Արուսին ճերմըկոտիկ դէմքը, որուն ի տես թեթեւ հառաչ մը արձակեց Սեփ ։

— Վար էկու, ըսաւ ։

Վայրկեան մը ետքը տախտակոյմին վրայ շուլլուելով, Արուս կը ժպտէր բատմբակին, որ ամճառ խանդով մը, շողարձակ աչուըներով կը դիտէր զայն եւ ձեռքն երկնցնելով կը շոյէր անոր մեռելատիպ երեսը ։

Մանկուհին աւելի վար կը ծռէր, աւելի հանդիստ վայելելու համար այդ շոյանքը, որ կարծես կենդանութիւն մը կը հեղուր միսին վրայ։ Իրենց կեցած տեղէն քայլ մը անդին, տախտակոյմին մօտիկը կը գտնուէր կիսախուփ հոր մը ։

Ջիւնը կը տեղար հիմա աւելի բարակ, խիտ խիտ եւ կը դիզուէր երկու պզտիկներու գլգլեակներուն եւ գլուխներուն վըրայ, կարծես խնամք տանելով ծածկել, ղարմանել ինչ տխուր եւ թշուառ բան որ կար անոնց վրայ ։

— Տուտուդ հո՞ս է, հարցուց Սեփ ։

— Չէ, չեկաւ տակաւ, փաթթած խիէքները տարաւ քի փարա առնէ տէ ...

— Նենէ՞ղ ։

— Կը քնանայ կոր ։

— Նայէ, ձեզի ձուկ պերի, Արուս, ըսաւ Սեփ, ցուցնելով ամանն ուր ձուկերը կ'երեւէին ձիւնով ծածկուած ։

Հիմակ աւելի վար ծռած էր Արուս, եւ Սեփ ոտից ծայրերուն վրայ կոխելով, գրեթէ իրարու տաք շունչը կը զգային իրենց դէմքին վրայ ։

— Եաղ ունի՞ք, հարցուց տղան ։

— Չունինք ։

— Ահ ... քէօմիւ՞ր ։

— Չունինք ։

— Ա՛հ։

Սեփ գրպանը խառնշտկեց, երերցուց եւ դուրս հանեց պզտիկ քառասուննոց մը, զոր աղջկանը ձեռքին մէջ դրաւ ըսելով․

— Տուտուդ կայ նէ, աս փարան անոր տուր քի քէօմիւր առնէ ։

Իրարու երես կը նայէին անշարժ, անխօս, իրարմէ հմայուած, իրարու թշուառութեան զգացումէն վշտակոծ ։

Սրտաբեկ էր տեսարանը զոր կը ներկայացնէին այդ երկու պզտիկ արարածները։ Արուս գրեթէ մինչեւ կէս մէջքը վար կախուած տախտակոյմէն վտիտ քամակը ցուցնելով, ուր ձիւնն հետզհետէ կը դիզուէր․ Սեփ, երկու պզտիկ բազուկները անոր վզին պլլած, հեշտութեամբ ծըծելով մանկուհիին նուաղ շունչը, թեթեւ համբոյրներ դնելով անոր այտին վրայ․ բան մը չէին խմանար, ոչ ցուրտը, ոչ ձիւնը, ոչինչ ... կարծես կը քնանային անուշ մեղկ քունով մը ...

Յանկարծ մեծաղղորդ ոտնաձայն մը եւ ահաղնալուր աղաղակ մը տակն ու վրայ ըրաւ այդ սրտաճմլիկ տեսարանը ։

Սերքօ, կատղած գազանի պէս, պարտէզ կը վազէր խոշոր բազուկները տատանելով եւ պոռալով․

— Ծօ, շունշանորդի փիչ ...

Այնքան սաստիկ եւ ցնցիչ եղած էր այդ յեղակարծ աղաղակին ազդեցութիւնն որ պզտիկ Սեփ յետս ընկրկած էր երկիւղի ճիչ մը բառնալով, եւ Արուս, հաւասարակշռութիւնը կորսնելով պարտէզին ինկած էր գլխիվայր եւ ոտուըներովը օդին մէջ շրջան մը գծելէ ետք թաւալած էր հորէն վար առանց ճիչ մը իսկ արձակելու ։

Ականթարթի մէջ տեղի ունեցած էր այս ամէնը ։

Հիմակ Սերքօ Սեփին ետեւէն կը վազէր վայրագ կառանչներ բառնալով, ոտքը գայթելով՝ ինկնալով ելնելով — վասն զի գինով էր — նորէն վազելով, այս անգամ աւելի կատղած, փրփրած ․ իսկ Սեփ կը փախչէր, կը դառնար պարտէզին շուրջը ձիւներուն մէջէն, հեծեծանքներ արձակելով, լալով, ողբալով, եւ երբեմն գոչելով ․

— Արուսը, Արուսը, հորին մէջ ինկաւ։

Պահ մը օգուտ քաղելով եղբօրն անկումէն, որ ձեանին վրայ փռուած էր սոսկալի յիշոցներով, հորին քով վազեց․ եւ բովանդակ զօրութեամբը «Արուս» պոռաց ․ձայն չկայ, նորէն պոռաց, դըլլուխն հորին մէջ, ամէն բան մոռցած, լալագին հեծկլտանքներ, սրտայոյզ աղաղակներ փրցունելով, եւ հէք տղան, իր այդ անհուն կսկիծին յափշտակութեանը մէջ, չկրցաւ տեսնել Սերքօն որ ոտքի ելնելով՝ իր քովն հասած էր եւ ուժգին, անգութ կից մը կը զարնէր կռնակին․ Սեփ, վշտի, ցաւի եւ ահաբեկումի երկար աղաղակ մը արձակեց, որ իրեն հետ հորին ջուրերուն մէջ կորաւ, անհետացաւ։

Այն ատեն, ով գիտէ ինչ դարձաւ այդ կատաղի գինովին էութենէն, ձեռքերովը գլուխը բռնեց, ցնցեց, բռունցքի երեք ․․․ղին հարուածներ տուաւ կուրծքին, վերջին ահռելի յիշոց մըն ալ արձակեց՝ այս անգամ գուցէ իրեն դէմ, եւ ամբողջ մ․․րմնովը նետուեցաւ այդ մարդակուլ հորին մէջ ։

Եւ ձիւնն հիմակ աւելի խիտ եւ աւելի խոշոր կ'իյնար, իբրեւ պատանք մը պարուրելով այդ եղերավայրը, ծածկելով, լեցունելով Սեփին ու Սերքոյին ոտքի նըշանները, որք քիչ քիչ անհետանալով, եթէ կէս ժամ վերջն աչք մը յառէր պարտէզին վրայ, պիտի սքանչանար թէ ինչպէս ձիւնն այդքան միապաղաղ կերպով ծեփած էր անոր ամէն կողմը ։

ԵՐՈՒԽԱՆ

(5 եւ վերջ)

Հոկտեմբեր 3ին, Ամերիկացիք ալ հրթիռ մը պիտի ղրկեն դէպի լուսին «Աթլաս Էյպըլ 4» :

Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ Շաբաթ օր վստահ էին արդէն թէ հրթիռը լուսին պիտի հասնի : Պոնի քաղաքական շրջանակներու համաձայն Խրուշչեւ երբեք թոյլ չէր տար արձակումը եթէ վստահ չըլլար յաջողութեան :

Պոնի մէջ կը չեշտեն նաեւ թէ Լունիք Բ.ի արձակումը ցոյց կուտայ թէ Խրուշչեւի այցելութիւնը աւելի քարոզչութեան նշանաբանին տակն է դրուած քան լուրջ բանակցութեան :

Մոսկուայի ձայնասփիւռը «կանխող հեռանկար» խորագիրը կրող հաղորդումի մը մէջ չեշտեց .— «Ապագային՝ երբ միջմոլորակային ճամբորդութիւնները սովորական դառնան, երկրին մարդկութիւնը համայնավար պիտի ըլլայ» :

Արեւելեան Գերմանիոյ համար պատմական մեծ դէպք մըն է եւ ձայնասփիւռի բոլոր կայանները խորհրդային փառերգը կը հնչեցնեն :

Անգլիոյ մէջ արտակարգ խանդավառութիւն մը կը տիրէ : Բրիտանացի գիտունները հմայուած են :

Իսկ փարիզեան քանի մը ծանօթ դէմքեր հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած են .—

Ժան Ռոսթան (գիտուն, ակադեմական). — Գիտական գետնի վրայ, դէպքը գիս կը խանդավառէ, մարդկային գետնի վրայ, պիտի նախընտրէի որ այսքան կատարելութեամբ չզուգադիպէր Խրուշչեւի ճամբորդութեան հետ :

Մոռիս Կարսոն (փաստաբան).— լուր չունիմ, ի՞նչ հրթիռ, ի՞նչ լուսին, ես թերթ չեմ կարդար ... :

Րէմոն Սուփլէքս (դերասան – Շանսոնիէ).— Բարի իրիկուն Տիկին Լուսին, ձեր բարեկամ Խրուշչեւն է որ բարի իրիկուն կ'ըսէ ձեզի : Անոնք որ ձեր գլխուն ռումբեր կը ղրկեն, մտածած են մէկ վայրկեան թէ ի՞նչ կը պատահէր եթէ փշուր – փշուր ըլլայիք : Այլեւս ոչ մէկ պտոյտ լուսընկային : Ոչ մէկ դպրոցական «լուսնին» մէջ, ոչ մէկ սիրահար որ լուսինը խոստանայ, ոչ մէկ մեղրալուսին» :

Ժան Քօքթօ (գրագէտ –բանաստեղծ). — Լուսի՞նը, այնքան ընելիք ունիմ երկրի վրայ որ ներկայիս չեմ կրնար անով զբաղիլ :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Սեւ շղարշ չէ մնացած ամերիկեան խանութներուն մէջ : Հակախորհրդային բոլոր կազմակերպութիւնները . բազպաններ պատրաստած են, որպէսզի Խրուշչեւի ժամանած օրը «սգաւոր» ընդունին խորհրդային մենատէրը :

Սպիտակ Տան առջեւ, առջի օր, սեւ կառք մը քանի անգամ անցաւ մէջն ունենալով Խրուշչեւին նմանող մարդ մը : Կառքին չորս կողմը զարդարուած էրդրոշակներով, որոնց վրայ մեռելի գանկ մը կար հետեւեալ յիշատակութեամբ .— «Փեշտայի մսագործը», «Ձեզի պիտի թաղենք »եւն. :

Կաթողիկէ եւ բողոքական եկեղեցիներուն մէջ, երկուշաբթի օր ժողովուրդը աղօթեց ամբողջ օրը : Բողոքական պատուելի մը կիրակի օր քարոզեց «Ներոն մեր մէջ» նիւթին շուրջ :

Կառավարական եւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ սակայն բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են արժանավայել ընդունելութիւն մը ընելու համար : Թնդանօթի 21 հարուածներ պիտի ողջունեն Խրուշչեւը երբ օդանաւէն իջնէ եւ նախագահ Այզընհաուըր զինքը ընդունի :

Մէկ օր տարբերութեամբ Միացեալ Նահանգները եւ... լուսինը ընդունեցան Խորհրդ. Միութեան երկու բանբերները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Բարունակեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Ատրինէ եւ զաւակը Եղիկ Բարունակեան, Այրի Տիկին Ազաւնի Բարունակեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց զաւակներուն, ամուսիններուն, հօր եւ հօրեղբօր՝ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ եւ ՎԱՀԷ ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ արկածալից մահուան քառասունքին առթիւ :

20 Սեպտեմբեր, 1959ի Կիրակի, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն :

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարկէն Սիւնի խումբին կողմէ, այս Շաբաթ, ժամը 20էն մինչեւ լոյս, Փերկոլայի չքեղ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ՝ Ֆրէտ Պոլի նուագախումբին :

Ջանազան անակնկալներ, ճոխ եւ առատ պիւֆէ :

Հասոյթը պիտի յատկացուի ժողովասրահի նորոգութեան : Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի ընկերներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէ .— Խորին սուգով կը խոնարհինք մեր մեծ ընկերոջ՝ Գաբրիէլ Լազեանի թարմ հողաթումբին առջեւ : Յարգանք իր յիշատակին եւ ցաւակցութիւններ՝ իր յարգելի տիկնոջ ու ընտանեկան պարագաներուն :

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Թագուհի Գասպարեան իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Գասպարեանի մահուան առթիւ շնորհակալութիւններ կը յայտնէ՝ Փրատոյի Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութեան, Քահանայից Դասուն, Առաջն. Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Կապոյտ Խաչին, Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէին, ՆորՍերունդին, բոլոր եկեղեց. թաղ. խորհուրդներուն եւ բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, հեռագրով, ծաղկեպսակներով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցին արձանագրութիւնները կը սկըսին այս Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12, ուսուցչութեամբ Տիկին Հազարեանի :

26, RUE DES CONVALESCENTS

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են : Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալորէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր, Լը Րէնսի :
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողքները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ :

Ծնողքներէն կը խնդրուի չթերանալ իրենց պարտականութենէն եւ սկիզբէն ղրկել իրենց զաւակները, դասաւանդութեան կանոնաւորութեան համար : Նորերու արձանագրութիւնը կը կատարուի միաժամանակ՝ ուսուցիչին կողմէ :

Կրթական մարմին

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը կը վերսկսի՝ Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտ : Երկրորդ դասաւանդութիւնը կը կատարուի՝ Շաբաթ իրիկուն, ժամը 6ին, Ս. Սահակ –Մեսրոպ սրահին մէջ :

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի կ'ունենան հոկտեմբեր մէկի առտուն՝ ժամը իննէն սկսեալ :

Յարգելի ծնողքներ, վարանումը աններելի յանցանք է Ազգ. ոգիին հանդէպ, առաջին օրն իսկ արձանագրել տուէք ձեր զաւակները՝ եթէ կ'ուզէք որ անոնք սիրեն մեր մայրենի լեզուն, ազգն ու հայրենիքը : Սթափեցէք՝ քանի դեռ ուշ չէ :

Մեր դասընթացքին ուսուցիչն է Պ. Լահրամ Միսթիք :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ Հայկազեան վարժարանի բացումը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի օր :

Կը խնդրուի ծնողքներէն նոյն օրը ղրկել իրենց զաւակները վարժարան :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

19 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկերական ընդհ. ժողով՝ Ահարոնեան Ակումբին մէջ :

20 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ ենթակոմիտէն եւ Թաթուլ խումբը :

Կէս օրէ վերջ ժամը 15ին Կարտանի Նիկոլ Դուման խումբը :

Իրիկունը ժամը 9ին, Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն եւ Ընկեր Կարօ խումբը :

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը :

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ :

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը :

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպած է թէյասեղան մը ի պատիւ հիւրաբար մեր մէջ գտնուող արձակագիր Բժ. Վարդան Կոմիկեանին, (Պոլսէն), այս Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Գեղամ Աճէմեանի ճաշարանը : Կը հրաւիրուին Միութեան անդամներն ու գրասէրները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սարգիս Պօղոսեանի արտասանական երեկոյթը, երկուշաբթի 19 Հոկտեմբեր, Սալ Շոփէն : «Հինգերորդ պտոյտ հայ գրականութեան պարտէզին մէջ» :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 16 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8596 — 35EME ANNÉE — HAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4397

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁԸ

Եռուզեռի մէջ է ո՛չ միայն քաղաքական, այլ գիտական աշխարհը :

Վճռական դէպքերու նախօրեակին կը գտնուինք :

Պատմական աննախընթաց դէպք մըն է երկրէն դէպի լուսին հրթիռի մը առաքումը : Խորհրդային Միութիւնը իր արբանեակներուն վրայ աւելցուց նաեւ երկիրի արբանեակը, որ անմատչելի էր աշխարհի ստեղծումէն ի վեր ...

Պատմական դէպք մըն է նաեւ Այզըն-հաուըր — Խրուշչեւ տեսակցութիւնը, որ կրնայ անկիւնադարձ մը կազմել արեւելք-արեւմուտք փոխադարձ յարաբերութեանց համար :

Ընդհանրապէս աշխարհի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի հանրային կարծիքին վրայ տպաւորութիւն ձգելու յետին նպատակով է, որ բոլշեւիկները դէպի լուսին ղրկեցին իրենց «լունիկ»ը, նախ քան Խրուշչեւի Ուաշինկթըն հասնիլը :

Նման ցոյց մըն ալ կատարած էին Միկոյեանի այցելութեան նախօրեակին :

Կրեմլինի վարիչները կը սիրեն ցուցարարութիւնը՝ զանգուածներու հոգեբանութեան վրայ ազդելու համար : Մանաւանդ կը սիրեն հոլովել «խաղաղութիւն» եւ «բարեկամութիւն» բառերը :

Դէպի լուսին ղրկուած նոր հրթիռն ալ այս բառերով օծեցին, յայտնելով որ գիտութեան մէջ իրենց ձեռք բերած յաջողութիւնները կ'օգտագործեն ... խաղաղ նպատակներու համար :

Միացեալ Նահանգներու հանրային կարծիքին մէջ մեծ յեղաշրջում առաջ եկաւ Խորհրդային Միութեան հանդէպ 1957ի աշունէն ի վեր, երբ ռուսական առաջին սպուտնիկը սուրաց դէպի անջրպետը :

Ութ - տասը տարի առաջ Մաք Քարթիի վարդապետութիւնը վարակած էր Ամերիկացիները : Բոլշեւիկեան վարդապետութեան եւ վարչաձեւին դէմ ատելութիւնն ու հակակրութիւնը իր գերագոյն աստիճանին էր հասած :

Այսօր կացութիւնը փոխուած է : Երկու տարիէ ի վեր Նիւ Եորք Թայմզէն սկսեալ ամերիկեան բոլոր թերթերը իրենց էջերը կը զարդարեն Խորհրդային Միութեան հետ կապուած խնդիրներուն նուիրուած յօդուածներով եւ ուսումնասիրութիւններով :

Նիւ Եորքի Քոլիզէոմին մէջ սարքուած խորհրդային գիտական ու մշակութային ցուցահանդէսը արձանագրեց աւելի քան մէկ միլիոն այցելուներ : Հազարաւոր Ամերիկացիներ իբրեւ զբօսաշրջիկ կ'երթան իրենց աչքերով տեսնելու խորհրդային դրախտը :

Բոլշեւիկեան պարախումբեր, գիտական ու արհեստակցական պատուիրակութիւններ կ'ողողեն անընդհատ ամերիկեան հրապարակը :

Այժմ այս բոլորին թագն ու պսակն է Խրուշչեւի այցելութիւնը, որուն համար ճամբայ հարթեցին նախօրօք Միկոյեան եւ Քոզլով :

Մաք Քարթին մեռաւ : Իր վարդապետութիւնն ալ գերեզման մտաւ իրեն հետ միասին :

Միայն սպուտնիկներն ու լունիկները չէին, որ յեղաշրջում առաջ բերին Ամերիկայի հանրային կարծիքին մէջ հանդէպ Խորհրդային Միութեան :

Առեւտրական - տնտեսական շահերն ալ մեծ դեր խաղացին այս ուղղութեամբ :

Միկոյեան իբրեւ մասնագէտ առեւտրական հարցերու, շրջելով Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը, մօտիկ շփումներ էր ունեցած գործարանատէրերու եւ դրամատէրերու հետ, անոնց աչքին շլացնելով խորհրդային հսկայ շուկային շահաբեր հեռանկարը :

Անոնք գլխաւոր պաշտպաններն են Հանրապետական կուսակցութեան, որ իշխանութեան գլուխ կը գտնուի եօթը տարիէ ի վեր :

Դեմոկրատները՝ իբրեւ ընդդիմադիր՝ հակառակ են Հանրապետականներու նոր քաղաքականութեան եւ չեն դադրիր մատնանշելէ Մոսկուայի բռնատիրական վարչաձեւը :

Մարդկութիւնը կանգնած է անկիւնադարձի մը առջեւ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԼՈՒՍՆԱՅԻՆ ՀՐԹԻՌԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ձախէն աջ բոլորը համակարծիք են .— Մարդկութեան պատմութեան մէջ նոր էջ մը բացուեցաւ կիրակի գիշեր : Տարակոյս չկայ անշուշտ թէ Կրեմլինը ուզեց անգամ մը եւս ցոյց տալ խորհրդային գիտութեան գերազանցութիւնը, ապահովելու համար իր վարկը : Այզընհաուըր քանիցս կրկնած էր թէ կ'ուզէ ցոյց տալ Խրուշչեւի Ամերիկայի ուժը, որպէսզի ան աչքովը տեսնէ, զարմանայ, համոզուի եւ մտահոգուի ու ձայնը քաշէ, բայց Կրեմլինի մենատէրը այդքան ալ միամիտ չէր, եւ իր ժամանումէն հազիւ 36 ժամ առաջ, ցոյց տուաւ խորհրդային ուժը : Կը մնայ հիմա Ամերիկացիներուն փնտռել թէ ինչո՞վ կրնան տպաւորութիւն գործել Խրուշչեւի վրայ :

Անշուշտ Ամերիկացիք լայնամիտ եւ « մարզական » ոգի ունեցող մարդիկ են : Յաջողութիւնը կրօնք է իրենց համար եւ նոյնիսկ հակառակորդին յաջողութիւնը կրնայ նպաստաւոր հոսանք մը ստեղծել Խրուշչեւի հանդէպ հանրային կարծիքին մէջ : Յետոյ Ամերիկացիք ունին ուրիշ առաւելութիւններ զորս պէտք չէ մոռնալ . — Ազատութեան հաւատքը եւ մարդկութեան կարիքներուն տրուած ուշադրութիւնը : Խորհրդային ժողովուրդը շատ սուղ կը վճարէ անջրպետին վրայ տարուած յաղթանակները եւ այսօր, միայն [illegible]թեան չի բաւեր : Երջանիկ կեանք մը ապրիլը նոյնքան կարեւոր է ժողովուրդին համար եւ գոնէ այդ մարզին մէջ Ռուսներն է որ սորվելիք ունին Ամերիկացիներէն :

Գիտական գետնի վրայ յաջողութեան գլխաւոր պատճառը հրթիռին տրուած ուղղութիւնն է (թելեկիտած) : Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի կը գտնուի նաեւ, համաձայն միջազգային գիտուններուն, հաշիւներու ճշգրտութիւնը՝ հրթիռը լուսնին զարնուեցաւ որոշուած եւ յայտարարուած ժամէն երկու վայրկեան առաջ : Այս յաջողութեան իբրեւ առաջին հետեւանք կը շեշտուի թէ ներկայիս Խ. Միութիւնը ի վիճակի է ուրեւէ հրթիռ ղրկելու, ուրեւէ ատեն, ուրեւէ տեղ :

Շահեկան է նկատի առնել նաեւ այս յաղթանակին քաղաքական բնոյթը : Ամերիկան մտահոգուած է որ Խորհրդ. Միութիւնը, առաջինը հասած ըլլալով լուսին, կրնայ հողային պահանջներ ներկայացնել եւ ինքզինքը տէրը հռչակել լուսնին : Այս առթիւ խորհրդային գիտունները պարտք սեպած են ճշդել թէ ոչ մէկ պահանջ ունին, մինչ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան պաշտօնական բանբերը կը յայտարարէր թէ Միացեալ Նահանգները պիտի չճանչնան Խորհրդ. Միութեան «հողային» իրաւասութիւնները լուսնին վրայ :

Առաջին անհամաձայնութիւնները արդէն իսկ սկսած են :

Երեքշաբթի ժամը 16·30ին (ֆրանսական ժամով) Խրուշչեւ եւ ընտանիքը Թուփոլեվ 114 օդանաւով մը եւ առանց հանգրուանի պիտի հասնէին Ուաշինկթընի օդակայանը ուր արքայական ընդունելութիւն մը պատրաստուած է :

Թէնէսիի շրջանէն կրօնական աղանդ մը քսան աստուածաշունչ ղրկած է Խրուշչեւի, ռուսերէն թարգմանութիւններ անշուշտ : Կարգ մը գլուխներ որոնք հոգիի փրկութեան կը վերաբերին ստորագծուած են հրատարակիչներուն կողմէ : «Եղբայրութեան Մկրտչական Յանձնախումբը » որ ղրկած է աստուածաշունչները կը յուսայ որ խորհրդային պարագլուխը առնուազն մէկ հատը կը բանայ ... :

× Ամերիկեան մամուլը բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեց ժողովուրդին ծանօթացնելու համար Խրուշչեւ ընտանիքը : Կ'ըսուի թէ կրնայ ըլլալ որ Խրուշչեւ Խորհրդային Միութեան տէրն է բայց տան մէջ կինն է որ «տաբատ հագած է» եւ զինքը կը ղեկավարէ :

/ Մարիլանտի լուացքի տուն մը որոշած է, Խրուշչեւի եւ խորհրդային պատուիրակութեան ճերմակեղէնները մաքրութեան հոգը ձրիաբար ստանձնել : Ամէն մէկ յանձնումի հետ անգլերէն եւ ռուսերէն յիշատակութիւն մը պիտի ըլլայ .— Այս սպասարկութիւնը ձեզի անձնապէս շնորհուած է, կը յուսանք որ ստացած էք ձեր հանգիստին եւ հաճոյքին » :

Հեղնանք եւ լրջութիւն իրար կը հրմշտկեն ամերիկեան մամուլին մէջ : Հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, ոմանք յուզուած են որ Խրուշչեւ կրնայ գնդակին զոհը դառնալ հունգար տարագրի մը որ իր կեանքին գնով սպաննէ «այս կատղած շունը» : Անգլին ամերիկեան մամուլին մեծագոյն տէրերէն մէկուն զաւակը Լոս Անճըլըսի Էքզամինըրին մէջ կը բացատրէ հեղնանքով . — Իվերջոյ մէկ բանի շուրջ տարակարծիք ենք Ռուսերուն հետ, Աստծոյ գոյութեան ճանաչումն է այդ .— Այդ ալ սեղանի մը շուրջ կարելի է կարգադրել : Մնացեալը մանրամասնութիւն է :

Մոսկուայէն մեկնելէն առաջ, Խրուշչեւ յայտարարեց թէ Լունիք Բ.ի խորհրդային խորհրդանշանը պիտի նուիրէ Այզընհաուըրի :

Պատասխանելով Ռուսերուն ողջոյններուն իր մեկնումին առթիւ, խորհրդային վարչապետը շեշտեց .— «Պիտի ուզէինք ամէնուն հետ գործակցիլ մարդկութեան բարօրութեան համար : Նախագահ Այզըն-հաուըրին համար հետս կը տանիմ, լուսնին վրայ մեր դրած խորհրդանշանին օրինակը : Մեր հասարակաց ճիգերուն խորհրդանշանը թող ըլլայ ան, ապահովելու համար ամբողջ մարդկութեան խաղաղ կեանքի պայմաններ : Երբեք տարակոյս չեմ ունեցած Միացեալ Նահանգներու Նախագահին բարեկամեցողութենէն, որ զիս հրաւիրելով ցոյց կուտար թէ կ'ուզէ բարելաւել միջազգային կացութիւնը : Մարդկութիւնը սքանչելի շրջան մը կ'ապրի ներկայիս, շրջան մը ուր կախարդութիւնը իրականութիւն կը դառնայ : Մեր ճամբորդութիւնը կը զուգադիպի լուսնային հրթիռին արձակման : Ինչո՞ւ Ռուսերը եղան որոնք լուծեցին լուսնային առաջին թռիչքին բարդ հարցը, որովհետեւ կը պատկանին ժողովուրդի մը որ անդադար կ'աշխատի, ժողովուրդի մը որ ընկերվարութիւնը կառուցանեց եւ վստահութեամբ համայնավարութիւնը հիմնեց :

Արդէն միայն անոնք որոնք իրենց աչքերը կը գոցեն կրնան տարակուսիլ համայնավարութեան առաւելութիւններէն մարդկութեան համար » :

× Ամերիկեան շրջանակները մտահոգութիւն եւ զառնութիւն ցոյց կուտան խորհրդային յաջողութեան առջեւ եւ մամուլը մեծարանքի մասնաւոր տողեր կը նուիրէ Ժիւլ Վերնի, յիշելով քիչ մը հեգնանքով թէ «երկրէն լուսին» գիրքին մէջ, Ժիւլ Վերն Ֆլորիտայի մէկ գիւղը նշանակած էր իբրեւ մեկնակէտ դէպի լուսին ճամբորդութեան, տեղ մը որ շատ հեռու չէ Քափ Քանավերալէն...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՆ - ՄԱՌԻՆՈՅԻ փոքր հանրապետութեան երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի ունեցան առջի օր : Համայնավարները որ նախապէս մեծամասնութիւն ունէին պարտուեցան : 60 աթոռներէն 36ը շահեցան քրիստոնեայ - դեմոկրատները եւ ընկերային - դեմոկրատները, 24 աթոռ ձգելով ձախերուն :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Նեհրու պատասխանելով Աֆղանիստանի կառավարութեան պաշտօնական հրաւէրին, Քապուլ հասաւ : Աֆղանիստանէն, Նեհրու Թեհրան պիտի երթայ եւ Նոր Տէհլի վերադառնայ Սեպտեմբեր 22ին :

ՇՈՒ-ԷՆ-ԼԱՅ նոր գիր մը ղրկած է Հնդկաստանի կառավարութեան յիշեցնելով թէ Չինաստան չճանչնալով Մաք-Մահոնի սահմանագիծը 90·000 քառակուսի քիլոմեթր հող կը պահանջէ Հնդկաստանէն : Հաւանական չի թուիր որ Նեհրու անմիջական պատասխան մը տայ Համայնավար Չինաստանի :

ՆԱՍՐԻ եւ Սէուտ Թագաւոր հաշտուած են ըստ պաշտօնական զեկոյցի մը որ ձայնասփռուեցաւ Մէքքէի կայանէն : Սէուտ Թագաւորը, կը շեշտէ զեկոյցը, կը մաղթէ որ արաբ երկու ժողովուրդներուն միջեւ, բարեկամութեան նոր դարաշրջան մը յաջորդէ Նասր - Սէուտ հանդիպումին :

ԻՐԱՔԻ Ֆայսալ Թագաւորին գոհարները ծախուեցան աճուրդով Լոնտոնի մէջ, 26 միլիոնի : 23 տարեկան սպաննուած արքային կարգ մը անձնական առարկաները աճուրդի չդրուեցան :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ լիկայի ընդհանուր քարտուղարը՝ Ապտէլ Հասունա յայտարարեց թէ Արաբական Լիկան յոյսով կը սպասէ Զօր. Տը Կոլի յայտարարութեան : «Վստահութիւն ունիմ Զօրավարին, աւելցուց Հասունա, եւ զայն կը նկատեմ իբրեւ միակ Ֆրանսացին որ կրնայ բանակցիլ Արաբ երկիրներուն հետ » :

ԱԼՏՕ ՄՈՌՕ, իտալական քրիստոնեայ-դեմոկրատ կուսակցութեան քաղաքական քարտուղարը ճառ մը խօսեցաւ Թրիէնթէի մէջ, Միութեան կոչ մը ընելով շարքայիններուն, ազգային համագումարին բացումին առթիւ (Ֆիռէնցէ) : Քարտուղարը յիշեց կուսակցութեան գլխաւոր նպատակները եւ սկզբունքները, խստօրէն քննադատելով Փիէթրօ Նեննիի հրաւէրը : Այս վերջինը անցեալ շաբաթ կոչ մը ըրած էր քրիստոնեայ - դեմոկրատներուն իր բացարձակ օժանդակութիւնը խոստանալով եթէ անոնք հեռանան աջէն եւ հրաժարին իրենց «գաղափարական անհաշտութենէն » :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ համագերման հարցերու նախարարը յայտարարեց թէ լաւ կ'ըլլար աշխարհի ցոյց տալ որ Դաշնակցային Հանրապետութիւնը պատուաստած է համայնավարութեան դէմ, կրկին արտօնելով համայնավար կուսակցութիւնը :

ԱՅՍՕՐ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ"

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այցելութիւնները եւ փոխայցելութիւնները Մոսկուայէն դէպի Արեւմտեան աշխարհը եւ Արեւմտեան աշխարհէն դէպի Մոսկուա ,պիտի ծառայեն միայն Համայնավար տիրապետութեան ծաւալման :

Արեւմուտքը պէտք է որ ծանօթ լինէր քառասնամեայ Համայնավար կուսակցութեան վարած քաղաքականութեան , այն ատեն պիտի դար այն համոզման թէ Խորհրդային Ռուսիոյ աշխարհակալական ծրագիրը Լենինէն մինչեւ Ստալին եւ մինչեւ Խրուշչեւ, կը մնայ իր ուժին մէջ, տարբեր ճանապարհներով ու տարբեր ուղղութեամբ հասնելու համար իրենց բուն նպատակին : Այցելութիւններով ու փոխայցելութիւններով, քաղցր զրոյցներով ու առատ ճաշերով, Մոսկուայի քաղաքական վարիչներուն հետ, անհնարին է իրական խաղաղութիւն ստեղծել աշխարհի մէջ: Եւ Արեւմտեան ազատ աշխարհի այդ սխալ քաղաքականութիւնն է, Ռուզվէլթի եւ Չըրչիլլի օրերէն մինչեւ մեր օրերը, որ բոլշեւիզմը հասեր է մինչեւ ազատ Եւրոպայի դռները: Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք արեւմտեան պետութիւններու եւ Խորհրդային Ռուսիոյ միջեւ եղած են բազմաթիւ խորհրդաժողովներ, բանակցութիւններ, այցելութիւններ ու առատ ճաշեր, որոնք ապարդիւն անցած են, նկատի ունենալով Մոսկուայի նենգ վարիչներուն աշխարհակալական եւ բռնատիրական ձգտումները :

Կրեմլինի վարիչներու մտայնութեան եւ հոգեբանութեան մէջ ոչինչ կայ փոխուած եւ այսօր: Եւ ներկայ օրերու միջազգային մռայլ քաղաքական կացութեան բուն պատճառը եւ գլխաւոր դերակատարը կը հանդիսանայ Մոսկուան, իր վարիչներով, գլխաւորութեամբ վարչապետ Խրուշչեւի: Անոնք չեն հրաժարած եւ պիտի չհրաժարին իրենց նուաճողական քաղաքականութենէն, միշտ ստեղծելով նոր վէճեր ու նոր մեքենայութիւններ թէ յառաջանալու ու թափանցելու դէպի ազատ աշխարհը եւ թէ միաժամանակ պառակտելու Ատլանտեան Ուխտի 15 պետութիւնները, որ այսօր Մոսկուայի համար աչքի փուշ դարձած են :

Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան կանոնադրութիւնը ստորագրած է ու հաստատած նոյնպէս խորհրդային համայնավար Ռուսիան, բայց խորքին մէջ միշտ Մոսկուայի վարիչներն են, որ արգելք կը հանդիսանան խաղաղ կերպով իրականացնելու անոր սկզբունքները: Այդ կանոնադրութեան մէջ ճշդուած է պարզ եւ որոշ կերպով, մարդկային ինչպէս եւ մեծ ու փոքր ազգերու ու ժողովուրդներու իրաւունքները, առանց ցեղի, կրօնքի, լեզուի կամ քաղաքական խտրութեան: Ըսուած է նոյնպէս, թէ ամէն ազգ եւ ամէն քաղաքացի , պէտք է վայելէ մարդկային բոլոր իրաւունքները եւ ազատութիւնները: Արդ, Խորհրդային Ռուսիան որ մէկ անդամն է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, հաւատարիմ մնա՞ց ու հաւատարիմ կը մնա՞յ այդ Ուխտին , երբ իր երկրին մէջ եւ իր արբանեակ երկիրներուն մէջ քաղաքացին կարօտ է ազատ խօսքի, ազատ մամուլի , ազատ երթեւեկի եւ ազատ արտայայտութեան, եւ Համայնավար կարմիր դրօշին հովանիին տակ ապրող ժողովուրդները , շրջապատուած են երկաթէ պարիսպներով, միշտ ահ ու դողի ու սարսափի տակ: Եւ այսպիսով Մոսկուայի վարիչներն են, որ ամէն տեսակի մութ միջոցներով առիթը կը հանդիսանան շարունակելու պաղ պատերազմը, այդ ուղիով հասնելու համար իրենց բուն նպատակին, այն է միջազգային Համայնավար տիրապետութեան, որ իր հետ պիտի բերէ ստրկութեան ծանր շղթան :

Այցելութիւնները, փոխայցելութիւնները, կամ սիրաբանութիւնները չեն որ պիտի կասեցնեն Համայնավարութեան ծաւալումը աշխարհի մէջ ,այլ ազատ աշխարհի, արեւմտեան պետութիւններու եւ Ատլանտեան Ուխտի միակամ, կտրուկ ու վճռական խօսքը ու խօսքին հետեւող գործը: Ով ականջ ունի թող լաւ լսէ, բոլշեւիկեան ծաւալումը ազգային որեւէ նպատակ չի հետապնդեր, այլ ռուսական բոլշեւիզմին դաժան սկզբունքներու հաստատումը աշխարհի մէջ: Ատոր համար Համայնավարութեան եւ ազատ աշխարհի մէջ տեղի ունեցող հզօր պայքարը դեռ երկար ժամանակ պիտի շարունակուի :

Ժամանակին շատ ճիշդ կը յայտարարէր Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ նշանաւոր դիւանագէտ Լօյտ Ճորճ թէ «այնքան ատեն որ բոլշեւիզմը գոյութիւն ունի լայնածաւալ Ռուսիոյ մէջ, Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ խաղաղութիւն չի կրնար հաստատուիլ: Ազատ կարգերու ստեղծումով եւ ազատ ապրելու միջոցով է, որ աշխարհը պիտի խաղաղի եւ ռուսական բոլշեւիզմը պիտի խորտակուի» :Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ, ինչպէս եւ այլ պետութեանց ղեկավարներու այցելութիւնները դէպի Մոսկուա եւ Մոսկուայի քաղաքական վարիչներու փոխ այցելութիւնները դէպի Միացեալ Նահանգները , Անգլիա եւ այլ երկիրներ, աւելի եւս պիտի ամրապնդեն Համայնավարութեան դիրքը թէ Ռուսիոյ ներսը եւ թէ դուրսը, մասնաւորապէս տասնեակ արբանեակ շղթայուած երկիրներու մէջ: Այս քաղցր ու սիրալիր այցելութիւնները նպաստաւոր քաղաքական վիճակ պիտի ստեղծեն Մոսկուայի վարիչներու համար, խաղաղ կերպով ու խաղաղ ճանապարհով ծաւալումը ու թափանցումը դէպի այն երկիրները, որտեղ մինչեւ այսօր բոլշեւիկները դեռ իրենց կարմիր դրօշի հովանիին տակ չեն առած :

Վարչապետ Խրուշչեւ Վարշաւայի մէջ անկեղծ կերպով կը յայտարարէր թէ « մեր ժողովուրդները հասարակաց մէկ նպատակ ունին, համայնավարութիւնը : Այս նպատակը կը կեդրոնացնէ մեր ամբողջ չահագրգռութիւնը խաղաղութեան հետ ամրապնդման համար եւ մեր կուսակցութիւնը իր գործունէութիւնը կը հիմնէ Մարքսիզմի եւ Լենինիզմի սկզբունքներու վրայ» :Այս յայտարարութիւնը լսելէ ետք իրաւունք ունինք դէպի Մոսկուա բոլոր մեծ ու փոքր այցելողներուն ուղղել մեր սիրալիր բարեւները եւս: Այս այցելութիւնները ու սիրաբանութիւնները պէտք է քաջալերեն եւ խրախուսեն թէ Խորհրդային Ռուսիոյ, թէ արեւմտեան եւ արեւելեան երկիրներու համայնավարները, որոնք միշտ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն յարմար առիթի յառաջանալու եւ ամրապնդելու համար համայնավար վարչապետութիւնը, որովհետեւ արեւմտեան եւ արեւելեան երկիրներու բոլոր համայնավարները կը շարժին Մոսկուայի հրահանգներով ու Մոսկուայի ցուցմունքով :

Արաբական թերթերէն « Աս - Սիասա» իրաւունք ունէր դառնութեամբ գրել թէ· « Արեւմտեանները անմեղ չեն Համայնավարութեան թափանցումին հարցին մէջ : Զինուորական կարգի դաշնագիրներն ու համաձայնութիւնները նպաստեցին Միջին Արեւելքի մէջ Համայնավարութեան տարածման: Եւ փաստօրէն Խորհրդային Միութեան ազդեցութեան թափանցումին պատասխանատուներն են Արեւմտեան տէրութիւնները, Եալթայի եւ Փոցտամի համաձայնութեանցկնքումով»: Իսկ Մոսկուայի ձայնասփիւռը յաճախ կը յայտարարէ թէ «Արեւելեան Եւրոպայի արբանեակ երկիրներու իշխանութիւնները կը ներկայացնեն հարազատ իրենց ժողովուրդները » : Եւ այսպիսով 40 տարիներու ընթացքին Խորհրդային Միութեան եւ Արեւմտեան երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցիչները շատ յաճախ նստան մէկ սեղանի շուրջ, սակայն Մոսկուայի քաղաքական վարիչները միշտ դրժեցին իրենց խոստումը եւ մինչեւ աքաղաղին կանչերը, ուրացան իրենց ստորագրած դաշնագիրները եւ համաձայնութիւնները: Անոնք իրենց ճարպիկ լարախաղացութեամբ, մերթ պատերազմի ըսպառնալիքով, ինչպէս Լենին որ յաճախ կը բացականչէր թէ «Պատերազմը անխուսափելի է», մերթ այցելութիւններով ու սիրաբանութեամբ, այսօր Մոսկուան դարձուցած են «Մեքքէ» արեւմտեան պետութիւններու դիւանագիտական ներկայացուցիչներուն համար, որոնք յաճախակի ուխտի կ'երթան Միացեալ Նահանգներէն ,Անգլիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ :Եւ Խ·Ռուսիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը օգտուելով այս նպաստաւոր քաղաք· կացութենէն, կը կրկնապատկէ ամէն աշխատանք եւ եռանդ , ձեռք ձեռքի տուած օտար երկիրներու մէջ գտնուած օտա՛ր համայնավարներու հետ : Միաժամանակ այս հանդիպումներու եւ այցելութիւններու շնորհիւ կ'ամրանայ վարչապետ Խրուշչեւի քաղաքական վարկը եւ աշխարհի բոլոր համայնավարները զօրավիգ կը հանդիսանան անոր, իր քաղաքական համայնավար պայքարին մէջ : Կը վախնանք թէ այսպիսով Ն· Խրուշչեւ իր նպատակին հասնի :

Վարշաւայի մէջ առանց քաշուելու կը յայտարարէր թէ « Համայնավարները պիտի հանդիսանան դրամատիրութեան գերեզմանաքարները, բայց ոչ ուժով , այլ խաղաղ համակեցութեամբ , եւ այսպէս համայնավարութիւնը պիտի յաղթանակէ եւ դրամատիրութիւնը գերեզման պիտի մտնէ»: 1957 Դեկտեմբերին , Փարիզի Շայիոյի պալատին մէջ Ատլանտեան Ուխտի 15 պետութիւնները որոշեցին ու յայտարարեցին թէ «գերի ժողովուրդներու ստրկութիւնը չի կրնար յաւիտեան մնալ»: Իսկ ամիսներ առաջ Ուաշինկթընի մէջ Միացեալ Նահանգներու նախագահ Այզընհաուըր կը յայտարարէր թէ «անցած են այն օրերը, երբ մեծերը կը կառավարէին աշխարհը »:

Յուսանք եւ սպասենք որ պատմական յայտարարութիւնները մնան իրենց ուժին մէջ եւ խորհրդային համայնավար Ռուսիոյ կարմիր դրօշին եւ մուրճ մանգաղի ծանրութեան տակ հեծող տասնեակ մեծ ու փոքր ազգերը օրին մէկը ազատագրուին :

Գ· ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Դ.

(Դ. եւ վերջին մաս)

Հայկական հանելուկների պատկերաւորման ընդհանուր դրութեան մէջ զգալի տեղ են գրաւում խորհրդանիշները եւ խորհրդանիշներու նշանակութիւն ձեռք բերած կենդանիներն ու առարկաները : Հանելուկներում խորհրդանշանական իմաստ ձեռք բերած կենդանիներից են առիւծը, եզը, ցուլը, կովը, գոմէշը : Դրանք իրենց մէջ մարմնաւորել են հանելուկային առարկայի (բուն նշանակութեան) որակական որեւէ յատկանիշը , որը մեծ մասամբ ընդհանուր եւ վերացական բնոյթ ունի: Վերացական այդ յատկանիշը իր ճշգրիտ դրսեւորումն է գտնում կենդանիների եւ նրանց կատարած որեւէ արարքի միջոցով, որի հետեւանքով էլ հանելուկը ձեռք է բերում պատկերաւորութիւն: Այսպէս, օրինակ․ առիւծը, որ ընդհանուր խորհրդանիշի մէջ առհասարակ եւ հայկական հանելուկներում մասնաւորապէս մարմնաւորում է ուժի, հզօրութեան գաղափարը, մեծ մասում հանդէս է գալիս Թուր, իսկ երբեմն էլ հրացան նշանակող հանելուկներում հետեւեալ ձեւով ․

Փուտ (փտած) փետ փորեցին ,
Ասլանը (առիւծ) մէջ հորեցին :
(Սուր եւ պատեան)

Փուտ փետը փորիմ, ասլանը մէջը խոթիմ: (Թուր, Հրացան) :

ՌԻՇԱՆ

Ա.

Ան ատենն ալ առատ մազերը կը սիրէի ու քովընտի նստած՝ կը դիտէի ձիւնապիտակ ծոծրակին վրայ ժողվուած սեւ թումբը՝ պարտէզին մէջ տեղ տեղ դըրուած կազի լապտերներու լոյսերուն տակ, չքեղ ու անընդհատ ցոլացումով ոսկեզօծ աչքերս յառած կը մնային :

Ինչեր չէին ըսեր ինծի այդ մազերը․ իրենց անմոռունչ կեցուածքը՝ հող, այդ բարձունքին վրայ, պարկեշտ ու վրդովիչ բան մը ունէր :

Հեռուէն՝ նայուածքս կը հետեւէր անոնց շնորհալի շրջագիծին, կամակ ելեւէջներու, ըմբոստ պզտիկ թելերուն , — ըմբոստ՝ որպէս են ամէն պզտիկները, — որոնք սանտրէն փախչելով կը դառնային կ'իյնային վար, զսպանակի գալարումներով :

Քիչ քիչ, մտերմութիւն կը հաստատէի անոնց հետ․ կը ճանչնայի զանոնք, գրեթէ կը խօսէի հետերնին :

Ամէնէն հաճոյալի անակնկալը եղաւ երբ ինծի դարձաւ իր դէմքը․ գեղեցի՞կ․ ոչ հարկաւ․ բայց տարօրինակ կերպով սրտի մօտ ու համակրելի պատկեր մը , [illegible] ու տրտում նայուածքով որ ինկած տեղը կանգ առնելու պէս բան մը ունէր կարծես :

Անո՞ր համար երկար ատեն սեւեռած մնաց վրաս․ չեմ գիտեր․ բայց ինծի այնպէս թուեցաւ որ այդ նայուածքը մանրամասն հետախուզեց զիս․ չափեց, ձեւեց, տեսաւ մանաւանդ զմայլած ու քիչ մը ապշած արտայայտութիւնը աչքերուս: Գոհ երեւցաւ անշուշտ այս քննութենէն, վասնզի ժպիտ մը գծագրուիլը ու աներեւութանալը մէկ եղաւ երեսին սաստիկ կարմրութեանը մէջ, այն վերջալոյսի տարտամ շառաւիղներուն նման որոնք արեւմուտքին մէջ կը հալին՝ համասփիւռ չէկութիւն մը ձգելով հորիզոնին վրայ :

Բ.

Որչափ որ կեցանք այնտեղ՝ անխօս մտերմութեան մը կապերով միացած ըլլացինք սրտերնիս: Տարէց մարդիկ կային իր շուրջը, հայրը, հօրեղբայրները թերեւս, ու անոնց առջեւ, մանաւանդ այն չարահայեաց բազմութեան մէջ, որ այս Մէօհիրտարի պարտէզը կը լեցնէր հիմա, զգուշաւոր դիրքը պահելու ստիպուած՝ չէր կրնար ուզածին չափ սէպ ինծի դառնալ․ բայց գինքը տօչորող յայտնի անհամբերութիւնը կը կարդայի երեսին վրայ, ամէն անգամ որ առիթը գտնէր իմ կողմս նայելու :

Պատանութեան անուրջներուն մէջ եբաղուած, ընդձածուած էակն էր դէմս , խորհրդանշանը իմ բոլոր փափաքներուս, որ հոդ նստած էր, իր անվերլուծելի ձըգողութեանը մէջ:

Ազատ էր ան երեսս չնայելու ու չխընդալու ինծի․ ինչ փոյթ․ Նորէն պիտի սիրէի զինքը, պիտի հետեւէի իրեն ու կապուէի իր յիշատակին․ իր հուզքի անտարբերութիւնը՝ մազի չափ պիտի չխախտէր իմ հաւատքս :

Իսկ հիմա աւելի բախտաւոր էի․ կ'ըզգայի ստոյգ կերպով որ անուշադիր չէր ինծի, ու զիս վրդովող խորհրդածութիւնները՝ իր մտքէն ալ կ'անցնէին :

Երազող ու մտամոլոր կերպարանք մը առած էր անիկա եւ անդադար կը դիտէր ծովը՝ հանդարտ, անծալք սփռոցի մը պէս պարզուած, որուն վրայ լուսինը՝ իր լրումի առատութեանը մէջ՝ աղամանդէ ոստոստուն զոհարներ կը թափէր, մինչդեռ ամառ գիշերին անդորրութեանը մէջ, ծառերը կը կենային մեր շուրջը անշարժ՝ մինչեւ իրենց դողացող սաղարթները : Օդին մէջ՝ ամբողջ անուրջի, վերացումի հրաւէր մը կար կարծես որուն երկուքս ալ անձնատուր կ'ըլլայինք ժամերով :

Գ.

Կէս գիշերին մօտ էր երբ որ բազմութիւնը ցրուիլ սկսաւ․ լուսինը անհետացեր էր․ անոնք ալ ոտքի ելան․ գլխու անհշմարելի շարժում մը՝ որ երկուքիս միայն հասկընալի ըլլալուն համար այնքան աւելի քաղցր բարեւ մը ձեւացուց :

Հեռուէն ուղեկից եղայ իրենց, ու ճամբուն վրայ, մութին մէջ տեսայ իր նազելի գլուխը՝ որ ետին կը դառնար մէկը փնտռելու համար կարծես:

Ցամք ու ղանդաղ քալուածքով մը կ'երթային ու հօրը ձայնը կ'իմանայի մեզ շրջապատող անդորր լռութեան մէջ , խիստ ու հրամայող ձայն մը որ հնազանդութիւն կը պատուիրէր:

Արդէն կը մեղքնայի զինքը․ ինչ կը քաշէր արդեօք խստասիրտ հօր մը ճնշումին տակ․ մեծ ծառի մը անքոյթ հովանիին ներքեւ փթթած ծաղիկ՝ որ քամիի հարուածներուն դէմ պաշտպանուած է անշուշտ, բայց ուզածին չափ արեւին երեսը չի տեսներ․ անդին, ուրիշներ կան , բաց օդին, ձիւնին ու բուքին ձգուածներ, որոնց՝ վտանգները ու վայելքները հաւասարապէս չռայլուած են․ ո՞րն է բախտաւորը սաոնցմէ :

Կը զգամ որ իմս վանդակներու ետին պահուըտող աղջիկ մըն է․ իր վեհերոտ ձեւը այս համոզումը կուտայ ինծի : Ո՞վ է ինքը․ ո՞ւր կը բնակի․ այս հարցումները այնքան աւելի կը յուզեն միտքըս որքան ահա քիչ քիչ կը մօտենան հարկաւ իրենց տունին:

ԶՕՀՐԱՊ

(1 Շար·)

Երկու դէպքում էլ «փուտ – փետ» փոխաբերութեամբ ընդգծուել է սրի պատեանի եւ հրացանի փայտային մասի երկրորդական, չնչին դերը. իսկ դրա մէջ թաղած առիւծի այլաբանութեամբ՝ սրի եւ հրացանի ուժն ու հզօրութիւնը: Նոյն հանելուկը մի այլ վայրում ասւում է անթեղած կրակի վրայ՝ հետեւեալ ձեւով.

Փութ – փութ փորեն,
Ասլանը մէջը հորեն :
(Անթեղած կրակ)

Այստեղ արդէն հանելուկի առաջին մասը՝ համաձայն իր նոր նշանակութեան, էական փոփոխութեան է ենթարկուել, փտած փայտի փոխարէն անցել է «փութ – փութ» փորելը, որ նշանակում է կրակը անթեղելիս շատ մոխիր փորել: Իսկ առիւծի փոխաբերութեամբ դարձեալ նախկին որակն է արտայայտուել, այսինքն կրակի մեծ ուժը: Երկու դէպքում էլ առիւծը հանդէս է գալիս իբրեւ ուժի խորհրդանիշ :

Բայց հայ ժողովրդական հանելուկներում ուժի խորհրդանշանը մեծ մասամբ դրսեւորւում է հայկական միջավայրին հանրածանօթ կենդանիների՝ եզի, ցուլի, կովի եւ գոմէշի միջոցով: Սրանք տարբեր հանելուկներում կամ միեւնոյն հանելուկի տարբեր փոփոխակներում փոխարինում են միմեանց եւ բոլորն էլ փաստօրէն միեւնոյն գաղափարի այլեւայլ մարմնացումներն են : Կարմիր կովը կամ ցուլը ժողովրդական մտածողութեամբ գիտակցւում է իբրեւ տարերային ուժի մարմնաւորում : Այդպէս է նաեւ ժողովրդական հանելուկների մէջ : Կրակի մասին ասւող հանելուկներում, ճնշող մեծամասնութեամբ, կրակը եւ նրա ուժը խորհրդանշական ձեւով դրսեւորուել են կարմիր կովի, ցուլի կամ եզի պատկերներով : Օրինակ.

Կարմիր կով տուն կը բոռայ, սեւ կով՝
դուրս : (Բոց եւ ծուխ)
Կարմիր բուզէն ներս կը բոռայ, սեւ բուզէն՝ դուրս : (Կրակ, ծուխ)

Սրանց մէջ կովի կամ ցուլի բառաչելու միջոցով շեշտւում է կրակի սարսափելի, ահազդու ուժը:

Բերած հանելուկները տարբեր ձեւով տարակայ են նաեւ ուրիշ ժողովուրդների բանահիւսութեան մէջ: Դրանցում կրակ վառած տեղը խոտ չբուսնելու իրական երեւոյթի միջոցով արտայայտուել է կրակի այրող, ոչնչացնող ուժը առհասարակ : Նոյն մտածողութեան արգասիք են նաեւ հետեւեալ ստեղծագործութիւնները, որտեղ բառաչող կարմիր ցուլի կամ կովի կերպարանքով շեշտւում է գետնի մէջ թաղած կարասի գինու ուժի խենթացնող յատկութիւնը :

Գետնի տակին կարմիր բուզէն գոռում ա :
(գինի)
Կարմիր կովը դափի տակին բառաչում ա :
(գինի)

Հրացանի եւ թրի վերաբերեալ ասւող մի քանի հանելուկներ կան, որտեղ այդ մահաբեր զէնքերի հզօրութեամբ խորհրդանշական ձեւով արտայայտուած է ցուլի, գոմէշի եւ եզի պատկերով :

Էն ի՞նչն ա ի՞նչը — կարմիր բուզէն մեբին մտաւ : (Հրացան)
Մի գոմէշ ունիմ, ինքը միջի կոանը,
պոչերը դրսի կոանը : (Թուր)
Իմ հերանց մի եզ ունեն, ինքը գոմն ա մտնում, համա իրա պօզերը չեն մտնում
(Թուր եւ կոթ)

Այսպիսով տեսնում ենք, որ հայկական հանելուկներում ուժի կամ հզօրութեան խորհրդանշաններ են առիւծը, ցուլը, եզը, գոմէշը, կովը, որոնք հանդէս են գալիս զէնքի (թուր, հրացան), կրակի, գինու այդ յատկանիշը պատկերաւոր ձեւով վերարտադրելու համար :

Կովը, բացի ուժի յատկանիշն իր մէջ մարմնաւորելուց, հաւանաբար աւելի մօտիկ ժամանակներում, անասնապահ ժողովրդի մտայնութեամբ, մի ուրիշ իմաստ է ձեռք բերել, որ կապւում է տնտեսական կեանքի երեւոյթների հետ եւ արգասիք է առատ իրապաշտական մտածողութեան :

Ունենք հանելուկների մի շարք, որտեղ կովը, տնտեսական իր կարեւոր դերի պատճառով, դարձել է եկամտաբերութեան խորհրդանիշ ընդհանրապէս :

Կով մը ունիմ կաթ կուտայ, ինքը տուն
չի գա : (Արտ)
Մի կով ունիմ կաթն ա տալիս,
Գիշեր –ցերեկ տուն չի գալիս : (Ծառ)

Երկու դէպքում էլ կովի իմաստը նոյնն է՝ արտի եւ ծառի եկամտատուութեան յատկանիշը :

Հանելուկային առարկաների որոշ յատկանիշներ չափազանց ընդգծելու եւ առաւել պատկերաւոր դարձնելու համար, այլաբանական պատկերի տարրերը երբեմն իրական չափերից այնքան են գերազանցում, որ ընդհանուր պատկերը արտաքնապէս թողնում է անհաւանականի տպաւորութիւն: Օրինակ, ուղտի մեծութիւնը, ահագնութիւնը եւ սապատի կորութիւնը պատկերաւոր ձեւով արտայայտելու համար այն այլաբանուել է այնպիսի սարի հետ, որ լարի ձգումով շարժւում է.

Լարը ձիգ տամ, սարը գա : (Ուղտ)

Չնայած պատկերը առերեւոյթ անհաւանական է, սակայն էապէս իմաստալից է եւ արտայայտիչ: Ինչպէս այս, առաւել եւս ներքոյիշեալ փոփոխակի պատկերը կառուցուած է մեծի եւ փոքրի հակադրութեան վրայ :

— Մազը քաշեմ, սարը գա : (Ուղտ)

Լարի – սարի, մազի – սարի հակադրութեամբ աւելի է շեշտւում ուղտի մեծութիւնն ու պատկերի չափազանցումը :

= Էրկու սար, կը կրծին իրար :
(Ջրաղացաքարեր)

Այստեղ պատկերաւոր չափազանցութեամբ ընդգծւում է ջրաղացաքարերի մեծութիւնն ու աղալու երեւոյթը :

Բերած բոլոր հանելուկային պատկերներն էլ արտաքուստ անհաւանական են, սակայն իրենց ներքին իմաստով միանգամայն իրական են եւ չափազանցուած ու տիպական ձեւով վեր են հանում հանելուկային առարկայի իրական առանձնայատկութիւնները :

×

Հայկական հանելուկների մեծ մասը նկարագրական բնոյթ ունի: Ճիշդ է, նրանք հանդէս են գալիս հարցական զանազան բանաձեւումների հետ առնչուած, սակայն դրանով չեն կորցնում արտաքին աշխարհի առարկաների եւ երեւոյթների որոշ կողմեր նկարագրելու յատկութիւնը: Այս հանգամանքն է, անշուշտ, պատճառը, որ ժողովրդական հանելուկներն իրենց ճնշող քանակով պատմողական են: Բայց հանելուկներ կան, որոնք շեղւում են այս ընդհանուր սկզբունքից եւ դրսեւորւում են ոճարտայայտական այլեւայլ ձեւերի մէջ :

Կուծի մոլլա, էծերը սարան ետըրա,
կյան : (Սանր)

Բայց կոչականով հանելուկները միշտ չէ, որ հրամայական բնոյթ ունեն: Նրանք յաճախ կոչական խօսքի միջոցով արտայայտում են հանելուկ յօրինողի զգացմունքն ու վերաբերմունքը դէպի հանելուկի առարկան, որով խօսքը ձեռք է բերում յուզական շեշտ: Օրինակ.

= Բուխերիկ, ֆու մօր իրիկ, անչամ տփայ, չասա խերիֆ : (Թմբուկ)

Այստեղ թմբուկին հարուածներու առարկայական երեւոյթն արտայայտուել է հանելուկ յօրինողի ենթակայական վերաբերմունքի ձեւով՝ իբրեւ կշտամբանք թմբուկի հասցէին՝ հարուածներն անձայն կրելու համար :

Ոճական համանման երանգ ունեցող ստեղծագործութիւն է նաեւ հետեւեալը.

= Սեւ եզնը, ալուխտ ուտեմ: (Բոլ գաթա), որտեղ գաթա ուտելու պարագան արտայայտուել է իբրեւ անձնական փաղաքշական զգացմունք, որը յուզական բնոյթ է հաղորդել հանելուկին :

= Ալպաստրակ, ֆարէ վաստակ, ֆանի վազա, փոր դարդակ: (Ջրաղաց)

Իսկ այստեղ նկատելի է յօրինողի անձնական երգիծական վերաբերմունքը ջրաղացի քարերի անընդհատ պտոյտի նկատմամբ :

Կայ հանելուկների մի ուրիշ փոքրիկ խումբ, որտեղ որոշ առարկաներ ու երեւոյթներ վերարտադրուած են նրանց իւրայատուկ բնաձայնական բառերի ու արտայայտութիւնների միջոցով :

Հանելուկների մի ուրիշ շարք էլ կայ, որ աչքի է ընկնում հակիրճ պատկերաւորութեամբ: Դրանք մեծ մասամբ երկու բառից են կազմուած՝ որոշիչից եւ որոշեալից, կամ աւելի ճիշդ, մակդիրից եւ գոյականից: Գոյականը, որ միշտ էլ փոխաբերական առումով է վերցրած, աւելի բնորոշ ու ճշգրիտ է դառնում մակդիրի հետ ունեցած կապակցութեան մէջ :

Հայկական հանելուկները ճնշող մեծամասնութեամբ պատկերաւոր գեղարուեստական ստեղծագործութիւններ են: Տարբերուելով գեղարուեստական սովորական պատկերներից, հանելուկները սակայն խիստ մօտենում են փոխաբերութեանց : Ըստ որում այդ նմանութիւնը ժողովրդական հանելուկների համար ոչ թէ օժանդակ արտայայտչամիջոց է, այլ կազմում է նրանց էութիւնը, նրանց ներքին գեղարուեստական առանձնայատկութիւնը :

Հանելուկների փոխաբերական պատկերաւորութիւնը դրսեւորուել է արտայայտչական զանազան հնարանքների՝ համեմատութեան, անձնաւորման, խորհրդանիշի, չափազանցութեան եւ ոճական այլեւայլ արտայայտչաձեւերի միջոցով: Շնորհիւ դրան, հանելուկները դառնում են իւրատեսակ գեղարուեստական պատկերներ՝ առարկայական իրականութեան առանձին իրերն ու երեւոյթները մարդկային հայեցողութեանը ներկայացնելով առարկայական դիպուկ մանրանկարների ձեւով :

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(«Սովետական Գրականութիւն»)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԷՆ Գալուստ եւ Վիրճինիա Թորոսեան քսան հազար տոլար կտակած են Հայ Կրթական Հիմնարկութեան: Յետ մահուան գումարը պիտի դառնայ անձեռնմխելի ֆոնտ մը եւ հասոյթը պիտի յատկացուի Փալանճեան Ճեմարանին Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղացի ծնողքներու կարօտ զաւակներու կրթութեան :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ իրանեան դեսպանին այցելութիւն մը տուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Զարեհ Ա., ընկերակցութեամբ Դրան Եպիսկոպոս եւ Իրանահայութեան նորընտիր առաջնորդ՝ Արտակ Եպիսկոպոսի:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ազգ. Գաւառական Ժողովի ատենապետը եւ Տիկին Միսաք Ազիրեան, Լիբանանի Հայ Օգնութեան Միութեան նուիրած են նոր Սիսի մէջ գտնուող իրենց մեծարժէք մէկ կալուածը, յարակից բոլոր շինութիւններով :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԺԻՇԿ, բժշկական եւ առողջապահական ամսաթերթ թիւ 3 (51) Ե. տարի, Սեպտեմբեր 1959, Պէյրութ, Լիբանան :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

— Թօհաֆ բան, կը մըլտար Մերկերեան Թադէոս աղան, աղէբեկ երկար մօրուքը աճռելով դողդոջուն մատուրներուն մէջ, անհամբերութենէն ոտքերը գետինը զարնելով փողոցի այդ դրանը առջեւ, որ չէր բացուեր, հակառակ մէկէ աւելի բախումներու. էյ, կը շարունակէր մարդուկը ողորմուկ շեշտով մը, աս տունն ասանկ ըլլալու էր մի... ինչ օրեր անցուցինք, ի՜նչ օրեր... մեղք, հազար մեղք...:

Եւ վարանոտ, ուռնակը վերցնելով անգամ մըն ալ ձգեց զայն. հին հաստաբեստ դուռը դղրդաց :

— Օ՜հ, հառաչեց Թադէոս աղա վերջապէս դրան ետին ոտնաձայն մը իմանալով :

Կամացուկ մը, անշշուկ, բացուեցաւ դուռը, եւ մեղրամոմի գոյնով թոմթըռած դէմք մը ծրագրուեցաւ այդ բացուածքին մէջ: Պառաւ մըն էր :

— Ո՞վ կ՚ուզէք, մըլտաց ան հազիւ լըսելի ձայնով :

— Հանըմը :

— Հանըմը հիւանդ է :

— Պէ ճանըմ, պոռաց Թադէոս աղա անհամբերութեամբ, հանըմին հիւանդութիւնը ի՞նչ է որ ատտար երկայն տեւեց :

— Ջիյտեմ, հանըմը հիւանդ է :

— Հանըմին ըսէ որ Թադէոս աղա Մերկերեանն է եկողը. իմ անունս իմանայ նէ կ՚աղէկնայ :

Պառաւը քթթեց իր աղօտ աչքերը :

— Հանըմը հիւանդ է :

Թադէոս աղա շարժում մը ըրաւ դուռը հրելու եւ ներս մտնելու. սակայն անիկա փոխանակ բացուելու, յանկարծ գոցուեցաւ ու այցելուն՝ աչքերը դրան սեւեռած՝ մնաց անանկ, արձանի պէս ,

— Վայ շունշանորդի, հայհոյեց Թադէոս աղա դողդոջուն մատներովը աճռելով մօրուքը, յուզմունքէն տժգոյն, աչքերը գրեթէ թաց: Ինծի, հէ, ինծի, Մերկերեանին, ինծի պէս մարդուն ալ.. հասկցանք, ըսաւ քայլերը ուղղելով փողոցն ի վար, աս կնկանը խելքին քիչ մը դպած ըլլալու է ...

Ու ալ հիմակ երկար թիկնոցին երկու քղանցքները իրարու վրայ ժողվելով՝ Մերկերեան Թադէոս աղան վերյիշեց ամբողջ անցեալը այդ տան, որուն դուռը այդքան բիրտ կերպով գոցուեր էր իր երեսին : Մարկոս ամիրան ինչ չէն, կենցաղասէր, շուայտ մարդ էր, տանը դուռը միշտ բաց, սեղանը յաւէտ տրամադրելի: Կեր, խմէ, ապրէ :

Մերկերեան ամէնէն յամառ, ամէնէն աներես յաճախորդն էր եղած այդ արգաւանդ սեղանին: Ամիրան ոսկին ափով կը նետէր: Առ ուզածիդ չափ :

— Ինչ օրեր էին, պէ, կը մըլտար մարդուկը՝ իր յուշքերուն մէջ թաղուած՝ Հ.. գիւղին ծամածուռ սալարկներուն վրայէն անցնելով իր մսկոտ, ինքնամփոփ երեւոյթովը: Ինչ օրեր էին... մարդ ամիրա ըլլալէն ետքը ասանկը ըլլալու է: Մերկերօխլու կ՚ըսէր մէյ մըն ալ բերնէն կը հանէր... չէնք շնորհք ամիրային աչքին լուսն էի... էյ շատ աղէկ, կ՚եզրակացնէր մարդուկը, յանկարծ կանգ առնելով փողոցին մէջ եւ ֆէսը մինչեւ ընքուիները վար քաշելով, ամիրայի մը աչքին լոյսը եղեր, տարիներով անոր հետ ծունկ ծունկի, աս ամիրային տունէն վռնտուէ ... ծօ աս ըլլալի՞ք բան է, կը պոռար :

Ծերուկը լռեց. ու կատաղօրէն սկսաւ արագ արագ քալել, իր ակռապլէկ բերնէն մերթ աս խօսքը միայն թոցնելով սուլիչի մը պէս .

— Ինծի վռնտել, հէ ...

Ու միեւնոյն թափով ներս մտաւ եկեղեցիին դռնէն եւ շունչը խորհրդարանը, լայն թիկնաթոռի մը մէջ առաւ :

Հոն, սակայն, կատաղութեան նոր ու աւելի բուռն տագնապ մը գրեթէ պահ մը կանանչցուց մարդուկին երեսի ալիքաւորուած մաշկը :

— Ծօ, ես, պոռաց, ես, Մերկերեան, Թաղական խորհուրդին տասնըհինգ տարուան գանձապահը, վռնտուիմ ...

Ժամկոչը, կապոյտ շալվարով կոնճ կարմրայտ գաւառացի մը, որ թաղական էֆէնտիին ետեւէն եկած՝ դուրսը կը սպասէր, դրան մէջ երեւցաւ՝ ծունկ բարեւ:

— Հրամմեցէք, աղաս, ինծի՞ կանչեցիք ...

Մերկերեան, ինքնաշարժօրէն, ոտքի ելաւ, ուժգնութեամբ քալեց մինչեւ դուռը՝ ապահովապէս ապտակելու համար այդ յանդուգնը որ իր էն անձկալին րոպէներէն մէկը վրդովել կուզար այդպէս. բայց քայլ մը մնացած՝ հիասթափ, կեցաւ .

— Գնա բանդ, ծօ, քեզ կանչող չեղաւ, խըմպլ, պոռաց :

Մարդը, ահաբեկ, ետ քաշուեցաւ եւ դուռը գոցեց.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

Պ. Ստեփան Իսպէնչեան, Օր. Անայիս Իսպէնչեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Իսպէնչեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մանիկեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Իսպէնչեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Իսպէնչեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Աննիկ եւ Օր. Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Արսլանեան եւ զաւակը, Ֆրէնկեան, Քէշիշեան, Ճրճրեան, Աշըգեան, Պահտիարեան, Հաալըճըեան, Տէյիրմէնճեան, Արսլանեան ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, զարմիկին, փեսին եւ ազգականին

ԱՐԱՄ ԻՍՊԷՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 14–ին, 60 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի՝ (Սեպտ. 16) ժամը 3ին, իր բնակարէնը, 5 Րիւ Մոռքիյէ, Կրընոպլը :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թուֆանեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թուֆանեան իրենց մօրեղբօր Գառնիկ Մանիկեանի (Կրընոպլը) մահուան տխուր առթիւ կը նուիրեն չորս հազար ֆր. Մշակոյթի Տան եւ հազար ֆրանք «Յառաջ»ի :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն երկիւղածութեամբ կը խոնարհի ընկեր Գ. Լազեանի շիրիմին առջեւ եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ «Յուսաբեր»ի եւ ողբացեալ ընկերոջ ընտանիքին :

×

Հ. Յ. Դ. Պանեօ–Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէն կ'ողբայ վեթերան ընկեր Գ. Լազեանի անդարմանելի կորուստը ու ցաւակցութիւններ կը յայտնէ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան եւ իր ընտանեկան պարագաներուն :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցին արձանագրութիւնները կը սկսին այս Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12, ուսուցչութեամբ Տիկին Հազարեանի :

26, RUE DES CONVALESCENTS

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15էն սկսեալ :

Ծնողքներէն կը խնդրուի չթերանալ իրենց պարտականութենէն եւ սկիզբէն ղրկել իրենց զաւակները, դասաւանդութեան կանոնաւորութեան համար : Նորեբու արձանագրութիւնը կը կատարուի միաժամանակ՝ ուսուցիչին կողմէ :

Կրթական մարմին

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարկէն Սիւնի խումբին կողմէ, այս Շաբաթ, ժամը 20էն մինչեւ լոյս, Փերկոլայի շքեղ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ՝ Ֆրէտ Պոլի նուագախումբին :

Ջանազան անակնկալներ, ճոխ եւ առատ պիւֆէ :

Հասոյթը պիտի յատկացուի ժողովասրահի նորոգութեան : Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի ընկերներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ղազարոս Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Աղասի Խաչատուրեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ Սարաֆեան)

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 11ին եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի 14 Սեպտեմբերին Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը :

×

Որբերու Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ա. Համբարձումեանէ տասը հազար Ֆր. Օր. Զիլինկիրեանի ամուսնութեան առթիւ :

×

Կեդր. Կրթ. Յանձնաժողովը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Պ. Յարութիւն Արըճեան իր քրոջ մահուան առթիւ երկու հազար ֆրանք, Տէր եւ Տիկ. Մարտիրոս Պօյաճեան որբ. Տիգրան Աչըքկէօզեանի մահուան առթիւ երեք հազար ֆրանք : Այրի Տիկին Արմենուհի Գըլըճեան Պ. Օննիկ Պէրպէրեանի մահուան առթիւ 500 ֆրանք :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի՝ Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտ : Երկրորդ դասաւանդութիւնը կը կատարուի՝ Շաբաթ իրիկուն, ժամը 6ին, Ս. Սահակ –Մեսրոպ սրահին մէջ :

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի կ'ունենան Հոկտեմբեր մէկի առտուն՝ ժամը իննէն սկսեալ :

Յարգելի ծնողքներ, վարանումը աններելի յանցանք է Ազգ. ոգիին հանդէպ, առաջին օրն իսկ արձանագրել տուէք ձեր զաւակները՝ եթէ կ'ուզէք որ անոնք սիրեն մեր մայրենի լեզուն, ազգն ու հայրենիքը : Սթափեցէք՝ քանի դեռ ուշ չէ :

Մեր դասընթացքին ուսուցիչն է Պ. Լահրամ Մխթիք :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ Սեպտեմբեր 21

Ծնողքներուն բացառիկ դիւրութիւն մը ընծայելու համար, արձանագրութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ վերամուտին օրը :

Collège Arménien S. Moorat
26, Rue Troyon - SEVRES (S. & O.) Tél. OBS. 18-28

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են : Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, Հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ– տիւ Նօր, Լը Րէնսի :
Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողքները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

ԼԻՈՆԻ Հայկազեան վարժարանի բացումը տեղի պիտի ունենայ այս Հինգշաբթի օր :

Կը խնդրուի ծնողքներէն նոյն օրը ղրկել իրենց զաւակները վարժարան :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ, տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959, ժամը երեքին :

Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Նկատի ունենալ այս թուականը :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ – Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

19 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկերական ընդհ. ժողով՝ Ահարոնեան Ակումբին մէջ :

20 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ ենթակոմիտէն եւ Թաթուլ խումբը :

Կէս օրէ վերջ ժամը 15ին Կարտանի Նիկոլ Դումանի խումբը :

Իրիկունը ժամը 9ին, Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն եւ Ընկեր Կարօ խումբը :

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը :

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ :

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը :

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը :

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Le Club

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	Ֆր. մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	Ֆր. մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք: Հատը 20 փր.

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — JEUDI 17 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8597 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4398

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿՆԱՒՈՐԷՆ ԱՌԱՋ ԵՐԿՐԱՒՈՐԸ

Խրուշչեւի Ամերիկա այցելութիւնը, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան 14րդ ընդհանուր ժողովին բացումը, գօրավար Տը Կոլի այնքան սպասուած յայտարարութիւնը Ալժերիոյ մասին եւ Նեհրուի ճամբորդութիւնը դէպի Քապուլ ու Թեհրան կը կազմեն շաբթուան քաղաքական գլխաւոր դէպքերը :

Այս բոլորին վրայ կը տիրապետէ սակայն խորհրդային լուսնիկին յաղթանակը, որ ըստ մասնագէտներու, մեծ յաջողութիւն մըն է եւ զրաւական մը՝ գիտութեան նորագոյն նուաճումներուն :

Տեղական թերթ մը սրամտօրէն գրել կուտար թէ Խրուշչեւ Ուաշինկթըն կ'երթայ ... լուսնի ճամբով : Խորհրդային հրթիռը իրմէ առաջ լուսին հասաւ, զարմացնելով Ամերիկացիները, որոնք կը յուսային իրենք զարմացնել Մոսկուայի մենատէրը, անոր ցոյց տալով Միացեալ Նահանգներու նուաճումները ճարտարարուեստի եւ գիտութեան զանազան մարզերուն մէջ :

Խրուշչեւ աւելի խորամանկ շարժեցաւ՝ կանխելով Ամերիկացիները : Այժմ առանց բառերը ծամծմելու իր խօսելիք «սրտաբաց» ճառերով կը յուսայ սիրաշահիլ ամերիկեան քաղաքացիներու համակրութիւնը :

Տարակոյս չկայ, որ Այզընհաուըրի հետ իր գլուխ գլխի խօսակցութիւնները պիտի փարատեն շատ մը թիւրիմացութիւններ եւ պիտի մեղմացնեն ջիղերու պատերազմը :

Ամերիկացի առեւտրականներ եւ գործի մարդիկ պիտի չահագործեն ներկայացած առիթը՝ իրենց քսակը պարարտացնելու համար :

Զինաթափութեան համար տարիներէ ի վեր ջուր ծեծող խորհրդաժողովները պիտի ուզեն ի վերջոյ դրական արդիւնքի մը յանգիլ :

Հակամարտ ճակատները պիտի կրնան հաւանաբար համաձայնութեան մը գալ՝ սանձ մը դնելու համար զինարշաւին, որ նոր աղէտի մը սպառնալիքին տակ կը պահէ մարդկութիւնը :

Արդիական նոր զէնքերով սահմաններ գոյութիւն չունին այլեւս :

Օդանաւերը արդէն իսկ ջնջած էին սահմանագլուխի գաղափարը :

Այժմ օդէն վերջ, հիւլէական զէնքերը ջնջած են նաեւ ցամաքային ու ծովային սահմանները :

Միջազգային մամուլը նոր դարաշրջանի մը մասին կը խօսի արդէն : Դարաշրջան՝ մը, որ սահմանները բառնալէ ետք նաեւ վերջ պիտի տայ ազգայնութեան գաղափարին ...

Տակաւին շատ կանուխ է ատոր հասնելու համար :

Մարդկութեան համար գիտութեան նուաճումներէն, եւ դէպի երկինքի արբանեակներն ու մոլորակները հրթիռներ ղրկելէն առաջ՝ անհրաժեշտ է երկրի «արբանեակ»ներուն տալ ազատութիւն : Մարդավայել կեանք : Ու մարդկութեան՝ խաղաղութիւն :

Խրուշչեւ կրնա՞յ ազատութիւն պարգեւել կարմիր բռնակալութեան ենթակայ ժողովուրդներուն : Կրնա՞յ բարձրացնել անոնց ապրուստի մակարդակը : Կրնա՞յ ապահովել խաղաղութիւնը :

Եթէ այո՛, այն ատեն է միայն, որ լուսնիկները կրնան արժէք մը ներկայացնել :

Մինչ այդ խանդավառութեան շրջանը անցնելէ վերջ, մարդիկ աւելի պաղարիւն կերպով պիտի մտածեն երկնաւորէն աւելի երկրաւոր ցաւերու մասին :

Ո՞վ պիտի տայ անոնց դարմանը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ ՀԱՍԱՒ

ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ՈՒՆԵՑԱՒ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՀԵՏ

Լունիք Բ.ի լուսին հասնելէն քիչ ետք, Խորհրդ. Միութեան Թիւ Մէկը հասաւ Ուաշինկթըն, նախատեսուած ժամուն : Օրուան ընթացքին յայտարարուած էր թէ հակառակ հովերը պատճառ պիտի ըլլային որ օդանաւը մօտ ժամ մը յապաղում ունենայ, բայց ի վերջոյ, Թուփոլեւ 114, ամերիկեան ժամով 12.29ին իջաւ Ուաշինկթընի օդակայանը : Սեւ նոր գդակ մը հագած, սեւ գլխարկ մը ձեռքը, ճերմակ մետաքս շապիկ մը, բաց կապոյտ փողկապ մը եւ գդակին օձիքին վրայ ընկերվարական աշխատանքի հերոսներուն երկու աստղերը, Խրուշչեւ մուտք կը գործէր ազատ աշխարհ : 300 լուսանկարիչներ եւ շարժանկարի թղթակիցներ կը սպասէին այս պատմական վայրկեանին : Այզընհաուըր եւ Խրուշչեւ յառաջացան եւ թնդանօթի առաջին հարուածին հետ հրնչեց խորհրդային փառերգը, որուն յաջորդեց ամերիկեանը :

Շքախումբը մեկնեցաւ օդակայանէն եւ մինչեւ խորհրդային վարչապետին Ուաշինկթընի բնակավայրը, — Պլէր Հաուզ, անցաւ 200.000ի հասնող բազմութեան մը առջեւէն :

Այդ բազմութիւնը լուռ էր, ողջունելու չէր եկած, հետաքրքիր էր պարզապէս : Ոստիկանութիւնը դժուարութիւններ չունեցաւ Խրուշչեւի թշնամիներուն հետ, բոլոր ցոյցերը լուռ էին, եւ ցուցարարները զուսպ :

Երկուշաբթի իրիկուն մօտ վեց հարիւր հոգի հաւաքուած էին բացօթեայ, Ուաշինկթըն, բողոքական աղանդի մը հրաւէրով, լռելեայն բողոքելու համար : Բազմաթիւ եկեղեցիներու մէջ մասնաւոր աղօթքներ արտասանուած են : Նիւ Եորքի մէջ հունգարական եկեղեցի մը ամբողջ սեւով ծածկուած է եւ այդպէս պիտի մնայ Խրուշչեւի ամբողջ այցելութեան ժամանակ : Մէնֆիզի եւ Լիթլ Ռոքի մէջ կաթողիկէ կղերը որոշեց ամէն օր, ահազանգ հնչեցնել տալ :

Այզընհաուըր առաջնորդելէ ետք Խրուշչեւ եւ ընտանիքը, մեկնեցաւ Սպիտակ Տուն : Մտերիմ ճաշէ մը ետք, Խրուշչեւ ընդունեցաւ ՄԱԿի ամերիկեան ներկայացուցիչը՝ Քապոթ Լոճ որ իրեն պիտի ընկերանայ ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին : Խորհրդային վարչապետը ապա Սպիտակ Տուն գնաց ուր առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ նախագահին հետ : Այս տեսակցութենէն անմիջապէս ետք, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որուն մէջ կը շեշտուի .— «Նախագահը եւ խորհրդային վարչապետը, անցեալին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները եւ ընդհանուր գիծերու մէջ, մտքերու փոխանակութիւն մը ունեցան, միջազգային կացութեան շուրջ : Համաձայնեցան իրենց ապագայ խօսակցութեանց ձեւին վրայ որոնք տեղի պիտի ունենան խորհրդային վարչապետին ամերիկեան շրջապտոյտէն ետք, եւ պիտի շօշափեն բոլոր նիւթերը : Այս նպատակով մտադիր են իրար հանդիպելու Քէմփ Տէյվիտ Ուըրբաթ գիշեր Սեպտեմբեր 25էն մինչեւ Սեպտեմբեր 27 ցերեկին : Առաջին խօսակցութեանց մթնոլորտը անկեղծ եւ բարեկամական եղած է, հասկնալի է նաեւ որ վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին այս ոգիով որպէսզի լաւագոյն հասկացողութեան մը միջոցները գտնուին » :

Երկրորդ զեկոյց մը կը հրատարակուէր, նոյն ժամանակ, արտաքին նախարարներու հանդիպումին մասին .— «Արտաքին նախարարները պիտի տեսակցին Չորեքշաբթի օր մտքերու փոխանակութիւն մը ունենալու համար Խրուշչեւի եւ Այզընհաուըրի ապագայ խօսակցութեանց մասին » :

Նոյն իրիկունը, Սպիտակ Տան մէջ 100 հոգինոց ճաշ մը տեղի կ'ունենար, նախագահին եւ վարչապետին շուրջ հաւաքուած էին խորհրդային եւ ամերիկացի քաղաքական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ : Ճաշէն ետք, երաժշտական երեկոյ մը տեղի կ'ունենար, եւ Խրուշչեւ առիթը կ'ունենար լսելու ամերիկեան ժողովրդական երգեր :

Չորեքշաբթի առաւօտ վարչապետ Խրուշչեւ պիտի այցելէր Մարիլանտի հողագործական կայանը : Ցերեկին Խրուշչեւ ճաշի հիւրն էր «Նէշընըլ Փրէս Քլըպի» ուր թէ՛ ճառ պիտի խօսէր, թէ՛ հարցումներու պիտի պատասխանէր : Կէսօրէն ետք, Խրուշչեւ կառքով պիտի պտըտէր Ուաշինկթըն եւ թէյ պիտի առնէր ծերակոյտի արտաքին յանձնախումբի անդամներուն հետ :

Չորեքշաբթի իրիկուն, Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատունը ճաշ մը կազմակերպած էր ի պատիւ նախագահին եւ տիկին Այզընհաուըրի :

× Նէշընըլ Փրէս Քլըպը կը գտնուի շէնքի մը 13րդ յարկը, որուն զանազան յարկերը վարձուած են ամէն տեսակ գործերու : Նոյնիսկ խանութ մը կայ, որուն առջեւէն պիտի անցնի խորհրդային վարչապետը : Ցուցափեղկին մէջ, ռուսերէն գրուած է .— լաւագոյն փուռեան Ամերիկա կը պատրաստուի :

× Վարչապետ Խրուշչեւի բնակած տունը, Պլէր Հաուզ, հին տուն մըն է, 100 տարի առաջ շինուած որ սահմանուած է կառավարութեան հիւրերը ընդունելու, այն թուականէն ի վեր երբ Պլէր ընտանիքը զայն նուիրեց արտաքին նախարարութեան :

× Սպիտակ Տան դիւանները պրպտելով, երեւան ելաւ որ Սպիտակ Տունը 1880էն ի վեր առիթ չէ ունեցած ընդունելու իշխանութեան գլուխ գտնուող ռուս մը : Այդ թուականին ընդունած է Աղեքսանդր Գ.ի եղբայրը՝ դուքս Ալէքսիս : Բայց ոչ մէկ նախընթացը կայ ամբողջ ընտանիք մը հիւրասիրելու դէպքին :

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԵՐԸ

Նախագահ Տուայթ Այզընհաուըր բարի գալուստի ճառ մը խօսեցաւ որուն մէջ յոյս յայտնեց թէ Խրուշչեւի եւ իր ընտանիքին այցելութիւնը Ամերիկա հետաքրքրական եւ օգտակար պիտի ըլլայ : Նախագահը աւելցուց .— « Հաճոյքով կը մտաբերեմ այն խօսակցութիւնները զորս պիտի ունենանք : Հակառակ որ ուրիշ երկիրներու վերաբերող հարցերու մասին բանակցութիւններ պիտի չվարենք, կը յուսամ որ մտքերու անկեղծ փոխանակութիւն մը պիտի ունենանք որ պիտի օժանդակէ լաւագոյն հասկացողութեան մը, միջազգային առկախ հարցերու շուրջ :

« Ձեր այցելութեան ժամանակ առիթը պիտի ունենաք ճանչնալու Ամերիկան, մեր հիմնարկութիւնները, մեր փարքերը եւ ծանօթանալու մեր ժողովուրդին : Պիտի տեսնէք որ ամերիկացի ժողովուրդը ինչպէս ձեր ժողովուրդը կը փափաքի ապրիլ արդարութեան վրայ հիմնուած խաղաղութեան մէջ : Ձեզ կը վստահեցնեմ որ Միացեալ Նահանգները ոչ մէկ թշնամական տրամադրութիւն ունին, ոչ մէկ ժողովուրդի հանդէպ, հողային ոչ մէկ պահանջ ունին եւ ոչ ոքի վրայ իշխել կ'ուզեն : Կը յուսամ որ երբ համոզուիք այս իրողութիւններուն մեր ժողովուրդին մասին, լաւագոյն հիմ մը կրնայ ստեղծուիլ որուն վրայ կրնանք նկատի առնել մեզ բաժնող բոլոր խնդիրները :

« Ի վերջոյ, մեր հասարակած նպատակակէտը պէտք է ըլլայ միշտ՝ արդար, տիեզերական եւ տեւական խաղաղութիւն մը : Այս ոգիով է, պարոն վարչապետ, որ ձեզի բարի գալուստ կը մաղթեմ Ուաշինկթընի եւ Ամերիկայի մէջ» :

Նախագահ Այզընհաուըրին պատասխանելով, վարչապետ Խրուշչեւ ըսաւ .— « Ձեզի եկանք բաց սրտով եւ լաւ տրամադրուած : Խորհրդային ժողովուրդը կ'ուզէ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ ապրիլ ամերիկացի ժողովուրդին հետ : Ոչ մէկ բան կ'արգիլէ որ մեր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բարգաւաճին այնպէս ինչպէս լաւրացիներու յարաբերութիւնները : Խորհրդային եւ ամերիկացի ժողովուրդները կռուեցան կողք կողքի հասարակաց թշնամիին դէմ, որուն կռիւը կոտրեցին : Խաղաղ պայմաններու մէջ աւելի եւս պատճառներ եւ կարելիութիւններ ունինք բարեկամական գործակցութեան մը մեր երկու երկիրներու միջեւ » :

Խորհրդային վարչապետը ապա, ծանրացաւ խորհրդային նուաճումներուն վրայ եւ յայտնեց թէ հիւլէական ուժը խաղաղ նպատակներու պէտք է գործածուի : Վարչապետը իր ճառը վերջացուց լաւագոյն մաղթանքներ ընելով ամերիկացի ժողովուրդին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Սելվին Լոյտ Ամերիկա հասնելով հերքեց մամուլին հրատարակած այն լուրը որուն համաձայն, Լոնտոնի մէջ ինք յայտարարած ըլլար թէ խորհրդային հրթիռին լուսին հասնիլը շատ կարեւոր բան մը չէ : Ծանօթ է որ բրիտանացի նախարարին վերագրուած այս յայտարարութիւնը մեծ զարմանք պատճառած էր եւ լոնտոնեան աշխատաւորական մամուլը խստօրէն յարձակած էր Լոյտի վրայ : Սթար թերթը նոյնիսկ կը խորագրէր .— «Պ. Լոյտ արդեօ՞ք երեւցածին չափ ապուշ է » :

ՄԱԿի ընդհ. ժողովի 14րդ նիստը բացուեցաւ, բայց Խրուշչեւի Ամերիկա ճամբորդութիւնը շուքի մէջ ձգած է այս դէպքը :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը իր պաշտօնին գլուխը անցնելով յայտարարութիւն մը ըրաւ, խորհրդային դեսպանին ներկայութեան : Տոքթ. Լիւպքէ պահանջեց Արեւելեան Գերմանիոյ 17 միլիոն Գերմանացիներուն ազատագրումը, շեշտելով .— «Որքան ծանր ըլլայ ճնշումը այնքան աւելի զօրաւոր կ'ըլլան ազատութեան եւ միութեան բաղձանքները » :

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը Սէնի եւ արտաքին նախարարը՝ Փելլա պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի տան Թուրքիոյ : Այս ճամբորդութեան առթիւ կրկին կը խօսուի Միջերկրական Ուխտի մը մասին, որ Անգարայի կառավարութեան բաղձանքն է :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը Մաք Միլըն շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկեց Խրուշչեւի, խորհրդային լուսնային յաջողութեան առթիւ :

ԿԻՊՐՈՍԻ հարցը միշտ կը զբաղեցնէ յունական քաղաքական շրջանակները : Զօր. Ղրիվաս յայտարարեց թէ հակառակ իր անձնական համոզումներուն պատրաստ է ընդունելու Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնութեանց տրամադրութիւնները բայց անոնցմէ զատ ոչ մէկ զիջում պիտի ընդունի Թուրքերուն ի նպաստ : Մակարիոս արք. ցարդ չէ ընդունած Ղրիվասի տեսակցութեան հրաւէրը :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կ'առաջարկէ որ միջազգային ժողով մը գումարուի Լաոսի խնդիրը ուսումնասիրելու համար : Այս ժողովին պէտք է մասնակցին 1954ի Ժընեւի ժողովին անդամները :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՔ ՆՈՐԵՐՈՒՆ

Նորերը – երիտասարդներն են, իսկ նորագոյնները – պատանիները: Հիները կամ երէցները երէկն են, անցեալը: Նորերը եւ նորագոյնները վաղն են, ապագան: Ամէն ժողովուրդ հետամուտ է պատրաստելու ոչ թէ երէկը, որ ապրուած վերջացած է, այլ վաղը, որ պիտի ապրուի դեռ եւ որուն կը նայինք անձկութեամբ:

ՅՈՅՍԸ, այս է ապագան: Կամ վահանին վրայ, կամ վահանին տակ: Կամ դէպի առաջ, կամ դէպի ետ: Երանի անոնց, որ առաջ կ'երթան: Վայ անոնց, որ ետ կ'երթան:

Մենք ալ կ'ուզենք անշուշտ, որ մեր նորերը առաջ երթան: Բայց կ'ուզենք նաեւ, որ իրենց ետեւի կամուրջները չքանդեն: Չմոռնան անցեալը: Օգտուին փորձառութենէն, զոր հիները կրցած են ձեռք բերել քրտինքով կամ արիւնով:

Անցեալ չունեցող ժողովուրդները դժուար թէ ապագայ ունենան:

Մեր հայրերն ու նախահայրերը անբաւ հարստութիւն մը ձգած են մեզի իբրեւ ժառանգութիւն: Հայրենիք ստեղծած են, պատմութիւն ստեղծած են: Մշակոյթ ստեղծած են: Այս բոլորը մենք պատրաստ գտանք: Պատրաստ պիտի գտնեն նաեւ մեզմէ վերջինները:

Սակայն իմաստութիւն չէ դրամագլուխը «ուտել»: Անհրաժեշտ է, որ մեզի փոխանցուած դրամագլուխին վրայ մենք ալ բան մը աւելցնենք մեր կողմէ: Սնանկութեան առաջին հանգրուանը դրամագլուխ «ուտել»ն է: Երկրորդ հանգրուանը անոր վրայ բան մը չաւելցնելն է:

Մեր նորերը, դժբախտաբար, յաճախ առիթ իսկ չեն ունենար գոնէ ծանօթանալու, եթէ ոչ հմտանալու, իրենց հայրերուն ու նախահայրերու «արուեստի գործերուն»: Չեն գիտեր, թէ ինչ ունինք մենք մեր գանձարանին մէջ: Թէ մինչեւ ուր կրցած է բարձրանալ կամ մինչեւ ուր կրցած է իջնել մեր մշակոյթը:

Այս անգիտութիւնը մասամբ դարմանելու համար մեր թերթերը ատեն – ատեն «հին էջեր» կը հրատարակեն: Նորերը ոչ ժամանակ ունին, ոչ առիթ, ոչ ալ թերեւս տրամադրութիւն՝ փնտռել գտնելու այդ էջերը վաղուց մոռցուած թերթերու կամ պարբերականներու մէջ: Մեր հրատարակչականները կամ ձեռներէց մարդիկ նոյնպէս հետամուտ են փրկելու մեր հին գրողներն ու անոնց գործերը գերութեան իրենց ճակատագրէն: Խորենացի կը հրատարակեն, Եղիշէ կը հրատարակեն, Փաւստոս կը հրատարակեն, Սայաթ Նովա կը հրատարակեն, Սիամանթօ եւ Վարուժան կը հրատարակեն, որպէսզի նորերը հնարաւորութիւն ունենան ծանօթանալու այս մարդոց անձին ու գործին:

Այս ուղղութեամբ անգնահատելի աշխատանք կատարուած է ու կը կատարուի մանաւանդ Հայաստանի մէջ:

Մենք ալ, ուրիշներու պէս եւ ուրիշներու կարգին, հրատարակած ենք եւ պիտի շարունակենք հրատարակել հիներու եւ հնագոյններու գործերը, որոնք յաճախ անկշռելի արժէք ունին:

Որո՞ւ համար կը հրատարակուին բոլոր այս գործերը. երէցներո՞ւն համար. ոչ, այլ նորերուն եւ նորագոյններուն համար, որոնք պահակի դեր մը կը կատարեն այսօր մեր գրականութեան սահմաններուն վրայ եւ անշուշտ իրենց յետնորդներուն պիտի փոխանցեն ինչ որ ժառանգած են իրենց նախորդներէն:

Սկսանք հրատարակել գրեթէ անծանօթ մէկ էջը մեծարժէք գրագէտի մը՝ Լեւոն Բաշալեանի, որ 70 – 80 տարի առաջ յաղթական մուտք մը գործեց մեր գրական անդաստանին մէջ, բայց որ անփառունակ նահանջով քաշուեցաւ գիրքերու աշխարհէն, իր վերջին օրերուն հազիւ քանի մը տարի միայն վերստին փորձելու համար գրագէտի իր անժխտելի տուրքերը:

Իր այդ փորձին մէջ, «Թրքահպատակի մը արկածները մեծ պատերազմի ատեն» խորագրին տակ, այս մեծարժէք գրագէտը կը գրէ.

«Քանի – քանի անգամ ճամբորդած եմ Սկանտինաւեան երկիրները եւ կը կարծեմ, թէ արդի քաղաքակրթութեան գագաթնակէտին վրայ կը գտնուին անոնք, մանաւանդ Շուէտը: Մարդկային բարձրագոյն առաքինութիւնն ունին նախ, ան՝ որուն մէջ կը բովանդակուին բոլոր միւս բարեմասնութիւնները, — մաքրութիւնը: Ամէն բան մաքուր է հոն, եւ ամէն մարդ մաքուր է»:

Կրնանք ըսել, թէ քաղաքակրթութիւնը հարաւէն սկսաւ, բայց ետքէն «գաղթեց» դէպի հիւսիս: Հիւսիսը դեռ անծանօթ աշխարհ մըն է մեզի համար: Գիտենք սակայն, որ հին Ատտիկէն, Փիւնիկէն, Հռոմը, ատեն մը ուսուցիչ ըլլալէ ետք, Խորենացիի բառով՝ «մայր եւ դայեակ» ըլլալէ ետք մարդկային քաղաքակրթութեան, հիմա սկսած են իրենց տեղաշարժը դէպի հիւսիս:

Ուսանելի դաս մը կայ Բաշալեանի հաստատումներուն մէջ: Նախ՝ սա.— Մարդկային բարձրագոյն առաքինութիւնն է մաքրութիւնը: Ապա՝ միւսը.— Այդ առաքինութեան մէջ կը բովանդակուին բոլոր միւս բարեմասնութիւնները:

Այստեղ՝ խօսքը Ֆիզիքական, այսպէս կոչուած՝ «նիւթական» մաքրութեան մասին է: Մենք հիմա մտովի կ'ընդարձակենք այս «բարձրագոյն առաքինութեան» սահմանները եւ կ'ըսենք.— Եթէ Ֆիզիքական մաքրութիւնը այսքան բարձր առաքինութիւն մըն է, նոյնիսկ բարձրագոյն առաքինութիւնն է, ի՞նչ պէտք է ըլլայ միւս մաքրութիւնը, հոգեկանը:

Ֆիզիքական մաքրութիւնը կ'ուսուցուի. հոգեկան մաքրութիւնը չուսուցուիր, այլ միայն կը ժառանգուի կամ կը ներշնչուի:

Ուրիշ խօսքով՝ եթէ առաքինի մարդ մըն է Ֆիզիքապէս մաքուր մարդը, ապա ուրեմն առաքինագոյնն է հոգեպէս մաքուր մարդը:

Կիրքը փոթորիկի կը նմանի: Կիրքի ատեն տրամաբանելը փոթորիկի ատեն առագաստ պարզելու կը նմանի: Հոգեկան մաքրութեամբ օժտուած մարդը փոթորիկի չի բռնուիր երբեք: Ոչ կը գռեհկանայ, ոչ կը ստորնանայ: Ոչ կը քծնի, ոչ կը բամբասէ:

Հոգեկան մաքրութիւնը ուրիշ անուն մը ունի, — ազնուութիւն: Առիթով մը, տարիներ առաջ, հարցուցինք մեր երէց ընկերոջ՝ Լիպարիտ Նազարեանի.— Ի՞նչ է ազնուութիւնը, ընկեր Լիպարիտ:

Մեր բազմաշնորհ ընկերը, մեր այս հարցումին պատասխանելով, ըսաւ մօտաւորապէս.— Ազնուութիւնը այն է, որ վատութիւն չես գործեր:

Իսկ ի՞նչ է վատութիւնը, հարցուցինք կրկին.— Վատութիւնը այն է, որ... ազնուութիւն չէ, ըսաւ դարձեալ մեր իմաստուն ընկերը:

Կրնանք եզրակացնել ուրեմն.— Ազնուութիւնը ապահովագրութիւն մըն է ամէն տեսակ վատութեան դէմ:

Եթէ ուզէինք կիրակնօրեայ քարոզ մը տալ մեր նորերուն, պիտի ըսէինք պարզապէս.— Զարգացուցէք ձեր մէջ հոգեկան մաքրութիւնը: Ասիկա բաւական է ազատագրելու համար ձեզ վատութեան բոլոր կապանքներէն, վատութիւն գործելու եւ վատ բան ընելու տրամադրութենէն:

Մեր կիրակնօրեայ քարոզը լրացնենք սա քանի մը խորհրդածութիւններով.—

Նորերը, ըսել կ'ուզենք՝ երիտասարդները, իրենց տարիքին իսկ բերումով յաւակնոտ կ'ըլլան առհասարակ նոյնիսկ արհամարհոտ: Մարդու չեն հաւնիր, բանի չեն հաւնիր: Կը կարծեն ընդհանրապէս, թէ արարչագործութիւնը իրենցմով կը սկսի եւ հաւանաբար իրենցմով ալ կը վերջանայ:

Յաւակնութեան առաջին աստիճանը մեծ աւեր չի գործեր. անվնաս է, թերեւս կը վնասէ միայն իրեն՝ յաւակնոտին:

Յաւակնութեան երկրորդ աստիճանը յետադիմութիւն է, իսկ երրորդ աստիճանը պարզապէս ... հակայեղափոխութիւն է: Ամէն բան քանդել, բայց քանդածին տեղ նոր բան մը չշինել է:

Այս ձեւի յաւակնութիւնը դէմ է «բարձրագոյն առաքինութեան» սկզբունքին: Դէմ է հոգեկան մաքրութեան: Դէմ է ազնուութեան:

Երիտասարդները յաճախ կ'ըսեն կամ կը մտածեն.— Երէցները մեզի աթոռ չեն տար, բոլոր աթոռները իրենք գրաւած են եւ... աթոռակները միայն ձգած են

ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԸ

Երկու աշխարհներ՝ խորհրդային Միութիւնը եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները:

Երկու ախոյեանները՝ Նիքիթա Խրուշչեւ եւ Տուայթ Այզընհաուըր, իր ժողովուրդին կողմէ փաղաքշական կերպով մականուանեալ՝ «Այք»:

Երկու հսկաներու հանդիպման նախօրեակին, միջազգային եւ տեղական մամուլը երկար սիւնակներ կը նուիրէ Այզընհաուըրի եւ Խրուշչեւի: Ստորեւ քաղուածք մը Փարի Փրէսէն:

ՆԻՔԻԹԱ ԽՐՈՒՇՉԵՒ ծնած է 1894 Ապրիլ 17ին, Քալինովքայի մէջ (Ուկրայինա):

«Երբ սորվեցայ համրել մինչեւ հարիւր, հայրս ըսաւ ինծի թէ աւելորդ էր շարունակել դպրոցը, որովհետեւ երբեք առիթ պիտի չունենայի մինչեւ հարիւր համրելու»:

Այս զուարթ խօսքերով է որ Նիքիթա Խրուշչեւ օր մը ոգեկոչած է իր թշուառ պատանեկութիւնը Ուկրայնիոյ փոքր մէկ գիւղին մէջ, ուր իր հայրը դարբին էր եղած:

Կէս դար ետք, ուկրայնացի փոքրիկ գիւղացին, որ կը նախընտրէրդետակներու ափին ձուկ որսալ քան դպրոց յաճախել, դարձած է Խաղաղականէն Կեդր. Եւրոպա տարածուած համայնավարական ընդարձակածաւալ կայսրութեան թիւ մէկ անձնաւորութիւնը, միեւնոյն ժամանակ մեծ քուրմը հաւատալիքի մը՝ որ կը տիրէ հողիներու վրայ բացորոշ ազդեցութեամբ մը:

Եւ սակայն, հաւանական է որ այս մարդը ընկերային որեւէ դրութեան մէջ ալ պիտի յաջողէր: Ամերիկացի մեծանուն բժիշկ մը Խրուշչեւը տեսնելէ եւ անոր հետ ծանօթանալէ ետք յայտարարած է.

մեզի:

Անուղղելի սխալ մըն է ասիկա. իրականին մէջ՝ մենք աթոռներ ունինք, նոյնիսկ շատ աթոռներ ունինք, բայց աթոռակալ չունինք:

Ուսուցչի աթոռ ունինք, տնօրէնի աթոռ ունինք, խմբագիրի աթոռ ունինք, գործիչի աթոռ ունինք, գրողի աթոռ ունինք, բայց այդ աթոռներուն արժանի թեկնածուներ չունինք: Աթոռակալ կը փնտռենք մեր աթոռներուն համար, բայց չենք գտներ

Երիտասարդները կ'ուզեն, որ ըսենք իրենց.— Հրամմեցէք, պարոններ, այս աթոռին վրայ բազմեցէք: Բազմեցա՞ն, վար իջնելու մասին կը մտածեն:

Եզրակացութիւնը սա է.— Աթոռակալները կը նուազին: Որքան նուազին թիւով, այնքան մնացածները պէտք է աւելնան որակով:

Բոլոր ասպարէզները բաց են աշխատունակ, գործօն ու գործունեայ մարդոց առջեւ:

Հրաւէրի՞ կը սպասեն գրաւելու համար բացականներուն տեղը ...

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՌԵՀԱՆ

●

Կանգ առին վերջապէս Ֆրէյրներու դըպրոցին կողմը, նոր շինուած տան մը առջեւ. պզտիկ սպասուհի մը՝ կանթեղ մը բռնած ձեռքը, դուռը բացաւ. ես քայլ մըն ալ առի մօտենալու ու վերջին անգամ մը տեսնելու համար զինքը. հայրը մտաւ նախ, վերջը միւսները, տարիքի կարգով. էն վերջը մտաւ անիկա ու ես մինակ մընացի տասը քայլ հեռուն, փողոցին մթութեանը մէջ:

Ան ատեն ուղածիս պէս դիտեցի տունը. դէպի Գուչ – Տիլի իջնող զառիվայրին ու հոն վազող վտակին կը նայէր երեսը. գեղջուկ ու սիրուն բան մը ունէր. աջ կողմը՝ անկիւնի սենեակը, էն աղուորը դիրքով, լոյս մը երեւցաւ յանկարծ ու փողոցէն կրցայ տեսնել զայն, մազերը թափած հիմա, որ բաց պատուհանին առջեւ եկաւ կանգ առնելու վայրկեան մը ու դիտելու Մոտայի ծոցը՝ իր սեղմուած հողէ լանջքերուն մէջ:

Յետոյ լոյսը մարեցաւ ու ամէն բան խաւարի մէջ ինկաւ յանկարծ:

Դ.

Ի՞նչ կը խորհիս դուն, ձեռքդ գլխուդ այդպէս, պատուհանիդ առջեւ նստած, թեթեւ քամին մեղմիւ կը շոյէ մազերդ ու ես կը նշմարեմ հոսկէ անոնց վրայ վազող սարսուռը:

Այս իրիկուան դէմդ եղող տղո՞ւն կը մտածես դուն ալ. սպասուած, օր մը չէ նէ օր մը գտնուած անծանօթին՝ որ հին բարեկամի մը պէս առջի ժամէն մտերիմ կ'երեւայ քեզի, ինչպէս որ ես ահա, փողոցին մէջ պատի մը տակ կեցած, քեզի կը մտածեմ:

Յետոյ, ձանձրացած այս միակերպ անշարժութենէն, փողոցին մէջ կը քալեմ, աչքս վեր այդ պատուհանին սեւեռած. ի՞նչ կ'ակընկալեմ քեզմէ, բառ մը, անուշ խօսք մը որ չօչափելի ապացոյցը ըլլայ մեզ միացնող համակրութեան:

Մութին մէջ՝ չեմ կրնար որոշել դէմքը, զոր ծնօտին դրուած ձեռքը կը գոցէ, բայց սեւ մազերուն ժողվուածքը կը տեսնեմ յստակ. մունջ կեցած է հոն, չհամարձակելով առջի բառը ինքը արտասանել:

Եւ ես, իմ՝ ոչ նուազ վեհերոտ, չեմ խօսիր, վախնալով որ չխռովեմ այս գեղեցիկ երազը ու ձեռքէ չհանեմ զայն:

Հիմա, զովութիւնը կ'աւելնայ. աջ ու ձախ երկարող փողոցներուն մէջ կը լսեմ գիշերապահին ճոկանը որ կը հնչէ ու կ'իմացնէ թէ ժամը եօթն է:

Վերը անշարժ կը սպասէ ան իր արձանի դիրքին մէջ, ու ես վարէն, զինքը դիտելով միայն երջանիկ եմ ահա: Հորիզոնին վրայ պլպլացող լոյսերը կը տժգունին քիչ քիչ. գիշերը աւելի յստակ, վճիտ ու թափանցիկ կ'ըլլայ, ու հեռուն՝ ծովին մութ կապոյտը, իր առջի փայլը կորսնցուցած՝ սեւ ծածկոցի մը պէս կը տարածուի իբրեւ թէ անհուն դաշտի մը վրայ:

Շուրջս տիրող վեհութեան ու խաղաղութեան մէջ ինքզինքս ուրիշ աշխարհ մը փոխադրուած կը զգամ. մաքուր ու խաղաղ երկիր մը որ իմմէ եւ իրմէ զատ բընակիչ չունի. ամբողջ տիեզերքը մեր երկուքիս ձգուած:

Աքաղաղները կը խօսին. արեւելքէն լոյսի հոսում մը կը սկսի. գեղեցիկ մազերը վերն են միշտ, պատուհանին առջեւ, իրենց առջի դիրքին մէջ. հովը կը դգուէ զանոնք, անոնց պզտիկ թելերը կը դողացընէ. դէմքէն՝ լոյսը կ'աւելնայ, կը գեղու, կը շողշողայ. արշալոյսն է:

Վստահաբար, ժամերով հոս անքուն անցընելուս համար չեմ զղջար. դէմս է անիկա, իր պատուհանին առջեւ ինծի պէս անքուն, ինծի պէս երազող:

Քիչ մըն ալ կը կենամ այսպէս. յանկարծ սեւ մազերու կոհակը կը ճչուի աչքիս առջեւ. ռեհանի պզտիկ թուփ մը, իր մութ կարմիր թաղարին վրայ կեցած, առտուան զեփիւռէն կը սարսռայ:

Ա՞ն էր բաց պատուհանին առջեւ ինծի սպասողը մինչեւ լոյս. կը զարմանամ. ինչպէս չտեսայ. ծաղրելի կը գտնեմ ինքզինքս. կը բարկանամ պզտիկ իյնալուս համար:

Ե.

Հիմա, որ տարիներ անցան անկէ ի վեր, հիմա կ'օրհնեմ քեզի, ով ռեհանի պզտիկ փունջ, որ ամէն սրտի մօտ բարեկամէ աւելի երջանիկ ըրիր գիս գիշեր մը ողջոյն:

Աղջկան մը դէմք առիր պատրելու համար զիս. աղէկ ըրիր. ան բոլոր խանդակաթ զորովին համար՝ զոր թափեցի պզտիկ թերթերուդ վրայ, չեմ զղջար:

Առաւօտը թող գայ ուզածին չափ իր հոսած լոյսին անողոք ստուգութիւնը թօթափելու չորս դիս:

Դուն իմ աչքիս՝ առատ գեղեցիկ մազերն ես միշտ անոր:

ԶՕՀՐԱՊ

(2 եւ վերջ)

«Եթէ Միացեալ Նահանգներուն մէջ ապրէր, անպայման նախագահը պիտի ըլլար «Ճեներըլ Մօթըրզ»ին ...»:

Ամէն բանէ առաջ, Խրուշչեւ օժտուած է արտակարգ ուժով մը՝ կեանքի պայքարը մղելու համար :

Լենինի, Սթալինի եւ ուրիշ համայնավար ղեկավարներու հակառակ, Խրուշչեւ երբեք ալ չէ ունեցած յեղափոխական ինքնածին կոչում :

Սպասած է մինչեւ 1918 — երբ 24 տարեկան էր — արձանագրուելու համար պոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերուն մէջ, երբ արդէն այս վերջինը իշխանութեան գլուխն էր :

Իրեն համար երբեք ալ հետաքրքրութեան առարկայ չեն եղած գաղափարական եւ տեսաբանական հարցերը, եւ կատարեալ իրաւունք ունեցած է ամերիկացի լրագրող մը երբ յայտարարած է թէ՝ «Խրուշչեւի համար աւելի մեծ խանդավառութեան աղբիւր է եգիպտացորենի մշակումը քան նիւթապաշտ տիալեկտիկայի գաղտնիքները ...»:

Խրուշչեւի անձին մէջ գործունեայ եւ կորովի նկարագրի մը գոյութիւնը առաջին անգամ նշմարողը եղած է համայնավար ականաւոր դէմքերէն Քականովիչ, որ 30 տարի առաջ նոյնինքն իր ձեռնածուին կողմէ պիտի դատապարտուէր բացարձակ շնորհազրկումի մը :

Այդ օրէն սկսած, Խրուշչեւ արագօրէն բարձրացած է համայնավար իշխանապետութեան աստիճանները : Բջիջի քարտուղարութենէն շուտով անցած է մասնաճիւղի քարտուղարութեան : Այնուհետեւ արագ յառաջխաղացումով մը անցած է աւելի պատասխանատու պաշտօններու եւ Մոսկուայի փապուղիի կառուցման ընդհանուր կառավարիչը եղած է :

Սակայն իր իրական յառաջխաղացումը տեղի ունեցած է սթալինեան մաքրագործումներու շրջանին, որոնց ընթացքին ցոյց տուած է այնպիսի արտակարգ գործունէութիւն մը որ շուտով գրաւած է մենատէրին ուշադրութիւնը :

Այդ շրջանին Սթալինի կողմէ կ'ուղարկուի Ուկրայինա, կարգ ու կանոն հաստատելու համար : Հոն հասնելով, Խրուշչեւ ընդհանուր ժողովի մը կը հրաւիրէ տեղւոյն բոլոր կառավարական պատասխանատու դէմքերը եւ նոյն ժողովին մէջ կը ձեռնարկէ անոնց զանգուածային ձերբակալման :

Աւելի ուշ քաղաքական գործավար կը կարգուի Ժուքովի կողքին, այն դժնդակ օրերուն, երբ Գերմանացիները կը յառաջանային դէպի Սթալինկրատ :

Եւ այսպէս, աստիճանական բարձրացումով, յամառօրէն ճանկռտելով համայնավար իշխանապետութեան բուրգեան քարերը, կը հասնի գերագոյն բարձրութեան եւ 1937ին կ'ընդունուի Քաղաքական Բիւրոյի անդամ :

Այդ օրերուն, քաղաքական այդ վիհեին մէջ բարձրանալու եւ մանաւանդ կարենալ կեանքը ապահովելու համար բաւական չէին գործունեայ մարդու եւ մաքրակրօն յեղափոխականի առաքինութիւնները : Պէտք էր նմանապէս յաջողիլ սիրաշահիլ մենատէրը, արփինադանդ Սթալինը եւ ապահովել անոր անձնական բարեկամութիւնը : Այդ ուղղութեամբ, աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ Խրուշչեւ յաջողած է զուարթութիւն պատճառել դաժան ու մռայլ բռնաւորին եւ ապահովել անոր անմիջական բարեկամութիւնը շնորհիւ իր պարիբօճ ձայնին եւ իր արագաշարժ եւ ճկուն լեզկինկա պարերուն :

Իր ըմբռնած ձեւով անկեղծ՝ Խրուշչեւ երբեք ծածկած չէ թէ՝ սկսած է իրապէս ապրիլ այն օրէն ի վեր երբ Սթալին ոչ եւս էր : Ոչ միայն անոր համար որ բռնաւորին անհետացումը բացած էր ճամբան իր վերջնական վերելքին, այլ եւ անոր համար որ Սթալինի մահը իրեն պատեհութիւն ընձայած էր ամբողջապէս կարենալ արտայայտելու իր կարծիքները :

Խրուշչեւ յաջողած է համայնավար կանչող ու միապաղաղ նուաղարանին հնչիւնները բարեփոխել :

Խրուշչեւ կը հաւատայ համայնավարութեան եւ անոր վերջնական յաղթանակին :

Չէր կրնար ուրիշ կերպ ըլլալ, քանի որ ինք կը հաւատայ միայն այն բանին զոր ցարդ տեսած է եւ տակաւին իր ոտքը միայն 1954ին էր որ դուրս էր դրած իր երկրէն և այցելած էր արտասահման : Եւ սակայն ակնյայտ երեւոյթ է որ Խրուշչեւ միակ անձն է որ հասկցած է թէ ժողովուրդին բարձրութեան համար հարկ է զոհել գաղափարականը նիւթական պէտքերուն :

Այժմ կարելի է դրական հաշուեկշիռը ընել իր գործին :

Մեծ զգուշաւորութեամբ մը, Խրուշչեւ յաջողեցաւ ապաքաղաքականացնել Խորհրդային Միութեան առօրեայ կեանքը, մեղմացնել ոստիկանական ճնշումը, գոնէ երեւութապէս, կարելիութեան սահմաններուն մէջ խորհրդային նոր մարդուն նիւթական եւ մտաւորական պահանջներուն գոհացում տուաւ, եւ մանաւանդ ձերբազատեց խորհրդային քաղաքականութիւնը այն վախէն զոր կը զգար արտաքին աշխարհէն, Սթալինի ժամանակ :

Խրուշչեւի տաղանդը կը կայանայ նաեւ այն իրողութեան մէջ որ ան անցեալի կապանքներէն շուտով ձերբազատուելով եւ բոլորովին մոռնալով որ ինք ալ սթալինական մըն էր իր առենին, այսօր դարձած է նոր ընկերութեան մը մարդը :

Այս խիստ, կծու, բիրտ մարդը, որ սակայն գիտէ համբերատար ըլլալ ի պահանջել հարկին, ունի մէկ հաւատամք եւ մէկ ճշմարտութիւն.— Դէպքերու ճշմարտութիւնը :

Զօրաւոր՝ կը յարգէ միայն զօրաւորները :

Եթէ մեկնի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն համոզուած այս վերջնոյն զօրութեան, մեծ քայլ մըն է որ առնուած պիտի ըլլայ դէպի համաշխարհային խաղաղութիւնը վասնզի Խրուշչեւ կը ճանչնայ միայն ուժը եւ յարգանք կ'ընծայէ միայն զօրաւորներուն :

ՏՈՒԱՅԹ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ

Ծնած է 1890 Հոկտեմբեր 14ին Տէնիսըն, (Թէքսաս), գերմանական Զուիցերիայէն գաղթած ընտանիքէ մը :

«Ծնած է հրամայելու համար» : Այս է եղած միահամուռ կարծիքը Այզընհաուըրի ուսուցիչներուն, երբ այս վերջինը աշակերտ էր Ուէսթ Փոյնթի զինուորական վարժարանին :

«Ծնած է կազմակերպելու համար» բացատրութիւնը աւելի ճիշդ պիտի ըլլար, որովհետեւ այն որ 1952էն ի վեր կը կառավարէ Միացեալ Նահանգները, ամէն բանէ առաջ կազմակերպող մըն է, տեսակ մը Քարնօ՝ յաղթանակի կազմակերպիչը :

Բ. Աշխարհամարտին, պատմութեան ամէնէն մեծ զինակցութեան հրամանատարն ըլլալով, իր դերը կը կայանար ոչ միայն ուժերը համադրելուն մէջ, այլեւ պէտք էր որ կարենար համոզել իր դաշնակիցները :

Այս անգամ, Խրուշչեւի հետ իր հանդիպումին համար, ստիպուած եղաւ ինքզինքը պարտադրելու դժուարահաճ նկարագիրներու : Յաջողեցաւ ոչ միայն իր ճարտար ու ռազմագէտ ամերիկացի զօրավարի իր հանգամանքին շնորհիւ, այլ նաեւ իր նուրբ քաղաքականութեան եւ ճարպիկութեան :

Այդ նոյն ճարպիկութիւնն ու ճկունութիւնը Այզընհաուըր ցոյց տուած էր նոյնպէս այն պահուն, երբ Բ. Աշխարհամարտին Անգլիացիներուն անհաճոյ թուող ամերիկացի ընդհանուր հրամանատարին փոխարէն կոչուեցաւ դաշնակից ուժերու ընդհանուր հրամանատարութեան պաշտօնին : Լոնտոն հասնելուն առաջին օրն իսկ, 1942ին, ստիպուեցաւ դիմագրաւել Չըրչիլի տեղատարափ հաճարին եւ յաջողեցաւ, ճիշդ ինչպէս պիտի յաջողէր յետագային՝ ի վնաս անգլիացի զօրավար Մոնթկոմըրիի :

Եթէ Այզընհաուըր, այդ օրերուն ինչպէս ըսինք դեռ անծանօթ զօրավար մը, յաջողեցաւ զսպել Չըրչիլ — առիւծը, այդ պարագան ինքնին գրաւական մըն է իր ապագայ յաջողութեանց համար : Անմիջական ապագային՝ Խրուշչեւի հետ գլուխ գլխի տեսակցութեան առնչութեամբ :

Այզընհաուըր առաւելութիւնն ունի իրերը եւ դրութիւնները վերլուծելու եւ խօսակիցը համոզելու : Բան մը՝ որուն մէջ միշտ ալ յաջողած է :

Անկէ զատ, Ամերիկայի Նախագահը կը վայելէ նաեւ ուրիշ համբաւ մը : Անիկա Խրուշչեւի վրայ ունի «հնութեան» առաւելութիւնը, տրուած ըլլալով որ ինքը Սթալինի հետ հաւասարէ հաւասար տեսակցած եւ անոր հիւրն է եղած այն շրջանին, երբ տակաւին Խրուշչեւ Կրեմլինի ստորադաս մէկ անդամն էր :

Եւ վերջապէս, ամէն բանէ առաջ, երկու մարդոց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը կը կայանայ հետեւեալ իրողութեան մէջ.— «Այք» կը գտնուի իր ասպարէզի վերջալոյսին, կ'աշխատի տեւականութեան : Իր եւ իր ժողովուրդին տեւականութեան համար :

Ընդհակառակն, Խրուշչեւ շատ քիչ բան ունի կորսնցնելիք : Տակաւին կը գտնուի արկածախնդրութեանց մարզին մէջ : Ինչպէս կոփամարտի մրցման մը ընթացքին, Խրուշչեւ կը ներկայանայ իբր «յարձակող» եւ ատոր համար ալ կրնայ փորձութեանց ենթարկուելով անխոհեմութիւններ գործել :

Պատմութեան մեծ դէմքերը յաճախ դիմափոխութիւններու են ենթարկուած :

«Բայց ե՞րբ է որ Պոնափարթը Նափոլէոն դարձաւ» հարցուցած են շատեր գիտնալու համար թէ ե՞րբ Քորսիկացի նիհար ու վտիտ փոքր զօրավարը դարձաւ դիրուկ կայսր մը :

Եւ այս միջոցիս, իրագեկ դիտողները Ամերիկայի Նախագահին մօտ նման դիմափոխութիւն մը կը նկատեն : «Ուրիշ Այք» մը երեւան եկած է կը կրկնեն անոնք եւ վստահ են որ այս անգամ եւս Այզընհաուըր յաղթական դուրս պիտի գայ գլուխ գլխի իր պայքարէն :

Եւ նոյնիսկ կուգան հետեւեալ եզրակացութեան, որ թերեւս քիչ մը հակասական ալ թուի .—

Խրուշչեւի դիմագիծը ի վերջոյ աւելի լաւ ճանչցուած է, աւելի պայծառ եւ յստակ, նուազ կարող անակնկալներ յարուցանելու, քան թէ ամերիկեան թափանցիկ ժողովրդավարութեան վերին պետին դիմագիծը :

ՀԱՅՐԸ.— Ջագուկս, ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ տակնուվրայ ես :

ՄԱՆՉՈՒԿԸ.— Կնոջդ հետ սարսափելի վէճ մը ունեցայ :

×

ՕՆՆԻԿ.— Քոյրս Մարին մութին մէջ տեսնելու կարողութիւն ունի անպայմա՛ն :

ՄԱՅՐԸ.— Ինչէ՞ն գիտես :

ՕՆՆԻԿ.— Երէկ իրիկուն հիւրասենեակը նստած էին քոյրս եւ Պ. Սարգիսը, մութ էր, բայց քոյրս յանկարծ բսաւ՝ «Սարգիս, չես ածիլուած»...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

•

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Առանձին, Թադէոս աղա սկսաւ վեր վար ճեմել խորհրդարանին մէջ, թիկնաթոռի մը սեղանին զարնուելով մերթ, ու երբեմն մէկէն կանգ առնելով ու ականապիչ ձեղունը դիտելով, ուր կապոյտ թեւիկներով ճերմակ հրեշտակիկներ ձիւնաթոյր ամպի շեղջերու վրայ կը սաւառնէին :

Մէկէն ի մէկ, սակայն, խուցին մէջտեղը կեցաւ զանձապահը, աչքերուն մէջ շէկ լոյսով մը : Դէմքին աւրուած գիծերուն վրայ ժպիտ մը կը կարկամէր հիմակ :

— Տղա՞յ եմ ինչ եմ որ կը բարկանամ, մրմռաց. ճար մը փնտռենք գտնանք ...

Նորէն նստաւ թիկնաթոռին մէջ. կանանչ շուխայով ծածկուած երկար սեղանին առջեւ, մօրուքը շոյելով, ալ գրեթէ հանդարտած :

— Ամէնը մէկդի, կը շարունակէր մրթմրթալ պատուարժան զանձապահը, ծօ ես ան քառսուն տարուան գինին ո՞ւր կրնամ գտնել, ան պատուական, ան մեռոնի պէս գինին ...

Ու լեզուն չաչեցուց ժօռատ բերնին մէջ :

Եւ նորէն յիշոց մը արձակեց :

— Խենթ, ցաւազար դուն ալ, մռնչեց մոլեգնօրէն նայելով դէպի այն ուղղութեամբ ուր հաւանօրէն կը գտնուէր տունը, ուսկից վռնտուած էր :

— Բայց, աւելցուց, վարպետութեամբ վարուինք, խենթերուն հետ անանկով գլուխ կ'ելլուի ...

Նամակի թուղթ մը քաշեց առջին, գրիչը առաւ, հաղաց, կոկորդը մաքրեց, երերաց, տատանեցաւ ու սկսաւ գրել .

«Հանըմ,

«Ապահով եմ թէ բնաւ տեղեկութիւն չունիք որ այսօր ձեզի այցելեցի ու ձեր պատուաւ խոհարարուհին որուն ինչ ցնորած ըլլալը գիտենք — ըսաւ թէ հանըմը հիւանդ է : Երբեք չեմ ուզեր հաւատալ որ դուք ձեր տան քառսունհինգ տարուան բարեկամը պատուիրած ըլլաք ճամբել, երբ ան ներկայանայ ձեր ասպնջական դուռը : Գիտեմ որ արտերնիդ սուգի մէջ է, բայց կա՞յ աշխարհի վրայ ինէ զատ մէկը որ կարող ըլլայ ձեր այդ անսահման սուգը ամոքել ու մխիթարել ձեզ : Ես որ ձեր երջանիկ մանկութեան օրերը տեսած եմ, կարելի՞ բան է որ ձեր այս դժբախտութեան ու կսկիծի օրերուն անտարբեր հանդիսատես մը մնամ : Խնդրեմ, սիրեմըն, տիկին, թոյլ տուէք ինծի՝ ձեր տան ամէնէն հաւատարիմ, ամէնէն անկեղծ բարեկամին գալ երբեմն իր սիրտցաւ բարեկամի պարտականութիւնը կատարել՝ թեթեւցնելով ձեր սրտին անհուն ցաւը եւ սրտապնդելով ձեզ՝ մինակութեան ու զառնութեան այդ տխուր վիճակին մէջ :

«Ձեր ցաւին որքան ցաւակից, ձեր սուգին որքան սգակից ըլլալս գիտնալովնիդ պիտի փութաք անշուշտ երկտողով մը գոհացում տալ սրտիս այս յոյժ բնական փափաքին, եւ թոյլատրել զիս որ բարեկամական պարտականութիւնս կատարեմ դժբախտութեան այս օրերուն մէջ ալ» :

Մնամ ձեր անկեղծ բարեկամը
«ԹԱԴԷՈՍ ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ»

Պատուարժան զանձապահը անգամ մը ուշի ուշով աչքէ անցուց նամակը, նորէն ու նորէն կարդաց եւ վերջապէս իր նպատակին յաջողութեանը յարմար դատելով զայն, պահարանի մը մէջ դրաւ, հասցէն գրեց : Ոտքի ելաւ, նամակը ձեռքը, մըտածկոտ :

— Եթէ աս ալ չյաջողի, մրմռաց : էհ, խերն եմ անիծեր, մեռնելու չեմ ես :

Գլուխը երերցնելէն, նամակը ձեռքը, կ'երթար Հ... գիւղի փողոցներէն : Քիթը բերանը գըժգմնած ... :

— Փախեր եմ նամակիդ ալ վերան, քո ալ վերան, կը մռլտար բիբերը կատաղօրէն դարձնելով իր կլոր ակնակապիճներուն մէջ. խըմպլ հէ՞, ինծի՞, վայ քո ... վայ քո ...

Ժամկոչ ախպարը աղատ ասպարէզ կուտար իր զայրոյթին՝ նախշուն ածականներու տարափի մը տակ ծածկելով Մերկերեան Թադէոս աղան, Արարատեան դաւառաբարբառին ամէնէն նկարագեղ ոճականները զատելով :

Վերջապէս հասաւ ամիրային տան առջեւ, եւ դուռը զարկաւ : Բայց ան, ինչպէս քիչ մը առաջ, շուտով մը չբացուեցաւ. Ժամկոչ ախպարը, որ արդէն սրտմըտած էր, մէյ մըն ալ զարկաւ ուռնակը, աւելի ամուր : Պատասխան չկայ :

— Վայ քո ամիրային ... վայ հանըմին ... վայ քո նամակին ...

Մարդուկը երրորդ անգամ զարկաւ, կաս կարմիր, զաւառական յիշոցներու ընկերակցութեամբ :

Վերջապէս, խորհրդապահօրէն, դուռը շարժեցաւ, ու անոր բացուածքին մէջ նորէն երեւցաւ պառաւ խոհարարուհիին թուլմաչկ դիմագծութիւնը, գորշ աչուըներուն թաց ու նուաղկոտ արտայայտութեամբը լուսաւորուած :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

ՍՈՒԷԶԻ Ջրանցքին նորոգման աշխատանքները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբաթ :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7էն 13, 740 ըմբոստներ կռուելու վիճակէն դուրս հանուած են, Ալժերիոյ մէջ: 30 զինուորներ սպաննուած են: Ալժէի սպայակոյտը կը հաստատէ նաեւ թէ Ալժերիոյ Ազգայրական ճակատը 11 լէգէոնականներ հրացանազարկ ըրած է :

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ փոխ - վարչապետը Իվան Սէնին Փարիզ հասաւ, ուրկէ Մարսէյլ պիտի երթայ միջազգային տօնավաճառին «Ուկրանիոյ օրուան» բացումը կատարելու համար :

ՇԱԲԱԹ Սեպտեմբեր 14էն ի վեր 460 հազար հոգի Փարիզ վերադարձած են արձակուրդէն :

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի եւ շրջանի հինգշաբթի եւ կիրակի օրերու բոլոր դպրոցները կը բացուին, Սեպտեմբեր17էն սկսեալ եւ կը կատարուին արձանագրութիւնները: Ուսուցչութիւնը բաղկացած է փորձառու ուժերէ :

Նկատի ունենալ հետեւեալ հասցէները սրահներու որոնց ջերմութիւնը եւ կանոնաւորութիւնը ապահովուած է :

ՊԷԼՎԻԼ - ԼԻԼԱ .— 48, Րիւ Տէ Սօլիթէր, Փարիզ (19):

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ .— 24, Րիւ Հայկ ԴՊԻՐԵԱՆ, Պանեէօ (Սէն):

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Ֆրանսական վարժարանի սրահը :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ .— 31 - 33, Րիւ Տիւ Փառք, Առնուվիլ լէ Կոնէս:

ՇԱՒԻԼ .— 4 Րիւ տէ Թրուա Շամբիէ, Շաւիլ:

ԺԱՆԹԻՅԻ .— 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյի :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ - ԱՆԻԷՌ .— 4 ՐիւՄաբի - Լոռ, Պուա Քոլոմպ :

ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ .— Հայոց Եկեղեցին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն Փարիզ :

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ .— Հայոց եկեղեցի, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն որ անպայման իրենց զաւակները ղրկեն այս դասընթացքներուն որպէսզի կարենան դասաւանդներու մաս կազմել եւ օգտուիլ տըրուած դիւրութիւններէն :

ԴԻՒԱՆ ԿՐԹ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն-է-Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ .— Դասական Ընթացք (Cours Classique):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ'ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը:

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը:

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան .—

ա) Յարդ. յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական:

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական:

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150.000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը:

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խակայէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար:

Ցիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը:

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique

3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սարգիս Պօղոսեանի արտասանական երեկոյթը, երկուշաբթի 19 Հոկտեմբեր, Սալ Շոփէն: «Հինգերորդ պատոյտ Հայ գրականութեան պարտէզին մէջ» :

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բաբկէն Սիւնի խումբին կողմէ, այս Շաբաթ, ժամը 20էն մինչեւ լոյս, Փերկոլայի շքեղ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ՝ Ֆրէտ Պոլի նուագախումբին :

Զանազան անակնկալներ, ճոխ եւ առատ պիւֆէ :

Հասոյթը պիտի յատկացուի ժողովրդասրահի նորոգութեան: Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի ընկերներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տիրան Մանիկոֆ եւ աղջիկը՝ Աղաւնի կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի առաւօտ յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ՄԱՆԻԿՕՖԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՆԻԿՕՖԻ

մահուան 25րդ տարեդարձին առթիւ :

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին :

×

Իսի լէ Մուլինօ .— Պ. Փիլիպպոս Եսայեան եւ զաւակը Փասքալ Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակը Տէր և Տիկ. Օ.Բալուեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն՝ որ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Այս Կիրակի, իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Նոյն օրը հոգեհանգիստ պիտի կատարուի նաեւ իրենց զաւակին եւ եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ (ինկած Ալժերիոյ ճակատը 1958ին):

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Գասպարեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաներուն, ողբացեալ՝ ԳԷՈՐԳ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ եւ 3000Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան :

Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է .—

Ազգ. Կեդր. վարչութիւնէ երկու հազար ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գասպարեանէ երկու հազար, Ելքովանեան ընտանիքէ 2500, Տէր եւ Տիկին Փափազեանէ (Վար) երկու հազար, Տիկին Սրվաճեանէ հազար, Աստուրեան ընտանիքէ հազար, Տէր եւ Տիկին Շահպազեան եւ զաւակէն, Կոստանեան ընտանիքէ հազարական :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցին արձանագրութիւնները կը սկսին այս Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12, ուսուցչութեամբ Տիկին Հազարեանի :

26, RUE DES CONVALESCENTS

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի դասաւանդութիւնները սկսած են Սեպտեմբեր 15էն ի վեր :

Ծնողքներէն կը խնդրուի չթերանալ իրենց պարտականութենէն եւ սկիզբէն ղրկել իրենց զաւակները, դասաւանդութեան կանոնաւորութեան համար: Նորեկներու արձանագրութիւնը կը կատարուի միաժամանակ՝ ուսուցիչին կողմէ :

Կրթական մարմին

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են : Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալօրէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նօր, Լը Րէնսի :

Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողքները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

ՃՇԴՈՒՄ .— Բարունակեան ընտանիքը կը խնդրէ ճշդել թէ Մեռելոցի առթիւ Մկրտիչ եւ Վահէ Բարունակեանի հոգեհանգիստը կատարուած է անցեալ երկուշաբթի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերութեան կողմէ, տեղի պիտի ունենայ 11 Հոկտ. 1959, ժամը երեքին:
Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ :
Մանրամասնութիւնները յետագային :
Նկատի ունենալ այս թուականը :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԻԷՆ .— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհանջանեան Ակումբը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ - Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՇԱՒԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները .—

19 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկերական ընդհ. ժողով՝ Ահարոնեան Ակումբին մէջ:

20 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ Ենթակոմիտէն եւ Թաթուլ խումբը :

Կէս օրէ վերջ ժամը 15ին Կարտանի Նիկոլ Դուման խումբը :

Իրիկունը ժամը 9ին, Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն եւ Ընկեր Կարօ խումբը :

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը :

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ:

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը :

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը :

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին: Ռիւ Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին:

Կը խօսի Վերապատուելի Հելվաճեան:

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-32

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8598 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4399

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՐԱ

1918 Սեպտեմբեր 18 — 19 :

Պատմական թուական մը այս ալ՝ ու յիշատակելի :

Քառասուն եւ մէկ տարի առաջ այդ գիշերն էր, որ «եգիպտական արշաւախումբ»ի անգլիացի հրամանատարը՝ Ալէնպի՝ երկարաշունչ եւ մանրակրկիտ պատրաստութիւններէ վերջ, Պաղեստինի ճակատին վրայ ընդհանուր յարձակողական ազդանշանը կուտար :

Այդ ազդանշանը պիտի փոխուէր մահազանգի, հնչեցնելու համար օսմանեան կայսրութեան քայքայումը :

Մինչեւ այդ թուականը քանի մը ճակատամարտներ մղուած էին Թրքական ու Գերման դէմ, որոնք կը յաւակնէին գրաւել Եգիպտոսը՝ անցնելով Սուէզի ջրանցքէն :

Բանուորական վաշտեր — մանաւանդ 18րդը, որ զուտ Հայերէ կը բաղկանար, թիւով 1800 հոգի — երկաթուղիի գիծեր կը շինէին անապատին մէջէն դէպի ջրանցքը, ամէնէն դժնդակ պայմաններու տակ : Հարիւրաւոր հայ զինուորներ, որոնք Թուրք յիսնապետներու խարազանին տակ վէրքերու պէս կ'աշխատէին ցերեկ եւ գիշեր (լուսնի լոյսով), ուժաթափ ու անյուսալ թաղուեցան աւազուտքին մէջ :

1917ին Անգլիացիք գրաւեցին Կազան՝ եւ Դեկտեմբերին՝ Երուսաղէմը :

Թրքական 7րդ ու 8րդ զօրաբանակները՝ Մուսթաֆա Քեմալի եւ Ճէվատ փաշայի հրամանին տակ՝ ամբողջ տարը ամիս ամրապնդուած էին Պաղեստինի ճակատը, վերին հսկողութեամբ մարաշալ Լիման Ֆոն Զանտերսի, ընդհանուր հրամանատար «Ելտըրըմ» (Շանթ) կոչուած բանակներուն :

«Ելտըրըմ»ը մէկ օր իսկ չդիմացաւ դաշնակից բանակներու չանթարող գրոհներուն առջեւ : Անգլիացի, աւստրալիացի, նոր զելանտացի, հնդիկ, պիրման եւ զանազան գոյնի այլ զինուորներ մէկ գիշերուան մէջ ճեղքեցին «օսմանեան մեծազօր բանակ»ին ճակատը՝ խելայեղ, խուճապահար եւ խայտառակ նահանջի մատնելով «մէհմէտճիք»ները, որոնք տասնեակ հազարներով գերի կ'իյնային :

Հոն էր նաեւ «Արեւելեան Լեգէոն»ը, իր հայ կորիւններով :

Դաշնակից երկիրներու մէջ ապրող հայորդիներ՝ վրէժի կրակով լեցուած՝ հազարներով պատասխանած էին Եգիպտոսի Հայ — Ազգային — Միութեան եւ Փարիզի Ազգային պատուիրակութեան կոչերուն եւ զինուորագրուած ֆրանսական եռագոյնին տակ :

Կիպրոսէն Պաղեստինի ճակատը փոխադրուած՝ անոնք անհամբեր կը սպասէին այն օրուան, երբ առիթ պիտի տրուէր իրենց՝ հայ վրիժառու բազուկին հրաշագործ ուժը ցոյց տալու դարաւոր անարգ թշնամիին :

Այդ առիթը ներկայացաւ 1918 Սեպտեմբեր 18էն 19 լուսցող գիշերը :

Ու հայ զինուորը արժանացաւ Արարայի յաղթապանծ դիւցազներգութիւնը՝ Պաղեստինի ծանօթ մէկ անկիւնը՝ ֆրանսացի սպաներու հիացիկ աչքերուն առջեւ : Կռուեցաւ առիւծի պէս եւ հերոսաբար գրաւեց անառիկ նկատուած թրքական դիրքը, ճամբայ բանալով դաշնակից զինուորներուն առջեւ : Ասոնք Հայֆան, Նազարէթը եւ Նապլուսը առանց գնդակ մը իսկ արձակելու գրաւելէ վերջ, անարգել յառաջացան մինչեւ Դամասկոս ու Պէյրութ, անկէ մինչեւ Հալէպ ու Ատանա :

Կիլիկիան դարձաւ Հայկական Լեգէոնի կեդրոնը եւ անապատներէն վերադարձող տարագիր Հայերու «օջախ»ը :

Երկար չտեւեց Կիլիկիոյ հայկական «ոսկեդարը» :

Մոռցուեցան հայ ժողովուրդին եւ Հայկական Լեգէոնի զոհողութիւնները յաղթական դաշնակիցներու դատին :

Սակայն ոսկի տառերով արձանագրուած կը մնայ Արարան, որուն յաղթական տարեդարձը ամէն տարի կը պանծացնեն Մարսիլիոյ մեր հայրենակիցները, իրենց Նախկին Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ ֆրանսական պաշտօնական դէմքերու մասնակցութեամբ :

Ո՛ր օրուան կը սպասեն Փարիզցիները, — որոնց մէջ պակաս չեն լեգէոնականները — հետեւելու համար Մարսիլիոյ համանուն Միութեան գովելի օրինակին :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ԽԱՂԱՂԵՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ՝ ԵՐԵՔ ԱՌԱՋԱՐԿ.— ՖՐԱՆՍԱՑՈՒՄ, ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԱՆՋԱՏՈՒՄ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին յայտարարութիւնը Ալժերիոյ մասին կը սպասուէր մեծ հետաքրքրութեամբ : Ծանօթ է որ Այզընհաուըրի Փարիզէն մեկնումէն անմիջապէս ետքն էր որ հաղորդուեցաւ թէ Զօր. Տը Կոլ կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէր պարզելու համար ալժերիական իր քաղաքականութիւնը :

Հակառակ տիրած գաղտնապահութեան, երեսփոխանական որոշ շրջանակներու մէջ շրջող զրոյցները առիթ տուած էին մամուլին որոշ պատկեր մը կազմելու եւ նախատեսելու յայտարարութեան գլխաւոր կէտերը (Յառաջ, Սեպտ. 13) :

Հանրապետութեան նախագահը Չորեքշաբթի իրիկուն ձայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին առջեւ երկար ճառ մը խօսեցաւ. «Մեր վերականգնումը կը շարունակուի, բայց պէտք չէ պարծենանք : Օրինակի համար թեքնիք մարզին մէջ ի վիճակի չենք դէպի լուսին հրթիռ ղրկելու, բայց տասնեւհինգ ամիս է մեր գործերը առաջացած են» : Տը Կոլ շարունակեց.— «Միւս կողմէ հասարակապետութիւնը հիմնուած է Ֆրանսայի, Ափրիկէի տասնըմէկ պետութեանց եւ Մալկաշ Հանրապետութեան միջեւ : Վերջապէս, աշխարհի մը մէջ ուր պէտք է թէ ազատութիւնը պահպանել, թէ խաղաղութիւնը, մեր ձայնը կը լսուի : Սակայն Ֆրանսայի առջեւ դժուար եւ արիւնոտ հարց մը կայ.— Ալժերիոյ հարցն է այդ զոր պէտք է լուծել» :

Եւ Տը Կոլ հետեւեալ ծրագիրը ներկայացուց լուծելու համար այս խնդիրը.— «Նախ՝ խաղաղեցումը, որովհետեւ ոչ մէկ բան կրնայ կարգադրուիլ ցորչափ կը խեղդեն եւ կը սպաննեն : Այս տեսակէտով մեր գործը չէ վերջացած բայց աւելի լաւ է քան ասկէ 3 — 4 տարի առաջ : Մեր բանակը իր առաքելութիւնը կը կատարէ քաջութեամբ եւ ճարպիկութեամբ : Կարգադրութեան երկրորդ պայմանը այն է որ բոլոր Ալժերիացիները կարենան հանրաքուէով արտայայտուիլ, մինչեւ անցեալ տարի երբեք չէին կրցած : Անցեալ Սեպտեմբեր 28ին, Ալժերիացիները հանրաքուէով ընդունեցան Սահմանադրութիւնը եւ յայտնեցին, այդ ձեւով, թէ կ'ուզեն իրենց ապագան կապել Ֆրանսայի : Նոյեմբեր 30ին, ընտրեցին իրենց երեսփոխանները, Ապրիլ 19ին՝ թաղապետական խորհուրդները, Մայիս 31ին՝ ծերակուտականները : Ամէն պարագայի մէջ, ճամբան բաց է : Անմիջապէս որ կացութիւնը հանդարտի, կրնայ օգտագործուիլ աւելի ազատօրէն եւ աւելի լայնօրէն : Յառաջիկայ տարի ընդհանուր խորհուրդներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ որոնցմէ պիտի հանուին, յետագային, վարչական, տնտեսական եւ ընկերային խորհուրդները : Որովհետեւ, լուծել Ալժերիոյ հարցը, չի նշանակեր միայն կարգը վերահաստատել կամ մարդոց իրաւունք տալ որ իրենց ճակատագրին տէր դառնան, այլ կը նշանակէ, նաեւ եւ մանաւանդ մարդկային խնդիր մը լուծել :

Պէտք է որ Ալժերիացիք աշխատելով կարենան ապահովել հարկ եղած ապրուստը : 1959ին Ֆրանսան երկու հարիւր միլիառ ծախսած է Ալժերիոյ մէջ, յառաջիկայ ամէն մէկ տարի աւելի պիտի ծախսէ քան իրականանայ Կոստանտինի ծրագիրը : 10 ամիս է, մօտ 100 գործատէրներ ուղած են հաստատուիլ, 8000 հեկթար հող կը բաժնուի մահմետականներուն, 50.000 նոր Ալժերիացիներ կ'աշխատին Մայր Երկրին մէջ : Հանրային պաշտօններու մէջ աշխատող մահմետականներու թիւը հինգ հազար աւելցած է : Ներկայիս դպրոցները 860.000 երախաներ կ'ընդունին անցեալ տարուան 700.000ին վրայ : Վեց շաբաթէն Հասի-Մեսաուտի քարիւղը Պուժի պիտի հասնի : Թող Ֆրանսան ուզէ եւ կարենայ շարունակել Ալժերիացիներուն հետ այն գործը զոր սկսած է եւ որ միայն ինք կրնայ գլուխ հանել, 15 տարիէն Ալժերիան բարգաւաճ եւ արտադրող երկիր մը կ'ըլլայ : Շնորհիւ խաղաղեցման, ժողովրդավարական, ընկերային յառաջդիմութեան, կրնանք հիմա աչքի առջեւ ունենալ այն օրը ուր Ալժերիա ապրող այրերն ու կիները ի վիճակի պիտի ըլլան, միանգամ ընդ միշտ որոշելու իրենց ճակատագիրը, ազատօրէն եւ գիտակցօրէն :

«Յանուն Ֆրանսայի եւ Հանրապետութեան եւ համաձայն Սահմանադրութեան ինծի տուած իրաւասութեանց քաղաքացիներուն կարծիքը առնելու եւ պայմանով որ Աստուած ինծի կեանք տայ եւ ժողովուրդը գիս լսէ, կը խոստանամ մէկ կողմէն՝ հարցնել Ալժերիացիներուն, իրենց 12 նահանգներուն մէջ, թէ ի վերջոյ ի՞նչ կ'ուզեն ըլլալ եւ միւս կողմէն ըսել Ֆրանսացիներուն, որ վաւերացնեն այդ ընտրութիւնը :

«Անշուշտ այս հարցը պիտի տրուի Ալժերիացիներուն իբրեւ անհատ, որովհետեւ աշխարհ աշխարհ ըլլալէն ի վեր երբեք միութիւն չէ եղած, ոչ ալ ալժերիական գերիշխանութիւն : Հանրաքուէին թուականը պիտի որոշեմ հարկ եղած ատեն, ամէնէն ուշը խաղաղեցումէն չորս տարի ետք» :

Եւ Զօր. Տը Կոլ թուեց այն երեք առաջարկները զոր պիտի ընէ հանրաքուէով, Ալժերիացիներուն : «Կամ անջատում, որուն մէջ ոմանք կը կարծեն գտնել անկախութիւնը : Ֆրանսան այն ատեն կը ձգէ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը այցելեցին.

1.— Տիկին Եոլանտ Աճէմեան, Պէյրութի Համազգային ճեմարանի ֆրանսերէնի ուսուցչուհին, որ Փարիզ եկած է իբրեւ Լը Սուար թերթին թղթակից, ֆրանսական օդանաւային նոր գիծի մը բացման առթիւ (Քարավէլ), Պէյրութ — Փարիզ :

2.— Ընկեր Օննիկ Մաճառեան, իրաւագէտ — փաստաբան, որ վերադառնալէ առաջ իր պաշտօնատեղին (Գահիրէ), պիտի այցելէ նաեւ Լոնտոն :

3.— Տիկին Նիկողոսեան, որ շրջապտոյտի եկած է Թեհրանէն Եւրոպա :

4.— Պ. Վաղգէն Մելքոնեան, որ ատենապետն է Ս. Նշան վարժարանի շրջանաւարտներու Միութեան :

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԳՆԱՑ

Նէշընըլ Փրէս Քլըպի ճաշէն ետք, վարչապետ Խրուշչեւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, որուն ընթացքին ծանրացաւ մանաւանդ հետեւեալ կէտերուն վրայ : Խօսելով նախ իր ճամբորդութեան մասին, Խրուշչեւ ըսաւ որ Խորհրդ. Միութիւնը կ'ուզէ այս առթիւ համաձայնութեան մը յանգիլ կենսական հարցերու շուրջ : Ասոնք են՝ զինաթափութիւնը, ապագինութիւնը, Գերմանիոյ հետ հաշտութեան դաշնագրին ստորագրութիւնը :

Խրուշչեւ ըսաւ որ երբ խօսի ՄԱԿի ազգ. ժողովին առջեւ, մասնաւորաբար զինաթափման մասին պիտի խօսի : Գերմանական հարցին լուծման համար, Խրուշչեւ կ'ուզէ ճանչնալ տալ ներկայ գոյավիճակին Ստաթու Քուօն եւ հաշտութեան դաշնագիր մը ստորագրել երկու Գերմանիաներու հետ :

Պերլինի համար, Խրուշչեւ կ'առաջարկէ զայն ազատ քաղաք հռչակել :

Խրուշչեւ գոհ է որ Ժընեւի ժողովին ընթացքին արեւմտեան երեք պետութեանց եւ Խորհրդ. Միութեան տեսակէտները մօտեցած են իրարու :

Խրուշչեւ վերջացուց անգամ մը եւս յիշելով որ Խորհրդ. Միութեան նպատակները շատ բարի են եւ ոչ մէկ յետին միտք ունի . . . :

Ապա սկսաւ հարցումներու տեղատարափը : «Ի՞նչ կ'ընէիք Ստալինի ժամանակ» հարց կուտայ մէկը :

Խրուշչեւ.— Ո՞վ ըրաւ այդ հարցումը, թող անունը տայ : Ոչ ոք կը պատասխանէ եւ ամբողջ սրահը կը լռէ : Այդ պահուն Խրուշչեւ կ'ըսէ .— «Ահա թէ ինչ կ'ընէի Ստալինի ժամանակ» :

Խրուշչեւ փրփրեցաւ, սակայն երբ խօսուեցաւ Հունգարիոյ մասին .— «Ես ալ, եթէ ուզեմ, ձեզի անհաճոյ խնդիրներ կրնամ ներկայացնել : Բայց չեմ ըներ, մաքուր սիրտով եկած եմ, ես : Գիտցէք որ ժողովուրդները միջեւ բոլոր հարցերը. նոյնիսկ խորհրդային եւ հունգար ժողովուրդներու, միանգամընդմիշտ լուծուած են : Կը քալենք նոյն ճամբուն վրայ, դէպի նոյն նպատակը, ընկերվարութիւն՝ Հունգարներուն համար, համայնավարութիւն մեզի համար» :

Երկրորդական կարգ մը հարցումներու պատասխանելով Խրուշչեւ հետեւեալ մանրամասնութիւնները տուաւ.— Լունիք Բ.ի եւ իր ճամբորդութիւնը պարզ զուգադիպութիւն մըն է, բայց հաճելի : Հրէական խնդիր չկայ Խորհրդ. Միութեան մէջ, ապացոյցը այն է որ Լունիքը պատրաստող գիտուններու մէջ պատուոյ տեղը՝ Հրեաներուն կ'իյնայ . . . :

Վերջապէս երբ հարց տրուեցաւ թէ ճի՞շդ է որ ըսած ըլլայ, Ամերիկայի մասին խօսելով, ձեզի պիտի թաղենք : Խրուշչեւ ճշդեց.— Թաղելու հարց չկայ : Կայ պատմական, տնտեսական, ընկերային, գիտական յեղաշրջում մը : Որեւէ ընկերութիւն որ անկումի մէջ է ծնունդ կուտայ նոր ընկերութեան մը. այդ ուղղութեամբ է որ ընկերվարութիւնը պիտի թաղէ դրամատիրութիւնը. չէ՞ք հաւատար : Մենք համոզուած ենք : Գիտեմ որ համայնավարութիւնը պիտի յաղթէ, որովհետեւ ձեր վարչաձեւէն լաւ է : Մարքս ըսած է.— Համայնավարութիւնը գիտութիւն մըն է» :

Խրուշչեւ իրիկունը ճաշ մը տուաւ Այզընհաուըրի ի պատիւ եւ Հինգշաբթի մեկնեցաւ Նիւ Եորք ուր ոստիկանական անհամար ուժեր ոտքի են :

Կը կարծուի որ նախագահ Այզընհաուըր որոշած է Խորհրդ. Միութիւն երթալու թուականը՝ Հոկտեմբեր 14էն 26 : Այս լուրը պաշտօնապէս չէ հաստատուած :

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԹՌՈՒՋՔ ԴԷՊԻ ԽՈՐԱՍԱՆ.— Ցունիսին, օդանաւը թողնում է Թեհրանը բռնում է Խորասանի ուղղութիւնը եւ բարձրանում է ու բարձրանում չարունակ: Անցնում ենք անվերջանալի սարերի վրայով, կտրում ենք Իրանի հիւսիսում գտնուող հռչակաւոր Ալբորզ լեռնաշղթան, որ Խորասանից գնում եզերում է Կասպից ծովը, շրջան տալիս դէպի հիւսիս, միանում Հայաստանի հիւսիս – արեւելեան սարերին եւ ապա վերջանում Սեւ Ծովի ափին:

Սարերն ու բլուրները, ցոյց են տալիս իրենց լերկ ու չոր գագաթները: Բայց այս լեռնային համայնապատկերին մէջ, ամենագեղեցիկ տեսարանը ընծայողը՝ Դամավանդն է, Իրանի բարձրագոյն սարը, որ հեռուից մի դշխոյ՝ իշխում է իր սպիտակ գագաթով: Չորս հազար մեթր բարձրութեան վրայ ենք: Կատաղի քամիներ փչում են: Կարծես այդ սարերի բողոքը լինեն, թէ ինչո՞ւ անցնում էք մեր վրայով եւ դիտում՝ մեր կոյս գագաթները... Պայքարելով օդի հոսանքի դէմ, օրօրուելով առաջ էր սուրում մեր օդանաւը եւ յաղթահարում ամէն արգելք եւ դիմադրութիւն:

Տեսարանը փոխուած է. սարերին յաջորդել են լայնածաւալ տափաստաններ, երեւում են մերթ ընդ մերթ կանաչ դաշտեր, գիւղեր:

Խորասանը Իրանի կարեւոր եւ պատմական մեծ նահանգներից մէկն է: Գտնւում է հիւսիս արեւմտեան մասում: Այս նահանգի կէսը՝ հարաւ արեւմտեան մասը, անապատային է. իսկ հիւսիսը՝ համեմատաբար աւելի հարուստ եւ բարեբեր է: Նաւթային երկիր է, ունի պղինձ, ածուխ: Երեւելի են պերօզակ — թանկագին քարերը: Ամենանշանաւոր արտադրութիւնը Մեշեդի պտուղներն են:

Խորասանը հին պատմութեան մէջ յիշւում է յաճախ որպէս հաղորդակցութեան կարեւոր մի կենտրոն: Երկու ուղղութեամբ, երկու ճանապարհներով կատարւում էր Միջին Ասիայի հաղորդակցութիւնը: Մին՝ գալիս էր Խորասանից Կասպից ծովի հարաւ արեւմտեան ափերով, Գիլան եւ Մազանդարան նահանգներով՝ դէպի Արաքսի հովիտը: Կարճ էր այս ճանապարհը. բայց շատ դժուարին: Միւսը՝ Խորասանի պատմական Հերաթ քաղաքից՝ գալիս էր Մեշեդ, անցնում Թեհրան եւ ապա Ղազուինի վրայով գնում էր Թաւրիզ: Առաջինից աւելի երկար էր, բայց աւելի յարմար եւ հանգիստ էր այս ճանապարհը:

Պատմական Խորասանում է հիմնւում հռչակաւոր պարթեւական հարստութիւնը: Արշակ եւ Տրդատ եղբայրները՝ տեղափոխուելով Խորասան, ուր արդէն ապրում էր պարթեւական ցեղը, սպանում են Սելեւկեաններից նշանակուած սատրապը եւ յայտարարում ապստամբութիւն: Յետագային, Միհրդատ Բ. հիմնադիրն է լինում Պարթեւական մեծ պետութեան: Ապա այս հսկայ պետութեան կեդրոնը, որ Խորասան էր գտնւում. տեղափոխւում են Տիզբոն, Տիգրիս գետի արեւելեան ափին, Սելեւկիա քաղաքի դիմաց, Պարթեւ Արշակունի թագաւորների ձմերանոցը, որ դարձաւ մի ժամանակ նաեւ Սասանեանների արեւմտեան մայրաքաղաքը եւ կեդրոն՝ մտաւորականներին: Պարթեւ Արշակունիներից, Արտաշէս, հիմնում է իր մայրաքաղաքը Հեքաթոմփիլոս, Դամղանի մօտ, Մեշեդի եւ Թեհրանի կէս ճանապարհին:

ՄԵՇԵԴ.— Երեք ժամուան ճամբորդութիւնից յետոյ, մեր օդանաւը սաւառնում էր Խորասանի մայրաքաղաքի վրայ:

Գեղեցիկ էր պարզուած համայնապատկերը: Մեշեդ, Թեհրանից յետոյ, ըստ ոմանց, համարւում է Իրանի ամենակարեւոր եւ ամենամեծ քաղաքը: Դիտողի ուշադրութիւնն է գրաւում անմիջապէս քաղաքի կեդրոնում շինուած՝ Իմամ Ռզայի մզկիթը, որի ոսկեզօծ գմբէթը իշխում է բոլոր շէնքերի վրայ, եւ կարծես հեռուից հրաւիրում է իսլամ շիիներին՝ ուխտի գնալու եւ իրենց յարգանքը մատուցանելու, 818ին մահացող իրենց ութերորդ իմամին, որ հանգչում է այդ հոյակապ գմբէթի տակ: Քարպալայից յետոյ՝ շիիները համարում են այդ, իրենց ամենանուիրական սրբատեղին, յաճախուած միշտ հազարաւոր ուխտաւորներից: Նրանք Մեշեդը անուանում են նաեւ սուրբ քաղաք, Իմամ Ռզայի գերեզմանի պատճառով:

Մի շաբաթ մնալով քաղաքում, առիթն ունեցայ մօտից տեսնելու Խորասանի մայրաքաղաքը: Օդը զով, պողոտաները ընդարձակ, կոկիկ, շրջապատուած բարձր ծառերով, ջուրը՝ առատ սնունդ է մատակարարում բուսականութեան, կանաչութեան: Բոլոր շէնքերի առաջին յարկերը խոնաւութիւն ունին: Մեշեդ լծուած է շինարարական աշխատանքների: Քաղաքը հետզհետէ բարեփոխւում է եւ ստանում առաջնակարգ կարեւորութիւն, մանաւանդ երկաթուղու միացումից յետոյ:

Իմ հիացմունքս եմ յայտնում 40 — 50 տնուոր Մեշեդի հայ համայնքի հանդէպ, որ վառ է պահել իր մէջ հայկական բաբախող հոգին եւ կառուցել իր համար գեղեցիկ փոքրիկ մի եկեղեցի եւ նրա կողքին՝ յարմար կոկիկ մի դպրոց, սքանչելի մեծ թատերասրահով: Ունի նաեւ գերեզմանատնում բաւական մեծ մի մատուռ:

Մեշեդի այս փոքրիկ հայ օրինակելի համայնքը արժանի է ամէն գնահատանքի եւ գովասանքի:

Եղբայրական եւ սիրալիր եղաւ մեր հանդիպումը քաղաքիս Հայոց հոգեւոր հովիւ Լեւոն քհնյ. Եղիկեանի հետ, որ հաճեցաւ նաեւ տալ մեզի ամէն տեսակի տեղեկութիւններ Մեշեդի եւ շրջակայ իր ծխականների մասին:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՎՐԴ. ՊՈՂՈՍԵԱՆ

(Շար.)

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Երաժշտագէտ Օննիկ Պէրպէրեանի յուղարկաւորութեան ընթացքին, որ ինչպէս գրեցինք տեղի ունեցաւ անցեալ Շաբաթ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, դամբանականներ խօսեցան Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկոպոս, Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ՝ Պ. Յ. Պօղոսեան, հայ երաժիշտներուն կողմէ՝ Պ. Արայ Պարթեւեան, Պէրպէրեանի վարժարանի շրջանաւարտներուն կողմէ՝ Պ. Վրոյր Հալէպլեան, որու դամբանականէն կը քաղենք հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները.—

Օննիկ Պէրպէրեան ծնած է 1888ին Պոլիս: Իր նախակրթութիւնը եւ երկրորդական ուսումը ստացած է իր հօրը ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի հիմնած համանուն վարժարանին մէջ: Աշակերտական շրջանին, ընդհանրապէս գիտական դասերուն եւ երաժշտութեան մէջ շատ յաջող ըլլալով, ծնողքը եւ ազգականները փափաքած են որ Օննիկը, Պէրպէրեան վարժարանի իրր ապագայ սիւներէն մին, Եւրոպայի մէջ իր բնական հակումին մասնագիտութիւնը ձեռք ձգէ:

1905ին Օննիկ, Զուիցերիոյ մէջ իր մասնագիտութիւնը կը կատարելագործէ եւ 1908ին Լոզանի համալսարանէն կը վկայուի իբրեւ լիսանսիէ էս մաթեմաթիք եւ էս սիանս:

1907ին ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի վաղաժամ մահուան պատճառաւ, վարժարանը կը կառավարուի խումբ մը ուսուցիչներով, Պետրոս Կարապետեանի տնօրէնութեամբ եւ Օրմանեան պատրիարքի վերին հովանաւորութեամբ:

1908ին Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման, Օննիկ արդէն 21 տարեկան է եւ համալսարանական մասնագիտութիւնը աւարտած: Պոլիս կը վերադառնայ եւ վարժարանին տնօրէնութիւնը կը ստանձնէ, միեւնոյն ժամանակ բարձրագոյն դասարաններուն մաթեմաթիքի եւ ֆիզիքի դասերը կ՚աւանդէ մինչեւ 1911, իր փոքր եղբօրը՝ Շահանի համալսարանական կրթութիւն ստանալը:

Շահան Պէրպէրեանի վերադարձէն ետք, Օննիկ շուրջ տարի մը եւս կը շարունակէ վարժարանին տնօրէնութիւնը եւ 1912ին զայն իր փոքր եղբօրը յանձնելով, Փարիզ կը վերադառնայ: Այս անգամ իր նախասիրած ճիւղին՝ երաժշտութեան հետեւելու համար:

Փարիզի մէջ «Սքոլա Քանթորոմ»ի դասընթացքներուն կը հետեւի, երաժշտագէտ Ժան Հիւրէի եւ ուրիշ ականաւոր ուսուցիչներու շունչին տակ, եւ իր երաժշտական ուսումը կը կատարելագործէ «Քոմփոզիսիոն»ի ճիւղին մէջ:

Համաշխարհային Ա. պատերազմին, Շահան Պէրպէրեանի զինուորագրութիւնը եւ վարժարանին բազմաթիւ դասախօսներուն ձերբակալութիւնը եւ անոնց Այաշի եւ Չանղըրըի մէջ խողխողուիլը, ինչպէս նաեւ ընդհանուր աքսորը, կոտորածը, տեղահանութիւնը, ջարդը, պատճառ դարձած էին որ վարժարանը քայքայուի բոլորովին:

Կեանքը անշուշտ իր պարտադրութիւնները ունի եւ հայ արուեստագէտին նախասիրութիւնները յաճախ երկրորդական տեղ մը կը գրաւեն, իր ապրած կեանքին մէջ: Օննիկ իր երաժշտական գործունէութիւնը դադրեցնելով, Պոլիս կը վերադառնայ եւ շնորհիւ իր ջանքերուն եւ ուսուցչական կազմին զոհողութիւններուն, անգամ մը եւս կը փրկէ վարժարանը եւ զայն նիւթապէս ինքնաբաւ կը դարձնէ:

Սակայն 1922ին, Պոլսոյ գրաւման բանակը, Պոլիսը կը թողու Թուրքին եւ կը հեռանայ: Ընդհանուր ջարդերուն պատմութիւնը դեռ շատ թարմ էր: Օննիկ եւ Շահան Պէրպէրեան եղբայրներն ալ իրենց ծննդավայրը եւ վարժարանը լքելով Պալքանեան երկիրներն ու Եւրոպա կ՚ապաստանին: Հոն անշուշտ անգործ չեն մնար: Երկար թղթակցութիւններէ եւ բանակցութիւններէ ետք, 1924ին շնորհիւ գերագոյն զոհողութիւններու, Եգիպտոս–Գահիրէի մէջ կը բացուի Պէրպէրեան երկրորդական վարժարանը:

Այդ վարժարանին մէջ Պէրպէրեան եղբայրները, իրենց շուրջը հաւաքած հոյլ մը մտաւորական ուսուցիչներ, կը դասաւանդէին եւ լոկ կրթական հարցերով կը զբաղէին: Անոնք միայն այդ վարժարանին կրթական տնօրէնն էին: Իսկ նիւթականը, տեղւոյն ունեւորները կը մատակարարէին: Օր մըն ալ, այդ հայ հարուստները, նկատի ունենալով որ վարժարանը նիւթապէս ինքնաբաւ չէ, այլեւս դրամ չտրամադրեցին եւ զայն փակեցին:

Վստահաբար Սկիւտարի ձկնորսներն ու նաւաստիները աւելի վեհանձն ընթացք մը պիտի ունենային՝ նման տխուր պարագաներու մէջ, Եգիպտոս ապաստանած այդ հոյլ մը մտաւորականներուն հանդէպ:

1932ին, Գահիրէի Պէրպէրեան վարժարանը փակուելէն ետքը, Օննիկ առեն մը կը ստանձնէ Ռումանիոյ Ազգային վարժարանին տնօրէնութիւնը, եւ 1934ին վերջնապէս Փարիզ կը հաստատուի: Այդ օրէն մինչեւ իր մահը, շուրջ 25 տարիներ, երաժշտութեան նուիրուեցաւ: Այսպէսով իր երիտասարդական շրջանի երազը փորձեց իրականացնել:

ԹԱՐԻ ԴԱՀԻՃԸ

Եգիպտոս, Շարապաս գտնուած միջոցիս շատ մօտէն ներկայ եղայ մահուան պատիժի մը, որ խորին տպաւորութիւն գործեց վրաս:

Ոճրագործը քսան տարեկան պատանի մըն էր, որ իր մօրը դրդումով սպաննած էր իր երկու խորթ եղբայրները, ինըտասը տարեկան մանուկներ:

Այդ պատանին մեր ագարակին մօտերը քանի մը ֆէտտան անձնական հող ունէր, հօրմէն՝ իրեն ու երկու խորթ եղբայրներուն ժառանգութիւն մնացած, զոր կը մշակէր: Զինուորական ծառայութեան համար կը կանչուի ու այն ատեն մայրը կ՚ըսէ իրեն.

— Դուն պիտի երթաս զինուորական ծառայութեան մէջ չարչարուիս ու թերեւս մեռնիս ու քու խորթ եղբայրներդ պիտի ստանան քու բաժինդ ալ, մեկնելէ առաջ մեռցուր զանոնք, որ գոնէ քու իրաւունքդ չուտեն եւ եթէ երբեք ծառայութիւնը կատարես ու դառնաս գաս, լաւ վիճակ մը ունենաս:

Վերջապէս այս տեսակ խրատներով կը յաջողի զաւակը ոճրագործութեան մղել:

Պատանին գիշեր մը կացինը կ՚առնէ ու ... մէջ եղող իր երկու եղբայրները կը ...ոտ...նէ: Հետեւեալ օրն իսկ ոճրագործը կը ձերբակալուի եւ թէթեւ ուրացումէ մը ետքը՝ ամէն բան կը խոստովանի, որուն հետեւանքը կ՚ըլլայ իր մօր ձերբակալումն ալ:

Բայց ի վերջոյ մայրը ազատ կը թողուի ու տղան կը դատապարտուի մահուան պատիժի:

Մահուան պատիժը, որ Եգիպտոսի մէջ կախաղանի վրայ կը գործադրուի, տեղի պիտի ունենար Ֆառասքուր, որ մեր ագարակէն մէկուկէս ժամ հեռաւորութեամբ քաղաք մըն էր:

Վճիռը պիտի գործադրուէր, ըստ սովորութեան, արշալոյսին, ուստի ես եւ գ...իւղերիցի Նազիրը մութին ճամբայ ելանք ներկայ գտնուելու համար այդ տխուր արարողութեան:

Ագարակի մը մէջ ժամանցի միջոցներն այնքան հազուագիւտ են, որ ամէն ներկայացած առիթէ պէտք է օգտուիլ առանց շատ բարակը նայելու:

Երբ հասանք բանտին հրապարակը, արդէն կախաղանը կանգնած էին եւ բազ...ութիւնը խուռներամ ամէն կողմէ կը հանէր հետզհետէ:

Մեզի պատուոյ տեղ մը տուին ճիշդ կախաղանին քով, Ֆառասքուրի միւտիրին եւ հարիւրապետին քով:

Արշալոյսին՝ երբ արեւը տակաւին չէր ծագած, բանտին դուռը բացուեցաւ եւ մահապարտը դուրս հանուեցաւ ոստիկաններէ շրջապատուած, մինչ դահճապետը, Սայիտի հսկայ խափշիկ մը, եւ իր երկու օգնականները կախաղանին ոտքը կը սպասէին:

Ոճրագործ պատանին ահռելի կերպարանք մը ունէր եւ երեսին գոյնը կապոյտի ու կանաչի խառնուրդ մըն էր պարզապէս, այսուհանդերձ բաւական հաստատ քայլերով կը յառաջանար, թեւերը ընդօրէն ետին կապուած:

Կին մը եւ աղջիկ մը կեցած էին մեր քով:

— Ոճրագործին մայրն է ու քոյրն է, — փսփսաց մեզի միւտիրը, այն, որ իր զաւակը մղած էր ոճիր գործելու...

Մահապարտը նախ բերին այդ երկու կիներուն քով: Աղջիկը կը հեծկլտար, իսկ մայրը անզգայ կեցած էր: Պատանին երբ զայն տեսաւ, գլուխը անդին դարձուց առանց բառ մը արտասանելու, մինչ կինը ձեռքը տղուն ուսին զարնելով, իբրեւ յետին մխիթարութիւն, ըսաւ.

— Հալի տիւնեա, եա վէլէտ, հալի տիւնեա... (Աշխարհի վիճակը այս է, տղաս):

Կարծես այդ միջոցին պառաւ ջատուկը ներքնապէս կը հրճուէր հողը ամբողջովին իրեն մնալուն համար:

Այս տեսակցութենէն ետքը՝ հարցուցին մահապարտին. թէ բան մը կ՚ուզէ՞ր:

— Քիչ մը ջուր, — մրմռաց:

Ջուր բերին իրեն եւ ոստիկան մը մեզի ...ըսաւ, թէ առտուընէ ի վեր անընդհատ խմած էր, առանց կարենալ բառ մը ար...տասանելու:

Յետոյ զինքը տարին կախաղանին ոտքը: Ուրկէ սանդուխով մը վրան պիտի ելլէր:

Երբ սանդուխին քով հասաւ, ոստիկանները զինքը յանձնեցին դահճապետին ու իր օգնականներուն եւ իրենք մէկ կողմ քաշուեցան:

Պատանին, որ մինչեւ այդ վայրկեանը գիշերաշրջիկի մը երեւոյթովը կը քալէր, երբ կախաղանին սանդուխը տեսաւ, զոր կարծեմ առաջին անգամ նշմարեց, թէեւ իր աչքին առջեւն էր այն, ահաւոր ցնցում մը ունեցաւ եւ սոսկումով ոստում մը ըրաւ դէպի ետեւ:

Այն ատեն գլխաւոր դահիճը, հսկայ սայիտցին, անոր ծոծրակէն բռնեց ու սանդուխներէն վեր հանեց իր երկու օգնականներուն հետ:

Վերը պատանին կրկին ընդդիմացաւ, երբ չուանը իր վիզը անցնել կ՚ուզէին:

Տեսանք որ դահճապետը այդ բոպէին ծռեցաւ դէպի մահապարտը եւ անոր ականջին բաներ մը փսփսաց:

Պատանին իսկոյն հանդարտեցաւ եւ թոյլ տուաւ, որ աղխտալի չուանը անցընեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(1 Շար.)

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ, ԲԱՅՑ ԻՐԱԿԱՆ

ԵՐՋԱՆԻԿ ԶՈՅԳԸ

Շաբաթ օր, յետմիջօրէին, երբ աշխատանքս կը թողում, մերձակայ եկեղեցին կը մտնեմ, ուր կը մնամ երկար պահ մը, անդորրելով աշխատանքէն պարտասած հոգիս: Նման օր մը, յետմիջօրէին, նըստած էի առաջին նստարաններէն մէկուն վրան, եկեղեցիին մէջ: Ուշադրութիւնս գրաւեց չչուկ մը, աւելի ճիշդ՝ մրմունջ մը տարօրինակ: Այր մը եւ կին մը, արդէն յառաջացած տարիքի մէջ, կը կրկնէին իրարու՝ իրենց պսակադրութեան խոստումները. —

— Կ'ընդունի՞ս զիս, իբրեւ այրդ.

— Այո՛.

— Իսկ դուն, կ'ընդունի՞ս զիս իբրեւ կինդ.

— Այո՛.

— Կեանքը ունի դառնութիւններ, հիւանդութիւն, աղքատութիւն. պիտի մընա՞ս միշտ կողքիս.

— Այո՛.

— Իսկ դո՞ւն... պիտի մնա՞ս միշտ քովիկս.

— Այո՛.

Տարօրինակ մրմունջը վերջ գտաւ թեթեւ համբոյրով մը:

Դուրս ելայ եկեղեցիէն: Տեսայ ալեւոր զոյգը: Երկուքին ալ աչքերը կը ճառագայթէին երջանկութեամբ: Կինը կռահեց՝ թէ իմացած էի իրենց մտերիմ խօսակցութիւնը: Շիկնեցաւ թեթեւօրէն, ժպտեցաւ եւ ըսաւ. —

« Յովհաննէս ու ես ամուսնացած ենք երեսուներեք տարիներէ ի վեր: Ամէն տարի, մեր ամուսնութեան տարեդարձին, կուգանք այս եկեղեցին, ուր օրհնուած է մեր Ս. Պսակը. եւ հոս կը կրկնենք մեր ամուսնական խոստումները: Այո, կը կրկնենք, կը վերանորոգենք զանոնք, որպէսզի չմոռնանք բնաւ...: Շընորհիւ այս սովորութեան, մեր կենակցութիւնը դարձած է համերաշխ եւ խաղաղ: Մեզի չափ երջանիկ զոյգ մը՝ դըժուար է որ կարենաք գտնել »:

×

ԱՌԱՆՑ ԿՐՕՆՔԻ...

Անաստուած մը՝ կը բացատրէր Ուտրոյ Ուիլսընի, Մ. Նահանգներու նախկին Նախագահին, թէ չարիքը՝ որմէ կը տառապի աշխարհս, ցոյց կուտայ սնանկութիւնը կրօնքին:

Նախագահը պատասխանեց.

— Խորհեցէք քիչ մը. եթէ մարդիկ չար են հանդերձ կրօնքով, հապա ի՞նչ պիտի ըլլային առանց կրօնքի:

×

«Ի ՔԱՂՑՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ»

Պատերազմը չէր վերջացած տակաւին: Շոգեկառքի կայարանը լեցուն էր նորակոչ զինուորներով: Ազգականներ եւ բարեկամներ բարի երթ եւ բարի դարձ կը մաղթէին մեկնող երիտասարդներուն: Իւրաքանչիւր զինուոր սիրելի մը ունէր, եւ գորովանքով կը խօսակցէր անոր հետ: Կար՝ երիտասարդ մը, թուխ, գեղադէմ, որ միայնակ կը դիտէր այս բոլորը, եւ կարօտի թաքուն զգացումով մը կը հառաչէր:

Շոգեկառքը սկսաւ շարժիլ. յանկարծ, գեղեցիկ օրիորդ մը՝ վազեց դէպի երիտասարդը, գայն գրկեց եւ ըսաւ.

« Եղբայրս, իբրեւ նորակոչ զինուոր, անցեալ տարի այս կայարանէն մեկնեցաւ դէպի ճակատ: Զկրցայ անոր բարի դարձ մաղթել: Երեք շաբաթ առաջ իմացանք թէ եղբայրս ինկեր է ռազմաճակատին վրան: Ուրեմն, ի քաղցր տեսութիւն, ուշադրութիւն ըրէ դուն քեզի»:

Տխուր երիտասարդը փոխեց իր տրամադրութիւնը, վերադարձաւ եւ միացաւ այն ազնիւ օրիորդին հետ, զոր Նախախնամութիւնը իր ճամբուն վրան բերած էր, դժնդակ պահու մը:

Դ.Է.Տ

ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԾԱՂ

ԵՕԹՆԱՄԵԱՅ ՊԼԱՆ
(Պիտիպիտիպիտիպիտի)

★

Պերճախօս քարոզիչ մը կը զրկուի Հիւսիսէն հարաւ: Մինչեւ ողնածուծը կարմիր այս պրոպագանդիստը դասախօսութիւն մը կը կատարէ եօթնամեայ պլանին մասին:

— Յառաջիկայ եօթը տարիներու ընթացքին՝ ելեկտրակայաններ պիտի կառուցանենք, գործարաններ պիտի կառուցանենք, դպրոցներ պիտի կառուցանենք, սանատորաններ պիտի կառուցանենք, բաղնիքներ պիտի կառուցանենք, հիւանդանոցներ պիտի կառուցանենք, ու պիտի անցնի՛նք Ամերիկայէն...

Մարդ մը կը բարձրանայ ունկնդիրներուն մէջէն:

— Ի՞նչ ըսելիք ունիք, ընկե՛ր:

— Երբ անցնիք Ամերիկայէն, զիս ձգեցէք այնտեղ եւ դուք շարունակեցէք ձեր ճամբան:

ՊԻՏԻ ԱՆՑՆԻ՛ՆՔ...

Պիտիներու Պողոտային վրայ կը շարունակուի չքերթը:

Նոյն պերճախօս քարոզի՞չը թէ նոյն փուռին մէջ թրծուած մէկ ուրիշ չինածոյ արարած մը, նման դասախօսութեան մը ընթացքին, այսպէս կը նկարագրէ սովը, անօթութիւնը եւ թշուառութիւնը, որ կը տիրեն Ամերիկայի մէջ:

— Երախաները կը պտըտին փողոցներուն մէջ ցուցադրելով իրենց ուռած փորը: Ցնցոտիներ հագած են կիները՝ հագիւ կարողանալով ծածկել իրենց մերկութիւնը: Նպարեղէնի վաճառանոցներու առջեւ պոչ կապած են տանտիրուհիները եւ յաճախ կռիւ կ'ընեն իրարու՝ առաջ անցնելու համար: Ահա այս Ամերիկան է որ կը պարծենայ թէ աշխարհի ամէնէն հզօր պետութիւնն է: Բայց մենք պիտի անցնի՛նք Ամերիկան:

ԳՐԱԲԱՐԻ ԴԱՍ

— « Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ»: Գրաբարի առաջին դասն առնելու եկած աշակերտն անգամ կը հասկնայ թէ ետ կը նշանակէ տուաւ:

— Վարժապե՛տ, ուրեմն ի՞նչ կը նշանակէ սովետ, ճի՞շդ է որ կը նշանակէ սով տուաւ բոլշեւիկներու իշխանութիւնը:

Մարդուն մէկը կ'ըսէ իր բարեկամին.

— Երկու անգամ ամուսնացայ եւ երկու անգամուն ալ դժբախտ եղայ:

—Ինչո՞ւ, կը հետաքրքրուի բարեկամը:

— Որովհետեւ առաջինը փախաւ ուրիշի մը հետ:

— Իսկ երկրո՞րդը

— Չփախաւ:

ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

★

Նիսի մէջ վիրաբուժական ծանր գործողութեան մը հետեւանքով, մահացած է Փարիզահայերուս ծանօթ՝ Գ. Փարմաք: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած էՄոնթլէնի հայարենակ թաղին մատրան մէջ:

Կորովի, առոյգ եւ յոգնիլ չգիտցող մեր հայրենակիցը բուն անունով Գէորգ Փարմաքսըզեան՝ ծնած էր 1897ին Գոնիայի մօտակայ Գարաման գիւղաքաղաքին մէջ: Տեղւոյն ազգային վարժարանը աւարտելէ յետոյ կ'անցնի Գոնիայի Տոմինիքեան եղբայրներու ֆրանսական վարժարանը: Համաշխարհային առաջին պատերազմին պատճառաւ, կը ստիպուի կիսատ թողուլ ուսումը, կ'իջնէ առեւտրական հրապարակ, Գոնիայի մէջ իր հօրը քով:

Բախտաւորներէն կ'ըլլայ քաղաքին բընակչութեան մէկ մասին հետ աքսորուողներէն, որովհետեւ իր ծննդավայրին՝ Գարամանի Թուրքերը սկիզբէն իսկ խիստ անգութ վարմունք ցոյց տուած էին տեղւոյն Հայերուն հանդէպ, բոլորն ալ ուղղակի Տէր Զօրի անապատները աքսորելով:

Ինք կը պատկանէր 1923ին Ֆրանսա եկած տարագիր Հայերու այն դասակարգին, որ տնտեսապէս ողորմելի վիճակ մը ունէր, բայց հետզհետէ շնորհիւ իրենց տաղանդին, ճարպիկութեան եւ ժրաջան աշխատանքին, բոլորը նախանձելի դիրքերու հասան: Գ. Փարմաք արեւելքէն բերած իր աննշան ֆրանսերէնով, կարճ ժամանակի ընթացքին կը տիրանայ երկրին լեզուին եւ օրէնքներուն: Փարիզի մէջ գրասենեակ մը կը բանայ՝ օրէնքներէն անտեղեակ գործի մարդոց օգտակար ըլլալով, որոնցմէ շատերուն կը ծառայէ:

Հանգուցեալը զաւակ չունէր, իր սգաւոր այրին նկատի առնելով այս պարագան, արժանի և օրինակելի քայլ մը պէտք է առնէ, ի յիշատակ իր ամուսնոյն, և նըւիրատուութեամբ մը ուրախացնէ սրբ ու անտէր տղաք, յաւերժացնելով ողբացեալին ցանկութիւնը:

Այս քանի մը տողերը թող ծաղկեպսակ նկատուին իր հեռաւոր եւ թարմ հողակոյտին վրայ իր հայրենակիցներուն կողմէ:

Խ. ՖԸՐՄԱՆԵԱՆ

Ծանօթ երգահան Մոսկովսկի համբաւաւոր էր իր թունաւոր լեզուով:

Օր մը, Վիէննայի մէջ երբ Կլազունովի հետ կը պտըտէին, Շուպերթի տան առջեւէն անցան ու կեցան՝ անոր վրայ զետեղուած յուշատախտակը դիտելու: Կլազունով դարձաւ եւ մեղամաղձոտ երեւոյթով մը ըսաւ Մոսկովըսկիի.

— Երբ մեռնիմ՝ իմ տանս վրայ ալ յուշատախտակ մը պիտի զետեղե՞ն:

— Անշուշտ, փութաց պատասխանել Մոսկովսկի:

— Եւ քու կարծիքով ի՞նչ պիտի գրեն:

— « Վարձու է »...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

●

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

— Ի՞նչ է ան, հարցուց պառաւը իր յուսահատ չեշտովը:

— Աղան նամակ մը տուաւ Հանըմին համար, պատասխանեց գաւառացին, թուղթը դրան ճեղքէն ներս երկնցնելով:

Պառաւը, միշտ զգուշաւոր ու վախկոտ, չէր համարձակեր մատը դպցնել ամէն բանի որ օտար էր եւ դուրսէն կուգար:

— Հանըմին նամա՞կ մի. ի՞նչ նամակ, մըլտաց թուղթին վրայ նայելով գրեթէ խրտչած:

—Պէ ճանըմ, պոռաց ժամկոչը անհամբերութենէն կարմրած, ես ի՞նչ գիտեմ, նամակ..

Եւ, ալ չհանդուրժելով, ձգեց գայն գետինը՝ ապշահար պառաւին աչքին առջեւ ու առաւ քալեց, շարունակելով իր գայթոյթը զովացնել նկարագեղ յիշոցներով:

— Ծօ ես խերն եմ անիծեր քո նամակին ... քո հանըմին ալ... փոխեր եմ քո... թքեր եմ քո..:

Մարմարով յատակուած ընդարձակ բառակուսի բակին մէջ, որուն ցուրտ մերկութիւնը ձեղունէն կախուած սեղնաւոր ջահով մը միայն կը խանգարուէր, պառաւը կեցած, նամակին վրայ կը նայէր ու ինքնիրեն կը հարցնէր.

— Ո՞ր աղան հանըմին նամակ կը գրէ ... հանըմին հետ ինչ գործ ունի աղան.. աս մարդիկը չհասկցա՞ն որ հանըմը ալ մէկուն հետ գործ ունենալ չուզեր... Հապա եթէ բարկանա՞յ նամակը առնելուս:

Խեղճ կինը, վարանած, հանըմը բարկացնելու վախով համակ, կը մնար հոն, կիսատուեր բակին մէջ, որուն բարձր ու վանդակապատ պատուհանները՝ դեղին սթորներուն տակ՝ տկար լոյս մը միայն թոյլ կուտային ներս թափանցել: Սեւ եազմային ներքեւ, որ անոր հերաթափ գանկը կը պարտկէր, պառաւին վշտահար, հիւծած, տժգոյն դէմքը՝ չինրանգէի մը դէմքին կազմը ստացեր էր, արտակարկառ ցռուկովը ու ճակտին մէջ թաղուած մանր աչուըներովը: Վտիտ ուսերուն վրայ գլուխը կարծես մաշկով մը միայն փակած էր, ծոծրակը ներս քաշուած, ճղճիմ, ողբալի: Ցաւագարութիւն մը այդ կինը, քայքայուած ամբողջութեամբ, վերահաս տարբաղդրութեան մը վտանգին տակ: Սեւ չփակին եւ մոխրագոյն շրջազգեստին տակ մարմինը ծայրեր, անկիւններ, ծուռթիւններ ունէր: Իր նողկալի ու արգահատելի պառաւութեան մէջ անիկա իր պատկանած սեռին մէկ հերքումն էր: Էգը յիշեցնող բան մը չէր մնացած վրան:

Ու դեռ իր վարանումին մէջ կը շարունակէր մնալ հոդ, մարմարին վրայ, երբ աջ կողմէն դուռ մը բացուելով, ձայն մը, կոչ մը լսուեցաւ.

— Նեկտար, ո՞վ էր ան... ի՞նչ է նորէն ...

Պառաւը սասանեցաւ, յանցանքի վրայ մէկէն ի մէկ բռնուող տղու մը պէս:

— Նամակ մը, կակազեց, կաղնիկաղ ուղղուելով դէպի բացուող դուռը, որուն շրջանակին մէջ սեւերով փաթթուած կնոջ մը սիլուէթը ծրագրուած էր:

Հանըմն էր, տիկին Երմոնէ Մարկոսեանը:

Արհամարհական շարժումով մը առաւ նամակը, վրան նայեցաւ, ուժգնօրէն պատռեց պահարանը, որուն մէջէն դուրս ելաւ թագէոս աղային այցետոմսը:

— Օհ, սա ցնդածն ալ ինէ ի՞նչ կ'ուզէ չիյտեմ:

Վեր ելաւ սանդուխին զորդապատ աստիճաններէն եւ ձուաձեւ ընդարձակ սրահի մը վրայ նայող դռներէն մէկը բանալով մտաւ փոքր խուց մը, ցած թիկնաթոռներով զարդարուած:

Հսկայ հայելի մը, մահոկենիէ պարզ շրջանակի մը մէջ, մէկ պատը գրեթէ կը ծածկէր՝ ամբողջ խուցը իր մէջ ցոլացնելով:

Հանդիպակաց պատին վրայ կախուած էր մեծադիր պատկեր մը սեւ շըրջանակով ծածկուած. էրիկ մարդու կենդանագիր մըն էր ան, ոտքի կայնած, մէկ ձեռքը բազրիքի մը կըթնցուցած, միւսը տափատին գրպանը: Քօղին մթութեան մէջէն 'անոր տխրանուշ դիմագծութիւնը կենդանի արտայայտութիւն մը կ'առնէր՝ քաղցր խորունկ ակնարկին տակ, թեթեւ ժպիտ մը լուսաւորուելով:

Գաբրիէլ էֆ. Մարկոսեանն էր, հանըմին ամուսինը, որ տարի մը առաջ մեռած էր դեռ գրեթէ երիտասարդ, սուգի մէջ թաղելով այդ ամիրայական ապարանքը:

Պատուհանին մօտ, թիկնաթոռի մը ծայրը նստած տիկինը կը կարդար պատուարժան գանձապահին նամակը, հետզհետէ ծաղրանքի, արհամարհանքի եւ բարկութեան նշաններ ցոյց տալով դէմքին վրայ: Երբ աւարտեց, իր բարակ ջըղուտ մատներուն մէջ ճմրթկեց գայն, պլորեց, կծիկ մը ըրաւ, տեսակ մը մոլեգնութեամբ խածաւ խածխծեց եւ յետոյ պատուհանին մէկ փեղկը բանալով ուժգնօրէն հեռուն նետեց:

— Կեղծաւոր, կը մրմնջէր, կեղծաւոր ... ցնդած դուն ալ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

Հայկական ժողովրդական, գործիական խմբերգ – Համերգներ շարադրել, սեղծել սէնֆոնի փոլքլորիք, եւրոպական թէքնիքով եւ ժամանակակից նորագոյն ըմբռնումներով:

Կարճ շրջանի մը մէջ արտադրեց պատկառանք ազդող բազմաթիւ գործեր: Ինչպէս Հայկական Պատարագը, Հերոսի մը Կեանքը, Հայկական Համերգը, Գրիգոր Լուսաւորիչը, Նարեկը, ջութակի եւ նուագախումբի համար Գոնչէրթօ մը, Սիւիթ Ֆրանսէզ եւ դեռ բազմաթիւ մեներգներ դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Շնորհիւ իր աննկուն նկարագրին, առանց վհատելու կազմակերպեց եւ սարքեց Փարիզի, Մարսիլիոյ, Լիբանանի, Պոլսոյ, Միացեալ Նահանգներու գանազան հայաշատ կեդրոններուն մէջ ինչպէս Նիւ Եորքի, Ֆիլատէլֆիոյ, Տիթրոյիթի մէջ բազմաթիւ համերգներ:

Առանց արուեստագէտի ազդ մը չի կրնար ապրիլ: Օննիկ Պէրպէրեան, վաստակաւոր, գաղթաշխարհի Հայութեան մէջ ազգային ոգին վառ պահելու եւ առեն մը եւս տեւականացնելու ստորոգներէն մին եղաւ, իր կազմակերպած համերգներով եւ նոյնիսկ սեղծած քննադատութիւններով:

Հակառակ իր ջանքերուն եւ սեղծագործութեան, ժողովրդական դէմք մը չկրցաւ դառնալ, որովհետեւ իր հեղինակութիւնները բարձր ոճով շարահիւսուած, անհասկնալի մնացին հասարակութեան: Յառաջիկայ սերունդները պիտի ճշդեն իր արուեստին ճշգրիտ դերը եւ տեղը հայ երաժշտական աշխարհին մէջ:

· ՎՐՈՅՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆ

Ալժերիացիները որոնք իրմէ զատուելու փափաք յայտնած կ'ըլլան : Անոնք կը կազմակերպեն առանց Ֆրանսայի, հողը ու կ'ապրին, աղբիւրները զորս կրնան օգտագործել, կառավարութիւնը զոր կ'ուզեն : Անձնապէս համոզուած եմ որ նման փախճան մը անհաւատալի եւ աղէտալի կ'ըլլար» :

Նախագահը ապա յիշեց երկրորդ լուծումը.— ամբողջական ֆրանսացում, հաստատուած իրաւունքներու հաւասարութեան վրայ : Ալժերիան ամբողջական մասնիկը կը դառնայ Ֆրանսայի : Եւ վերջապէս՝ երրորդ լուծում մը՝ դաշնակցային կապեր : Ալժերիացիներու կառավարութիւն Ալժերիացիներով, կռթնած Ֆրանսայի օժանդակութեան վրայ եւ անոր հետ սերտօրէն միացած տնտեսութեան, ուսուցման, պաշտպանութեան եւ արտաքին կապերուն համար : Այս պարագային Ալժերիոյ ներքին վարչակարգը կ'ըլլայ դաշնակցային » :

Նախագահ Տը Կոլ եզրակացուց, յիշելով թէ Ֆրանսան պիտի չբանակցի Ալժ. Ազատ. Ճակատին հետ, բայց շատ բան կայ ընելիք Ալժերիոյ համար. «Ճամբան գծուած է, որոշումը տրուած է եւ գործը արժանի է Ֆրանսայի » :

Ֆրանսական քաղաքական շրջանակները ընդհանրապէս գոհ են Տը Կոլի ճառէն, բացի ծայրայեղ աջ եւ ձախ շրջանակներէն : Առաջիններուն համար՝ ճամբան կը բացուի անկախութեան, իսկ համայնավարներուն համար բանակցութեան ճամբան գոցուած է :

ՎԵՐՆԷՐ ՖՈՆ ՊՐԱՈՒՆ, գերման գիտունը, յայտարարեց թէ հրթիռներու մարզին մէջ այլեւս կարելիութիւն չիկայ Ռուսերուն հասնելու : Երեք տարի ետ ենք աւելցուց գիտնականը :

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ (Պառլեթթա) չորս յարկանի շէնք մը փլաւ : Ցարդ 57 մեռեալ եւ 13 վիրաւորներ կան :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ ընդհանուր գործադուլի որոշում տրուած է Սեպտեմբեր 23ի համար :

Տէր եւ Տիկին Համբարձում Վէլէտեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Վէլէտեան, Սարգիս Վէլէտեան ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԶԱՐԴԱՐ ՎԷԼԷՏԵԱՆԻ

մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 16ին, 88 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Ուրբաթ ժամը 2ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

«Յառաջ»ի հաւատարիմ ընթերցող մը հազարական ֆրանք կը նուիրէ Յառաջին, Հայ - Բոյժին եւ Այնճարի Յառաջ վարժարանին, ինչպէս նաեւ երկու հազար ֆրանք «Յառաջ»ի աշխատաւորներուն :

×

Տէր եւ Տիկին Միհրան Հայգազրծեան իրենց ազգականին տարաբախտԱրշակ Աշճիպաշեանի մահուան տխուր առթիւ հինգ հազար ֆրանք կը նուիրեն Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի : Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աղամեան հինգ հազար ֆրանք եւս Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր Հայերէնի Դասընթացքը վերաբացուած է, ուսուցչութեամբ Տիկ. Ս. Թորոսեանի : Դասերը Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21, երկու սեռէ աշակերտներու համար, Բարեգործականի սրահին մէջ, 19ա, Րիւ Վանթիւր : Նոր արձանագրութիւններու համար դիմել սրահ, դասերու պահերուն : Ծնողքներ կը հրաւիրուին օգտուիլ այս անվճար դասընթացքէն, իրենց զաւակները հայերէն կարդալ - գրելու ուսումէն չզրկելու նախանձախնդրութեամբ :

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած Սէնթ էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարկէն Սիւնի խումբին կողմէ, այս Շաբաթ, ժամը 20էն մինչեւ լոյս, Փերկոլայի շքեղ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ՝ Ֆրէտ Պոլլի նուագախումբին :

Զանազան անակնկալներ, ճոխ եւ առատ պիւֆէ :

Հասոյթը պիտի յատկացուի ժողովասրահի նորոգութեան : Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի ընկերներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իսի լէ Մուլինօ.— Պ. Փիլիպպոս Եսայեան եւ զաւակը Փասքալ Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէմէրճեան եւ զաւակը Տէր և Տիկ. Օ. Բալուեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն՝ որ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Այս Կիրակի, իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Նոյն օրը հոգեհանգիստ պիտի կատարուի նաեւ իրենց զաւակին եւ եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ (ինկած Ալժերիոյ ճակատը 1958ին) :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Մաքրուհի Խրիմեան, ինչպէս եւ եղբայրները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ եղբօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԽՐԻՄԵԱՆԻ

յիշատակին, անոր մահուան առաջին տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները :

× Այս առթիւ Տիկին Խրիմեան կը նուիրէ հազար ֆր. «Հայ - Բոյժ»ին, հազար ֆրանք «Յառաջ»ին եւ հազար ֆրանք Աղքատախնամին : Ստանալ «Յառաջ»էն :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցին արձանագրութիւնները կը սկսին այս Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12, ուսուցչութեամբ Տիկին Հազարեանի :

26, RUE DES CONVALESCENTS

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1959 – 1960ի դպրոցական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց են : Ամէն անոնք որ կը փափաքին իրենց զաւակները արձանագրել, պէտք է փութան այժմէն իսկ դիմել Հաստատութեան Տնօրէնութեան :

Դպրոցասէրը կը հետեւի պետական լիսէներու պաշտօնական ծրագրին, աշակերտուհիները կը պատրաստէ պրէվէի եւ պաքալորէայի քննութիւններուն, տալով նաեւ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէնի, գրականութեան, պատմութեան եւ կրօնի ծանօթութիւններով :

Դիմել՝ 1 Պուլվ- տիւ Նոր, Լը Րէնսի : Հեռաձայն՝ Լը Րէնսի 172 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 21

Ծնողքները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉ. ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պաշտամունք՝ այս կիրակի, Սէն Ժէրոմ, ժամը 9,30ին : Ռիւ Ժէմափ՝ ժամը 10,45ին :

Կը խօսի Վերապատուելի Հելվաճեան :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ - Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՇԱԻՒԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

19 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկերական ընդհ. ժողով՝ Ահարոնեան Ակումբին մէջ :

20 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ ենթակոմիտէն եւ Թաթուլ խումբը :

Կէս օրէ վերջ ժամը 15ին Կարտանի Նիկոլ Դուման խումբը :

Իրիկունը ժամը 9ին, Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն եւ Ընկեր Կարօ խումբը :

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը :

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ :

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը :

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25ԻՆ

George V

Եղանակին առաջին պարահանդէսը

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e
Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ՇԱԲԱԹ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 19 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8599 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4400

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԼՈՒԾՈՒՄ

Հանրապետութեան նախագահը վերջապէս պաշտօնապէս հրապարակեց Ալժերիոյ մասին իր ծրագիրը, որուն ամբողջ աշխարհ կը սպասէր անհամբեր :

Մեծ տպաւորութիւն առաջ բերաւ Սեպտեմբեր 16ի իր յայտարարութիւնը ո՛չ միայն Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ, այլեւ բարեկամ թէ թշնամի բոլոր երկիրներու մէջ :

Տակաւին կանուխ է հասկնալու համար թէ գործնական ի՛նչ արդիւնքի պիտի յանգին իր առաջարկները, որոնք երեք տեսակ են .—

Ա. Անջատում, այսինքն անկախութիւն : Այդ պարագային Ֆրանսա պիտի ձգէ Ալժերիացիները, որոնք իրմէ բաժնուելու իրենց կամքը պիտի արտայայտեն եւ իրենց միջոցներով եւ ուզած վարչաձեւով պիտի կառավարեն երկիրը :

Այսպիսի լուծում մը, ըստ Զօրավար Տը Կոլի, «աղետալի» պիտի ըլլայ Ալժերիոյ համար :

Բ. Ամբողջական Ֆրանսացում, իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին վրայ : Ալժերիացիները պիտի կրնան պետութեան քաղաքական, վարչական, դատական եւ հանրային բոլոր պաշտօններուն կոչուիլ : Պիտի օգտուին Ֆրանսացիներու յատուկ բոլոր իրաւունքներէն, — ընկերային ապահովագրութեան կրթութեան եւ այլ ամէն մարզի մէջ : Այդ պարագային Ալժերիացիները պիտի դառնան ֆրանսական ժողովուրդի ամբողջացուցիչ մասը եւ Ֆրանսայի սահմանները պիտի ընդգրկեն Տէօնքէրքէն մինչեւ Թամանրասէթ :

Գ. Դաշնակցութիւն, այսինքն ալժերիական կառավարութիւն՝ Ալժերիացիներու ղեկավարութեամբ, կռթնած Ֆրանսայի աջակցութեան վրայ եւ սերտօրէն կապուած անոր հետ՝ տնտեսութեան, կրթութեան, պաշտպանութեան եւ արտաքին յարաբերութեանց մարզին մէջ :

Այդ պարագային, Ալժերիոյ ներքին վարչաձեւը պիտի հիմնուի դաշնակցային դրութեան վրայ : Այն ձեւով՝ որ երկրին բաղկացուցիչ բոլոր համայնքները,— ֆրանսացի, արաբ, քապիլ, մոզապի, եւայլն պիտի կրնան իրարու հետ գործակցիլ : Անոնցմէ իւրաքանչիւրին առանձնայատուկ կեանքը պիտի երաշխաւորուի :

Զօրավարը այս երեք տեսակ առաջարկները կը ներկայացնէ Ալժերիացիներուն, որոնք ազատօրէն պիտի կրնան կատարել իրենց ընտրութիւնը, հանրաքուէով :

Սակայն այս առաջարկներուն իրագործումին համար նախապայման է դադրեցնել կռիւները եւ խաղաղեցնել երկիրը : Խաղաղեցումի շրջանը հասած պիտի նկատուի այն ատեն՝ երբ եղեռնափորձերն ու եղբայրասպան կռիւները տարեկան երկու հարիւր զոհեր միայն պիտի տան : Նիւ Եորք Թայմզի համաձայն, ներկայիս շաբաթական երկու հարիւր հոգիի կը հասնի զոհերուն թիւը :

Խաղաղեցումէն առ առաւելն մինչեւ չորս տարի ինքնորոշման իրաւունքէն պիտի օգտուին Ալժերիացիք :

Նախագահի առաջարկներուն մէջ ո՛չ մէկ խօսք կայ Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատի վարիչներուն եւ «Ալժերիոյ Հանրապետութեան ժամանակաւոր կառավարութեան» հետ բանակցելու մասին :

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը իր վերջին համագումարին մէջ ընդունած էր բանաձեւ մը, որով կ'առաջարկէր զինադուլ կնքել եւ խօսիլ «անոնց հետ որոնց դէմ կը կռուինք» :

Ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն ապստամբներու վարիչները :

Արաբական Լիկայի անդամները ի՞նչ քաղաքականութեան պիտի հետեւին, երբ շուտով Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան սեղանին վրայ գայ Ալժերիոյ հարցը :

Դաշնակից երկիրները բարեացակամ վերաբերում ցոյց պիտի տան Ֆրանսայի հանդէպ, հիմնուած Զօրավար Տը Կոլի ծրագրին վրայ, որ ինքնորոշման իրաւունք կուտայ Ալժերիացիներուն :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ Է ՏԸ ԿՈԼԻՆ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ .— ՄԵՐ ՅՈՅՍԵՐՈՒՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸՆ Է

★

Զօր. Տը Կոլի յայտարարութիւնը Ալժերիոյ մասին նպաստաւոր արձագանգ մը գտաւ քաղաքական միջազգային շրջանակներուն մէջ : Այզընհաուըրի մամուլի շաբաթական ասուլիսէն ետք, Սպիտակ Տունը, զեկոյցի ձեւով հրատարակեց նախագահին յայտարարութեան այն մասը որ կը վերաբերի Ալժերիոյ : «Հակառակ անոր որ կարդացած եմ Զօր. Տը Կոլի ճառը, տակաւին չեմ կրցած զայն ուսումնասիրել այն խնամքով եւ համակրանքով որուն արժանի է, այդ պատճառով չեմ կրնար խօսիլ մանրամասնօրէն : Մեծ նշանակութիւն ունեցող յայտարարութիւն մըն է, որ Ալժերիոյ ժողովուրդներուն համար ինքնորոշման խոստումներ կուտայ, եւ որ այդպիսով ամբողջովին կը պատասխանէ մեր յոյսերուն՝ տեսնելու Ալժերիոյ համար արդար եւ ազատական ծրագիր մը զոր կարենանք պաշտպանել : Շատ քաջալերուած եմ Զօր. Տը Կոլի քաջարի եւ պետական դէմքի մը արժանավայել յայտարարութենէն : Կը յուսանք որ ան պիտի առաջնորդէ մօտակայ խաղաղութեան մը» :

Նիւ Եորքի մէջ Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ Սելվին Լօյտ նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը ըրաւ, եւ իր վստահութիւնը յայտնեց որ նման ծրագիր մը հիմը պիտի կազմէ այդ խնդրին կարգադրութեան :

Դաշնակցային Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը յոյս կը յայտնէ թէ Զօր. Տը Կոլի առաջարկները կարելիութիւնը կուտան, որոշ ժամանակի մը ընթացքին, Ալժերիոյ խնդրին խաղաղ կարգադրութեան մը : Քրիստոնեայ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը գտնէ թէ Տը Կոլի յայտարարութիւնը շատ քաջ է եւ յոյս կը յայտնէ որ նման ծրագրով մը, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը կը յաղթէ ՄԱԿի մէջ :

Իտալական շրջանակները ընդհանուր ձեւով նպաստաւոր են Տը Կոլի յայտարարութեան, բայց կը կարծեն թէ երեսփոխանական որոշ խմբակցութիւններ, Ֆրանսայի մէջ, անվերապահ ընդունելութիւն մը պիտի չընեն : Իտալիոյ հանրային կարծիքը կը ներկայացնէ Պօլոնեայի կարեւոր օրաթերթը՝ «Իլ Թերթօ Տէլ Քառլինօ», որ կը գրէ .— Վճռականութեամբ եւ յստակութեամբ, Զօր. Տը Կոլ զբաղեցաւ Ալժերիոյ հարցով, որ իրեն համար, մասնաւորաբար մարդկային հարց մըն է : Զօր. Տը Կոլ կը յայտնէ որ, համաձայնութեամբը, ժողովուրդին մեծամասնութեան, իր ծրագիրն է վարուիլ այնպէս որ Ալժերիա անջատում չորոշէ :

«Ով որ, իսկապէս սիրտին դրած է ալժերիական ժողովուրդներուն խաղաղութիւնը եւ ճակատագիրը, կրնայ միայն մաղթել՝ յաջողութիւնը այդ ծրագրին

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՄԵԾ ՄԱՐԴ Է"

Կ'ԸՍԷ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

Խրուշչեւ կը շարունակէ զբաղեցնել ամերիկեան եւ ազատ աշխարհը : Առջի օրուան մամուլի իր ասուլիսը Նէշընըլ Փրէս Քլըպի մէջ տակաւին մութ կէտեր ունի : Որոշ է որ Խրուշչեւ «կարմրած» է, ապա ճերմկցած բարկութենէն, կարգ մը հարցումներու առթիւ :

Նոր յայտնի կ'ըլլայ որ թարգմանը չէր թարգմանած Խրուշչեւի պատասխանը երբ անոր հարց տրուած էր թէ «ի՞նչ կ'ընէր ինք երբ Ստալին իր ոճիրները կը գործէր» : Խրուշչեւ ըսած էր .— Չեմ ուզեր պատասխանել այս հարցումին : Իրապէս փրովաքասիոն է, փրովաքասիոն մը հիմնուած սուտի վրայ : Սուտը կը վազէ մինչ ճշմարտութիւնը ոտքով կ'երթայ, բայց ան է որ ի վերջոյ պիտի յաղթէ : Ի՞նչ կը նշանակեն այս հարցումները, կարծես թէ կոկորդին մէջ սառած մուկ մը ունիք զոր ոչ կրնաք կլլել ոչ ալ դուրս տալ» :

Շահեկան բայց անտրամաբանական կը նկատուի այն երեւոյթը որ Խրուշչեւ չէ եկած Ամերիկա, այս վերջինը եւ անոր ժողովուրդը մօտէն ճանչնալու այլ եկած է իր «ապրանքը» ծախելու : Եւ ոմանք ցաւով կը նկատեն թէ այս ուղղութեամբ ամերիկեան կառավարութիւնն անգամ ամէն կարգի օժանդակութիւն կ'ընծայէ դիւրացնելու համար Խրուշչեւի գործը.. : Պէտք չէ մոռնալ սակայն թէ հակառակ իր ճարտարութեան, ժպիտին եւ սրամտութեան, շատերու համար ան կը մնայ «Փեշտայի մսագործը» :

Զորեքշաբթի օր, Խրուշչեւ Նիւ Եորք հասաւ ուր ճաշի հիւրը եղաւ քաղաքապետին : Այս առթիւ խօսած իր ճառին մէջ, խորհրդային վարչապետը ըսած է.
— «Նախագահ Այզընհաուըր մեծ մարդ է : Մեծ մարդ պէտք է ըլլար արդէն որպէսզի Ամերիկա հրաւիրէր համաշխարհային համայնավարութեան պետը, որպէսզի աւելի հեռուն տեսնէ ապագային համար, ճիշդ հակառակ անոնց որոնք իրենց քթին ծայրէն անդին չեն տեսներ» :

Նիւ Եորքի ժողովուրդը սակայն, մանաւանդ բազմաթիւ ցուցարարներ «բարեկամական» ընդունելութիւն մը չէին վերապահած : «Մինչ խաղաղութեան մասին կը խօսի, Լաոսի վրայ կը յարձակի» : «Խրուշչեւ բաղձալի չէ հոս» : «Կրնաք լուսինին հասնիլ ; բայց Ամերիկան չէք կրնար առնել» : Այս կարգի ցուցատախտակներ կը լեցնեն Նիւ Եորքի փողոցները :

Այզընհաուըր, մամուլի ասուլիսին ընթացքին յայտարարեց թէ ի վերջոյ պատմութիւնը ի նպաստ դրամատիրական վարչաձեւին պիտի արտայայտուի համայնավարութեան դէմ :

Նախագահը ըսաւ թէ տակաւին շատ կանուխ է դատելու համար Խրուշչեւի անձը, աւելցնելով թէ ցարդ խորհրդային վարչապետին ընթացքը կարծել կուտայ թէ մարդը հիմ մը կը փնտռէ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ :

Խրուշչեւի պատմական ճամբորդութիւնը ունի նաեւ իր շահեկան պզտիկ պատմութիւնները : Առջի օր Նիւ Եորքի Ուալտորֆ Աստորիայի վերելակը կեցած է երբ Խրուշչեւ եւ շքախումբը մէջն էին, 30րդ յարկը : Մնացեալ հինգ յարկը ոտքով բարձրացած ատեն, Խրուշչեւ ըսած է .— Դրամատիրական վարչաձեւին գէշ գործելուն յատկանշական ապացոյցը» :

Խրուշչեւ չէ սիրած Ուիսքին որ փտթթացած ջուր մը կը նկատէ :

Ուրբաթ օր ՄԱԿի ընդհ. ժողովին առջեւ խորհրդային վարչապետը ճառ մը պիտի խօսի որ ժամ մը քառորդ մը պիտի տեւէ : Խրուշչեւ արդէն յայտարարած էր թէ մասնաւորաբար ապազինման վրայ պիտի ծանրանայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻԱԿԱՆ Ազգ. Շարժումի պարագլուխը Մեսալի Հաճ մահափորձի մը ենթարկուեցաւ Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատի ահաբեկիչներուն կողմէ, երբ կը պտըտէր Շանթիյի մօտ, ուր կը մնայ բանտէն արձակուելէն ի վեր : Յարձակողներէն երկուքը սպաննուած են, ուրիշ մը, վիրաւորուած, յաջողած է փախուստ տալ : Մեսալի Հաճ բան մը չունի :

ՔԱՓ ՔԱՆԱՎԵՐԱԼԷՆ, Ամերիկացիները փորձած են երկրային արբանեակի մը արձակումը որ ձախողած է : «Թրէնզիթ 1»ի ձախողութիւնը կը վերագրուի երրորդ յարկին չգործելուն : Անկէ ետք Ամերիկացիները յաջողած են Աթլաս հրթիռի մը արձակումը : Պատերազմի պարագային այս հրթիռը կրնայ հիւլէական զէնք փոխադրել տասը հազար քիլոմեթր հեռաւորութեան մը վրայ :

ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարը Սփաք, 3 օր Հռոմ մնալէ ետք, Պոլիս մեկնեցաւ :

ԱԹԷՆՔԻ «Էթնոս» թերթը կը յայտարարէ թէ Մակարիոս Արք. պիտի ընդունի Զօր. Ղռիվասի հրաւէրը, խօսելու համար Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնագրերուն մասին : Նոյն թերթին համաձայն, հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Ռոդոսի մէջ :

ՊԱՂՏԱՏԻ զինուորական ատեանը, մահուան դատապարտեց Մուսուլի ըմբոստութեան մասնակցող չորս սպաներ : Անոնց մէջ են Զօրավար Նազըմ էլ Թապաքճալի, Քէրքիւքի երկրորդ զօրաբաժնին նախկին հրամանատարը, եւ գնդ. Ռիֆէ էլ Սիռի : Փաստաբան Մահմուտ Ճամալի յետ մահու յայտարարութիւնը (իրաքցի փաստաբանը սպաննուեցաւ առջի շաբաթ Պէյրութի Խալտէ օդակայանը) կարդացուեցաւ ատեանին առջեւ :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Խրուաթ պարագլուխը՝ Պաքարիչ յայտարարեց թէ կարդինալ Ստեփինաք պիտի կարենայ իր հովուական պաշտօնը կատարել բանտէն արձակուելէն ետք : Ծանօթ է որ Եուկոսլաւիոյ կաթողիկէ առաջնորդը 16 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր 1946ին, Գերմաններու հետ գործակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ : Արիւնի հիւանդութեան մը պատճառով կարդինալը բանտէն հանուած է 1951ին եւ հսկողութեան տակ կը պահուի :

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին Լոնտոն վերադառնալով, Ուրբաթ օր, լուծեց խորհրդարանը :

ՓԵՔԻՆԻ կառավարութիւնը կարեւոր փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ : Պատերազմական նախարարը պաշտօնանկ եղաւ : Բանակի հրամանատարութիւնն ալ իր կարգին փոփոխութիւններ կրեց : Ոչ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն եղաւ այս մասին, համայնավար Չինաստանի կառավարութեան կողմէ :

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Սելվին Լօյտ ապազինման ծրագիր մը ներկայացուց ՄԱԿի ընդհ. ժողովին առջեւ : Բրիտանացի նախարարը կ'առաջարկէ .— Ա) Մասնագէտներու վիճաբանութիւն մասնաւոր հարցերու շուրջ : Բ) Ատոմական նուազում հիւլէական զէնքերու : Գ) Ամբողջական ապազինում բոլոր պեբարութիւնը մասնաւոր դրօշմաթուղթեր ներքեւ :

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ բանբերը յայտնեց թէ Սեպտեմբեր 27ին, վարչապետ Խրուշչեւ մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան մէջ :

ՃԱՓՈՆԻ մէջ Սառահ մրրիկը մեծ վնասներ պատճառած է Քիու - Սիու կղզիին մէջ, 11 հոգի մեռած են :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թղթատարական նախարարութիւնը մասնաւոր դրօշմաթուղթեր տպեց խորհրդային հրթիռին լուսին հասնիլը յիշատակելով : Դրոշմը լուսինը կը ներկայացնէ եւ յիշատակութիւն մը կը կրէ :

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

"ՀԱՍԿԱՔԱՂ"

ՓՐՕՖ. ՏՕՆԱՊԵՏ Կ. ԼԻՒԼԷՃԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ ԵՒ 1915Ի ԲԱՆՏԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին բազմաթիւ հատորներ լոյս տեսան, նուիրուած նահատակ նահանգներու եւ քաղաքներու: Առաջին անգամն է որ անհատի մը գրական վաստակը կուգայ միանալու իր կենսագրական տողերուն եւ 1915ի բանտի յուշերուն: Այդ անհատը Փրօֆ. Տօնապետ Կ. Լիւլէճեանն է, որուն եղբայրը, Թրէզնոյի «Մշակ» շաբաթաթերթի խմբագիր Լեւոն Կ. Լիւլէճեան, ինքն ալ մէկը հրաշքով ազատուող մատուռականներէն, գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է այս հատորով ոգեկոչելու իր եղբօրը յիշատակը եւ գրական վաստակը, որուն՝ իր նիւթական օժանդակութիւնը բերած է Փրօֆ.ին քեռորդին, Պ. Ս. Թէրզեան: Այս հատորով Փրօֆ. Տօնապետ Լիւլէճեան կը ներկայանայ իբրեւ մտաւորական, գրող եւ հանրային գործիչ-ուսուցիչ:

Հատորին խորագիրն է ՀԱՍԿԱՔԱՂ: Ահաւոր փոթորիկը, կը գրէ խմբագիրը, աւերեց հայ դարաւոր անդաստանը: Այդ անդաստանին մէջ փոքր ածուն էր հանգուցեալ եղբօրս գրական վաստակը, որ նոյնպէս զոհ գնաց այդ փոթորիկին: Այս հատորին հրատարակումով մեր ըրածը հասկաքաղ մըն է փոթորիկէն մազապուր այս գրական հասկերէն:

Բրօֆ. Տօնապետ Լիւլէճեան մէկն էր այն բազմաթիւ անհատներէն, որոնք գաւառը ծնած եւ հոն տքնած են, մասնաւորաբար կրթական գործին համար, այն տարբերութեամբ, որ ինք կրցած է Ամերիկա մեկնիլ, հետեւելու համար Եէյլի եւ Քորնէյլի համալսարաններու դասընթացքներուն, աւարտելով Եէյլի համալսարանը, ստանալով Մագիստրոս Գիտութեանց տիտղոսը:

Տօնապետ Լիւլէճեան ծնած է 1875ին Խարբերդի Ս. Ստեփանոս Թաղը, եւ զաւակն էր ծանօթ ուսուցիչ Կարապետ Լիւլէճեանի: 1897ին կ'աւարտէ Եփրատ Գոլէճը եւ մինչեւ 1909 թուականը Գոլէճին մէջ ուսուցչական պաշտօն կը վարէ, դասաւանդելով բուսաբանութիւն, կենդանաբանութիւն, կազմախօսութիւն, ուսողական գիտութիւններ եւ բնական աշխարհագրութիւն: 1915ի տարագրութեան ատեն դժբախտաբար վերադարձած էր Ամերիկայէն իր ծննդավայրը եւ տարագրութեան անօրինակ սարսափներուն ենթարկուելով, հրաշքով կ'ազատի ու կ'ապաստանի Տէրսիմ: Ռուսական եւ կամաւորական բանակներու Երզնկան գրաւելէն ետք, կ'անցնի Երզնկա, ուր կը կազմակերպէ օգնութեան գործը: Շուրջ 500 որբեր իրենց ազատագրումը անոր կը պարտին: Նոյն եռանդով կը գործէ նաեւ Թիֆլիս ու Կարին: Ամերիկա գտնուած միջոցին ամերիկեան քաղաքացիութիւնը ընդունած ըլլալով, ամերիկեան կառավարութիւնը կ'ուզէ ազատել իր մէկ քաղաքացին: Փրօֆ.ը կը մերժէ, պատասխանելով. «Շնորհակալ եմ, բայց չեմ կրնար լքել ու անտէր թողուլ այն բազմաթիւ երեխաներն ու արենակիցները, որոնք պէտք ունին օգնութեան: Աստուած գիս ազատեց որ ես անոնց ծառայեմ եւ պաշտպան ըլլամ անտուն ու անտէր բեկորներուն»: Դժբախտաբար բծաւոր տենդով կը վարակուի, եւ Կարնոյ մէջ իր աչքերը կը փակէ 1917 Մարտ 22ին:

Իր աշակերտներուն իսկ վկայութեամբ Փրօֆ. Տ. Լիւլէճեան բարի եւ ազնիւ անձնաւորութիւն մըն էր, բեմբասաց եւ հեղինակաւոր Եփրատ Գոլէճին մէջ: Իր ստորագրած գրական գործերուն պէս, իր նկարագիրն ալ համեստ եղած է, բայց այդ համեստութեան մէջ իսկ կը յայտնուէին ուսուցչի մը համար նկարագրի անհրաժեշտ տարրերը, պարզ ու խոնարհ, յարատեւ աշխատող, զուարթ եւ լաւատես, համբերատար եւ զօրաւոր կամքի տէր: Այս նոյն բարոյական սկզբունքներն էին, զոր կը թելադրէր հանրային գործիչներուն, կազմակերպութիւններու եւ մասնաւորաբար իր աշակերտներուն:

Գրի առած գաւառական-գեղջկական էջերուն մէջն ալ կը յայտնուի գրականութեան նկարագիրը: Կը զգայ մարդկային կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող անիրաւութիւնը: Հետեւաբար կարեկից է բոլոր անիրաւութիւններուն հանդէպ:

Հրապարակագրական էջերն աւելի բազմաթիւ են: Իբրեւ գիտական ճիւղերու դասախօս, իր մէջ աւելի շեշտուած է դրապաշտ հրապարակագիրը, մնալով նաեւ բնութենապաշտը, իրարու հետ հաշտեցնելով գիտութեան եւ կրօնի սկզբունքները: Դասախօսած է նաեւ Տարուինի բնաշրջական տեսութեան մասին Գոլէճին մէջ, տեղի տալով քննադատներու գիտողութիւններուն, կարծել տալով թէ անհաւատ մըն է: Իրեն համար ճշմարիտ հաւատքը հիմնուած էր Աւետարանի, այսինքն Քրիստոսի վարդապետութեան եւ բարոյական բարձր սկզբունքներուն վրայ եւ որեւէ կապ չունէր Ս. Գրական աւանդութիւններուն հետ: Այս տեսակէտով գեղեցիկ հատուած մըն է «Կեանքի կռիւը», որուն մէջ յաճախ իմաստասիրական հարցեր կը շօշափուին եւ մահուան առեղծուածը խորհրդածութիւններու տեղի կուտայ: Այդ էջերը սակայն գրական են յաճախ, գեղեցիկ ու յղկուած, որոնց մէջ ի յայտ կուգայ խորունկ մտածողը եւ լայնախոհ տրամաբանողը, մարդկայնական զգացումներով: Հրապարակագրական հատուածները կենդանի խօսքեր են ժողովուրդին ուղղուած, ինչպէս օրինակ «Մամուլին ուժը» խորագրով ճառը, զոր կարդացած է Հայ Գրերու Գիւտի հազարհինգհարիւրամեակին եւ տպագրութեան չորսհարիւրամեակի տօնակատարութեան առթիւ, Եփրատ Գոլէճին կողմէ սարքուած հանդէսին մէջ:

Աշակերտներէն ոմանք յարգանքի տողեր ունին այս հատորին մէջ, ընդգծելով արժանիքները դաստիարակին, գիտնականին, բանաստեղծին ու հայրենասէրին: Բայց տխուր է հաստատել, որ այդ առթիւ կ'արձանագրեն նաեւ ամերիկահայ միջավայրին պատկերը: Տօքթ. Սահակ Այթունեանի գրչին տակ կը կարդանք 1917ին.— «Մեր այս միջավայրին մէջ, ուր «Ես»ի պականութիւնը միայն կը նեխի, ուր կիրքերը անհամար որդերու պէս կը սողան եւ ուր հեշտանքն ու մեղկութիւնը իրենց աղբաթաթաւ ոտքերով կը կոխոտեն հայկական անցեալ մեծութիւնները, նետել քու անունդ այս միջավայրին մէջ սրբապղծութիւն մը պիտի ըլլար:»

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԹՇՈՒԱՌ ԲՈՐՈՏՆԵՐԻ ՄՕՏ.— Քաղաքից քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ է գտնւում Բորոտանոց-ուրկանոցը, ուր ապաստարան են գտել մօտ 400 բորոտներ: Անբուժելի եւ վարակիչ լինելով, այս հիւանդութիւնը, հնուց ի վեր նկատուած է սարսափելի՝ իր արտաքին երեւոյթի պատճառով: Ուռեցքներ են յառաջանում մարմնի վրայ, որոնք անճանաչելի են դարձնում մարդկային դէմքը: Վէրքերը մեծանում, փտում եւ մարմնի մասերը՝ միս, ոսկոր պոկւում են եւ թափւում: Վարակուողները որպէս թշուառ անիծեալ էակներ, հեռացւում էին քաղաքներից, լքւում մի հեռաւոր վայրում, դատապարտուած՝ զոհ գնալու անողոք հիւանդութեան ճիրաններում:

Այժմ, յատուկ անկելանոցներում խնամւում են բորոտները:

Բայց քիչ է թիւը նրանց, որոնք ուզենան հիւանդապահուհու ծառայութիւնը յանձն առնել: Հազարաւոր կաթոլիկէ վարդապետներ եւ կոյսեր, աշխարհի ամէն կողմ, զինւորական առաքինութեամբ տոգորուած՝ զոհում են իրենց կեանքը նրանց խնամելու համար:

Մեշեդի բորոտանոցը քառակուսի ընդարձակ մի հին շինութիւն է: Չորս կողմում գտնւում են հիւանդների սենեակները: Հիւանդութեան ծանրութեան աստիճանի համաձայն՝ նրանք բաժանուած են երեք դասակարգի, ծանր, միջակ եւ թեթեւ հիւանդներ:

Այս 400 բորոտների խնամքը, Իրանի Առողջապահական Նախարարի յատուկ կարգադրութեամբ, յանձնուած է երկու կաթոլիկէ կոյսերի: Նրանք են որ ինձ առաջնորդում են բոլոր յարկաբաժիններ: Անցնում ենք բակերի միջից, հանդիպում ենք կանանց, տղամարդկանց, երիտասարդների, երեխաների, ընտանիքների, համախմբուած միասին, ամէնքն էլ զբաղած են իրենց գործերով: Նկատում եմ, որ ոմանք ծածկած են իրենց դէմքը. ո՞վ է իմանում ինչ հրէշային կերպարանքներ կան այնտեղ թաղնուած՝ ամօթից: Ոմանք կոյր են, կաղ: Շատեր ձեռք չունեն կամ մի քանի մատեր են մնացել միայն: Հիւանդութիւնը կրծել է եւ թափել գետին:

— Ինչո՞ւ շատերի ոտքերը վիրակապ ունեն, — հարցրի ես զարմացած:

Այս հիւանդութեան տխուր հետքերից մին է՝ մարմնի անդամներից ոմանց՝ անզգայ դառնալը, մանաւանդ ոտքը, պատասխանեցին կոյսերը: Նրանք՝ որոնք վիրակապ ունեն իրենց ոտներին, առանց զգալու այրել են իրենց ոտքը կամ կրակում, կամ եռացած ջրի մէջ:

Շարունակում ենք մեր շրջագայութիւնը: Մեր անցքին, ամէն մի հիւանդ յարգալիր բարեւում է մեզ, կոյսերը ճանաչում են ամէնքին: Ժպտադէմ հարցնում են նրանց որպիսութիւնը, հրահանգներ տալիս ու իրենց գթառատ ու գորովալի վերաբերմունքով՝ ներշնչում են հիւանդներին՝ քաջութիւն, մխիթարութիւն եւ յոյս:

Աղօթքի ժամանակն է: Անցնում ենք կոյսերի յարկաբաժինը, որ մի պատով բաժանուած է բորոտանոցից: Փոքրիկ մատրան մէջ էին գտնւում քաղաքից եկող կաթոլիկէ ամերիկացի հաւատացեալները: Ամէնքին բաժանուած են հայկական Ս. Պատարագի անգլերէն եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը պարունակող գրքոյկներ, որոնց միջոցով կարողանում էին հետեւել հայկական ծիսակատարութեան:

Երբ քաղաք վերադառնալու համար, մտնում էի մեքենան, մութը պատել էր արդէն երկիրը: Վերջին ակնարկ մը գցեցի թշուառ բորոտների բնակարանին, ուր կարծես մութի հետ միասին՝ իջել էր նաեւ մահուան ստուերը, քանի որ այդ մարդկային խլեակները սարսափելի հիւանդութեան ճիրաններում մաշուելով գլեստնուելու են մի օր:

Հեռուից մունետիկի մի ձայն եմ լսում: Բորոտանոցի իւրայատուկ զանգն է դա: Բոլոր բորոտները կանչւում են եւ հերթով կոյսերից ստանում են դեղահատիկներ, ոմանք էլ ներարկումներ:

Սուրում է մեր մեքենան ու ես, խորապէս ազդուած եւ տպաւորուած՝ հասնում եմ քաղաք, առանձնանում եմ սենեակումս ու խորհրդածում: Արդի նիւթապաշտ, հաճոյասէր ու փողասէր աշխարհում, ինչքան սփոփարար եւ մխիթարական երեւոյթ է հանդիպել նրանց, որոնք ծառայում են մեծ ու վսեմ գաղափարների...

ԲԱՐԻ ԴԱՀԻՃԸ

Յետոյ զսպանակի մը վրայ կոխելուն պէս, այն տախտակները, որոնց վրայ կեցած էր մահապարտը, բացուեցան ու ճնբազործին մարմինը իջաւ վար ու օդին մէջ կախուած մնաց, մինչ իր ամբողջ անդամները ջղաձգային չարաշուք ցնցումով մը կը պրկուէին:

Այդ չարչարանքը հազիւ մէկ երկու վայրկեան տեւեց:

Կառավարական բժիշկը, որ կախեալին քով կեցած ու բազկերակը բռնած էր, ձեռքը վար առաւ եւ ըսաւ.

— Մեռաւ:

Իսկոյն Խտիվին ուղղուած պաշտօնական հեռագիր մը խմբագրուեցաւ եւ ղրկուեցաւ ծանուցանող թէ՝ արդարութիւնը գործադրուած էր:

Բազմութիւնը, որ հինգ-վեց հազար հոգիի կը հասնէր, սկսաւ ցրուիլ եւ մենք գացինք Նեղոսի եզերքը գտնուած յունական սրճարան մը՝ քանի մը շիշ գարեջուրով մոռնալու համար կրած դժնդակ տպաւորութիւնը:

Դահիճը իր գործը լմնցնելով՝ ինքն ալ նոյն սրճարան՝ իր յոգնութենէն հանգչելու համար:

Դահիճը Եգիպտոսի մէջ անձնաւորութիւն մըն էր, որ իշխանութիւնը կը ներկայացնէ եւ ակնածանքով կ'ընդունուի ամէն տեղ:

Հազիւ թէ սրճարանէն ներս մտած՝ իսկոյն գինքը հրաւիրեցինք մեր սեղանը, զոր բարեհաճեցաւ պատուել:

Հետաքրքիր էի իմանալու, թէ վերջին րոպէին ի՞նչ ըսած էր մահապարտին եւ զայն հանդարտեցուցած:

— Հնարք մըն է, որ ամէն անգամ կը գործածեմ եւ որ միշտ կը յաջողի,— պատասխանեց, երբ այդ մասին իրեն հարցում մը ուղղեցի:

— Ի՞նչ հնարք:

— Խեղճերը, — շարունակեց դահիճը, — երբ չուանը վզերնուն անցնելու րոպէն կը հասնի, սոսկալի տագնապներու կը մատնուին եւ կը սկսին կամ բոլորովին ուժովնին դիմադրել եւ կամ լալով աղաչել ու ձեռքերս համբուրել, որպէսզի զիրենք չկախեմ: Այդ միջոցին կամաց մը իրենց ականջին կը փսփսամ, որ զիրենք ազատելու համար պատրաստութիւններ տեսած եմ, թէ չուանին վրայ այնպիսի օղակ մը շինած եմ, որ իրենց վիզը չատ չսեղմէ, թէ պէտք է որ իրենք մեռեալ ձեւանան, մինչեւ որ իշխանութեան ներկայացուցիչները ցրուին, թէ անկէ ետք իմ օգնականներուս հետ զիրենք պիտի փախցնենք եւայլն: Եւ որպէսզի այս խօսքերուս հաւատք ընծայեն՝ կ'աւելցնեմ, որ ի փոխարէն այս ծառայութեան ինծի որոշեալ գումար մը պիտի տան...

— Եւ կը հաւատա՞ն,— հարցուցի զարմացած:

— Իրենց վիճակին մէջ, ուր ալ ամէն յոյս կորած է, խեղճերը կը հաւատան եւ այդ յետին յոյսին կառչած՝ թոյլ կուտան որ չուանը անցունեմ վզերնին ու թերեւս հանդիստ ու ապահով սրտով կը մեռնին:

Սայիտցի դահիճը, ինչպէս կը տեսնէք, բարի դահիճ մըն էր, որ կ'ուզէր իր զոհերուն վերջին վայրկեանները անմեղ խաբերայութեամբ մը ամոքել:

Նոյն միջոցին կախաղանը քակած էին եւ ձողերն ու փայտերը գետինը տարածած էին:

Այն ատեն տարօրինակ բան մը տեսանք: Արաբ կիներ, որոնք հոն կը սպասէին, սկսան այդ ձողերուն վրայ ցատկռտել յիմարներու պէս:

Այդ տարօրինակ երեւոյթին պատճառը հարցուցի:

— Ասոնք ամուլ կիներ են, որոնք զաւակ ունենալու համար կախաղանի փայտին վրայէն կը ցատկեն, — բացատրեց տեղացի մը:

Այդ նախապաշարումը այնքան արմատացած էր եղեր արաբ կիներու մէջ, որ նոյնիսկ հարուստ դասակարգի կիներ երկար ուղեւորութիւններ կ'ընեն եղեր՝ կախաղանի փայտերուն վրայէն ցատկելու համար:

—Այստեղ գտնուող կիներուն մէջ կան, որոնք Գահիրէէն մինչեւ հոս եկած են ասոր համար,— ըսաւ տեղացին:

Զարմանալի է, որ Եւրոպացիներն ալ եւ մանաւանդ Ֆրանսացիք մեծ յարգ կուտան կախուած մարդու չուանին, իբրեւ բախտ եւ յաջողութիւն բերող հմայեկ մը: Մահուան պատիժի այս տեսարանը հետեւեալ օր ցաւալի հետեւանք մը ունեցաւ Ֆարասքուրի մէջ՝ Ֆելլահ 8-10 փոքր տղաք կը հաւաքուին չուան մը կը ճարեն ու ծառի մը տակ երթալով կը փորձեն նախորդ օրուան ներկայացումը կրկնել:

Իրենցմէ մին դատապարտեալը կ'ըլլայ, ուրիշ մը դահիճ, ուրիշներ ոստիկան են: Տղեկը կը բերեն ծառին տակ, որուն մէկ ճիւղէն կախած էին հանգուցաւոր չուանը ու աթոռի մը վրայ հանելով՝ չուանը ճիտը կ'անցունեն ու աթոռը կը քաշեն տակէն: Յետոյ տեսնելով, որ անմեղ «դատապարտեալը» չուանին սեղմումէն խեղդումի ահռելի գալարումներու մատնուած է, կը սարսափին ու կը ձգեն կը փախին ու խեղճ տղեկը կը մեռնի վայրկեան մը ետքը:

Այդ փոքրիկ ու անգիտակից ոճրագործները անպատիժ մնացին, քանի որ իրենցմէ ամէնէն մեծը հազիւ ինը տարեկան է եղեր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(2 եւ վերջ)

րի ։ Գիտէ՞ք արդեօք դուք, ով դրամի եւ հարստութեան կապուած մարդիկ, դուք, որ ձեր կեանքն ու ժամանակը զոհում էք անցաւոր բարիքների խոլ արշաւանքին, գիտէ՞ք, որ կան նաեւ ուրիշներ, որոնք ճանաչելով երկրաւոր բարքերի իսկական արժէքը, թողնում են աղքատներին, հարկաւորից աւելին մերժում եւ արհամարհում են ։ Բորոտներով զբաղուող կոյսերին՝ Առողջապահական նախարարութիւնը ուզել էր նոր բնակարաններ տրամադրել, նրանք մերժեցին ։

— Մենք, Յիսուսի փոքրիկ քոյրերս, մեր հիւանդ եղբայրներին ծառայելու՝ նրանց խնամելու համար, պէտք է աղքատ ապրենք նրանց պէս, նրանց մէջ եւ նրանց նման ։

Կան մարդիկ, որոնք հաճոյքների, վայելքների անձնատուր՝ իրենց ճոխ ու փարթամ ապարանքներում, անց են կացնում շռայլ ու շուայտ կեանք, առանց երբեք մտածելու իրենց թշուառ ու խեղճ եղբայրների անծայրածիր կարաւանների մասին, որոնք բորոտանոցներում կամ հիւանդանոցներում, տառապում են անտէր ու անպաշտպան ։ Կան նաեւ ուրիշներ, որոնք կամաւորապէս հրաժարած այդ բոլորից, զոհած՝ հայրենիք, հարազատներ, հմայուած եւ տարուած մի գերագոյն նպատակից, ապրում են քրիստոնէական համազգային եղբայրութեան, մարդասիրութեան սկզբունքները ։ Առանց նիւթական ակնկալութեան, նրանք ուխտում են, լռութեան, ամայութեան ու մոռացութեան մէջ, ի սպաս դնել իրենց ուժը, կորովը, առողջութիւնն ու երիտասարդութիւնը, սէրը, չայլելով խնամք, հոգատարութիւն, օգնութիւն հանդէպ այդ գրկեալներին, սփոփելու համար նրանց ցաւը, թեթեւացնելու համար նրանց տառապանքը եւ ասելու նրանց՝ այն բարի օրինակով, թէ իրենք լքուած չեն, իրենք էլ Աստծու արարածներ են, իրենք էլ հոգի ունեն, թէ կան իրենց մասին մտածողներ, իրենց սիրողներ, Յիսուսի քոյրիկներ, որոնք միշտ այդտեղ են, իրենց մօտ, իրենց ծառայութեան համար ։

Քանի գերեզմաններ կան արդեօք աշխարհիս չորս կողմերը, ուր խոնարհ ու անծանօթ հողակոյտեր, որոնց տակ խաղաղ հանգչում են նրանք, որոնք իրենց ամբողջ կեանքը զոհեցին բորոտների ծառայութեան, եւ վերջապէս իրենք էլ նոյն հիւանդութեան ճիրանների մէջ ընկնելով տառապեցին ու հեռացան այս աշխարհից ։ Խոնարհ ու լուռ այդ գերեզմանները խօսում են ամէն անցորդի սրտին. «Կանգառ, ով գաղափարապաշտ եղբայր, ամփոփուիր մի րոպէ, այդտեղ թաղուած հերոսներ կան եղբայրասիրութեան եւ մարդասիրութեան կամաւոր, խոնարհ զոհեր, որոնց արժանիքի առջեւ պէտք է յարգանքով խոնարհիլ »։

ՄԱՆՈՒԷԼ ՎՐԴ. ԲՈԼԱՏԵԱՆ

(2 Շար.)

ՋԱՆԱԶԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Յունաստանի մէջ, երեսփոխանի մը թոշակը արհամարհելի գումար մը չէ, եթէ բաղդատենք այս երկրի բնակիչներուն միջին եկամուտին հետ ։ Թոշակէն զատ՝ երեսփոխանը ունի նաեւ կարգ մը առանձնաշնորհներ, — թղթակցութեան համար նամականիշ չի վճարեր, հեռաձայնի խօսակցութիւնները ձրի են ։ Նմանապէս տոմսակի դրամ չի վճարեր ինքնաշարժներու մէջ, եւայլն ։ Այսպիսով իր ծախքերուն գումարը բաւական կը թեթեւնայ ։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Ամսական մօտ հարիւր անգլ. ոսկի ։ Հանգստեան թոշակ ստանալու իրաւունք չկայ ։ Կը տրուի միայն այն երեսփոխաններուն կամ երբեմնի երեսփոխաններու ընտանիքներէն անոնց, որ իրապէս տնտեսական աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուին ։ Երեսփոխանը ձրի կը ճամբորդէ միայն այն ատեն, երբ Խորհրդարան կ'երթայ ։ Միւս բոլոր պարագաներուն՝ տոմսակին փոխարժէքը կը վճարէ ։

ՖՐԱՆՍԱ

Ամսական 250 անգլ. ոսկի ։ Երկաթուղային ճամբորդութիւնը ձրի է ։

ԻՐԼԱՆՏԱ

Ամսական վաթսուն անգլ. ոսկի ։ Ճամբորդութիւնը ձրի է միայն մայրաքաղաքին եւ այն շրջանին մէջ, ուրկէ երեսփոխան ընտրուած է ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ամսական 220 անգլ. ոսկի ։ Ձրի կը ճամբորդէ միայն շոգեկառքով եւ հաղորդակցութեան նախարարութեան սպասարկութիւններէն կախում ունեցող փուլմաններով ։ Մինչեւ այսօր, գերման երեսփոխանը հանգստեան թոշակ չունի ։

ՊԵԼՃԻԱ

Պելճիայի երեսփոխանը ամսական 90 անգլ. ոսկի կը ստանայ ։ Ձրի կը ճամբորդէ երկաթուղային ամբողջ ցանցին մէջ ։ Հանգստեան թոշակը՝ ամսական ութսուն անգլ. ոսկի է ։

ՀՈԼԱՆՏԱ

Մնայուն կերպով մայրաքաղաքը բնակող երեսփոխանը ամսական վաթսուն անգլ. ոսկի կը ստանայ ։ Միւս երեսփոխանները աւելի մեծ ամսական կը ստանան, համաձայն մայրաքաղաքէն իրենց բնակավայրին ունեցած հեռաւորութեան ։ Ամէն պարագայի մէջ, ամսականը 75 անգլ. ոսկին չանցնիր ։ Որեւէ առանձնաշնորհ չունի ։

ԴԱՆԻԱ

Մայրաքաղաքին մէջ բնակող երեսփոխաններու ամսականը վաթսուն անգլ. ոսկի է, իսկ միւսներունը՝ 75 ։ Երկաթուղային ճամբորդութիւնը ձրի է եւ ազատ մուտք ունին արքայական թատրոնը ։ Հանգստեան թոշակը քսան ոսկի է 55 տարեկանէն վեր եւ տասը տարի գործօն ծառայութիւն ունեցող երեսփոխաններու համար ։

ՆՈՐՎԵԿԻԱ

Երեսփոխանին ամսականը 65 ոսկի է ։ Սակայն, եթէ Խորհրդարանի նիստերուն չի մասնակցիր, հանգստեան թոշակի իրաւունքը կը կորսնցնէ ։ Շոգեկառքով ճամբորդութիւնը ձրի է ։ Ութ տարի ծառայած երեսփոխանը հանգստեան թոշակի իրաւունք ունի եւ կը ստանայ ամսական 25 ոսկի ։

ՖԻՆԼԱՆՏԱ

Հանգստեան թոշակը կանխորոշուած չէ ։ Կ'որոշուի ապրուստի սղութեան համաձայն ։ Վերջերս 75 ոսկի էր ։ Ժողովներու մասնակցութեան գումարը կ'որոշուի երեսփոխաններու բնակավայրերուն մայրաքաղաքէն ունեցած հեռաւորութեան համաձայն ։ Ամէնէն մեծ գումարը կը ստանան լափոն երեսփոխանները, օրական չորս ոսկի ։

ԻՏԱԼԻԱ

Ամսականը 2 հարիւր ոսկի է մայրաքաղաքի երեսփոխաններուն համար, իսկ միւսներունը՝ 250 ։ Թատրոններու եւ սինեմաներու մուտքը ձրի է ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ամերիկացի երեսփոխանը աշխարհի մէջ ամէնէն բարձր թոշակ ստացող երեսփոխանն է ։ Ամսականը 900 ոսկի է ։ Որեւէ առանձնաշնորհ չունի ։

Մարդուն մէկը, փողոցը կը հանդիպի մայթին վրայ երկարած երիտասարդի մը եւ կ'ըսէ անոր.

— Ամօթ չէ՞ այս տարիքիդ մէջ այսպէս պառկեր ես անգործ ։ Ինչո՞ւ չես աշխատիր ։

— Ինչո՞ւ աշխատիմ, կը հարցնէ երիտասարդը ։

— Դրամ շահելու համար ։

— Ի՞նչ պիտի ընեմ դրամը ։

— Դրամատունը ի պահ կը դնես ։ Եւ երբ բաւական մեծ գումար մը գոյանայ՝ կրնաս գործէդ քաշուիլ եւ հանգիստ ընել ։

— Հիմա նոյն բանը չե՞մ ըներ, կը հարցնէ երիտասարդը ։

×

Ծերունազարդ սկովտիացի մը հոգեվարքի մէջ է ։ Իր մտերիմ բարեկամներէն մէկը կը ջանայ մխիթարել զայն ։

— Մի վախնար, կ'ըսէ ։ Աստուած պիտի ձգէ, որ հարիւր տարի ապրիս ։

— Քանի որ ութսունինս կրնայ հոգիս առնել, ինչո՞ւ հարիւրիս պիտի սպասէ ։ Այդքան հաշիւ չի՞ գիտեր ։

ՇՔԵՂ ԱՊԱՐԱՆՔՆԵՐ «ՊՐՈԼԵՏԱՐ» ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ…

●

Պերլինէն մօտաւորապէս 32 քիլմ. հեռու, Լայփցիկի ափերուն վրայ «Ընչազուրկներու երկիր՝ Արեւելեան Գերմանիոյ» նոյնքան պրոլետար ղեկավարներուն համար ծրագրուած է կառուցանել նոր քաղաքամաս մը, բոլոր յարմարութիւններով եւ գերարդիական պերճանքով…։

Քաղաքամասը պիտի բաղկանայ միայն «վիլլայի» ձեւով բնակարաններէ, որոնք պիտի կառուցուին «սոցիալիստական ռէալիզմ»ի ոճով ։ Այդ ապարանքներուն մէջ պիտի բնակին համայնավար քանի ջոջեր, որոնք իրենց ափին մէջ կեդրոնացուցած են համայն Արեւելեան Գերմանիոյ ղեկը ։ Քաղաքամասը շրջապատուած պիտի ըլլայ կրաղիւսէ պարիսպներով. հոն պիտի շինուին խաղավայրեր, զբօսատեղիներ, խանութներ, պարիսպներու վրայ պահականոցներ, ոստիկաններով եւ ոստիկանական շուներով…։

Արեւելեան Գերմանիոյ ջոջերուն (որոնց մէջ են Ուալթըր Ուլպրիխթ եւ Օթթօ Կրոթվոլ) ապարանքները պիտի ըլլան մասնաւորաբար փարթամ ։

Պերճանքի առաւելագոյն յարմարութիւններ պիտի ունենայ Ուլպրիխթի ճաշարանը, որուն համար վենետիկեան ապակիներ, ինչպէս նաեւ տան կարգ մը սենեակներուն յատուկ ոսկեթերեւ նկարներ ապահովուած են ։

Կրոթվոլի ապարանքին ներքնամասը պիտի շինուի արտասահմանէն ներածուած տախտակներով, եւ բաղնիքը պիտի սալարկուի իտալական հազուագիւտ մարմարներով ։ Կ'ըսուի, թէ «Ժողովուրդի համեստ զաւակը» շատ կը սիրէ հնութիւնները, այս պատճառով՝ տան կարասիները պիտի շինուին Լուդովիկոս ԺԴ.ի ոճով ։ Մեծ մասը պիտի ներածուի արտասահմանէն ։

Քաղաքամասը պիտի ունենայ ճաշարան, հիւրանոց, սափրիչի խանութներ, մարզումի յատուկ սենեակներ, թենիսի խաղավայրեր, շարժանկարի սրահ եւ լողարան ։ Գիւղի խանութներուն մէջ պիտի վաճառուին արտասահմանեան նշանաւոր գործարաններու արտադրութիւնները ։

Երկու հարիւր վաթսուն պահակներ պիտի ունենան գերման պետերը ։ Անոնց համար պիտի շինուին յարկաբաժիններ ։ Գետնափոր նկուղներ իբրեւ ապաստարան պիտի ծառայեն կորիզային զէնքերու կամ ռումբերու դէմ պաշտպանուելու ։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

●

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Յետոյ, բարկութեամբ.

— Ոչ, պիտի չգայ տունս, մարդու երես տեսնալ չեմ ուզեր. ամէնքդ ալ գետինը անցնիք… չէ, ինչ ալ ընէք, ներս պիտի չառնեմ ձեզի ։

« Հը, կը շարունակէր քալելով, բռունցքը գոցած, վրէժս պիտի լուծեմ՝ արհամարհելով ձեզ ամէնդ ալ… ինչ, իմ անուշ, իմ չգտնուած, իմ սիրական ամուսինիս մահէն ետքը՝ էրիկ մարդու երես նայիմ… արդեօք ան չի՞ բողոքեր վերէն, արդեօք չանիծե՞ր զիս՝ երբ որ իր յիշատակը այդպէս անարգեմ… Ոչ, չէ, չէ, կը հեծէր՝ կենդանագիրին առջեւ կեցած, արցունքոտ աչքերն անոր վրայ յառելով պաղատագին ու կսկիծոտ… պիտի չվրդովեմ այս տան խաղաղութիւնը, ուր դուն կաս միշտ, ուր յիշատակդ, ստուերդ կը շրջի միշտ, իմ քաղցր, իմ անմոռանալի ամուսինս…։

Յետոյ նորէն սկսելով քալել.

— Հը, զիս մխիթարել, ցաւս փարատել… ո՞վ կրնայ ըսել թէ ունի այդ կարողութիւնը, այդ զօրութիւնը, մխիթարուիմ, ես, չէ, ըլլալիք բան չէ… սուգս է իմ մխիթարութիւնս, մինակութիւնս է իմ սփոփանքս, մարդոցմէ հեռու ապրիլն է իմ ցաւերուս դարմանը… Թագէոս աղան իմ վիշտս պիտի թեթեւցնէ եղեր, Աստուած իմ, ինչ ապուշներ կան… ուրեմն այս մարդիկը դեռ չհասկցան թէ զիրենք կ'ատեմ այլ եւս, այդ ատելութեանը մէջ կը փնտռեմ իմ գոհունակութիւնս, իմ մխիթարանքս…։

Այդ վայրկեանին սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ մանչ մը վազելով ներս մտաւ, հազիւ տասներկու տասներեք տարու, խարտեաշ գռուզ մազերով, կապոյտ աչուըներով ճերմակ. աշխոյժ եւ մուտ ։ Կարճ տաբատէն վար բուտերը կ'երեւային՝ կլոր ու ձիգ ։

— Մամա ։

— Զաւակս ։

Կենդանագիրին առջեւ, մայր ու որդի իրարու պլլուեցան խանդաղատագին ողջագուրանքի մը մէջ ։

— Մամաս, աղուորիկ մամաս, նորէն ի՞նչ ունիս, ինչու աչքերդ արցունքով լեցուն են…։

— Իմ մխիթարութիւնս, իմ երջանկութիւնս, աշխարհս, հոգիս…։

Ու մայրը չէր կշտանար գգուելէ, հոտուըտալէ այդ խարտեաշ աղուոր գլուխը որ իր կուրծքին վրայ կ'իյնար այնքան միամիտ, այնքան համբուրելի լքումով մը, ու կը փաթթուէր այդ քնքուշ ճակին, կը սիրէր, կը պագնէր զայն, պահ մը կը հեռացնէր՝ բռնած անոր քունքերէն, անոր աչուըներուն կապոյտին մէջ թաղելով իր մայրական անպարագիծ գորովը, անոր մատղաշ էութեանը մէջ լուալով, զովացնելով իր վիշտը, իր վէրքը, ու դարձեալ իրեն քաշելով, աւելի բուռն, աւելի խենթ, աւելի խանդակաթ ։

— Զաւակս, կեանքս, լոյսս…։

Վերէն, Գաբրիէլ էֆ. Մարկոսեան, սեւ քօղին ետեւը կանգուն, իր ժպտուն աչուըներովը կը դիտէր այդ աղապատալից գիրկընդխառնումը, ու կարծես երջանկութեան, կարօտի սարսուռ մը կը կայծկլտար իր խաժ բիբերուն խորը ։

Հուսկ ուրեմն, տղան ինքզինքը ազատեց մօրը բազուկներէն, թօթուըուեցաւ, վրան գլուխը շտկեց, մազերուն խոպոպները յարդարեց եւ շփացած տղու մը ամբողջ ողոքիչ բայց տիրական շեշտովը ըսաւ.

— Մամա, ինծի ալ պիտի ղրկե՞ս Պ. Կոստանեանին դպրոցը… գեղին էն հարուստ տղաքը հոն կ'երթան կոր… Շատ աղէկ վարժապետ է եղեր. ամէն մարդ կը գովէ կոր. հա՞. մամա, ինծի հոն ղրկէ, ես հոն երթալ կ'ուզեմ… այո, կ'ուզեմ, կ'ուզեմ, կ'ուզեմ, վերջացուց շաքար ուզող տղեկի մը պէս թզկալով ։

Մայրը, տղուն այս լալկան պահանջին վրայ, մէկէնիմէկ լուրջ եւ խոհուն եղած էր, դէմքին նիհար ու ձգտուած գիծերը որ պահ մը ընդլայներ ու կակղցեր էին, նորէն իրենց բնական ուղղութիւնը գտան, տխուր, խոժոռ, ցաւագին ։

Չպատասխանեց ։

Բայց տղան մօրը հոգեբանութեանը անծանօթ եւ անտարբեր՝ շարունակեց աւելի պահանջոտ, աւելի աղմկալի ըլլալ ։

— Այո, մամա, ես ան դպրոցը պիտի երթամ. Պ. Կոստանեանը մինակ խելացի տղաքը կ'առնէ եղեր, որովհետեւ կը հասկընայ եղեր թէ որ տղան խելացի է, որը անխելք…։

Եւ քծինքով մօտենալով մօրը, ու փաղաքշական.

— Մամա, ինծի անոր տար ցուցուր անգամ մը, տեսնենք խելացի՞ եմ ։

Մայրը իր երազէն արթնցած, ու քաղցր.

— Զաւակս, քու խելացութիւնդ քննութեան կարօտ չէ. աս աչքերը ունեցողը, աս ճակատը ունեցողը անխելք կ'ըլլա՞յ ։

— Ոչ, մամա, չէ. տար ինծի ան մարդուն ցուցուր անգամ մը. շատ կ'աղաչեմ… մամաս, անուշ մամաս…։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԵՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

զոր առած է այն մարդը որ իրաւացիօրէն անուանուած է Ֆրանսայի փրկիչը » :

Իտալացի լրագրողին խօսքերը որոշ չափով կը ներկայացնեն օտար շրջանակներու կարծիքը :

Միջազգային մամուլը, իր կարգին լաւ ընդունելութիւն մը վերապահած է Տը Կոլի յայտարարութեան : Պրիւսէլի ընկերվարական «Ժողովուրդը» թերթը կը գրէ թէ Նախագահ Տը Կոլի առաջարկը Ալժերիացիներուն շահեկան է : Իսկ «Ազատ Պելժիան» կը գրէ «վճռական անկիւնադարձ մըն է : Տը Կոլի ծրագիրը տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ իրաւ վարպետի գործ է» :

Ժուրնալ տը Ժընեւ.— Նորութիւնը կարեւոր է : Ալժերիացիներուն կը ճանչցուի իրենց ճակատագիրը որոշելու իրաւունքը :

Գերմանական Կէնէռալ Անցայկըր (անկախ) .— Տը Կոլ կը կարծէ թէ կրնայ Ալժերիացիներուն իրաւունք տալ ազատօրէն որոշելու իրենց ծրագիրը , որովհետեւ վստահ է որ Ալժերիա պիտի չընտրէ անջատումը :

Սպանական Եա (կաթոլիկէ) .— Տը Կոլի որոշումը քաջ է եւ ծանր քաղաքական իմաստով :

Ալժերիոյ Ազատական Ճակատը ցարդ չէ արտայայտուած, եւ անշուշտ անոր կարծիքն է կարեւորագոյնը :Թունուզի մէջ հաստատուած Ալժերիոյ կառավարութեան առաջին հակազդեցութիւնը տուաւ ներքին նախարարը .— Քաղաքական առաջարկներու քաղաքական պատասխաններ պէտք է տալ :Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատը պէտք է օգտուի իրեն տրուած առիթէն :

Կ'ըսուի նաեւ թէ Նախագահ Հապիպ Պուրկիպա պիտի ընդունի «Ալժերիոյ առժամեայ կառավարութեան» անդամները որպէսզի համոզէ անոնք որ խելացի եւ իրապէս պատասխան մը տան Ֆրանսայի :

Ֆրանսական բանակի պաշտօնաթերթը « Սեպտեմբեր 16ի կոչը» խորագրով իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ :

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած է՝

ԸՆԿԵՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, Հոկտեմբեր 10ին :

Յաջորդով՝ մանրամասնութիւններ :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն խոր ցաւով կ'ողբայ վեթերան ընկեր՝ Գաբրիէլ Լազեանի կսկծալի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալ ընկերոջ ընտանիքին եւ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան :

×

ՇԱՒԻԼԻ Հ.Յ .Դ. «Արդութեան» խումբի ընկերները կ'ողբան իրենց սիրելի վեթերան ընկերոջ Գաբրիէլ Լազեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն իր ընտանիքին եւ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Պալեան Արամ Իսպէնչեանի կսկծալի մահուան առթիւ երեք հազար ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին, երեք հազար Ֆր. Կարմիր Խաչին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի եւ շրջանի հինգշաբթի եւ կիրակի օրերու բոլոր դպրոցները կը բացուին, Սեպտեմբեր17էն սկսեալ եւ կը կատարուին արձանագրութիւնները : Ուսուցչութիւնը բաղկացած է փորձառու ուժերէ :

Նկատի ունենալ հետեւեալ հասցէները սրահներու որոնց ջերմութիւնը եւ կանոնաւորութիւնը ապահովուած է :

ՊԷԼՎԻԼ – ԼԻԼԱ .— 48, Րիւ Տէ Սօլի – թէր , Փարիզ (19) :

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ .— 24, Րիւ Հայկ ԴՊԻՐԵԱՆ, Պանեէօ (Սէն) :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Ֆրանսական վարժարանի սրահը :

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ .— 31 – 33, Րիւ Տիւ Փառք, Առնուվիլ լէ Կոնէս :

ՇԱՒԻԼ .— 4 Րիւ տէ Թրուա Շամբիէ , Շաւիլ :

ԺԱՆԹԻՅԻ .— 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ , Ժանթիյի :

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ – ԱՆԻԷՌ .— 4 ՐիւՄարի – Լոռ, Պուա Քոլոմպ :

ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ .— Հայոց Եկեղեցին, 15 Րիւ Ժան Կուժօն Փարիզ :

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ .— Հայոց եկեղեցի, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ :

Կը խնդրուի ծնողներէն որ անպայման իրենց զաւակները ղրկեն այս դասընթացքներուն որպէսզի կարենան դասարաններու մաս կազմել եւ օգտուիլ տրուած դիւրութիւններէն :

ԴԻՒԱՆ ԿՐԹ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Ազգային վարժարանի դասաւանդութիւնները սկսած են Սեպտեմբեր 15էն ի վեր :

Ծնողներէն կը խնդրուի չթերանալ իրենց պարտականութենէն եւ սկիզբէն ղրկել իրենց զաւակները, դասաւանդութեան կանոնաւորութեան համար : Նորերու արձանագրութիւնը կը կատարուի միաժամանակ՝ ուսուցիչին կողմէ :

Կրթական մարմին

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ԵՂԱՆԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կազմակերպուած Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Բարկէն Սիւնի խումբին կողմէ, այս Շաբաթ, ժամը 20էն մինչեւ լոյս, Փերկոլայի չքեղ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ՝ Ֆրէտ Պոլի նուագախումբին :

Ջանազան անակնկալներ , ճոխ եւ առատ պիւֆէ :

Հասոյթը պիտի յատկացուի ժողովասրահի նորոգութեան : Կը խնդրուի Կեդր. Ֆրանսայի ընկերներէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այս ձեռնարկը :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցին արձանագրութիւնները կը սկըսին այս Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12, ուսուցչութեամբ Տիկին Հազարեանի :

26, RUE DES CONVALESCENTS

ԴՊՐՈՑ. ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երկուշաբթի առաւօտ , Սեպտեմբեր 21

Ծնողները կրնան իրենց զաւակները դպրոց առաջնորդել Կիրակի իրիկուն կամ Երկուշաբթի առաւօտ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր Հայերէնի Դասընթացքը վերաբացուած է , ուսուցչութեամբ Տիկ. Ս. Թորոսեանի : Դասերը Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21, երկու սեռէ աշակերտներու համար, Բարեգործականի սրահին մէջ, 19ա, Րիւ Վանթիւր :

Նոր արձանագրութիւններու համար դիմել սրահ, դասերու պահերուն : Ծնողքները կը հրաւիրուին օգտուիլ այս անվճար դասընթացքէն, իրենց զաւակները հայերէն կարդալ – գրելու ուսումէն չզրկելու նախանձախնդրութեամբ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՎԻԷՆ .— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Ազրիւր Սերոբ – Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս չարաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՇԱՒԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները .—

19 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկերական ընդհ. ժողով՝ Ահարոնեան Ակումբին մէջ :

20 Սեպտեմբեր, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ Մարկրիթի Համազասպ ենթակոմիտէն եւ Թաթուլ խումբը :

Կէս օրէ վերջ ժամը 15ին Կարտանի Նիկոլ Դուման խումբը :

Իրիկունը ժամը 9ին, Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն եւ Ընկեր Կարօ խումբը :

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը :

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն , ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ :

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն , ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը :

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն , ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայկազեան վարժարանի դասընթացքները կը սկսին Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 1ին, ժամը 2ին, կը դասախօսէ Տիկին Այվազեան :

Երեկոյեան դասախօսութիւնները՝ ամէն Ուրբաթ ժամը 9 – 22, Հոկտեմբեր 30էն սկսեալ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 20 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8600 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4401

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕԳՆԵ՛ՆՔ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

« Յառաջ »ի չորրորդ էջի ծանուցումներէն կը տեղեկանանք, որ վաղը՝ երկուշաբթի կը բացուին մեր զոյգ մը վարժարանները, — Սամուէլ Մուրատեանն ու Դպրոցասէր Տիկնանցը :

Կը թուի սակայն թէ արձանագրուած աշակերտ – աշակերտուհիներութիւը բաւարար չէ եղած եւ անոնք տրամադրելի տեղեր ունին տակաւին, քանի որ « արձանագրութիւնները կը շարունակուին» :

Ցաւալի երեւոյթ է այս, որ պատիւ չի բերեր Ֆրանսահայ գաղութին :

Չունինք վիճակագրութիւն մը — եւ մեր բացառիկ պայմաններուն մէջ կարելի ալ չէ ունենալ — ճշդելու համար մեր թիւը : Սակայն սովորութիւն ենք ըրած ըսելու թէ 100 – 120.000 Հայեր կ'ապրին այս երկրին մէջ : Փարիզի Հայոց եկեղեցին անցեալ տարի Ծնունդին մինչեւ 140 հազար հոգի կը հաշուէր Ֆրանսաբնակ Հայերու թիւը :

Եթէ նոյնիսկ նուազագոյն թիւը իբր հիմ առնենք, կը տեսնենք, որ հազարին մէկ հոգի միայն կը յաճախէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը (շուրջ հարիւր աշակերտ). իսկ աղջկանց վարժարանին համար համեմատութիւնը շատ աւելի խեղճ է (60 – 65 աշակերտուհի) :

Ինչպէս ուրիշ անգամ ալ առիթ ունեցած ենք բացատրելու, նիւթական դժուարութիւնները կարեւոր դեր մը կը խաղան այստեղ :

Հարուստներէն շատեր կը նախընտրեն ոչ – հայկական դպրոց մը ղրկել իրենց զաւակները, զանազան նկատումներով :

Համեստ գործի տէր մարդոց համար դժուար է տարեկան կարեւոր գումար մը յատկացնել գիշերօթիկ վարժարանի համար, մանաւանդ երբ մէկէ աւելի զաւակներ ունին : Բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան մեզի — մանաւանդ գաւառէն — ձրիավարժ աշակերտներ ընդունիլ տալու համար մանչերու եւ աղջկանց վարժարաններուն :

Հայրենասէր խնդրարկուները ուսումնատենչ զաւակներ ունին : Սակայն ի վիճակի չեն վճարելու անոնց կրթաթոշակները : Բարեսիրական միութիւններ շատ սահմանափակ թիւով աշակերտներ որդեգրած են :

Մեծ է խնդրանքը, բայց շատ աննշան՝ մատուցումը :

Չունինք պետութիւն, որ իր նպաստացոյցէն բաժին մըն ալ հանէր մեր դպրոցներուն, օգնելու համար չքաւոր աշակերտ – աշակերտուհիներուն :

Մեծ յոյսեր կապուած էին Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան վրայ, որ սակայն կը թուի թէ քանի մը աշակերտ որդեգրելով, իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնն ունի : Նոյնը՝ Բարեգործականի համար, որ սահմանափակ թիւով աշակերտներ կը պահէ :

Այս երկու հիմնարկութիւններն ալ ի վիճակի են ոչ թէ մէկ – երկու, այլ տասը քան դպրոց պահելու :

Միւս կողմէ մեր հայրենակիցները « գաղթական» չեն այլեւս այս երկրին մէջ :

Ունինք հարուստներ, որոնք կրնան քանի մը աշակերտ որդեգրել :

Կան որ զաւակ ալ չունին : Անոնք մեծագոյն բարիքն ըրած կ'ըլլան՝ եթէ բախտէն չնպաստաւորուած հայորդիի մը բարերարը դառնան : Որբի մը ապագան երաշխաւորեն : Հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարեն : Ազգապահպանման նուիրական գործին բերեն իրենց ալ բաժինը :

Ահա՛ լաւագոյն առիթը մեր բախտաւոր հայրենակիցներուն համար՝ ցոյց տալու իրենց հայրենասիրութեան չափանիշը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄԱԿ-ԻՆ ԱՌՋԵՒ

« ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՊԱԶԻՆՈՒՄ ՉՈՐՍ ՏԱՐԻԷՆ» Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

★

Նիւ Եորքի Չորեքշաբթի օրուան պաշտօնական ընդունելութենէն ետք, Հինգշաբթի օր խորհրդային վարչապետը երկար ճառ մը խօսեցաւ, ՄԱԿի առջեւ ուր ապազինման նոր եւ չնդալից առաջարկներ ըրաւ :

Ութսունըմէկ ազգերու պատուիրակները հաւաքուած էին, կը բացակայէր Ազգ. Չինաստանը, որ այդ ձեւով ուզած էր բողոքել :

Խրուշչեւ առաջարկեց որ ընդհանուր եւ ամբողջական ապազինում մը կատարուի, չորս տարուան ընթացքին, երեք հանգրուանով : Ծրագիրը զինուորական ուժերու փճացումը կը նախատեսէ, դասական եւ հիւլէական զէնքեր շինելու արգիլումը, ինչպէս նաեւ միջերկրային հրթիռներու — երբ անոնց նպատակը զինուորական է :

Առաջին հանգրուան.— Խորհրդ. Միութիւնը կ'առաջարկէ Միացեալ Նահանգներու, Խորհրդ. Միութեան եւ Համայնավար Չինաստանի զինուորական ուժերը իջեցնել մէկ միլիոն 700.000 զինուորի, իսկ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ՝ 650.000 :

Երկրորդ հանգրուան.— Օտար հողամասերու վրայ գտնուող զինուորական ուժերը եւ կայանները վերցնել :

Երրորդ հանգրուան.— Հիւլէական զէնքերու եւ հրթիռներու փճացում, ինչպէս նաեւ զինուորական օդուժի : Ջնջել պատերազմական նախարարութիւնները, եւ արգիլել զինուորական ծախքերը ինչ որ ալ ըլլան անոնք :

Պետութիւնները իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ունենան միայն ոստիկանական սահմանափակ ուժեր որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ կարգը պահել եւ բնակիչներուն անհատական ապահովութիւնը պահպանել :

Խորհրդային ծրագիրը կը նախատեսէ հսկողութեան կազմակերպութեան մը ստեղծումը, որ ամէն միջոց պիտի ունենայ միջազգային խիստ հսկողութիւն մը կատարելու :

Խրուշչեւ չընդունիր թէ նման ապազինում մը կրնայ տնտեսական գետնի վրայ վտանգաւոր ըլլալ, ընդհակառակն .— « Եթէ ռազմական նպատակներու համար ձեռք առնուած բոլոր միջոցները, խաղաղ նպատակներու ծառայէին, հսկայ կարելիութիւններ կը ստեղծուէին, որոնք արգելք կը հանդիսանային անգործութեան» :

Խորհրդային վարչապետը կ'աւելցնէ սակայն որ եթէ որեւէ պատճառով Արեւմտեան պետութիւնները՝ ընդհանուր ապազինման առաջարկը չեն ընդունիր, Խորհրդ. Միութիւնը պատրաստ է մասնակի միջոցներու մասին խօսելու : Այս միջոցներէն կարեւորագոյնն է, ըստ Խրուշչեւի, օտար բանակներու արգիլման եւ սահմանափակման գօտի մը արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, ապահիւլէական գօտի մը ստեղծումը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, եւ օտար բանակներու հեռացումը այդ պետութեանց մէջ : Ոչ – յարձակողական դաշինքի մը ստորագրութիւնը Ատլանտեան Ուխտի եւ Վարշաւայի Դաշնագրի կազմակերպութեանց միջեւ : Եւ վերջապէս համաձայնութիւն մը՝ անակնկալ յարձակմանց ի նախատեսութիւն :

Խորհրդային վարչապետը շեշտեց թէ խաղաղ համակեցութիւնը կարեւոր է եւ անոր սկզբունքները նուիրական պէտք է ըլլան ՄԱԿի համար :

Վերջապէս Խրուշչեւ յիշեցուց Համայնավար Չինաստանի անդամակցութեան խնդիրը .— « Ինչո՞ւ համար, Չինաստանը, աշխարհի մեծագոյն երկիրներէն մէկը ; ներկայացուի Չանք Քայ Չէքի դիակովը » :

Վերջացնելէ առաջ, Խրուշչեւ կոչ մը ըրաւ Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի որ ամէն ճիգ թափեն վերջ տալու համար ջղամարտին :

× Նիւ Եորքի մէջ խորհրդային վարչապետը այցի գնաց Ռուզվելթի գերեզմանին, ուր ծաղկեպսակ մը դրաւ, հետեւեալ յիշատակութեամբ «Միացեալ Նահանգներու պետական նշանաւոր դէմքին, ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան ախոյեան՝

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ

— Արշաւիր, կը յիշե՞ս մեր դպրոցական օրերը... Ի՜նչ երջանիկ օրեր էին...

— Ինչպէ՜ս չեմ յիշեր, ի հարկէ կը յիշեմ... Մեր դասերը, մեր դասատուները, մեր ընկերները ... Օ՜, մանաւանդ այս վերջինները : Աշխարհի չորս կողմը ցրուեցանք, եղբայր... Մէկը հիւսիս, մէկը հարաւ, մէկը արեւելք, միւսը արեւմուտք... Փոքրիկը եկաւ ամէն բան քանդեց... Հիմա յուշերով ու յիշատակներով կ'ապրինք :

— Շատ ճիշդ ես... Մեր դասընկերներըն ալ մէյ մէկ յուշ ... Ի՞նչ եղան, արդեօք ... Խորէնը, Արսէնը, Պետրոսը, Արամը, Սիմոնը... Եւ մեր դասընկերուհիները ...

— Ես քանի մը հոգիի մասին լուր ունիմ... Անցեալ տարի Պոլիս գացի եւ բաներ մը իմացայ... Խորէնը 1915ին սպաննուեր է, Մուշի մէջ... Արսէնը, հարաւային Ափրիկէ է եղեր... Պետրոսը Պուլկար աղջիկ մը առեր է եւ հիմա վենետցուելա է եղեր... Սիմոնէն լուր չկայ ...

— Միննաս մը ունէինք, ա՞ն ինչ եղեր է :

— Հիմա դեղագործ է եղեր ...

— Ո՞ւր ...

— Նորվեկիա...

— Սարգի՞սը ...

— Սարգիսին հօրաքրոջը տղան ըսաւ որ փրանսական գիւղի մը մէջ վարժապետութիւն կ'ընէ եղեր ...

— Եդուա՞րդը ...

— Կեցիր նայիմ, երկու Եդուարդ ունէինք... Մէկը հաստ էր, մէկը բարակ ու երկայնավիզ : Հաստ Եդուարդը, առեւտուր մը, շատ հարստացեր է ... վերջին պատերազմին, Թուրքերը ունեցածը – չունեցածը առեր տարեր են... Հիմա գրագիր է եղեր Ֆրանսայի մէջ... Իսկ Բարակ Եդուարդը գերմանացի աղջկան մը հետ կարգուեր է ու ելեր գացեր է Եգիպտոս.. Հոն ամուսնալուծուեր է եւ այս անգամ առեր է Անգլուհիի մը... Նորէն ամուսնալուծուեր է : Հիմա Տէրտէրութեան թեկնածու է եղեր ...

— Արշակէն լուր կա՞յ ...

— Ո՞ր Արշակը, «լո՞րտ»ը... Տասը տարի է իրմէ լուր չկայ... Ժամանակ մը Վիէննա է եղեր : Վերջէն Արժանթին անցեր է, կարծեմ ...

— Մեր դասատուներէն ալ լուր ունի՞ս ...

— Այո՛... Միւսիւ Գարեգինը բանտին մէջ մեռեր է, Զանգըրը, 1920ին... Գիտե՛ս, քիչ մը յեղափոխական էր ... Երեւի վտանգաւոր գործի մը մէջ մտեր է... Միւսիւ Ստեփանը կախեր են Կարնոյ մէջ 1916ին... Միւսիւ Օննիկը, կարծեմ Շուէտ է եղեր... Աղջիկը հոն հարս գացեր է ...

— Վարդան էփէնտի՞ն ինչ եղեր է, արդեօք ...

— Ատանկ անուն ունեցողին ի՞նչ կը պատահի, չե՞ս գիտեր... Գիշեր մը տունը կոխեր են եւ ըսեր են որ «Դուն Դաշնակներուն մեծերէն ես, քալէ » ... Ան երթալն է, ալ ձայն չէ ելեր իրմէ ...

— Անդրանի՞կը ուր է, կ'ըսես :

— Անիկա մեզմէ վերի դասարանն էր.. Իր մօտիկ բարեկամներէն մէկը ըսաւ որ Հայաստան է եղեր, բայց անունը փոխեր է.. Երեւանի մէջ Անդրանիկ անունը շատ սիրուած չէ ...

— Կը յիշե՞ս մեր Աշոտը, որ վազելու մէջ միշտ առաջին կուգար... Ո՞ւր է ..

— Պրազիլիա, իր տղուն քով ...

— Կարպի՞սը ...

— Քանատա է եղեր ...

— Չըսե՞ս, մեր բոլոր դասընկերները աղին անդին մնացեր են : Մեր դասատուներն ալ ...

— Միայն մե՞ր դասընկերները : Հապա մեր բարեկամներո՞ւն դասընկերները, հապա անոնց դասընկերնե՞րը, հապա ա՞զգը ... Ըլլեր ենք Կարմիր ջարդերուն համար պարապ տեղը արցունք կը թափենք ... Արցունքը աս ճերմակ ջարդին համար թափելու ենք, երէ ինծի կը հարցնես... Աս ինչ վիճակ է, եղբայր... Ասանկ ալ թափառական ա՞զգ կ'ըլլայ եղեր :

— Մեզ թափառական ընողին տունը քանդուի ...

— Եկուր տես որ ելան անոր նոր տուն տուին, մերն ալ մեր ձեռքէն առին... Գնա՛, համբերէ ու մի անիծեր ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

« Երեւան » շարժագրական կեդրոնը կը հաղորդէ թէ Սեպտեմբեր 6ին, ժամը 7ին, երկրաշարժի երկու ուղղահայեաց ցնցումներ զգացուած են Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ : Լսուած են նաեւ ստորերկրեայ՝ դղրդիւններ : Երկրաշարժին կեդրոնը կը գտնուէր Երեւանէն 33 քիլոմեթր հեռու :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՓ – ՔԱՆԱՎԵՐԱԼԷՆ Ամերիկացիները նոր արբանեակ մը արձակեցին, վանկարտ հրթիռի մը միջոցով : 45 քիլօ կը կշռէ եւ երկրին շուրջ պիտի դառնայ 30–40 տարի :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ վերջացան իտալեւթրքական խօսակցութիւնները : Պաշտօնական զեկոյցով մը երկու երկիրները կը յայտարարեն իրենց բացարձակ հաւատարմութիւնը միջազգային համագործակցութեան գաղափարներուն : Պոլիս կը գտնուի նաեւ Ատլանտեան Ուխտի ընդհ. քարտուղարը՝ Սփաք :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ Մաղրէպեան մեծ ժողով մը գումարուած է ուսումնասիրելու համար Տը Կոլի առաջարկները, Ալժերիոյ մասին :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ արտաքին երեք նախարարները Նիւ Եորքի մէջ խօսեցան Ալժերիոյ մասին : Նախարար Հերթըր նոյն նիւթին շուրջ խօսած է նաեւ Թունուզի ներկայացուցիչ՝ Սլիմի, եւ Լիբանանի վարչապետ Քարամէի հետ :

ԶՕՐ. ՂՈՒՎԱՍ սկսաւ իր քաղաքական գործունէութիւնը : Էօքայի նախկին պարագլուխը ճառ մը խօսեցաւ Մակեդոնիոյ մէջ, խստօրէն քննադատելով յոյն ներկայ կառավարութիւնը :

ԿՐԵՄԼԻՆԻ մէջ վեց հազար հոգինոց սրահի մը շինութիւնը սկսած է :

ԿՌԻՒ ՄԵՐ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

— Ցարչելի երաժշտութիւնը, որ կը բարձրանայ Գորտին Աղբիւրէն, հաճելի չէ ինծի։

Ուրիշ ի՞նչ ըսեմ, սիրելի ընկերներ եւ Յառաջունիք, որ կարծիք կը հարցնէք ինծի։ Գիտական վէճ չէ կատարուածը, այլ միայն կը յիշեցնէ ... մուշմուլայի ջուրով գինովցողներու աղմուկը։

Ի՞նչ է պատահեր եւ ի՞նչ կ'ըսեն։

Անցեալ տարի, «Սով. Հայաստան» յայտարարեց թէ, հայկական տառերու բարեփոխութեան ցանկութեամբ, բացուած է մրցում մը, որու համար պայմանաժամ կը տրուէր չորս ամիս,— մինչեւ վերջ Սեպտեմբերի։ 1959 Յունուար 3ին, դարձեալ նոյն թերթը յայտարարեց թէ ո՞րո՛նք ընդունուած են իբրեւ արժանի մրցանակի, (այդ յայտարարութիւնը արտատպուեցաւ այստեղ, Յառաջի մէջ, 1959 Յունուար 24ին)։

Մրցանակի արժանացած տառատեսակներուն օրինակը չհրատարակուեցաւ, սակայն։

Ինչո՞ւ։

Չեմ գիտեր։ Իբրեւ գրօսա՞նք բացուած էր մրցումը։ Չեմ գիտեր։ Այս կամ այն անհատը քաջալերելո՞ւ համար։ Չեմ գիտեր։

Այս վերջին տարիներուն, անծանօթ ձեռքեր սկսած են «տօքիմաններ» ղրկել աջ ու ձախ։ Պէտք է նիւթ հայթայթել մամլոյս, — ներողութի՛ւն, պիտի ըսէի՝ մամուլին։ Ժամանակ մը ոտանաւորներ կը ղրկէին՝ տողերուն սկզբնատառերով հայհոյելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ «Տօքիման» ղրկելու նման խաղերու վարիչը, այս անգամ, հայերէն խայտառակ տառատեսակներու օրինակ մը կը ղրկէ, ճակատ եւ հասցէ փոխելով, Ամէնուն Տարեցոյցին, իբրեւ մրցանակով պըսակեալ տառատեսակ։ Տարեգիրքէն առնելով, Յուսաբեր հրատարակեց տառատեսակներուն պատկերը, հազիւ զսպելով վրդովում մը, որ համազգային չափերու կրնար հասնիլ՝ եթէ տառերու նման չարափոխութիւն մը ընդունելութիւն գտնէր Հայաստանի մէջ։

Այս ընթացքը կը կոչուի փոէվանքիվ քննադատութիւն՝ մամուլի մէջ։ Առիկա անծանօթ կը մնայ մուշմուլայի ջուրով գինովցողներուն։

Ի՞նչ, մի՞թէ կարելի է խօսիլ Հայաստանի կառավարութեան ձեռնարկներուն մասին, առանց ձայն ուզելու... Ռամկավարներէն։ Մի՞թէ կարելի է վրդովում յայտնել Հայաստանի կառավարութեան կատարած յեղափոխութեանց առթիւ՝ երբ դեռ վրդովում չեն յայտնած Ռամկավարները։ Արդար ըլլալու համար՝ կը խոստովանինք որ վրդովո՛ւմ յայտնեցին Ռամկավարներն ալ, եւ «հանդարտեցնելու» համար «իրե՛նց» եւս «վրդովեալ միտքերը», հեռագրով տեղեկութիւն ուզեցին իրենց սեփական թղթակիցէն, որ կը թուի թէ կը բնակի... Էջմիածնի կաթողիկոսարանին մէջ։

Մարքսիստ մեծ մտաւորական մը, Հայկ Առաքելեան, որ այս կամ այն տեսակէտով որեւէ էնֆոմփաքթիպիլիթէ տոֆթրինալ չի տեսներ՝ անդամակցելու համար Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդներու, ոչ ալ բնակելու համար խունկի եւ մոմի հոտերու մէջ, կամ քարտուղարութիւն ընելու համար «Փարածա» հաղնողներուն՝ ինչպէս սովոր էին ըսել երէկ, կամ փաստաբանի դեր ստանձնելու համար աստուածպաշտութեան կանոնական աւանդութեանց ի նպաստ, վերջապէս մեր Լենինեան պանծալի մտաւորականը եւ Գեր. Հոգ. Խորհուրդին ատենապետը, Հայկ Առաքելեան, որ անհաճոյ ոչինչ կը գտայ իր «պաշտօններու անհամատեղելիութեան» մէջ, — ներողութի՛ւն, նեսովմեստնոստի դոլժնոստէյ, իբրեւ պատասխան դիտել կուտայ թէ «աւելի ճիշդ եւ նպատակայարմար կը լինէր» եթէ Արեւ, տեղեկութիւն ուզելու համար, դիմէր Մշակութային Նախարարութեան եւ ոչ թէ Էջմիածնի կաթողիկոսութեան։ — Խօ՛, վեհափառը ձեր թերթին թղթակիցը չէ, պատշաճութի՛ւն՝ ամէն բանի մէջ։ Մրցում բացողն ալ կաթողիկոսը չէ վերջապէս։

Այսուհանդերձ ճարեց ճարճրկեց անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, հաստատելու համար թէ Յուսաբերի մէջ երեւցած տառատեսակները մրցանակի արժանացած չեն երբեք, ոչ ալ ընդունուած՝ իբրեւ բարեփոխութիւն, չմոռնալով արձանագրել թէ «Սփիւռքի որոշ թերթեր չարամիտ ելոյթներ» կը կատարեն եւ «միտումնաւոր կերպով կը խեղաթիւրեն փաստերը»։

Ի դէպ, իր ժամանակին՝ տեսեր էի այդ տառատեսակները, բայց կարեւորութիւն անգամ չէի տուած։

Որովհետեւ, նախ, միայն գլխագիր է-ին։ Ամէն լեզուի մէջ՝ գլխագրի «բարեփոխութիւնը» քմայքի խնդիր է, կապ չունի այն մտահոգութեանց հետ, զոր կը ստեղծեն տպագրական պարզ տառերը։

Երկրորդ, «բարեփոխիչին» մտահոգութիւնն էր եղած միայն տեղի խնայողութիւնը, որ ապուշ բան է, — երբ տեղի խնայողութեան մտահոգութեամբ ընթանանք՝ հարկ կ'ըլլայ գեղչել մեր այբուբենին թիւը եւ կրճատել կարգ մը բառերու պոչը, կամ ընդունիլ սովխոզ - կոլխոզ ձեւով նախադասութիւն կազմելու եղանակ մը։

Այսքան գիտողութիւնը, արդէն, կը հաստատէ թէ տառերու բարեփոխութիւնը Կարիպեաններու ուսելիք ապուրը չէ, — անհրաժեշտ է խոր ծանօթութիւն աչքի բնախօսութեան եւ տառերու պատմութեան մասին։

Բայց ընդհանրապէս հայկական տառերու բարեփոխութեան մասին խօսելու համար ըստ էութեան՝ հարկ է որ, նախ, ամբողջացնեմ վէճին պատմութիւնը։

Ուրեմն, Էջմիածնի կողմէ կը պատասխանուի թէ ընդունուած չէ Յուսաբերի հրատարակած տառատեսակը։ Մրցանակ ստացած են, հետեւաբար ընդունուած, ուրիշ տառատեսակներ։

Մայր Աթոռին դիւանը, որ կ'ուզէր նըմոյշներ ղրկել այդ տառատեսակներէն՝ «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց» ինչպէս կ'ըսուի, կը ստիպուի սպասել, որովհետեւ «քաղաքից բացակայում էր» Լ. Սաղոյեան, առաջին մրցանակին տէրը։

Ի վերջոյ արտասահման կը ղրկուին տառատեսակներուն պատկերները իրենց «որոշ բացատրութիւններով»։ Հայաստանի մէջ դեռ ձայն ու հետք չկայ այդ տառատեսակներուն մասին։

Այժմ, մեր վրդովումէն ետք, ահա մեր զարմանքը։

Ընդունուած եւ մրցանակի՛ արժանացած տառատեսակները տարբերութիւն չունին բարեփոխելի տառատեսակներէն։ Ի՞նչն է, ուրեմն, մրցանակի արժանացած։ Ո՞վ է մրցանակ շահած։— Ս. Մեսրո՞պը, ինչպէս կը հարցնէր Յուսաբեր հեգնութեամբ եւ սրամտութեամբ։

Հանելուկ մը կայ այստեղ։

Սխա՛լ է, կ'ընդունիմ, դատապարտելի՛ է ըսել թէ «չարափոխուած են» Մեսրոպեան տառերը։ Լա՛ւ։ Բարեփոխուա՞ծ են, մրցանակ շահելու համար կրա՞ծ են որեւէ փոփոխութիւն։ Ո՛չ։

Այն ատեն, ի՞նչ է սա աղմուկը, ցարչելի երաժշտութիւնը, որ կը բարձրանայ Գորտին Աղբիւրէն։ Ախտաբանական ի՞նչ տագնապ է որ կ'անցընէ Հայութեան այն մասը, որ, կանխարգելիչ քննադատութեան մը մէջ, կը տեսնէ Հայութեան միւս մասին հայրենադաւութիւնը եւ ուրիշ բաներ։ Ի՞նչ կ'ուզեն այս մարդիկը, — չըլլա՞յ որեւէ քննադատութիւն՝ ի հեճուկս գանտիլլի թէմէննաճիներուն։ Բայց ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ չինկեանէի սա կռիւը, որ ուրիշ նպատակ չունի՝ բայց եթէ լեցնել պարապը օրուան թերթերուն, որոնք կը տառապին մտքի եւ գաղափարներու աղքատութենէ։ Մինչեւ ե՞րբ պիտի խլացնեն մեր ականջը յօդուածագիրներ, որոնք իրենց ճահճային եղէգին ծայրը դրած են նախակրթութեան մը թռմած պսակը։ Բայցէք սա «յառաջդիմասէր» կոչուած թերթերը, որոնք Յունիսէն ի վեր կը լեցուին տառերու բարեփոխութեան շուրջ բացուած ամուլ, աղքատ, անսուաղ վէճով, — ցորենի հատիկի մը ծանրութեամբ գաղափար մը, հմտութեան նուազագոյն նշոյլը չէք գտներ այնտեղ։ Հայհոյութիւն ու նախատինք, — գէթ քիչ մը սրամտութիւն դնէին, արուեստագէտի գայրոյթ՝ իրենց այդ հայհոյութեանց մէջ։

Մուշմուլայի ջուրով գինովցած այս յօդուածագիրներուն ահա կուզամ բերել սրբազան գինովութեան խօսքը, որ ընդհուպ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

"ՀԱՍԿԱՔԱՂ"

ՓՐՕՖ. ՏՕՆԱՊԵՏ Կ. ԼԻՒԼԷՃԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ ԵՒ 1915Ի ԲԱՆՏԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փրօֆ. Տ. Լիւլէճեանի յատկանշական մէկ նամակն ալ կայ հատորին վերջաւորութեան, գրուած 1910ին, երբ Քօրնէյլ համալսարանին մէջ կը գտնուէր։ Քաջալերական տողեր կը պարունակէ այս նամակը, ուղղուած Խարբերդի մէջ «Նոր Սմբատեան Ընկերութեան» վարչական ժողովին։ Ուշադրութիւնս գրաւեց հետեւեալ պարբերութիւնը, գրուած յիսուն տարի առաջ.—

«Հոս Հայերը դարձեալ Հայ են, իրենց ինքնութիւնը պահելու ճիգով չեն կրցած յարաբերիլ բարձրագոյն դասակարգին հետ եւ իւրացնել անոնց օգտակար ձեռնարկները, ստորին դասակարգի մը հետ յարաբերելով կը փճանան։ Փոքրիկ ընկերութիւններ կազմած են նոյն քաղաքին մէջ, իսկ շատ անգամ իրարու հակոտնեայ ու զիրար չէզոքացնող։ Հոս գտնուող Հայերը իրականապէս մեծ ուժ մը, մեծ զօրութիւն մը կրնային ըլլալ կեդրոնացեալ ուժով։ Բայց հասկցող չկայ ու յաւակնոտութիւնը այնքան մեծ է որ լսող չկայ։ Երկու սերունդ չանցած Ամերիկահայը փճացած պիտի ըլլայ, ոչ լեզուն խօսող պիտի գտնուի եւ ոչ ալ զայն ուսանելու փափաքող հայորդիներ»։

Բարեբախտաբար Ամերիկահայը «փճացած» չէ, բայց կարգ մը խորհրդածութիւնները աւելի քան այսօր ալ արդիական են եւ բոլոր սփիւռքի Հայերը պէտք է մտածելու մղեն լրջօրէն։

Փրօֆ.ին գրական էջերը գաւառական — գեղջկական բովանդակութիւն ունին կ'ըսէի, ինչպէս «Մանօին Ուլը» եւ «Մօր Երգը», երկուքն ալ առաջին անգամ լոյս տեսած են «Կեանք եւ Արուեստ» ամսագրին 1939ին 2 եւ 4 թիւերուն մէջ, Բագրատ Սռորագրութեամբ, որ հեղինակին ծածկանունն էր։ Այս շարքին կարելի է դասել նաեւ «Բրուտին Երգը»։

Փրօֆ. Տ. Լիւլէճեան փորձած է գրական բոլոր սեռերը։ Ունի նաեւ թատերգութիւններ, «Ողիմպոսի Աստուածները» չորս արարուածով, որ առաջին անգամ ներկայացուած է 1904 Յունուար 3ին Եփրատ Գոլէճին մէջ։ Դերակատարներն են Ողիմպեան աստուածներն ու յաւերժահարսներ, որոնք Փիլէոնի անտառին մէջ հարսանիքի մը խրախճանքին ներկայ են, եւ ուր բացակայ է Հայր Աստուածը, Արամազդ։ Գաղափար մը տալու համար թէ հեղինակը ի՞նչ ոճով կը խօսեցնէ աստուած - դերակատարները, բացման առաջին նախադասութիւնը ահաւասիկ.— Խօսողն է Հերմէս որ եկած է հրաւիրելու Հայր Աստուածը.— «Հոն է Ապողոն իր

ՈՒԹ ՕՐ ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Ա.

Մօտ երկու ժամ, գուցէ եւ աւելի մընացինք փակուած ցուրտ սենեակում, ամէն րոպէ սպասելով, որ ահա դուռը կը բացուի եւ ...

Ինչո՞ւ էին ուշացնում, ի՞նչ կարգադրութիւններ ունէին, որ դեռ դիտմամբ պահում էին այս սպասողական անտանելի վիճակին մէջ։

Բոլորի դէմքերը այլայլած էին, — պէտք է ենթադրել, որ իմը՝ նոյնպէս։ Բայց մասնաւորաբար ու միանգամայն անտանելի էին բժիշկ...եանը եւ ուսուցիչ Ա....եանը։ Երբեք չէի տեսած — եւ տայ Աստուած, որ այլեւս չտեսնեմ երբեք մարդիկ, որ սարսափահար լինէին այդ աստիճան ...

Նայում էի երեսներին, խորապէս խըղճում ու խորապէս զզւում — չգիտեմ ո՞րն էր աւելի ճիշդ, խղճա՞լը թէ զզուելը։

Ուսուցիչը նստած էր պատուհանի վըրայ, դէմքը քարացած, աչքերը լայն բացած ու անթարթ հայեացքը ուղիղ դիմացի պատին բեւեռած։ Ծայրայեղ, անսահման սարսափի կենդանի մարմնացումըն էր կարծես։ Մեռելի գոյն էր ստացել երեսը, աչքերն ու այտերը փոսն էին ընկել։ Շրթները բարակացել ու սպիտակել էին այնպէս, որ կարծես կաւիճախառն մոխիրով ծեփած լինէին ...

Մի քանի անգամ փորձ արի մի քիչ սիրտ տալ, խօսակցութեան բռնուել, կատակ անել։

Չէր պատասխանում։

Լինում էր, որ շարժում էր դողդոջ շրթները, բայց ձայն դուրս չէր գալիս բերանից։

Վերջապէս բարկացայ ու ասի կոպտաբար.

— Ի՞նչ էք այդքան վախեցել... Մի անպէտք կեանք ունիք, ուրիշ ի՞նչ... Սպանում են՝ թող սպանեն ...

Շրթները դարձեալ դողացին ու շշնջացին հազիւ լսելի ձայնով.

— Ես կին ունեմ, երեխաներ ...

Ամաչեցի իմ կոպտութիւնից, էլ բան չասի։

Բոլորովին այլ կերպ էր արտայայտւում բժիշկ ... եանի ծայրայեղ յուզումը։

Սա անդադար շարժման մէջ էր, անհանգիստ ետ ու առաջ էր անում սենեակում, մի տեղ ու դիրք չէր գտնում իր համար։ Յանկարծ կանգ էր առնում սարսափահար, վազում դրան կամ լուսամուտի մօտ, մի քանի վայրկեան լսում լարուած ուշադրութեամբ դրսից հասնող — իրական կամ երեւակայական — ձայները ու էլի սկսում անհանգիստ խելար պըտոյտները։

Րոպէ գլուխ՝ ծխախոտ էր խնդրում։

Ծխախոտ չունէինք, վերջացել էր դեռ երէկուանից։ Վերարկուիս գրպանում փոշեխառն փշրանքներ էին մնացել։ Հաւաքեցի, տուի իրան։ Ոլորեց շտապ ըշտապ, մի հատ գլանիկ շինեց, ագահօրէն ծխեց։ Ապա գտաւ յատակի վրայ մի չվերջացած պապիրոս, որ, ով գիտէ, քանի օր ընկած էր այդտեղ... Այն էլ ծըխեց, թանկագին ծուխը ներս քաշելով մինչեւ թոքերի խորքերը։

Ու էլի խնդրեց։

Մոռանում էր, որ ասել էինք, թէ չունենք. խնդրում էր նորից ու նորից ...

Շարունակ խօսում էր, առանց մէկին կամ միւսին դիմելու,— հէնց այնպէս, ինքն իրեն։

Խօսքի նիւթը միշտ նոյնն էր ու շատ կարճ.

— Սպանելու են բերել մեզ, սպանելու... Կը տեսնէ՛ք... Դուք չէք ճանաչում սրանց ... Ես գիտեմ... Սրանց մեր արիւնը հարկաւոր է... Երէկ բանտում կոտորեցին, այսօր Չեկայում պիտի կոտորեն...

Շարունակ նոյն բանը։ Կարծես մի առանձին պահանջ ունէր անվերջ կրկնելու, թէ մեր բանը վերջացած —պրծած է, փրկութիւն չկայ ...

— Դատարկ բան է, բժիշկ, ասում էի ես,— քննութեան են բերել։

Իսկ Մուսինեանը ուղղում էր իմ սըխալը ...

— Բերել են այստեղից տուն արձակելու, — տուն են ուղարկում մեզ, բըժիշկ։

Բժիշկը մի վայրկեան նայում էր երեսներս, խելագար աչքերով յոյսի նշոյլ էր որոնում դէմքերիս վրայ ու յանկարծ մի յուսահատ ժեստ անում.

— Ինչե՞ր էք ասում ... Այս ժամին ի՞նչ քննութիւն, ո՞վ պիտի քննի... Քննութեան համար ինչո՞ւ պիտի բերէին ինը մարդ միասին, բոլորս էլ տարբեր գործերով... Տուն են ուղարկում ... չէ՞ն կարող սպասել մինչեւ առաւօտ ... Տուն են ուղարկում ... ապա ինչո՞ւ չասին, որ շորերս վերցնէինք ... Ասում եմ՝ սպանելու են բերել, սպանելու ...

Այնպէս էր վիճում, որ կարծես ինքներս չէինք հասկանում մեր ասածների բացարձակ անմտութիւնը ...

Ամէնից հանգիստ — կամ գոնէ ամէնից զուսպ — երեք հասակաւորներս էինք. Ղ.—եանը, Մուսինեանն ու ես։

Ղ.—եանը քիչ էր խօսում, մտահոգ էր, տխուր, բայց ջղագարութեան նշաններ չէր ցոյց տալիս։

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(1 Շար.)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

●

Նեղ կուղայ «ուսանողական քաղաքը», որ հիմնուած է Փարիզի դուռներուն առջեւ: Նման քաղաք մը կը շինուի, ներկայիս, Անթոնիի մէջ, հեռաւոր արուարձան, նախաձեռնութեամբ Կրթ. Նախարարութեան:

Առաջինը հիմնուած է որքան ֆրանսական, նոյնքան օտար դրամագլուխով, փաստ որ ամէն ազգ որ ուզած է Ուսանողական իր «Տունն» ունենալ, հիմնած է իր տաղաւարը իր նիւթական միջոցներով:

Եւ սակայն դժուար է յուսալ որ ուսանողական այս քաղաքները կարենան բնակութիւն տալ բոլոր ուսանողներուն: Տասը առ հարիւրը միայն գտած են բնակարան իրենց «քաղաքներուն» մէջ: Թուլուզ, որ կը հաշուէ 12.000 ուսանող, 3.5 առ հարիւր միայն կրցած է բնակարան տալ, Քլերմոն – Ֆէրրան՝ 17.4 առ հարիւր: Բացառիկ է պարագան Գրընոպլի համար, որ բնակարան հայթայթած է 31 առ հարիւր: Փարիզ՝ 12.5 առ հարիւր, բայց պէտք է բնակարան հայթայթէ 30 առ հարիւր, որպէսզի կարենայ մասամբ լուծել ուսանողներու բնակութեան տագնապը:

Ընդհանուր հաշուով, Ֆրանսա կը պահանջէ 27.000 սենեակ՝ տեղաւորելու համար իր ուսանողները մինչեւ 1962: Այս ծրագիրը կը պահանջէ երեսուն միլիար փարկ երեք տարուան համար, մինչդեռ ներկայիս յատկացուած փարկն է 9 միլիար հինգ տարուան համար:

Անթոնիի «ուսանողական քաղաքը», ըստ ծրագրային նկարագրութեան, ունի լողարան, մարզարան, մատենադարան:

Երբ վերջանայ շինութիւնը, հրաշալի բնակավայր մը պիտի դառնայ ուսանողներուն համար, ոչ շատ հեռու մայրաքաղաքէն, ոչ ալ շատ մօտ: Արդիական քաղաք մը, ուր պիտի բնակութիւն հաստատեն եւ աշխատին 1327 ուսանողներ, 546 ուսանողուհիներ եւ 489 զոյգեր:

Բայց… սուղ պիտի ըլլայ բնակութիւնը: Մէկ սենեակը՝ հինգ հազար ֆրանք ամսական, զոյգերու համար՝ 8500 Ֆր. (երկու սենեակով):

Այնպէս կը թուի թէ ուսանողական սենեակներու վարձքը նոր յաւելում մը պիտի կրէ ի մօտոյ՝ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, տասը առ հարիւր համեմատութեամբ, որ պիտի կազմէ վարձքերու «ձեղունը», կը բաւէ որ պարտադրուի այդ չափանիշը: Պարտադրութեան այս պայմանը անոր համար, որովհետեւ ժուռտանի Ուսանողական տուները հակակշռի տակ չեն գտնուիր, այնպէս որ այսօր ուսանողներ կան որ կը վճարեն հինգ հազարէն մինչեւ 12 հազար ֆրանք ամսական: Եւ խորհիլ որ «Ուսանողական քաղաքը» նպաստ կը ստանայ կառավարութենէն:

Ուսանողական քաղաքին վարչապետն է Անտրէ Ֆրանսուա – Փոնսէ, որու կ'ուղղուին արդէն բազմաթիւ բողոքներ, ընդդէմ վարձքերու բարձրութեան եւ կամայական վտարումներու: Այս բողոքները կը վախցուի որ ի վերջոյ յանգին ցոյցերու, ջահերով ու նշանատախտակներով, ինչպէս տեսանք 1957ին:

Ուսանողներու բնակարանային տագնապը լուծելու համար կ'առաջարկուին զանազան միջոցներ.— Ստեղծել երկու անկողիննոց սենեակներ, այս ձեւով 15 – 20 առ հարիւր խնայողութիւն մը կը կատարուի: Բայց ինչո՞ւ չշինել 40 հոգինոց սենեակներ, իբրեւ ննջարան եւ ընթերցարան միաժամանակ: Դիտել կը տրուի թէ ուսանողը կը նմանի Անգլիացիին, ինչպէս Անգլիացին կը նմանի կղզիի մը: Այսինքն ամէն ուսանող պէտք է որ կարելիութիւնն ունենայ մեկուսանալու, ինքնամփոփուելու: Այս պայմանը անհրաժեշտ է ամէն չափահասի կեանքին մէջ եւ անհատական աշխատանքի համար: Նախարարական ծրագիր մը կը տնօրինէ շինել երկու անկողիննոց սենեակներ մէկ նըրբանցքի վրայ՝ վաթսուն մեթր երկար եւ մէկ մեթր քսան լայն, տեսակ մը փապուղի: Անշուշտ ուսանողական նման սենեակները, որոնք կը յիշեցնեն շոգենաւի խուցերը, նուազ հաճելի են որքան ժուռտանի տաղաւարները: Ինչ խօսք որ ժուռտանի տաղաւարները կը պատսպարեն միայն 4700 ուսանող, այնպէս որ բաւական չէ: Այս տարի Փարիզ պիտի ընդունի 15.000 ուսանող արտասահմանէն: Այս ուսանողներէն մաս մը պիտի պատսպարուի Քէ տ'Օրսէի պատկան մարմինին օժանդակութեամբ: Ուրիշներ, անոնք որ նիւթական միջոց չունին, պիտի վազեն պանդոկէ պանդոկ՝ բնակարան գտնելու համար իրենց աղքատ քսակին ներած գինով: Թերեւս ոմանք գաւառական համալսարաններ երթան: Ներկայիս թուռցիկներ կը շրջին ձեռքէ ձեռք՝ Փարիզի մէջ, առաջարկելով նպաստաւոր պայմաններ՝ ուսանողուհիներու համար, — ձրի բնակարան, պայմանով որ ուսանողուհիները յօժարին օրական երկու ժամ յատկացնել կամ կիրակին զոհել… պահպանութիւն ընելու համար երախաներու, կամ տնական թեթեւ գործեր ընելու համար (աման լուալ, եւայլն), կամ վերջապէս նման «սեւ աշխատանքներու» համար:

լայնալիճ և արծաթալար աղեղով, հոն են Արէսն ու Պոսիդոնը, հոն են մեղուանոյշ Աթենասը, աչաղեղ Հերան ու ոսկեգիսակ Ասողիկը՝ բոլոր յաւերժահարսները, ծովու եւ ցամաքի, երկնի եւ երկրի բոլոր անմահ ոգիներուն հետ: Ձեր ներկայութիւնը կը պակսի միայն եւ առանց ձեզ անոնց ուրախութիւնը լման չըլլար»:

Երկրորդ թատերգութիւնն է «Եսթեր Թագուհին», հինգ արարուածով:

Երրորդը՝ «Հայր Պետրոս կամ Սւաղկներու Առաքեալը», հինգ արարուածով:

Այս թատերական փորձերուն եւ ընդհանրապէս գրականութեան մէջ աչքի կը զարնէ հեղինակին կրօնական դաստիարակութիւն մը ստացած ըլլալը, որ հիմը կը կազմէ իր գաղափարաբանութեան: Սէր, ոչ միայն մարդ էակին այլեւ ստեղծագործութեան կենդանական եւ բուսական, աշխարհի բոլոր երեւոյթներուն հանդէպ: Հատորին երկրորդ մասը կը ներկայացնէ 1915ի «Բանտի Ցուցերը»:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՋՐԱՆՑՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

Անկէ քսան տարի առաջ, ծանր բան մը կառչած էր փրոֆ. Լուիճի Քոնթոնի կարթին, Վենետիկի ծովախորշին մէջ: Փրոֆէսէօրը երբ մեծ դժուարութեամբ ջուրէն դուրս հանեց այս ծանր բանը, տեսաւ որ խեցիներով ու խոտերով ծածկուած մեծ քար մըն էր: Բայց երբ մաքրեց զայն, նշմարեց, թէ քար կարծուած այդ մարմինը պնակ մըն էր, որ ծով նետուած էր դարեր առաջ: Փրոֆ.ը շատ գոհ մնաց, ոչ մէկ ձուկ այսքան պիտի գոհացնէր զինք: Այլեւս նոր զբաղում մը ստեղծուած էր փրոֆ. Լուիճի Քոնթոնի համար, որ իր պարապոյ ժամերը կը յատկացնէր հին դրամներու հաւաքածոյին:

Ան հին շրջաններէն մնացած իրեղէններ պիտի փնտռէր ջրանցքի պղտոր եւ ցեխոտ ջուրերուն մէջ: Պէտք չունէր ոչ կարթի, ոչ ասեղի եւ ոչ ալ կերի: Պէտք ունէր միայն կարգ մը գործիքներու, որոնցմով կարենար ջրանցքներու յատակամասը քերել:

Փրոֆ. Լուիճի Քոնթոնի համար յարմարագոյն եղանակն էր ամառը եւ ձմրան մէջտեղը: Այդ եղանակին է, որ ջուրերը քիչ մը կը քաշուին Վենետիկի մէջ եւ նոյնիսկ կարգ մը տեղեր կ'երեւի ծովին յատակը:

×

Ջրանցքէն հանուած իրեղէնները մեծ մասամբ կը պատկանին 16րդ դարուն: Վենետիկի ամէնէն փայլուն այս շրջաններուն առարկաները մեծ արժէք ունին արուեստի եւ հնութեան տեսակէտով: Եւ այդ պատճառաւ է, որ անգին է փրոֆէսէօրին հաւաքածոն:

Փրոֆ. Լուիճի Քոնթոն, որ ութսուն տարեկան է ներկայիս, առանձինն չի կրնար երթալ որսորդութեան: Բայց ընտանեկան պարագաները կ'օգնեն անոր եւ փրոֆէսէօրը կը մաքրէ ու կարգի կը դնէ անոնց բերած նորութիւնները:

Գտնուած իրեղէններուն մէջ, զարմանքով տեսնուած է Սուլթան Մահմուտ Բ.ի մէկ պնակը: Այս եւ ասոր նման հնութիւններ չի ծախեր փրոֆ.ը, որ ամէն բանէ աւելի կը սիրէ զանոնք:

ԾԻԾԱՂ

Փիքասօ վերջերս երիտասարդ նկարիչի մը կ'ըսէր.

— Գիտե՞ս, թէ մարդ ի՞նչ կ'ընէ, երբ նկարել չի գիտեր:

— Դպրոց կ'երթայ, վարպետ:

— Ոչ: Դպրոց մը կը ստեղծէ, բսաւ Փիքասօ:

×

Օր մը հարցուցին Պերնար Շոյի:

— Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն միջեւ:

— Անգլիացիները կարդալ չեն գիտեր, Ամերիկացիները բնաւ պիտի չսորվին:

×

Քլեմանսօ, 1900ին, երբ ինքզինք զօրքերու նախարար եղաւ, ուզեց հաստատել, թէ իր նախարարութեան պաշտօնեաները աշխատասէր ու ճշդապա՞հ էին: Եւ նախարարութեան տնօրէնին ընկերակցութեամբ մտաւ առաջին գրասենեակը: Մարդ չկար հոն: Ոչ ալ երկրորդ եւ երրորդ գրասենեակներուն մէջ: Չորրորդ գրասենեակին մէջ պաշտօնեայ մը կար, որ… կը քնանար: Տնօրէնը ուզեց արթնցնել, բայց Քլեմանսօ արգիլեց:

— Մի արթնցներ, որովհետեւ աս ալ պիտի երթայ, բսաւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ, Ա. հատոր՝ բանաստեղծութիւններ (1920 – 1940): Գրեց Արսէն Անէմեան: Տպագրութիւն Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1959:

Առողջապահական նախարարը կ'այցելէ հոգեբուժարան մը:

Երբ կը հասնի գրեթէ բուժուած հիւանդներու յարկաբաժինը, կը մօտենայ անոնցմէ մէկուն եւ կը հարցնէ.

— Ի՞նչպէս կ'անցընէք հոս: Գո՞հ էք:

— Այո: Շատ գոհ ենք, կը պատասխանէ հիւանդը:

— Եթէ որեւէ գանգատ ունիք, առանց քաշուելու ըսէք ինծի: Ես նախարար եմ եւ կրնամ ձեր բոլոր արդար գանգատներուն գոհացում տալ:

— Այո՛, այդպէս է, կը յարէ հիւանդը, նախարարին ուսը ծեծելով բարեկամաբար: Ես ալ նոր եկած ատեն ինքզինքս Նափոլէոն կը կարծէի, բայց, հիմա բոլորովին բուժուեցայ:

×

ՄԱՅՐԸ.— Հայրդ ի՞նչ բսաւ՝ երբ սանդուխէն վար ինկաւ:

ՕՆՆԻԿ.— Ըսած հայհոյանքները եւ չար խօսքերը պէտք է զա՞նց առնեմ:

ՄԱՅՐԸ.— Այո, անշուշտ, առնէ մի կրկներ:

ՕՆՆԻԿ.— Այդ պարագային բան մը չըսաւ…

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

●

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Պաղատանքը այնքան անդիմադրելի էր որ մայրը չկրցաւ իր մերժման մէջ յամառիլ.

— Շատ աղէկ, տանիմ, զաւակս, տանիմ,… Ըսէ տեսնեմ, Ռոպէնսոնը լմնցուցի՞ր, Արշակ, հարցուց մաման տղուն ուշադրութիւնը ուրիշ նիւթի վրայ դարձնել ուզելով:

— Ախ, մամա, բացագանչեց Արշակ աչքերը մէկէնիմէկ խանդավառ, դէմքը պծայլական. Ռոպէնսոնը ինչ քաջ մարդ է. Ուրբաթ գերիին հետ վայրենիներուն դէմ կռուեցաւ եւ փախցուց զանոնք՝ գերիները ազատելով. ահ, ինչ սքանչելի բան է, մամա… որքան կ'ուզէի Ռոպէնսոն մը ըլլալ. խոշոր շոգենաւ մը նստէի, մեծ ծովերուն մէջ փոթորիկի բռնուելով ընկղմէինք, մինակ ես ազատէի, ամայի կղզի մը ելլայի, հոն լամաներ գտնէի, մորթի հագուստներ հագնէի, մամուկ մը ունենայի ինծի ընկեր, եւքը մարդակերները գային, հրացանը ձեռքս անոնց վրայ յարձակէի, պոմ, պոմ, պոմ… ամէնքն ալ փախչէին, Ուրբաթ գերին ազատէի… Ուրբաթ գերին, քահ, քահ, քահ:

Ու տղան սկսաւ բարձր քրքիջներ արձակել, պահ մը դադրեցնելով իր շարժումները զորս ըրած էր անմահ մենակեացին կեանքին դրուագները յիշելու եւ զանոնք բաղձալու միջոցին:

— —Ուրբաթ գերին, ախ, մամա, ան ինչ թօշաֆ մարդ է, շարունակեց տղան խընդալով ու շարժակելով, ձեռքերը խաչած ջուրին մէջ խոթեց… վայ, վայ, վայ…:

Ու տղան ձեռքերը օդին մէջ վեր վեր կը հանէր ցաւի խեղկատակ ծամածռումներով՝ իբր թէ ինքն ալ այդ միեւնոյն անհաճոյ արկածին ենթարկուած ըլլար:

Սակայն զաւկին բոլոր այս միմոսական սիրուն պատմուածքին պահուն մամային դէմքը խորունկ վշտի մը արտայայտութիւնը կ'առնէր, հետզհետէ աւելի շեշտուելով, աւելի ակներեւ:

Արշակ շարունակեց.

— Հա, եւքէն սպաննուած մարդակերը ուտել ուզեց նէ, վայ անպիտան, ինչ գէշ սովորութիւն. բայց Ռոպէնսոն թող չտուաւ… Ահ, Ռոպէնսոն, որչափ կ'ուզէի Ռոպէնսոն մը ըլլալ, հէ՞, մամա, դուն ալ չե՞ս փափաքիր որ ես ալ Ռոպէնսոն մը ըլլամ ու գիրքերու մէջ իմին ալ պատմութիւնս գրուի այսպէս… Չե՞ս ուզեր, հէ՞, մամա…

Տղան իր ըղձանքներուն գգլխիչ այս յորդման թափին մէջ մէկէնիմէկ կանգ առաւ սակայն՝ տեսնելով մայրը որ թիկնաթոռին մէջ հետզհետէ դէպի ետեւ իյնալով վերջապէս սկսեր էր հեկեկալ, ձեռքովը աչքերը գոցած:

Արշակ մօրը վրայ վազեց, ափիբերան, աղաղակելով, անոր ճիտը ինկած.

— Մամաս, ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, հիւա՞նդ ես… չըսե՞ս:

Ու մայրը իր հեկեկանքներուն մէջէն.

— Արշակ, մամադ պիտի ձգես երթա՞ս… մամադ առանձի՞ն պիտի թողուս… չէ՞ . գիտեր որ մամադ առանց քեզի չապրիր… Ռոպէնսոնին մայրը ի՞նչ եղաւ. չե՛ս գիտեր…

Մօրը այս խօսքերը քրքիջի նոր տագնապի մը ենթարկեցին տղան, որ մամային երեսները փայփայելով.

— Բայց, աղուոր մամաս, ես Ռոպէնսոնին պէս չեմ ըներ, քենէ հրաման կ'առնեմ, եթէ տաս՝ կ'երթամ, եթէ չի տաս՝ չեր երթար… կամ թէ քեզի ալ հետս կը տանիմ, չըլլա՞ր, մամա…

— Չէ, զաւակս, պատասխանեց մայրը, քիչ մը հանդարտած ու նորէն տղուն փաթթուելով, չէ, ոչ դուն գնա, ոչ զիս հետդ տար… Դուն կը դիմանա՞ս ատ չարչարանքներուն, իմ փափուկ հրեշտակս… Չէ, դուն յաւիտեան պիտի չբաժնուիս մամայէդ, հա՞ մի, հոգիս…:

— Չեմ երթար, մամա, քենէ չեմ բաժնուիր…

Ու իր յուզթի կարմիր շրթները մօրը վտիտ տժգոյն այտին կպցուց Արշակ իբրեւ երաշխիքի անյեղլի արտայայտութիւն՝ Ռոպէնսոնի օրինակին չհետեւելու իր խոստմանը:

— Ըսել է չի՞ պիտի երթաս, հարցուց մայրը նորէն, դեռ կասկածոտ:

— Ոչ, մամա, պիտի չերթամ… խե՞նթ եմ, ատ ծովերուն մէջ, ատ վտանգաւոր տեղուանքը ուր մարդ կ'ուտեն… սուտ ըսի, չէ, չէ, չեմ ուզեր երթալ… հանգիստ եղիր:

Եւ տղան վազելով դուրս ելաւ սենեակէն՝ ըսելէ յետոյ.

— Երթամ տեսնեմ եւքը ի՞նչ եղաւ Ռոպէնսոն…:

Հանըմը, մինակ մնալով, յուզուած, գունատ, ճչարժեցաւ թիկնաթոռէն, իր ամուսնին կենդանագրին դէմը, որ քօղին մթութեան մէջէն միշտ կը նայէր իր կապոյտ բիբերուն տխրանուշ սեւեռանքովը, անթարթ ու խորունկ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

Ֆրանքլին Տ. Ռուզվելթի, Խրուշչեւ վարչապետ Խորհրդ. Միութեան»:

Հոս է, Նիւ Եորքի մէջ, որ Խրուշչեւ մօտէն ճանչցաւ դրամատէրները: Երկու ճաշերու ընթացքին, ջղայնանալու առիթ ունեցաւ: Ցերեկին յայտարարեց.— «Ամէն յոյս կորսնցուցած եմ ձեզ համաձայնավար դարձնելու: Ամէն բան, կ'ըսէ ռուսական առածը, իր ճախճախուտէն գոհ է, դուք ալ ձերինէն գոհ էք, բայց ուշադրութիւն ճախճախուտ չեմ ուզեր ան-ուանել մեր ընկերվարական վարչաձեւը»:

Շատեր խնդացին, սակայն Խրուշչեւ իրենց մահապճը կը կարդար ...:

Իրիկուան ճաշին, Խրուշչեւ կը յայտարարէր. «Հաւանաբար ձեր դրութեան յաղթանակին կը հաւատաք, իսկ ես ընկերվարութեան յաղթանակին կը հաւատամ, կը տեսնեմ որ կը ժպտիք, ուշադրութիւն չեմ ըսեր որ մարգարէ մընեմ, բայց կրնամ ըսել որ ձենէ ոմանք դառն զարթօնքներ պիտի ունենան երբ տեսնեն թէ իրենց հաշիւները սխալ էին: Կը ներէք, չեմ ուզեր ձեզ վիրաւորել, կ'ուզէի միայն խօսիլ ապագային մասին այնպէս ինչպէս կը տեսնեմ»:

Եւ վարչապետը կատակախօս կը դառնար երբ իրեն կ'ըսէին որ «տնտեսական ակումբը» երբեք այդքան մարդ չէր տեսած.— «Զարմանալի չէ: Մեզ մօտ, Խորհրդ. Միութեան մէջ վայրեր կան ուր ուղտը անծանօթ է, երբ դիպուածով մէկ հատ մը տեսնուի ամէն մարդ կը վազէ: Կ'ուզեն մօտէն տեսնել, դպչիլ: Այս իրիկուն ալ դրամատիրական անուանի ընկերութեան մը մէջ. համայնավար մը կայ, շատ բնական է որ դուք ալ ընէք, ինչպէս մեզ մօտ կ'ընեն այն ուղտին համար որուն մասին խօսեցայ»:

Եւ այդ ճաշին ընթացքին էր որ պատահեցաւ առաջին միջադէպը: Մէկը կ'ըսէ. «Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ խորհրդային լրագողները կրնան ազատօրէն գրել իրենց ուզածը Ամերիկայի մասին, մինչ Մոսկուայի ամերիկացի թղթակիցները գրաքննութեան ենթարկուած են»:

Խրուշչեւ կը կտրէ.— «Ես հոս եկած եմ ձեր նախագահին հրաւէրով, համաձայնած ենք որ չխօսինք վիճարանութեանց առիթ տուող հարցերու շուրջ»: Բայց հարց տուողը կը պնդէ «այդ պատասխանը չէ հարցումիս»: Այս անգամ Խրուշչեւ կը փրփրի.— «Եթէ զիս ընդմիջէք, չեմ պատասխաներ: Կամ հիւրասիրութեան ապացոյց կուտաք, կամ կ'ըսէք որ այլեւս զիս չէք ուզեր լսել: Ես կրնամ երթալ: Իբրեւ մուրացիկ չեմ եկած ձեր երկիրը այլ՝ իբրեւ ներկայացուցիչը մեծ պետութեան մը: Եւ հիմա ձեզի պատասխանեմ: Կ'ըսէք որ թոյլ չենք տար որ «Ամերիկայի Ձայնը» լսուի Խորհրդ. Միութեան մէջ: Իսկ դո՞ւք: Ձկան ամերիկեան ձայներ զոր լսել կուտաք, սեւ երգիչը՝ Փօլ Ռոպսոնինը, օրինակ՝ եթէ ձեր ձայնը հաճելի ըլլար, սիրով կը լսէինք, բայց հաճելի չէ, որո՞ւնն է յանցանքը»:

Շաբաթ օր Խրուշչեւ Լոս-Անճըլըս մեկնեցաւ, ուրկէ Սան Ֆրանչիսքօ գնաց կիրակի օր:

ՈՂԲ. ԳԱԲ. ԼԱԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պ. Ստեփան Էլչիբէկեան տասը հազար ֆրանք կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կայանի Ենթակոմիտէն իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնին, Տիկին Ն. Լազեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն ընկեր Գաբրիէլ Լազեանի անդարմանելի կորուստին առթիւ:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած է՝

ԸՆԿԵՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, Հոկտեմբեր 10ին:

Յաջորդով՝ մանրամասնութիւններ:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլէի օղափ. կայանին կը նուիրեն.— Պ. Հայկ Գըրըքճեան տասը հազար ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժ. Տամլամեան հինգ հազար, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Տարօնեան Եօանն Գարինի մկրտութեան առթիւ երեք հազար, Տիկին Դաւիթեան իր ողբացեալ քրոջ Տիկին Արմենուհի Պապայեանի յիշատակին հինգ հազար, Տիկին Պուրմայեան հազար, Տիկին Գարակիւլեան հազար, Ոմն՝ Օր. Ջիլինկիրեանի ամուսնութեան առթիւ հինգ հազար ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ իր Հայերէնի Դասընթացքը վերաբացուած է, ուսուցչութեամբ Տիկ. Ս. Թորոսեանի: Դասերը Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր, ժամը 19–21, երկու սեռէ աշակերտներու համար, Բարեգործական սրահին մէջ, 19ա, Րիւ Վանթիւր: Նոր արձանագրութիւններու համար դիմել սրահ, դասերու պահերուն: Ծնողքները կը հրաւիրուին օգտուիլ այս անվճար դասընթացքէն, իրենց զաւակները հայերէն կարդալ-գրելու ուսումէն չզրկելու նախանձախնդրութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

21 Սեպտեմբեր Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 9ին Պոմոնի Զաւարեան Ենթակոմիտէն եւ Վարանդեան խումբը:

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր Ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ:

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի Ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը:

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» Ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Իսի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ, Վալանս.— Համախորհրդ: Ուշ ստացանք ձեր յայտարարութիւնը:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2·500	Ֆր. մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1·500	Ֆր. մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1·000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1·500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2·000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1·000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1·000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք: Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 22 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8601 35EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4402

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՃԱՌԵՐԷՆ ՎԵ՛ՐՋ

Երկու կարեւոր հարցեր կը շարունակեն գրաւել միջազգային մամուլի ուշադրութիւնը, — Զօրավար Տը Կոլի Սեպտեմբեր 16ի յայտարարութիւնը Ալժերիոյ մասին եւ Խրուշչեւի պտոյտները Ամերիկայի մէջ:

Առաջինը ստուերի մէջ կը ձգէ երկրորդը:

Արդարեւ Ալժերիոյ խնդրին արագ լուծումը կը շահագրգռէ ո՛չ միայն Ֆրանսան եւ Հասարակապետութիւնը, այլ Մերձաւոր Արեւելքի արաբական երկիրները ու Ատլանտեան Ուխտի անդամ պետութիւնները:

Գալով Խորհրդային Միութեան վարչապետին խօսած ու դեռ խօսելիք ճառերուն, անոնք աւելի շատ կը ծառայեն քարոզչական նպատակներու: Խրուշչեւ ամէն առթիւ «խաղաղութիւն», «զինաթափութիւն» եւ «համակեցութիւն» կը հոլովէ՝ հոգեհաճ խօսքերով տպաւորութիւն ձգելու համար ամբոխին վրայ, զայն սիրաշահելու նպատակով:

Ամէնէն լաւատեսներն անգամ մեծ արդիւնք մը չեն ակնկալեր «կապիտալիստ»ներու հետ իր շփումներէն:

Հաւատք կարենալ ներշնչելու համար, խօսքերը պէտք է գործի վերածուին:

Ու «գործ» կը նշանակէ հիմնական յեղաշրջում խորհրդային վարչաձեւի: Այսինքն իսկական «կառուցում ընկերվարութեան», — ինչպէս զայն կ'ուզեն որակել իրենց քաղաքական ու ընկերային վարիչ ուղեղները:

Իսկական «ընկերվարութիւն» կառուցանելու համար ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է երաշխաւորել մարդկային ազատութիւնը: Էական պայման է յարգել անհատներու եւ ազգերու տարրական իրաւունքները, որոնք խտացած են մէկ բառի մէջ, — ազատութիւն:

Որքան ատեն, որ ո՛չ մէկ քայլ կ'առնեն այդ ուղղութեամբ, ո՛չ ոք հաւատք կ'ընծայէ Խրուշչեւներու ճառերուն եւ սին խոստումներուն:

Ճառը զոր խօսեցաւ Կրեմլինի մենատէրը Սեպտեմբեր 18ին ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին առջեւ՝ զինաթափութեան մասին՝ ճարպիկ խաղ մըն էր, ամբոխավարութիւն մը՝ փոշի փչելու համար միամիտներու աչքին:

Խրուշչեւ կ'առաջարկէր ընդհանուր զինաթափութիւն չորս տարուան մէջ, երեք հանգրուաններով: Կը խոստանար չորս տարիէն իրենց տունները ճամբել աշխարհի բոլոր զինուորները՝ ցամաքային, ծովային եւ օդային, քանդել զինուորական խարիսխները, փճացնել հիւլէական եւ ջրածին ռումբերը:

Ուրեմն աստուածաշնչական խաղաղութիւն պիտի տիրէ աշխարհի մէջ չորս տարիէն — եթէ ընդունուի իր ծրագիրը, — համակեցութիւնը իրականութիւն պիտի դառնայ: Եւ ինչպէս կ'ըսէ Եսայի մարգարէ, «Յայնմ ժամանակի գայլք եւ գառինք ի միասին ճարակեսցին» (ԿԵ. 25):

Խրուշչեւ ինք ալ չի հաւատար իր ըսածին ու կը կրկնէ այն յանկերգը, որ ծանօթ է բոլորին.— Մասնակի զինաթափութիւն: Ապահովական գօտի մը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ (Ռափացքիի ծրագիր): Օտար զինուորական ուժերու հեռացում: Օտար զինուորական խարիսխներու վերացում: Ո՛չ - յարձակողական դաշինք Ատլանտեան Ուխտը եւ Վարշաւայի դաշնագիրը ստորագրող երկիրներուն միջեւ:

Ո՛չ մէկ դրական առաջարկ Հակակշիռի մասին:

Խորհրդային Միութիւնը ամէն անգամ մերժած է հակակշիռի միջազգային մարմին մը ընդունիլ իր սահմաններէն ներս: Այդ պատճառաւ ալ ձախողած են միշտ զինաթափութեան խորհրդաժողովները:

Քարոզչական ճառերու տպաւորութիւնը անցնելէ վերջ, դրական ի՞նչ պիտի մնայ Խրուշչեւի շրջապտոյտէն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ԿԸ ԶԳԵՄ Կ'ԵՐԹԱՄ" Կ'ԸՍԷ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Խրուշչեւ Նիւ Եորքէն մեկնեցաւ Լոս - Անճըլըս, ուրկէ Կիրակի օր կ'երթար Սան Ֆրանչիսքօ:

Խորհրդային պարագլուխը ասկէ քանի մը ամիս առաջ, «դժբախտ» նախադասութիւն մը ըսած է որուն հետեւանքները կը քաշէ, ամերիկեան ամէն մէկ քաղաքի մէջ: Խրուշչեւ ըսած էր, խօսելով Ամերիկացիներուն մասին «ձեզ բոլորդ պիտի թաղենք»: Ամէն մէկ Ամերիկացի առիթ չի փախցներ յիշեցնելու Խրուշչեւի այդ ձախող որակումը: Եւ ամէն անգամ Խրուշչեւ կը բարկանայ:

Հազիւ հասած էր Լոս - Անճըլըս, երբ տեղւոյն քաղաքապետը անգամ մըն ալ յիշեցուց Խրուշչեւի իր արտասանած խօսքը.— Երբ այդ նախադասութիւնը գործածեցի, նկատի ունէի ընկերութեան զարգացումը... Բայց ոչ ոք կ'արգիլէ ձեզի որ դրամատիրական վարչաձեւի տակ ապրիք նախընտրաբար ընկերվարական վարչաձեւէ մը: Պատմութիւնն է որ պիտի դատէ:

Եւ խորհրդային վարչապետը շարունակեց.— «Խնդիրը հետեւեալ ձեւով կը ներկայանայ.— Կամ նախագահ Այզընհաուրի հետ հանդիպումներս կը [illegible] ջղամարտին անհետացման, կամ կը մեկնիմ ձեզի ըսելով՝ չեմ գիտեր թէ երբ խորհրդային ուրիշ վարչապետ մը կու գայ ձեզ տեսնելու: Բայց եթէ կ'ուզէք զինուած մնալ, ես բան մը չեմ կրնար ընել, միայն նախապէս կ'ըսեմ ձեզի աւելի լաւ է ապրիլ գիտնալով որ վաղը խաղաղութիւնը պիտի տիրէ»:

Վարչապետ Խրուշչեւ այս ճառը կը խօսէր Ամբասատըր պանդոկին մէջ ուր իրեն ի պատիւ ճաշ՝ մը տրուած էր քաղաքապետը: Ներկայ էին հազար հոգի, վեց հազար դիմումներ մերժուած էին:

Ծանրանալով անգամ մը եւս ապազինման իր առաջարկներուն վրայ, Խրուշչեւ ըսաւ.— Մարդիկ չեն եղած իրար սպաննելու համար, այլ՝ խաղաղ ապրելու համար: Չէք անգիտանար թէ քրիստոնեայ կրօնքին առաջին պատուիրանը կ'ըսէ. «պիտի չսպաննես»: (ԽՄԲ.— Միջազգային մամուլը կը ճշդէ թէ 5րդ պատուիրանն է...):

Խրուշչեւ պոռթկաց իր եզրակացութեան մէջ, յայտարարելով թէ եթէ զինք «լուրջի չեն առներ» անմիջապէս Մոսկուա կը վերադառնայ.— «Արդէն Նախագահ Այզընհաուրը զիս չէ հրաւիրած որպէսզի գաւաթ մը թէյ խմեմ կամ բաժակ մը քոնեակ: Այդ բաներուն համար ուրիշ ընկերներ ունիմ եւ պէտք չունիմ Ամերիկա գալու: Միացեալ - Նահանգներու նախագահն ալ ինծի պէտք չունի ատոր համար: Ուրեմն ինչո՞ւ զիս հրաւիրեց: Հաւանաբար որովհետեւ իմաստութիւնը այդպէս թելադրեց նախագահ Այզընհաուրի: Միացեալ Նահանգներու նախագահը գիտակից է համաձայնութիւն մը գտնելու անհրաժեշտութեան»:

Վարչապետ Խրուշչեւ այցելեց «Հրեշտակներու քաղաքը» եւ առիթը ունեցաւ ծանօթանալու շարժանկարի աստղերուն: Այս առթիւ Մառլին Մնրօ յայտարարեց.

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օր ըՕրին

Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ ԿԱՐ...

Լոնտոն, Օգոստոս 27:

Երբ Միացեալ Նահանգներու Նախագահին, Պարոն Այզընհաուրի, թափօրը օդակայանէն մայրաքաղաքին կեդրոնական թաղամասերը կը հասնի, արտաքին նախարար Հերթըր, ակնարկելով այն բացառիկ ու աննախընթաց ընդունելութեան, որուն առարկայ եղած էր Դաշնակից բանակներու երէկուան սպարապետը, կը դառնայ վարչապետին ու կ'ըսէ.

— Եղբա՛յր, աս ի՞նչ նշանաւոր բա՛ն էր, աս ի՞նչ փառահեղ ցոյց էր...

Վարչապետ Մաքմիլըն եւ պատասխանի եւ ասէ՝ ամենայն պաղզաւակութեամբ.

— Լաւ էր, այնպէս չէ՞:

×

Մեր ժողովրդական լեզուին մէջ, «պաղած - ապուր» եւ «պաղ - զաւակ» բացատրութիւններով կը պատուենք — կամ կը պարսաւենք — այն անձը, որ քիչ կը խօսի, քիչ կը խնդայ, քիչ կը թեթեւնայ եւ քիչ կը փաթթուի՝ ասոր անոր:

Ընդհանրապէս, մեր «պաղ - զաւակը» տարին մէկ օր կը թեթեւնայ եւ տասը տարուան մէջ միայն մէկ անգամ թեւերը կը նետէ իր բարեկամին վզին: Առաջին պարագային, թեթեւ, իր ընկերները դժուարութեամբ իր կոկորդէն ներս [illegible] բագային, թեթեւ, իր դիմացը եղած էր դասընկեր մը, որուն երեսը տեսած չէր քառասուն տարիէ ի վեր:

Ուրիշ ատեններ, մեր պաղ - զաւակը ճռուողել, ծիծաղիլ ու պաչպռտիլ չի գիտեր:

Շատ անգամ, իր բարեւը ժպիտ մըն է եւ իր «ի՞նչպէս էք»ը փսփսուք մը: Չէք կրնար զինքը բաղդատել սա միւսին հետ, որուն համար կ'ըսեն.

— Ի՞նչ տաքարիւն մարդ է, եղբայր, ի՞նչ մարդու մօտիկ, կիրկի՛ր... Ներս մտանք, չմտանք, փաթթուեցաւ կնկանս եւ երեսները պագաւ... Ցետոյ, փաթթուեցաւ աղջկանս եւ անոր ալ երեսները պագաւ... Ետքէն, փաթթուեցաւ ինծի եւ իմ երեսներս ալ պագաւ...

— Երեւի տասը տարի էր իրարու երես տեսած չէիք...

— Ի՞նչ տասը տարի, եղբայր: Ամիս մը առաջ մեզի եկած էր...

×

Ամերիկացի Հերթըրի համար Լոնտոնի ցոյցը «նշանաւո՛ր» բան էր: Անգլիացի Մաքմիլընի համար, «լաւ» բան մը:

Վստահ եղէք, սակայն, որ երկուքն ալ միեւնոյն չափով ուրախացած էին եւ միեւնոյն տպաւորութիւնը կրած էին Այքի հանդէպ ցոյց տրուած բարեկամութենէն: Տարբերութիւնը հոն է որ Ամերիկացին, երբեմն, Հայուն պէս, վառ գոյներ կը քսէ իր նկարագրութեան վրայ, իսկ Անգլիացին կը գոհանայ մարած - մարմրած գոյներով:

Անգլիացին վերապահ է եւ «հաշիւով» կ'արտասանէ ի՛նչ որ պիտի արտասանէ: «Հաշիւով» կուլայ, «հաշիւով» կը խնդայ, «հաշիւով» կը խօսի:

Ամերիկացին, Ֆրանսացին եւ Հայն ալ, ի հարկէ, իրենց հաշիւները ունին, բայց այդ հաշիւները լալու, խնդալու եւ խօսելու ատեն երեւան չեն ելլեր:

Անգլիացին բառարանին բոցավառ ածականները խնայողութեամբ կը գործածէ:

Ամերիկացին, Ֆրանսացին ու Հայը, այս կէտին մէջ, խնայողութենէ բան չեն հասկնար:

Անգլիացիին աչքին առջեւ, տասը հազար Հայ ջարդէ, «մեղք եղաւ» կ'ըսէ ու[...] մերիկացիին կամ Ֆրանսացիին աչքին առջեւ կատարէ այդ արարողութիւնը, եւ իրենց բերնէն կը լսես բոցավառ անէծքներ:

Արդի՞ւնք: Միեւնոյնը — տասը հազար Հայերը ետ գալիք չունին: Ատոր համար է որ Անգլիացին աւելորդ կը նկատէ բերանը յոգնեցնել:

Եթէ Մաքմիլըն «լաւ էր»ին տեղ, «նշանաւոր բան էր» ըսէր, միջազգային կացութիւնը դարմանուա՞ծ կ'ըլլար: Ո՛չ: Ուրեմն, ի՞նչ պէտք կար... շատախօսելու... կամ Այքի ու Հերթըրի վիզը փաթթելու...

ԵՐՈՒՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՆՏԷՍ - ՖՐԱՆՍ եւ կարգ մը ուրիշ նախկին երեսփոխաններ որոնց կարգին՝ Լեւոն Ցովնանեան որոշեցին անդամակցիլ ընկերվարական ինքնավար կուսակցութեան զոր կը ղեկավարէ Էտուար Տէփրէօ:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ Ալժերիոյ ազատագրական ճակատի պարագլուխները ժողովներ կը գումարեն ուսումնասիրելու համար տը Կոլի ծրագիրը: «Առժամեայ կառավարութեան» անդամները տարակարծիք են: Մինչ Թունուզ կը փորձէ միջին ճամբայ մը գտնել, Մարոքի շրջանակները աւելի խիստ են եւ ճնշում կը բանեցնեն որպէսզի «Ալժերիոյ առժամեայ կառավարութիւնը» տեղի չտայ: Կը սպասուի նաեւ «նախարար» Եազիտի ժամանման, որ համերաշխական լուծումի կողմնակից է: Ալժերիոյ ազատագրական ճակատը Չորեքշաբթի կամ Հինգշաբթի պիտի հրատարակէ իր պատասխանը Զօր. տը Կոլի յայտարարութեան:

ՊԱՂՏԱՏԻ ձայնասփիւռը կը հաղորդէ որ 14 սպաներ հրացանազարկ եղած են Պաղտատի արուարձաններու մէջ, Մուսուլի ապստամբութեան մասնակցած ըլլալու համար: Նոյն ատեն Պաղտատի կեդրոնական բանտին բակին մէջ, չորս քաղաքացիներ բոլորն ալ Նուրի Սայիտի նախկին գործակիցները կախաղան հանուեցան իբրեւ «ոճրագործ դաւաճաններ»: Անոնց կարգին նախկին նախարար՝ Սայիտ Կազզ եւ նախկին ոստիկանապետ՝ Պահէճէթ Աթիէ:

ՓԵՔԻՆԻ մէջ կը յայտարարուի թէ կառավարական վերջին փոփոխութիւնները աւելի քաղաքական բնոյթ ունին քան զինուորական:

ԱԹԷՆՔԻ կառավարութիւնը պաշտօնապէս պատասխանեց Զօր. Գրիվասի ամբաստանութեանց: «Եթէ գիտակցօրէն չէ որ կը ստէ, կ'ըսէ զեկոյցը, ուրեմն Գրիվաս հալածանքի մոլուցքէ կը տառապի»:

ՍԿՈՎՏԻՈՅ հանքի մը մէջ ծանր արկած մը պատահած է, եւ 47 հանքագործներ մեռած են, ծագած հրդեհի մը հետեւանքով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ֆրանսական դեսպանատան մէջ ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ Շինութեան նախարար՝ Սիւտրոյի որ քանի մը շաբաթ է Խորհրդ. Միութիւն կը գտնուի: Շինութեան խորհրդային նախարարը յայտարարեց թէ խորհրդային ճարտարապետները Ֆրանս. հանճարէն կը ներշնչուին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՍԸՐ նոր ճառ մը խօսեցաւ 1807ի եգիպտական յաղթանակին առթիւ Անգլիացիներուն վրայ: Նասըր կրկնեց թէ Ա. Մ. Հանրապետութիւնը երբեք թոյլ պիտի չտայ որ Իսրայէլեանք օգտագործեն Սուէզի Ջրանցքը:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԷՆ

ՖԵՐԴՈՎՍՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՒ.— Մեշեդից 24 քիլոմեթրի վրայ է գտնւում «Թուս» աւերակ քաղաքը եւ նրա մօտ՝ Ֆերդովսու հոյակապ դամբարանը: 30 Յունիսին, մի ժամ հանդարտ ճամբորդութիւնից յետոյ, կանաչութեան մէջ ծածկուած նա հեռուից երեւաց: Վերջին նորաշէն կամուրջից անցնելիս, ցոյց տուրուեց ինձ մի ուրիշ հին կամուրջի աւերակ: Դա այն կամուրջն էր, որ Ֆերդովսու մահից յետոյ, իր քոյրը, Սուլթան Մահմուդի ուղարկած վաթսուն հազար ոսկի նուէրով (որ Շահը տուել էր ի հատուցումն մեծատաղանդ բանաստեղծին իր գրժած խոստումին), շինել էր տուել պաշտպանելու համար Թուս քաղաքը գետի ողողումներից, ինչպէս որ ծրագրել էր Ֆերդովսին:

Մօտենում ենք դամբարանին: Ձախ կողմը հողաշէն տների փլատակներ են երեւում, պարզ հողակոյտեր եւ ուրիշ ոչինչ: Թուս քաղաքն է: Այդ է միայն մնացել այն երեւելի պատմական քաղաքից, ուր ծնուեց Ֆերդովսին 934 թուին, ուր ապրեց մինչեւ 58 տարեկան հասակը: Նա այդտեղ սովորեց գրել կարդալ, արաբերէն եւ պահլաւերէն: Այդտեղ նա ուսումնասիրեց ազգային պատմութիւնն ու աւանդութիւնները եւ 34 տարեկան հասակում սկսեց գրել իր հռչակաւոր դիւցազներգութիւնը «Շահ–նամէ»ն = «Թագաւորական գիրք»ը, որի վրայ աշխատանք թափեց 24 տարի շարունակ: Նա 71 տարեկան հասակում աւարտեց այդ հսկայական գործը՝ բաղկացած վաթսուն հազար երկտողերից:

Պատմութիւնից գիտենք, որ Ճինկիզ Խան, 1221 թուին, երբ գարնանը՝ ձեռնարկեց իր հսկայ արշաւանքներին, նա ուղղարկեց Խորասան իր որդի Թուլուին, որ հողին հաւասարեցրեց Նիշափուր եւ Թուս քաղաքները: Ֆերդովսին վախճանւում է 1020 թուին, 86 տարեկան հասակում եւ թաղւում Թուսում:

Եթէ Թուսում պատմական անցեալից ոչինչ չէ մնացել, երբ ամէն ինչ որ մարդկային ձեռքերով է շինուած, կործանուել, փոշիացել եւ անյայտացել է, ու հիմա տիրում է ամայութիւն, մահ, աւեր, լռութիւն, տխուր տեսարան, որ ընկճում է հոգիդ ու մնում ես՝ յուսահատ ու տխուր, ահա սակայն Ֆերդովսի դամբարանը շրջապատուած հսկայ մի պարտէզով, ուր խնամուած գեղեցիկ ու ճաշակաւոր ծառերով, ծաղիկներով, մէջտեղում կայ մի մեծ ջրի աւազան, որի յետեւում տեսնւում է հոյակապ արժանավայել մի դամբարան, կանգնած Ֆերդովսու գերեզմանի վրայ: Կարծես Թուսի աւերակները վերաշինուեցին, կարծես նրա մի զաւակը կեանք եւ կենդանութեան շունչ տուեց այդ մեռելային վիճակին, նիւթը տարրալուծւում է, հոգու համար մահ չկայ. հանճարներն ու տաղանդները իրենց մտային արտադրութիւններով, յաւերժական կեանք ունին, անմահ են: Հազիւ առաջին քայլը առած՝ ներս եմ մտնում պարտէզի դռնից, Ֆերդովսին ներշնչում է ինձ հոգեկան մի մեծ հրճուանք, ողջունելով ինձ, ինչպէս այցելուի, իր այս բանաստեղծական ծանօթ տողերով.—

Բայց չեմ մեռնի ես բնաւ,
Կամ ու կ'ապրեմ անընդհատ,
Քանզի խօսքի բարեբեր
Սերմ եմ ցանել ես առատ:

1934 թուին, Իրանը մեծ շուքով տօնեց Ֆերդովսու ծննդեան հազարամեակը եւ այդ առթիւ կանգնեց այս յարգանքի յուշարձանը, ի պատիւ նրան, որ եղել է իրեն ծնող ժողովրդի պարծանքը, եւ դարձրել իր գերեզմանը մի ուխտատեղի, ուր յաճախում են միջազգային մշակոյթի ծառայող բոլոր մտաւորականները:

Դիտում են զմայլած իրանցի Հոմերոսի կոթող յուշարձանը, որի չորս կողմերում քանդակուած են նրա ընտիր բանաստեղծական տողերը: Ժամանակի ընթացքում, ինչպէս ծննդավայրը, Թուս, քո գերեզմանը ծածկող այս յուշարձանը եւս, ով Ֆերդովսի, մի օր, զոհ գնալով տարերային կամ պատերազմական անցուդարձերին, կորչելու է առ յաւէտ, ինչպէս որ կորած ու անյայտ էր մինչեւ 1934 թիւը: Նոյն իսկ հիմա էլ պատմական ստուգութիւն չէ ներկայ գերեզմանի տեղը եւ քո աճիւնները չեն գտնուած: Հազար տարի առաջ Ֆերդովսին պատասխանել է մարգարէական շնչով այդ հարցումին.—

Կ'աւրուեն շէնքեր մոխիր կը դառնան,
Արեւն ու անձրեւ գոյնը կը տանեն,
Սակայն իմ երգի շէնքը բարձրաբերձ,
Չի կորչի անգամ մէկ նշանախեց:
Կ'անցնեն դարերը իրար յետեւից
Կը գնահատեն՝ ժողովուրդներն ինձ:

Եւ ապա հակադրելով իր ծննդավայրի թողած տխուր տպաւորութեան, Թուսի աւերակների ամայութեան ու [illegible]թեան միջից լսւում է դարձեալ Ֆերդովսիի ձայնը հզօր.—

Ես հիմնեցի իմ երգով
Մի ապարանք բարձրաշէն,
Որին անձրեւն ու մրրիկ
Ազդել բնաւ կարող չեն:

Պարսկերէն լեզուն արաբերէնից զտող եւ կատարելութեան հասցնող, իր ժողովրդի մէջ ազգային եւ հայրենասիրական վեհ հոգին զարթեցնող այս դիւցազներգակ մեծ բանաստեղծը ապրում է եւ կ'ապրի յաւիտեան, ոչ միայն Իրանի, այլ եւ աշխարհի բոլոր մշակութասէր մարդոց սրտերում:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՎՐԴ. ԲՈՆԱՏԵԱՆ

(3 Շար.)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Գերման դաշնակցային հանրապետութեան նորընտիր նախագահ Լիւպքէ ստանձնեց իր պաշտօնը Սեպտեմբեր 15ին, վասնզի նախագահ Հոյսի պաշտօնավարութեան ժամանակը այդ օրը լրացաւ, եւ Հոյս հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն՝ երեսփոխանական ժողովին եւ դաշնակցային խորհուրդին առջեւ:

Փրոֆ. Թէոտոր Հոյս ծանօթ հրապարակագիր մըն էր արդէն, երբ տասը տարի առաջ Հայտելպերկի «Ռայն – Նէքար Ցայթունկ»ի խմբագրատունէն անցաւ Պոնի նախագահական պաշտօնին: Աշխատակցած էր երկար ատեն Ֆրիտրիխ Նաումանի անուանի քրիստոնէական – ընկերաբանին եւ վարած խմբագրի պաշտօն անոր քով: Այս առիթով ծանօթացած էր նաեւ իր ապագայ կնոջ Էլլի Հոյս – Քնափի, որուն մայրը Հայուհի մըն էր՝ Լորիս Մելիքով ընտանիքէն եւ որ բարեսիրական գործերու նուիրուած գրագիտուհի մըն էր: Թէոտոր Հոյս երկու անգամ նախագահի շրջանը արժանաւորապէս հինգական տարի վարելէ ետք, երրորդ անգամ ընտրութեան թեկնածու դրուելու օրինական անկարելիութեան հետեւանքով, քաշուեցաւ համեստ եւ իմաստալից ճառեր խօսելով եւ շեշտելով թէ հարկ է պահել պետութեան «տեւականութիւնը», այլ ոչ «Հոյսի տիրապետութեան շրջան» (էրա Հոյս) կամ ուրիշ անհատի կապուած պաշտօն: Հոյս իր երկրին եւ ազգին ծառայելու անկեղծ եւ համեստ տրամադրութիւնը յայտարարեց նաեւ ասկէ վերջ՝ հակառակ իր առաջացած տարիքին, թէեւ իր նախասիրութեան համաձայն պիտի նուիրուի գրական աշխատանքներու: Սեպտեմբեր 16ին Պոնի մէջ հարիւր հազար ցուցարարներ «բարի ճանապարհ» մաղթեցին Հոյսի, երբ ան նոր նախագահ Լիւպքէի հետ բաց կառքով կայարան գնաց, անկէ Շթութկարտ ճամբորդելու համար, ուր շինել տուած է իր բնակութեան յարմար պարզ տունը:

Հայնրիխ Լիւպքէ «Քրիստոնէական–[illegible]» [illegible] թեկնածու դրուելով մեծամասնութեամբ նախագահ ընտրուած էր երեսփոխանական ժողովին Պերլինի մէջ գումարման միջոցին, քանի որ Ատընաուըր իր նախապէս դրած թեկնածութիւնը ետ առած էր պատճառաբանելով որ դեռ անհրաժեշտ է իր անձնական ներկայութիւնը վարչապետի պաշտօնին մէջ:

Նոր նախագահը միջակ[ո]րեար դասի, մանր գիւղացիութեամբ եւ արուեստով գիւղի մէջ ապրող ընտանիքի մը զաւակն է: Իր հօր կանուխ մահուան հետեւանքով փայլած է մօրը եւ մեծ եղբօր հոգածութիւնը, յաճախած է կանոնաւորապէս երկրորդական վարժարան եւ 1914ին կամաւոր զինուոր եղած է, ինչպէս շատերը այդ ատենի վերի դասարանի 18ամեայ տղոցմէն: Առաջին աշխարհամարտէն ետք ուսանած է համալսարանի մէջ եւ յաջող քննութիւն տուած է առանց տոքթորայի լրացման եւ նուիրուած է գիւղատնտեսական աշխատանքներու: 1926ին եղած է գերման գիւղացիական կազմակերպութեան վարչական անդամ եւ երեսփոխան՝ փրուսիական Լանտթակին մէջ 1931 – 1933 թուականներուն: Հիթլերի գործի գլուխ գալէն երկու ամիս վերջ լուծումի ենթարկուած են գիւղատնտեսական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ այդ առթիւ Լիւպքէ ձերբակալուած է հիթլերական պետութեան կողմէ (Ապրիլ 1, 1933): Ազատ արձակուելէ տասը ամիս ետք դարձեալ ձերբակալուած է եւ 22 ամիս բանտ նստած է: 1944ին նորէն [illegible] բանտ դնելու համար իբր հակահիթլերական, բայց այս անգամ չեն գտած զինքը ...: Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք 1947ին, վարած է նախարարական պաշտօն հիւսիսային Հռենոսի եւ Վեսթֆալիոյ շրջանին մէջ, իսկ ցարդ մաս կը կազմէր Ատընաուըրի նախարարաց խորհուրդին իբր նախարար պարէնաւորման հողատնտեսութեան եւ անտառամշակութեան: Իր հանդարտաբարոյ եւ համեստ բնաւորութեամբ սիրուած եւ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է Տոքթոր Հայրիխ Լիւպքէ, որ իր տոքթորայի պատուակալ տիտղոսը քիչ անգամ գործածած է ցարդ: Տիկին Լիւպքէ բազմաթիւ լեզուներու ծանօթ նախկին ուսուցչուհի մըն է եւ մեծ համակրութիւն կը վայելէ:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԻՐԵՆՑ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲՈՎ

Ֆրանսացին իր տարեկան արձակուրդին կը սպասէ անդէտ, քիչ մը կազդուրուելու, յոգնած ջիղերուն հանգիստ տալու, առօրեայ հոգերը մոռնալու եւ քանի մը ուրախ օրեր անցընելու նպատակով: Նոյն նպատակին կը ձգտի, կը կարծեմ, աշխարհի որ մէկ ծայրը գտնուող ոեւէ քաղաքացի: Ըլլայ ան առանձինն կամ խմբովին: Արդար եւ իրաւ:

Մենք Հայերս, այս կէտին մէջ լերկ բացառութիւն կը կազմենք: Կարծէք մեզի տրուած չէ լիաթոք խնդալ: Սեւ ամպ մը քեզ կը սաւառնի մեր գլխուն վերեւ: Որովհետեւ սերունդը որ այսօր հայկական հրապարակին վրայ է, անցաւ ընդ հուր, ընդ ջուր եւ ընդ սուր: Ան չի կրնար մոռնալ ահաւոր եւ աննախընթաց Եղեռնը, որ կազմակերպեց վայրագ Թուրքը՝ բնաջնջելով Հայութիւնը, իւրացնելով անոր ստացուածքը: Քառասուն եւ հինգ տարի վերջն ալ տակաւին չեն սպիացած մեր վէրքերը, որոնք պիտի կոտտան ընդ միշտ:

Սարսռազդեցիկ դէպքեր, պատմութիւններ շատ ենք տեսեր ու իմացեր:

Մեր Ներսէսը, որ հազարաւորներու նման մերկ ու անօթի, չափած է Արաբիոյ կիզիչ անապատները, ծառերուն տակ ըն–

ՈՒԹ ՕՐ
ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Ա.

Տարօրինակ էր պահում իրան անծանօթ երիտասարդներից մէկը: Յիշում եմ դէմքը. լղար երես, խիտ սեւ մազեր, մռայլ ու կասկածոտ հայեացք: Անշարժ նստած էր անկիւնում, յատակի վրայ, ծնկները գրկած ու ածիլուած կզակը ծնկներին դրած: Բոլորովին մեկուսացած էր, ոչ մի խօսք չարտասանեց. ոչ ոքի երեսը չնայեց: Նստած էր անկիւնում, լուռ ու անշարժ:

Մուսինեանն ու ես աշխատում էինք պնդացնել սրտներս, — թէ մեր եւ թէ մեր բախտակիցների: Խօսում էինք կողմնակի նիւթերի մասին, երգում էինք — երկուսս էլ բաղաձայն, փորձում էինք կատակներ անել ...

Սենեակում շատ ցուրտ էր, մենք՝ քնահատ ու անօթի:

— Եթէ «ընկերները», ասի, խկապէս բերել են մեզ սպանելու, գոնէ այնքան մարդավարութիւն ունենային, որ մի [illegible] բաժակ տաք թէյ հրամցնէին, չաքարը մէջը:

— Իսկ ի՞նչ կ'ասէք լիմոնի մասին, հարցրեց Մուսինեանը, — մի լաւ կտոր լիմոն էլ հետը ...

— Ու մի հաստ պապիրոս էլ բժիշկին, աւելացուցի ես:

Զգիտեմ, ինչ էին զգում իմ հանգիստ ընկերները, Մուսինեանն ու Ղասաբեանը:

Գիտեմ միայն, որ իմ սեփական հոգեկան վիճակը շատ անորոշ էր ու միանգամայն անհամապատասխան կացութեանը:

Յուզում չունէի: Կամ եթէ ունէի՝ այնպիսի ձեւ էր ստացել, որ այլեւս նման չէր յուզումի:

Հասկանում էի, որ մեզ սպանելու են, — ուրիշ ոչ մի բանական բացատրութիւն չէր կարելի տալ գիշերուայ այս ժամին մեզ այստեղ բերելուն, մանաւանդ որ երէկ գիշեր բանտում կատարուածը — շատ մեծացրած չափերով — յայտնի էր արդէն: Հասկանում էի, բայց ... չէի հաւատում: Տարօրինակ էր թւում այս արտայայտութիւնը, բայց ուրիշ կերպ չեմ կարող բնորոշել իմ հոգեկան կացութիւնը: Գիտէի, բայց գիտակցութիւնը մակերեւոյթումն էր, ուղեղիս մէջը միայն, կարծես ինձանից դուրս, — չէր անցնում հոգուս խորքերը, չէր կլանում իմ ամբողջ էութիւնը, իմ իսկական «ես»ը: Թերեւս գիտակցութիւն էլ չէր, այլ միայն դատողութիւն, այսինքն՝ բաւական անարժէք բան:

Դատարկ բան է, — ահա այն երեք բառը, որ ամէնից լաւ կարող էին արտայայտել իմ ներքին ապրումները այդ բացառիկ ժամերում:

Ո՞րն է դատարկ բան եւ ինչո՞ւ է դատարկ, — այդ չէի կարողանայ բացատրել, հէնց այնպէս դատարկ է ... Թերեւս կեանքն է ու մահը, որ դատարկ բաներ են:

Մի տարօրինակ անփութութիւն էր տիրել ինձ:

Միտքս արթուն էր, թմրութեան հետքեր անգամ չկային, բայց կենտրոնանում էր այնպիսի առարկաների վրայ, որ կարծես ամէնից քիչ պիտի զբաղեցնէին ինձ իմ ներկայ կացութեան մէջ:

Խօսում էի դէսից — դէնից ու միաժամանակ մտածում ամէն տեսակ պատահական նիւթերի վրայ:

Մտածում էի. ո՞վ է արդեօք անկիւնում նստած մռայլ երիտասարդը, ի՞նչ արհեստի մարդ է, ինչո՞ւ մեզանից խռոված է երեւում, չի՞ յոգնում այդքան անշարժ մնալուց ...

Մտածում էի. արդեօք քանի՞ զաւակ ունի ուսուցիչ ...եանը, մա՞նչ են թէ աղջիկ, որի՞ն է աւելի սիրում հայրը: Երեւի՝ ամէնից փոքրին ...

Մտածում էի. ինչո՞ւ Իսահակեանի քերթը «հայկական» ենք անուանում: Հայի ցեղային տիպը այնքան բարդ է, այնքան խառն ու այնքան տարբեր ձեւերով քթեր կան Հայերի մէջ...

Մտածում էի. «Մայր Արաքս»ը — որ նոր երգել էինք Մուսինեանի հետ — ինչո՞ւ այդքան գեղեցիկ է, թէ՞ ինձ այդպէս է թւում, որովհետեւ յիշեցնում է մանկութիւնս ու մայրիկիս:

Մտածում էի. ինչ կեղտոտ ու պատառոտած են այս սենեակի սպաստառները: Ե՞րբ պիտի լինի, որ կարողանանք գոնէ պաստառներ բերել, մեր սենեակներին մի քիչ մարդավայել տեսք տալ ...

Մտածում էի. եթէ կոտրուի ելեկտրական կայանի հիմնական վալը, որ դեռ մի տարի առաջ հալից ընկած էր, ի՞նչպէս պիտի լուսաւորուի Երեւանը, որ ոչ երկաթ ունի վալը փոխելու, ոչ նաւթ՝ լամպերը լցնելու ...

Ու այսպէս շարունակ:

Մտածում էի ելեկտրական կայանի մասին, բայց չէի մտածում Չեկայի ու յալչեւիկների մասին, որ հարեւան սենեակում սպառնում էին իմ կեանքին: Հետաքրքրւում էի գիտնալ, թէ ո՞րտեղից է մռայլ երիտասարդը, բայց չէի հարցնում, թէ ի՞նչ պիտի լինի իմ սիրելիների կացութիւնը, երբ սպանեն ինձ:

Թերեւս ինքնապաշտպանութեան բնազդն էր, որ չէր թոյլ տալիս կենտրոնանալ վտանգաւոր մտքերի վրայ: Միեւնոյն է, ազատուելու հնար ու միջոց չունէի:

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(2 Շար.)

կողմանած մեր խումբին, կայծկլտուն աչքերով՝ ի մէջ այլոց Թատմեյ նաեւ հետեւեալը.—

«Զարդէն ճողոպրած իր նման քանի մը խլեակներ կը պտտպտէին Անթիլիասի որբանոցին մէջ: Օր մըն ալ ծովեզերքը աւազներուն վրայ, կը տեսնեն իրենց պատանի ընկերներէն մէկը որ, վրձին մը ի ձեռին, բաներ մը կը մաքրէ: Իրենց հարցումին կը պատասխանէ թէ՝ անապատին մէջ ցրուած գանկերէն հաւաքած ակռաներն է որ կը մաքրէ: «Ծնողքէս եւ ազգականներէս ապրող որեւէ յիշատակ չունիմ, թերեւս այս ակռաներէն մէկն ու մէկը իմ սիրելիներէս մէկուն կը պատկանի, կ՚աւելցնէ տղեկը, պիտի պահեմ իբրեւ վրէժ ու յիշատակ»:

Ու խորհիլ որ այդ ատեն տակաւին յուշարձան – յիշատակարանին գաղափարն անգամ չկար:

Քանի մը տարի առաջ Թուրքիայէն նոր հասած Թուրք երիտասարդ մը, կը ներկայանայ Ֆրանսայի մեծ քաղաքներէն մէկուն մէջ բնակող Հայուհիի մը, եւ անոր զիրկը փաթթուելով կը յայտնէ թէ իր քրոջ զաւակն է: Խեղճ տիկինը ինքն իրմէ ելած, արցունքը աչքերուն եւ հատկըտելով կը հեծեծէ.

«Պաճըմըն խավրուսու, խարբսը տա երլաճ խավրուսու»: (Քրոջս ձագուկը, կէսն ալ իմ ձագ):

Թուրքերէն «Վաթան»ի մէջ, յօդուածագիր մը, Պայ Նաիմ, ելեր չան քարոզ կը կարդայ: Ատելութեան դէմ սէր կը քարոզէ: «Ու կը հրաւիրէ բոլոր լուսամիտ մարդիկը, որ Թուրք եւ Հայ ժողովուրդները պառակտելու փորձերուն դէմ բողոքեն ու արգելք ըլլան անոնց: Այլեւս անցած է դարը տղաքը փոխանակ սէրի, ատելութեամբ դաստիարակելու»:

«Հայրենիք» արժանի պատասխանը տուած էր այս արիւնոտ բարոյախօսին: («Յառաջ», 29 Օգոստոս):

Խնդրեմ ըսէք, Պայ Նաիմ, ո՞վ թելադրեց այդ որբ պատանիին, որպէս զի անապատին մէջ ակռայ հաւաքէ: Ու այսօր ան ընտանիք կազմած, կը սպասէ՞ք որ իր զաւակներուն ձեր ոճրածին ցեղին գո՞վքը հիւսէր: Հապա արեան ձա՞յնը. Հապա ակռանե՞րը, որոնք իբրեւ հրաշէկ գնդակ՝ կը մխուին անոր սիրտը, ամէն վայրկեան:

Եւ վերջապէս, ո՞վ թելադրեց այդ խեղճ Հայ կնոջ որ, իր հարազատ քրոջը զաւակը ընդունի իբրեւ իմ ծնունդ, որովհետեւ անոր հայրը Թուրք է: Հայ մայր մը մանաւանդ այնքան գթասիրտ՝ հազար օտարին հանդէպ անգամ:

Սակայն աւելորդ են այս հարցումները: Ժողովուրդները ունին իրենց ազգային ու բնածին ժառանգութիւնները:

Ոմանք կը ստեղծագործեն ու կը կերտեն, ուրիշներ կը քանդեն ու կը ջարդեն:

Ձեր մէջ մաղձը, նախանձն ու ատելութիւնն է որ կը խօսի: Դուք սէր կը մուրաք մեր նոր սերունդէն, որպէսզի մոռնայ արիւնոտ անցեալը, պարզապէս խուսափելու համար պատմութեան անողոք այն ամօթալի դատավճիռէն որ խարանուած է ձեր ճակատներուն վրայ: Դուք խղճի խայթ չունիք:

«Ի ծագելն Արեգական կորնչին ստուերք»: Մենք այդ Արեգակն էինք, որ կը լուսաւորէ ձեր երկնակամարը: Դուք ասեղ անգամ չէք: Դուք սեւ ամպ մը եղաք, որ ուզեց մարել լոյսը: Մեր նախահայրերը դարեր առաջ տաճարներ կերտեցին, իրենց քրտնաթոր բազուկներով: զԱստուած փառաբանեցին իրենց մեծասքանչ լեզուով: Դուք սեփական լեզու անգամ չունիք, ձեր Ալլահը երգելու: Մենք մենաստաններ ու բագիններ կառուցանեցինք լոյսի ակունքներէն Իմաստութիւն ըմպելու, հոգեպէս ու մարմնապէս մաքրուելու համար: Դուք զանոնք հիմնայատակ կործանեցիք: Գոնէ անոնք պահեցէք, եւ եթէ զանոնք չինողներու հացէին ողորմի հոգւոց չկարդայիք, գէթ հայհոյէիք — կեավուրի ստացուածք էր — բայց օգտուէիք անոնցմէ:

Դուք Պայ Նաիմ, իրաւունք չունիք մարդոց աչքերուն մէջ նայելու ճակատաբաց եւ ուղիղ, ցորչափ չէք ուզեր խոստովանիլ Ոճիրը, գործադրել արդարութիւնը:

Նորերը պիտի քալեն իրենց ծնողքներուն ճամբով:

Կոնակը տեսնէք:

Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆԸ

Հին Յունաստանի մէկ քաղաքին մէջ պատեհութիւնը խորհրդանշող արձան մը կար, որուն պատուանդանը մնացած է այսօր: Հետեւեալը պատուանդանին վրայի գրութիւնն է.—

— Անունդ ի՞նչ է, ով արձան:

— Զիս Պատեհութիւն կոչած են:

— Ինչո՞ւ ոտքերուդ մատներուն վրայ կայնած ես:

— Որպէսզի ամէն մարդ գիտնայ, թէ շուտ կ՚անցնիմ:

— Գլխուդ առջեւի մազերը ինչո՞ւ այնչափ երկայն են:

— Որպէս զի որուն որ հանդիպիմ, դիւրաւ զիս կարենայ բռնել:

— Ինչո՞ւ համար գլխուդ ետեւի կողմը բնաւ մազ չկայ:

— Որպէսզի մարդիկ գիտնան, թէ երբ անգամ մը իրենցմէ հեռանամ, ալ չեն կրնար զիս բռնել:

— Կը տեսնեմ որ ոտքերուդ վրայ թռչնոց թեւեր կան, ինչո՞ւ:

— Որպէսզի ամէն ոք լաւ գիտնայ թէ պատեհութիւնը թեւեր ունի. կը թռչի: Պէտք է վայրկեանին օգուտ քաղել անկէ, երբ կը ներկայանայ: Եթէ ոչ, կ՚անցնի եւ իսկոյն կը հեռանայ:

ԼԱՈՍ՝ ԵՐԿԻՐԸ ՈՐ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՓԻՂ ԵՒ 536 ՀԵՌԱՁԱՅՆ ՈՒՆԻ

★

Անկասկած լսած էք Լաոս անունը, որ վերջերս շատ կը գործածուի հեռագրալուրերու մէջ: Թերեւս այս անուան հանդիպած էք առանց հետաքրքրուելու, որովհետեւ հեռաւոր երկիր մըն է:

Բայց, Լաոս հեռաւոր փոքրիկ պետութիւն մը ըլլալով հանդերձ, կ՚արժէ հետաքրքրուիլ իրմով: Այլեւս աշխարհ փոքրացաւ արագընթաց օդանաւերու համար: Լաոսի խնդիրը կրնաք արձագանգը համարել Արեւելք – Արեւմուտք պայքարին եւ ասոր համար կրնայ վիճաբանութեանց առարկայ դառնալ Այգընհաուըր – Խրուշչեւ հանդիպումին:

Լաոս փոքր երկրամաս մըն է Հնդկաչինի թերակղզիին մէջ, հիւսիսէն շրջապատուած է Համայնավար Չինաստանով, հիւսիս արեւելքէն՝ Հիւսիս. Վիէթնամով, հարաւ – արեւելքէն՝ Հարաւային Վիէթնամով, Արեւեմուտքէն՝ Բիրմանիա, Սիամ, Քամպոճ:

Լաոսի մասին հաճելի ծանօթագրութիւններ կարելի է յիշել. ունի մէկ միլիոն փիղ, 25 փոստ հեռագրական կեդրոն, 536 հեռաձայնի գործիք:

ԱՆՁՐԵՒԷՆ Կ՚ԱԿՆԱԾԻՆ

Լաոսի ժողովուրդը անձրեւէն կ՚ակնածի, եւ զայն կը պաշտէ, հովանոցը Լաոսի մէջ շատ աւելի օգտակար կը նկատուի, քան որ եւ է այլ զէնք: Լաոցիի մը համար մեծ պատիւ է ճերմակ հովանոց կրել, որ համահաւասար է, իրենց կարծիքով, Անգլիացիի մը պատուոյ որեւէ մէկ շքանշանին:

Երբ կռիւ մը ծայր տայ ու երկու կողմերէն զոհեր իյնան եւ այնպէս պատահի որ անմիջապէս անձրեւ տեղայ, կռիւը իսկոյն կը դադրի. այս կ՚ընեն յարգելու համար անձրեւը: Անձրեւը դադրելէ ետք երբ խռովութիւնը վերջ չէ գտած, երկու կողմերը կը վերսկսին կռիւը... մինչեւ որ անգամ մը եւս տեղայ անձրեւը:

ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆ ԴՐԴԱՊԱՏՃԱՌԸ

Լաոսի մէջ գոյութիւն ունին խմբակցութիւններ. Ա.— Կառավարութիւնը՝ գլխաւորութեամբ Թագաւորին, գահաժառանգին եւ վարչապետին: Բ.— Ըմբոստները՝ կազմուած համայնավարներէ եւ Թայ սեւամորթ ցեղախումբերէն: Թագաւորը չի կրնար ուղղակի միջամուխ ըլլալ քաղաքական գործերուն, իսկ գահաժառանգը կրնայ միջամուխ ըլլալ նման գործերու. ան ունի նաեւ հին Թանկագին իրերու հաւաքածոյ: Իսկ վարչապետը Տը Կոլի համակիրներէն է եւ իր հակահամայնավար կեցուածքը երբեք չի ծածկեր:

Ըմբոստներու ղեկավարներէն մէկն է իշխան Սուփ – Հանուֆոնկ, զոր կը յորջորջեն «կարմիր իշխան»: Ան պետն է նաեւ համայնավարներու ուղեկից ընդդիմադիրներու խմբակին: Պէտք չէ մոռնալ մօրուսաւոր Հօ – Մինհը, վիէթնամցի համայնավարը, որ ժամանակին աման լուացող եղած է Լոնտոնի Քարլթըն պանդոկին մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լաոսի մէջ Ամերիկացիները իրենց ազդեցութիւնն ու տոլարները կը գործածեն կառավարութեան նեցուկ կանգնելու համար, որպէսզի ան կարենայ ծագած ըմբոստութեան յաղթահարել, իսկ համայնավար Չինաստան հիւսիսէն իր կարգին նեցուկ է ըմբոստներուն, որովհետեւ Լաոս համայնավար Չինաստանի համար շատ մեծ կարեւորութիւն ունի ու եթէ համայնավար Չինաստանը յաջողեցաւ իր ազդեցութիւնը հոն տարածել, անպարտելի հզօր ուժ մը կը դառնայ ամբողջ թերակղզիին մէջ ... եւ իր առջեւ Սիամի տափաստանները կը բացուին, դէպի Մալայօ տարածուելու համար:

Այս է պատճառը այն միլիոններուն, զորս Միացեալ Նահանգներ կը ծախսեն Լաոսի մէջ: Վերջին ծանօթագրութիւններէն երեւան կուգայ, թէ ինչ որ Միացեալ Նահանգներ կուտան «օգնութիւն» անուան տակ, կը գէ կ՚անցնի միւս երկիրներու տրուած օգնութիւնները:

Այս միլիոններուն առջեւ գգլարար կը նուազի Ֆրանսայի հին ազդեցութիւնը, որ կուգայ այն ժամանակներէն՝ երբ Ֆրանսա ամբողջովին կ՚իշխէր թերակղզիին:

1958ին խառն դահլիճ մը կազմուեցաւ՝ բոլոր հակահամայնավար խմբակցութիւններու մասնակցութեամբ: Նոր կառավարութեան միակ նպատակն էր դէմ կենալ համայնավար հոսանքին եւ երկիրը մաքրել խռովարար տարրերէ: Ան կոչուեցաւ «Երիտասարդ»ներու կառավարութիւն՝ իր ուժին եւ բարեկարգումի ծրագիրներուն համար:

«Երիտասարդ»ներու կառավարութեան եռանդը զրգռեց համայնավարներու բարկութիւնը Լաոսի, Վիէթնամի եւ Չինաստանի իէջ, եւ հոնկէ է որ ծայր տուաւ վերջին ըմբոստութիւնը, որ ժամանակի ընթացքին կրնայ քաղաքացիական պատերազմի վերածուիլ:

Լաոսի ըմբոստներու կացութիւնը կապուած է համայնավար Չինաստանի ընծայելիք օժանդակութեան: Մէկ կողմէ այս կացութիւնը կապուած է Ֆորմոզայի շուրջ եղած տարակարծութեանց, միւս կողմէ՝ Այգընհաուըր – Խրուշչեւ հանդիպումին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Գոց պատուհաններէն անդին, հեռուն, կը տարածուէր բազմերանգ գիւղանկարը, ամառ իրիկուններու անդայտ, նուրբ մըշուշի մարմաշով մը պարուրուած, մարը մտնելու մօտ արեւին հուսկօղջունով շառայլներէն լուսերանգուած: Աջ կողմը, բլուրն ի վեր, հողին ելեւէջներուն համեմատ, ցած, սեւ հին տուներու տրտմական, ծամածուռ, խառն ի խուռն տողանցումը, եւ բլուրին ստորոտը եկեղեցիին վիթխարի իրանը, մեծ վայելուչ եւ ամրակուռ հսկայ՝ խեղ ու խարխուլ զաճառներու այդ խռնումին մէջտեղ: Աւելի հեռուն Ոսկեղջիւրի խաղաղ փռուածքը, անկանոն, զիկզակ եզերքներով, շոգենաւներու եւ նաւակներու փրփրոտ հետքերովն ակօսուած:

Գիւղանկարին յետին սահմանին վրայ, Էյուպի բարձունքը, իր անհուն մութ նոճիներուն յաւերժական խորհուրդին քով՝ կանանչ, թաւ պարտէզներու ակնապարար զուարթութեամբը:

Բնութեան այս անդորր, անուշ հեռապատկերին առջեւ, զոր ամբողջութեամբը իր նայուածքին մէջ կ՚ամփոփէր իր նըստած տեղէն, տիկին Երմոնէ Մարկոսեան վերյիշումը ունեցաւ իր կեանքին շքեղ եւ տրտմալի դրուագներուն, որոնք հիմա հանդարտօրէն, կարգաւ իր առջեւէն կ՚անցնէին՝ ճիշդ իր դէմը պարզուող տարբազմատարր գիւղանկարին երանգներուն պէս, մերթ մռայլ, մերթ լուսաւոր:

Կը յիշէր իր մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը ամիրայական ապարանքին մեծագործ փարթամութեանը մէջ անցուած, խոլ, զուարթ, ապերասան կեանքով մը:

Մարկոս ամիրային մէկ հատիկ աղջիկը երեք մանչ զաւակներու մէջ, առողջ, գեղեցիկ, շէնշող, ամբողջ Հ... գիւղին զմայլումին ու մխանքին առարկայ, հացկատակներու եւ շողոմարարներու կուռ լեգէոնի մը կեդծ ու երկրպագուպաշտանքին թիրախը, ան կեանքը ապրած էր շլացման մը պէս: Մանկութեանը՝ մարգարիտներ ու ադամանդներ եղած էին իր խաղալիքները. անոնք, յետոյ իր պչրոտ եւ զարդամոլ աղջիկի խարտեաշ գեղեցիկ գլուխը ու սպիտակ լանջքը զարդարած էին հոյակապօրէն: Եւ ինքզինքը կրցած էր արժանի ցոյց տալ բոլոր այդ ճոխութեան եւ այդ շքեղութեան:

Ոչ ոք իրեն չափ վայելչօրէն պիտի կարենար պոռոտ, հարուստ այդ ցուցադրանքին արժանաւոր դերասանը հանդիսանալ: Սիրալի ու պերճաշուք կերտուածք մը ունէր, նուրբ, թափանցիկ մորթի, խարտեաշ մետաքսաւէտ մազի, կապոյտ աչքերու այն խաժ աղուորութիւնը, որ նրբուղէշ ծաղկի մը կը նմանի, որքան հմայքոտ, այնքան ալ դիւրաբեկ է, խորշակի առաջին ալիք մը կրնայ անոր անօսր թերթիկները կծկել ու խամրեցնել:

Մայրը շուտով գերեզման իջած էր, համեստ ու ազնուական կին մը, գթոտ ու աղքատասէր, տեսակ մը արհամարհոտ վերաբերումով դէպ ի իրեն վիճակուած այդ փարթամ կեանքը: Իր բարերար ազդեցութիւնը պակսած էր աղջկանը, որ փայփայանքներու, կեղծ գովասանքներու, ապուշ զմայլանքներու տարափին տակ, երկրպագող, բուրվառող այդ մթնոլորտին մէջ գոռոզ, արհամարհոտ, բարձրահայեաց եղած էր:

Հայրը, Մարկոս ամիրան, ամիրայի սովորական տիպար, կառավարական հասոյթներու, Թուրք փաշաներու նենգամիտ ու անկուշտ կողոպտիչ, շուայտ, հաճոյքի ու տափանքի գերի, թողած էր որ իր աղջիկը — զոր կը պաշտէր — մեծնար ինչպէս որ նեխոտ, ապականարար այդ մթնոլորտը թոյլ տար անոր մեծնալ, սանձարձակ ու անպաշտպան: Եղբայրները, հօրենական բարքերու հաւատարիմ ժառանգորդներ, անհաշիւ մսխողներ եղած էին, հազիւ նշմարելով իրենց քրոջ գոյութիւնը, երբեք չհետաքրքրուելով անով:

Սակայն, երբեր իրենց երջանիկ, անուշ տեւողութիւնը չէին պահած. ճակատագրային աղէտ մը ամէն բան տապալած. տակնուվրայ ըրա ծէր: Անակնկալ շնորհազրկում մը, — հետեւանք անվերապահ ու յանդուգն կողոպտումին, որուն ենթարկուած էր կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր, — եկած էր վերջապէս անախորժ իրականութիւնը զգացնել Մարկոս ամիրային:

Բարձրագոյն հրամանով, ձերբակալուած ու բանտարկուած էր ամիրան, եւ կալուածներուն, հարստութեան մեծագոյն մասը յարքունիս գրաւուած: Սարսափը, լքումը յանկարծօրէն տիրած էր շողշողուն ապարանքին մէջ. սուգ եւ լռութիւն ամէն կողմ: Հացկատակներու լեգէոնը մէկէնիմէկ ցիրուցան եղած էր ագռաւներու տարմի մը պէս, որոնք մեծակառաչ խոյս կուտան երբ դայլերու ջոկեր մը հասնի իրենց գիշատած դիակին վրայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

— Շարժանկարի պատմութեան ամէնէն յիշատակելի օրն է »: Հոլիվուտի մէջ, Խրուշչեւ անակնկալ ճառ մը խօսեցաւ, չորս հարիւր հոգիի եւ հեռատեսիլի քանի մը հարիւր հազար հանդիսատեսներու առջեւ:

Խորհրդային վարչապետը չնչուեց անգամ մը եւս թէ եկած է Ամերիկա ըսելու համար որ կ՚ուզեն խաղաղութեան մէջ ապրիլ: «Ի՞նչ բան կայ որ ձեզի կը մտահոգէ: Կ՚ըսէք որ մեր ճամբան դէպի անդունդ կը տանի, իսկ ես ձեզի կ՚ըսեմ որ դէպի փայլուն ապագայ մը կ՚առաջնորդէ: Ի՞նչ ըսել այս պայմաններու տակ: Կռուի՞լ: Առաջ կարելի էր, երբ կռուէինք քիչ մաղ կը փրցնէինք, պուտ մը մօրուք, քիչ մը պեխ: Յետոյ կարելի էր ածիլուիլ եւ ամէն ինչ վերջացած էր: Իսկ այսօ՞ր: Ռուսական առած մը կ՚ըսէ.— Ով որ իր գլուխը կը կորսնցնէ այլ եւս պէտք չունի մազերուն վրայ լալու: Ատոր համար է որ կ՚ուզենք խաղաղութեան մէջ ապրիլ: Բանակցելու չեմ եկած, այլ խօսելու Այզընհաուըրի հետ: Ապրեցէ՛ք դրամատիրական վարչաձեւի տակ եւ Աստուած ձեզ օգնակա՛ն: Տակաւին շատ բան ունինք ընելիք ձեզի հասնելու համար: Բայց անոնք որ կ՚ուզեն խնդալ թող մտածեն թէ օր մը պիտի գայ երբ ընկերվարական կառախումբը զիրենք իր ետին պիտի ձգէ: Չէ՞ք հաւատար որ ձեզի պիտի անցնինք: Բայց ամերիկեան արտաքին նախարարութեան տնտեսական յանձնախումբն է որ այն եզրակացութեան յանգած է թէ 1970ին Խորհրդ. Միութիւնը տնտեսական արտադրութեան մարզին մէջ Միացեալ Նահանգներուն պիտի հասնի»:

Եւ խորհրդային մենատէրը ցնծութեան մէջ շարունակեց.— «Լենին եւ Կարլ Մարքս աւելի քիչ կը կարդամ քան ամերիկացի ծերակուտականներու տեղեկագրերը եւ արեւմտեան մամուլը »:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՄԱԿի առջեւ Խրուշչեւի արտասանած ճառը կը գրաղեցնէ արեւմտեան շրջանակները: Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պարագլուխ՝ Կեցքել հրապարակով յայտնեց թէ համակարծիք է Խրուշչեւի ապազինման ծրագրին, պայման է սակայն որ նման ապազինում մը ըլլայ ամբողջական, տեխնիկական եւ իսկական: Վարչապետ Մաք Միլըն եւ արտաքին նախարար՝ Լօյտ յայտնեցին թէ պէտք է ուսումնասիրել նման ծրագիր մը: Սխալ մը կ՚ըլլայ, ըստ Անգլիացիներուն, ի յառաջագունէ, մերժել խորհրդային առաջարկը:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Մօրիս Քուվ Տը Միւրվիլ յայտարարեց թէ ամբողջական ապազինման համար ամէն մարդ համաձայն է, խնդիրը եւ դժուարութիւնը՝ գործադրութիւնն է:

Ի վերջոյ Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւնն է որ կ՚ամփոփէ Խրուշչեւի առաջարկը իր խմբագրականով.— «Խրուշչեւ հետեւեալը կ՚ըսէ.— Եթէ չէք ուզեր անիրագործելի մեծ ծրագիրս, պիտի ստիպուինք անընդունելի փոքր ծրագրովս գոհանալ »:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած է՝

ԸՆԿԵՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, Հոկտեմբեր 10ին:

Յաջորդով՝ մանրամասնութիւններ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ս. Սուքիասեանէ իրենց զաւկին ծննդեան առթիւ հազար ֆր. սանուհիներուն:

×

Լիոնի Ազգային Միութիւնը իր մասնաւոր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ, Փարիզաբնակ Պ. Արշակ Աբիկեանի որ գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է Լիոնի եկեղեցւոյն նուիրել Դպրաց Դասու գրակալ մը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի՝ Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտ: Երկրորդ դասաւանդութիւնը կը կատարուի՝ Շաբաթ իրիկուն, ժամը 6ին, Ս. Սահակ –Մեսրոպ սրահին մէջ:

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի կ՚ունենան Հոկտեմբեր մէկի առտուն՝ ժամը իննէն սկսեալ:

Յարգելի ծնողքներ, վարանումը աններելի յանցանք է Ազգ. ողիին հանդէպ, առաջին օրն իսկ արձանագրել տուէք ձեր զաւակները՝ եթէ կ՚ուզէք որ անոնք սիրեն մեր մայրենի լեզուն, ազգն ու հայրենիքը: Սթափեցէք՝ քանի դեռ ուշ չէ:

Մեր դասընթացքին ուսուցիչն է Պ. Լահրամ Միսթիք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԸ ՓԷՔԻ ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

3 Ավընիւ Կռանշան, Լը Փէք, Սէն–է–Ուազ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ.— Դասական Ընթացք (**Cours Classique**):

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

1) Տասը տարեկանէն սկսեալ, Երկրորդական Վարժարանի որեւէ դասարանի ուսանող կ՚ընդունուի պայմանաւ որ ունենայ իր դասարանին վերաբերեալ նիւթերուն բաւարար ծանօթութիւնը:

2) Արտասահմանէն կամ Ֆրանսայի գաւառներէն եկող աշակերտը, Փարիզի մէջ պէտք է ունենայ խնամակալ մը:

3) Աշակերտը պէտք է ներկայացնէ Ընծայարանին Տնօրէնութեան.—

ա) Յարդ. յաճախած դպրոցին դասագրքոյկը եւ բարի վարքի վկայական:

բ) Մկրտութեան եւ բժշկական պատուաստի վկայական:

4) Դպրոցական տարեկան թոշակը (ինամսեայ) 150.000 ֆրանք է, երեք մասով վճարելի, իւրաքանչիւրը եռամսեային սկիզբը:

Նպաստաւոր զեղչ մը նախատեսուած է խակապէս կարօտեալ ընտանիքներու զաւակներուն համար:

Յիշեալ սակագինէն դուրս կը մնան աշակերտին ուղեւորութեան, հանդերձեղէնի, գրենական պիտոյքի, բժշկական խնամքի ծախքերը:

Դիմել՝

Direction Ecole Apostolique

3, Rue de Grandchamp - Le Pecq S. et O. France

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղսա Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Սուքիասեան, Պ. Մուշեղ Սուքիասեան եւ պարագաները կը յայտարարեն թէ Սեպտեմբեր 27ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ

ԼԵՒՈՆ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի Եկեղեցւոյ շինութեան.— Ճնկըտըրեան ընտանիքէ հանգուցեալ Մարտիրոս Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի տասը հազար ֆր., Վիէնէն Պ. Արմենակ Մինասեանէ հազար, Տիկին Զարուհի Նաճարեանէ հազար ֆր.:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

× Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կոչ կ՚ուղղէ Լիոնահայ ծնողքներու, որ առաջնորդեն իրենց զաւակները Լիոնի Հայկազեան վարժարանը Րիւ Պռւալօ, Ազգային տան նոր շէնքին մէջ, ուր ամէն Հինգշաբթի կը դասաւանդուի հայերէնը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ունենալով իբր ուսուցչուհի՝ ծանօթ մանկավարժուհի Օր. Ընծայ Ստեփանեանը:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

22 Սեպտեմբեր Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Քրիստափոր ենթակոմիտէն Ահարոնեան ակումբին մէջ:

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը:

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն: Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն:

Հոկտեմբեր 1, Փաւքալի Թաղը:

Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը):

Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ:

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 23 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8602 | 35EME ANNÉE | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4403

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Ալժերիոյ հարցը կը շարունակէ նիւթ հայթայթել միջազգային մամուլին :

Զօրավար տը Կոլի ծրագիրը՝ իր երեք տեսակ առաջարկներով՝ ընդհանուր հաւանութիւն գտած է ներքին եւ արտաքին ճակատներուն վրայ :

Յատկանշական է մասնաւորապէս Այգընհաուըրի այն բնորոշումը թէ զօրավարը ինքնորոշման խոստումներ կուտայ Ալժերիոյ բնակիչներուն, հիմնուած ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ, ազատ ընտրութեանց միջոցաւ :

Այս պարագան իրաւունք կուտայ Միացեալ Նահանգներու պատուիրակին, որ պաշտպանէ ֆրանսական ծրագիրը, երբ Ալժերիոյ հարցը գայ ՄԱԿի սեղանին վրայ :

Ամերիկայի նախագահը առիթ ունեցած էր Փարիզի մէջ Ալժերիոյ մասին եւս խօսելու Զօրավար տը Կոլի հետ եւ որոշ չափով ծանօթացած անոր տեսակէտներուն :

Անցեալ անգամ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին առջեւ ամերիկեան պատուիրակը ձեռնպահ էր մնացած Ալժերիոյ խնդրին քննութեան ատեն : Վերջերս ալ կացութիւնն այնպէս էր, որ ՄԱԿի անդամ վաթսուն պետութիւններ որոշեր էին դիրք ճշդել Ֆրանսայի դէմ : Սակայն Սեպտեմբեր 16ի յայտարարութենէն ի վեր մեծ յեղաշրջում առաջ եկած է մտքերու մէջ եւ ֆրանսական ծրագրի պաշտպանները մեծամասնութիւն կը կազմեն ներկայիս :

Ատլանտեան Ուխտի անդամ պետութեանց եւ բազմաթիւ չէզոք երկիրներու հաւանութեան արժանանալէ ետք, Հանրապետութեան Նախագահին յայտարարութիւնը լուրջ քննութեան կ'ենթարկուի նաեւ Արաբական Լիկային, նոյնիսկ Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատի պատասխանատու վարիչներուն կողմէ :

Թունուզի եւ Մարոքի մէջ եւս լաւ տպաւորութիւն ձգած է Զօրավարին ծրագիրը : Թելադրութիւններ կ'ըլլան Ալժերիոյ ազգայնական տարրերուն, որ չմերժեն «քաջերու հաշտութեան» համար եղած այս նոր առաջարկը : Մանաւանդ որ «ինքնորոշման» համար տրուած իրաւունքը կրնայ առաջնորդել մինչեւ «անջատում», այսինքն կատարեալ անկախութիւն, որոշ պայմաններով եւ որոշ պայմանաժամի մը մէջ :

Ալժերիոյ ազգայնականները, մասնաւորաբար «Ալժերիոյ Հանրապետութեան ժամանակաւոր կառավարութիւն»ը արժանապատուութեան հարց կը յարուցանեն, անոր համար, որ «Յայտարարութեան» մէջ իրենց հետ բանակցելու մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ :

Իրագէտներ կը կարծեն սակայն թէ անոնք իմաստութիւնը պիտի ունենան դրական պատասխան տալու ներկայացուած ծրագրին, օր առաջ վերջ տալու համար արիւնահեղութեան :

Արտաքինէն վերջ ներքին ճակատին վրայ եւս Հանրապետութեան նախագահին ծրագիրը սկսած է իր անդրադարձումներն ունենալ :

Կուսակցութիւնները կը ճշդեն իրենց դիրքը : Կառավարական կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն մեծամասնութեամբ եւ առանց վերապահութեան իր հաւանութիւնը տուաւ զօրավարի ծրագրին : Սակայն փրանսացումի կողմնակիցները մերժեցին քուէարկել բանաձեւը :

Ազգայնական տարրեր կը պնդեն «ֆրանսացում»ի վրայ :

Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն կը բողոքէ, որ Զօր. տը Կոլ ազգին ապագային համար կենսական նշանակութիւն ունեցող խնդրի մը առթիւ ինքնագլուխ գործած է, առանց խորհուրդ հարցնելու խորհրդարանին, ոչ իսկ նախարարներուն, նախօրօք ապահովութիւն ստանալով միայն բանակի պետերէն :

Երեւոյթներէն դատելով, տակաւին բաւական ժամանակի կը կարօտի Ալժերիոյ ցաւոտ հարցին վերջնական լուծումը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍՔՕՅԻ ՄԷՋ

«ՁԵՐ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԻՆ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՆՔ»

Կ'ԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Սան Ֆրանչիսքօ առաջին ամերիկեան քաղաքն է որ լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ Խրուշչեւի : Ճիշդ է որ հաւաքուած բազմութեան մէջ կը նշմարուէին յառաջդիմական երիտասարդութեան պատկանող դէմքեր, բայց խորհրդային վարչապետը վերջապէս առիթն ունեցաւ մօտենալու ժողովուրդին եւ ձեռքեր սեղմելու : Նոյն ատեն հրահանգ տրուեցաւ խորհրդային թղթակիցներուն որ գրեն . — «Ամերիկայի ժողովուրդը, իսկական երկրին — կրցաւ վերջապէս եւ հակառակ կառավարական հրահանգներուն, իր ըղձացումները արտայայտել» :

Խրուշչեւի համար Քալիֆորնիան կովկասը կը յիշեցնէ, մանաւանդ Պաքուն, երեւի քարիւղին պատճառով :

Կիրակի իրիկուն փոթորկալի ճաշ մը տեղի ունեցաւ Խրուշչեւի եւ ամերիկեան ընկերակցութեանց տնօրէններուն հետ : Խորհրդային թիւ 1ը, ձեռքը սեղանին զարնելով պոռացած է «մեր դիրքերը անհաշտ են» : Ամերիկացիները կը պատմեն որ եթէ չվախնային որ կը ձգէ կ'երթայ, 359 հունգար բանտարկեալներու ցանկ մը ունէին, Խրուշչեւի յանձնելիք :

Տնօրէններէն մէկը կը պատմէ թէ երբ հունգարական յեղափոխութեան մասին խօսուեցաւ, Խրուշչեւ ըսաւ թէ անոնք ստահակներ եւ խափանարարներ էին : Միջադէպ մը պատահեցաւ երբ աշխատաւորական ընկերակցութեան նախագահը հարցուց թէ ինչո՞ւ Խրուշչեւ արգելք կը հանդիսանայ որ խորհրդային ժողովուրդը որոշ աղբիւրներէ լուրեր ստանայ :

— Ի՞նչ կը սիրէք ուտել՝ պատասխանեց Խրուշչեւ, զարմացնելով բոլորը :

— Ի՞նչ կապ ունի, ինչ որ է, ըսենք թէ խորոված միս կը սիրեմ, ըսաւ Ամերիկացին :

— Իսկ ես, պօռչ կը սիրեմ : Դուք կրնաք խորոված ուտել, բայց Խորհրդ. Միութեան բանուորները պօռչ պիտի ուտեն : Բանուորական դասուն տէրը ես եմ, եւ ես պիտի որոշեմ թէ անոնք ի՞նչ պիտի ուտեն » :

Ապա վարչապետ Խրուշչեւ բաճկոնին ծայրերը վեր առնելով եւ կռնակը դարձնելով փրէնչ քանքանի մէկ տեսարանը փորձած է ծաղրել (Հոլիվուտի մէջ տեսած էր այդ անունով ժապաւէնին պատրաստուիլը), ըսելու համար «մենք այսպիսի յիմարութիւններ չենք ուզեր» :

Վերջապէս վիճաբանութիւն մը ծագած է ամերիկեան ընկերակցութեանց տնօրէններու դերին շուրջ :

Անոնցմէ մէկը պնդած է որ իրենք ալ աշխատաւորներու իրաւունքները կը պաշտպանեն եւ Խրուշչեւ կը սխալի եթէ կը կարծէ որ մինակ ինք է այդ բանը ընողը : Խրուշչեւ պատասխանեց թէ ամերիկեան սէնտիքաներու նախագահները դրամատէրներուն խամաճիկներն են : Ամերիկացին կատղած է եւ ըսած . — Կը մեղքնամ այն դժբախտներուն որ ստիպուած են ռնատիրական վարչաձեւի տակ ապրիլ » :

« Ձեր համակրանքին պէտք չունինք » պատասխանած է անմիջապէս Խրուշչեւ :

«ՔԱՂԱՔԱՎԱՐ ԵՂԷ՛Ք» ԿԸ ՀՐԱՀԱՆԳԷ ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ

Երկուշաբթի օր Սպիտակ Տունը մասնաւոր հրաւէր մը ուղղեց Ամերիկացիներուն որ քաղաքավար ըլլան Պ. Խրուշչեւի հետ որ ներկայիս, Միացեալ Նահանգները կ'այցելէ : Պաշտօնական բանբերը շեշտած է թէ նախագահ Այզընհաուըր կը յուսայ շինարար խօսակցութիւններ ունենալ ամսոյս վերջ Խրուշչեւի հետ, բայց քաղաքավարութեան այն թերացումը զոր ցոյց տուած է ժողովուրդը ոչ մէկ ձեւով կը նպաստէ նման խօսակցութեանց :

Երբ հարց տրուեցաւ բանբերին թէ Այզընհաուըր այդ տեսակցութեան կը պատրաստուի արդէ՞ն : Պ. Հակըրթի պատասխանեց . — Վեցուկէս տարի է կը պատրաստուի :

× Ինչպէս ծանօթ է Խրուշչեւի կ'ընկերանայ Այզընհաուըրի պաշտօնական ներկայացուցիչը՝ Քապոթ Լոճ : Ինչպէս կ'երեւի Ամերիկացիին պաշտօնը բաւական դժուար է եւ Սան Լուիս Օպեսփոյի մէջ Ք. Լոճ բաւական դժուարութիւններ կ'ունենար պաշտպանելու Խրուշչեւը ժողովուրդէն, ապա ինք չէր կրնար հասնիլ մինչեւ կառախումբ, ինչ որ պատճառ կ'ըլլար որ Խրուշչեւ պոռայ . — Փրկեցէ՛ք Քապոթ Լոճը :

Երեքշաբթի օր Խրուշչեւ կը մեկնէր Սան Ֆրանչիսքոյէն եւ կ'երթար Այովայի Տիզ Մօյնզ քաղաքը :

Օրը Օրին

ՉԵ՞Ն ԱՌՆՈՒԻՐ ...

— Պարոն վարչապետ, այս քանի՛ հատ հաշուեգիր է գրասեղանիդ վրայ … Հարի՞ւր, երկո՞ւ հարիւր, հի՞նգ հարիւր :

— Ելի՛ր, ելի՛ր … Հազար ըսելու մի վախնար …

— Բայց, աս ի՛նչ ահաւոր աշխատանք կատարեր են ձեր պաշտօնեաները … Ըսել կ'ուզէք որ նստեր, մեքենային վրայ …

— Այո՛ … Եւ ասիկա, ամէն օր է, տարի տասներկու ամիս …

— Ի՞նչ հաշուեգիրներ են …

— Ըսե՛մ … Բաժանորդին կը յիշեցնենք որ իր բաժանորդագրութեան շրջանը լրացեր է եւ պէտք է նոր բաժնեգինը ղրկէ …

— Չի՞ ղրկեր …

— Առաջին հաշուեգիրը կը յիշեցնէ, բայց բաժնեգինը ետ չի բերեր … Երկրորդը կը յիշեցնէ թէ իրմէ առաջ եկած հաշուեգիրը յիշեցուցած էր թէ բաժնեգինը վճարելի էր …

— Անշուշտ, այդ երկրորդին վրայ, չէր կուգայ …

— Երբեմն կուգայ, երբեմն չի գար … Երբ չի գար, ստիպուած կ'ըլլանք երրորդ հաշուեգիր մըն ալ ղրկելու … Այս հաշուեգիրն ալ մեր սիրելի եւ պատուական հայրենակիցն կը յիշեցնէ թէ իրմէ առաջ իր երկու ազգականները իր դուռը զարկած էին եւ յիշեցուցած էին թէ «բաժնեգինիդ օրը եկաւ, արթնցի՛ր ու վճարէ» …

— Եւ, հարցնելու հազիւ թէ պէտք ունիմ, այս երրորդ ազդարարութիւնը բաւական կ'ըլլայ, այնպէս չէ՞ …

— Է՛, հիմա ի՞նչ ըսեմ, ինտո՞ր ըսեմ որ ո՛չ միսը վառի, ո՛չ ալ շամփուրը … Եկո՛ւր, ասանկ ընենք – ըսենք որ այս երրորդ ազդարարութենէն ետք, մեր գանձելիքներուն հարիւրին ութսունը կը գանձենք …

— Մնացա՞ծը …

— Մնացածին ետեւէն վազելու ենք, առանց շունչ առնել, տալու … Ատոր համար է մեր գրասենեակի պաշտօնեաները գլուխ քերելու ժամանակ չունին …

— Լա՛ւ, ասոր դարմանը չկա՞յ :

— Եթէ սորվեցնես, շատ ուրախ կ'ըլլանք … Շատ պարտաճանաչ բաժանորդներ ունինք, բայց ոմանք մոռացկոտ են կամ շատ զբաղած ըլլալով … Խելք մը սորվեցուր …

— Սորվեցնեմ … Թուական մը կ'որոշէք եւ բաժանորդին կ'ազդարարէք թէ այդ թուականէն սկսեալ իր բաժնեգինը պիտի ղրկէ կանխիկ …

— Արդէն, առաջին բաժնեգինը կանխիկ է …

— Ես ալ գիտեմ որ առաջինը կանխիկ է, բայց ձեր տունը քանդողը երկրորդն է, երրորդն է, տասներորդն է, այնպէս չէ՞ …

— Այո՛ … Ուրեմն, եթէ …

— Այսպէս կ'ըսէք — օր մը կ'ելլէք թերթին առաջին էջին վրայ կը յայտարարէք թէ յառաջիկայ Նոյեմբեր 1էն ետք, հաշուեգիր պիտի չղրկուի եւ ով որ իր բաժանորդագրութիւնը նորոգած չէ, ա՛լ թերթ պիտի չստանայ …

— Եթէ վճարած չէ …

— Ենթադրենք որ մէկը եկաւ այսօր, Օգոստոս 20, իր տարեկան բաժնեգինը վճարեց … Յաջորդ տարի, Օգոստոս 19ին իրեն հաշիւ չէք ղրկեր … Թող ինք միտքը պահէ որ եթէ իր չէքը ղրկած չըլլայ, թերթը պիտի դադրի … Լմնցաւ գնաց … Ա՛լ հաշուեգրի պէտք չի մնար …

— Չե՞ն առնուիր մեր բաժանորդները, կ'ըսես … Հապա եթէ ելլեն գրեն — «Ես յիսուն տարի է ձեր թերթը կը կարդամ, աս ըրածնիդ վայլե՞ց …» :

— Ո՛չ, որովհետեւ հայ բաժանորդ ըսուած արարածը այն մարդն է որ իր սիրած թերթին շահուն մասին ալ կը մտածէ … Վերջապէս, այս հաշուեգիրները ծրի չեն ղրկուիր …

— Ըսածդ խելքի մօտիկ կ'երեւայ, մըտածելու ենք … Որովհետեւ, ասիկա, իրա՛ւ կ'ըսեմ, մէջէն ելլելիք բան չէ …

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՆԷՀՐՈՒ Աֆղանիստանէն յետոյ Թեհրան հասաւ ուր պաշտօնական հիւրն է Պարսից Շահին : Այս առթիւ Թեհրանի հնդկական դեսպանատան բանբերը հերքեց այն լուրը, որուն համաձայն Հնդկաստանի վարչապետը միջնորդի դեր պիտի կատարէ Պարսկաստանի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազգային Շարժումին «էմ-էն-Ա» պարագլուխը՝ Մեսալի Հաճ մամուլի ասուլիս մը տուաւ որուն ընթացքին յայտնեց թէ նախագահ տը Կոլի ալժերիական ծրագիրը կրնայ իբրեւ հիմ ծառայել խօսակցութեանց : Մեսալի Հաճ շեշտեց . — «Ինքնորոշումը բացարձակ գոհունակութիւն կուտայ բայց ժամանակամիջոցը երկար է» :

ԱՆԳԼԻՈՅ ծովայինները երկար ատեն պիտի յիշեն Թուրք զօրավար Ռիւշթեր Էրտենլիի այցելութիւնը : Արարողութիւնը վերջացած է եւ ամէն բան շատ լաւ անցած երբ Թուրք սպարապետը յայտարարեց . — «Շատ աղէկ էր, նորէն սկսեցէք» եւ զարմացած անգլ. զինուորներուն առջեւ զօրավարը կրկին տողանցեց որպէսզի իր թիկնապահը շարժանկարի առնէ : Թուրք զօրավարը երեք անգամ կրկնել տուաւ արարողութիւնը որ մէկ ժամ տեւեց : Զինուորական կայանին հրամանատարը գնդ. Քիմփթըն ըսաւ . — «Երբեք ասանկ բան չէի տեսած, կ'երեւի այսպէս է սովորութիւնը Թուրքիոյ մէջ» :

..(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐԻՑ

ԴԷՊԻ ՆԻՇԱՓՈՒՐ, ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ.— Մօտ երեք ժամ ճանապարհ է Մեշեդից: Այս քաղաքն ունեցել է պատմական փառաւոր անցեալ: Հայոց պատմութեան մէջ յաճախ յիշւում է Նիշափուրը: 442 Թուին Քրիստոսից յետոյ երբ Յազկերտ Բ. Քուշանաց դէմ յաջողութեամբ կռուելու համար, այս քաղաքում հաստատեց իր բանակը, նրա մէջ կարեւորագոյն դերք բռնողը՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ այրուձին էր: Եթէ երբեք եօթը տարի պատերազմելով եւ տոկալով, Յազկերտը կարողացաւ Մերվիրուտի (Միւղրապ) գետի մօտերը բոլորովին խորտակել Քուշանաց զօրութիւնը, դա կը պարտի հայկական հեծելագնդին, որ այդ ճակատամարտում վճռական դեր խաղաց:

Վարդանանց պատերազմից յետոյ, 452 Թուին, Յազկերտ Բ. Հայաստանի 35 նախարարներին, կապուած ձեռքերով եւ կապուած ոտքերով, աքսորեց Վրկան, (Հաւանական է Կասպից ծովի ափերին գտնուող՝ ներկայ Գորգան - Մազանդարանը, որ հին ժամանակ կոչւում էր նաեւ Հիրքանի): Եւ ապա այդտեղից փոխադրում է եւ բանտարկում Նիշափուրի դղեակում: 460 Թուին նրանք արքայի կարգադրութեամբ անցնում են Աֆղանիստանի Հերատ քաղաքը, պարսկական այրուձիին մէջ ծառայելու համար: Ու այսպէս 12 տարի անտրտունջ կերպով կրելով բանտի, կապանքի տանջանքները, հեռու հայրենիքից եւ իրենց հարազատներից, 463 Թուին միայն, նրանք կարողանում են վերադառնալ Հայաստան:

Նիշափուրի դղեակում, նախարարների հետ բանտարկուած էին նաեւ — ինչպէս յիշում է Եղիշէն — Ղեւոնդեանք, Ս. քահանաները: Արքան աւելի խիստ վերաբերմունք ցոյց տուեց հանդէպ մեր եկեղեցականներին:

Մնացեալը յայտնի է պատմութիւնից:

Յուլիս 2ն էր, առաւօտ կանուխից, մեր մեքենան սուրում էր Մեշեդից ՝դէպի Նիշափուր: Տեսարանը, որ պարզւում էր աջ ու ձախ, հրապոյր չունէր, չոր անծայրածիր անապատ էր:

Միտքս խորասոյզ պատմական մեր հին յիշատակներով, ուզում էի ժամ առաջ տեսնել քաղաքը: 135 քիլոմեթր տարածութիւնը երկու եւ կէս ժամից վերջ էր կտրել եւ հեռուից երեւում էր Նիշափուրը: Քանի մօտենում էի՝ այնքան աւելի կենդանանում էին անցեալի պատմական յուշերը իմ սրտում: Անապատային լռութեան մէջ, կարծես ձիերի ոտների դոփիւնն էի հեռուից լսում, ձիաւորներ են անցնում իրենց յետեւ փոշու մի ամպ Թողնելով ...

Յազկերտ Բ. բանակի ընտիր հայկական հեծելագունդն է որ դաշտում չարժուփորձ է անում եւ պատրաստւում Քուշանաց դէմ մղուելիք պատերազմին: Ո՞ւր էք, ախ, ո՞ւր էք, հայ քաջարի մարտիկներ, դուք, որ սարսափն էիք Թշնամու: Երեւակայում եմ ձեր հուժկու եւ կորովի ճկուն մարմինները: Երեւակայում եմ ձեր կայծակնային խոյանքները, նստած ձեր ձիերի վրայ ու ձեր քաջութեան հրաշքները, որ դուք գործեցիք ռազմաճակատներում: Ի զուր եմ որոնում 1500 տարուայ անցեալի յիշատակարանները ընդարձակ ու ամայի այս դաշտերում: Թէեւ տխուր, սակայն հոգիս չէ ընկճուած: Արտակարգ մի ոգեւորութիւն եմ զգում: Մօտենում եմ Ղեւոնդեանց Ս. քահանայից նահատակութեան վայրերին: Աչքերս յառած դէպի մօտակայ բլուրներն ու սարերը, նայում եմ կարօտով ու որոնում այդտեղ «Թեվանդ» գիւղը, ուր առաջնորդեցին հայ նահատակներին, Նիշափուրի բանտից դուրս հանելով: Այդտեղ են հայկական սրբավայրերը: Սուրբ են այդ հողըն ու քարերը: Սուրբ են այն սրածայր ժայռերն, որոնց վրայ քաշեցին քաջարի Ս. Ղեւոնդ Երէցի մարմինը, որ յօշոտուեց պատառ - պատառ: Այո, սուրբ են այդ բարձունքներից ամէն մէկը, ուր հայ նահատակները նախ տանջուեցին, իրենց արիւնը Թափեցին եւ ապա գլխատուեցին, — Սամուէլ, Աբրահամ, Արշէն, Սահակ Եպիսկ., Յովսէփ Կաթողիկոս եւ Ղեւոնդ Երէց: Անհուն մի տենչանք է զարթնում սրտումս, Թռնել, վազել գնալ դէպի այդ բարձունքն ի վեր, որոնել եւ գտնել Ս. Ղեւոնդեանց քահանայից նահատակութեան վայրը, եւ այդտեղ՝ խոնարհել, ծնրադրել ու ջերմ սիրով ու կարօտով համբուրել հողն ու քարն այդ սրբազան: Ահա այստեղ ընկած է Վանանդեցին: Ով Ս. Ղեւոնդ, դու, որ սրտումդ ունէիր աստուածասիրութեան եւ հայրենասիրութեան անշիջանելի հուրը, դու, որ շունչն ու հոգին էիր Աւարայրի Դիւցազնամարտի, դու, որ մեր ողջ հայրենի աշխարհը ոտի հանեցիր յանուն Կրօնի եւ Հայրենիքի ազատութեան, դու, որ ներշնչեցիր հայ բանակին եւ նրա անմահանուն Սպարապետին, եռանդ, քաջութիւն եւ ոգեւորուած՝ նրանց ուղարկեցիր պատերազմի դաշտ, ուր նրանք ընկան հերոսաբար, ասա ինձ, դու, ինչու ես այսքան հեռու նրանցից, այսպէս այս ամայի ու խուլ մի վայրում, հեռու քո պաշտած հայրենի հողից, գերեզմանդ անյայտ, աճիւններդ հողմացրիւ: Մամիկոնեան առիւծի հետ անբաժան էիր, ի՞նչպէս այսքան հեռու ես ընկած նրանից: Կեանքը ձեզ չբաժանեց միմեանցից, մահն էլ պէտք չէ բաժանէ: Հայորդիներ, արիք, այս հողից ու քարերից վերցնենք որպէս մասունք, տանենք Աւարայր ու այնտեղ, Վարդանայ հողաթումբին խառնենք, որպէս գի այդ հերոսները միասին հանդչեն խաղաղ, աւելի մօտիկ հայրենի հողին եւ Մասիսներին:

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ ԵՒ ՄԵՌԵԱԼ ՀԻՆ ՔԱՂԱՔԸ.— Նիշափուրը, ներկայ իր վիճակում, մի փոքրիկ քաղաք է եւ չունի յատուկ մի հետաքրքրութիւն: Պատմական հին քաղաքը գտնւում է դուրսը, դէպի հարաւ: Առանց ժամանակ կորցնելու՝ աճապարում եմ տեսնել աւերակները եւ անպատճառ այն դղեակը, ուր բանտարկեցին հայ նախարարները: Անցում ենք ընդարձակ մի դաշտի միջից:

Այս է հին Նիշափուրը, հողին հաւասարեցրած, ասացին ինձ: Գուցէ այդ հողէ բլուրը լինի իմ որոնած դղեակը: Ոչինչ չկայ, ոչ մի հետք հին քաղաքից, որ կանգուն մնացած լինի: Կրկին եւ կրկին նայում եմ չորս կողմերս եւ ի զուր եմ որոնում մի պարզ քար, մի յուշարձան: Բացարձակապէս ոչինչ չի երեւում, բացի ընդարձակ մի դաշտի տարածութիւնից: Գուցէ հին քաղաքը հողի տակ է Թաղուել: Համատարած մահ, ամայութիւն եւ լռութիւն: Ամբողջ մի պատմական անցեալ ոչնչացած ու անյայտացած: Ասում են Թէ, բոլոր տները եւ շէնքերը եղել են զուտ հողից, ոչ մի ուրիշ նիւթ չէ գործածուած եւ հետեւաբար ժամանակի ընթացքում կործանուելով, հող է դարձել: Իսկ պատմութիւնից գիտենք, որ 1037 Թուին, Թուկրիլ բէկ գրաւելով Խորասանը՝ իրեն անուանեցՆիշափուրի Թագաւոր: Յետոյ նա հիմնեց Սելճուկների տիրապետութիւնը: 1194 Թուին Խիվայի Թագաւորը վտարում է Սելճուկներին եւ գրաւում Խորասանը:

Օմար Խայեամը ծնւում է 1040 Թուին, ահա այս Նիշափուրում: Սելճուկների կայսրութեան ժամանակ, Մելիք - Շահը հիմնում է մի համալսարան եւ իր պաշտպանութեան ներքոյ է առնում ՕմարԽայեամին: 1221 Թուին, Ճենկիզ Խանի որդին, Թոլուի հիմնայատակ կործանում է Թուսն ու Նիշափուրը: Այս բարբարոսները այնքան վայրենի էին, որ իրենց արշաւանքների ընթացքում՝ չէին խնայում ոչ մի շնչաւոր էակի, նոյնիսկ կենդանիներին, ամէն ինչ այրում՝ հողին էին հաւասարեցնում: Ահա Թէ ինչպէս է բացատրւում հին Նիշափուրի այս ներկայ ոչնչացումի վիճակը:

Շարունակում ենք մեր ճանապարհը եւ ահա մեր առջեւն է Իրանեան բանաստեղծութեան փառքը կազմող չորրորդութեան (Ֆերդուսի, Սաադի, Խայեամ, Հաֆէզ) արժանաւոր անդամին՝ Օմար Խայեամի գերեզմանը: Ինչպէս Թուս քաղաքի աւերակներից յետոյ արեւի լոյսի նման, փայլեց եւ կեանք ներշնչեց Ֆերդուսու դամբարանը, նոյնպէս էլ Նիշափուրի համայնատարած ամայութիւնից յետոյ, Խայեամը գիտութեան եւ մշակոյթի անմահ ջահն է ցոյց տալիս ամէն այցելուի: Անչուք եւ խեղճ էր նրա գերեզմանը: Սակայն սկսել են մի շատ փառաւոր դամբարանի շինութեան՝ ի պատիւ նրան, որ եղել է մեծ գիտնական, զբաղուել է մաթեմաթիկայով, տիեզերագիտութեամբ, բժշկութեամբ, հռչակ է ունեցել որպէս յայտնի մասնագէտ աստղագիտութեան եւ հանրահաշուի: Խայեամը ճանաչուեց եւ գնահատուեց որպէս մեծ բանաստեղծ նախ՝ Եւրոպացիների կողմից եւ ապա իր հայրենակիցներից: Մի շարք լեզուներով ինչպէս եւ հայերէնի Թարգմանուեցին Խայեամի քառեակները, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտան Արեւմտեան գրականութեան մէջ, եւ այդ է պատճառը, որ նա տեղ գրաւեց համաշխարհային մեծ գրողների շարքում: Խայեամը փիլիսոփայ բանաստեղծ է: Նա երգել է աշխարհի ունայնութիւնը եւ նրա անցաւոր յատկութիւնը, աշխարհի վշտերն ու հոգսերը: Նիշափուրի աւերակներից մի քանի քայլ հեռու, անմահ բանաստեղծի յուշարձանի առջեւ, որքան ճշմարիտ են երեւում նրա խորհրդածութիւնները, այս անցաւոր եւ ունայն աշխարհի մասին.—

Աշխարհն այս լայն փաղանցուկ օթեւանն է մեր տրտում,
Հոգս ու վշտից առաւել, ոչ օր տեսանք, ոչ խնդում,
Ափսո՜ս, որ դեռ չը լուծուած առեղծուածն այս մթին,
Մենք գնացինք սրտաբեկ՝ հազար կարօտ մեր սրտում:

Ինձնով լինէր՝ չէի գալ ես աշխարհն այս ամայի,
Գնալն իմ ձեռքը լինէր՝ ես հազիւ թէ գնայի:
Այս աւերակ կայանում լաւ չէ՞ր արդեօք, որ երբեք
Ես ոչ գայի, գնայի, ոչ իսկ վայրկեան մնայի:

Ու ես՝ մտածկոտ՝ լուռ մնում եմ մի րոպէ, ակնարկս ուղղած, մերթ Խայեամի գերեզմանին, մերթ Նիշափուրի ամայութեան վրայ: Այսպէս ուրեմն կը վերջանան այս սին աշխարհի փառքն ու ամայութիւնը, բռնութիւնն ու անգթութիւնը, Թողնելով լոկ ամայութիւն, լռութիւն, ոչնչութիւն, ունայնութիւն ...

Թուս, Ֆերդուսի, Նիշափուր, Խայեամ: Ինչ զարմանալի նմանութիւններ ունեն իրարու հետ: Այցելուն փոխադրւում է հոգեկան մի ուրիշ աշխարհ եւ խորհրդաւոր մտածումների եւ տպաւորութիւնների տակ Թողնում է ակամայ այդ ընտիր վայրերը:

Կէսօրուան մօտ Թողնում եմ Նիշափուրը եւ երեք ժամ ճամբորդութիւնից յետոյ, կիզիչ արեւի տակ, միտքս բերելով մեր հայ նահատակներին, որոնք գուցէ այս անապատներից անցան բոբիկ, անլուր տանջանքների ենթակայ, հասնում եմ Մեշեդ, ուր երկու օր եւս մնացի, կարողացայ այցելել Թանգարանը եւ տեսնել

ՈՒԹ ՕՐ
ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Ա.

Մտածելը մի աւելորդ տանջանք էր պատճառելու միայն,— շատ ծանր, վատ, շատ ամօթալի տանջանք. բժշկի ու վարժապետի օրինակը աչքիս առջեւն էր: Լաւ էր չմտածել ամենեւին. դատարկ բան է: Թերեւս այդ էր բնազդի Թելադրանքը, — գիտակցութիւնից դուրս:

Իսկ գիտակցութեանս շրջանակի մէջ՝ արժանապատուութեան, ինքնայարգանքի զգացումն էր, որ տիրականօրէն խօսում էր մէջս ու պահում ինձ: Վախենում էի, չլինի Թէ կեանքիս վերջին րոպէներին Թուլամորթ ու ողորմելի հանդիսանամ ..

Չեմ սխալւում, կարծեմ այդ երկիւղը խեղդում էր մէջս ամէն ուրիշ զգացմունք:

Ասում էի.—քանի որ մեռնելու եմ՝ գոնէ մարդավայել մեռնեմ:

×

Փակուած էինք այսպէս սենեակի մէջ, պահակները պատուհանների տակ, պահակները դրան ետեւ: Սպասում էինք:

Չեկան արթուն էր, ինչ որ աշխատանքի վրայ:

Լսում էինք, ինչպէս մարդիկ գնում էին ու գալիս շտապ քայլերով, դռները անդադար բացւում ու գոցւում: Լսում էինք յուզուած խօսակցութիւններ, բարկացոտ բացագանչութիւններ, վէճ: Բառերը չէինք կարողանում ջոկել, բայց երբ դրսում բացւում էր այս կամ այն դուռը, — խառն, անհանդիստ ձայներ էին հասնում ականջներիս ու իսկոյն խափանւում, երբ դռները նորից փակւում էին:

Չեկան տենդային շարժման մէջ էր... ի՞նչ էր պատահել արդեօք:

Մի քանի անգամ եկան - գնացին բեռնատար օտոմոպիլներ:

Երբ բեռնատարը ծանր դղրդիւնով մօտենում էր շէնքին ու կանգ առնում, լուռ իրար երես էինք նայում: Չգիտեմ ինչու, համոզուած էինք, Թէ Չեկայում չէ, որ պիտի սպաննեն;— ուրիշ տեղ են տանելու, գուցէ կենտրոնական բանտը: Երբ լսում էինք օտոմոբիլի ձայնը, ասում էինք մտքերնումս՝ ահա սա է, որ եկել է մեզ տանելու... եւ երբ շարժւում էր տեղից, նորից հեռանում, ազատ շունչ էինք քաշում:

Երբ օտոմոբիլը առաջին անգամ կանգնեց մեր պատի տակ, մի սոսկալի տեսիլ անցաւ աչքերիս առջեւ,— այնքան սոսկալի, որ կամքի մի գերմարդկային ճիգով փարատեցի իսկոյն, անհետացրի, եւ Թւում էր ինձ, որ եթէ մի ակնթարթ էլ ուշացնէի, այլեւս պիտի չկարողանայի տանել, չանթահար պիտի գլորուէի գետին... Ահա տեսիլը. իբր Թէ պահակները ինձ դուրս են բերում, նստեցնում են օտոմոբիլը որ տանեն այնտեղ, ուր տանելու են: Եւ այն վայրկեանին, երբ դնում եմ ոտս, որ բարձրանամ, տեղ բռնեմ ընկերներիս կողքին, տեսնում եմ յանկարծ, որ օտոմոբիլի ղեկի վրայ նստած է իմ որդի Ռուբէնը: Ես տեսնում եմ նրան, նա էլ տեսնում է ինձ, իր սարսափահար աչքերը իմ սարսափահար աչքերի մէջ ...

Օ՛, որքան գոհ էի այդ րոպէին, որ իմ Ռուբէնը շատ հեռու էր, Էրզրումում, Թուրքերին գերի ...

×

Ն -եանը խնդրեց, դուրս գնալ:

Վերադարձին ասաւ, որ տեսել է բակում «անտանի»ի Թամբած ձին եւ իրան «անտանի»ին դունտուկծիկ իջնելիս վերեւի յարկից:

Չեկայի բարձրաստիճան պաշտօնեաներից էր «անտանի»ն, ազգանունը կարծեմ Կարապետով, վլատիկավկասցի հայ: Երկու ոտն էլ կտրած էին ծունկից: Ման էր գալիս ձեռներին վրայ, գորտի ցատկոներով, կապիկի պէս արագ ու ճարպիկ: Շրջում էր ձիով, յատուկ իրան համար յարմարեցրած Թամբի վրայ, մաուզեր ատրճանակը միշտ կողքին: Մի առասպելական արարած էր, միշտ արթուն, միշտ գործի վրայ... Ակամայ հիացմունք էր ներշնչում, գոնէ ինձ:

«Անտանի»ի Թամբած ձին, այս ժամին, շատ նշանակալից Թուաց մեզ:

Իսկոյն շոֆերն էլ խնդրեց, դուրս գնաց որ ստուգի: Ոչ ձին էր տեսել բակում, ոչ տէրը, Կարապետովը գնացել էր, Թերեւս փախել. լսեցինք ձիու վազքը:

Անհանգստութիւնը քանի գնում, այնքան աւելանում էր Չեկայում:

Լսեցինք, ինչպէս մի խումբ մարդիկ զինուորական կանոնաւոր քայլով հեռացան շէնքից, կարծեմ ռուս զինուորներ էին, որ մի օր առաջ տեղաւորուել էին մեր հարեւան սենեակում: Մի քիչ անց՝ ուրիշ մարդիկ եկան, խմբուեցին շէնքին առջեւ: Լուսամուտի փեղկը մի քիչ բաց էինք արել, տեսնում էինք արանքից, որ զինուորներ էին դասաւորում մայթի վրայ:

Ղ - եանը դուրս գնաց, վերադարձաւ յուզուած, ասաւ որ հրացանաձգութեան ձայներ են գալիս ...

Այժմ ես շտապեցի դուրս գնալ:

Այո, հրացանաձգութիւն կար, շատ խուլ ու հեռաւոր: Չէր հասկացւում, Թէ որտեղից է:

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(3 Շար.)

"ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՕՐԸ"

Արժանթինի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը օրինակելի կարգապահութեամբ կը տօնեն շարք մը «օրեր», ինչպէս « Մայրերու օր», «Ծառերու օր», « Դրօշակի օր», «Սան Մարթինի օր», եւն., եւն.: Այնպէս որ շաբաթ մը չանցնիր առանց պաշտօնական կամ անպաշտօն «օրերու»: Այս տարուան Յունիս եօթին Արժանթին տօնեց «Թերթերու օր»ը, որովհետեւ դրագէտ ու բանաստեղծ Մարիանօ Մորենօ 1810ին լոյս ընծայած էր Արժանթինի առաջին թերթը՝ «Լա Կազեթա»:

Յունիս եօթին, ինչպէս գիտենք, ոչ մէկ թերթ լոյս տեսաւ Արժանթինի մէջ, ի յարգանս օրուան տօնին :

Կիւթենպէրկի մահէն (1468) քանի մը տասնեակ տարիներ անցած՝ սկսաւ հայկական տպագրութիւնը: Մեր առաջին հայ տպագրիչը եղած է Մեղապարտ Յակոբ, որ 1512ին Վենետիկի մէջ, հրատարակած է առաջին հայկական գիրքը՝ Պարզատոմար եւ այլ գիրքեր :

1794 Հոկտեմբեր 14ին «Ազդարար»ի հայերէն առաջին թերթին առաջին թիւը լոյս տեսած է Մատրասի մէջ, խմբագրութեամբ՝ Շմաւոն քահանայի :

Արդ, ճիշդ է, որ մենք Հոկտեմբեր ամսուան կէսին կը տօնենք Հայ մշակոյթի օրը, բայց ոչ «Հայ թերթերու օր»ը : Կը գովենք ու կը փառաբանենք հայ գրականութիւնը, հայ արուեստը, հայ մշակոյթը, հայ ստեղծագործ հանճարը, սակայն ոչ մէկ բառ ու խօսք կ'ըսենք հայ թերթերու մասին, որոնք կ'ապրին ու կը յարատեւեն երկաթէ կամքին ուժովը զանոնք հրատարակող կազմակերպութեանց եւ կամ անհատներու արտակարգ ճիգերուն շնորհիւ :

Անկախ հայ մշակոյթի օրէն, կարելի չէ՞ Հոկտեմբեր 14ը հռչակել « Հայ Թերթերու Օր», եւ բանալ վարագոյրը ու պատմել թերթերու երկունքը, որոնք կ'ապրին ու կը յարատեւեն առանց ընթերցող հասարակութեան բան մը զգացնելու :

Ժամանակն է որ հայ թերթերու տարածման միջոցառումներու մասին մտածենք :

Ամէն ընթերցող կը զգայ մտաւոր սնունդին առաւելութիւնը, որուն մէջ կը գտնէ ինքնամխիթարութիւնն ու հոգեկան կապը իր անցեալին հետ :

Եթէ հացի ու ջուրի չափ անհրաժեշտ կը նկատուի գոյութիւնը հայ թերթերու, ապա ուրեմն տարին մէկ անգամ տօնելով « Հայ թերթերու» կամ «Հայ մամուլի օր»ը, անհատապէս թէ հաւաքաբար աշխատելու ենք զօրացնել ինքնապաշտպանութեան այս զօրաւոր զէնքը որ այլեւս դարձած է մեր հպարտանքը, մեր գոյութեան խարիսխը :

Առնենք մեր գաղութը: Երբ որեւէ թերթ չէր հրատարակուեր Պուէնոս Այրէսի մէջ, մեռած գաղութի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր ան: Այժմ հիմնովին փոխուած է գաղութին դիրքը: Եթէ ութ օր թերթեր լոյս չտեսնեն, կը սկսի իրարանցումը :

— Ինչո՞ւ լոյս չի տեսներ թերթը...

Բարոյական գնահատանքին չափ կարեւոր է նիւթականը եւս :

Կ'արժէ որ Հոկտեմբեր 14ը տօնուի իբրեւ «Հայ մամուլի օր», ցոյց տալու համար ընթերցող հասարակութեան, թէ հայ թերթերն ալ ունին իրենց ներքին մտահոգութիւնները, զորս կարելի է բուժել համագործակցութեամբը ընթերցող հասարակութեան :

Պուէնոս Այրէս Ս. Կ.

նուն այդ սքանչելի հոյակապ, եւրոպական արդի ոճով սկսուած շինութիւնը, որ լինելու է Նադեր Շահի դամբարանը :

Յուլիս հինգին, երբ օդանաւով վերադառնում էի դէպի Թեհրան, ես ինձ հարցնում էի.— Կը գա՞յ արդեօք մի օր, որ հայ ազգի մեծ զաւակներն էլ ունենան իրենց արժանավայել յուշարձանը, ուր ամփոփուեն նրանց աճիւններն եւ դառնան ազգային եւ կրօնական սրբավայրեր :

ՄԱՆՈՒԷԼ ՎՐԴ. ԲՈՒԼԱՑԵԱՆ

(4 եւ վերջ)

ԳԻՏԷ՞Ք ԹԷ ...

Անցեալ տարի, ամերիկեան երկու գործատուներ, ծախսած են մէկ միլիոն տոլար արժողութեամբ այր մարդու կեցուածք :

×

Ամէն ամիս, Աւստրալիոյ մէջ կը կարդացուին հարիւր հազար օրինակ եւրոպական եւ ամերիկեան զանազան պարբերականներ, որոնցմէ զատ, Սիտնէի մէջ կը հրատարակուին օտար լեզուով երեսուն թերթեր եւ պարբերականներ :

×

Պեւժ քիմիագէտ մը, պատրաստած է օճառ մը, որուն գործածութիւնը կը հանսարտեցնէ ջիղերը:

×

Ամերիկեան բժշկական ամսագիր մը կը պնդէ որ, կենսաբաններու կարծիքով, մարդ արարածը իր կազմուածքի բերումով, ի վիճակի է մինչեւ 150 տարի ապրիլ: Հիւանդութիւնները թոյլ չեն տար որ, մարդու կեանքն երկարի :

Ուստի քանի մը տարի վերջ, երբ շարք մը հիւանդութիւններու առաջքը առնուի, մարդ պիտի կարենայ մինչեւ հարիւր տարի ապրիլ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՌԱՍՊԵԼ ...

Ամերիկեան այս ափերը ոտք դնելէս ամիսներ յետոյ, կ'իմանայի թէ՝ հայ մարդիկ, հայ երիտասարդներ — գաղթականութեան տխուր օրերէն մնացած բառ մըն է այս մէկը — ճէմբ մը ունին: Սակայն, ասիկա ոչ կեդրոնացման վայր մըն է, եւ ոչ ալ գաղթակայան մը :

Իմ սերունդիս բոլոր տղոց եւ աղջիկներուն նման, Հայաստանը ճանչցած եմ գրքերուն եւ պատերուն քարտէսներուն վրայ: Մեզ որ բախտը չունեցանք հայրենի երկինքին կապոյտը տեսնելու, եւ ոչ ալ ոսկեգոյն ցորենի դաշտերը :

Գաղթական ծնած ենք :

Կրնա՞ք այս մէկ հատիկ տողը թարգմանել օտարին ու բացատրել ողբերգութիւնը, իր ամբողջական խորքով, թէ ի՞նչ կը նշանակէ գաղթական ծնիլ ու աչքերը բանալ անծանօթ հորիզոններուն, ուր միայն տեսողութիւնը խանդավառող եւ պայծառացնող ոչինչ կայ: Եւ տակաւին այս բոլորին դիմաց, կան աւանդական Բաբելոնը յիշեցնող ժողովուրդներու անհամար բազմութիւնները, բոլոր ցամաքամասերուն վրայ :

Գաղթական ծնած ըլլալու գիտակցութեան հասնելէ յետոյ, եւ առաջ, անշուշտ օրերով ու տարիներով ունկնդրեցինք մեր երէցներուն եւ տակաւին մինչեւ այսօր կը լսենք, այն ահաւոր ու անմարդկային ոճիրներուն մասին, որոնք գործուած են հեռաւոր օր մը Ապրիլին: Մարդկային ամբողջական խլեակներու բանակներ գացին անապատներու աւազներուն: Անպատմելի տառ մըն է ասիկա: Չկայ նկարիչ մը, որ կարենայ պատկերացնել պաստառին վրայ, յաւիտենական ու ազնուական այս ժողովուրդին զրկանքները, կորանքները: Ըսէք անունը այն մէկ հատիկ գրագէտին, որուն երեւակայութիւնը կարենար հասնիլ ահաւոր այդ սպանդին ամբողջական նկարագրութեան :

Կործանումներ կան, որոնք նկարի մը շրջանակին մէջ անհնարին է ամփոփել: Երեւակայութիւն բռնածը տեղ մը կուգայ ուր թեւածումի թափը կը կորսնցնէ, կը դանդաղի ու կը կասի, շշմած: Այդ կարգի նմոյշներ կարելի է յիշել միայն, բայց ոչ համայնական ողբերգութեան խակական արտայայտութեամբը :

Այսօր, հայ տղուն եւ հայ աղջկան սիրտը ինչո՞վ կարելի է խանդավառել: Տեւարար երէկի կործանումներուն եւ մոխիրներուն մասին խօսուածքները եւ գրուածները եթէ հաւաքենք, բլուր մը կը կազմեն, եթէ ոչ լեռ մը: Իվերջոյ, երախային հոգիին պատուհանները երբ առաջին անգամ բացուին, տրտում ու անմխիթար աւերակներու վրայ, մէկ կողմէ անուղղակիօրէն նուաստացումի բարդոյթը կ'արմատացնենք իր մէջ, միւս կողմէ՝ այլասերումի կը մղենք: Արդիւնքը՝ փաստօրէն եւ վճռական յուռետեսութիւն է: Տակաւին չենք խօսիր շրջապատի զանազան հրապուրիչ երեւոյթներուն մասին: Որպէսզի նորահաս սերունդը տաք ու քչիկ մը հայկական մթնոլորտ ունենայ, տարիներ առաջ, հայ մարդիկ կը խորհին դաշտավայր մը գնել ու զայն նուիրել իրենց ժողովուրդին կոչելով,—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՔԷՄԲ

Հայկական անտառ մըն է, երկու անջատ բաժիններով. առաջինը յատկացուած է երէցներուն՝ սպիտակ մազերով մեր ծերունիներուն, որոնք առհասարակ կուգան իրենց կեանքին վերջալոյսը ապրելու այստեղ... Եթէ ոչ Սեւանի կամ Արաքսի ափին, գէթ ի հաշիւ « անհաս փառքի» ճամբուն: Իսկ երկրորդ բաժինը յատկացուած է բացառաբար պատանիներուն, որպէս մտաւոր – հոգեկան ֆիզիքական կազդուրման վայր :

Շրջանակի ձեւով կառուցուած են միաձեւ տնակներ, իսկ կեդրոնը, երկու ճերմակ ձողերու վրայ, կը բարձրանան դրօշակները — ամերիկեան աստղազարդը եւ հայկական եռագոյնը : Խումբ մը երկսեռ պատանիներ, օրական երկու անգամ կը խոնարհին ազգային զոյգ դրօշներուն առջեւ ու կ'աղօթեն ...

Խորունկ լռութիւն մըն է :

Այս ազուոր ու բարի աչքերով տղաքն ու աղջիկները Սեւանը չեն ճանչնար, բայց իրենց շատ մօտիկ են բնական ու նաւարկելի լիճ մը, մէկ քանի ուրիշ շէնքեր, ճաշարան, զբօսարան եւայլն:

Տօնական օրերու հանդիսաւոր երեւոյթ մը կը յայտնաբերէ տեսարանը, երկսեռ պատանիներ բարձրախօսէն հայկական երաժշտութիւն կ'ունկնդրեն: Այս միեւնոյն տղաքը որպէսզի փոխադրուին հայ կեանքէն ներս, իրենց Մեսրոպեան տառեր կ'ուսուցուին :

Հայ կեանքը կը տաղնապի, կը խլրտի, քիչ մը ամէն տեղ, ու ծիլեր կ'արձակէ, անուշիկ եւ պտլիկ յոյսեր ...:

Այո, Արարատը չտեսանք. բայց տեսնելու երազին ապրումը խանդավառող բազմահազար տղաք, որոնք գային իրենց ճամբով. միեւնոյն կրակը այսօր կ'այրէ բազմահազար ուրիշ սրտեր, որոնց համար hայկականութիւնը ե՛ւ գործ է ե՛ւ ապրում, եւ կեանք է եւ մահ յանուն այն սրբազան ու անմահ հողամասին, որուն անունը Հայաստան է, եւ որուն ամէն մէկ մատնաչափը կը սարսռայ հայ մարդու սրտի բաբախումին հետ :

Մինչեւ որ իրաւ Արարատին ու ճշմարիտ Սեւանին հասնինք, պիտի շարունակենք աշխատիլ, տառապիլ ու երազել : « Երազը աւելի իրական է, քան ինքը՝ իրականութիւնը » :

Մայիսի ուրիշ օր մը, մեր ճակատները անգամի մը համար եւս պիտի բարձրացնենք ու գրոհենք եւ ատիկա պիտի ըլլայ առանց պայմանի ու անվերաքննելի վճիռով մը, վերջնական ու չեշտակի : Մինչ այդ, տոկանք ու խաչակնքենք :

ԱԶԱՏ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Աղէտին սաստկութեան[illegible]ակ ամբողջ Հ... գիւղը սարսած էր. մեծ ապարանքին վրայ իջնող կայծակէն կարծես ամէն մարդ քիչ շատ հարուածուած էր. ամիրան, մեծազօր ամիրան բանտարկուած. ինչ գայթակղութիւն :

Իր պերճանքին խրոխտ կատարէն այս գահավէժ թաւալումը նախ ահեղապէս ցնցած էր ամիրային աղջիկը: Շուրջը նայած էր՝ ապաւէն մը փնտռելու համար, ու պարապութիւն գտած էր. եղբայրներէն երկուքը խոյս տուած էին Պոլսէն. երրորդը՝ խենթենալով՝ հիւանդանոց փոխադրուած էր : Եւ սպասաւորներու, սպասուհիներու չուարած, սարսափած խումբի մը դէմը գտեր էր ինքզինքը. ուր էին անձնազոհ, անձնուրաց խնկարկուները, ո՞ւր էին մեծարանքի, գոհաբերութեան փութկոտ սպասները: Ամայութիւն :

Մանկամարդ աղջիկը այս ընդհանուր լքումին հանդէպ պահ մը ահաբեկ, շուտով սակայն անակնկալ արիութեան մը, կորովի մը կրակը նշմարեց իր մէջ : Ծառաներուն մեծագոյն մասը ճամբեց. յարաբերութիւնները սահմանափակեց, եւ իր հայրը այդ դժնդակ կացութենէն փրկելու համար, անխոնջ դիմումներու սկսաւ : Փաշաներու, նախարարներու ներկայացաւ, իր հօր դատը պաշտպանեց, եւ ի վերջոյ շնորհ խնդրեց: Իր ճարտար, եռանդոտ խօսուածքը, համակրելի ու գրաւիչ ժեստերը, վէս եւ թովիչ նայուածքը՝ թոյլ ջիղերով այդ մարդոց վրայ վերջապէս կրցան որեւէազդեցութիւն մը ունենալ, եւ ազատ արձակեցին ամիրան, առանց սակայն իրեն վերադարձնելու ահագին հարստութիւնը, զոր գրաւած էին. տուին անոր ինչ որ պէտք էր անօթի չմեռնելու համար, քանի որ կտոր կալուած, ու իր ապարանքը, առանց բան մը պակսեցնելու անոր պարունակութենէն :

Ամսական քառասուն յիսուն ոսկի եկամուտը ինչ ողորմելի գումար մըն էր հիմակ այն մարդուն համար որ հարիւր հազարաւոր ոսկիներ ափով նետած էր աջ եւ ահեակ :

Ամիրան, գնտաններու խորը փճանալու վտանգէն ազատած, իր աղջկան անձնուիրութեանը շնորհիւ, քաշուեցաւ յիշատակներով լեցուն իր ապարանքին մէկ անկիւնը, տխուր, թախծոտ, հոգիով ու մարմինով ջախջախուած :

Քիչ քիչ, սակայն, տանը հաւատարիմները, սմսեղուկ քայլերով, ներս սպրդած էին նորէն, այլ եւս վայելելու համար ոչ թէ մեծ կերուխումները, շուայտութեան հեշտալի տեսարանները, այլ թէ երախտիքի ուշ մնացած արտայայտութիւն մը մատուցանելու անկեալ ամիրայի մը եւ թէ մանաւանդ, անոր երբեմնի հացալից սեղաններուն փշրանքները լկելու համար վերջապէս: Ինչ ալ ըլլար, այդ փշրանքները դեռ շատ իւղոտ էին: Ամիրան, իր այլ ես ինքնամփոփ կեանքին մէջ, ամէն ներկայացող մարդու ականջ չկախեց. երկու երեք հատ ընտրեց անոնց մէջէն, ու մէկալներուն երթաք բարով ըրաւ: Այս մէկ քանի հատին մէջ ալ նախամեծարութիւնը կուտար Մերկերեան Թադէոս աղային, Ս. Ստեփանոս եկեղեցիին յաւիտենական զանձապահը, որ յաջողած էր լայն տեղ գրաւել ամիրային համակրութեանը մէջ :

Իր այս տրտմալից կենցաղին մէջ. ամիրին միակ ուրախ վայրկեանն եղած էր իր սիրական աղջկան ամուսնութիւնը Գաբրիէլ էֆ. Մարկոսեանի հետը՝ նմանապէս ամիրայական շառաւիղէ, ազնիւ, վեհանձն, գեղեցիկ երիտասարդ մը, որ՝ Օր. Երմոնէի շնորհներէն հրապուրուած՝ անձամբ ներկայացեր էր անոր ձեռքը խնդրելու :

Ամիրան, իր փորձառու աչքովը երիտասարդը խորազննելէ ետքը, իսկոյն տըւած էր հաւանութիւնը, ու ամուսնութիւնը տեղէ ունեցած էր բոլորովին անշուք կերպով, քանի մը մտերիմներու ներկայութեանը :

Այդ րոպէէն՝ ամիրային աղջկան համար նորազարթ, անծանօթ երջանկութեամբ կեանք մը սկսած էր: Հայրը, ինք ու ամուսինը՝ սիրով ջերմացած տաք բոյն մը կազմած էին, որ տեւած էր բաւական ատեն: Հիմակ ալ տեսակ մը ատելութեամբ, նողկանքով կը վերյիշէր առաջուան աղմկալի, յոգնեցուցիչ կեանքը, ու նախախնամական կը համարէր այն բուռն յեղաշրջումը որ ատանկ մէկ պատնէշ մը կանգնած էր իր առջի ու հիմակուան կեանքին մէջտեղը :

Եւ ահա նոր էակ մը եկած էր զուարթութեան նոր շեշտ մը դնել այդ անդորր բոյնին մէջ: Ամիրան՝ իր վերջին րոպէներուն՝ իր թոռան զուարթ ճիչերուն մխիթարանքը ունեցաւ: Ան մեռաւ երջանիկ, դուցէ աւելի երջանիկ քան եթէ իր մեծութեան բարձունքէն վար գլորած չըլլար: Տիկին Մարկոսեան՝ իր խեղճ հօր կեանքին հուսկ յետին րոպէները երջանկացուցած ըլլալու համոզումէն մխիթարուեցաւ, ու իր սէրը այլ եւս կեդրոնացուց ամուսինին ու մէկ հատիկ զաւկին վրայ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

ԶՕՐԱՎԱՐ ՂՌԻՎԱՍ զեկոյց մը յանձնեց մամուլին, որուն մէջ կը յայտնէ թէ յունական կառավարութիւնը փորձած է զինքը ձերբակալել տալ շնորհիւ «կազմակերպուած դաւադրութիւն մը»: Յունական կառավարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ այս ամբաստանութիւնը, շեշտելով թէ ցարդ չատ կարեւորութիւն տուած է Զ«ր. Ղռիվասի եւ ասկէ յետոյ ոչ պիտի զբաղի եւ ոչ ալ պիտի հետաքրքրուի անոր քաղաքական ծրագիրներով:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՎԻՍԶԵՆԶՔԻ հովուական նամակի մը մէջ, որ կարդացուեցաւ Վարշաւայի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, կոչ կ'ընէ հաւատացեալներուն որ հսկեն եկեղեցւոյ ինչքերուն պահպանութեան: Լեհաստանի Կաթողիկէ Առաջնորդը կը շեշտէ թէ համայնավար մամուլը իր ծաղրանքներով մեծապէս կը նպաստէ գողութիւններու տարածման:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Արքեպիսկոպոսը Կարդինալ Սփելման խստօրէն քննադատեց Խրուշչեւի այցելութիւնը Մ. Նահանգները, կոչ ընելով Ամերիկացիներուն «որ չի խարուին խաղաղ համակեցութեան օփիոմէն»: Զտալով հանդերձ խորհրդային վարչապետին անունը զայն որակեց «ոճրագործ», «կախարդ», «Մոսկուայի չարագուշակ տէրը»ածականներով:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքի նախարարը Փելլա երկար զեկուցում մը ըրաւ խորհրդարանին առջեւ, միջազգային կացութեան մասին: Նախարարը ծանրացաւ Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց վրայ որոնց բարեկամական բնոյթը շեշտուեցաւ Փարիզի վերջին տեսակցութեանց ընթացքին: Իտալիոյ նախարարը յոյս յայտնեց որ տը Կոլի նոր յայտարարութիւնը թոյլ պիտի տայ որ ալժերիական հարցը լուծուի:

ԳԱՀԻՐԷԻ մամուլին համաձայն թշնամական ցոյցեր տեղի ունեցած են Պաղտատի մէջ, բողոքելու համար առջի օրուան գնդակահարութեանց դէմ: Ըստ սուրիական եւ եգիպտական թերթերուն բանակը միջամտած է կարգը վերահաստատելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Մայէն նահանգին մէջ Սեպտեմբեր 13ին ժամը 22ին մանչ մը ծնած է որուն անունը դրուած է Լունիք, որովհետեւ ճիշդ այդ ժամուն խորհրդային նոյն անունը կրող հրթիռը լուսին կը հասնէր: Ճիշդ է որ քաղաքապետարանը պարտաւոր է ամէն տեսակ անուն ընդունիլ, բայց մկրտութեան պարագային եկեղեցին կ'ընդունի միայն այն անունները որոնք կը գտնուին կրօնական օրացոյցին վրայ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Առնուվիլ

Ի գիտութիւն մերազնեայ սիրելի ժողովուրդին կը յայտարարուի թէ այս Կիրակի, Ս. Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութիւնը պիտի կատարուի, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն յաւարտ պատարագի եւ կը բաժնուի ժողովուրդին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ: Եկեղեցւոյս փոքրիկներու դամը կ'երգէ պատարագի ամբողջ արարողութիւնը ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հուպոյեանի:

Կը հրաւիրուի շրջանիս եւ Փարիզի եկեղեցասէր ժողովուրդը:

Սկիզբն ժամերգ. ժամը 8.30ին, Ս. պատարագ ժամը 10ին:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, եղանակի առաջին պարանցիկ-ցերեկոյթը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, ժամը 16-23:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ կայանի շէնքին հետեւեալ գումարները: Ոմն հինգ հազար եւ ոմն հինգ հազար ֆրանք: Պ. Ռուբէն Թաղէօսեանէ իր կայան այցելութեան առիթով տասը հազար ֆրանք:

×

Ողբացեալ Տիկին Ֆիլօռ Դանիէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ Շաւիլի դպրոցին կը նուիրեն.— Պիպէռեան ընտանիք (Արժանթէօյ) հազար ֆր., Արզումանեան ընտանիք (Արժանթէօյ) հազար, Նուրհան Փափազեան (Փարիզ) հազար, Տէր Ներսէսեան (Փարիզ) հազար ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեէօ-Քաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Օննիկ եւ Գէորգ Թուֆանեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն՝ իրենց մօրեղբօր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռ. Յ. Պէրպէրեան ընտանիքը, իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր բարեկամներուն եւ գնահատողներուն, որոնք ցաւակից եղան, իրենց սիրելի եղբօր եւ ազգականին, դաստիարակ եւ երաժիշտ Օննիկ Պէրպէրեանի, դառն կորուստին առթիւ:

×

Կեդր. Կրթ. Յանձնաժողովը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ. Աշիլ Աւագեան հինգ հազար ֆրանք, փոքրիկն Ժիրայր Գրլըճեանի մկրտութեան առթիւ: Պ. Պ. Արզումանեան եւ Պէրպէրեան (Արժանթէօյ) հազարական ֆրանք ողբացեալ Այրի Տիկին Զարդար Վելեսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի: Տիկին Վարդուհի Տէրունեան հինգ հարիւր, վախճանեալ Տ. Զաւէն քհնյ. Հովիւեանի հոգեհանգստեան առթիւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի՝ Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտ: Երկրորդ դասաւանդութիւնը կը կատարուի՝ Շաբաթ իրիկուն, ժամը 6ին, Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ:

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն տեղի կ'ունենան Հոկտեմբեր մէկի առտուն՝ ժամը իննէն սկսեալ:

Յարգելի ծնողքներ, վարանումը աններելի յանցանք է Ազգ. ոգիին հանդէպ, առաջին օրն իսկ արձանագրել տուէք ձեր զաւակները՝ եթէ կ'ուզէք որ անոնք սիրեն մեր մայրենի լեզուն, ազգն ու հայրենիքը: Սթափեցէք՝ քանի դեռ ուշ չէ:

Մեր դասընթացքին ուսուցիչն է Պ. Լահրամ Միխթիք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Վարժարանին համար ստիպողաբար երկու հսկիչ կ'ուզուին:

ԴԻՄԵԼ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ

26, RUE TROYON, SEVRES

METRO : PONT DE SEVRES

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ

Իսիի եկեղեցիի շինութեան համար 1952ին գնուած էր 748 քառ. մեթր հող մը, որուն կից եղող 497 քառ. մեթր հողամասը թէեւ աճուրդով գնուած էր 11 Մայիս 1957ին, բայց օրինական ձեւակերպութիւնը առկախ կը մնար:

Ներկայ տարւոյն Յունիս 28ին, Իսիի եկեղեցիի շինութեան յանձնախումբի անդամներէն Պ. Յովհաննէս Գօճապըրըքեան, Փարիզի Կրօն. Ընկերակցութենէն լիազօրուած՝ ստորագրեց պաշտօնական փոխանցումի թուղթերը Մէօտօնի Նօտար Պ. Պոլիզի գրասենեակին մէջ: Այսպէսով 1245 քառ. մեթր հողամաս մը կը դառնայ Կրօն. Ընկերակցութեան սեփականութիւնը ինչ որ առ ի գիտութիւն կը յայտարարենք հանրութեան:

ԴԻՒԱՆ (ԿՆԻՔ)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

× Լիոնի Ազգ. Միութիւնը կոչ կ'ուղղէ Լիոնահայ ծնողքներու, որ առաջնորդեն իրենց զաւակները Լիոնի Հայկազեան վարժարանը Րիւ Պուալօ, Ազգային տան նոր շէնքին մէջ, ուր ամէն հինգշաբթի կը դասաւանդուի հայերէնը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ունենալով իբր ուսուցչուհի՝ ծանօթ մանկավարժուհի Օր. Ընծայ Ստեփանեանը:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան վարժարանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

• Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները.—

23 Սեպտեմբեր Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէն եւ Արամ խումբը:

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը:

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած է՝ ԸՆԿԵՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ մահուան առթիւ, Հոկտեմբեր 10ին: Յաջորդով՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն: Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն:

Հոկտեմբեր 1, Փասքալի թաղը:

Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը):

Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ:

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր:

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	Ֆր. մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	Ֆր. մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք: Հատը 20 փր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 24 SEPTEMBRE

1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8603 | 35EME ANNÉE | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4404

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԻԱՍԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկեան ժողովուրդի առաջին օրերու խանդավառութիւնը շուտով հիասթափութեան փոխուեցաւ՝ երբ Խրուշչեւ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին առջեւ իր փքուռոյց ճառէն վերջ, Լոս Անճըլըսի եւ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ ծանօթ «ելոյթ»ներն ունեցաւ :

Խորհրդային Միութեան վարչապետը շփացած տղու մը նման ինքզինքին թոյլ կուտայ պատեհ – անպատեհ խօսքեր ըսելու, առանց արժէք տալու կենցաղավարութեան տարրական օրէնքներուն :

Այս տեսակէտէն տարբերութիւնը մեծ է իր եւ Անաստաս Միկոյեանի միջեւ: Այս վերջինը իր անհատական խօսակցութեանց եւ պաշտօնական ճառերուն մէջ աւելի ծանրախոհ էր ու ժուժկալ: Այդ պատճառաւ ալ լաւ տպաւորութիւն էր ձգած պետական եւ առեւտրական շրջանակներու մէջ :

ՄԱԿի առջեւ՝ ապազինման իր ծրագիրը պարզելով, Խրուշչեւ կ'ուզէր ներկայանալ իբրեւ խաղաղութեան աւետաբեր աղաւնի: Ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափութիւն առաջարկելով, գեղեցիկ հեռանկարներ կը ցոլացնէր խաղաղութեան ծարաւի մարդկութեան աչքին : Բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ պատմութեան պիտի պատկանէին այլեւս: Զինուորական ծառայութիւնը պիտի ջնջուէր :Մարդիկ խաղաղ ու արդիւնաբեր աշխատանքներու պիտի լծուէին :

Սակայն կը մոռնար հիմնականը, — ի՞նչպէս հակակշռել ապազինումը : «Բոլոր երկիրներու ներկայացուցիչներէն բաղկացած մարմին» մը ստեղծել կ'առաջարկէր հակակշիռի համար, առանց խորացնելու իր ծրագիրը :

Ցարդ Խորհրդային Միութիւնն է, որ հակառակած է իրական հակակշիռի ըսկըզբունքին, զայն նկատելով « լրտեսութիւն»: Գող սիրտը դող :

Երբ Ուրբաթ օր «ամբողջական ապազինման » մասին կը խօսէր, Շաբաթ օր բացէ ի բաց կը սպառնար Ամերիկայի իր հրթիռներով, որո՛նք «շղթայաւորման » գրութեամբ , այսինքն մեծաքանակ կը շինուէին խորհրդային դրախտին մէջ :

Երեք տարի առաջ, 1956ի աշնան, Սուէզի տագնապին առեն Բուլկանինի «վերջնագիր » մը ուղղած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի՝ սպառնալով միջցամաքային հրթիռներ ղրկել Լոնտոնի եւ Փարիզի վրայ, եթէ անմիջապէս չդադրեցնէին իրենց յարձակումները Եգիպտոսի վրայ ...

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան, որ Խրուշչեւ Ամերիկա գացած է ոչ թէ լեզու գտնելու համար արեւմտեան աշխարհին հետ եւ ամրապնդելու «խաղաղ համակեցութիւն»ը, այլ ցուցադրելու Խորհրդային Միութեան զինուորական ու գիտական գերակշիռ ուժը, որպէսզի ազատ աշխարհ միանգամ ընդ միշտ համակերպի ներկայ դոյավիճակին եւ անհաճոյ պահանջներ չներկայացնէ : Օրինակ, չառաջարկէ քշուիլ 1939ի իր սահմաններուն մէջ՝ ազատութիւն շնորհելով արբանեակ — ստրուկ — դարձած երկիրներուն :

Ամերիկացի լրագրողներն ու արհեստակցական միութեանց վարիչները իրենց սրտաբաց հարցումներով — որոնց չէր սպասեր երբեք — նեղը դրին Կրեմլինի մենատէրը, որ քանիցս սպառնաց ձգել հեռանալ Ամերիկայէն :

Աշխարհ տեսաւ եւ իր իսկական դիմագիծով ճանչցաւ Խրուշչեւը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՆ ԿԸ ԽԱՆԴԱՎԱՌԷ ԽՐՈՒՇՉԵՒԸ

« ԻՆՉՊԷՍ ՔՐԻՍՏՈՍ ԸՍԱԾ Է՝ ՍԻՐԵՑԷ՛Ք ԶՄԻՄԵԱՆՍ » ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԷ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Ինչպէս գրած էինք Սան – Ֆրանսիսքօն շատ խանդավառած է Խրուշչեւը: Ոչ մէկ քաղաք նման ընդունելութիւն մը վերապահած էր :

Ճիշդ է որ Քալիֆորնիան կը նկատուի Ամերիկայի եւրոպական մասը: Հոն Նիքիթա Խրուշչեւ արդէն Նիքիի վերածուած է եւ մամուլը մեծ համակրանքով կը խօսի իր մասին : Երկուշաբթի իրիկուան ճաշին կազմակերպիչները մերժած են քառասուն հազար դիմումներ ինչ որ ցոյց կուտայ Խրուշչեւի «ժողովրդականութիւնը » :

Անշուշտ խորհրդային մամուլի «Թաս» գործակալութիւնը, ձայնասփիւռը եւ թղթակիցները կարելի եղածին չափ կ'օգտագործեն այս երեւոյթը: Կը շեշտեն նաեւ թէ ամերիկեան կառավարութիւնն է որ արգելք կ'ըլլայ որ ժողովուրդը մօտենայ Խրուշչեւի եւ արտայայտէ իր համակրանքը: Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը յիշէ նաեւ նախադասութիւն մը զոր Խրուշչեւ ըսած է [illegible]սիկա պաշտպանութիւն չէ այլեւս: Ձերբակալութիւն է: Իմ երկիրս եկէ՛ք, հոն ազատ կ'ըլլաք ոչ թէ բանտի մը մէջ, ինչպէս ես եմ, հոս »:

Երկուշաբթի իրիկուն, ժպտուն եւ սիրալիր մարդ մըն էր որ խօսք կ'առնէր , իրեն ի պատիւ տրուած ճաշին ընթացքին.— « Քալիֆորնիոյ ձեր արեւը, Խըրիմի մեր արեւուն չափ փայլուն է, բայց միայն արեւը չէ որ զիս սփոփեց, այլեւ այն ջերմ ընդունելութիւնը զոր ըրիք » : Ջերմ ծափերու մէջ, Խրուշչեւ շարունակեց — «Թող մեր բարեկամութիւնը այս արեւին չափ փայլուն եւ տեւական ըլլայ: Մէկ բան կը փնտռենք միայն, բարեկամութեան եւ խաղաղութեան մէջ ապրիլ ձեզի եւ միւս ժողովուրդներուն հետ »:

Եւ համայնավար պարագլուխը աւելցուց .— Մի կարծէք որ կ'ուզեմ ձեզի դէպի համայնավարութիւն առաջնորդել : Օր մը պիտի յիշէք իմ խօսքերս: Կ'ուզենք ընկերութիւն մը հաստատել ուր հաւասարութիւնը ըլլայ ամբողջական , ինչպէս Քրիստոս քարոզեց : Պիտի տեսնէք որ մենք ալ ընդունած ենք Քրիստոսի շատ մը պատուէրները՝ ինչպէս «սիրեցէք զմիմեանս »:

Ուրիշ ոչ մէկ նորութիւն ըսաւ, կրկնեց միայն ապազինման, խաղաղութեան, սիրալիր յարաբերութեանց իր ծանօթ քարոզները:

Խրուշչեւ առիթն ունեցած է նաեւ Սելֆ – Սէրվիս ճաշ մը ուտելու, Սան – Ֆրանսիսքօ, այսինքն ինք իսկ ընելով սպասարկութիւնը : Ամերիկեան այս ինքնատիպ ձեւը շատ խանդավառած է «ընկերվարութեան » ախոյեանը :

Խորհրդային վարչապետը շատ գոհ մնացած է նաեւ զբօսաշրջիկի իր պտոյտներէն, եւ մեծապէս գնահատած ամերիկեան կազմակերպութիւնները : Շրջագայութեան ընթացքին, Խրուշչեւ կեցած է համեստ թաղամաս մը, տնակի մը առջեւ եւ հարցուցած տանտիրուհիին — « Առաւելապէս ի՞նչ կը փափաքիք » , « Խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն բովանդակ աշխարհի համար» պատասխանած է առանց վարանումի :

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ . էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻ ԱՊՐԻՔ ...

— ... Նամակս փակելէ առաջ, ըսեմ որ շատ ուրախ պիտի ըլլայի եթէ սրբագրէիք անոր մէջ սպրդած սխալները եւ ինծի վերադարձնէիք զայն ... Ատիկա, ինծի համար պիտի ըլլար հայերէնի դաս մը... Ինծի նշանաբան ըրած եմ ամէն առիթ օգտագործել՝ գիտցած հայերէնս մշակելու համար ...

Ո՛չ, այս նամակը գրողը ազգին «երեւելի՛ գրագէտ»ներէն մէկը չէ, այլ խոնարհ ընթերցող մը, որ սրտանց կը սիրէ մեր արեւմտահայ լեզուն :

Աւելի յառաջ չգացած, հրապարակաւ յայտարարեմ, ի պատիւ նամակագրին — ի Տիթրոյթ — որ ուղղագրական որեւէ սխալ չկար իր նամակին մէջ :

Նամակը ստորագրողը, համեստօրէն, կը խոստովանի թէ «ես միայն նախակրթարան գացած եմ » եւ մնացածը «սորված եմ ինքնօգնութեամբ »:

Ասիկա կը նշանակէ որ նախակրթարանին մէջ մեր սորված հայերէնն ալ կը բաւէ՝ անսխալ հայերէն մը գրելու համար :

Ըսել չենք ուզեր, ի հարկէ, որ նախակրթարանին վարժապետը կրնայ իր աշակերտներուն սորվեցնել մեր Մեծասքանչին բոլոր գաղտնիքներն ու նրբութիւնները : Բայց, իբրեւ սկզբնաւորութիւն, անոր տուած դասերը բաւական են հոն, ուր մեզի կը սպասէ [illegible] մայրենի լեզուն :

Հայերէնը սիրողը հայերէնը կը սորվի դպրոցական շրջանը լրացնելէ ետքն ալ: Այո՛, մանաւանդ, այդ շրջանէն ետք: Ամէնուն ծանօթ իրողութիւն է որ մեր ականաւոր գրողներէն շատ շատերը — խմբագիր, գրագէտ, բանաստեղծ — իրենց հայերէնը մշակած են՝ Նախակրթարանէն կամ Երկրորդական Վարժարանէն հեռանալէ ետք: Տարիներու ընթացքին :

Այս «շատ շատեր»էն շատերը քերականական կանոնները գոց չեն գիտեր :Բայց, քերականական սխալներ չեն ըներ: Վարժութեամբ գիտեն թէ այսինչ բառը ի՛նչ հոլով կ'առնէ կամ այնինչ բառը ինչո՛ւ յոգնակի Յատկացեալ չուզեր :

Այս շատերը մեր վաւերական գրողներն են, որոնց գիտցած հայերէնին կարելի է վստահիլ : Ապաւինիլ: Ու կարելի է իրենցմէ հայերէն սորվիլ :

Բայց, դժբախտաբար, հրապարակի վրայ կը վխտան բազմաթիւ կասկածելի գրողներ ալ — խմբագի՛ր, գրագէ՛տ, բանաստե՛ղծ — որոնք, իրա՛ւ, հայերէն չեն գիտեր: Ո՛չ միայն չեն գիտեր, այլ, կարծես, յամառօրէն որոշած են հայերէն չսորվիլ : Եթէ հայերէն սորվելու փափաք ունեցած ըլլային, բնականաբար, երեսուն, քառասուն տարի, ճերմակ թուղթին վրայ հայերէնի զոհարագեղ բառերը ցանելէ ետք, կտորիկ մը հայերէն սորված կ'ըլլային՝ օգտուելով այն դասերէն, որոնք կը տրուին իրենց— եւ իրենց – պէսներուն — ամէն օր :

Աչքիս առջեւ կուգան «գրող»ներ, որոնց դաս տրուած էր, հազար անգամ , որ «բացի»ին Բացառական հոլով տային: Չե՛ն տար, Ըսուած էր իրենց որ «Մարդ Աստուծոյ , «ամէն»ը յոգնակի Յատկացեալ չառներ, օգուտ չունի : Այս Աստուծոյ մարդիկը նորէն կը գրեն «ամէն տուներէ ներս », «իր ամէն ճառերուն մէջ»:

Քերականական սխալներու կողքին ալ, բառական սխալներ: Խմբագրապետ մըն է որ կը գրէր Յուլիս 28ին — «Ամէն առիթ եւ պատեհութիւն գործածելու են »: չէ «օգտագործել » բայը: Կամ, «շատ երկարեցաւ Բարեգործականի համբերութիւնը »: Համբերութիւնը կ'երկարի՞ » թէ «կը տեւէ», պարոն խոշո՛ր գրիչ ...

— Նամակս սրբագրեցէք եւ վերադարձուցէք, շա՛տ ուրախ կ'ըլլամ ...

Հազար տարի ապրիք , ա՛յս տեսակ խնդրանք չէք լսեր մեր «խոշո՛ր գրիչ» – ներուն բերնէն :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք համայնքին պարագլուխը՝ Տոքթ. Քիւչիւք յայտարարեց թէ երբեք թոյլ պիտի չտան Զօր. Ղրիվասի որ ոտքը Կիպրոս դնէ : «Այդ մարդը, աւելցուց Թուրքը, քանիցս արտայայտեց այն ատելութիւնը զոր կը տածէ Թուրքերուն հանդէպ որոնց ջարդը կը փափաքի » :

ԻՏԱԼԱՑԻ ծանօթ գրագէտ Մառչելլօ Օռանօ, մեռած է առջի օր, վաթսուն տարեկանին և սրտի տագնապի մը հետեւանքով: Օռանօ բորոտ էր եւ անոր համար առանձնացուցած էին զինքը, ինչ որ առիթ տուած էր բաւական վէճերու, որովհետեւ գրագէտը յայտարարած էր թէ իր հիւանդութիւնը փոխանցիկ չէ եւ պէտք է ազատ ձգուի :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են որովհետեւ կիրակի օր մասնակի ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան, Շուֆի շրջանը: Նախկին Նախագահ Շամունի կողմնակից՝ Մողապղապի (սպաննուած Յուլիս 27ին), տեղ նոր երեսփոխան մը պիտի նշանակուի: Մողապղապ կը պատկանէր Շամունի ազատական – ազգայնական խմբակցութեան :

ՓՐԱՒՏԱՅԻ համաձայն Ուզպեկիստանի համայնավար կուսակցութեան կ. կոմիտէին Բ. քարտուղարը՝ Մելնիքով պաշտօնանկ եղաւ, լիակատար նիստին ընթացքին :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստան ոչ մէկ խանդավառութիւն ցոյց կուտայ Խրուշչեւի այցելութեան նախօրեակին: Այս երեւոյթը կարծել կուտայ ոմանց որ Խրուշչեւի այցելութիւնը այնքան ալ բաղձալի չէ :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ յիսուն հազար հոգի ցոյց ըրած են Պաղտատի առջի օրուան դէպքերուն առթիւ: Ծանօթ է որ 17 հոգի, հրացանազարկ եղան, ինչ որ մեծ յուզում պատճառած է Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան մէջ: Դամասկոսի մէջ ժողովուրդը տողանցեց մեծ ցուցատախտակներով.— «Վրէժ կը պահանջենք Իրաքի մարտիրոսներուն համար» , «Ոճրագործ Քասըմ» եւն., միւս կողմէ լիբանանեան մամուլը կը բողոքէ Պաղտատի մահապատիժներուն դէմ, զոհերը որակելով.— « Հակահամայնավար պայքարի մարտիրոսները »:

« ՄԻՈՒԹԻՒՆ Հանրապետութեան համար » կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն զեկոյց մը հրատարակեց ճշդելով թէ այն խորհրդարանականները որոնք ընտրուած են Զօր. տը Կոլի քաղաքականութեան զօրավիգ կանգնելու խոստումով , պէտք է հրաժարին ,եթէ այսօր չեն ուզեր պաշտպանել նոյն քաղաքականութիւնը :

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութեանց երիցագոյն թեկնածուն է Ուինսթըն Չըրչիլ: Նախկին վարչապետը , 85 տարեկան է :

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ առաջին անգամ ըլլալով 39 օրէ ի վեր, անձրեւեց: Ամառը եւ անսովոր տաքը կը շարունակուին Ֆրանսայի մէջ :

ՆՈՐԱՑԵԱԾ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՆ

Արեւմուտքի բազմալեզու եւ բազմարուեստ գրականութեանը ծանօթ չէ այնպիսի երեւոյթ, որպիսին Սայաթ-Նովան է: Միայն Արեւելքի շռայլ բնութեան քմայքը կարող էր Հալէպից եկած պանդուխտ Կարապետի եւ Հավլաբարցի Սառայի յարկի տակ, կիսաճորտ ընտանիքում, ծնել մի սովորական մանուկ, որ պիտի շատ բաներով դառնար արտասովոր եւ այդպիսին մնար դարերի մէջ:

Եւ իրօք, պատանի Արութինը օժտուած էր այնպիսի ունակութիւններով, որոնք նշանաւոր կարող էին դարձնել առնուազն վեց երջանիկ մարդու — մէկին՝ կախարդ երգիչ, միւսին՝ ականաւոր նուագարար, երրորդին՝ մեծաքանքար երգասաց — երաժիշտ, իսկ մնացած երեքին՝ այնպիսի սքանչելի բանաստեղծ, որոնցից իւրաքանչիւրը պիտի հպարտութիւն պատճառէր այն ժողովրդին, որի լեզուով բանաստեղծելիս պիտի լինէր: Եւ ահա շնորհների այսպիսի մի բազմազանութիւն Արեւելքի շքեղ բնութիւնը պարգեւել էր մէկին, լցրել մէկ հոգու մէջ, շռայլել մէկ սրտի, կապել մէկ անուան, որը պատանութեան տարիներին հնչում էր «Արութին», իսկ յետոյ եւ առհաւէտ՝ «Սայաթ-Նովա» — իբրեւ խորհրդանիշ այն բացառիկ երեւոյթի, երբ միեւնոյն անձը երեք ժողովրդի պատմութեան մէջ է մտնում, որպէս մեծ երգիչ, որպէս նուագարար, որպէս երգահան եւ որպէս հանճարեղ բանաստեղծ:

Ժամանակի դաժանութիւնն այնտեղ է հասնում, որ հաշիւ է տեսնում նոյնիսկ մեծերի հետ. սակաւ չեն այն դէպքերը, երբ ժամանակի ընթացքում մեծն էլ յանիրաւի մոռացութեան է տրւում, մինչեւ որ հասնում է նրա երկրորդ ծնունդը:

Այսպէս պատահեց նաեւ Սայաթ-Նովային. բովանդակ Անդրկովկասի համբայական երգիչ — բանաստեղծը մօտաւորապէս կէս դար պիտի հաշտուէր իր անուան ու յիշատակի փոշեպատմանը, մինչեւ որ վերածնուէր՝ աւելի քան հանէն:

Ժամանակի անիրաւութիւնից մեծին ազատելու համար նոյնպէս մեծ պէտք է լինել: Այդպիսին էր Գէորգ Ախվերդեանը՝ Սայաթ-Նովայի վերածննդի «Կնքահայրը»: Իր ժամանակին նա նշանաւոր էր իբրեւ բժիշկ, այնինչ բախտն ուրիշ վիճակ էր պահել նրան, Սայաթ-Նովայի խաղերի անդրանիկ ժողովածուի լոյս ընծայմամբ և այնուհետեւ Ախվերդեանը պսակուեց հայագէտ — բանասէրի, ազգագրագէտի, աշխարհահարցի մեծ գիտակի ու ջատագովի համբաւով: Աւելին, նա, որ կեանքում ոչ մի ոտանաւոր չի տպել, անկասկած նաեւ բանաստեղծ էր, նուրբ, տաղանդաւոր եւ հմուտ բանաստեղծ, քանի որ միայն բանաստեղծ — գիտնականը կարող էր ի կատար ածել մի այնպիսի դժուարագոյն խնդիր, որպիսին Սայաթ-Նովայի երգերի հրատարակումն էր:

Եւ յիրաւի, մօտաւորապէս մէկ հարիւրամեակ շարունակուեց գործել սայաթնովագիտութիւնը, գործեց չորս-հինգ լեզուով, քիչ բացեր չլրացրեց, սակաւ էջեր չսրբագրեց, տակայն Գ. Ախվերդեանի գործը, ընդհանուր առմամբ, [illegible] Այսպէս Սայաթ-Նովան, աւելի ճիշդ՝ նրա հայերէն խաղերը, Գ. Ախվերդեանից յետոյ հրատարակուեցին եօթ տասն անգամ, մինչեւ որ 1945 թուականին գրախանութների ցուցափեղկերը պայծառացան Սայաթ-Նովայի նոր ժողովածուով: Անփորձ ընթերցողին թերեւս դա մի հերթական վերահրատարակութիւն թուար: Բայց դա մի սովորական վերահրատարակութիւն չէր, այլ մի իսկական երեւոյթ սայաթնովագիտութեան մէջ, մի երեւոյթ, որի նախատիպը Գ. Ախվերդեանն էր տուել եւ որը նոյնպիսի մի սխրանք էր:

Ժողովածուն սկսւում էր «Կազմողի կողմից» հակիրճ յառաջաբանով, որտեղ կազմողը՝ Մ. Հասրաթեանը, անձնուրացութեան հասնող համեստութեամբ չոր ու ցամաք շարադրում էր իր բանասիրական բազմամեայ աշխատանքի արդասիքը:

Եղան գրախօսականներ, սովորական գրախօսականներ, այնինչ գրախօսման առարկան արտասովոր էր: Օրերս ցուցափեղկերում նորից երեւաց Սայաթ-Նովան՝ կրկին Մ. Հասրաթեանի աշխատասիրութեամբ: Վերստին, հաւանաբար, կը գրուէին գրախօսութիւններ, ինչպէս այս մէկը: Բայց ժամանակն է, որ սովորական գրախօսութիւններից ծայր առնի այն լուրջ, գիտական եւ ջերմ խօսակցութիւնը, որ պարտաւոր է արժանին մատուցել Մ. Հասրաթեանի բազմամեայ աշխատանքին:

Մեր հին, բայց եւ միշտ սիրելի, մեր ամէնօրեայ, բայց եւ տօնական, մեր ծանօթ, բայց եւ անզուգական Սայաթ-Նովան Մ. Հասրաթեանի շնորհիւ բոլորովին նորացել է: Նորացել է, բայց ոչինչով չի դարձել անճանաչելի: Եւ հէնց այստեղ է Մ. Հասրաթեանի մեծ վաստակն ու անվերապահ յաջողութիւնը:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԱՅՍՕՐ

•

Ռումանահայ գաղութը շատ հին է եւ կը հասնի մինչեւ Անիի կործանման թուականը: Արդարեւ, Ռումանահայ գաղութի պատմականը կը սկսի Բագրատունեաց Հարստութեան անկման օրերէն:

Բազմահարիւր Հայեր, Խրիմէն դէպի արեւմուտք ուղղուելով՝ հաստատուած են Պուքովինայի, Մոլտավիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ շրջանները, ուր հիմնած են բարգաւաճ գաղութներ, վայելելով ժամանակակից տեղական իշխանութեանց կողմէ առանձնաշնորհեալ քաղաքական — վարչական ինքնավարութիւն:

Դժբախտաբար, դարերու ընթացքին, նորանոր սերունդներով, մեծ մասը մոռցած է իր լեզուն, իր ծագումը, եւ նոյնիսկ իր անունը, եւ դարձած՝ ռումանախօս: Անոնք Հայու դիմագիծը կրցած են պահել մի միայն որպէս «Լուսաւորչական Ռումէններ»:

Ռումանահայ գաղութին ազգային դիմագիծը պահող տարրը եղած են առաւելապէս 1922էն ետք հոն հաստատուած նորեկ Հայերը, բոլորն ալ Թրքահայ:

Իբրեւ հայկական հին գաղութ, թեմը հարուստ է վանքերով, եկեղեցական շէնքերով, պատմական յուշարձաններով, գերեզմանատուներով, որոնց մասին ժամանակակից օտար պատմիչներ վկայութիւններ ունին գրի առած, սկսելով ԺԳ. դարէն:

Ռումանահայ գաղութը առանձին Առաջնորդական թեմ մըն է, ինչպէս առաջ, այժմ ալ՝ 1949ի կանոնադրութեան համաձայն, ենթակայ՝ Էջմիածնայ կաթողիկոսական իշխանութեան եւ կը վայելէ բոլոր միւս կրօնական դաւանութեանց համահաւասար օժանդակութիւնը ռումէն պետական իշխանութեան, եկեղեցիներու եւ վարժարաններու համար:

Հինէն ի վեր հոս եւս շատ մը այլ գաղութներու պէս, Հայերը ունեցած են պետական եւ հանրային մեծ դէմքեր. յիշենք նախապատերազմեան շրջանէն, Գրիգոր Թրանքուեաշ, որ եղած է աշխատանքի նախարար, Ստեփան Զէրքէզ՝ ծերակուտական եւ նախագահ Պուքրէշի Առեւտրական Սենեակի: Գալուստ Ասլանբուլ՝ երեսփոխան: Զօրավար Զատիկ Յակոբ՝ Եաշի զօրաբանակի հրամանատար: Զօրավար Տոքթ. Լեւոն Զէրքէզ, ինչպէս նաեւ նահանգապետներ, դատաւորներ, փաստաբաններ, բժիշկներ, երկրաչափներ, դասախօսներ համալսարանի եւայլն:

Թեմի Առաջնորդանիստ կեդրոնն է երկրին մայրաքաղաքը՝ Պուքրէշ, ուր ունինք Ս. Հրեշտակապետ անունով, հայկական ոճով կառուցուած, հոյակապ եւ պերճաշուք եկեղեցի մը, որուն շրջափակին մէջ է Առաջնորդարանի շէնքը եւ ազգային վարժարանը:

Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ հայութեան թիւը կը հասնի հինգ հազարի, իսկ շրջակաները, Փլոէշթի՝ քսան ընտանիք, Քրայովա 15 ընտանիք, Թրնոյ-Սէվէրին՝ 14 ընտանիք, Քըմփինա՝ չորս ընտանիք, Սլաթինա՝ վեց ընտանիք:

Պուքրէշահայերը առաւելապէս կը զբաղին վաճառականութեամբ (արմտիքի, մանիֆաթուրայի, գորգի եւ կաշեղէնի), խանութպանութեամբ (սրճագործ, նպարավաճառ), արհեստներով (ամէնէն շատ՝ կօշկակար, դերձակ, սափրիչ) եւն.:

Թեմը ունի երկու վանք, 17 եկեղեցիներ՝ բաժնուած 14 քաղաքներու վրայ:

Վանքերէն մին է Ս. Օգսէնտիոսի Զամքա, բլուրի մը վրայ շինուած՝ ԺԶ. դարուն, միւսը՝ Հաճկատար Ս. Աստուածածին, քաղաքէն չորս քիլոմեթր հեռու, կառուցուած 1512 թուին: Մինչեւ ԺԲ. դար, այս երկու վանքերը ունեցած են վանական կազմակերպութիւն, իսկ այժմ՝ դարձած են ուխտատեղիներ:

Պուքրէշէն զատ, Ռումանիոյ հետեւեալ քաղաքներու մէջ հոծ հայութիւն կայ եւ առ հասարակ իրենց եկեղեցիները ձօնուած են Ս. Աստուածածնին:

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ.— Սեւ Ծովի վրայ նաւահանգիստ, իր շրջականերով ուր կան շուրջ երեք հազար Հայեր: Եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին, կառուցուած 1880ին, իր կողքին ունի «Հայկազեան» վարժարանը:

ԿԱԼԱՑ.— Կան ութ հարիւր Հայեր: Եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին, կառուցուած եւ օծուած է 1858ին, նախկին համանուն եկեղեցւոյ տեղին վրայ:

ՊՐԱՅԼԱ.— Կան 300 Հայեր՝ շրջակայքով: Առեւտրական եւ գործարանատէրեր: Ունին գեղեցիկ եկեղեցի մը, յանուն Ս. Աստուածածնի:

ՖՈՔՇԱՆ.—Երբեմն բազմահայ, այժմ՝ կան չորս հարիւրի մօտ Հայեր: Ունինք երկու եկեղեցիներ՝ Ս. Գէորգ եւ Ս. Աստուածածին: Առաջինը կառուցուած եւ օծուած 1600 թուականին:

ՊԱՔԸՈՒ.— Կան չորս հարիւր Հայեր: Ունինք Ս. Հրեշտակապետ անունով եկեղեցի մը, շինուած՝ 1848ին:

ԵԱՇ.— Հոս կան շուրջ չորս հարիւր Հայեր: Ունինք Ս. Աստուածածին անունով եկեղեցի մը, շինուած՝ 1395 թուին, եւ նորոգուած՝ 1860ին:

ԹՈՒԼՉԱ.— Կան երեք հարիւր Հայեր: Ունինք Ս. Գր. Լուսաւորիչ անունով եկեղեցի մը:

ՍՈՒԼԻՆԱ.— Շուրջ 120ի մօտ Հայեր: Եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին:

ԹՐԿՈՒ-ՕԳՆԱ.— Կան երկու հարիւրի մօտ Հայեր, մեծ մասամբ այգեգործ եւ արհեստաւոր: Եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին:

ՌՈՄԱՆ.— Շուրջ չորս հարիւրի մօտ Հայեր, եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին:

ՊՈԹՈՇԱՆ.— Կան հինգ հարիւրի չափ Հայեր: Ունինք երկու եկեղեցիներ՝ Ս. Աստուածածին եւ Ս. Երրորդութիւն:

ՊԱՊԱՏԱՂ.— Կան երկու հարիւրի մօտ Հայեր, եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին:

ՀԸՆՋԷՇԹ.— Հոս ալ կան երկու հա-

ՈՒԹ ՕՐ
ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Ա.

Լուսնալու վրայ էր արդէն:

Իրարանցումը Չեկայի մէջ այժմ բացորոշ էր, շատ զգալի: Լսում էինք, ինչպէս մարդիկ ետ ու առաջ էին վազում, բղաւում իրար վրայ, վիճում, հայհոյում: Դռները բացւում ու փակւում էին անդադար: Ինչ որ ծանրութիւններ էին գետին թափում, քաշ տալիս յատակի վրայ, փոխադրում սենեակից սենեակ...

Օտոմոբիլները արագօրէն գալիս էին, գնում:

Արդեօք փախչո՞ւմ էին Չեկայից...

Յանկարծ մէկն ասաւ.

— Թնդանօթ...

Բոլորս լռեցինք, կանգնեցինք, մնացինք անշարժ, լսողութիւններս լարած:

Այո, թնդանօթի որոտ էր, — հեռու, խուլ, բայց անկասկածելի... Ի՞նչ թնդանօթներ էին, ո՞ւմ վրայ էին կրակում, ո՞րտեղից...

Չեմ յիշում ո՞ւմն էր հերթը դուրս գնալու: Վազեց դուռը, զարկեց որ բացեն: Պահակապետը դրան ետեւից ասաւ, որ հրաման ունի այլեւս ոչ ոքի դուրս չթողնելու:

Եւ իրօք չթողեց, որքան էլ պահանջեցինք ու աղմկեցինք:

Թնդանօթները շարունակում էին որոտալ: Հրացանաձգութիւնը այնքան էր զօրեղացել, որ արդէն պարզ լսւում էր մեր սենեակում:

Լուսացել էր:

Լուսամուտների փեղկերը բացել էինք լրիւ տեսնելու, լսելու: Մի բան հասկանալու տենչը այնքան մեծ էր, որ մոռացել էինք ամէն վախ ու զգուշութիւն:

Պատուհանների տակ, մայթի վրայ, խռնուած էին անկարգ մի խումբ զինուորներ: Սրանք էլ լսում էին, կարծես սրանք էլ շուարած էին, չէին հասկանում, չգիտէին թէ ինչ պիտի անեն...

Տարօրինակ բան. մի օր առաջ, իմ տանը հանգիստ նստած, սպասում էի, որ գան բռնեն. խուսափելու ոչ մի փորձ չէի մտածում անել: Իսկ այսօր տատանւում էի, — անձնատուր լինե՞մ թէ ոչ: Մի նուրբ, դժուար ձեւակերպելի տարբերութիւն կար կացութեան մէջ. այն օր ես չէի խուսափում, իսկ այսօր ինքս պիտի ընդառաջ գնայի բանտին, թերեւս եւ մահուան...

Անցնում էի ամայի, մութ փողոցներով ու մտածում. այս րոպէին դեռ ազատ եմ խոյս տալ բանտից, զուցէ եւ գնդակից: Բայց եթէ տուն գնամ, այլեւս փախադարձի ճամբայ չեմ ունենալ: Գնա՞մ թէ ոչ: Ես դեռ տէր եմ անելիքիս, դեռ ոչ ոք չի բռնել ձեռիցս, փողոցները բաց են առջեւս: Բայց եթէ մի անգամ ոտս տուն դրի՝ Չեկայումն եմ արդէն: Գնա՞մ թէ չգնամ...

Մի հարց առանձնապէս տանջում էր միտքս. ինչո՞ւ եկել էին որոնելու ինձ եղբօրս տանը, Չեկան շատ լաւ գիտէր իմ հասցէն: Նրա գործակալները եկել էին արդէն մօտս: Ինչո՞ւ չեն եկել ուղղակի իմ բնակարանը, ժամանակ են կորցրել եղբօրս մօտ, այնքան երկար, որ Սիրունը կարողացել է վազել ինձ նախազգուշացնելու:

Չլինի՞ թէ դիտմամբ այդպէս են արել, որ հնարաւորութիւն տան պահուելու կամ փախչելու...

Ինչո՞ւ ամբողջ երկու օր ազատ ձգեցին ինձ, ժամանակ տուին անելիքս անելու:

Ա. եանը, որ այնքան պնդում էր, որ թաքնուեմ, ներշնչուած չէ՞ր արդեօք բոլշեւիկներից, որոնց հետ ունէր ընկերական ու բարեկամական հին կապեր:

Դուրս էի եկել արդէն Ռուսաց եկեղեցու հրապարակը: Այստեղ բաժանւում էր ճանապարհս. եթէ ուզում էի պահուել, պէտք է գնայի աջ, բազարի կողմը, ուր բարեկամներիցս մէկը ինձ համար տեղ էր պատրաստել եւ վաղուց կանչում էր իր մօտ թաքնուելու: Իսկ եթէ ուզում էի տուն գնալ, ձախ պիտի ծռէի: Առանց կանգ առնելու ձախ ծռեցի:

Իմ տան սանդուղքի գլխին երկու զինուած մարդ էին կանգնած:

— Ո՞ւր, հարցրեց մէկը ռուսերէն ու կտրեց առաջս:

— Տուն, ասի:

Միւսը, որ Հայ էր անկասկած, մի բան ասաւ ընկերոջ ականջին, ես անցայ: Անցնելիս՝ լսեցի Ռուսին, որ ցածր ձայնով եւ զարմացած հարցնում էր ընկերոջը.

— Ահա այս ծերո՞ւկը:

Սենեակումս գտայ երկու ուրիշ երիտասարդներ, երկուսն էլ Հայ: Մէկի դէմքը — սա աւագն էր թւում — ծանօթ թուաց ինձ, բայց չկարողացայ յիշել, թէ ով է:

Այստեղ էին նաեւ եղբայրս ու աղջիկս:

— Եկել էք ձերբակալելո՞ւ, հարցրի:

— Այո:

— Գրաւոր հրաման ունի՞ք:

Ծանօթ դէմքը գրպանից հանեց հրամանի թուղթը: Չեկայից էր, նախագահ Ամիրխանեանի ստորագրութեամբ ու պետական կնիքով կնքուած: Ամէն բան կարգին էր:

— Լաւ, ասի՝ վերադարձնելով թուղթը: Կարո՞ղ եմ վերցնել մի բարձր ու ծածկոց:

— Ինչ որ կամենաք, բայց օտար դրամից ու թանկարժէք իրերից:

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(4 Շար.)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՎԱՌ ՅՈՅՍԵՐՈՎ

Արձակուրդէն վերջ, հազարաւոր հայ փոքրիկներ եւ պատանիներ, խառնուած տեղացի միլիոնաւոր աշակերտներու, վերստին մուտք գործեցին երկրին վարժարաններէն ներս, որոնք այս տարի վերաբացուեցան, սովորական թուականէն երեք շաբաթ առաջ, այսինքն Սեպտեմբեր 15ին: Բոլորիս սրտերը, անտարակոյս, գոհունակութեամբ պիտի լեցուին, ինչ-պէս ներկայ, նոյնպէս գալիք տարեշրջաններուն, Հայորդիներու ամբարած ուսման ի տես, տարրականէն բարձրագոյն:

Բայց ցաւալի պարագայ մը, նոյնքան արդարօրէն, կրկին կը դառնացնէ մեր հոգիները, երբ կը դիտենք որ անոնք զրկուած են հոս իրենց մայրենի դպրոցները յաճախելու բախտաւորութենէն, մինչ, ինչպէս Հայրենիքի նոյնպէս Միջաւոր Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու հայաշատ ոստայններուն մէջ, իրենց քոյ-րերն ու եղբայրները երջանկութիւնը ու-նին ուսանելու օրն ի բուն շնորհիւ ազգային նախակրթարաններուն: Այս անպատեհութիւնը մասամբ ամոքելու համար է որ, ազգային կամ եկեղեցական մարմին-ներ, ի գին տքնաջան ճիգերու, հիմը դրած են տարիներէ ի վեր հինգշաբթի օ-րերու ծաղկոցներուն: Տարեվերջի դպրոցական բազմաթիւ հանդէսները ցայտուն ապացոյցը տուին մեզի որ, մայրենի գիրին ու բարբառին շաբաթական մէկ երկու ժամուան դասաւանդութիւնն իսկ, հրաշալի արդիւնք էր տուած, երբ հայ մանկտիին շրթներէն այնքան յստակ ու ինք-նավստահ արտասանութիւններ եւ երգեր հրճուանքով կ'ունկնդրէինք: Փարիզի մէջ գոյութիւն ունեցող աղջկանց ու տղայոց երկրորդական զոյգ վարժարանները ան-ժխտելի բարիք ու ծառայութիւն կը մատուցանեն անշուշտ հայեցի ուսմանց եւ դաստիարակութեան մարզին մէջ, բայց մեզ որ, սահմանափակ է անոնց ըն-դունելութեան թիւը եւ նոյնատեն, հե-ռու է անոնց տարեթոշակը մատչելի ըլ-լալէ աշխատաւոր ընտանիքներու:

Ամէն պարագայի մէջ, ըլլայ Փարիզի եւ արուարձաններու կամ գաւառի բոլոր ծաղկոցներն ալ ձրիօրէն բաց են, հա-րուստ, բարեկեցիկ կամ չքաւոր ընտա-նիքներու զաւակաց առջեւ: Դժբախտա-բար սակայն, քիչ չէ թիւը ծնողքներուն, որ կը թերանան իրենց պարտականու-թեան մէջ: Տխուր պատկեր մը կը ներ-կայացնէին ամավերջի պաշտօնական զե-կոյցները, որոնք կը տեղեկացնէին զանազան վայրերու մէջ աշակերտներու նշմարելի նուազումը:

Այսպէս, Փարիզ քաղաքի ամէնէն հա-յաշատ զոյգ թաղամասերու Լիլա - Պէլ-վիլ աշակերտաց թիւը նախընթաց տարի-ներու վրայ, իջած էր իր կէս թուին, 30-35 աշակերտութեամբ: Անգամ մը եւս կը կրկնենք որ այս օտար երկինքներուն տակ, ազգապահպանումի առաջին վա-հանը, հոս ծլած մեր մատղաշ ազգակից-ներուն, հայ լեզուն եւ հայ ցեղին փառա-կերտ պատմութիւնը աւանդելն է, գործ-նական անվիճելի եւ արդիւնաւոր միակ միջոցը: Եւ հող է որ, տեղծուած պայ-մաններու մէջ, մեծ դեր ունին կատարե-լիք հայ մայրերն ու հայրերը, այդ ծաղ-կոցներէն զատ իրենց տան մէջ դառնալու անոնց տեսակ մը ուսուցիչները: —

Պարտիզպանը, բծախնդիր իր պարտէ-զին, կը ջրէ իր վարդենիները որպէսզի անոնք չթառամին: Նորաբողբոջ մեր սե-րունդը — վարդաստանը մեր վաղուան — պէտք է մենք եւս թրծենք ցեղին շունչով ու ոգիով, որպէսզի, անոնք ալ իբրեւ hայ էակ մնան անթառամ:

Վայ մեզ, եթէ մեղանչենք մեր հայրենական պարտականութեան մէջ: Դատա-պարտելի անտարբերութիւնը կրնայ ա-ւերակ դարձնել հայկական կեանքը իր լեզուով, գրականութեամբ եւ մշակոյ-թով, Եւրոպ - ամերիկեան ցամաքներու վրայ: Եթէ անոնց հայ գիրն ու բարբառը սորվեցնելու ոչ մէկ փութկոտութիւնցոյց տանք, ի՞նչ փոյթ թէ ըլլան պակաւոր գիտութեանց կամ դպրութեանց, բացարձակապէս անտեղեակ հայ լեզուին, ահաւոր պակաս մը պիտի ցցուի մեր առջեւ: Լիայոյս ենք սակայն որ այս տարի, այս նոր վերամուտին, նորոգուած խղճով ու տենչանքով լեցուած հայ ծնողները հայ դպրոց պիտի առաջնորդեն իրենց հոգե-հատորները, ծիծեռնակներու պէս ճռ-ուողուն ու ոստոստուն, լեցնելու համար մեր նուիրական ծաղկոցները, հայկեան բուրմունքով եւ Մեծասքանչին թոթովումով:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

բիւրի մօտ Հայեր, եկեղեցին՝ Ս. Աստուածածին. կառուցուած՝ 1871ին:

ՃՈՒՐՃՈՎԱ.— Կան երկու հարիւրի մօտ Հայեր:

Իսկ Թրանսիլվանիոյ մէջ որ պատերազմէն վերջ կցուեցաւ Ռումանիոյ, հինգ հազարի մօտ Հայեր կան:

Թրանսիլվանիոյ մէջ կան նաեւ բաւական թիւով Հայեր, որոնք կը պատկանին կաթողիկէ եկեղեցիին: Հունգարացի կաթողիկէ վարդապետներ կը հովուեն զի-րենք:

Ռումանահայ Հայաստանեայց Առաքելական Թեմը նոյնպէս ունի ինը քահանայ հայրեր: Այցելու հովուոր հովիւներ կ'երթան այն քաղաքները, ուր քահանայ հայ-րեր կը պակսին:

Ռումանահայ առաջնորդական Թեմը նոյնպէս թափուր կը մնայ: Երբեմն Էջմիածնէն առաքուած այցելու բարձրաստիճան եկեղեցականներով պակասը չի դարմանուիր: Հարկ է որ թեմական ժողովը ժամ առաջ գործի անցնի եւ ընտրէ իր մնայուն առաջնորդը: Անպաշտօն բարձրաստիճան եկեղեցականներ չեն պակսիր:

Ռումանահայ գաղութի առաջին հայ թերթը եղած է «Մասիս»՝ խմբագրութեամբ Հ. Մկրտիչ վարդ. Պօտուրեանի: Այժմ լոյս կը տեսնեն «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթը եւ «Սեւան» ամսագիրը: Ներկայիս Ռումանիոյ Հայոց թիւը կը հասնի 30.000ի:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՏԱՐԵԿԱՆ 30.000 ՏՈԼԱՐ ԱԹՈՌԱՏՈՒՐՔ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկահայ Ազգ. Առաջնորդարանի Դիւանը հրատարակած է մանրամասն զեկոյց մը ազգային - ժողովական նոր աշխատանքներու եւ համապատասխան որոշումներու մասին:

Այդ զեկոյցէն կը քաղենք.—

Առաջնորդական փոխանորդ Հրանդ եպիսկոպոսի Նիւ Եորք ժամանումէն եւ Ազգ. Առաջնորդարանի հանդիսաւոր բացումէն ետք, եռանդուն աշխատանքի լծուած են Ազգ. Երեսփ. Ժողովը, ինչպէս նաեւ յարակից կարգ մը մարմիններ:

ԱԹՈՌԱՏՈՒՐՔ.— Ազգ. Երեսփ. Ժողովը, վերջին պատուիրակին նախագահութեամբ, 1959 Մայիսի իր երրորդ նիստին մէջ միաձայնութեամբ վերահաստատեց նախկին որոշումը՝ տարեկան 30.000 տոլար աթոռատուրք վճարելու մասին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, իբրեւ մասնակցութիւն Ս. Աթոռի ծախքերուն:

Սրբազան Պատուիրակը, իբրեւ առաջին մասնավճար, Զարեհ Ա. կաթողիկոսի յղեց տասը հազար տոլարի չէք մը, ի հաշիւ աթոռատուրքի, 16 Յուլիս 1959 թըւակիր պաշտօնագրով մը:

Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Վեհ. Հայրապետը, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ուղղած իր 29 Յուլիս 1959 թուակիր օրհնութեան գիրով, շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ս. Աթոռ ուղարկուած տասը հազար տոլարի աթոռատուրքին համար եւ կ'օրհնէ համայն Ամերիկահայութիւնը, որ ճիգ ու ջանք չի խնայեր՝ ապահովելու համար Կաթողիկոսութեան նիւթականը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ.— Ուրախ ենք յայտնելու, թէ Ազգ. Տնտեսական Խորհուրդը բատանձնած է Թեմիս եւ Ազգ. Առաջնորդարանի նիւթական եւ հաշուական ապահովութեան պատասխանատուութիւնը եւ թէեւ ու թիկունք հանդիսացած, տնտեսական մարզի մէջ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան:

Տնտեսական Խորհուրդի պաշտօնն ու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ Ազգ. Առաջնորդարանի ենթակայ բոլոր Հոգաբարձութեանց եւ Ազգ. Մարմիններուն նիւթական գործառնութիւնները իր հակակշռին տակ պահել, հաստատել ազգային տուրքի գանձումի դրութիւնը՝ ամբողջ Ամերիկայի մէջ, կազմել Ազգ. Առաջնորդարանի պիւտճէն եւ զայն իրականացնելու համար անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ.— Հայրապետական Լիազօր Պատուիրակ Սրբազանը, Թեմիս կազմակերպութեան նուիրուած իր ծրագրին մէջ, կարեւորութեամբ շեշտած էր Կիրակնօրեայ Դպրոցներու օգուտն ու կարեւորութիւնը, մեր նորահաս սերունդի կրօնաբարոյական կրթութեան եւ դաստիարակութեան համար: Այս գործին կազմակերպումը յանձնուեցաւ առաջ. տեղապահ Հրանդ եպիսկոպոսի, որու առաջին գործը եղաւ Կիրակնօրեայ դպրոցներու պատասխանատուներուն հետ խորհրդակցութիւն մը ունենալ:

Յետ խորհրդակցութեան, որոշուեցաւ Թեմին բոլոր Կիրակնօրեայ Դպրոցները օժտել մէկ կանոնագրութեամբ, ուսման մէկ ծրագրով եւ ուսուցման արդիական միօրինակ մեթոտով: Առ այս՝ կազմուեցաւ Յանձնախումբ մը:

Յանձնախումբը իր առաջին նիստը գումարեց 18 Օգոստոս 1959ին, Պոսթոնի մէջ, նախագահութեամբ առաջն. տեղապահ Հրանդ եպիսկոպոսի: Միօրինակ դասաւանդութեան ծրագրի մշակումը եղաւ միակ նիւթը: Որոշուեցաւ դասաւանդութեան ընթացքը չորս կարգ ընել եւ ուսուցանել Ս. Գիրք (Հին եւ Նոր Կտակարան), Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն, աղօթքներ, շարականներ եւ հայ լեզուով կրօնաշունչ թատերակներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ յանկարծամահ եղած է ընկեր Եղիկ Թէրզեան, ընիկ Տիգրանակերտցի, 65 տարեկանին: Ողբացեալ ընկերը երիտասարդ տարիքէն նուիրուած է հանրային եւ կուսակցական գործունէութեան, վարելով պատասխանատու պաշտօններ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտեմբեր 17ին, Ազգ. գերեզմանատան մատրան մէջ: Դամբանականներ խօսած են Տոքթ. Ատուր Գապաքեան, Տոքթ. Եղիկ Գոնեալեան՝ յանուն Կ. Կոմիտէին և բոլոր մարմիններուն, և ընկեր Կարօ Գէորգեան:

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տիրան Աճէմեանին և Տէր և Տիկ. Մուշեղ Իշխանի:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ երկու արուեստագէտներ Ճորճ Սէմէրճեան եւ Սուրէն Էրմոյեան այս տարի պատրաստած են ամերիկեան գրոշմաթուղթերու գծագրութիւնները:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ Պ. Արփաքսատ Սեղբաքեան այս տարի եւս «Զամիչի վարչական խորհուրդին» նախագահ ընտրուած է:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«Լաց, գիւղս» խորագիրն է այն ժապաւէնին, զոր պատրաստած է Յառաջի աշխատակիցը՝ Առլէն Փափազեան, Քորսիքայի մէջ:

Պատմութիւնն է մեռնող գիւղի մը, որ զրկուած իր երիտասարդներէն, կ'ապրի իր ծերունիներով, որոնք յամառօրէն կը շարունակեն քարշ տալ իրենց կեանքը՝ ապաւինելով իրենց զաւակներու վերադարձին:

Ժապաւէնը կը ներկայացնէ գիւղը, մերթ իր անցեալով, երբ կ'ապրէր աւանդութիւններով, տօներով, եւ հիմա՝ ամայի ու տխուր:

Առլէն Փափազեանի այս ժապաւէնը պիտի հրապարակ ելլէ տօնական օրերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Սակայն, դառնութեան բաժակին վերջին կաթիլը դեռ ըմպած չէր ան: Ամուսնութեան ճիշդ տասնըմէկերորդ տարին, Գաբրիէլ էֆ. անակնկալ հիւանդութեան մը հետեւանօք մեռաւ: Այս կորուստը խորունկ, անբուժելի վէրք մը բացաւ կնոջը սրտին մէջ. դամբանական կափարիչը եղաւ, որուն տակ այլ եւս յաւերժական սուգով ու ինքնամփոփ լռիկ մաշումով պիտի քաշկռտէր իր անմխիթար կեանքը, ալ աշխարհի վրայ ոչինչ ունենալով բացի իր մէկ հատիկ զաւակէն:

Ու փոխուեցաւ, այլակերպեցաւ ան նըկարագրով, ֆիզիքականով: Մարդատեաց եղաւ, չարութիւնը բոյն դրաւ անոր հոգիին մէջ. ալ չուզեց տեսնել մարդերը, զորս նկատեց իր դժբախտութիւններուն պատասխանատու. իր կապոյտ աչքերը, երբեմն այնքան անուշ սեւեռանքով, հիմա երկիւղի, կսկիծի, ատելութեան շողիններ կ'անթեղէին, ժպիտ ու ազատանք նշուլելով միմիայն իր զաւկին համար, իր Արշակին համար զոր աշխարհի հետ պիտի չփոխարինէր: Նիհարցաւ, դէմքին գիծերը քաշուեցան, խոժոռ, խիստ, անողոք արտայայտութիւն մը առին: Ջղային եղաւ: Լացի յեղակարծ տագնապներ ունեցաւ: Օր մը՝ տագնապի մը պահուն՝ յանկարծ ճամբեց երկու ծառաները որոնք երկար տարիներէ ի վեր ամիրային տան մէջ կը ծառայէին, վար դնելով միմիայն պառաւ, ցաւագար խոհարարուհի մը, որուն վրայ կը մնար տան ամբողջ սպասարկութիւնը: Պատուիրեց որ մէկը չընդունուի, մինչեւ իսկ Մէրկէրեան Թադէոս աղան, տանը էն վստահելի, էն հին բարեկամը:

Ու այլ եւս իր ամբողջ վտիտ ու ցաւագար էութիւնը, իր բովանդակ քայքայուն կեանքը մէկ բանի մը, մէկ կէտի մը սեւեռած էր, իր զաւկին, բոլոր անցեալի չքեղութիւններէն, մեծութիւններէն, մոլեկան ցնցումներէն, ամիրայական հոյակապ փառայեղ կառոյցքէն, բոլոր հարստութիւններէն, ու բոլոր սերունդէն վերապրող այդ միակ բանին, միակ էակին վրայ: Անիկա բոլոր կործանումներուն վերակենդանացումն էր, յարութիւնը բոլոր անէացած, ոչնչացած բաներուն, եղական փոխարինումը բոլոր չփոխարինուելիք իրերուն, կեանքերուն:

Ու հոն, թիկնաթոռին մէջ թաղուած, աչքերը գոց, իր կեանքին այս ցաւագին դրուագներուն տաղանդումէն ընկճուած, ոչնչացած, կը մնար, շարժելու անկարող, եւ օրհասական, ընդհատ հեւքով մը որմէ անոր տափակ ու պաղուն լանջքը կը տանջուէր՝ ինչպէս հեկեկանքէ մը:

Հեռուն, ընդարձակ նոճաստանին վեբեւ արեւը կը խոնարհէր՝ բնութիւնը ջընարակելով իր հուսկ ողջոյնի շառայլներովը, շիջելափառ եւ հանդիսաւոր: Խորհրդապահ կուռ սրահակներուն ներքեւէն խուսափուկ ճառագայթ մը ներս սպրդեցաւ՝ լուսաւորելով ստուերոտ սենեակը:

Կինը աչքերը բացաւ՝ երազէ արթնցածի պէս, հառաչեց եւ իրականութեան դառնալու ճիգին մէջ մրմունջ մը թռաւ շրթներէն.

— Զաւակս, զաւակս:

Ոտքի ելաւ, երկու ձեռքերով քունքերը սեղմած, դեռ այդ մահացու մղձաւանջին տպաւորութեան տակ, դողդղալով, աչքերը արցունքով լեցուն:

Վերէն, սրապատ շրջանակին մէջէն, կենդանագրին խաժ աչքերը՝ իրենց անուշ ու ցաւալի պչնումովը՝ միշտ կը դիտէին անլուր տառապանքը այդ կնոջ, որ, հիմա, թեւերը բացած, անոր կը դիմէր՝ ինչպէս սարջացող մեղաւորուհի մը Աստուածամօր պատկերին:

Յանկարծ, դրանը բացուածքին մէջէն, խուլ, խռոչաւոր ձայնը պառաւ խոհարարուհիին.

— Հանըմ Բարթող աղան է, հանըմը տեսնել կ'ուզեմ կ'ըսէ կոր: Ի՞նչ ըսեմ:

Հանըմը՝ իր հոգեկան վերացումին ու փղձկումին մէջ այսպէս ընդհատուած, պահ մը կանգ առաւ, դէմքին վրայ զըզուանքի արտայայտութեամբ մը:

— Բարթող աղան թող վեր գայ, ըսաւ յետոյ:

Ու երբ որ մինակ մնաց.

— Ո՜հ, Աստուած իմ, մրմնջեց, ե՞րբ պիտի ազատիմ այս հրէշներուն ձեռքէն:

Եւ պահ մը, սեւերու տակ ծածկուած այդ մանրուկ դողդոջ մարմինը անշարժ մնաց ստուերոտ խուցին մէջ, գլխահակ, երկու ձեռքերովը երեսները ծածկած:

Ոտնաձայն մը սթափեցուց զինքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

« Իմ փափաքս ալ նոյնն է » ըսած է Խրուշչեւ :

Կիրակի իրիկուն Խրուշչեւ փոթորկալից ճաշ մը ունեցած էր ամերիկեան ընկերակցութեանց եօթը նախագահներու հետ : Ասոնցմէ մէկն էր որ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պատմած էր անցուդարձը եւ Խրուշչեւի յայտարարութիւնները : Խորհրդային մենատէրը սակայն, չատ համաձայն չէ Ամերիկացիին տուած զեկուցումին, կը հերքէ մանաւանդ այն յայտարարութիւնը որուն համաձայն ըսած է .— « Բանուորական դասուն տէրն եմ » : Խրուշչեւ «անպարկեշտ» կ'որակէ Ամերիկացիին խօսքերը :

Երեքշաբթի օր Խրուշչեւ եւ ընտանիքը հասան խողերու եւ եգիպտացորենի քաղաքը՝ Տիզ Մօյնզ : Պանդոկին քովը երեք մեծ ցուցատախտակներ .— « Փօթօմաքի վրայ Միւնիխ չենք ուզեր », ուրիշ մը՝ «Առանց ազատութեան խաղաղութիւն չկայ », եւ երրորդ մը , ամէնէն պզտիկը եւ պարզը .— « Լաւ համայնավար մը մեռած համայնավար մըն է » :

Ամէն պարագայի մէջ, միջազգային մամուլը «ցաւով» կը դիտէ թէ ամերիկացի ժողովուրդը, մանաւանդ Քալիֆօրնիոյ մէջ, մեծ համակրանք ցոյց տուաւ Խրուշչեւի : Աւելի չատ բազմութիւն հաւաքուած էր զինքը դիմաւորելու համար քան նախորդ օրը հակահամայնավարներու կազմակերպած հաւաքոյթին , կը գրէ Մոնտի Թղթակիցը : Հեռատեսիլի հանդիսատեսները կը տեսնեն համակրելի ընտանիքը Խրուշչեւի, որ կը նմանի ամերիկ . որեւէ ընտանիքի : Տիկին Խրուշչեւ չատ պարզ, հանդարտաբարոյ կին մըն է : Այս բոլորը պատճառ եղած են որ միջին ամերիկացին սկսի մտածել թէ Ամերիկան ամէն բան չէ և թէ դիմացը կայ լուրջ մրցակից մը «երէկ աշակերտ, վաղը վարպետ » ինչպէս կ'ըսէ ինքը, Խրուշչեւ :

Եւ Վիանսօն - Փոնթէ կ'եզրակացնէ « Մոնտ »ի մէջ .— « Ամերիկան կը տեսնէ, նախ զարմանքով,ապա հետաքրքրութեամբ եւ որոշ մտավախութեամբ Ռուսիոյ իսկական դէմքը .— Եւ ընդունելու վրայ է որ աշխարհը փոխուած է եւ պէտք է նկատի առնէ այդ պարագան» :

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած է՝
ԸՆԿԵՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ
մահուան առթիւ, Հոկտեմբեր 10ին :
Յաջորդով՝ մանրամասնութիւններ :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ չրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն , ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ , 17 Րիւ Պլէօ :

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՕՆՆԻԿ ՄԱՃԱՌԵԱՆ

Մերձաւոր Արեւելքի ազգային կեանքի մասին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գայիչեան եւ Պ. Էմիլ Ժաքլար կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի 27 Սեպտեմբեր, Փարիզի Հայոց եկեղեցին (Րիւ Ժան Կուժօն) հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ հօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

եւ իրենց, կնոջ Տիկին Էմիլ Ժաքլարի յիշատակին :

Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Եղսա Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Ջօհրապ Սուքիասեան , Պ. Մուշեղ Սուքիասեան եւ պարագաները կը յայտարարեն թէ Սեպտեմբեր 27ին Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ

ԼԵՒՈՆ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Փուաթիէէն, Պ. Շնորհք Միքայէլեան, կը նուիրէ հազար ֆրանք Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէյսանվիլիէի օդափոխութեան կայանին, իր ննջեցեալներուն յիշատակին :

×

Տէր եւ Տիկին Մեծպահքեան (Պուա Քօլոմպէն) կը նուիրեն հազար ֆրանք , ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տիկին Վէլէտեանի մահուան առթիւ :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիսի եւ չրջանի Կրօն. Ընկերակցութեան անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին Հոկտեմբեր 14ին, 1959, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, Նիսի եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ընտրելու համար վարչական նոր կազմը :

Անդամագրուելու եւ անդամակցութիւնները վերանորոգելու համար դիմել եկեղեցին, ամէն առաւօտ ժամը 9 – 12, անձամբ կամ նամակով եւ կատարել անդամատուրքի պարտականութիւնը ու փոխարէնը ստանալ համապատասխան ընկալագիր եւ նոր անդամատետր ու պաշտօնական փոխանորդագիր :

Անդամագրութիւններու եւ անդամակցութիւնները վերանորոգելու պայմանաժամը կը լրանայ Հոկտեմբեր չորսին, Կիրակի կէսօրին :

ԾԱՆՕԹ .— Մասնաւոր հրաւիրագիրներով իւրաքանչիւր անդամի ուշադրութեան յանձնուած են ընդհ. ժողովի վերաբերեալ մանրամասնութիւնները :

Ի դիմաց Նիսի Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութեան (ԿՆԻՔ)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Առնուվիլ

Ի գիտութիւն մերազնեայ սիրելի ժողովուրդին կը յայտարարուի թէ այս Կիրակի, Ս- Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութիւնը պիտի կատարուի , ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն յաւարտ պատարագի եւ կը բաժնուի ժողովուրդին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Փոխանորդ Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ : Եկեղեցւոյս փոքրիկներու դասը կ'երգէ պատարագի ամբողջ արարողութիւնը ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հուպոյեանի :

Կը հրաւիրուի չրջանիս եւ Փարիզի եկեղեցասէր ժողովուրդը :

Սկիզբն ժամերգ. ժամը 8.30ին, Ս. պատարագ ժամը 10ին :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Իսրայէլ Սեդրաքի Թահմազեան, ծնած 1912ին, Հիւսիսային Կովկասի Մայքօպ նահանգի Տուպինկա գիւղը : Վերջին համաշխարհային պատերազմին գինուորագրուած : Իր մասին որեւէ տեղեկութիւն հաղորդել Բ. Աճէմեանի՝

202, RUE DU FBG ST. MARTIN, PARIS - X°

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ .— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան վարժարանին մէջ :

Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի գիշեր , սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ մարմինները .—

24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի իրիկուն , ժամը 9ին, Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն եւ Իշխան խումբը :

26 Սեպտեմբեր, Շաբաթ գիշեր Նիսի Գէորգ Չաւուշ խումբը, սովորական հաւաքատեղին :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, եղանակի առաջին պարանցիկ - ցերեկոյթը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, ժամը 16 – 23 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն : Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն :

Հոկտեմբեր 1, Փասքալի Թաղը :
Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը) :
Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ :

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 25 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8604 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4405

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺՕՐԷՍԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ Յուլիս 25ին, այն պահուն երբ Իսի Լէ Մուլինոյի մէջ տեղի կ'ունենար կուսակցութեան տարեկան համագումարը, Ֆրանսայի ընկերվարականները, մասնակցութեամբ Փարիզի ու գաւառի բոլոր պատգամաւորներուն, հանդիսաւորապէս ողեկոչած էին մեծ տրիբունին եղերական սպանութեան 45ամեակը Պանթէոնի հոյակապ կամարներուն տակ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ալ պատուիրակութիւն մը իր յարգանքի բաժինն էր բերած մեծ մարդասէրին, որ ամբողջ կեանքը նուիրած էր ճնշուած, կեղեքուած ու անիրաւուած մարդոց եւ ազգերու արդար դատին:

Ժան Ժօրէսի ծննդեան հարիւրամեակն է այս տարի (ծնած էր 1859ին Քասթրի մէջ):

Ֆրանսա չէր կրնար անտարբեր մնալ հանդէպ իր մեծ զաւկին, որուն մարմինը կը հանգչի Սէնթ Ժընըվիէվի բարձունքին վրայ, անմահներու յատկացուած տաճարին մէջ: ր

Կառավարութիւնը չաբաթ մը առաջ 50 ֆրանքնոց նամակադրոշմներ հրապարակ հանեց՝ յաւերժացնելու համար Ժօրէսի յիշատակը:

Իսկ ընկերվարական կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ ամբողջ երեք օր յիշատակի հանդիսութիւններ տեղի ունեցան գաւառական չորս քաղաքներու մէջ — Քասթր, Քարմօ, Ալպի եւ Կրօլէ — ուր անմոռանալի յիշատակներ թողած էր հանրային մեծ գործիչը:

Իր ծննդավայր Քասթրի թանգարանին մէջ կազմակերպուեցաւ ցուցահանդէս մը, ուր շուրջ 1500 նկարներ, նամակներ եւ այլ վաւերաթուղթեր կը պատկերացնեն Ժօրէսի փոթորկալից կեանքը, մանկութենէն սկսեալ, կարելի բոլոր մանրամասնութիւններով:

Ժօրէսի անունը յաւիտեան կապուած կը մնայ ընկերվարութեան, որուն հաւատաւոր եւ անխոնջ քարոզիչն եղաւ՝ գրիչով ու խօսքով: Իբրեւ հրապարակագիր եւ հռետոր՝ չէ ունեցած իր նմանը:

Ինքն էր հիմնած ընկերվարական կուսակցութեան թերթը՝ Իւմանիթէ՝ որուն խմբագրապետն էր մինչեւ իր ողբերգական մահը՝ առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին (1914 Յուլիս 31):

1920ի Դեկտեմբերին Թուրի համագումարին մէջ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը մեծ տագնապ մը պիտի անցունէր:

Մարսէլ Քաշէն եւ Լիւտովիք Ֆրոսար, որ կուսակցութեան կողմէ Մոսկուա ղրկուած էին, վերադարձին իրենց հետ կը բերէին բոլշեւիկեան ծանօթ «14 պայմանները» եւ կը յաջողէին հերձուած առաջ բերել շարքերուն մէջ: Հիմը կը դրուէր համայնավար կուսակցութեան եւ «Իւմանիթէ»ն կ'անցնէր հերձուածողներու ձեռքը:

Համայնավար կուսակցութիւնը ցարդ կը շահագործէ Ժօրէսի հմայքը, պաշտօնաթերթին ճակատը պահելով անոր անունը՝ իբրեւ հիմնադիր:

Ու ծննդեան հարիւրամեակն ալ տօնեց՝ մրցելով ընկերվարական կուսակցութեան հետ, որուն կը պատկանի Ժօրէս իրաւամբ:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը՝ Փօփիւլէր ընդվզած է համայնավարներու այս աճպարարութեան դէմ եւ արդար ցասումով հարց կուտայ թէ հասարակաց ի՞նչ կապ կայ բոլշեւիկներուն եւ Ժօրէսի միջեւ: — Ո՛չ մէկ:

Եթէ Ժօրէս ողջ ըլլար, կ'ըսէ, տարակոյս չկայ որ պիտի հալածուէր անոնց: Ինչո՞ւ: — Որովհետեւ Խորհրդային Միութեան մէջ բոլոր Ժօրէսականները գնդակահարուած են կամ բանտ նետուած:

Ժօրէս գաղափարապաշտ էր. բոլշեւիկները նիւթապաշտ են: Ժօրէս տէր էր բարոյական բարձր ըմբռնումներու. քաջութիւն կը համարէր երեւան հանել ճշմարտութիւնը եւ բարձրաձայն յայտարարել զայն: Իսկ բոլշեւիկներուն համար նպատակը կ'արդարացնէ բոլոր միջոցները — սուտ, խորամանկութիւն, կեղծարարութիւն: Ահա՛ թէ ինչու անոնք խաբերայութեամբ կ'օգտագործեն Ժան տ'Արքը, Կամպէթթան, Վիկտոր Հիւկոն... եւ Ժօրէսը՝ իրենց պրոպականտին համար:

Հարիւրամեակը լաւ առիթ մը ընծայեց իրենց:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ՈՒՐԲԱԹ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ՇԱԲԱԹ

●

Խրուշչեւ կը շարունակէ գրօսաշրջիկի իր պտոյտը Ամերիկա: Զորեքշաբթի օր առիթն ունեցաւ ուտելու իր կեանքի առաջին — Հօթ տօկը (բառ առ բառ՝ տաք շուն, բայց Ամերիկացիք այդ անունը տուած են խոզի երշիկին, զոր երկու չերտ հացի մէջտեղ կը դնեն ուտելու համար):

Խրուշչեւ շատ սիրած է հօթ տօկը եւ դառնալով դէպի Քապոթ Լօճը, ըսած. — է՛, դրամատէր, չվերջացուցի՞ր երշիկդ»:

«Վայրկեան մը, կը պատասխանէ Լօճ, դրամատէրներն ալ անօթի ըլլալու իրաւունք ունին»:

Խրուշչեւ, ինչպէս յայտարարած էր, ճաշեց Տէր եւ Տիկին Կառսթի ագարակը ուր զուտ ամերիկեան ճաշ մը պատրաստուած էր խորհրդային վարչապետին համար:

Ամբողջ օրը, Խրուշչեւ պտըտեցաւ, եգիպտացորենի դաշտերը, առաջնորդութեամբ ագարակապան՝ Կառսթի: Փոխանացութիւններ շարունակուեցան հոս ալ, երբ Կառսթ ըսաւ Խրուշչեւին. — Գիտէք, Պարոն վարչապետ, Այօուայի մէջ, առած մը ունինք զոր շատ կը սիրենք կրկնել. — «Տէրը կ'օգնէ անոնց որոնք իրարու կ'օգնեն»: Խրուշչեւ անմիջապէս, պատասխանեց. — «Այո, այո, բայց այս պարագային՝ Աստուած անպայման մեր կողմն է, որովհետեւ ռուսական առած մըն ալ ունինք, որ կ'ըսէ. — «Աստուած միշտ խելացիներուն կողմն է»:

Քուին Ռէփիտսի մէջ, Խրուշչեւ հանդիպեցաւ Սթիվընսընի որուն հետ քառասուն վայրկեան տեւող տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Այս առթիւ Ատլայի Սթիվընսըն յայտարարեց թէ վստահ է Խրուշչեւի անկեղծութեան, ապազինման մասին իր առաջարկներուն մէջ:

Միացեալ Նահանգներու արտաքին նախարարը Հերթըր յայտարարութիւն մը ըրաւ լրագրողներուն. — Անոնք որ կը մերժեն Խրուշչեւի թելադրանքը ապազինման մասին, ըսելով որ միայն քարոզչական բնոյթ ունի, գիշ կը ճղայնացնէ: Անշուշտ քարոզչութիւն է: Եւ խորհրդային վարչապետին յայտարարութիւնը, Ազգաժողովին առջեւ, կրնայ իր մանրամասնութեանց մէջ թերահաւատութեամբ ընդունիլ, բայց մարդկութեան ճիգը կը ներկայացնէ յանգելու լուծումին հարցի մը՝ որ մեծագոյններէն է խաղաղութիւնը վտանգող: Խրուշչեւի ճառը, եզրակացուց Հերթըր, ամէնէն ուշադիր ուսումնասիրութիւնը կը պահանջէ»:

Այօուայի ագարակապաններուն համար, Խրուշչեւ ճառ մը խօսեցաւ, կրկնելով իր ծանօթ յանկերգը. — Խաղաղ համակեցութիւն, ապազինում, ապահիւլէացում, եւն. եւն.: Խրուշչեւ հաստատեց թէ ամերիկեան ագարակներու արտադրութիւնը աւելի բարձր է քան խորհրդային կոլխոզներունը:

× Ալէքսանտր Քերենսքի, որ Ռուսիոյ առաջին վարչապետը եղած է, ցարական վարչաձեւին տապալումէն ետք, Սան - Ֆրանսիսքոյէն յիսուն մղոն անդին կ'ապրի: 78 տարեկան է եւ յուշերը կը գրէ, առիթը չունեցաւ Խրուշչեւը տեսնելու եւ յայտարարեց թէ շատ զբաղած է եւ նոյնիսկ չէ կրցած հետեւիլ Խրուշչեւի ճամբորդութեան...:

ՏԸ ԿՈԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԼԺ. ԱԶԱՏ. ՃԱԿԱՏԸ

Միշտ կը սպասուի Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատին պատասխանին, Զօր. տը Կոլի առաջարկներուն մասին: Նախ յայտարարուած էր որ Հինգշաբթի յայտնի պիտի ըլլար, բայց վերջին լուրերու համաձայն պատասխանը երկուշաբթի օրուան յետաձգուած է:

Ալժերիոյ ազատագրական ճակատը շատ փափուկ կացութեան մը առջեւ կը գտնուի, երբ նկատի առնենք որ միջազգային կարծիքը համաձայն է տը Կոլի քաղաքականութեան:

Այս առթիւ, Հերթըրի ըրած յայտարարութիւնը մեծապէս կը դժուարացնէ Ֆերհաթ Ապպասի գործը: Ծանօթ է որ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ «Ալժերիոյ Ազատ. Ճակատը» պէտք է օգտուի տը Կոլի առաջարկներէն: Այս ձեւով Ամերիկացիք յայտնած կ'ըլլան որ եթէ Ալժերիոյ հարցը ՄԱԿի առջեւ ծեծուի, իրենք պիտի պաշտպանեն Ֆրանսան:

Ամերիկեան Լայֆ կարեւոր շաբաթաթերթը կը գրէ. — Ազատութեան եւ Ֆրանսայի բոլոր բարեկամները կ'ուրախանան նախագահ տը Կոլի յանդուգն եւ իմաստուն առաջարկներէն, վերջ տալու համար Ալժերիոյ պատերազմին:

«Ոչ մէկը, անոնցմէ որոնց ծանօթ են Ալժերիոյ իրական հարցերը, կրնայ հաւատալ որ Ալժերիոյ ժողովուրդը իր ազատ կամքով կրնայ նախընտրել Ֆրանսայէն բոլորովին բաժնուիլ»:

—o—

«ՓԱՐԻԶԻ կոմսը» իր ամսական տեղեկագրին մէջ կը գրէ «տը Կոլ իրաւունք ունի խորագրին տակ. — «Տը Կոլ իրաւունք ունի, որովհետեւ հանրաքուէն բացաւ, բայց միա՛յն բանալ կրցաւ, նոր ճամբայ մը: Ազատօրէն, ընտրութիւններ կատարուեցան: Մահմետական ոչ մէկ երկիր այսքան պարկեշտութեամբ ենթարկուած էր հանրաքուէի փորձին»:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ սպայակոյտի պետը պատերազմի ժամանակ, Լորտ Ալըրնսայտ մեռած է առջի օր, 79 տարեկանին: Բնիկ սկովտիացի էր, եւ 14 լեզու կը խօսէր:

ՀԱՆՈՎՐԻ դատարան մը ինը ամիս բանտարկութեան դատապարտեց, արեւմտեան Գերմանիոյ լրագրող մը որ հակահրէական պարսաւագիր մը գրած էր:

ԳԵՐԻՐԱՊԱՇՏ դպրոցը առջի օր կորսնցուց իր լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը: Պէնժամէն Փերէ, հազիւ 60 տարեկան էր եւ նոր կը վերադառնար Մեքսիքայէն:

ԹԷՆԷՍԻ (Ալժերիա) շրջանին մէջ 51 ըմբոստներ սպաննուեցան վերջին օրերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին առջեւ երկու խնդիրներ օրակարգի նիւթ դարձան: Խրուշչեւի եւ Սելվին Լոյտի ապազինման ծրագիրները խորապէս պիտի ուսումնասիրուին:

ԼԱՄԱՅԷՆ Նոր Տէհլի հասած լուրերու համաձայն նոր եւ ծանր կռիւներ ծագած են Թիպէթի Հիւսիս - Արեւմուտքը եւ Հիւսիս - Արեւելքը:

ՆԱԽԿԻՆ ռազմիկներու հանգստեան թոշակը պիտի վերահաստատուի 65 տարեկանէն վերերուն համար: Կառավարութիւնը երկու միլիառի պիւտճէ մը բացաւ նախկին ռազմիկներու նախարարութեան, այս նպատակով:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Ինքնավար Կուսակցութիւնը (Էտուար Տէփրէօ) յայտարարութիւն մը հրատարակեց որուն մէջ կը «հաստատէ» թէ տը Կոլ ցոյց տուաւ իր բացարձակ վճռականութիւնը՝ մերժելու որեւէ բանակցութիւն: Յայտարարութիւնը կը շեշտէ թէ Զօրավարը 15 ամիս դրաւ ընդունելու համար «ինքնորոշման» սկզբունքը: Ինչպէս գրած էինք, «ժողովրդավար գործունէութեան կեդրոնը» որոշած էր միանալ Տէփրէօյի կուսակցութեան: Այս առթիւ Մենտէս եւ Տէփրէօ նամակներու փոխանակութիւն մը ունեցած են:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ դահլիճին չորս նախարարներէն մէկը՝ Փիէր Ճէմայիլ յայտարարութիւն մը ըրած է Ալ Ամալ թերթին որուն մէջ կը շեշտէ թէ Արաբական Լիկան «գերազգային հեղինակութիւն» մը չի կրնար ըլլալ: Քրիստոնեայ նախարարը աւելցուց թէ Լիբանան դիմում պիտի ընէ որպէսզի Արաբական Լիկայի դիւանը այսուհետեւ չեզոք փոքր երկրի մը մէջ հաստատուի:

ԹԷԼ - ԱՎԻՎԻ «ընագիտական միջազգային ժողովին» մասնակցող խորհրդային գիտունները փափաք յայտնած են որ Իսրայէլի եւ Խորհրդ. Միութեան գիտական եւ մշակութային յարաբերութիւնները սերտանան:

ՊՈՂՊԱՏԻ արտադրութեան նուազումը որ հետեւանք է բանուորներու գործադուլին, պատճառ եղաւ որ Ամերիկայի մէջ փակուի Ճէնըրըլ Մոթըրզի մէկ գործարանը: Երկու հազար բանուորներ պաշտօնանկ եղան: Ծանօթ է որ աւելի քան երկու ամիս է տեւող այս գործադուլը ծանր հետեւանքներ ունի ամերիկեան տնտեսութեան վրայ:

ԱՐԱԲ միացեալ հանրապետութեան մէջ ցոյցերը եւ բողոքները կը շարունակուին Իրաքի մահապատիժներու գործադրութեան առթիւ: Գահիրէի համալսարանին տեսուչը Շէյխ Շալթութ յայտարարեց թէ համաձայն Իսլամի օրէնքներուն իրաքցի այն ղեկավարները որոնք հրամայած են «այս ջարդը» պէտք է մահուամբ պատժուին՝ խաչուելով կամ ոտքերէ եւ ձեռքերէ անդամալուծուելով, որովհետեւ արհամարհած են Ալլահն ու իր Մարգարէն:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնը որոշեց լուծել համայնավար կուսակցութիւնը: Անոր գործունէութիւնը արգիլուած էր արդէն անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր, երբ պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ երկրին մէջ:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին մեր ընկերներէն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասապեան եւ որդին, որոնք 3 - 4 ամիս է շրջապտոյտ կը կատարէին Ամերիկա: Իրենց վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպած են Փարիզ, ուր կը մնան քանի մը օր, ապա Մարսէյլէն անցնելով կը վերադառնան իրենց գործատեղին:

ԿՐԹԱԿԱՆ – ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

ԴԱՌՆ
ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դպրոցական վերամուտին առթիւ Փարիզի Կրթական Յանձնախումբը Սեպտեմբեր 12ին ժողով մը ունեցաւ, որուն հրաւիրուած էին նաեւ ոչ միայն ուսուցիչ – ուսուցչուհիները, այլեւ Թաղային Կրթական Մարմինները, որոնց խնամքին յանձնուած են Կրթական Յանձնախումբին հովանաւորած միօրեայ դասարանները: Չեմ ըսեր վարժարանները, որովհետեւ շաբաթը անգամ մը, հինգշաբթի օրերը միայն կը բացուին անոնք, ուր կը յաճախեն քանի մը հարիւր երկսեռ աշակերտներ :

Որքան ալ լաւատեսութեամբ մօտենանք այդ ձեռնարկներուն եւ վարդագոյն տեղեկատուութիւններ տրուին, պէտք է խոստովանինք որ պարզապէս ինքնախաբէութիւն է ինչ որ կը կատարուի :

Թաղային ամէն մէկ դասարանի մէջ ուսուցիչ մը կամ ուսուցչուհի մը կը պաշտօնավարէ, յաճախ կէսօրէն յետոյ միայն, շատ քիչ անգամ կէս օրէն առաջ նաեւ: Այս պարագային աշակերտները երկու խումբի կը բաժնուին: Ընդհանուր դանգատն այն է, որ աշակերտները շատ անկանոն կը յաճախեն: Որովհետեւ ծնողքներուն կողմէ ոչ մէկ հսկողութիւն կը կատարուի: Այն տպաւորութիւնը զգալի է, որ ծնողքները ազատ զգալու եւ իրենց գործին նուիրուելու համար յաճախ իրենց զաւակները կը հեռացնեն տուներէն :

Ուսուցիչ մը պաշտօնի կը հրաւիրուի պայմանով որ ոչ միայն հայերէն դասաւանդէ, այլ մանաւանդ պարել եւ երգել սորվեցնել գիտնայ, որովհետեւ պարտաւորութեանը տակն է տարին անգամ մը գոնէ դպրոցական հանդէս մը կազմակերպել: Թաղային վարժարանին ելեւմտացոյցին մէկ մասը մարմինները ստիպուած են հոգալ: Իսկ կարեւոր մասը կը հոգացուի եկեղեցիին կողմէ, որ տարին անգամ մը Սորպոնի մէջ մշակոյթի հանդէս մը կուտայ եւ կը դիմէ ժողովուրդին բարեացակամութեան :

Յաճախ կը մերժուին աւելի կարող եւ փորձառու ուսուցիչներ, որոնք ոչ պարել եւ ոչ ալ երգել կրնան սորվեցնել: Չմոռնանք որ հանդէսները կը կազմակերպուին, երբ աշակերտները կը զոհեն իրենց հայերէն դասերը :

Մեր ուսուցիչներուն վարձատրութիւնը աննշան է: Կեանքը, երթեւեկութիւնները օրէ օր կը սղեն եւ կրթական մշակներուն ամսականը ոչ միայն նոյնը կը մնայ, այլեւ բան մըն ալ կը պակսի: Եւ մենք կ'ողբանք որ լաւ, պատրաստուած ուսուցիչները կը պակսին, եւ նորեր չեն նուիրուիր այդ ասպարէզին :

Այս տողերը ստորագրողը Կրթական Յանձնաժողովին մէկ անդամն է: Արգելք մը չի տեսներ սակայն քանի մը ուրիշ դառն ճշմարտութիւններ եւս յանձնելու հանրութեան ուշադրութեան :

Կրթական Յանձնաժողովին վերջին ժողովին, պարտաճանաչ եւ տարիներու փորձառութիւն ունեցող ուսուցչուհի մը, որ քաջութիւնը ունի նաեւ ճշմարտութիւններ յայտնելու ուր որ պէտք է, ցաւելով գիտել տուաւ թէ մէկ օրէն միւսը ուսուցչութեան պաշտօնին թեկնածուի մը նոյն վարձատրութիւնը կ'ըլլայ, ինչպէս տարիներու փորձառութիւն ունեցողի մը եւ պաշտօնի վրայ գտնուողի մը: Թէ երբեք նկատի չառնուիր տարիներու վաստակը: Անիրաւութիւն մը, որ միշտ գործուած է եւ երբեք դարմանուած: Ինչո՞ւ համար զոհողութիւն պահանջել կրթական մշակներէն, որոնց աշխատանքին, անձնուիրութեան եւ պարտաճանաչութեան կոչում կ'ընենք միշտ: Եթէ ի վիճակի չենք համապատասխան վարձատրութիւն մը ընել եւ միշտ կը գանգատինք թէ դրամ չկայ, լաւ է փակել այդ դասարանները :

Կայ նաեւ հանգստեան Թոշակի նոյնքան կարեւոր հարցը, որմէ զրկուած են դարձեալ մեր ուսուցիչները: Քսան, երեսուն եւ աւելի տարիներով ուսուցչութեան մէջ տքնող ու մաշող անբախտ ուսուցիչները, ծերութեան օրերուն, կը զրկուին իրենց պաշտօնէն, առանց որեւէ փոխարինութեան կամ ապահովութեան : Եւ ինչո՞ւ կ'ուզէք որ այդ նուիրական ասպարէզին համար նորեր պատրաստուին : Չեմ խօսիր այլեւս ուրիշ քմահաճոյքներու հետեւանքով իրենց պաշտօնէն զրկուողներուն մասին :

Մեր պատանիները հարիւրաւոր, հազարաւոր Ֆրանսերէն պատկերազարդ հրատարակութիւններով իրենց ընթերցանութեան գոհացում կուտան: Տուներու մէջ եւ երթեւեկութեան պահուն, օտար գրականութիւն կը կարդան, բացի իրենց դասագրքերէն: Ծնողքներ յաճախ կը դիմեն մեզի եւ իրենց զաւակներուն համար ընթերցանութեան գիրքեր կը խնդրեն : Դժբախտաբար կը շուարինք եւ չենք կրնար գոհացում տալ: Աւելորդ է բացատրել ազատ եւ նպատակայարմար ընթերցանութեան օգտակարութիւնը լեզուի մը ուսուցման եւ ընդհանուր զարգացման տեսակէտով: Հայկական հրապարակը բանաստեղծական ու վիպական անպէտ եւ աւելորդ հրատարակութիւններով կ'ողողուի: Արեւելքի մէջ բազմաթիւ հրատարակչականներ կը գործեն: Օր մը տեսա՞ք որեւէ հրատարակութիւն, որ մանկական, պատանեկան աշխարհը նկատի ունենար, կամ ամսական պատկերազարդ, շահեկան եւ գեղեցիկ հրատարակութիւն մը, որ հրապուրէր մեր պատանի սերունդը: Քանի մը տարիներ առաջ «Համազգային»ը ձեռնարկեց մանկական – պատանեկական գիրքերու շարքի մը, որոնցմէ ոմանք լաւ ընտրուած էին, կային գիրքեր, որոնք ձախող էին եւ իրենց նպատակին չէին ծառայեր երբեք: Դժբախտաբար այս ձեռնարկն ալ կէս ճամբան մնաց: Նման ձեռնարկ մըն ալ Փարիզի մէջ փորձուեցաւ հրապարակային շողշողուն ըսկզբնաւորութիւնով մը, եւ սակայն խմբագրական ոչ հմուտ ձեռքերու մէջ օրին մէկը ան ալ դադրեցաւ :

Տակաւին չեմ խօսիր մեր միօրեայ դասարաններուն ողբալի վիճակին մասին, երբ յաճախ տարրական գրասեղանները, քարտէսներն ու գրատախտակները կը պակսին :

Ահաւասիկ քանի մը դառն ճշմարտութիւններ: Մշակոյթէ ու քաղաքակրթութենէ կը ճառենք : Դպրոցներ եւ ուսուցիչներ ունինք կը պարծենանք, առանց մտահոգուելու անոնց ողբալի կացութիւնով: Վերամուտի առթիւ չեմ գիտեր թէ հետաքրքրուող մարմիններ պիտի գըտնուի՞ն :

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՆՈՐԱՑԱԾ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սայաթ – Նովայի բազմախօս տաղանդը սայաթնովագէտից պարզապէս պահանջում է նոյնպէս բազմաշնորհութիւն : Բազմակողմանիօրէն օժտուած այդպիսի մարդ է Մ. Հասրաթեանը: Իր գործն ի կատար ածելու համար նա աշակերտել է հէնց իրեն՝ Սայաթ – Նովային. նրա օրինակով Մ. Հասրաթեանը տիրապետել է Սայաթ – Նովայի հայերէնին՝ Թիֆլիզի բարբառին, վրացերէնին, ադրբէջաներէնին, ըստ որում ոչ այն չափով, որ չափով կարող է գոհանալ գիտնականը : Այդ չափով նա ուսումնասիրել է, օրինակ, պարսկերէնն ու արաբերէնը: Եւ այն, ինչ պակասում էր Գ. Ախվերդեանին, բնութիւնը չի զլացել Մ. Հասրաթեանին. նա ոչ միայն խառնուածքով է բանաստեղծ, այլ իրականում. եւ այդ օժտուածութեանն է պարտական հայ ընթերցողը իր այն երջանկութեան համար, որ նրան տարբերում է վրաց ու Ադրբէջանցի ընթերցողից. մինչ նրանք ստիպուած են գոհանալ միայն իրենց Սայաթ – Նովայից (չհաշուած հատ ու կենտ, յաջող ու անյաջող թարգմանութիւնները), հայ ընթերցողը մէկընմիշտ իր տունն ու սիրտն է ընդունել նաեւ նրանց Սայաթ – Նովային՝ վրաց եւ ադրբէջանական մեծ բանաստեղծին :

Եւ իսկապէս, վրացերէնից եւ ադրբէջաներէնից կատարուած թարգմանութիւնները նոյնիսկ բազմափորձ ընթերցողի մէջ այն պատրանքն են ստեղծում, թէ դրանք թարգմանութիւններ չեն, այլ նորայայտ խաղեր, Անկասկած այս հարցում որոշիչ նշանակութիւն ունի Մ. Հասրաթեանի բանաստեղծելու շնորհքը, ինչպէս եւ նրա մեծ հմտութիւնը արեւելեան բանաստեղծութեան տաղաչափութեանը, կանոններին ու գաղտնիքներին: Բայց դժուար թէ Մ. Հասրաթեանը հասնէր նմանօրինակ յաջողութեան, եթէ պարզած չլինէր եւս մի «գաղտնիք»՝ իր թարգմանութիւնները կատարած չլինէր Թիֆլիզի բարբառով :

Սակայն Մ. Հասրաթեանը միայն բանաստեղծ – թարգմանիչ չէ, նա նաեւ հըմուտ արեւելագէտ – բանասէր է : Այդ է վկայում ինչպէս «Ծանօթագրութիւններ» բաժինը, այնպէս էլ «Բառարանը» :

Կը լինեն ու կան, անշուշտ, վիճելի մեկնաբանութիւններ եւ ընթերցումներ, — այդ մասին թող խօսին աւելի գիտակ մարդիկ: Բայց որ Սայաթնովագիտութիւնը Մ. Հասրաթեանի ջանքերով բարձրացել է մի նոր աստիճանի, բայց որ Սայաթ – Նովայի շատ ու շատ էջեր վերածնուած են առաջին անգամ, բազմաթիւ տողեր՝ վերջնականապէս, — դրանում երկու կարծիք չի կարող լինել :

Ո՞վ չգիտէ Սայաթ – Նովայի հոյակապ տողերը.

Ամէն մարդ չի՛ կանա խըմի՝ իմ
ջուրըն ուրիշ ջըրէն է.
Ամէն մարդ չի՛ կանա կարդա՝ իմ
գիրըն ուրիշ գըրէն է …

Մ. Հասրաթեանը, յիրաւի, այն գիտնական – բանաստեղծն է, որ կարողացել է կարդալ Սայաթ – Նովայի շատ ու շատ «գրեր» : Նրա շնորհիւ Սայաթ – Նովայի «ջուրն» է համարեայ թէ եռապատկուել է՝ մեզ ծանօթ ակունքին խառնելով այն երկու աղբիւրը, որ բխել են Սայաթ – Նովայի հոգուց, բայց յագուրդ տուել են մեր հարեւանների պապակին :

Այսքանը բաւական էր, որպէսզի հայ ընթերցողն ու սայաթնովասէրը Մ. Հասրաթեանին ասեն իրենց շնորհակալութիւնը ի խորոց սրտէ, եւ, խնայելով նրա համեստութիւնը, չաւելացնել բառեր, որոնց արժանի է նա :

Բայց Մ. Հասրաթեանի խօսքը դեռ չի աւարտուած: Մենք դեռ սպասում ենք նրա նոր թարգմանութիւններին, Սայաթ – Նովայի կեանքին ու ստեղծագործութեանը նուիրուած մենագրութեանը, ինչպէս նաեւ մեծ բանաստեղծի խաղերի ակադեմական հրատարակութեանը :

Ամէն մի թարգմանիչ – բանաստեղծ այստեղ, թերեւս, իր գործն աւարտուած համարեր: Սակայն Մ. Հասրաթեանը մի նոր հարց էլ է յարուցում. դեռ եւս 1945 թուին նա գտնում էր, որ Սայաթ – Նովան կը շահի, եթէ հրատարակուի մասամբ գրականացուած հայերէնով եւ հիմա իբրեւ նմոյշ, ժողովածուի յաւելուածում ընթերցողների ուշադրութեանն է յանձնում մասամբ գրականացուած չորս հայերէն խաղ: Շատերին կարող է այս պահանջն ու փորձը անհարկի նորարարութիւն թուալ, մինչդեռ, ըստ իս, դա միանգամայն հասունացած խնդիր է: Կասկածից վեր է, որ ընթերցող լայն հասարակութիւնը մասամբ է միայն յաղթահարում Սայաթ – Նովայի բառարանը: Եւ բոլորին չի տրուած ամէն բայլ

ՈՒԹ ՕՐ
ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Ա.

Կապոցս նախորդ օրուանից հաւաքուած էր արդէն: Երկու րոպէում պատրաստուեցի ու ասի.

— Գնանք :

— Բայց մենք պէտք է նախ խուզարկութիւն անենք, նկատեց աւագը մի քիչ կմկմալով ու տատանուելով :

— Համեցէք :

— Այո, հրահանգ ունենք… Սրանք ի՞նչ թղթեր են :

— Նայեցէք :

Հին գրութիւններ էին, արտասահմանից բերուած: Թերթեց մի քիչ, մի քանի կտոր զատեց, վերցրեց. չէր կարող հասկանալ ու ընտրութիւն անել, որովհետեւ մեծ մասով անգլերէն ու ֆրանսերէն էին գրուած :

— Կարծեմ ուրիշ բան չկայ նայելու :

— Չգիտեմ :

Երիտասարդը յայտնապէս քաշւում էր, ամաչում: Աշխատում էր երեսիս չնայել. [illegible] քաղաքավար էր, ամէն կերպ խույս էր [illegible] կոշտ ձեւերից ու խօսքերից :

— Այս սնտուկը ձե՞րն է :

— Իմն է, այո :

— Երեւի կարեւոր բան չկայ մէջը :

— Ձեր ընկերները, ասի, երկու անգամ խուզարկել են արդէն այդ սնտուկը : Ես էլ առաջի օրը մի լաւ քրքրել եմ, որովհետեւ գիտէի, որ պիտի գայիք :

— Որ այդպէս է, կարիք չկայ նորից նայելու. գնանք:

Մնաք բարով ասի աղջկանս ու եղբօրս, կապոցս առայ եւ դուրս ելանք :

Ժամը մօտ ութը կը լինէր: Փողոցները դատարկ էին, լուռ: Երեք – չորս ուշացած անցորդները որ պատահեցին ճամբին, շտապ անցան մօտովս գլուխները կախ, աչքերը գետին իջեցրած: Յիշում եմ՝ ճանաչեցի Երուանդ Գ.եանին ու մտածեցի.— հիմա ի՞նչ է զգում այս մարդը, որ այնքան ոգեւորուած էր մեր կառավարութեան օրերին, իսկ այժմ տեսնում է՝ իր վարչապետին Չեկա են տանում …

Չեկայում տարան նախ հրամանատարի սենեակը: Բաւական ընդարձակ մի սրահ էր, շատ կեղտոտ ու լիքը մարդկանցով, որ անդադար ներս ու դուրս էին անում, հարցնում, կարգադրում, աղմկում :

Հեռախօսի առաջ կանգնած՝ լի կոկորդով գոռում էր մի կարճահասակ մարդ, թուխ մազերով ու ածիլուած երեսով, զինուորական գորշ վերարկուն ուսերին, մաուզեր ատրճանակը կողքին:

Սա՞ էր հրամանատարը կամ նրան փոխարինող մի ուրիշ անձ, լաւ չհասկցայ:

Հրամանատարը շատ զայրացած էր երեւում : Գոռում էր այնպէս, որ կարծես ուզում էր պայթեցնել հեռախօսի գործիքը: Ռուսական հոյակապ, երեք յարկանի հայհոյանքը գրնդում էր սենեակում եւ իր ուժգին շեշտերով ծածկում խօսակցութիւններն ու ամբողջ աղմուկը: Հրամանատարը իր խօսքն ու երեք յարկանին ուղղում էր կենտրոնական կայանի օրիորդին, որ չէր կարողանում կամ չէր շտապում տալ պահանջուած համարը :

— Քիչ եմ ձեզ բանտ նստեցրել, ես ձեր … համար այսինչ ասում եմ, խլացե՞լ էք ինչ է. ես ձեր … իսկոյն եւ եթ, լըսո՞ւմ էք… Ընդհատեցէք միւս խօսակցութիւնները … Այո, Չեկայից եմ խօսում, քանի՞ անգամ կրկնեմ, ես ձեր …

Հեռախօսի ընկալուչը զարկեց տեղը, ետ դառաւ ու ինձ տեսաւ :

—Դուք ի՞նչ էք ուզում, գոռաց վրաս՝ արիւնալի աչքերը երեսիս չռելով :

— Ես ոչինչ չեմ ուզում :

— Ինչպէս թէ … ի՞նչ բան ունէք այստեղ, հարցնում եմ :

— Սպասում եմ ձեր հրամաններին:

Ինձ բերող երիտասարդը մօտեցաւ, մի բան ասաւ ականջին: Հրամանատարի դէմքը վայրկենապէս փոխուեց, պարզուեց.

— Օ՜օ… դէ, այդպէս ասէք … շատ ուրախ եմ, շատ ուրախ: Ինչպէս, խընդրեմ. հիւր եղէք :

Հարբած էր, արաղի թանձր հոտը բուրում էր բերանից: Ռուսերէն էր խօսում, ռուսերէն չիմացող Հայի կոշտ շեշտերով ու հայավարի սխալներով: Ձեռները տըրորում էր մի առանձին գոհունակութեամբ. կարծես իրօք ուրախացել էր, չգիտեմ ինչի :

— Նստէք, նստէք … օ՜, հանգիստ եղէք, մենք երկար չենք պահի ձեզ այստեղ, երկար չենք պահի …

Ու ժպտում էր, ծամածռում երեսը:

— Ես անհանգիստ չեմ :

— Այո, այո, ինչո՞ւ պիտի … բայց ո՞ւր է գրիչս :

Ու յանկարծ պոռաց .

— Էլի ո՞ր շանորդին վերցրել է գրիչս: Գրիչս, ասում եմ, ես ձեր …

— Ես եմ վերցրել, լսուեց անկիւնից մի ռուս մարդու հանդարտ ձայն.— ի՞նչ ես գոռում: Ահա, չկերայ գրիչդ :

Հրամանատարը իսկոյն հանդարտեցաւ, հանեց սեղանի արկղից հարցաթերթը ու դպրոցական մանուկի անվարժ, խոշոր տառերով սկսեց գրել իմ պատասխանները:

Յաճախ ընդհատում էր աշխատանքը ու զրոյց անում :

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(5 Շար.)

"ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԻ ՕՐ"

★

Արեւմտեան Պերլինի եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ ամէն տարիի պէս այս տարի ալ, Սեպտեմբերի առաջին եւ երկրորդ կիրակի օրերը յատկացուած էին «Ծննդավայրի Օր»ուան: Յետ պատերազմեան 15 տարիներուն ընթացքին 12 միլիոն Գերմանացիներ արեւելեան գըրաւեալ գաւառներէն տեղափոխուած եւ հետզհետէ հաստատուած են արեւմտեան դաշնակցային Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ: Գերմանացի այս գաղթականները մեծ մասով ակամայ քշուած են իրենց ծննդավայրերէն, որոնք են՝ արեւելեան Փրուսիան, Սիլեզիան, Փոմերանիան եւ Պոհեմիան, եւ վռնտուած են Խորհրդ. Միութեան, Լեհաստանի եւ Չեխիոյ կողմէ: Այդ գաղթականներէն զատ կան «կամովին» կամ քաղաքական ճնշումի հետեւանքով դէպի արեւմուտք գաղթածներ արեւելեան Գերմանիոյ զանազան գաւառներէն եւ քաղաքներէն:

Գերման դաշնակցային պետութիւնը իր տասը տարուան գոյութեան ընթացքին ամէն հոգածութիւն բրած եւ տեղաւորած է այս գաղթականները տուն-տեղ ընելով, աշխատանք, բնակարան, հող տալով մշակութեան համար կամ դրամագլուխ՝ արհեստաւոր եւ գործարանատէր անձերու, որպէսզի արդիւնաբերութիւնը զարգացնեն ըստ իրենց բնածին կարողութեան:

Սակայն իրենց երկրին միւս մասին մէջ գաղթած այս Գերմանացիները կը զգան հայրենաբաղձութիւն մը, ներքին դըժգոհութիւն մը, վասնզի՝ «էի կեանքն ուրիշ էր, սրտերն ալ տարբեր, մեր լեռներուն մէջ վեհ ու ամեհի...»: *Եւ Հայերուս համար այդ խօսքը արծարծելու հարկ չկայ ... լաւ է թերեւս չբանալ այդ վէրքը:*

Գերմանացիներուն համար, ծննդավայրէ քշուած անհատի այս վիճակը իր շարք մը երեւոյթներով, անխրաւուած եւ հոգեպէս ընկճուած մարդու խորունկ ըզգացումն է, որ ահա այս վերջին տասնամեակին հետզհետէ կը խոցէ իրենց սիրտերը:

Բոլոր հանդէսներու ճառախօսները կը պնդեն թէ գաղթականներու հարցը միայն այն ատեն կը լուծուի, երբ ամէնուրեք ճանչցուի «Ծննդավայրի իրաւունքը»: *Պերլինի, Պրէմընի, Համպուրկի եւ ուրիշ տեղերու մէջ կոչեր եղան թէ այս իրաւունքը պէտք է պաշտպանուի կառավարութեան կողմէ՝ առանց բռնի ուժի գործադրութեան: Նախարար Օբեռլէնտըր, որ յատկապէս արեւելեան շրջաններու գաղթականական նախարարութիւնը կը ներկայացնէ Ատընաուըրի կառավարութեան մէջ, յայտարարեց. «Մենք վրէժխնդիր չենք, բայց պատրաստ ենք «վերաքննական»ներ ըլլալու՝ եթէ կրնանք անարդարութիւն մը դէպի արդարութիւն վերաքննել տալ»:*

Մեզի, Հայերուս խորապէս ծանօթ այս նիւթը քառասուն տարի է որ կ'արծարծենք, բայց ո՞վ կը լսէ Հայուն ձայնը: Թերեւս Գերմանացիները աւելի բախտաւոր ըլլան:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

բառարան նայելու նուազագոյն ճիգը, որ անյարիր է գեղեցկագիտական հաճոյք ստանալու հոգեբանութեանը: Սայաթ-Նովայի անմահական ջուրը խմողների քանակը շատացնելու համար ոչ միայն կարելի է, այլեւ անհրաժեշտ է մասամբ գրականացնել նրա լեզուն: Բանաստեղծի անկրկնելի արուեստի համն ու հոտը, դարաշրջանի գոյները չեն տուժի դրանից, քանի որ ինչքան էլ Սայաթ-Նովայի լեզուն հայացուի ու գրականացուի, այնուամենայնիւ այդ լեզուն իր գերակշռութեամբ կը մնայ սայաթ-նովայական:

Համաձայնուելով Մ. Հասրաթեանի խելամիտ եւ օգտակար առաջարկին՝ հարկաւոր է նկատել, որ այդ առաջարկութիւնը իրագործելիս պիտի ելնել «մի խելքը լաւ է, երկուսն՝ առաւել» իմաստութիւնից: Որքան էլ բազմաշնորհ է Մ. Հասրաթեանը, այսուհանդերձ Սայաթ-Նովային մասամբ գրականացնելու հարցը պիտի լուծել յատուկ յանձնաժողովի օգնութեամբ: Հակառակ դէպքում գըժգոհութիւններն ու վէճերն անխուսափելի են: Այդ է ապացուցում նաեւ այն չոր խաղը, որ ղետեղուած է յաւելուածում:

Նորացած Սայաթ-Նովան, լքելով գրախանութները՝ մտնում է տներ, գահակալում սրտերում: Միշտ թարմ է նա ու միշտ նոր: Եւ եթէ մէկ անգամ եւս նորացնելու հարց է ծագում, ապա լոկ այն պատճառով, որպէսզի նա աւելի դիւրին մտնի նորանոր տներ, աւելի յարմար գահակալի նորանոր սրտերում:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(«Գրական Թերթ»)

Վերջերս, Փարիզի մէջ՝ լոյս տեսաւ Քորսիկեան զուարճալիքներու հատոր մը: Ստորեւ, նմոյշ մը այդ գիրքէն:

Քորսիկայի մէջ, ազուաւ մը թառած է ծառի մը վրայ: Կտուցովը բռնած է կըտոր մը պանիր: Աղուէս մը կը հասնի եւ կը սկսի սովորական կեղծաւորութեան:

— Քոյրիկ, այդ ի՜նչ աղուոր ձայն ունիս: Մէյ մը կանչէ լսեմ:

Ագռաւը պանիրը կը հանէ բերնէն, կը դնէ թեւին տակ, ամուր մը կը սեղմէ եւ կը պատասխանէ.

— Ինծի նայէ ... Չես կրնար զիս խաբել: Ես Քորսիկացի եմ: Ֆրանսացի չեմ:

ԶԵԿՈՅՑ
ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

●

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԽՄԲ.— Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը մեզի ղրկած է հետեւեալ զեկոյցը հրատարակութեան խնդրանօք.

Հայկական ուսումներու յառաջդիմութեան օժանդակելու նպատակով Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը հաստատած է Մատենաշար մը, «Հայկական Մատենաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան»:

Այս Մատենաշարին մէջ լոյս կը տեսնեն, ընդհանուր առմամբ, հայ մշակոյթի եւ հայ քաղաքակրթութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ եւ մասնաւորաբար Հայերէն լեզուին, Հայոց պատմութեան եւ հայ գրականութեան մասին երկասիրութիւններ, կարեւոր համարուած հայագիտական գործերու թարգմանութիւններ Հայերէնէ օտար լեզուներու կամ օտար լեզուներէ Հայերէնի: Մատենաշարը կը հրատարակէ նաեւ անտիպ հին բնագիրներ կամ կը վերհրատարակէ սպառած եւ անվիճելի արժէք մը ներկայացնող գործեր:

Այս շարքին մէջ մօտ ատենէն կը հրատարակուի Պետրոս Դ.ի Սարգիս Գիլանենցի ժամանակագրութիւնը (18րդ դար), գրուած Ջուղայի բարբառով եւ անգլիերէնի թարգմանուած բժիշկ Ք. Օ. Մինասեանի կողմէ, Փրօֆ. Լ. Լոքհարտի յառաջաբանով եւ նօթագրութիւններով:

Իր կարգին լոյս կը տեսնէ նաեւ ակադեմական Փրօֆ. Յակոբ Մանանդեանի Տիգրան Բ. *եւ* Հռոմը, *ֆրանսերէնի թարգմանուած Պ. Հ. Թորոսեանի կողմէ:*

Մատենաշարը պիտի հրատարակէ նոյնպէս Վիէննայի ձեռագիրներու ցուցակը զոր պատրաստած է Հ. Համազասպ Ոսկեան եւ որ աւելի քան երեսուն տարիէ ի վեր անտիպ մնացած է, ինչպէս նաեւ Կալիսթենէսի «Վարք Աղեքսանդրի»ն, Հ. Ներսէս Ակինեանի աշխատասիրութեամբ:—

Հիմնարկութիւնը գնած է, հրատարակութեան համար, Փրօֆ. Ժոզէֆ Քարստի Կիլիկեան հայերէնի բառարանին *մեծածաւալ ձեռագիրը:*

Բացի իր սեփական Մատենաշարին մէջ լոյս տեսնող գործերէն, Հիմնարկութիւնը կ'աջակցի նաեւ հայագիտութեան վերաբերեալ կարեւոր ուրիշ գործերու հրատարակութեան: Այսպէս է որ հինգ հազար հազար ֆրանքի նպաստով մը մասնակցած է ողբացեալ Հ. Լուի Մարիէսի Եզնիկի *բնագրին եւ ֆրանսերէն թարգմանութեան եւ լուսաբանութեան հրատարակութեան, որ լոյս պիտի տեսնէ* Փաթրոլոժիա Օրիէնթալիս *հաւաքածոյին մէջ:*

Հիմնարկութիւնը երեք տարուան համար տարեկան հինգ հարիւր անգլիական ոսկիի յատկացում մը կատարած է հայագիտական պարբերաթերթ Հանդէս Ամսօրեայի, *անոր ծաւալը ընդարձակելու եւ նոր աշխատակիցներու մասնակցութիւնը ապահովելու համար:*

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, 14 Սեպտ. 1959

ԱՒԵԼՈՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

★

Ժամանակին մարդիկ աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէին մամիկներու աւելորդապաշտութեան քան բժիշկներու դեղին:

Այսպէս՝ ակռայի ցաւը անցընելու համար կը բռնէին մողէս մը պոչէն եւ կը կախէին ուղղահայեաց ...

Փորի խիթերը անցընելու առաջին պայմանն էր՝ հագնիլ նախ աջ ոտքի կօշիկը:

Հինները կը հաւատային թէ երբ նորածինը կոչուէր Մելքոն, Գասպար եւ Պաղտասար, գերծ կը մնար ջղային տկարութենէ ...

Քաղդէացիները կը հաւատային որ երբ դեղին շուն մը պալատ մտնէր, պալատը կը կործանէր, ուշ կամ կանուխ... Երբ ճերմակ շուն մը մտնէր, լաւ նշան էր, իսկ եթէ շունը սեւ ըլլար լուրը մտահոգիչ էր:

Յոյները ի մէջ այլոց, կը հաւատային ... պանրագիտութեան: Օգտակար ըլ- նունդի գոյնէն, խմորումի աստիճանէն, արտադրած որդերու թիւէն եւայլն, գուշակութիւններ կ'ընէին:

Աւելի հետաքրքրական էր Հռոմէացիներուն սնահաւատութիւնը՝ գողերը կամ մարդասպանները երեւան հանելու մէջ: Կացին մը կը նետէին ծառի մը բունին: Եթէ մխուած մնար, կը սկսէին թուել անունները այն անձերուն, որոնց մասին կասկած ունէին: Եթէ որեւէ անուն արտասանած ատեն պատահէր որ կացինը (կոթի ծանրութենէն) վար իյնար, այդ արտասանուած անունին տէրը կ'ըլլար ստոյգ յանցաւորը:

Անծեղի մը հանդիպիլ՝ գէշ նշան էր բայց եթէ երկու անծեղ միասին տեսնուէին՝ լաւ նշան:

Այս վերջին աւելորդապաշտութիւնը թերեւս ունի իր բնական բացատրութիւնը. որպէս երբ երկու անծեղներ ձգեն բոյնը և պտըտին, ըսել է թէ օդը լաւ է, մինչդեռ եթէ օդը փոթորկաբեր ըլլայ, մէկ անծեղը միշտ կը մնայ թուխսին վըրայ ...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Մարդ մը ներս մտաւ, եթէ կարելի է մարդ անունը տալ արարածի մը որ գրեթէ ոչինչ ունէր մարդկային: Կոճղի մը վրան կինճի գլուխ մը զետեղուած, տակը երկու ցուպեր թեթեւապէս կորնթարդ, երկու դիէն զոյգ մը ահագին դդալ կախեր, աչքին մէկը պաղած՝ սպիտակուցը բիբին հետ խառն դուրս ժայթքած եւ քունքին մօտ միւս աչքին ուղղութենէն աւելի վար. երեսին մորթը կարծես հերինով մը հերձուած, ճղքրտուած, ծակ ծակ եղած. ողջ աչքը, առանց թարթիչի եւ կարմրածիր, միակ անաղարտ մնացած բանը ծաղկախտի անդութհարստահարութենէն եղքը, չարունակ կը դառնար ակնոզիքին մէջ տեսակ մը հիւանդոտ թարթափումով, ամէն վայրկեան արցունքով թրջուած, մինչ միւսը, պայթածը, անշարժ կը մնար հեռուն, վայրենի եւ սարսափարկու:

Պեխերը ցանցառ էին. անծանօթ գոյնով քանի մը թելեր տափակ քիթին տակէն վար կախուած, չկրնալով ծածկել բերանը, որուն շուրթերը գրեթէ կաշիի երկու կտորներ էին՝ հազիւ հազ պարտըկելով լղրճած լինդերը եւ փտած թափթփած ակռաները: Բարթող աղա սովորութիւն ունէր, մասնաւորապէս խօսած ատենը, պեխին մէկ երկար թելը բռնելու եւ մատին փաթթելու, ողջ մնացած յարաշարժ բիբը անոր յառելով: Ահա այն էութիւնը զոր արժանաւորապէս կը ներկայացնէ Բարթող աղան:

Բարթող աղա, որ քանի մը տարիէ ի վեր Մարկոսեաններուն տանը հայթայթիչըն ու գործակատարն էր, եկած էր հիմա իր ամսական համարատուութիւնն ընելու հանըմին, որ այդ վայրկեանին մանաւանդ բնաւ տրամադիր չէր դրաղելու կեանքի շուկայիկ մանրամասնութիւններով: Գետնաքարշ մեծարանքի չարժմամբ բարեւելէ յետոյ տիկինը, մանրակրկիտ զգուշութիւններով, իր զգած տեղը ալ տոտելու երկիւղով կամացուկ մը նստաւ թիկնաթոռի մը եզերքը, սպասելով, լուռ ու մունջ՝ որ տիկինը հաճի խօսք ուղղել իրեն:

— Ի՞նչ կայ նայինք, հարցուց վերջապէս ան առանց իսկ մարդուն երեսը նայելու: Աղէկ ըրիր որ եկար, պէտք ունէ՛ քեզի:

— Հանըմ, փարա բերի:

Այս սկզբնաւորութեամբ՝ գործակատարը կը յուսայ մանըմին տրամադրութիւնը բարեփոխել: Եւ գրպանէն ափ մը ոսկի հանելով դրաւ սեղանին վրայ, աչքը կնոջը երեսին յառած:

— Արդէն դրամի պէտք ունէի, Բարթող աղա, որքան է:

— Քսանըհինգ ոսկի, հանըմ. Մոմխանէի Փապրիքային երեք ամսուան վարձքը... Բայց... չարունակեց մարդը պեխին մէկ թելը բռնելով ու մատին պըլըլելով: Բայց ... նորէն վնաս կայ, հանըմ, վնաս, ախ սա վնասները... վերջը չկայ: Անցի օրուան պօռաին չամչըրախը Փապրիքային վրայ ինչեր է ձգեր, սաչախը փլցուցեր է, 4-5 ոսկիի վնաս կայ, հանըմ, ի՞նչ կ'ըսէք, շինել տա՞նք:

— Փապրիքային մարդիկը բան չե՞ն եղած, Բարթող աղա. հարցուց տիկին Մարկոսեան՝ արկածին սոսկալութեանը անկասկած, մարդուն ահարեկ երեւոյթէն խաբուելով:

— Մարդոցը բան չէ եղեր, հանըմ, մինակ վախցեր փախեր են... հիմա նորէն կը բանին կոր, ես Փապրիքան վիճէր տէ տակը մնային նէ, աւելցուց գործակատարը ողբագին շեշտով մը ... ինչ է նէ, հանըմ, քիչով ազատեցանք. ի՞նչ կ'ըսէք, շինել տա՞նք:

— Շինել տուր:

Բարթող աղա շունչ մը առաւ. աչքը ուրախութեան կայծ մը փայլատակեց:

Հինգ ոսկի շահած էր:

— Իմ բախտէս, իմ չար բախտէս է սա վնասները, հանըմ, շարունակեց մարդուկը լալկանութեամբ. ես բախտաւոր մարդ ըլլայի նէ աղջիկներս ասանկ կը մնայի՞ն, Կատարինէս, Մագթաղինէս. տարիքնին լեցաւ, հանըմ, ի՞նչ պիտի ընեմ, դուռս զարնող չկայ, հարցնող մը չկայ, ան քիմիայի պէս աղջիկներս, քիմիա, քիմիա ....

Եւ Բարթող աղա մատին մէկը ողջ աչքին տարաւ՝ արցունք մը սրբելու պէս:

— Ասոնց խմէթը Աստուած կուտայ, Բարթող աղա, ըսաւ տիկինը, հոգ մի ըներ... ուշ ըլլայ անուշ ըլլայ:

— Ուշացաւ, հանըմ, ուշացաւ. Մագթաղինէս երեսունը կոխեց, ի՞նչ պիտի ընեմ, ողորմած Աստուած, վերջացուց գործակատարը. երկու ձեռքերով իր ահագին գլուխը բռնելով:

Յետոյ, խկոյն, իբր թէ իր ներքին կակիծէն սթափած եւ ոտքի ելլելով.

— Կը ներէք, հանըմ, գլուխ կը ցաւցընեմ կոր պարապ խօսքերով, պատուէր մը, բան մը ունի՞ք ինծի ըսելու... ատենը ուշ է, ելլեմ տուն երթամ աղջիկներս....

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պըզտիկեան եւ զաւակներն ու ազգականները՝ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն Լիոնի քահանայ հայրերուն եւ բոլոր հայրենակիցներուն, բարեկամներուն, ծանօթներուն, որոնք ցաւակցութիւն յայտնած են անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով, հեռաձայնով իրենց սիրեցեալ աղջկան եւ քրոջ ու ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻՏ ՏԻՎԱԼԻ ծնեալ Պզտիկեանի տխուր յուղարկաւորութեան առթիւ, որ կատարուեցաւ 15 Սեպտեմբեր, Գշ. օր, ու մարմինը ամփոփուեցաւ Քիւսէի ընտանեկան դամբարանին մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Թադէոս Պապանեան եւ Տէր եւ Տիկին Ե. Միքայէլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իրենց սիրեցեալ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՊԱՊԱՆԵԱՆԻ
(Պոլսեցի)

հոգւոյն ի յիշատակ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

Այս առթիւ ընտանիքը հետեւեալ նուէրները կ'ընէ .—

Երկու հազարական ֆրանք «Յառաջ»ին, «Հայ - Բոյժ»ին, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերուն : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Փոլատ ընտանիքը եւ իրենց պարագաները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի իրենց մօր ողբացեալ Ովսաննա Փոլատի մահուան տարեդարձին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հօր Սահիտ Փոլատի, իրենց քրոջ Զահիտայի եւ աղջկան Ռօզայի յիշատակին :

Այս առթիւ Փոլատ ընտանիքը հինգ հազար ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին : (ըՍտանալ «Յառաջ»էն) :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին : 7, Պուլվ. տ'Աթէն, Պար տը Կլօպի սրահը : Օրակարգ.— Ա) Պատգ. ժողովի զեկուցում : Բ) Հաշուետուութիւն : Գ) Վարչութեան ընտրութիւն : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեվերջի սոյն կարեւոր ժողովին :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմինը հաճելի պարտականութիւն մը կը նկատէ հրապարակաւ ալ իր շնորհակալութիւնները յայտնելու Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ հիմնարկութեան որ բարեհաճեցաւ 180.000 ֆրանքի գումար մը տրամադրել, որպէսզի կարելի ըլլայ իր օգափոխութեան կայանին մէջ ընդունիլ տասը կարօտ մանուկներ :

Այս վեհանձն նուիրատուութիւնը պատեհութիւն ընծայեց ոչ միայն հիմնարկութեան փափաքին գոհացում տալու, այլ նաեւ որոշ բարելաւումներ մտցնելու կայանին մէջ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուի Վարագայ խաչի տօնը : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. Խորէն քհնյ. : Տեղի կ'ունենայ խաչահանգիստի մասնաւոր արարողութիւնը : Ս. Պատարագը ժամը 9.45 - 11.45 : Եկեղեցասէր հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ :

× Շաբաթը երկու օր տրամադրել կրցող պաշտօնեայ կ'ուզուի : Դիմել եկեղեցի :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ :

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՕՆՆԻԿ ՄԱՃԱՌԵԱՆ

Միջնաւոր Արեւելքի ազգային կեանքի մասին :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
Թատրոն Փօլ Ֆարալիf,
21 Րիւ Իվ Թուտիf
Դերասան ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՄՆԿԼՁԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ կեանքէն, 3 արար :
Ջուարթ կատակերգութիւն, Փարիզաբնակ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն : Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն :

Հոկտեմբեր 1, Փասքալի Թաղը :
Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը) :
Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ :

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Իսրայէլ Սեդրաքի Թահմազեան, ծընած 1912ին, Հիւսիսային Կովկասի Մայքօպ նահանգի Տուպինկա գիւղը : Վերջին համաշխարհային պատերազմին զինուորագրուած : Իր մասին որեւէ տեղեկութիւն հաղորդել Բ. Աճէմեանի՝

202, RUE DU FBG ST. MARTIN, PARIS - X'

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել :

×

Հայաստանէն Լենինականի շրջանի Թոփառլու գիւղացի Ղուկասի որդի Անուշաւան Թորոսեանը, մօրը անունը Արաքսի : Տեղեկացնել Առաքելեանի, 7 Րիւ Շոմոն, Փարիզ (19) :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն յիշատակի երեկոյ մը կազմակերպած է՝

ԸՆԿԵՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԼԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, Հոկտեմբեր 10ին :

Յաջորդով՝ մանրամասնութիւններ :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Առնուվիլ

Ի գիտութիւն մերազնեայ սիրելի ժողովուրդին կը յայտարարուի թէ այս Կիրակի, Ս- Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութիւնը պիտի կատարուի, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն յաւարտ պատարագի եւ կը բաժնուի ժողովուրդին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ : Եկեղեցւոյս փոքրիկներու դասը կ'երգէ պատարագի ամբողջ արարողութիւնը ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հուպոյեանի :

Կը հրաւիրուի շրջանիս եւ Փարիզի եկեղեցասէր ժողովուրդը :

Սկիզբն ժամերգ. ժամը 8.30ին, Ս. պատարագ ժամը 10ին :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան վարժարանին մէջ :

Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի գիշեր, սովորական հաւաքատեղին : Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Մատուռին կից սրահին մէջ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ 26 Սեպտեմբեր, Շաբաթ գիշեր Նիսի Գէորգ Չաւուշ խումբը, սովորական հաւաքատեղին :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, եղանակի առաջին պարանցիկ - ցերեկոյթը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, ժամը 16 - 23 :

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	Ֆր. մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	Ֆր. մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՇԱԲԱԹ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 26 SEPTEMBRE 1959

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 ֆր.-վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8605 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4406

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԱՆՏԷՐ ԵՆՔ

Գերմանիա քառորդ դարու ընթացքին (1914 – 1939) երկու անգամ կրակի տուաւ աշխարհը՝ մէկ ծայրէն միւսը : Երկու անգամին ալ չարաչար պարտուեցաւ :

Առաջին աշխարհամարտին իր սայլին էր լծած նաեւ օսմանեան կայսրութիւնը, որուն ղեկը կը գտնուէր ոճրագործ Իթթիհատի ձեռքը :

Այս վերջինը՝ կռթնած ռազմապաշտ Գերմանիոյ ժամանակաւոր յաղթանակներուն վրայ եւ անոր լուռ համակերպութեամբ, — աւելի ճիշդը մեղսակցութեամբ — սարքեց Մեծ Եղեռնը, ջարդելով մէկ միլիոն Հայեր եւ արմատախիլ ընելով հայ ժողովուրդը իր դարաւոր հայրենիքէն :

Դաշնակիցները, որոնց դատին համար էինք զոհուած, սրտառուչ խոստումներ ըրին մեզի հանդիսաւորապէս՝ խորհրդարանի բեմերէն, յորքան դեռ չէր վերջացած պատերազմը :

Ո՛չ միայն ազատութիւն եւ անկախութիւն պիտի ունենայինք, բարոյական գոհացում ստանալով, այլ նիւթական արդար հատուցում պիտի ստանային այն բոլոր Հայերը, որոնք ո՛չ միայն կորսնցուցած էին իրենց սիրելիները, այլ նաեւ՝ տուն-տեղ, գոյք եւ հարստութիւն :

Աւելին : Անձնապէս պատասխանատու պիտի ըլլային Թուրք կառավարութեան անդամներն ու բոլոր յայտնի ջարդարարները :

Գերմանիա պատժուեցաւ : Թուրքիա եւս անպատիժ չմնաց : Կորսնցուց իր հարաւային արաբախօս նահանգները : Յաղթական դաշնակիցները իրենց հոգատարութեան տակ առին օսմանեան կայսրութեան բռնագրաւման ենթակայ հողամասերը :

Անոնք գրաւեցին նաեւ դրամատուներու մէջ պահ դրուած 5 միլիոն կարմիր ոսկիները, որոնք կը պատկանէին Թուրք կառավարութեան :

Հողը իրարու մէջ բաժնելէ վերջ, ոսկիներէն ալ բաժին հանեցին միայն դաշնակից պետութեանց այն հպատակներուն, որոնք նիւթական վնասներու էին ենթարկուած պատերազմի ընթացքին :

Ի՞նչ ստացան Հայերը : — Ոչի՛նչ : Մխիթարութեան համար մեզի տուին «անկախ եւ միացեալ Հայաստան» մը՝ թուղթի վրայ, Սեւրի դաշնագրին 88րդ եւ 89րդ յօդուածներով : Դաշնագիր՝ զոր չբարեհաճեցան նոյնիսկ վաւերացնել տալ իրենց խորհրդարաններուն կողմէ :

Ոչ մէկ նիւթական հատուցում՝ հարիւրաւոր միլիառներ ներկայացնող հայկական կորուստներուն համար :

Իսկ ջարդարար նախարարներէն ու կուսակցական պարագլուխներէն ո՛չ մէկուն քիթը արիւնեցաւ : Ձեւակերպութեան համար 1920 մարտ 20ին Անգլիացիք Պոլսոյ մէջ ձերբակալեցին խումբ մը իթթիհատական վարիչներ, զորս փոխադրեցին Մալթա, օդափոխութեան համար : Քանի մը ամիս վերջ ազատ արձակուեցան՝ փոխանակուելու համար քանի մը անգլիացի գերիներու հետ ...

Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրիժառու գնդակն էր, որ օտար մայրաքաղաքներու սալայատակներուն վրայ շանսատակ դետին փռեց գլխաւոր ջարդարարները :

Տարբեր պիտի ըլլար երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնը :

Դաշնակիցները Նիւրնպէրկի դատավարութենէն վերջ մահուամբ պատժեցին Նացի պարագլուխները :

Իսկ Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը, որ ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունէր Հրեաներու ջարդին մէջ, չորս միլիառ մարք (472 միլիառ ֆրանք) հատուցում տուաւ Իսրայէլի կառավարութեան :

Հրեաները տէր ունէին — Իսրայէլի փոքրիկ պետութիւնը :

Իսկ Հայե՞րս :

Դաշնակիցները լքեցին մեզ :

Իսկ Խորհրդային Միութիւնը, որ «տէր եւ պաշտպան»ի հովեր առած է հանդէպ հայ ժողովուրդին, փոխանակ հաշիւ պահանջելու Թուրքերէն, դրամով, զէնքով եւ ռազմանիւթով օգնեց Մուսթաֆա Քեմալին ու Քեազիմ Քարապէքիրին՝ քանդելու համար Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը :

Մեծ է տարբերութիւնը Թուրքերուն եւ արդի Գերմանացիներուն միջեւ :

Իսրայէլէն վերջ, Պոնի կառավարութիւնը նիւթական հատուցում պիտի տայ այժմ Նացի հալածանքներու զոհ ֆրանսահպատակ որբերուն եւ այրիներուն — թիւով 130 – 150.000 : Անոնցմէ իւրաքանչիւրը պիտի ստանայ միանուագ 10 հազար մարք (շուրջ 1.180.000 ֆրանք) : Իսկ տարագրութենէ վերապրող 50.000 Ֆրանսացիներ երկու տարի շարունակ օրական հինգ մարք (590 ֆրանք) պիտի ստանան :

Այս ձեւով Նացիներու ֆրանսահպատակ զոհերուն ստանալիք գումարը պիտի ըլլայ 148 միլիառ մարք (174.640 միլիոն ֆրանք) :

Ահա՛ թէ ինչ կը նշանակէ տէր ու պաշտպան ունենալ այս անիրաւ աշխարհին մէջ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱ ՏԸ ՔԱԼԷԻ ՄԷՋ

«ԱԼԺԵՐԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԵՆՔ»

Հինգշաբթի առաւօտ Հանրապետութեան Նախագահը մեկնեցաւ Փա տը Քալէ : Իշխանութեան գլուխ գալէ ի վեր հինգերորդ շրջապտոյտն է ասիկա՝ Մայր Երկրի մէջ :

Թուքէ առաջին հանգրուանն էր, ուր հասաւ ժամը 8.20ին : Դրօշազարդուած քաղաքը ջերմ ընդունելութիւն մը վերապահած էր տը Կոլի : Դպրոցականներն ու ժողովուրդը խանդավառ ծափերով կը դիմաւորէին զայն :

Մինչեւ Պուլոնէ՝ Նախագահը կանգ առաւ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, ողջունելով ժողովուրդը :

Առաջին ճառը խօսեցաւ Պուլոնէի մէջ : Ժամը 10ին հասաւ Ֆրանսայի ձկնորսական առաջին կեդրոնը՝ ուր ողջունուեցաւ թնդանօթի 21 հարուածներով : Եկեղեցիներու զանգակները կը ղօղանջէին՝ երբ ժողովրդական «կեցցէ՜ տը Կոլ» բացականչութիւններու մէջ նախագահական շքախումբը քաղաք մտաւ :

Բարիգալուստի իր ճառին մէջ Պուլոնէի քաղաքապետ Հեննըկէլ շեշտեց այն պարագան՝ թէ ազատագրութենէն ի վեր Պուլոնէ վերածնած է. պատերազմի վաղորդայնին՝ մինչ փլատակները հազիւ հինգ հարիւր հոգի կը պատսպարէին իրենց մէջ, այսօր քաղաքը կը հաշուէ մօտ 41.000 բնակիչ :

Հանրապետութեան Նախագահը քանի մը բառով քաղաքապետին պատասխանելէ ետք, յայտարարեց . — Անցեալ օր խօսեցայ ալժերիական հարցի մասին. միակ ճամբան՝ որուն պէտք է հետեւիլ, ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ Ալժերիացիներու ինքնորոշումը : Տարբեր լուծում մը կարելի չէ գտնել :

Տը Կոլ այցելեց նաեւ Պուլոնէի կարգ մը կեդրոնները, որմէ ետք մեկնեցաւ Քալէ :

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ԵՒ ԽՐՈՒՇՉԵՒ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Հինգշաբթի կէսօրէ ետք Խրուշչեւ վերադարձաւ Ուաշինկթըն : Շրջապտոյտը վերջացած է : Մնացեալ երեք օրերը՝ Խրուշչեւ պիտի անցընէ Այզընհաուըրի հետ խորհրդակցելով :

Օրակարգի վրայ կը գտնուին միջազգային կարեւոր հարցեր եւ ռուսեւամերիկեան յարաբերութիւնները :

Տակաւին կարելի չէ յստակ բան մը ըսել Միացեալ Նահանգներու Նախագահին եւ Խ. Միութեան վարչապետին գլուխ-գլխի խորհրդակցութեան մասին : Խրուշչեւ Միացեալ Նահանգներէն պիտի մեկնի Կիրակի օր՝ դէպի Մոսկուա, ուր պիտի սպասէ Այզընհաուըրի այցելութեան :

Փիթսպուրկի մէջ Խրուշչեւ մնաց մինչեւ ժամը 16.36 : Գործադուլի հետեւանքով քաղաքը մեռեալ պատկեր մը կը ներկայացնէր :

Փիթսպուրկի մէջ խորհրդային վարչապետը դիմաւորուեցաւ տարագիրներու թշնամական կանչերով :

Դեմոկրատ պարագլուխ Սթիվենսընի հետ ունեցած խօսակցութեան ընթացքին, Խրուշչեւ յայտարարեց . — Ընդհանուր զինաթափութեան խորհրդային առաջարկը լրջօրէն նկատի պէտք է առնուի :

Այս կարծիքը կը բաժնէ դեմոկրատ կուսակցութիւնը, շեշտելով թէ «Միացեալ Նահանգները անմիջապէս պէտք է օգտագործեն Խրուշչեւի առաջարկը՝ բանակցութեան հիմնական կէտը ընդունելով զայն» :

Փիթսպուրկ Ամերիկայի պողպատի մայրաքաղաքն է, ուր միայն մէկ գործարան կը բանի, գործադուլի հետեւանքով :

Խ. Միութեան Վարչապետը այցելեց միակ գործարանը, որուն բանուորները գործի վրայ էին : Բանուորներու ձեռքերը սեղմեց, որմէ ետք իր հիացումը յայտնեց գործարանին արտադրած հսկայ մեքենաներուն համար, յայտարարելով . — Պատրաստ ենք գնելու այս մեքենաները, բայց դուք ոչինչ կ՚ընէք՝ մեզի ծախելու համար :

Բանուոր մը Խրուշչեւի մօտենալով մատիտ մը նուիրեց : Խորհրդային Վարչապետը գրպանէն արծաթազօծ ժամացոյցը հանելով նուիրեց ամերիկացի բանուորին... այս փոխանակութիւնը տաք մթնոլորտ մը ստեղծեց, որմէ ետք Խրուշչեւ գործարանին խոհանոցը այցելեց, ուր յայտարարեց . «Կը ցաւիմ որ հոս պիտի չմնամ՝ ճաշելու համար», յետոյ՝ աւելցուց . — «Երբ Նիքսըն Խ. Միութիւն այցելեց, կ՚ուզէր տեսնել թէ ինչպէ՞ս կ՚ապրէին համայնավար ստրուկները : Հիմա ես ալ կը տեսնեմ թէ ինչպէ՞ս կ՚ապրին քաղքենի ստրուկները» :

Խրուշչեւ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ խաղաղութեան համար, որմէ ետք անդրադառնալով առեւտրական հարցերու, ըսաւ . — Ձեզի ըսելիք մը եւս ունիմ : Ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ դուք, Ամերիկացիներ, կորսնցուցիք ձեր նկարագրին լաւագոյն մէկ կէտը : Առաջ, Ամերիկացիները իրապաշտ էին եւ կ՚ուզէին բովանդակ աշխարհի հետ առեւտուր ընել : Վերջերս, ըստ երեւոյթին, սատանան կը վախցնէ ձերինք : Կը վախնաք ձեր քիթը ցոյց տալու՝ մտածելով թէ այդ սատանան կը բռնտարկէ ձեր հոգին : Պատերազմէն առաջ առեւտրական շատ լաւ յարաբերութիւններ ունէինք : Եթէ Խ. Միութիւն այցելէք պիտի տեսնէք գործարաններ՝ ամերիկեան կազմածներով.. միացնենք մեր ճիգերը՝ մեր երկիրները իրարու մօտեցնելու համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՈԼԻ ալժերիական ծրագրին մասին խօսելով, Իտալիոյ Արտաքին նախարար Փելլա ՄԱԿի մէջ յայտարարեց թէ «կրովի առաջարկ մըն է ան» գոհացուցիչ լուծում մը գտնելու համար :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Աթլաս - Էպլ հրթիռը, որ Հոկտեմբեր 2 – 6 արուեստական արբանեակ մը պիտի տանէր լուսին՝ փորձի մը ընթացքին պայթեցաւ : Նոր հրթիռի մը պատրաստութիւնը պիտի ուշացնէ ամերիկեան արբանեակին արձակումը :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ փերոնականներու կազմակերպած ընդհանուր գործադուլը ձախողեցաւ, հակառակ անոր որ վերջին 24 ժամերու ընթացքին 23 մահափորձեր եղած էին :

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին մէջ Իսրայէլի Արտաքին նախարար տիկին Կոլտա Մէյր Սուէզի ազատ նաւարկութեան հարցը արծարծեց : Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան ներկայացուցիչ Զէյնէտին խօսք առնելով ծանր յարձակումներ գործեց սիոնականներու վրայ՝ «որոնց զոհերն են արաբական երկիրները» :

ԱՆԳԼԻՈՅ յառաջիկայ ընտրութիւններուն (Հոկտեմբեր 8) թեկնածու ներկայացան Մաքմիլըն եւ Սելվին Լօյտ :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆ Նոր Հանրապետութեան տասներորդ տարեդարձը տօնելու համար՝ կը պատրաստուի Հոկտեմբեր մէկին արուեստական արբանեակ մը արձակել :

ՊՈՐՏՈՅԻ մէջ ֆրանսական օդանաւ մը ջախջախուեցաւ. 55 մեռեալ եւ հինգ վիրաւորներ կան :

ՖՐԱՆՍԱ Էլեկտրոնիկ կազմածներ պիտի տայ Հիւլէական ուժի միջազգային կազմակերպութեան՝ մօտ 15 միլիոն ֆր. արժէքով :

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ համայնավարներ կրակ բացած են հակակառավարական ցուցարարներու վրայ : Համաձայն եգիպտական մամուլին, 12 հոգի մեռած են եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը Փինէ Ուրրաթ իրիկուն Ուաշինկթըն մեկնեցաւ : Փինէ չկրցաւ սակայն լուծել 1960 ելմտացոյցը եւ զայն ներկայացնել Ազգ. Ժողովին, որովհետեւ տարակարծութիւնները չեն հարթուած : Վարչապետ Տըպրէ 286 միլիառի յաւելեալ ծախքեր կը ներկայացնէ, բայց Փինէ չուզեր վեց հարիւր միլիառէն աւելի բաց մը ընդունիլ 1960ի համար : Նախարարը կը պնդէ որ անկարելի է մնացեալ ծախքերը ապահովել առանց նոր տուրքեր դնելու : Յայտարարեց նաեւ թէ կը նախընտրէ հրաժարիլ քան տեղի տալ :

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ որոշեց պաշտօնական յարաբերութիւններ ունենալ Եւրատոմի հետ և դիւանագիտական մնայուն ներկայացուցիչ մը նշանակեց, — յայտարարեց Զուիցերիոյ քաղաքական հարցերու վարիչ Փըթիփիէռ :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Ֆոլկսվակըն գործարաններու տասը հազար բանուորները գործադուլ ըրին, աշխատավարձքի յաւելում պահանջելով :

ԻՏԱԼԻՈՅ հանքագործներու 48 ժամուան գործադուլը վերջացաւ, բայց նկատելով որ բանթողները գոհացում չէին ստացած՝ որոշեցին գործադուլը շարունակել երեք օր եւս : Աշխատանքի նախարարը առաջարկեց միջամտել՝ բանուորներու եւ գործատէրներու տարակարծութիւնը լուծելու համար :

ՂԱՆԱՅԻ Վարչապետ Նքրումա Ֆրանսայի առաջարկեց որ հրաժարի Սահարայի մէջ հիւլէական փորձեր ընելու իր ծրագրէն. Նման փորձեր, ըսաւ ան, ծանր հետեւանքներ կրնան ունենալ Ֆրանսայի եւ ափրիկեան երկիրներու յարաբերութեանց, ինչպէս նաեւ աշխարհի խաղաղութեան համար :

ԿԵԱՆՔԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

★

Իտալիոյ Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար Սարակաթ վերջերս Խորհրդ. Միութիւն այցելեց եւ վերադարձին իր տպաւորութիւնները հրատարակեց «Իլ Մեսաճճերօ» թերթին մէջ:

Կարլ Մարքսի այս աշակերտն ալ տեսաւ որ հոն ալ դասակարգեր կան, հանգստաւէտ պայմաններ վերապահուած են առանձնաշնորհեալներու, մինչդեռ բանուոր ու գիւղացի, ազատութեան կորուստով, խիստ կարգապահութեամբ հազիւ կ'ապահովեն կեանքի անհրաժեշտ միջոցները. «Դիւանակալութեան ծանրութիւնը, անհատական ձեռներէցութեան պակասը, մեքենական խիստ ձեւակերպութիւնները կը ճնշեն աշխատաւորներու վրայ, կ'արգիլեն սպառման նիւթերու բաշխումը: Մելամաղձոտութիւն մը կայ ամէնուն դէմքին վրայ, տխուր են քաղաքներն ու գիւղերը, խանդավառութիւնը կը պակսի ամէն կողմ»:

Սարակաթ կ'եզրակացնէ. «Ռուս փորձը արտածման նիւթ չի կրնար ըլլալ»:

Ամերիկեան «Նիւզուիք» հանդէսի համաձայն Խորհրդ. Միութեան մէջ ալ կազմուած է ազնուական դասակարգ մը, կազմուած կուսակցական վարիչներէ, մտաւորականներէ, զինուորականներէ: Այս դասակարգին ընտանիքները սպասուհիներ ունին, հանգստաւէտ կեանք կը վարեն նման դրամատէր երկիրներու քաղքենի դասակարգին:

Առանձնաշնորհեալ ընտանիքներու զաւակները ինքնաշարժներով դպրոց կ'երթան, օրիորդներ թատրոններ կը յաճախեն շպարուած ու զարդարուն: Հնդկական կաստերու նման յարաբերութիւն չունին ստորակարգեալ դասակարգերու հետ: Համեստ դասակարգի անդամ մը չի կրնար յարաբերութիւն կապել վերի դասակարգի անդամի մը հետ:

Լենին կը խոստանար թոշակներու հաւասարութիւն, ընկերային հաւասարութիւն պահելու համար, որովհետեւ թոշակներու տարբերութիւնը բնականօրէն առաջ պիտի բերէր կենցաղի մակարդակի տարբերութիւն, դասակարգերու կազմութեան պատճառ պիտի ըլլար: Մինչեւ 1930 ոեւէ քաղաքացիի թոշակը ամսական 250 ռուբլիէն վեր չէր: Այսօր նուազագոյն տասը հազար ռուբլի ստացող կայ որպէս տարեթոշակ, իսկ կուսակցութեան ազդեցիկ անդամներ կարեւոր գումարներ կը ստանան: Այս դասակարգին մէջ ալ նուիրապետութիւն կայ, աստիճաններ կան, առաջին կարգի վրայ են տասը հազար առանձնաշնորհեալներ, յետոյ կուգան միջին կարգի առանձնաշնորհեալ, շուրջ մէկուկէս միլիոն անձ, աւելի վար երեք միլիոն անձ: Ասոնք մեծ ճարտարարուեստի վարիչներ են, գրագէտներ, արուեստագէտներ, գիտուններ, համալսարանի ուսուցչապետներ, զինուորականներ՝ Մառեշալ, զօրավար, գնդապետ: Առաւելութիւնն ունին Երկաթէ Վարագոյրէն դուրս գալու, գնումներ կատարելու դրամատէր աշխարհէն եւ իրենց զաւակները լաւագոյն պաշտօններու վրայ զետեղելու:

Բնակարաններու տագնապը բանուորներու համար է, մէկ սենեակի մէջ երբեմն երկու ընտանիք, անդին առանձնաշնորհեալ դասակարգի պատկանող մը փոքրիկ տուն մը ունի:

Սթալինի ներքին քաղաքականութեան դատապարտութենէն ետք յարաբերական ազատութիւն մը սկսան վայելել խորհրդային քաղաքացիները: Մարքս – Լենինեան վարդապետութենէն ոեւէ շեղում դատապարտելի կը մնայ սակայն: Ընկերաբաններ սկսան հետաքրքրուիլ ընկերվարական ընկերութեան ներքին կազմութեամբ:

Լոնտոնի Համալսարանին սլաւական պատմութեան ճիւղին ուսուցչապետ Հիւկ Սիթըն – Ուեթսըն կը յայտնէ թէ ստուգապէս ջնջուած է անհատական սեփականութիւնը, անհետացած են հողատէրեր եւ անհատական ձեռնարկներ, սակայն ջնջուած չէ դասակարգային զանազանութիւնը: Հին դասակարգին տեղ նոր մը կազմուած է, նախկին առանձնաշնորհեալներու տեղը կը բռնեն նոր առանձնաշնորհեալներ: Բանուորէն եւ գիւղացիէն վեր կը գտնուի քաղքենի պաշտօնեան, որ կը բռնէ դրամատիրական դրութեան քաղքենի ձեռնարկուին, կալուածատէրին տեղը: Վիճակագրութեանց համաձայն 1939ին մօտ աշխատաւորներու թիւը տասնեւմէկ միլիոն ութ հարիւր հազար էր, այժմ տասնեւհինգ միլիոնի կը հասնի: Եթէ նկատի առնուի ընտանիքներու անդամներն ալ գոնէ երեսուն միլիոն ըլլալու է: Դասակարգերը անհետացած չեն ընկերվարական այս ընկերութեան մէջ, անունները փոխուած են: Առաւելութիւններ կը վայելեն ընտանիքի անդամները, զաւակները աւելի դիւրութեամբ պաշտօն կը գտնեն, դիրք կը գրաւեն, հոս ալ խնամիական կապերը կարեւոր դեր ունին:

Սիթըն – Ուեթսըն կը հարցնէ թէ այս դասակարգը կրնա՞յ փոխել Խորհրդ. Միութեան քաղաքական ապագան, կըրնա՞յ օր մը գրաւել ներկայ վարիչներու աթոռները: Կը կարծէ թէ քաղքենի նոր դասակարգը խաղաղութեան կողմնակից է, կը խորշի յեղափոխական շարժումներէ, չի սիրեր կուսակցութեան գերակշռութիւնը, ինչպէս նաեւ քաղաքական ազդակներու գիտակցութիւնը տնտեսական ազդակներու վրայ: Սակայն յուսալի է որ տարիներու ընթացքին կրնայ ուժեղ ազդակ մը ըլլալ ընկերութեան ձեւափոխութեան մէջ:

Քաղաքական Գիտութեան հիմնադիր Կայթանօ Մօսքա, որուն ծննդեան հարիւրամեակն է այս տարի, իտալացի յայտնի ընկերաբան Ուիլֆրետօ Փարեթօ, երբեմնի ուսուցիչ Լօզանի Համալսարանին, կը սորվեցնեն թէ «քաղաքական դասակարգը» չի համապատասխաներ «ընտրանի դասակարգ»ին: Առաջինը մասնագիտացած դասակարգ մըն է, որ կը վարէ իշխանութիւնը կամ կ'ազդէ իշխանութիւնը վարողներուն վրայ, մինչդեռ երկրորդ դասակարգը ընկերային աստիճաններուն վրայ որոշ տեղ մը կը գրաւէ: Կը մնայ ուրեմն ճշդել թէ պետական այս քաղքենի դասակարգը ինչ յարաբերութիւն ունի քաղաքական դասակարգի հետ, որքան ազդեցութիւն ունի քաղաքական դէպքերու ճշդումին մէջ, ինչ աստիճան կը մասնակցի միւսին գործունէութեան: Պաշտօնեայ դասակարգ մը հետեւող մըն է, կարգապահութեան մէջ կը մնայ եւ յաճախ զուրկ է ձեռներէցութենէ, մանաւանդ եթէ մասնագիտացած է եւ զուրկ է քաղաքական հասկացողութենէ: Պաշտօնէութիւնը կը ծառայէ պետութեան ինչ իրաւակարգ որ ունենայ:

Բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանապետութիւնը անուանական է Խորհրդային Միութեան եւ արբանեակ երկիրներու մէջ, քաղաքական իրաւունքներ չեն վայելեր: Կան ժողովներ, բայց ժողովականները կ'ընտրուին վերէն տրուած հրահանգներու համաձայն, ոչ թէ վարէն ազատ ընտրութեամբ: Ռամկավար երկիրներու մէջ քաղաքական դասակարգը փոփոխական է, պատասխանատու է, քննադատելի է: Նոր ընկերութեան մէջ անփոփոխ, մենատէր է, անպատասխանատու եւ անքննադատելի: Քննադատողը, մեծամասնութենէն դուրս մնացողը հակակուսակցական է, հերետիկոս մը, որովհետեւ մեծամասնութիւնը, ընտրուած ղեկավարներէ, կը պահպանէ ուղղափառութիւնը:

Խորհրդային ղեկավարները կուսակցութենէն ընտրուած են եւ կուսակցութիւնն է որ կը վարէ քաղաքական գործերը: Կեդրոնական Կոմիտէի անդամներուն մեծամասնութիւնը կուսակցականներ են եւ ոչ թէ վարչական պաշտօնեաներ: Քսաներորդ Համագումարին մասնակցող 1355 ներկայացուցիչներէն 438ը միայն արտադրութեան մէջ պաշտօնեաներ էին, կայ ուրեմն հաղորդակցութիւն կուսակցութեան եւ պաշտօնակալութեան միջեւ, բայց ոչ թափանցում: Փոքրամասնութիւնը պիտի հետեւի կուսակցական մեծամասնութեան եւ չունի ղեկավար դեր: Կուսակցութիւնը իր վստահելի անդամները կը զետեղէ ամէն դիւանի մէջ, արտադրութեան ամէն ճիւղերու մէջ, հակակշռելու համար պաշտօնէութեան գործունէութիւնը: Կուսակցութիւնը իր ներկայացուցիչներն ունի բանակին մէջ եւ ոստիկանութեան մէջ: Մառեշալ Ժուքով պաշտօնանկ եղաւ, որովհետեւ համամիտ չէր բանակին մէջ կուսակցական քարոզչութիւն տարածելու:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՑԱՐԸ

Մինչ Խրուշչեւ կը շարունակէ ամերիկեան իր շրջապտոյտը, ժողովուրդն ու թերթերը աւելի քան վերապահ ընթացք մը բռնած են իրեն հանդէպ: Նիւ Եորք Հէրալտի մէջ Ճոզեֆ Օլսոփ մաղէ կ'անցընէ Խրուշչեւի անձն ու նպատակները: Կուտանք յօդուածին գլխաւոր մասերը:

1956ին, փետրուարեան ամպոտ իրիկուն մը, մինչ Կրեմլինի դուները կը փակուէին բոլոր օտարներուն առջեւ, Նիքիթա Սերգէյեւիչ Խրուշչեւ Խ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան 20րդ համագումարին առջեւ կ'արտասանէր մեր ժամանակներու ամէնէն զգայացունց ճառը: Այս ճառը, որ կը մրոտէր Սթալինի յիշատակը, ճակատագրական պահ մը կը նշէ նոյն այդ Սթալինի կենսունակ, անսպառելի կերպով գործունեայ ժառանգորդին քաղաքական կեանքին մէջ. ժառանգորդ, որ այսօր մեր հիւրն է՝ Պերլինի մէջ մեր դիրքին հանդէպ բացէն ի բաց կատարած իր սպառնալիքին որպէս հետեւանք: Սակայն, ինքնին, Խրուշչեւի այս ճառը կարեւոր ազդակ մը դարձաւ արդի պատմութեան մէջ՝ որպէս մեկնակէտ ծառայելով Լեհաստանի մէջ կատարուած փոփոխութիւններուն, Հունգարիոյ մէջ տեղի ունեցած ողբերգութեան եւ բազմաթիւ այլ դէպքերու:

Այժմ երբ կրկին կը կարդանք Խրուշչեւի այդ ճառը, որուն մէջ կը մանրամասնուին Սթալինի բռնադատական անգըթութիւնը, կասկածամտութիւնը, խաբամանկութիւններն ու անսահման փառամոլութիւնը, ցաւատանջ մղձաւանջ մը տեսնելու տպաւորութիւնը կ'ունենանք: Բայց այժմ, որ Խրուշչեւ մեր մէջ կը գտնուի, — ժպտուն, բարեկամական վերաբերմունքով, ճառեր խօսելով, ամէն մարդու ձեռքը սեղմելով, ճիշդ Քոնկրէսի ընտրութիւններուն ոեւէ մէկ թեկնածուին նման, կ'արժէ կրկին ապրիլ մղձաւանջը: Որովհետեւ Սթալինը դիմակազերծ ընող ճառը, կը դիմակազերծէ նաեւ Խրուշչեւը:

Ճառին ընդմէջէն կը տեսնենք իշխանութեան փառամոլութենէն տարուած մարդ մը, որ, ըստ իր յայտարարութեան, միայն մէկ անգամ համարձակեցաւ բողոք բարձրացնել իր նկարագրած անվերջանալի արիւնռուշտութիւններուն դէմ. այն ատեն միայն, երբ Սթալինի հիւանդագին եսասիրութիւնը, Խարքովի կռուին օրերուն, քայքայման կը մըղէր ռուսական ամբողջ զօրաբաժին մը:

Բայց, մինչ ամբողջ Ռուսաստանը ծածկուած էր անմեղներու արիւնով, նոյն այս Խրուշչեւը չէ՞ր, որ օրէ օր աւելի բարձր դիրքերու կը հասնէր: Ինքը կը բարձրանար, մինչ ուրիշներ կը բնաջնջուէին, որովհետեւ,— կը պատասխա –

ՈՒԹ ՕՐ ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Ա.

— Դուք Բագու էք եղել, գիտեմ, ինչպէս չէ. ես էլ բագուեցի եմ, բայց պատիւ չեմ ծանօթ լինելու ... պատիւ չեմ ունեցել: Ի հարկէ, ի՞նչպէս կարելի է, մենք պրոլետար ենք:

Ու դարձեալ գոռաց. ձեռը կրծքին խփելով.

— Այո, պրոլետար եմ. տեսնո՞ւմ էք ձեռներս, այս ձեռներով աշխատել եմ ես... իմ արիւն քրտինքով ... աշխատաւոր մարդ եմ:

— Մի աղմկիր, լսուեց անկիւնի ռուսի հանդարտ ձայնը:

Հրամանատարը դարձաւ գործին, բայց մի քիչ անցած վերսկսեց զրոյցը:

— Ամերիկա՞ էիք գնացել:

— Այո գնացել էի:

— Գիտեմ, գիտեմ, ես ամէն բան գիտեմ: Լա՞ւ կերաք խմեցիք Ամերիկայում:

Լուռ մնացի, ոչինչ չպատասխանեցի:

— Իհարկէ, լաւ կ'ուտէիք, կը խմէիք, . Բուրժուաները լաւ են ուտում, ես [illegible] ...

— Կարծեմ քննութիւնը վերջացրէք արդէն ընդհատեցի խօսքը:

— Վերջացրել եմ, վերջացրել, դուք անհանգիստ մի լինիք ...

— Ո՞ւր պիտի երթամ այժմ:

— Իսկոյն, իսկոյն:

Ու նորից պոռաց վայրենի ձայնով.

— Ընկեր Վասիլիյ... Հա, դու այստեղ ես եղել, տար այս պարոն մինիստրին: Սա պարոն մինիստրն է, լսո՞ւմ ես, պարոն մինիստրը ...

Կարծես Դաշնակցութեան տունն էին բերել ինձ. բոլորն էլ այստեղ էին, վաստակաւորներն ու նորահաս երիտասարդները, իմ վաղեմի ընկեր բարեկամներն ու կէս – ծանօթները, որոնց ով լինելը հազիւ կարողանում էի յիշել:

Այստեղ էին նաեւ Հայ Ժողովրդական կուսակցութեան պարագլուխները, մեր խեղճ «բուրժուա»ները:

Իմ երեւան գալը ողջունեցին բուռն ծափահարութիւններով ու բացագանչութիւններով: Կարծես հարսանիք էին եկել այս մարդիկ ու ես էլ ուշացած հիւր էի, որին սպասում էին անհամբեր՝ խնջոյքն սկսելու համար ....

Իսկապէս, իմ տրամադրութիւնն էլ համարեա տօնական էր: Կացութիւնս որոշուած էր վերջապէս. բանտումն էի, այլեւս ազատ՝ դրսի հոգսերից: Այլեւս ոչինչ չէի կարող անել: Յոգնած մարդու համար փրկութիւն է սա, մի տեսակ արտօնեալ վիճակ, որ դժուար կը հասկանան նրանք, ովքեր երբեք բանտ չեն տեսել:

Իսկոյն տեղ արին որ նստեմ:

Շատ էլ հեշտ բան չէր այդ: Երեք փոքրիկ սենեակի մէջ այնպիսի բազմութիւն էր լցուած, որ ոտք դնելու տեղ չէր մնացել, բայց եւ այնպէս էլի մի քիչ նեղուեցին, էլի մի քիչ սեղմուեցին, մի քանի ափ տեղ բաց արին չոր յատակի վրայ:

Ձեռքս կապոցը վար դրի, նստեցի վրան:

Սկսուեց անծայր ու անվերջ հարցուփորձ: Ես դրսի մասին էի պատմում, նրանք՝ ներսի, կարծես մի ամբողջ տարի էր, որ չէինք տեսնուել:

Այդ գիշեր չկարողացայ աչքս փակել:

Կուչ էինք եկել յատակի վրայ, ձեռներս – ոտներս հաւաքած ու այնպէս սեղմուած իրար, որ մի մատ շարժելու հնարաւորութիւն չէր մնացել:

Քանի հարեւաններս արթուն էին, կացութիւնը դեռ տանելի էր. ամէն մարդ զգուշանում էր նեղել միւսին, մնում էր հանդարտ ու անշարժ: Բայց հէնց որ քունը կոխում էր, զգուշութիւնն էլ մոռացւում էր ի հարկէ: Քնած մարդը բնազդօրէն աշխատում էր փոխել անյարմար դիրքը, ազատել կապանքներից, մեկնուել, շարժել թմրած անդամները: Այդ փորձերը պատճառ էին դառնում միջադէպերի, որ շատ զուարճալի կը լինէին, եթէ միայն քնահատութիւնից տառապող մարդիկ ընդունակ լինէին ըմբռնելու կացութեան կոմիկական կողմը:

Դժբախտաբար, մենք այն վիճակում չէինք, որ կարողանայինք էսթէտիկական ապրումներ ունենալ:

Անքուն, աչքերս բաց, ընկղմած էի այս փիլիսոփայական մտքերի մէջ, երբ յանկարծ մի զոյգ ամերիկեան ծանր կօշիկ, բաւական էլ կեղտոտ, հանդարտօրէն իջան ճիշդ բերնիս վրայ:

Ամերիկեան անքաղաքավարի կօշիկները պատկանում էին երիտասարդ ուսուցիչ ... անունը մոռացել եմ:

Իմ բացագանչութեան ու ահարեկ շարժման վրայ վարժապետը սթափուեց, ներողութիւն փնթփնթաց եւ քաշեց ոտները:

Հինգ րոպէ չանցած՝ տեսայ որ նոյն կօշիկները սպառնալիօրէն դարձեալ մօտենում են երեսիս: Նորից ի կարգ հրաւիրեցի վարժապետին:

Խեղճը զարթնում էր, հազար ներողութիւն խնդրում, տրորում աչքերը: Ուզում էր չքնել, բայց չէր կարողանում: Եւ հէնց որ քունը տանում, կօշիկները իսկոյն ելնում էին ճամբորդութեան, ու ճամբան էլ միշտ նոյնն էր դէպի իմ երեսը ...

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(6 Շար.)

նէ ,— կոփաէ կը պարէր , իրեն վստահ-ուած պարտականութիւնները առանց բո-գոքի կը կատարէր, եւ բնատիրօջ բոլոր փափաքները կ'իրագործէր :

... Սակայն այս նշանաւոր ճառին ա-մէնէն յատկանշական կողմը այն չէ, որ մէջտեղ կը հանէ Խրուշչեւի նկարագիրը · այլ այն , որ յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ Սթալինը դիմակաղերծ ընողը հա-ւատաւոր սթալինական մըն է իրականին մէջ :

Արդարեւ, յստակ պէտք է ըլլայ մեր մտքերուն մէջ այն իրողութիւնը, որ ըԽ-րուշչեւի ճառը ոչ մէկ տեղ կը քննադա-տէ Սթալինի քաղաքականութեան հիմ-նական կէտերը · Խրուշչեւ համամիտ է եւ « դրական քայլեր » կը նկատէ 1929ի այն որոշումը , որ ժողովուրդը անմարդկա-յին թշուառութեան մը գիրկը կը նետէր՝ երկրին արդիւնաբերութիւնը աւելի ա-րագ կերպով զարգացնելու համար · այն որոշումը, որ 1930ի սկիզբները գրեթէ վստահօրէն մահուան կը դատապարտէր չուրջ հինգ միլիոն հասարակ գիւղացի-ներ՝ յանուն պետական շահու · այն որո-շումները, որոնք անմարդկային զըր-կանքներու կը պարտադրէին խորհրդա-յին ժողովուրդը Բ· աշխարհամարտին յաջորդող տարիներուն՝ յանուն Սպուտ-նիկներու եւ Լունիքներու :

Խրուշչեւ համաձայն էր եւ է այս բո-լորին · Սթալինը կը քննադատէ ոչ թէ սթալինական ըլլալուն, այլ՝ դէշ սթա-լինական մը եղած ըլլալուն համար : Սթալինը քննադատող ճառին մէջ, իր մտահոգութեան առարկան ժողովուրդին ճակատագիրը չէ, այլ՝ համայնավար նը-ւիրապետութեան , խորհրդային իշխող դասակարգին ճակատագիրը, որոնք ուղ-ղակի վտանգուած էին Սթալինի վերջին տարիներուն՝ մարդուն հիւան-դագին կասկածամտութեան հետեւան-քով :

Խրուշչեւ, իր ճառին մէջ Սթալինը կը ներկայացնէ որպէս «Սեւ Ցար » — բա-ռին ռուսական իմաստով · այսինքն՝ մեծ տիրակալ մը, բայց Իվան Ահեղի նման խենթ, անմարդկային հանճար : Միեւ-նոյն ատեն երեւան կը բերէ Խրուշչեւի թաքուն յաւակնութիւնը՝ « Սպիտակ Ցար » մը ըլլալու · Պետրոս Մեծի նման տիրակալ մը, ոչ իրապէս նուազ ահեղ քան Իվանը՝ Ռուսիոյ թշնամիներուն վե-րաբերմամբ · բայց եւ այնպէս ո՛չ խենթ, ո՛չ անմարդկային, ո՛չ ալ մահաափիւռ · այլ՝ կեանքն ու նաեւ իշխանութիւնը սի-րող :

Ահա այս է իրական Խրուշչեւը , ինչ-պէս կրնան վկայել սպաննուած ոՀնգա-րացի տղաքը, խարուած խեղճ Լուկովը եւ բազմաթիւ այլ համր վկաներ : Այս-պիսի մարդու մը հետ խօսակցութեան նստած ժամանակ բոլորովին անբաւարար են բարեկամեցողութիւնը, լաւ նպատակ-ներն ու հաւասարակշռուած պիւտճէի մը ամենակարողութեան վրայ չատերուն ունեցած հաւատքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Թեսաղոնիկէի Միջազգային Ցուցա-հանդէսը այլեւս իրապէս իր անունին արժանի, միջազգային ցուցահանդէսի մը աստիճանին հասած է :

Մանաւանդ այս տարուան 24րդը կը գերազանցէ իր բոլոր նախորդները, թէ չքեղութեան, թէ ընդարձակութեան եւ թէ մասնակցող երկիրներու տեսակէ-տով :

Այս տարի կը մասնակցի նաեւ մեր մի-նուճար հայրենիքը՝ Հայաստան, եւ ա-նոր մասին է այս գրութիւնս :

Ռուսական տաղաւարին եւ չուրջի պար-տէզին մէջ ցուցադրուած են հայկական արտադրութիւնները :

Ցուցահանդէսի ռուսական ընդարձակ հողամասին վրայ պարզուած են, Խորհ · Միութեան 15 ազգերու դրօշակները : Հայկականը հինգերորդ ձողին վրայ է , կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյնի գար-նող կարմիր ու վրան ալ՝ անխուսափելի մուրճ – մանգաղը :

Տաղաւարին մէջ կան նրբահիւս գոր-գեր, Արարատ, Աչտիչատ, Ընտիր եւ Դուին ցուցանիշով քոնեակներ, Մուս-հաթօ եւ ուրիշ ցուցանիշերով գինիներ , հանքային ջուրեր են · : Ամէնքն ալ մա-քուր եւ լաւ տեղեր ցուցադրուած :

Պարտէզին մէջ կան մեքենաներ : Ա-մէնքն ալ ծանր ճարտարարուեստի վերա-բերեալ , ճնչիչ մեքենայ, մեծ գլաններ եւայլն :

Հայ գործակատարը՝ Պ· Սուրէն Պօյա-ճեան, արհեստով մեքենագէտ, հաճոյա-կատար երիտասարդ մըն է եւ սիրով կու տայ մանրամասն բացատրութիւններ : Մեքենաներուն վաճառանիշն է Երեւան , բայց ռուսերէն գիրերով :

Երբ հարցուցի թէ միայն ասո՞նք են հայկական ճարտարարուեստին նիւթե-րը, ըսաւ· — « Ասոնք մէկ չնչին մասն են : Ունինք դեռ չատ ուրիշ բաներ , բայց այս տարի հապճեպով պատրաստը-ւեցանք եւ միայն այսչափով կրցանք մասնակցիլ: Յառաջիկայ տարի, աւելի ընդարձակ կերպով պիտի մասնակցինք :

Այս մեքենաները, թէ Հայաստանի, թէ Խորհրդային Միութեան բաղկացուցիչ պետութիւններուն մէջ կը գործածուին եւ թէ միեւնոյն ժամանակ արտասահման կ'արտածուին » :

Տասնեւհինգ ազգերն ալ կը ցուցադրեն իրենց արտադրութիւնները, բայց Հայ-կականը աւելի որակեալ եւ արժէքաւոր է :

Ռուսական տաղաւարին մէջ կը բաժնեն պրոպականտի գրքոյկներ, որոնց մէջ կը խօսուի յեղափոխութենէն վերջ իրենց արձանագրած յառաջդիմութիւններուն մասին ամէն մարզի մէջ, կրթական , ար-հեստի, արուեստի եւ մինչեւ իսկ մար-զական :

Կրթականին մէջ կ'ըսուի թէ կարգ մը ազգեր բոլորովին անգրագէտ էին եւ նոյնիսկ գիր չունէին, իսկ հիմա՝ գիր ալ ունին եւ կամաց – կամաց գրականու-թիւն ալ կ'ունենան :

Հայաստանի համար կը չեչտուի թէ , առաջ ժողովուրդին 85 առ հարիւրը ան-գրագէտ էր, իսկ հիմա անգրագէտ մարդ գոյութիւն չունի : Երկրորդական վար-ժարաններու եւ համալսարաններու ու-սանողներու թիւը բաղդատելով Իրանի հետ՝ 45 անգամ, Թուրքիոյ՝ 11 անգամ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ՝ չորս անգամ ա-ւելի չատ է :

Արուեստի մարզին մէջ, միջազգային արժէքով երաժշտագէտներու մէջ , կարգ մը Ռուսերու կարգին կը յիշուի Խաչա-տուրեանը, իբր աշխարհածանօթ եւ ար-ժէքաւոր արուեստագէտ :

Մարզական բաժնին մէջ կը յիշուի մխմնադիսթ Ալպէտ Ազարեանը, որ ոլիմ-պիական մրցումներու մէջ ոսկի մետալ-ներ չահած է :

Ուչագրաւ պարագայ մը կայ որ իս-կոյն աչքի կը զարնէ :

Տասնեւհինգ ազգերուն մէջ գտնուող չ", ս – հինգ խալամ պետութիւններու հը-պատակներուն անունները երբեք գոյու-թիւն չունին միջազգային արժէքով անձ-նաւորութիւններու ցանկին մէջ :

Անկէ, ի յայտ կուգայ որ, համայնա-վարութիւնը չէ որ անձերը արժէքաւո-րած է ,այլ՝ բնածին եւ ազգային ներ-քին արժէքներն են որ ուռճացած եւ մէջ-տեղ են եկած :

«Ազատ Օր» Վ· Ց· ՔԻՒՓՃԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Տեսչութիւնը ուրախութեամբ կը հա-ղորդէ մամուլին, առաջին եւ երրորդ դասարաններու աչակերտներուն այս տարուան մեծ յաջողութիւնները Պաքա-լօրէայի եւ Պրէվէի պետական քննու-թիւններուն :

Պաքալօրէայի ներկայացած առաջին դասարանի ինն աչակերտները , որոնցմէ յաջողեցան եօթը հետեւեալները :—

Գեւոնեան Գեղամ , Գրիգորեան Արա , Սաննեան Յակոբ , Գաբրիէլեան Ոստա-նիկ, Պօյաճեան Վարդգէս , Գանեեան Հանրի, Յակոբեան Սագոյ :

Պրէվէի քննութիւններուն ներկայացան 14 հոգի որոնցմէ հետեւեալ 12ը յաջողե-ցան · —

Մարինոյեան Շարլի, Մոսոյեան Յով-հաննէս, Պօղոսեան Սարգիս , Պալքայ-եան Պօղոս, Տարաքճեան Արման, Հրաչ-եան Հրայր, Պարոնվարդեան Արա, Թե-ւանեան Կարապետ, Միքայէլեան Լեւոն , Ղազարեան Յովհաննէս , Ռափայէլեան Ժիրայր, եւ Ադամեան Ատոմ :

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ·— Աւելի քան որեւէ յօդուած , այս փայլուն յաջողութիւնը յաւագոյն ապացոյցը կուտայ Մխիթարեան վար-ժարանի տուած արդիւնքին :

ԱՆՏԷՐ ԳԱՆՁԵՐ

Միացեալ Նահանգներու մէջ ներկայիս տեղի կ'ունենայ գանձերու մեծագոյն որ-սորդութիւնը : Մինչեւ հիմա, գանձորս-ները երեւան հանած են 75 միլիոն տոլար արժողութեամբ գանձեր : Բայց, տըւ-եալներ կան՝ թէ գանձերու ընդհանուր գումարը հինգ միլիառ տոլարէն աւելի է :

Այս գանձերը, ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ զանազան Ամերիկացիներու դրամներ , որ այլազան ձեւերով , տասնեակ տարի-ներէ ի վեր փակուած ու մոռցուած են դրամատուներու եւ խնայողական կազ-մակերպութեանց դրամարկղներուն մէջ , կամ նօտարներուն մօտ, որ երբեք չեն կրցած երեւան հանել կտակարարի մը ժառանգորդները : Դրամատուներու մէջ կանոնաւոր հաշիւով ի պահ դրուած գումարները՝ անչուշտ, չարունակ կ'ա-ւելնան, տրուած ըլլալով, որ ամէն տա-րի, սկզբնական գումարին վրայ տոկոս-ները կը բարդուին :

Առ այժմ, տասներկու նահանգներ պաշտօնապէս ձեռնարկած են անտէր գանձեր գտնելու գործին : Եւ արդիւնքը այն եղած է որ, զոր օրինակ, Նիւ Եորք քաղաքը 39 միլիոն տոլարով աւելի հա-րստացած է, Փենսիլվանիան՝ 13 միլիո-նով, եւ Նիւ Ճըրսին՝ եօթուկէս միլիո-նով :

Մոռցուած գանձերուն մօտաւորապէս տասը առ հարիւրը կը պահանջեն ժա-ռանգորդները կամ նախկին իրաւատէ-րերը, երբ տարիներէ ի վեր չփնտռուած գումարներու ցանկը հրատարակուի : Բայց , 90 առ հարիւրը վերջնականապէս անտէր կը մնայ :Զայն պահանջելու հա-մար ոչ ոք կը ներկայանայ : Եւ այսպէս, պետութիւնը զայն կը գործածէ հանրօ-գուտ զանազան նպատակներու համար :

×

Նիւ Եորքի մէջ, գտնուած անտէր դը-րամները գործածուած են ճամբաներու, հիւանդանոցներու եւ վարժարաններու չինութեան համար : Միչիկընի, Հիւսի-սային Քարոլին[illegible] Օրեկոնի մէջ , դրամները գործածուած են դպրոցական սնտուկներու դրամագլուխները հարստա-ցնելու համար : Քենթակիի, Նիւ Ճըր-սիի եւ Ուաշինկթընի մէջ՝ պետական գանձին յանձնուած են :

×

Գանձորսութիւնը սկսաւ 1933ին, երբ Ֆիլատելֆիայէն երիտասարդ փաստա-բան մը, պատահմամբ երեւան հանեց՝ թէ անտէր դրամագլուխներ կան դրամա-տան մը մէջ : Հապճեպ քննութիւն մը կատարելով՝ գտաւ որ, անտէր դրամ-ները իր երեւակայածէն չատ աւելի են : Սկսաւ փնտռտուքներ կատարել զանազան նահանգներու մէջ : Շատ կարճ ատենէն ապչեցաւ մնաց՝ տեսնելով որ թաղուած, կամ ի պահ դրուած միլիոնաւոր տոլար-ներ կան որոնցմով ոչ ոք հետաքրքրուած է :

Երիտասարդ փաստաբանը իսկոյն լուր տուաւ նահանգներու կառավարութեանց, որոնք մանրամասն քննութեանց ձեռնար-կեցին եւ վերեւը մեր յիշատակած հըս-կայ գումարները երեւան հանեցին :

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՓԱՌՔԻՆ ՀԱՄԱՐ » , գրի առաւ Ժագ Ս· Յակոբեան, գին մէկ տոլար : Տպագրութիւն տպարան «Արա-մազդ», Պէյրութ, 1959 : Հասցէ Ժագ Յա-կոբեան, Պուաթ Փոսթալ 4115, Պէյ-րութ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա·

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

— Կոստանեան անունով մէկը գեղին մէջ դպրոց բացեր է եղեր, գիտե՞ս, Բար-թող աղա, ընդհատեց Տիկին Մարկոս-եան ...:

— Այո, հանըմ, Ռուսիայէն եկած մարդ մըն է եղեր, չատ կը գովեն կոր , երկայն մազերով եւ գլխարկով մէկն է · քանի մը հեղ տեսայ փողոցը · չատ մարդ-ղուակը անոր դպրոցը կը ղրկէ կոր · չատ գիտնական է եղեր ... հէմ ...

Մարդուկը կեցաւ՝ ըսելիքին զուցէ իւ-ղըն ալ տարակուսելով, Տիկինը երեսը նայեցաւ :

— Հէմ ի՞նչ Բարթող աղա ...:

— Հանըմ, չարունակեց գործակատա-րը՝ դէմքը հեղնական ժպիտի մը մէջ ծմռկելով, տղոցը գլխուն նայլ նէ անոնց ինչ հԸԱլէքը կը հասկնայ եղեր մինեճի-մի պէս ... հէմ կ'ըսէ եղեր քի տղան մեծ-նայ նէ ինչճի պիտի ըլլայ ... Թոհաֆ բա-նիր ... ինծի հարցնես նէ ատ մարդը ... ի՞նչ եւ է, հանըմ, ինչո՞ւ հարցուցիք :

— Արչակս ատոր դպրոցը երթալ կ'ուզէ կոր · տես այս իրիկուն այդ մարդը եւ խնդրէ իմ կողմէս որ վաղը անպատճառ հոս գայ :

— Գլխուս վրայ, հանըմ, հիմա չիտակ հոն կ'երթամ, պատասխանեց Բարթող աղա, թիկնոցը փորին վրայ ամփոփե-լով , եւ խոնարհաբար բարեւելէ յետոյ տիկինը՝ դուրս ելաւ :

Հրէշը ճամբան սա խորհրդածութիւն-ները կը բանաձեւէր, հրճուանքէն կէ-գինով ·

— Հինգ ոսկի ... մէկ օրուան մէջ · ա-սանկ երթայ նէ քանի մը տարիէն կը հարստանամ · այո, կը հարստանամ · է ալ ան ատենը ես պիտի չտամ պէ աղջիկ-ներս ... Բարթող աղային աղջիկները մատով պիտի ցուցնեն · ոտքս, ձեռքս պիտի իյնան · «Բարթող աղա , աղջիկդ , Մագթաղինէդ , ան հրեչտակի պէս , խումրիի պէս Մաչթաղինէդ տուր» պի-տի ըսեն, ամանի պիտի գան · «Մատամ , բան մը կ'ընենք» պիտի ըսեմ ... աղէկէն աղէկին, էֆէնտիմ ... հէմ աաչափ տարի սպասեմ, հէմ հանեմ տէ սանկ մէկո՞ւն տամ ... չէ, չըլլար, վէսէլամ ...

« Սա կնիկը, ինչ քիպար , ինչ աղնը-ւական կնիկ պէ, կը մըլտար մարդուկը, ոչ հաչիւ կը հարցնէ , ոչ բան ... չնորհ-քով քէլէփիր է · ո՞ւրկէ ուր ձեռքս ան-ցաւ ... Ֆապրիքան փլեր է ըսեմ , պի-տի հաւատայ, նորէն չինել տուր պիտի ըսէ ... Ծօ, կեցիր ...

Բարթող աղա յանկարծ կանգ առաւ փողոցին մէջ, ուր մթնչաղին յետին մարմրուքները առարկաներուն գիծերը կը հալեցնէին : Հրաչալի գաղափար մը ծնած էր իր ահաւոր գանկին մէջ :

« Կ'ըլլայ մի չըլլար ... սա Պէպէքին հին տունը փլեր է ըսեմ նէ ... հեռու տեղ, կ'ելլայ կ'երթայ տէ կը նայի՞ ... ես երթայ նէ ... ի՞նչ խըեախ բան կ'ըլլայ պէ, ամսէ ամիս երկու ոսկին ես կ'առնէի ... Մագթաղինէս տեղաւորուե-լուն պէս Կատարինէիս տրախուման հա-գըր կ'ընէի ... Ծօ ի՞նչ կ'ըսես, Բարթիկ, սա բանը ընե՞մ , ամիսը երկու ոսկի՞ , փարա է պէ, փարա ... Ախ, կը չարու-նակէր հրէշը՝ ձեռքը օդին մէջ չարժե-լով, հանըմը «սա երկու հարիւր ոսկին առ տա տունը չինել տուր» ըսեր նէ, ծօ ան ինչ պատուական բան կ'ըլլար ... Եր-կու հարիւր ոսկին առնելուս պէս, տու-նով տեղով կծիկը կը դնէի, թող հանըմն ալ Բարթող աղա փնտռէր ... ամա, եր-կու հարիւր ոսկի փարան ո՞ւրկէ պիտի գտնայ տէ ինծի տայ ... խենթին ալ մէկն է, մէկէն ի մէկ ելլայ տէ Պէպէք երթայ նէ փլած տունը տեսնելու, վայ պապամ, խերս անիծուեցաւ գնաց ·

Բարթիկին թեքմէ մը տունէն դուրս · ե՞տքը, ինչ կ'ըլլայ վիճակս ... աղջիկ-նե՞րը ինչ կ'ընենք ... չէ, չեղաւ, չըլ-լար , ըլլալիք բան չէ · գործերնիս կ'աւ-րենք · հիմակուհիմա սանկ երթանք տէ·· ասոր հինգ ոսկի զարկինք, քիչ փարա չէ · ով գիտէ, օրին մէկը տունը փլչէր է ըսելու ալ կարգը կուգայ ...» :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար·)

Նոյն խանդավառ ընդունելութիւնը նաեւ Թալէի մէջ, ուր հասաւ կէսօրին։ Նախագահը, որուն կ'ընկերանար Տիկին տը Կոլ, դիմաւորուեցաւ քաղաքապետ Վանտրուի կողմէ։ Յաղթական կամարներ բարձրացած էին ամէն կողմ ։

Թաղապետարանին մէջ Նախագահը պատասխանելով Վանտրուի ճառին, յայտարարեց . — Նկատելով որ Ֆրանսա փորձառութիւնը, նոյնիսկ՝ սովորութիւնը ունի իր շրջագիծէն դուրս ելլելու եւ ազդեցութիւն ու գործունէութիւն ունենալու ամէն տեղ, ճանչցուելու ամէն տեղ ու երբեմն՝ չճանչցուելու, բայց բոլորին կողմէ ուզուելու, նկատի ունենալով այս բոլորը՝ Ֆրանսա անգամ մը եւս կարեւոր դեր մը ունի. այդ դերը պիտի խաղայ ժողովուրդներու մեծ բախումին մէջ՝ որ տեղի պիտի ունենայ ուշ կամ կանուխ, որմէ կրնայ պատերազմ ծագիլ, բոլորին մահը հասնիլ։ Բայց ես կը կարծեմ թէ այդ բախումէն խաղաղութիւնը պիտի ծնի, այսինքն՝ մեր սերունդին, եւ մասնաւորապէս այս գեղեցիկ երիտասարդութեան՝ որ ցոյց կու տաք այսօր, ապրելու կարելիութիւն պիտի ստեղծուի, որպէսզի ընտանիքներ կազմէ եւ կազմակերպէ իր աշխատանքը, որպէսզի բարելաւէ իր ապրելակերպն ու ճակատագիրը՝ հայրենիքի ճակատագրին հետ ։

Այս առիթով մամուլը կը յիշէ նաեւ հետաքրքրական միջադէպ մը։ Թալէի մէջ, երբ Նախագահը նաւահանգիստ կ'այցելէր, Առեւտուրի գրասենեակի նախագահը Սատի Քառնոյի մէջ չքանշանը յանձնեց տը Կոլի, ըսելով. «Թոյլ տուէք ինծ ձեզի յանձնել ձեր նախորդներէն մէկուն չքանշանը»։ Տը Կոլ պատասխանեց.— Ահ, խեղճ Քառնօ։ Ուրախ եմ որ կ'ընդունիմ այս չքանշանը, բայց, Պարոն, գիտցէք որ ես ոչ մէկ նախորդ ունիմ ...։

Կէսօրէ ետք Նախագահը գնաց Արաս, ուր դիմաւորուեցաւ ընկերվարական պարագլուխ եւ Նախկին վարչապետ Կի Մոլէի կողմէ։ Մօտ 15.000 հոգի համախմբուած էր Հերոսներու հրապարակին վրայ, ուրկէ անցաւ Նախագահը՝ Թաղապետարան եր[illegible] Պատասխանելով Կի Մոլէի բարիգալուստի խօսքերուն, տը Կոլ ըսաւ.— Պարոն քաղաքապետ, պարոն երեսփոխան, սիրելի բարեկամս՝ ձեր խօսքերէն յուզուած եմ։ Հարկ չեմ զգար ձեզ ըսելու՝ թէ ինչու յուզուած եմ Արասի մէջ։ Արաս շատ տառապեցաւ եւ չկորսնցուց իր քաջութիւնը։ Օրինակ մըն է ան՝ մեր բոլորին համար։ Ինքզինքս մեծարուած կը զգամ՝ ձեր մէջ գտնուելով ։

Յետոյ, ժողովուրդին դառնալով յայտարարեց թէ Ֆրանսա կը բարձրանայ շարունակ եւ պիտի շարունակէ բարձրանալ՝ ազգային միասնականութեամբ։ Յիշեց նաեւ Ալժերիոյ մասին իր ըրած յայտարարութիւնը, աւելցնելով թէ բոլոր Ֆրանսացիները համաձայն են իրեն հետ ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Այս Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, եղանակի առաջին պարանցիկ-ցերեկոյթը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան, ժամը 16 - 23 ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Մարսիլիոյ մասնաճիւղին կողմէ Շ. Միսաքեան սրահին՝ 3000 Ֆրանք ։

Պ. Աբրահամ Թուրիկեանէ (Իսի) 2000 Ֆրանք ։

Ընկ. Պօղոս Պարոնեանէ՝ Գրիգոր Նաթուրեանի մահուան առթիւ 1000 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ եկեղեցւոյ Նուիրուած Աստուածածնայ շատ գեղեցիկ քանդակագործ մէկ նկարը, Տիկին Սէֆէրեանի կողմէ իր Թոռնիկին Ալժերիայէն վերադարձին առթիւ ։

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Կարպիս Պզտիկեանէ 1500 Ֆրանք, իր սիրեցեալ աղջկան մահուան առթիւ։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այրի Տիկին Արշալոյս Հ. Սարգիսեան իր ամուսնոյն ողբացեալ ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ երեք հազարական Ֆրանք կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու օգափոխութեան կայանին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

ՀՐԱՒԷՐ ԼԻՈՆԱՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի վերամուտի առիթով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները անխտիր, աշակերտ զաւակ ունենան կամ ոչ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Նորակառոյց եկեղեցւոյ սրահը ուր պիտի տրուին 1959 - 1960 տարեշրջանի կրթական գործի մասին տեղեկութիւններ։ Փափաքելի է որ բոլոր հայ ծնողքները իրենց ներկայութեամբ պատուեն այս հրաւէրը ։

Ի դիմաց Լիոնի Ազգ. Միութեան
ԴԻՒԱՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ ։

ԿԸ ԽՕՍԻ՝

ԸՆԿ. ՕՆՆԻԿ ՄԱՃԱՌԵԱՆ

Մերձաւոր Արեւելքի ազգային կեանքի մասին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Թադէոս Պապանեան եւ Տէր եւ Տիկին Ե. Միքայէլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իրենց սիրեցեալ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՊԱՊԱՆԵԱՆԻ
(Պօլսեցի)

հոգւոյն ի յիշատակ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Առնուվիլ

Ի գիտութիւն մերազնեայ սիրելի ժողովուրդին կը յայտարարուի թէ այս Կիրակի, Ս. Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութիւնը պիտի կատարուի, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս պիտի կատարուի մատաղի օրհնութիւն յաւարտ պատարագի եւ կը բաժնուի ժողովուրդին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։ Եկեղեցւոյս փոքրիկներու դասը կ'երգէ պատարագի ամբողջ արարողութիւնը ղեկավարութեամբ դպրապետ Պ. Գէորգ Հուպոյեանի ։

Կը հրաւիրուի շրջանիս եւ Փարիզի եկեղեցասէր ժողովուրդը ։

Սկիզբն ժամերգ. ժամը 8.30ին, Ս. պատարագ ժամը 10ին ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան վարժարանին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի գիշեր, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Մատուռին կից սրահին մէջ ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին։ 7, Պուլվ. տ'Աթէն, Պար տը Կլօպի սրահը։ Օրակարգ.— Ա) Պատգմ. ժողովի զեկուցում։ Բ) Հաշուետուութիւն։ Գ) Վարչութեան ընտրութիւն։ Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեվերջի սոյն կարեւոր ժողովին ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցիին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուի Վարագայ Խաչի տօնը։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. Խորէն Քհնյ.։ Տեղի կ'ունենայ Խաչահանգիստի մասնաւոր արարողութիւնը։ Ս. Պատարագը ժամը 9.45 - 11.45։ Եկեղեցասէր հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ ։

× Շաբաթը երկու օր տրամադրել կը ցող պաշտօնեայ կ'ուզուի։ Դիմել եկեղեցի ։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր.·վեց·2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 փրանք : Հատը 20 փր.

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 27 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8606 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4407

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Սեւրի Սամուէլ Մուրատեանէն եւ Րէնսիի Դպրոցասէրէն նաք, վերջացող չաբթուան ընթացքին վերաբացուեցան նաեւ փարիզեան շրջանի եւ գաւառի հայերէնի դասընթացքները :

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ, Հայոց Եկեղեցի, հայ կաթոլիկ եւ հայ բողոքական յարանուանութիւններ եւ զանազան ազգային կազմակերպութիւններ կարելին կ'ընեն հայաբնակ շրջաններու մէջ մայրենի լեզուի դասընթացքներ բանալու համար, յանուն ազգապահպանման :

Որքան գիտենք, բացի Տէսինէն — ուր դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան մէջ՝ ամէն օր ժամը 5-7, — միւս տեղերը հինգշաբթի դպրոցական արձակուրդի օրն է, որ կ'օգտագործուի այս նպատակին համար :

Մեր մատաղատի աշակերտներն ու աշակերտուհիները շաբթուան մէջ մէկ օր միայն — յաճախ կէս օր — առիթ ունին հետեւելու հայերէնի դասընթացքի մը :

Գաւառի եւ փարիզեան կարգ մը արուարձաններու մէջ Հայերը համախումբ կ'ապրին եւ փոքրիկները աւելի մեծ դիւրութիւններ ունին «Հայկական դպրոց» յաճախելու : Մայրաքաղաքին մէջ մեր հայրենակիցներու ցրուած վիճակը մեծապէս կը դժուարացնէ գործը :

Ցաւալի է հաստատել, որ տարուէ տարի կը պակսի հայերէնի դասաւանդութեանց հետեւողներուն թիւը : Պատճառները բազմաթիւ են :

Կարելի չէ թիւավարել հոսանքին դէմ :

Զորս տասնեակ տարիներու ընթացքին սերունդ է փոխուած :

Փոխուած են նաեւ մտայնութիւնները :

Եթէ հայերէնի դասընթացքները շատ աշակերտ չունին, պատճառը ամէնէն առաջ ծնողքներն են : Երախաները ո'չ մէկ յանցանք ունին : Անոնք իրենց ծնողքներուն հրամանին կը հնազանդին մինչեւ որոշ տարիք մը : Այդ լաւ տարիներէն պէտք է օգտուիլ՝ մայրենի լեզուն սիրցնելու համար փոքրիկին :

Զայն սիրցնելու առաջին քայլը կը սկսի տունէն : Եթէ հայրն ու մայրը պարտադիր կերպով հայերէն խօսին տան մէջ, երախան անպայման կը սորվի մեր ոսկեղինիկը : Խօսիլ գիտնալէ վերջ, աւելի դիւրին կ'ըլլայ գրել — կարդալ եւս սորվեցնել անոր :

Արեւմուտքի մշակոյթով բարձր երկիրներուն մէջ մեր դժբախտութիւնն այն է, որ չունինք մանկապարտէզ եւ նախակրթարան : Ամէն չարիք ասկէ կը ծնի :

Ո'չ մէկ լուրջ ճիգ կ'ընենք նման դըպրոցներ բանալու համար հոն ուր կարելիութիւններ կան :

Տեղական օրէնքները չեն արգիլեր հայկական դպրոցներ բանալը. կը բաւէ միայն գործադրել ֆրանսական դպրոցներու ծրագիրը : Հայերէն լեզուն, Հայոց պատմութիւնն ու գրականութիւնը միայն պիտի աւելնան այդ ծրագրին վրայ :

Ռուսերը, որոնք մեզի պէս «գաղթական» են ու տարագիր, մեծապէս կ'օգտուին օրէնքի տրամադրութիւններէն : Միայն Փարիզի շրջանին մէջ բազմաթիւ դպրոցներ ունին :

Մենք ունինք միայն երկու կանոնաւոր դպրոց : Անոնք ալ մանկապարտէզի բաժին չունին : Մինչ ամէնէն կարեւորը մանկապարտէզն է : Հո'ն է որ կը կաղմուի փոքրիկը :

Տասը տարեկան աշակերտը երբ Սեւրի կամ Րէնսիի վարժարանը կը մտնէ, կազմուած է արդէն : Հազար խրատ օգուտ չըներ : Աշակերտներն ու աշակերտուհիները ֆրանսերէն կը ճռուողեն իրարու հետ : Որովհետեւ տեղական մանկապարտէզին եւ նախակրթարանին մէջ այդ լեզուով է որ սկսած են կարդալ — գրել սորվիլ : Ֆրանսերէն կը մտածեն եւ ֆրանսերէն ալ կը խօսին :

Նոյնն է պարագան զոյգ Ամերիկաներուն մէջ, ուր նորագոյն սերունդի փոքրիկները անգլերէն եւ սպաներէն — կամ փորթուկերէն — կը խօսին : Հայերէնը խորթ կը թուի իրենց :

Մայրենի լեզուի կորուստը նախաքայլն է այլասերման եւ ուծացման :

Փրկե'նք սերունդը :

Ո'ւժ տանք հայերէնի դասընթացքներուն :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԵՐԸ Կ'ԱՆՑՆԻՆ ԲԱՅՑ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ"

ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ՏԸ ԿՈԼ ՏԷՕՆՔԷՐՔԻ ՄԷՋ

●

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՆՔԱՀՈՐ ՄԸ ԻՋԱՒ — 706 ՄԵԹՐ

Հանրապետութեան Նախագահը իր շրջապտոյտին երկրորդ օրը սկսաւ Հայիքուրի հանքագործներուն այցելութեամբ : Շրջանի բնակչութիւնը համախմբուած էր գլխաւոր պողոտային վրայ՝ որ կ'երթայ դէպի հանքերը : Ֆրանսայի Ածուխի արդիւնաբերութեան վարչական հարցերու պատասխանատու Վեռէ Նախագահը դիմաւորելով, ըսաւ.— Աշխատանքի վրայ պիտի տեսնէք չարքաշ, եղբայրական եւ կորովի մարդիկ՝ որոնք հպարտ են հանքագործի իրենց արհեստով :

Մասնագիտական կարգ մը բացատրութիւններ ստանալէ նաք՝ Նախագահ տը Կոլ հանքագործի զգեստներ հագնելով կը պատրաստուի հոր իջնել :

Այցելութեան համար որոշուած էր թիւ վեց հորը, որ ամէնէն արդիական սարքաւորումը ունի :

Ժամը 10ին Զօրավարը իր հետեւորդներով կ'իջնէ հանքահոր. 706 մեթր : Ժամ մը յետոյ՝ երբ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը դուրս ելաւ՝ սեւ փոշիով ծածկուած էր : Խօսակցեցաւ մօտ երեսուն բանուորներու հետ, որմէ նաք կարճ ճառ մը խօսեցաւ հանքագործներուն եւ իրենց պարագաներուն, մօտ 8000 հոգի :

« Ածուխը, ըսաւ Նախագահը, միշտ էական եղած է, բայց այսօր վճռական դեր կը խաղայ ֆրանսական տնտեսութեան, ինչպէս նաեւ աշխարհի տնտեսութեան մէջ : Պէտք է մտածել հանքածուխի մասին, հարկ է օգտագործել զայն՝ լաւագոյն պայմաններով եւ պէտք չէ հրաժարիլ անկէ : Ազգային շահերու համար է որ ասիկա կ'ըսեմ ձեզի » :

Խանդավառ ծափերու մէջ Նախագահը կ'առաջարկէ «Մարսէյեզ» երգել եւ ժողովուրդը կը հետեւի իրեն :

Հայիքուրի մէջ Նախագահը մէկ միլիոն փրանքի չէք մը տուաւ՝ հանքի զոհերուն օգնութեան հիմնադրամին, մեծապէս յուզելով ներկաները :

Ուշագրաւ է այն պարագան, որ Հայիքուրի համայնավար քաղաքապետն ու քաղաքապետարանի անդամները Նախագահը չդիմաւորեցին ու ներկայ չեղան հանքահորերու այցելութեան :

Այնուհետեւ Նախագահը գնաց Լանս ուր հասաւ որոշուած ժամանակէն քսան վայրկեան յետոյ : Քաղաքապետը զինքը ընդունեցաւ Քոնտորսէ լիսէին մէջ. արդարեւ, Լանս թաղապետարան չունի եւ Քաղաքապետը որոշած է չշինել զայն՝ այնքան ատեն որ աւերակները կը մնան քաղաքին մէջ :

Տը Կոլ ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով Քալէի եւ Արասի մէջ իր ըրած յայտարարութիւնները.— Ապագայի մասին պէտք է մտածել, ապագան պէտք է շինել : Ճիգ չխնայեցինք : Ճամբայ ելած ենք՝ բոլորին կամքով լուծելու համար Ալժերիոյ հարցը : Երկիր մըն ենք՝ որ պէտք է ապրի եւ ծառայէ բովանդակ մարդկութեան ... Ֆրանսա ամէն բան պիտի ընէ որպէսզի ժողովուրդները գործակցին՝ ժողովուրդներու երջանկութեան համար :

Պէթիւն. Ժողովուրդին խանդավառ կանչերուն պատասխանելով, զօրավարը իր հաւատքը յայտնեց Ալժերիոյ խնդրին լուծման համար. « Եթէ չլուծուի՝ բոլոր մարդոց համար աղէտ մը պիտի ըլլայ ան. բայց երբ լուծուի՝ մարդիկ պիտի կարենան շարունակել Ֆրանսայի ճակատագիրը կառուցանել » :

Տէօնքէրքի բոլոր նաւերը դրօշազարդուած էին՝ Հանրապետութեան Նախագահը ընդունելու համար : Շքախումբը « Կեցցէ տը Կոլ» բացագանչութիւններով դիմաւորուեցաւ ժողովուրդին կողմէ, որ խմբուած էր թաղապետարանի հրապարակին վրայ :

Տէօնքէրքի մէջ խօսած ճառով տը Կոլ անգամ մը եւս չեշտեց Ֆրանսայի վերածնունդը, Ալժերիոյ հարցին լուծումը, աշխարհի խաղաղութիւնը, մասնաւորապէս յիշեցնելով .— Վարչակարգերը կ'անցնին բայց ժողովուրդները կը մնան. ուրեմն հարկ է խաղաղութիւնը ամրապնդել եւ ժողովուրդները իրարու մօտեցնել :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ - ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՏԵՍՆՈՒԵՑԱՒ ՆԻՔՍԸՆԻ ԵՒ ՀԵՐԹԸՐԻ ՀԵՏ

●

Այզընհաուըրի հետ խորհրդակցութեան նստելէ առաջ Վարչապետ Խրուշչեւ երկու կարեւոր հանդիպումներ ունեցաւ. փոխ նախագահ Նիքսընի եւ Արտաքին նախարար Հերթըրի հետ :

Նիքսընի եւ Խրուշչեւի խօսակցութիւնը բարեկամական ըլլալէ հեռու էր, մանաւանդ՝ երբ Ամերիկայի փոխ նախագահը ըսաւ թէ Խ. Միութիւնը իր ծրագիրներուն կարեւոր մասը գաղտնի կը պահէ :

Հերթըր բարեկամական շեշտով մը Խրուշչեւի ըսաւ.— Կը յուսանք որ Միացեալ Նահանգներէն կը մեկնիք լաւ տպաւորութեամբ :

Յետոյ, անդրադառնալով Նախագահ Այզընհաուըրի հետ ունենալիք հանդիպումին, Հերթըր աւելցուց .— Աւելի քան մէկ շաբաթ է որ կը գտնուիք մեր երկրին մէջ : Ծանրաբեռնուած էիք ձեր պարտականութեամբ եւ ձեզի կրնամ վստահեցնել թէ կը հիանանք ձեր ուժականութեան վրայ : Այս կարճ ժամանակի ընթացքին այցելեցիք մեր քանի մը քաղաքները եւ հանդիպումներ ունեցաք պաշտօնական անձերու եւ քաղաքացիներու հետ : Քաղաքական մարդոց ըսածներէն բոլորովին տարբեր բան մը տեսաք եւ կ'ուզենք որ մեզ տեսնէք այնպէս՝ ինչպէս որ ենք :

Կը մնայ կարեւորագոյն հանդիպումին արդիւնքը՝ Այզընհաուըր - Խրուշչեւ խօսակցութիւնները : Քէմփ Տէյվիտի մէջ երկու երկիրներու ղեկավարները խօսեցան բովանդակ մարդկութիւնը շահագրգռող հարցերու շուրջ : Մամուլը տակաւին լուր չունի բանակցութիւններու արդիւնքէն : Կը սպասուի վերջնական հաղորդագրութեան՝ որ պիտի հրապարակուի Խրուշչեւի Մոսկուա վերադառնալէն առաջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ 5000 ցուցարարներ, որոնց միացած էին զինուորներ իրենց բողոքը արտայայտեցին Իրաքեան դեսպանատան առջեւ : Մէկ ցուցարար սպաննուած է, 17 հոգի վիրաւորուած են : Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են այս առթիւ, խորհրդային դեսպանատունը խիստ պաշտպանութեան տակ է, մինչ Իրաքի եւ Խորհ. Միութեան «բարեկամ» Լիբանանցիներուն թելադրուած է տունը նստիլ : Այս ցոյցերը կատարուած են, ինչպէս գրած էինք, Իրաքցի 17 սպաներու գնդակահարման առթիւ : Իրաքի դեսպանատան առջեւ հաւաքուած ժողովուրդը կը պոռար. « Ո'վ Իրաք, արթնցիր» : 2000 Մահմետականներ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօնի մը ներկայ եղած են, ի յիշատակ Իրաքի հրացանազարկներուն :

ՍԷՈՒՏԱԿԱՆ Արաբիոյ պատուիրակը յայտարարեց Նիւ Եորքի մէջ թէ Ալժերիոյ ըմբոստները համաձայն են բանակցելու տը Կոլի հետ «ինքնորոշման» հիման վրայ, պայմանով. սակայն որ հանրաքուէն կատարուի ՄԱԿի հսկողութեան տակ :

ՍԷՅԼԱՆԻ մէջ պաշարման վիճակ հաստատուեցաւ՝ Վարչապետ Պանտարանէքի դէմ եղած մահափորձէ մը նաք : Վարչապետը ծանրօրէն վիրաւորուած՝ հիւանդանոց փոխադրուած է : Ահաբեկիչներէն մէկը սպաննուած է պահակներու կողմէ, իսկ միւսը՝ ձերբակալուած :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն Թիպէթի մէջ ըմբոստութիւն ծագած է : Միւս կողմէ՝ Չինացիները խրամատներ կը փորեն հնդկական սահմանին վրայ եւ ստորերկրեայ պատսպարաններ կը շինեն ռազմական նպատակներու համար :

ՌՈՒՐԻ (Արեւմտեան Գերմանիա) 50 հազար հանքագործները շաբաթ օր Պոնգային՝ բողոքի ցոյց մը ընելու համար : Բանուորները դէմ են կարգ մը հանքագործներու գործէ արձակման եւ աշխատաժամի պարտադիր նուազումին :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ Ազատագր. Ճակատը նոր թափով վերսկսած է ահաբեկչական իր գործունէութեան : Երկու ռումբեր արձակուած են Ալժէ՝ վաճառատան մը վրայ. հինգ հոգի սպաննուած, եօթը ուրիշներ վիրաւորուած են : Նոյն օրը սրճարանի մը մէջ արձակուած ռումբ մը երկու կիներ վիրաւորեց : Աֆլուի մէջ տասը զինուորներ թակարդ իյնալով սպաննուեցան : Ձեռնառումբեր արձակուեցան նաեւ կարգ մը այլ շրջաններու մէջ՝ նիւթական վնասներ պատճառելով :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարար Փինէ Միջազգային Հիմնադրամի ժողովին ներկայ ըլլալէ նաք Հոկտեմբեր 5 - 6ին պիտի հասնի Ռիօ տը Ժանէյրօ, տնտեսական կարգ մը հարցերու շուրջ խօսակցելու համար :

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ 5559 տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած են 14.513 պատերազմներ, որոնց հետեւանքով երեք միլիառ 640 միլիոն մարդ մեռած են : «Աշխարհի թիւ 1 քաղաքացին» որ ինքն իրեն տուած է այդ անունը, Ժան - Ժագ Պանսել կ'ըսէ նաեւ թէ այդ պատերազմները արժած են 500 միլիառ միլիառ փրանք :

1929ԻՆ ԱՐԻՍԹԻՏ ՊՐԻԱՆ յուշագիր մը կը ներկայացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան «Եւրոպական Միութեան» մը համար : Նման բնոյթ կրող առաջին յուշագիրն էր : Այս դէպքին երեսնամեակը տօնուեցաւ առջի օր. եւ Պելժիոյ նախկին վարչապետը Վան Զէլանտ ըսաւ.— «Պրիանը յարգելու լաւագոյն ձեւն է ժամ առաջ Եւրոպան շինել, ինչ որ նաեւ մեր պարտականութիւնն է » :

(Լուրերու շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՌԵՐ

Տարիներ առաջ, Մակինցեան եւ ընկերները պայքար մը բացին Հայկական տպագրական տառերուն ձեւին դէմ՝ մեղադրելով որ «անկիւնաւոր.» են :

Այս պայքարը տեղի կ'ունենար այն շրջանին, երբ կը կատարուէր... մրցում մը աւելի «յեղափոխական» երեւնալու, բիրտ ու քանդող, կարելի է ըսել՝ որոշ տարիքի մը յատուկ սատխմին բերումով: Հիմնական փոփոխութեան մը են - թարկեր էին ուղղագրութիւնը, — ճիշդ այն օրերուն՝ երբ հայ ժողովուրդը իր ապրելու պայմաններուն մասին միայն կրնար մտածել, — ո՛վ գիտէ, խրամատ մը բանալու համար անցեալին ու ներկային միջեւ :

Յետոյ տիրեց լռութիւն :

Այսօր Հայկական տառերու բարեփոխութեան հարց կը յարուցուի «գեղեցկացնելու», մոռցուած չէ ըսել՝ նաեւ «դիւրընթեռնլի» դարձնելու ցանկութեամբ, հետեւեալ պայմաններով .—

1.— Հիմնականին մէջ պահպանել ներկայիս գործածուած տառապատկերը :

2.— Ուղղել նոյն տառերուն թեքութիւնը (մրցումի՞ կը կարօտի այս պայմանը):

3.— Մեծցնել տառերուն հիմնական մասը, աչքը, (մարմի՞նը թէ աչքը) :

4.— Ապահովել տեղի խնայողաբար օգտագործումը (մելանի խնայողութեան պայման չկա՞յ):

Մրցումին պայմանաժամ տրուած էր չորս ամիս միայն, սիրելի՛ ընկեր Արտասահման :

Մրցումը կատարուեցաւ, մրցորդները պսակուեցան, մրցանակ շահած տառատեսակները չօգտագործուեցան, — թանգարա՞ն նետուեցան՝ «հարստացնելու» համար հայկական տպագրական տառատեսակները, ինչպէս կը շեշտէ Հայկ Առաքելեան :

Առ այժմ պիտի չզբաղիմ այս մրցումին հին պատմութեամբ կամ արժէքով, ոչ ալ պայմաններով :

Ժամանակէ մը ի վեր «Սով. Հայաստան»ի մէջ կը տեսնուին տառերու նոր տեսակներ, — սկիզբները կէս սեւնակ, յետոյ մէկ ամբողջ սեւնակ, այժմ՝ աւելի: Կը թուի թէ փորձ մը կը կատարուի աչք վարժեցնելու կամ ընթերցողներուն տպաւորութիւնն առնելու :

Պէտք է ըսել թէ նորութիւն չկայ նաեւ այս տառերուն ձեւին մէջ: Գլխաւոր նորութիւնը կը բերէ զան, որու գլուխը սէփ ձեւ ունի: Այս տառերը, իրենց ձեւէն անկախ, կրնանք կոչել «ճերմակ» տառ, — տառերուն մարմինը նուազ թանձր է: Ընթերցանութեան տեսակէտով, արժանի այն քննադատութեան՝ որու ենթարկուած են «արամեան» տառերը, — ճերմակը թշնամի է աչքին ու դիրք չի տպուիր ճերմակաշատ տառերով :

Այս ամէնէն կը հետեւի թէ վարանումի մէջ են տառերու բարեփոխութեան ախոյեանները :

Նպատակ չունիմ դեռ խօսելու՝ ըստ էութեան: Պատմութիւն կ'ընեմ :

×

Հի՜ն, շատ հին պատմութիւն է հայկական տառերու բարեփոխութեան հարցը: Այնքան հին, որ... ժամանակավրէպ դարձաւ այլեւս :

Երբ տպարանները կը գործածէին մետաղէ տառեր, կը հիննային երկար գործածութեամբ, մելանով կը լեցուէին «աչքերը», մամուլին տակ կը մաշէին «մարմինները», մասնաւորաբար «անկիւնները» կամ «սրունքները» (ֆրանսերէն՝ hampe), եւ ի վերջոյ կը դառնային անընթեռնլի: Այդ շրջանին՝ պահանջ կար տառերուն տալու այնպիսի ձեւ մը, որ դիմանար երկար գործածութեան եւ մնար միշտ դիւրընթեռնլի :

Քանի նոր են, հրաշալի են հայկական տառերը: Հնչիւններու բազմազան հարստութեամբ օժտուած հայկական այբուբենը սքանչելի ստեղնաշար մըն է, ձեւով եւս այլազան :

Արդ, երբ այժմ տողաշար մեքենան միշտ նոր տառ կը ձուլէ, ամէն անգամ նորը կը գործածէ, անհետացաւ այն անպատեհութիւնը, զոր կը ներկայացնէր մամուլին տակ մաշած ու մելանին մէջ խեղդուած հին տառը: Երեսուն տարի առաջ կարելի չէր կարդալ մեր օրաթերթերը, որովհետեւ պղտոր էին տառերը եւ դժուար էր զանազանել այբը տիւնէն ու դատը գայէն:

Այսուհանդերձ, այսօր ալ, վրդովեցուցիչ ոչինչ կը գտնեմ՝ եթէ բարեփոխութիւն մը կատարուի հայկական տառերուն ձեւին վրայ: Մեսրոպի հրաշալի ձեռնարկէն ի վեր ո՜րքան փոփոխութիւններ կրած է մեր գիրը: Միայն ու միայն դիւրընթեռնլիութեան տեսակէտով, — գէվգէկ մարդու խօսքեր են ըսել՝ «գեղեցկացնելու համար», «տեղի (թուղթի) խնայողութեան համար», վաղն ալ պիտի ըսեն՝ «մելանի խնայողութեան համար», — այո՛, միայն ու միայն դիւրընթեռնլիութեան տեսակէտով՝ ցանկալի է որ բարեփոխութիւն կատարուի ս եւ ռ տառերուն վրայ, ինչպէս զ եւ դ, շ եւ չ, ա եւ տ, բ եւ ր, գ եւ դ, ա եւ պ, ռ եւ ս, ր եւ ը տառերուն վրայ: Ի՞նչ մնաց, պիտի հարցնէք: Լա՛ւ, թող բարեփոխութիւն կատարուի բոլոր տառերուն վրայ: Պայման՝ դարձնելու համար զանոնք դիւրընթեռնլի, իրարու հետ չփոթութիւնը անկարելի, բայց առանց խախտելու նմանութիւնը պատմական ձեւին հետ :

Այո՛, ես համաձայն եմ բարեփոխութեան ոչ միայն հայկական տպագրական տառերուն, այլ եւ ... Աբեղեանի քօսոտ ուղղագրութեան :

Բայց այս հարցերուն մէջ, կը խորհիմ թէ արտասահմանէն առաջ եւ արտասահմանէն աւելի Երեւա՛նն է շահագրգռուած, — տեսէք թէ ինչո՛ւ :

Չիս շատ կը զարմացնէ արտասահմանեան աղմուկը: Ուղղագրութիւնը փոխեցին եւ արտասահմանեան ձայներն ալ չլսեցին, — ո՞վ վնասուեցաւ: Երեւան պիտի շահագրգռուէր անշուշտ ոչ թէ դասագիրքի արտածութեամբ, — անիմաստ պիտի ըլլար ատիկա, — այլ որքան քարոզչական, նոյնքան գեղարուեստական գրականութեան արտածութեամբ : Բայց արտասահման չքաջալերեց այդ արտածումը՝ առաւելապէս անոր համար որ չարափոխուած էր ուղղագրութիւնը : Այսօր ամէն գրող - բրող Հայ կը փափաքի հետեւիլ Երեւանեան հրատարակութիւններուն, որոնց մէջ մեծարժէք ու թանկագին գործեր շատ կան, բայց քօսոտ ուղղագրութիւնը կը փակէ շատերու ընթերցանութեան ախորժակը: Երեւան կրնար արտասահման ղրկել աւելի մեծ չափով գրականութիւն, պահանջը մեծ է ժողովուրդին մէջ, ուղղագրութիւնն է որ կը փակէ սահմանագլուխը(*) : Մասնագէտ մտաւորականներու համար արգելք չեն անշուշտ ուղղագրական նման դժուարութիւններ, — տարբեր խնդիր :

Արդ, եթէ վաղը տպագրական տառերն ալ փոխեն, աւելի եւս մեծցնեն խրամատը կամ իջեցնեն «երկաթէ վարագոյրը», ո՞վ է տուժողը, — դարձեալ Երեւանը :

Ամէնէն «յեղափոխականն» անգամ գիտէ անշուշտ այսքան «դիալեկտիկա» :

Ուստի, մէկ խօսք միայն ունիմ յարուցուած աղմուկին մէջ :

Երեւան կրնայ ուղղագրութիւն փոխել, տպագրական տառերու ձեւը փոխել, նոյնիսկ լեզուն փոխել, — ո՛վ սարսափ: Երեւան կրնայ ամենակարող համարել ինքզինք ամենայն միամտութեամբ: Զրողքե՞նք նման վանդալականութեանց դէմ, — ուրիշ խնդիր է ատիկա: Երեւան տառը փոխէ թէ լեզուն, արտասահման անշուշտ պիտի պահէ պաշտպանէ հայ տիպուտառը, ինչպէս նուիրական հանդանակի մը նման իր սիրտին վրայ սեղմած՝ կը պահպանէ Հայութեան պատմական դատը : Ըսեր եմ ուրիշ անգամ ու կը կրկնեմ եւս այս անգամ, — ես մասնագէտ եմ արտասահմանագիտութեան, աւելի քան ոեւէ հայրենագէտ: Թող երէկուան տղաքը կամ հնօրեայ իմաստունները ծամեն իրենց ձիւթը՝ «ազգ» եւ «հայրենիք» բառերուն մէջ որոնելով մամուռի համ կամ ուրիշ բան, — նոր օրերը նոր գաղափարներ են բերած եւ աշխատանքի նոր ձեւեր: Ես կը հաւատա՛մ արտասահմանի, պայմանով որ աշխատինք նոր ձեւերով ու նոր գաղափարներով, եւ ոչ թէ ժամ կամ ծերանոցներ հիմնելով՝ յատկապէս փառաւորելու համար այս կամ այն Աբխազամ ազային անունը: Ատոր համար է որ կատաղութիւն կը զգամ՝ երբ արտասահմանի մտաւորականը կը դառնայ դոլամ :

Արտասահմանի մտաւորականը այն է որ չի ծախուիր երբեք, — կը պայքարի ամէնո՛ւն դէմ, բոլո՛ր հայադրուժ, խարդախ ու նենգ հերոսներուն դէմ, ՝րեւանի դէմ՝ եթէ կը հարկադրէ, սատանային դէմ՝ եթէ կը պարտադրէ: Մեր պատմութի՛ւնն է որ մեզի տուն կուտայ այս հանգանակը :

Բայց ես վստահ եմ թէ, հակառակ ներսի եւ դուրսի դոլամներուն, դիւրաւ դոհ չ'երթար Երեւանը: Այնտեղ եւս ունինք մտաւորականներ որոնք նոյնքան ուժգին փարած են մեր նուիրականութեանց: Եթէ ճիշդ է որ համաշխարհային յեղափոխութեան կամաւոր գրըուած Փանջունիներ, ժամանակ առ ժամանակ, կը վտանգեն այդ նուիրականութիւնները, ուրախութիւն կը պատճառէ ինծ արձանագրել թէ կա՛յ ընդդիմութեան թաքուն ուժ մը եւս, որ կը խափանէ ամէն վտանգ : Վկա՛յ Աբեղեանի քօսոտ ուղղագրութեան նահանջը: Վկա՛յ եւս վարանումները, որոնք կը նկատուին տպագրական տառերու բարեփոխութեան առաջարկներուն եւ գործադրութեանց մէջ :

Երեւան առանց պայմանի անձնատուութեան բերդ մը չէ, վստահ եմ: Տպագրական տառերու բարեփոխութեան շուրջ յարուցուած վէճը, — ո՛րքան ալ հանելուկային ձեւ առաւ վէճին պատմութիւնը, — իր արժէքը կը պահէ այն չափով միայն, որ ընդդիմադրութեան ազդակ մը դարձաւ, օգտակար՝ ամէն ժամ եւ ամէն հարցի մէջ, այլ եւ անով որ կը փրկէ արտասահմանեան մտաւորականին վարկը, զոր, դժբախտաբար, ի վաճառ հանած են քանի մը fանառներ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ց. Գ.— Հայ տիպուտառին հնօրեայ մէկ սպասաւորը, տպագրիչ Հրաչեայ Տէր - Ներսէսեան, հեռախօսով բողոքում կը յայտնէ ինծի՝ իր ըգնարանէն, հայկական տպագրական տառերու որեւէ բարեփոխութեան դէմ: Կը հրաւիրեմ զինf որ արտայայտուի հրապարակաւ: Առիթ կա առիթ մը կ'ըլլայ ինծի, որ ի հարկին ներկայացնեմ ուսումնասիրութիւն մը տպագրական տառերու պատմական ու գիտական բարեփոխութեանց պայմաններուն մասին :

Փակուած է վէճը այն ձեւով որ դըրուած է: Բայց ցանկալի է, Երեւանի ձեռնարկէն անկախ, իմանալ մասնագէտներու կարծիքը, — անհրաժե՞շտ է բարեփոխել մեր տպագրական տառերը: Հարցարան մը ահաւասիկ: *Յառաջ* պիտի հաւաքէ բոլոր պատասխանները, իբրեւ նիւթ հայ տիպուտառին պատմութեան :

Շ. Ն.

(*) Մեզի ծանօթ են Երեւանի դժգոհութիւնները, «իրենց մարդոց» կատարած չարաշահութեան առթիւ, գիրքերու տարածման խնդրոյն մէջ: Մեզի չի վերաբերիր զբաղիլ այդ պատմութիւններով:

ԵՐԱԺԻՇՏ ԵՂԲԱՅՐՍ ՕՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Երբ 1938ի Հոկտեմբեր ամսուան առաջին օրերուն, Օննիկ Պէրպէրեան կը մեկնէր Աղեքսանդրիոյ քաղաքէն, «Փըռվիտանս» շոգենաւով, անիկա կ'երթար Փարիզ, ստանձնելու իրեն տարիներէ ի վեր խոստացուած պաշտօն մը: Բայց, նախախնամութիւնը — հայ արուեստագէտին միակ նեցուկը — ուզեց որ, ուրիշ մը յաջողէր այդ պաշտօնը առնել :

Կ'ենթադրեմ որ, Օննիկ Պէրպէրեան Փարիզի մէջ, Նոյեմբերի այդ օրը, մերժողական պատասխանը ստանալուն, տատամսոտ թեւաթափում մը ունեցաւ պահ մը, բայց նոյն այդ թեւաթափումով, անիկա թռաւ եւ թառեցաւ իրեն սահմանուած կալուածին վրայ — երաժշտութիւն :

Փարիզի մէջ, երաժշտական աշխարհին դուռները խկոյն բացուած գտաւ իր առջեւ. աշակերտը եղած ըլլալով Ժան Հիւրէին, անոր վաղահաս մահուընէն անմիջապէս ետք, կազմուած էր, իր բազմաթիւ աշակերտներէն եւ բարձր դասու անդամներէ, ընկերակցութիւն մը, յաւերժացնելու համար տաղանդաւոր երաժիշտին գործերը:

Օննիկ Պէրպէրեան, իբր ամէնէն խոստումնալից աշակերտներէն մէկը Հիւրէին, թեւաբաց ընդունուեցաւ եւ առաջնորդուեցաւ այդ միութենէն: Ատկէ ետք, անիկա ունեցաւ իր վերելքը, փարիզեան երաժշտական ոստանին մէջ, քսան տարի շարունակ :

×

Մենք, երեք եղբայրներս ու ես, մեծցած ու ապրած ենք բանաստեղծութեամբ եւ երաժշտութեամբ լեցուած մթնոլորտի մը մէջ :

Մեր մայրը հիանալի դաշնակահար մըն էր: Իսկ մեր հայրը, երաժշտութիւն կը յօրինէր եւ կ'երգէր պառիթոնի լաւ թէմպրէ ձայնով մը: Մեր տղայական խաղերը միշտ դարձած են երաժշտութեան կշռոյթով :

Սկիւտարի մեր վարժարանին ընդարձակ պարտէզին պատէն անդին, կար Պէյլէրին պարտէզը, ամառները ժամադրավայրը Սկիւտարի ընտրանիին, ուր երեկոները, մարմարէ աւազանին շուրջ նստած, խոշոր չոճիներու շուքին տակ, անոնք կ'ունկնդրէին նուագախումբին, զոր կը ղեկավարէր այն ատենուան Պոլսոյ նշանաւոր երաժիշտը՝ Յարութիւն Սինանեան :

Մեր ծնողքը զարմացումով եւ հրճըուանքով սկսան տեսնել որ Օննիկը, հազիւ վեց տարեկան, դպրոցին պատին վրայ կանգնած, ձեռքը խոշոր փայտ մը, խանդավառութեամբ իր կողմէն կը ղեկավարէր նուագող խումբը, կաս կարմիր կտրած եւ խածնելով լեզուն: Այն ատենը հայրս փոքրիկ ջութակ մը գնեց Օննիկին համար, եւ անիկա, վեց տարեկանին, աշակերտը դարձաւ Սինանեանին :

×

Մենք դեռ ամէնքս ալ երախայ, կորսնցուցինք մեր սքանչելի եւ գեղեցիկ մայրիկը: Բայց մեծցանք մեր հօր հզօր եւ անբիծ շունչին տակ :

Ես ամերիկեան գոլէճին մէջ աշակերտը դարձայ գերմանացի դաշնակահար Փօլ Լանկէին: Անիկա արուեստագէտ ուսուցիչ մըն էր, եւ շուտով խորասուզուեցաւ ինծի հետ, մեծ ռոմանթիքներուն հոգին թարգմանելու աշխատանքին մէջ :

Այդ երաժշտութիւնը ես կը փոխադրէի նաեւ մեր տունը : Եղբայրներս ուշադրութեամբ կ'ունկնդրէին ինծի, երբ կը նուագէի Շոփէն եւ Շուման: Օննիկ, տրուած էնթէրվիուի մը մէջ, ըսած է թէ այդ պահերը եղած են իր առաջին խիկական երաժշտական տպաւորութիւնները : Եւ այդպէս է որ, տասնըվեց տարեկանին, Օննիկ յանկարծ գրեց իր առաջին երաժշտական կտորը :

×

Օննիկ Պէրպէրեան, իր պատանեկութեան շրջանին, հակառակ իր արուեստագէտի խառնուածքին, ներամփոփ եւ լուրջ ուսանող մըն էր: Եւ երբ Պէրպէրեան վարժարանի քոլէճական շրջանը աւարտեց, մասնաւորապէս ճշդուած գիտական ճիւղերուն մէջ, հայրս զինքը ղրկեց Լօզանի համալսարանը :

Բայց մեր հայրը բախտը չունեցաւ տեսնելու իր համալսարանական զաւակին վերադարձը: Ան հասաւ Պոլիս հօրս մահէն յետոյ, եւ դեռ քսան տարեկան, ստանձնեց Պէրպէրեան վարժարանի տնօրէնութիւնը, 1909ին, մինչեւ 1912, երբ Շահան Պէրպէրեան աւարտելով Սորպոնի փիլիսոփայութեան ընթացքը, տիրաբար ձեռք առաւ իր հօրմէն ժառանգած վարժարանը, անոր դաստիարակելու բացառիկ կարողութիւններուն հետ :

Այն ատեն, Օննիկ Պէրպէրեան, կըրցաւ ետ նայիլ դարձեալ, դէպի իր խորը, դէպի իր երաժշտական ձգտումները, եւ թողլով Պոլիսը, անցաւ Փարիզ, միանալու ինծի, ուր ես արդէն կը հետեւէի երաժշտութեան, եւ ան ալ նետուեցաւ իր բուն կոչումին, երաժշտութեան աշխարհին մէջ :

Ես աշակերտն էի, անուանի Հէթիչէն ետք, Մարգարիտ Բաբայեանի, այն մեծապէս արուեստագէտ Թիֆլիզցի Հայուհիին, որ ծանօթ անձ մըն էր Փարիզի գեղարուեստական աշխարհին մէջ: Ան գիս առաջնորդեց երգելու Տրպիւսի, Ֆօրէ եւ Տիւփարք :

Իսկ Օննիկ աշակերտը դարձաւ երաժիշտ Ժան Հիւրէին:

Օր մը, անոր ներկայացուցած մէկ կըտորը տեսնելէն ետք, Հիւրէ կ'ըսէ իր աշակերտներուն .— «Դուք Ֆրանսացի -

ներ էք, Պէրպէրեանը Արեւելքէն կու-գայ, բայց ձենէ հազար անգամ աւելի լաւ թափանցած է ֆրանսական արդիական երաժշտութեան :»

Այս ուսանողութեան շրջանին է որ ան գրած է իր «վեց կտորները դաշնակի համար», նաեւ զմայլելի «Ալագեազի եր-գերը», նուիրուած իր քրոջ, եւ որուն առաջին ունկնդրութիւնը լսուած է Փարիզի մէջ, Մարգարիտ Բաբայեանէ: Թէ՛ դաշնակի կտորները եւ թէ երգերը տպագրուած են Տիւրան տան կողմէ :

Օննիկ ութ տարուան ուսանողական շրջան մը ունեցած է Փարիզ, մասամբ ալ Լօզան: Մէկ տարի նաեւ անցուցած է Հռոմ, Վիլլա Մէտիսիս, «Փրի տը Ռոմ» շահած երիտասարդ երաժիշտներու ըն-կերութեան մէջ :

Բայց իր երաժշտական պատրաստու-թիւնը ընդհատուած է, Պէրպէրեան վար-ժարանին փոխադրութեամբ դէպի Գա-հիրէ, ուր իր եղբօր Շահանին հետ, տա-սը տարի վարած է Պէրպէրեան վարժա-րանը :

Եգիպտոսի այս շրջանը իրեն համար երաժշտական տեսակէտով պարապ ան-ցած չէ սակայն: Մեր պատարագը ձայ-նաւորած է Գահիրէի մէջ, Փոլիֆոնիք ձեւով, հոյակապ գործ մը ինքնին թէք-նիք մեծ վարպետութեամբ յօրինուած : Եւ նաեւ, ութ պալէներ, ինչպէս «Վար-դանանք», «Ժամերի քայլը», «Գրիգոր Լուսաւորիչ» եւ ուրիշներ, որոնք Շա-հան Պէրպէրեանի պարագրութեամբ, բե-մադրուած են վարժարանին աշակերտու-թեան կողմէ: Վստահօրէն, այդ գեղար-ուեստական պահերէն անկորնչելի յիշա-տակ մը պահած ըլլալու են երկու ար-ուեստագէտ եղբայրներուն աշակերտ-ները:

×

1938ին Փարիզ հասնելէն եւ երաժշտու-թեան մէջ նետուելէն ետք, Օննիկի վե-րելքը եղած է յանկարծական եւ բեղուն, տարածուելով քսան տարիներու անխոնջ ստեղծագործութեան վրայ :

Անիկա, ամէն տարի, իր մեծ նուագա-հանդէսներուն, Փարիզի կամ Նիւ Եորքի Գարնըկի Հոլին մէջ, կամ Ֆիլատէլֆիա, ներկայացուցած է կարեւոր ստեղծա-գործութիւն մը, — ինչպէս «Հերոսի մը կեանքը», «Լա Սէնֆոնի Առմէնիէն», «Նարեկ», «Փաթրիս», դաշնակի քոն-չերթօ մը, ջութակի քոնչերթօ մը անց-եալ եղանակին Ֆիլատելֆիայի իր մեծ նուագահանդէսին: Իր վերջին գործը «Սասունցի Դաւիթ» կը մնայ անաւարտ:

Օննիկ Պէրպէրեան եղած է Սփիւռքի Հայութեան՝ Սմէթանան եւ Պէլլա Պար-թօքը: Իր մոթիֆները առնելով Հայ ժո-ղովրդական երաժշտութենէն, ան ստեղ-ծած է Սփիւռքահայ համերգային երա-ժշտութիւնը: Օննիկ Պէրպէրեան կառու-ցանող երաժիշտ մը եղած է: Իր թողած երաժշտական ստեղծագործութիւնը մե-ծարժէք է :

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գ. ԵՍՏՈՆԱԿԱՆ(*) ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

★

Եստոնիոյ աշխարհիկ գրականութեան պատմութիւնը կը սկսի 17րդ դարու կէ-սերուն: Իսկ 18րդ դարուն եստոներէն լեզուով լոյս տեսած են պատմուածքնե-րու եւ բանաստեղծութիւններու ժողո-վածուներ, կազմուած՝ մերձպալթեան Գերմանացիներու կողմէ (ինչպէս պա-րագան էր Լատվիոյ համար եւս):

Եստոնական ազգային գրականութիւ-նը ծնունդ առած է միայն 19րդ դարու սկիզբը: Այս ժողովուրդի պատմութեան մէջ ականաւոր լուսաւորիչ, գրող եւ ազ-գային գրականութեան հիմնադիրը հան-դիսացած է Ֆրիդրիխ Ռէյնհոլդ Կրէյց-լավդը (1803 – 1882):

1820ին ան սկսած է թարգմանել Շիլլէ-րի եւ Կէօթէի ստեղծագործութիւնները: 1826 – 1833 թուականին յաճախած է Տարտուի (Դորպատ) համալսարանը, երբ նոյն համալսարանին դասընթացքներուն կը հետեւէր նաեւ Խաչատուր Աբովեանը:

Եստոնիացիներուն համար Կրէյցվալդը այն է, ինչ որ է Աբովեանը՝ Հայերուն համար:

1840ական թուականներուն Կրէյցվալտ, Ֆելման, Եագորսոն եւ ուրիշներ կը ստեղծեն եստոնիական գեղարուեստական գրականութեան առաջին գործերը :

Ֆելմանի սկսած գործը շարունակելով, Կրէյցվալդ խորապէս կ'ուսումնասիրէ իր ժողովուրդին բանահիւսութիւնը եւ տա-սը տարուան տքնաջան աշխատանքներէ ետք կը հաւաքէ ու գրական մշակման կ'ենթարկէ եստոնիական ազգային Եպո-սը՝ «Կալեվիպօէգ»ը: Այս ժողովրդական վէպին մէջ կ'արտայայտուին Եստոն ժո-ղովուրդին դարաւոր իղձերը, անոր պայ-քարը օտար տիրապետողներու դէմ՝ ա-զատութեան եւ անկախութեան համար :

1850 – 60ական թուականները եստո-նիական ժողովրդական բանաստեղծու-թեան զարգացման սկիզբն է: Այստեղ ալ կեդրոնական դէմքերէն մէկը կը հանդի-սանայ Կրէյցվալդ :

Այս շրջանին, իրենց ստեղծագործու-թիւններով հանդէս կուգան նաեւ բա-նաստեղծներ Ռէյնվալդ, Վեսկեն, Լի-տիա Կոյդուլա եւ ուրիշներ, որոնք քնա-րերգական շունչով գրուած իրենց բա-նաստեղծութիւններուն մէջ կը գովերգեն հայրենիքի սէրը, բնութիւնը, եստոնիա-կան լեզուն :

Քննադատական իրապաշտութեան գը-րականութիւնը Եստոնիոյ մէջ կը սկսի 19րդ դարու վերջերը եւ 20րդ դարուն սկիզբը:

Միջ – պատերազմեան տարիներուն կը սկսին ծաղկիլ բանաստեղծական, ար-ձակ եւ թատերգական սեռերը : Այն բո-լոր անունները, որոնք պիտի յիշենք այ-ժըմ՝ իրենց գրական ստեղծագործութիւ-նը սկսած են երկրորդ աշխարհամարտէն առաջ, եւ Եստոնիոյ խորհրդայնացու-մէն վերջ ալ շարունակած են արտադրել, անշուշտ ներշնչման աղբիւրները յար-մարեցնելով օրուան պարտադրութեանց: Առաջին հերթին կուգայ Ռուդոլֆ Սիր-գէն, որ 1929ին տուած է «Խաղաղու-թիւն, հաց, հող»ը, 1936ին՝ «Սեւ ամա-ռ»ը (ֆաշականութեան դէմ բողոքի ձայն մը), պատերազմէն վերջ տուած է «Հողը եւ ժողովուրդը» վէպը, որ կը նկարա-գրէ 1939 – 41 տարիներուն եստոնիական գիւղի մը մէջ տեղի ունեցած իրադար-ձութիւնները:

Յայտնի արձակագիր է նաեւ Աատու Խինտը, որու առաջին գիրքը լոյս տեսած է 1934ին, յայտնի՝ ձկնորսներու կեան-քին մասին գրած իր թատերգութիւննե-րով: Օսվալդ Տոոմինգ հեղինակն է «Ֆիրխաներու ընտանիքը» վէպին, որուն մէջ նկարագրուած է արուեստագէտնե-րու կեանքը :

Երկրին առաջնակարգ գրողներէն մէկն է Եոհան Սմուուլ, որ իր կատարած բազ-մաթիւ ճամբորդութիւններէն ներշըն-չուած գրած է ձկնորսներու կեանքէն «Ատլանտեան Ովկիանոս» թատերգու-թիւնը: Այժմ աւարտելու վրայ է «Սա-ռոյցներու գիրքը», որ կուտայ հիւսիսա-յին բեւեռի սառոյցներէն ու սառնամա-նիքներէն ունեցած իր անձնական յուշե-րը: Սմուուլ մեծ ճամբորդ մըն է, գըտ-նուած է նաեւ Ափրիկէ եւ Աւստրալիա : Ճամբորդական իր փորձառութիւնները մեծ տեղ կը գրաւեն իր հեղինակութիւն-ներուն մէջ:

Էրնի Կրուստին պատմական վէպերու հեղինակ մըն է :

Որպէս եզրակացութիւն, եստոնիական ժամանակակից գրականութեան մասին գաղափար մը տալու համար մէջ բերենք Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարին մէկ նախադասութիւնը : «Պէտք է նշել, որ մեր Հանրապետու-թեան ժամանակակից կեանքը պատկերող վէպեր շատ քիչ կան. անոնց մէկ մասն ալ թոյլ գրուած է: Ատիկա մեր գրակա-նութեան նեղ տեղն է»: Կը մոռնինք ա-ւելցնելու՝ «աւելի լաւ», որովհետեւ այս հաստատումը ինքնին բաւարար է փաս-տելու համար, թէ եստոնիական արդի գրականութիւնըինքնուրոյն թռիչքներ ու-նի եւ չի բաւականանար խորհրդ. երկիր-ներուն յատուկ նեղ ու միօրինակ ներշնչ-ման աղբիւրներով :

Ստորեւ՝ եստոնիական բանաստեղծու-թեան նմոյշ մը :

ԱՉՔԵՐԸ

Հեղինակ՝ ՌԱԼՖ ՊԱՐՎԷ

Աչքերը սրտի պատուհաններն են
Եւ ցոյց են տալիս սրտի խորքն անափ ,
Մարդու աչքերին յառիր աչքերդ
Եւ դու ամէն ինչ պարզ կը հասկանաս :

Ինչքա՜ն տագնա՛պ կայ, եւ հո՛գ , եւ կասկած ,
Մօր աչքերի մէջ, եւ ի՛նչ բախտ վերին,
Երբ մայրն, իր ծծկեր մանկանը գրկած,
Նայում է նրա անմեղ աչքերին :

Խորութի՛ւնը կայ անամպ երկնքի
Սիրահարուածի աչքերի խորքում ,—
Նի՛նջը լճակի, փա՛յլը կայծակի ,
Երազանք, կարօտ եւ կիրք եւ ձգտում :

Ստեղծող մարդու աչքերի խորքից
Ձգտում մրրիկն ու այն ո՛ւժն է յորդում ,
Որ մա՛րդ է կերտում կա՛ռի զանգուածից
Եւ անշունչ քարից Աստուա՛ծ է կերտում:

Ինչպէս խաւարում շողացող դաշոյն,
Հետեւում է քեզ աչքը խանդոտի ,
Վա՛յս կայ քննողի աչքերի մուժում ,
Պոռնկի աչքում կի՛րք կայ անօթի :

Աչքեր կան, որտեղ կա՛մքն է հուրհրում,
Եւ աչքեր, որոնք փայլը կորցրած ,
Ասում են կարծես՝ «Այս փուչ աշխարհում
Մեր ճակատին էլ այսպէ՛ս էր գրուած»:

Աչքերը սրտի պատուհաններն են
Եւ հետեւում են քեզ անվերջ կեանքում,
Յառիր նրանց քո զննող աչքերը,
Եւ քեզ կը տեսնես դու նրանց խորքում :

Թարգմ. Գ. ԷՄԻՆ

(*) Էստոնիա ունի 45.000 քառ. քիլմ. տարածութիւն եւ 1.200.000 բնակչու-թիւն: Մայրաքաղաքն է՝ Թալին : 12րդ դարուն Եստոնիա կը գրաւուէր գերմա-նական Տեւտոններուն կողմէ: 16րդ դա-րուն կ'իյնար շուէտական տիրապետու-թեան տակ, իսկ 1721ին թէեւ կը կցուէր Ռուսաստանի , բայց կը մնար գերման տեղական իշխաններու ձեռք : 1918ին Եստոնիա ինքզինք կը հռչակէր անկախ , այս անկախութիւնը Ռուսերու կողմէ ա-պահովուեցաւ Դորպատի (Տարտու) դա-շինքով (1920): Յետագային իր անկա-խութիւնը ապահովող ուրիշ դաշինքներու կարգին, 1940ին պարտաւորուեցաւ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը եւս կնքել Խորհրդ. Միութեան հետ, եւ ար-տօնել խորհրդային բանակներու մուտ-քը, ի վերջոյ մաս կազմելու համար Խ. Միութեան (Օգոստ. 1940): 1941ին գը-րաւուեցաւ գերմանական բանակին կող-մէ, բայց 1944ին կրկին դարձաւ եստո-նական խորհրդային հանրապետութիւն :

Երկու Քորսիկացիներ Ամերիկա կ'եր-թան: Հայրենակից մը անոնց կ'ըսէ թէ՝ հոն դրամը փողոցէն կը ժողվեն :

Հազիւ հասած՝ տասը տոլարնոց թղ-թադրամ մը կը տեսնեն գետինը: Անոնց-մէ մէկը կը ծռի՝ առնելու համար: Բայց, միւսը զայն կը կեցնէ ըսելով ·

— Չե՞ս ամչնար: Հասած – չհասած գո՞րծի սկսար :

× Երկու զբօսաշրջիկներ, մէկը՝ ռուս, իսկ միւսը՝ ամերիկացի, Պիզայի աշտա-րակին տակ կեցած կը դիտեն :

— Կը տեսնե՞ս, կ'ըսէ ամերիկացին, աշտարակը դէպի աջ կը հակի :

— Ո՛չ, կը սխալիք , կը յարէ ռուսը, դէպի ձա՛խ կը հակի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Ու Բարթող աղա, վերջնականապէս ո-րոշելով չգործադրել յղացած հոյակապ ծրագիրը, սկսաւ աւելի շուտ քալել չե-բեփի պէս երկար ու չոր բազուկները ե-րերցնելէն, ամէն մէկ քայլին գլխու հա-մաչափ տատանումներով: Հիմակ ալ ու-րիշ նիւթի վրայ կը մտածէր :

— Ատ Ռուսխայէն եկած մարդը թօ-հաֆ մարդ մըն էր. ան ինչ մազեր ունի եա աչուըները, աւազակի աչուըներ ... Շատ գիտնական է եղեր. ո՞վ գիտէ, կը-նայ ըլլալ... Թօհաֆ բան, գլխուն նայե-լով ինչ ըլլալիքը ինչ չըլլալիքը կը հաս-կընայ կոր, ամէն մարդ իր զաւակը ցու-ցնելու կը տանի. կոր իրեն. ես այլ մէյ մը Կատարինէս, Մագթաղինէս տանիմ ցուցնե՞մ ...: Մեծերուն ալ կը նայի՞ մի, մէյ մը կը հարցունեմ, ամօթ չէ եա...»:

Բարթող աղայի ներքին կեանքը հե-տաքրքրաշարժ մանրամասնութիւններ կը պարունակէր :

Գեղին մէջ հանրածանօթ դէմք մըն էր. չճանչցող չկար զինքը. տարիքը վաթսու-նի մօտ էր. ամուսնացած էր եւ երկու աղջկան տէր. Կատարինէն եւ Մագթա-ղինէն: Կինը, մեծղի ու տղեղ, — երբոր գտնուէր անխորհուրդ եւ անկիրթ մէկը որ իր երեսին զարնէր այդ հրէշին հետ ամուսնացած ըլլալը — Սա պատասխանը ունէր միշտ իր բերնին մէջ .

— Մըսի վրադ, կարգուած տեննիս Բարթիկս սիւլիւնի պէս տէլիխանլը էր. ետքէն սաանկ եղաւ. ախ, ան չիչէկը, ան չիչէ՛կը ...

Բայց Տիկին Բարթողի այս հաստա-տումը ջրողներ ալ կային, պնդելով որ երեսունըհինգ տարի առաջ ալ ատանկ էր Բարթող աղան, ամուսնացած պահուն : Պանդոյրներու դասակարգին մէջ, հետե-ւապէս , այս հարցը անլուծելի մնացած էր եւ միշտ վէճերու տեղի կուտար :

Կատարինէն եւ Մագթաղինէն ալ հա-սուկ աղջիկներ էին. մեծը, Մագթաղի-նէն, երեսունըչորսը մտած էր, յետին ծայր յուսահատութեան մատնելով իր հայրն ու մայրը, մանաւանդ հայրը, քա-նի որ տակաւին ամուսնութեան սեւէ յարմար թեկնածու չէր ներկայացած : Բարձրահասակ , մէկ չափի վրայ ճերմը-կոտիկ աղջիկներ էին, կովի պէս, խոշոր գլուխով, լայն աչքերով, միշտ զոյգ պը-տըտելով, միեւնոյն ձեւով, գոյնով, մանրամասնութեամբ հագուած: Գեղին մէջ, ռամիկ եւ հեղնող սրամտութեամբ մը, զանոնք «զոյգ տատրակներ» կ'ան-ուանէին :

Անոնց տարիքին հետ Բարթող աղային մտատանջութիւնը կ'աւելնար , կը սաստ-կանար. ցաւագին յանկերգի մը պէս պա-տեհ եւ անպատեհ առիթներու մէջ կը կրկնէր իր կնոջը եւ մտերիմներու, պե-խին մէկ թելը մատին պլրելով, ողջ աչ-քը վրան յառած.

— Աղջիկներս, կիւզէլիմ աղջիկներս, ուզող չկայ... տարիքնին լեցաւ, կնիկ, խելքդ գլուխդ ժողվէ, ի՞նչ պիտի ընենք. Կատարինէս , եա Մագթաղինէս, երե-սունը անցաւ ... երեսունը ...:

Ու խեղճ մարդը ապահովապէս պիտի լար, եթէ իր հարստահարուած աչքերը իրենց լալու ընդունակութիւնը կորսըն-ցուցած չըլլային առ յաւէտ :

Տիկին Բարթող, աղէտաւոր իրակա-նութիւնը յիշեցնող երկանը այս ողբին՝ ուրիշ պատասխան չունէր եթէ ոչ երկու ձեռքերը գլխուն տանիլ, աչքերը յուսա-հատ պաղատանքով երկինք վերուցած :

Բարթող աղային արհեստը տարօրինակ էր, ճիշդ իր մարմնին պէս: Բազմաճիւղ էր ան: Գեղին աղքատ ընտանիքներուն միս եւ նպարեղէն կը ծախէր ձեռքի վը-րայ: Ահագին զամբիւղ մը ունէր կռնակն ի վար կախուած, որուն մէջ կը գտնուէ-ին մսի կտորուանք, բրինձ, ալիւր, չա-քար, խահուէ, լուբիա , սիսեռ, ամէնքն ալ հոտած, մգլոտած , բորբոսած :

Աղքատ ընտանիքներու մեծամեծ դիւ-րութիւններ կ'ընծայէր Բարթող աղա : Ամէն բան թէ վար գինով կուտար եւ թէ ապառիկ , երկու առաւելութիւններ ո-րոնք աղքատը թէ գինաթափ կ'ընեն , թէ կը կողոպտեն : Մարդը իր արհեստին վաչխառու էր: Իրաւ, հրապարակին գի-նէն վար գինով իր ապրանքները կը վա-ճառէր, սակայն պայմանով մը, իր չքա-ւոր յաճախորդները եթէ որոշուած պայ-մանաժամուն պարտքերնին չկարենային վճարել, տոկոս կը բանէր: Երբեմն , նոյնիսկ շատ անգամ, վճարումը այնքան կ'երկարէր եւ միւս կողմէ տոկոսը այն-քան կ'աճէր բաղադրեալ տոկոսի հաշ-ուով, որ վերջապէս օրին մէկը դրամը գանձելուն երբ Բարթող աղա մանրամա-սըն հաշիւ մը ընէր, զմայլումով կը հաս-տատէր թէ օրինակի համար, օխան երեք ղրուշի քշած գարշելի միսին օխան խա-կապէս վեց ղրուշի եկած էր :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՄՄԱՔԵՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ժողովրդական օփէրէթ մը պիտի ներկայացուի, ի մօտոյ, Գահիրէ, պանծացնելով «Սուէզի Ջրանցքին փառաւոր պատմութիւնը շինութենէն՝ մինչեւ ազգայնացում» ։ Նիւթը գրած է արաբ ծանօթ թատերագիր մը՝ Ռահման Էլ Խամսի ։ Գլխաւոր դերը, որուն ի՞նչ ըլլալը ցարդ անյայտ է, պիտի ստանձնէ արաբական աշխարհի ամէնէն ծանօթ երգիչը՝ Մոհամէտ Ապտէլ Վահապ ։

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ հակաֆրանքոյեական 6 սպաներու առաջին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ առջի օր. դատավճիռը տակաւին չէ տրուած, բայց կը կարծուի թէ խիստ պատիժներ պիտի սահմանուին ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Տաքէս Պետրոսեանի, զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն, ողբացեալ Տիկին Ազնիւ Պետրոսեանի մահուան առթիւ ։

ԱՐԱՐԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Արարայի ճակատամարտին 41րդ տարելիցը պիտի տօնուի Փրատոյի Մայր եկեղեցւոյն մէջ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11ին ։ Առաւօտուն հոգեհանգստեան պատարագ եւ եկեղեցական արարողութիւն՝ մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն ։ Աշխարհական հանդիսութիւն՝ յաւարտ պատարագի, ի ներկայութեան Ֆրանսական քաղաքային եւ զինուորական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց, զանազան ընկերակցութեանց ներկայացուցիչներու եւ Մարսիլիոյ գաղութին ։ Պաշտօնական հանդիսութեան պիտի նախագահէ եւ խօսի Միութեանս պատուակալ Նախագահ եւ Պատ. Լեգէոնի սպայ՝ Պ. Շ. Տ. Թէքէեան ։

Կոչունք՝ ժամը 1ին՝ Շաթօ տէ Ֆլէօրի ընդարձակ սրահին մէջ ։ Մասնաւոր կարգադրութիւն՝ Միութեան տարեց ընկերներուն համար ։

Հաւանօրէն հանդիսութեանց ներկայ ըլլայ նաեւ՝ Զօր Քէօնիկ ։

Մարսիլիոյ գաղութը կը հրաւիրուի Ռազմիկի փառատօնին եւ յարգանքով խոնարհի՝ Արարայի նահատակներու սրբազան յիշատակին առջեւ ։

Ա. Ձ. Դ.

«Արեւելքի Փուպլուններու Ազգային Միութիւնը» պաշտօնապէս կը հրաւիրէ երկու պատերազմներու Հայ Նախկին Ռազմիկները, փառահեղ տողանցքին որ պիտի կատարուի այս կիրակի (Սեպտ. 27), 1914 – 18ի զինադադարի 41րդ տարեդարձին առթիւ ։

Հաւաքուիլ՝ ժամը ճիշդ 17.15ին, Րօն Փուէն տէ Շան զ'էլիզէ, Քլէմանսոյի արձանին առջեւ, դրօշակներով եւ շքանշաններով ։

Ժամը 19.30ին զինեձօն՝ Սերքըլ Միլիթէռ ։

×

Այն նախկին ռազմիկները որ Բոցը վերարծարծեցին, անցեալ Օգոստոս 14ին, կրնան այդ օրը հանուած նկարները գտնել Հայ Նախկին Ռազմիկներու գրասենեակը բերել, 32 Րիւ տը Թրէվիզ ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արամ Իսպէնջեանի մահուան տխուր առիթով, փոխան ծաղկեպսակի՝ Կրընօպլի Կապ. Խաչը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գոստիկեանէ երկու հազար ֆր. ի նպաստ իր դպրոցին ։

×

Համաչարսանճաղի Հայր. Միութեան Մարսէյլի եւ Լիոնի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հայրենակից Կարապետ Կարապետեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց հօր և աներոջ ՂՈՒԿԱՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի մահուան առթիւ (Զարսանճաղի Խարեսիկ գիւղէն) եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն հազար ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, հազար ֆր. Մշակոյթի Տան, հազար ֆր. Կ. Խաչին, հազար ֆր. Նոր Սերունդին ։

Ստանալ «Յառաջ»էն ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն ։ Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն ։

Հոկտեմբեր 1, Փասքալի Թաղը ։

Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը) ։

Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ ։

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր ։

×

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութեան դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. մէկին ։

Արձանագրութիւնները կ'ըլլան ուսուցիչ Պ. Թրազօշի միջոցաւ, եւ ծնողքներէն կը խնդրուի չզլանալ իրենց պարտականութիւններէն մայրենի լեզուի դաստիարակութեան առթիւ ։

×

Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերութեան եւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի ազգային դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10–12 ։ Ուսուցչութեամբ Պ. Ա. Սարգիսեանի ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դպրոց, արձանագրութիւնը կը կատարուի տեղւոյն վրայ ։

ՀՐԱՒԷՐ ԼԻՈՆԱՀԱՅ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանի վերամուտի առիթով կը հրաւիրուին բոլոր ծնողքները անխտիր, աշակերտ զաւակ ունենան կամ ոչ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Նորակառոյց եկեղեցւոյ սրահը ուր պիտի տրուին 1959 – 1960 տարեշրջանի կրթական գործի մասին տեղեկութիւններ ։ Փափաքելի է որ բոլոր հայ ծնողքները իրենց ներկայութեամբ պատուեն այս հրաւէրը ։

Ի դիմաց Լիոնի Ազգ. Միութեան
ԴԻՒԱՆ

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 Téléph : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար 4000 ֆր. վեց. 2200
Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 29 SEPTEMBRE 1959

35ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8607 35EME ANNÉE Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4408

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՆԴԻՐԸ ՀԱՍՈՒՆՑԱԾ Է

Պատմական ճառը, զոր խօսեցաւ Հանրապետութեան Նախագահը Սեպտեմբեր 16ին՝ լուծում մը գտնելու համար Ալժերիոյ կնճռոտ խնդրին՝ խոր անդրադարձումներ ունեցաւ ո՛չ միայն Ֆրանսայի եւ Հիւսիսային Ափրիկէի, այլեւ արտասահմանի զանազան երկիրներուն, նոյնիսկ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին մէջ, ինչպէս կը սպասուէր :

Դէպի հիւսիսային նահանգները կատարած իր պտոյտներու ընթացքին, զօրավարը առիթ ունեցաւ անգամ մը եւս յստակօրէն պարզելու իր ծրագիրը :

Իբրեւ ջատագով ժողովրդավարական սկզբունքներու, անիկա չէտը դրաւ մէկ կողմէ Ալժերիոյ բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին, միւս կողմէ խաղաղութիւնը վերահաստատելու անհրաժեշտութեան վրայ :

Ֆրանսայի քաղաքական կուսակցութիւնները նոյն տեսակէտը չեն պաշտպաներ : Նոյնիսկ տը Կոլի կողմնակիցները տարբեր կը մտածեն :

Աջակողմեան տարրերը եւ Ժորժ Պիտոյի նման յայտնի պետական դէմքեր, հետեւելով Ալժերիոյ Թունդ ազգայնական հոսանքներու քաղաքականութեան, չեն ուզեր որեւէ զիջում կատարել եւ կազմած են «Ֆրանսական Ալժերիոյ Համախմբումը» : Վերջին ծայր անհաշտ դիրք են բռնած :

Ասոնք կողմնակից են իրականացնելու Հանրապետութեան Նախագահի ծրագրին երկրորդ կէտը, — այսինքն փրանսացում :

Ինչպէս կը յիշուի, առաջին կէտը կը տրամադրէր բացարձակ անջատում Ֆրանսայէն, ինչ որ իրական աղէտ մը պիտի ըլլայ Ալժերիացիներուն համար, ըստ զօրավարին : Երրորդ լուծումն էր դաշնակցութիւն : Այսինքն ներքին ինքնավարութիւն՝ կապուած Ֆրանսական Հասարակապետութեան, դաշնակցային դրութեամբ :

Զօրավար տը Կոլի նախասիրութիւնը կ՚երթայ այս վերջին լուծումին, հետեւցնելով իր ծրագրի զանազան հատուածներէն :

Ձախակողմեան տարրերը — մասնաւորաբար ընկերվարականները — կը ջատագովեն այս կարգադրութիւնը, զոր համապատասխան կը գտնեն թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ Ալժերիոյ բնակչութեանց շահերուն : Կը կարծեն թէ ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքն ալ յարգուած պիտի ըլլայ միաժամանակ :

Ալժերիոյ Ազատագրութեան Ազգային Ճակատը իր պատասխանը տալէ առաջ ամբողջ երկու շաբաթ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Արաբական Լիկայի անդամ երկիրներու վարիչներուն հետ :

Այս վերջիններն ալ միատեսակ չէին մտածեր : Օրինակ, Թունիզիա կը թելադրէր օգտուիլ ներկայացած առիթէն՝ բանակցելու համար Ֆրանսական իշխանութեանց հետ :

Սեպտեմբեր 26ին ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին առջեւ Սէուտի Արաբիոյ ներկայացուցիչ Ահմէտ Շուքէյրի խիստ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Զօր. տը Կոլի եւ Ֆրանսական կառավարութեան դէմ : Ժողովին Նախագահը ստիպուեցաւ կարգի հրաւիրել ճառախօսը եւ ֆրանս. պատուիրակները սրահը ձգելով հեռացան պահ մը :

Ջէզոք երկիրներու պատգամաւորները աւելի չափաւոր լեզու գործածեցին, շեշտելով որ զօրավարի առաջարկներուն մէջ ինքնորոշման իրաւունք կը տրուի Ալժերիացիներուն : Շեշտեցին որ այսպիսի լուծում մը կը համապատասխանէ Ֆրանսայի մարդասիրական եւ ազատական աւանդութեանց :

Խնդիրը հասունցած է այլեւս : Վերջնական լուծում մը փափաքելի է բոլորին համար, ներքին թէ արտաքին ճակատին վրայ :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ
ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՕԳՏԱԿԱՐ ԵՂԱՒ

•

ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ՝ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ

Նախագահ Այզընհաուըր եւ Վարչապետ Խրուշչեւ իրենց խօսակցութիւնները վերջացուցին նախատեսուածէն երկու ժամ ուշ : Այս ձեւով կիրակի իրիկուն Խրուշչեւ պաշտօնապէս վերջացուց ամերիկեան իր շրջապտոյտն ու տեսակցութիւնները :

Պատմական այս հանդիպումին արդիւնքը հաղորդուեցաւ ռուսեւամերիկեան միացեալ զեկոյցով մը, որուն գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են .—

1.— Վարչապետ Խրուշչեւ եւ Նախագահ Այզընհաուըր կարծիքի անկեղծ փոխանակութիւններ ունեցան Քէմփ Տէյվիտի մէջ : Այս խօսակցութեանց յաճախ ներկայ գտնուեցան Ամերիկայի եւ Խ. Միութեան Արտաքին նախարարները՝ Հերթըր եւ Կրոմիքօ, ինչպէս նաեւ բարձրաստիճան այլ պաշտօնեաներ :

2.— Խ. Միութեան Վարչապետն ու Միացեալ Նահանգներու Նախագահը համաձայն են որ իրենց խօսակցութիւնները օգտակար եղած են կարգ մը կարեւոր հարցերու համար : Յուսալի է որ կարծիքի այս փոխանակութիւնները նպաստաւոր պիտի ըլլան՝ մնայուն խաղաղութեան մը հաստատման համար :

3.— Երկուքն ալ համաձայն են որ արդի աշխարհի ամէնէն կարեւոր հարցը ընդհանուր զինաթափութիւնն է : Երկու երկիրներու կառավարութիւնները ճիգ պիտի չխնայեն՝ հարցը լուծելու համար :

4.— Խօսակցութեան ընթացքին կարծիքի փոխանակութիւններ եղան Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ հաշտութեան դաշնագրի մը մասին. երկու կողմերն ալ ներկայացուցին իրենց տեսակէտները :

Գալով Պերլինի հարցին, Այզընհաուըր եւ Խրուշչեւ համաձայն են՝ որ նոր բանակցութիւններ պիտի ըլլան բոլորին յարմար լուծում մը գտնելու եւ խաղաղութեան պահպանման նպաստելու համար :

5.— Անկախ այս բոլորէն՝ օգտակար խօսակցութիւններ եղած են Խ. Միութեան ու Միացեալ Նահանգներու շահագրգռող հարցերու շուրջ, ինչպէս՝ երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութիւն, եւն. :

6.— Այզընհաուըր եւ Խրուշչեւ համաձայն են այն կէտին շուրջ՝ որ միջազգային առկախ մնացած հարցերը պէտք է լուծուին ոչ թէ ուժի միջոցով, այլ՝ խաղաղ միջոցներով եւ բանակցութեամբ :

7.— Վերջապէս, համաձայն են որ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը յառաջիկայ գարնան Խ. Միութիւն այցելէ. թուականը պիտի ճշդուի դիւանագիտական մարմիններու միջոցով :

Միջազգային մամուլը ընդհանրապէս գոհունակութեամբ կ՚արտայայտուի Խրուշչեւի ճամբորդութեան մասին :

Այս առիթով կ՚ըսուի նաեւ թէ մեծերու հանդիպում մը աւելի քան հաւանական կարելի է նկատել : Առաջին անգամ ըլլալով, խորհրդային լրա—

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հանրապետութեան Նախագահը չորս օրուան շրջապտոյտէ մը ետք կիրակի իրիկուն Փարիզ վերադարձաւ : Վերջին օրը անցուց իր ծննդավայր Լիլի մէջ : Շաբաթ դիշեր հասած էր Լիլ ուր դիմաւորուեցաւ խանդավառ բազմութեան մը կողմէ :

Կիրակի առաւօտ գնաց Սէն Թ՚Անտրէ եկեղեցին, ուր մկրտուած էր. այնուհետեւ ճամբայ ելաւ դէպի Թուրքուէն եւ Ռուպէ :

Թուրքուէնի մէջ ոստիկանական շղթան կտրելով Նախագահը մօտեցաւ ժողովուրդին եւ սեղմեց իրեն երկարող ձեռքերը, մինչ եկեղեցիներու զանգակները կը հնչէին՝ իր գալուստը ողջունելով : Թաղապետարանին առջեւ աղջնակ մը ծաղկեփունջ մը նուիրեց տը Կոլի :

Իր ճառին մէջ Նախագահը մասնաւորապէս ծանրացաւ ընկերային յառաջդիմութեան, Ալժերիոյ եւ աշխարհի խաղաղութեան վրայ :

Ռուպէի մէջ, ուր արժանացած էր նոյն խանդավառ ընդունելութեան, Զօր. տը Կոլ շնորհաւորեց Այզընհաուըր - Խրուշչեւ հանդիպումը, յայտարարելով .— « Կ՚ողջունեմ երկու նախագահները, որոնք ներկայիս կը խորհրդակցին » : Ճառին յաջորդեց խանդավառ «Մարսէյեզ» մը, որմէ ետք զօրավարը մեկնեցաւ « կեցցէ՛ տը Կոլ » բացականչութիւններու մէջ :

Հանրապետութեան Նախագահը ներկայ եղաւ նաեւ Դիմադրութեան եւ աքսորի զոհերու յուշարձանին բացման : Արարողութիւնը յուզիչ էր, երբ Նախագահը աքսորուածներու ընտանիքներուն ըսաւ.— Ձեզ կրնար սեղմել ձեր իրաւքանչիւրին ձեռքը, բայց սիրտս ձեզի հետ է :

Ժողովուրդին մէջէն մարդ մը պոռաց.
— Զօրավա՛ր, ձեզի հետ Անգլիա չկըրցանք երթալ, բայց ձեզի՛ հետ էինք :

Տը Կոլ պատասխանեց .— Գիտեմ, գիտեմ թէ որքան սուղ վճարեցիք. ազգը երախտապարտ է ձեզի :

Հանրապետութեան Նախագահը խօսեցաւ նաեւ ժողովուրդին եւ անդրադարձալէ ետք թէ ազգը ծանր առաքելութիւն մը տուած է իրեն, ըսաւ.— Ամէն բան պէտք է ընենք՝ որպէսզի աւելի երջանիկ, եղբայրական Ֆրանսա մը կարենանք յանձնել ապագայ սերունդներուն :

Այնուհետեւ մեկնեցաւ դէպի Փարիզ, մասնաւոր կառախումբով : Կառ տիւ Նորի մէջ Զօրավարը դիմաւորուեցաւ կառավարութեան անդամներուն կողմէ :

Դէպի հիւսիս կատարած այս շրջապտոյտէն շատ գոհ մնացած է տը Կոլ : Չորս օրերու ընթացքին շրջաններու բնակչութիւնը խանդավառ կանչերով ողջունեց զինքը : Խանդավառութիւնը այնքան մեծ էր, ինչպէս կը գրեն թերթերը, որ քաղաքէ քաղաք յապաղումը աւելի կը շեշտուէր : Նախագահը գրեթէ ամէն տեղ քիչ մը աւելի կը մնար՝ ժողովուրդին գոհացում տալու համար :

× Շաբաթ օր Նախագահը այցելած էր Տուէ, Քամպրէ, Աւեն, Մոպէօժ եւ Վալանսիէն : Գիւղերու թէ քաղաքներու մէջ ժողովուրդը ոստիկանական շղթան կտրելով մօտեցաւ Զօրավարին : Մոպէօժի մէջ պելժ նախկին ռազմիկներու կարեւոր պատուիրակութիւն մը ներկայ էր : Վալանսիէնի մէջ հանքագործները մեծ թիւ մը կը կազմէին, օգնելով ոստիկանութեան :

Շաբաթ օրուան իր ճառերուն մէջ ալ շեշտեց իր բաժնելը, մանաւանդ՝ ընկերային յառաջդիմութիւնը .— Հիմա, երբ ամուր խարիսխ մը հաստատած ենք, կրնանք այլեւս շարունակել ընկերային մեր յառաջդիմութիւնը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ դէպքեր պատահած են վերջերս, որոնց հետեւանքով 11 հոգի ձերբակալուած եւ եօթը հոգի հսկողութեան տակ առնուած են : Ոստիկանութիւնը այս միջոցները ձեռք առած է որովհետեւ միջադէպեր պատահած էին, հինգշաբթի գիշեր երբ Հալքեան երկու երեսփոխաններ, որոնց գործունէութիւնը կասկածելի նկատուած էր ներքին նախարարութեան կողմէ, Պոլիս կը հասնէին : Ցոյցերու ժամանակ լրագրող մը վիրաւորուած է :

ՍՊԱՆԱՅԻ համայնավար պարագլուխը Մօնթեռօ քսան տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ առջի օր, Մատրիտի պատերազմական ատեանին կողմէ : Ամբաստանեալը ընդունած էր որ Սպանիոյ համայնավար գաղտնի կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյին կը պատկանէր :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Գրագէտներու ընկերութիւնը, որուն գործունէութիւնը արգիլուած էր 1957ի գարնան, վերսկսաւ իր աշխատանքները :

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՐՈՒՇՉԵՒ մերժեց հրէական պատուիրակութիւն մը ընդունիլ, Ուաշինկթընի մէջ : Այս մերժումը զարմանք չէ պատճառած որովհետեւ Խրուշչեւ միշտ մերժած է խօսիլ « ներքին » հարցերու մասին եւ հրէական խնդիրը, կը նկատէ, զուտ ներքին խնդիր մը :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ծանօթ գրագէտը Շօլօխով «Բերնարթոս Ծգնակեաց» որակեց Պորիս Փասթերնաքը, ամերիկացի խումբ մը գրագէտներու եւ քննադատներու առջեւ : Խորհրդային գրագէտը աւելցուց .— 26 տարի է կը գրեմ եւ երբեք չեմ հանդիպած Փասթերնաքին » :

ՍԷՅԼԱՆԻ Վարչապետ Պանտարանէք, որ ահաբեկիչներու կողմէ ծանրապէս վիրաւորուած էր, հիւանդանոցի մէջ մեռաւ : Կրթական նախարար Տահանայաք կը յաջորդէ իրեն :

ՃԱՓՈՆԻ մէջ 1200 հոգի սպաննուեցան « Վերա» մրրիկին հետեւանքով. 4000 վիրաւորներ կան եւ 1500 հոգի անհետացած են : Աւելի քան յիսուն միլիառ նիւթական վնաս : 1934էն ի վեր ամէնէն ծանր մրրիկն է որ կը պատահի Ճափոնի մէջ. 160.000 տուներ քանդուած եւ 300 հազար ուրիշներ ջուրերու տակ մնացած են : Աւելի քան հազար կամուրջներ քանդուած եւ 1200 նաւեր ընկղմած են :

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ մամուլն ու ձայնասփիւռը ծանր յարձակումներ կը գործեն Թունուզի Նախագահ Պուրկիպայի վրայ, որ « միացած է Քասըմի հետ » :

ԻՐԱՔԻ Վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ, Կիրակի օր, Պաղտատի արուեստի ցուցահանդէսին բացման առթիւ եւ շեշտեց .— «Մեր հանրապետութիւնը հարկ եղածին չափ զօրաւոր է, նիւթապէս եւ բարոյապէս, փճացնելու համար որեւէ յարձակում Իրաքի դէմ» : Վարչապետը աւելցուց .— «Կը գործակցինք ազատ աշխարհի հետ, բարեկամ ենք բոլոր անոնց հետ որոնք անկեղծ են մեզի հետ : Գիտակից մեր պարտականութեանց, երկար պայքարեցանք հանրապետութիւն հաստատելու համար, ոչ ոքի թոյլ կուտանք որ վնաս հասցնէ այդ հանրապետութեան, ցորչափ կ՚ապրինք » :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւային շրջանը երկու օր է ծանր փոթորիկներու ենթարկուած է : Քանի շարժանկարի պալատը ջուրերուն մէջ ողողուած է եւ քանի մը հազար հանդիսատեսներ ջուրերուն մէջ քալելով փախած են : Ելեկտրական հոսանքը կտրուած է :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ եւ խորհրդային բժիշկները խորհրդակցութիւններ կ՚ունենան պայքարի միացեալ ճակատ մը կազմելու համար խլիրդին դէմ :

ԱՂԷՏԸ...

*

Ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը այժմ կեդրոնացած է երկու կէտերու շուրջ.— Ռուսական հրթիռը, որ Լուսին հասաւ եւ Այզընհաուըր – Խրուշչեւ խօսակցութիւնները :

Մեծ, նոյնիսկ շատ մեծ յաջողութիւն մըն էր առաջինը : Բոլոր երկիրներու պետական վարիչները, ինչպէս գիտուններն ալ, շնորհաւորեցին Խ. Միութիւնը՝ իր ձեռք բերած այս փայլուն, աննախընթաց յաջողութեան համար : Յոյս կայ, որ վեց ամիսէն մարդիկ պիտի կրնան երթալ Լուսին եւ... հոն մնալ կամ վերադառնալ մեր փոքրիկ մոլորակը :

Ընդունինք մենք ալ, որ ասիկա յաջողութիւն մը չէ միայն, այլեւ յաղթանակ մըն է : Վիճակագրական կարգ մը տեղեկութիւններ, հրատարակուած աւելի 7 – 8 տարի առաջ, արդէն նախատեսել կուտային այս յաղթանակը :

Համաձայն Ֆորտի կրթական յանձնախումբի կազմած վիճակագրութեան, Միացեալ Նահանգներու մէջ կան ու կը գործեն ութ հարիւր հազար ճարտարագէտներ : Աշխարհի մեծերուն մէջ երկրորդը՝ Խ. Միութիւնը ունի 650.000 ճարտարագէտներ :

Յառաջիկայ տասը տարուան ընթացքին, աւելի սուր բնոյթ պիտի ստանայ մրցանքը այս երկու երկիրներուն՝ Միաց. Նահանգներուն եւ Խորհրդ. Միութեան միջեւ : Տասը տարի ետք Խորհրդ. Միութիւնը պիտի ունենայ մէկ միլիոն երկու հարիւր ճարտարագէտ ու գիտնական, իսկ Մ. Նահանգները՝ միայն 900.000, եթէ կրթական ներկայ ծրագիրը չփոխուի :

Գերագոյն Խորհուրդի մէկ նիստին մէջ, Խ. Միութեան կրթական նախարարը կը յայտարարէր, թէ 1952 – 1958 շրջանին՝ համալսարաններն ու բարձրագոյն վարժարանները երկրին տուած են մէկ միլիոն եօթը հարիւր հազար մասնագէտներ : 1959 – 1965 շրջանին՝ այս թիւը պիտի բարձրանայ երկու միլիոն հարիւր հազարի :

Մեզի պէտք են աշխատող բազուկներ եւ ոչ թէ աշխատող երեւակայութիւններ,— կարծես ըսել կ'ուզեն աշխարհի վարիչները : Այո, իրաւամբ, Լուսին երթալու եւ վերադառնալու կամ չվերադառնալու համար՝ ճարտարագէտներ, թեքնիխիէններ, գիտնականներ կ'ուզուին, բայց ոչ՝ բանաստեղծներ կամ վիպագիրներ :

Այս ուղղութեան կը հետեւի արդի կրթութիւնը : Լաւ բանաստեղծները մեր հոգին կ'ազնուացնեն, բայց գիտունները միայն կրնան Լուսին հասցնել մեզ : Օրակարգէն հանուած է բանաստեղծութիւնը, եւ անոր տեղ դրուած է գիտութիւնը : Ուրիշ խօսքով՝ հիմա հարցը այն չէ, թէ ո՞ւր, աշխարհի ո՞ր մասին մէջ տաղանդաւոր բանաստեղծներ կան, այլ այն է, թէ ո՞ւր, աշխարհի ո՞ր մասին մէջ տաղանդաւոր գիտնականներ կան :

Ի՞նչ կրնայ պատահիլ յառաջիկայ տասնամեակին. կարելի պիտի ըլլա՞յ գաղութներ հաստատել նաեւ Լուսինին մէջ : Ստուգապէս չենք գիտեր, բայց կրնանք ըսել, հիմնուելով մինչեւ հիմա ձեռք բերուած յաջողութիւններուն վրայ, թէ այո՛, տասը տարիէն Լուսինը պիտի դառնայ երկրին մէկ արուարձանը ...

Երկրորդ կէտը, որուն վրայ կեդրոնացած է բոլոր ժողովուրդներուն ուշադրութիւնը, Այզընհաուըր – Խրուշչեւ խօսակցութիւններն են անկասկած :

Շատ բան կախում ունի այս խօսակցութիւններէն եւ անոնց արդիւնքէն : Կա՛մ պաղ պատերազմը կը վերջանայ (եթէ չվերջանայ իսկ, գոնէ կը մեղմանայ), եւ կամ պաղը կը վերածուի տաքի :

Մարդկութեան եւ մարդկային քաղաքակրթութեան ճակատագի՛րն է դրուած նժարին մէջ : Եթէ նժարը հակի աջ, դէպի խաղաղ համակեցութիւն, Աղէտը կրնայ կանխուիլ : Եթէ հակի ձախ, դէպի տաք պատերազմ, կանխուելու կամ չըկանխուելու խնդիր չի մնար այլեւս. պիտի պատահի Աղէտը, բոլոր աղէտներուն մէջ մեծագոյնը, աննախընթացը եւ աննախատեսելին :

Քանի մը շաբաթ առաջ, տեղ մը կարդացինք, թէ պատերազմը հռչակուելէն կամ չհռչակուելէն ընդամէնը երեքուկէս ժամ ետք, աշխարհի մէկ երրորդը աւերակի վերածուած պիտի ըլլայ, իսկ այդ մէկ երրորդին վրայ ապրող մարդիկը ուղղակի Լուսին կամ անոր մօտ տեղ մը պիտի երթան... հրեշտակի թեւերով :

Արարչագործութենէն մինչեւ հիմա անհուն, անհաշուելի թիւով մարդիկ թաղուած են կտոր մը հողի տակ՝ կտոր մը հողի համար արիւն թափելէ ետք :

Բոլոր այդ նախճիրներուն գումարը մէկ հարիւրերորդն իսկ չէ այն ահաւոր Աղէտին, որ կը սպառնայ համայն աշխարհի, եթէ ազատ ձգուի մահասփիւռ հիւլէն :

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս Աղէտը, եթէ երեքուկէս ժամէն աւելի տեւէ : Մտածելն իսկ սարսափ կ'ազդէ :

Ամերիկեան Քոնկրէսի հիւլէական ուժի յանձնախումբը վերջերս հրատարակութեան տուաւ տեղեկագիր մը, ուր կ'ըսուի, ի միջի այլոց, թէ երբ հիւլէական զէնքերով յարձակում մը գործուի Մ. Նահանգներու դէմ, յիսուն միլիոն քաղաքացիներ պիտի սպաննուին տեղն ու տեղը, իսկ քսան միլիոն քաղաքացիներ ալ ծանրապէս պիտի վիրաւորուին : Ընդամէնը եօթանասուն միլիոն, սպաննեալ կամ վիրաւոր :

Այս հաշուով ուրեմն ողջ մարդ պիտի չմնայ Միացեալ Նահանգներու մէջ, եթէ յարձակումը կրկնուի կամ շարունակուի : Ասիկա այլեւս աղէտ մը չէ, այլ ուրիշ բան մըն է, որուն յարմար բառը գտնուած չէ առ այժմ :

Յանձնախումբին տեղեկագիրը կ'աւելցնէ, թէ հիւլէական միակ յարձակումէ մը ետք, Ամերիկայի բնակարաններուն առնուազն կէսը քարուքանդ պիտի ըլլայ կամ անբնակելի պիտի դառնայ, հիւլէական շողարձակ ճառագայթներուն «անձրեւ»ին պատճառով :

Աւելի լաւ է՝ չշարունակենք : Այսպէս կրնանք ջիղերու տագնապ ունենալ : Մարդկային երեւակայութիւնը ի վիճակի չէ մօտաւորապէս — գոնէ մօտաւորապէս — պատկերացնելու այն մեծ Աղէտը, որ կը կոչուի հիւլէական պատերազմ : Աւելցնենք միայն, թէ, իրագէտներու վկայութեամբ իսկ, հիւլէական ռումբի մը պայթումէն ետք եւ այդ պայթումին հետեւանքով, երկինքէն պիտի տեղայ փոշիի «անձրեւ» մը, որ կրնայ տեւել մինչեւ հարիւր տարի եւ որ յարատեւ վտանգ մըն է պայթումի շրջագծին մէջ ապրող մարդոց, կենդանիներուն եւ բոյսերուն համար :

Մեծ երկիրներու վարիչները մեզմէ աւելի բան գիտեն անշուշտ այս մասին : Գիտեն նաեւ, որ հիւլէական կոչուած պատերազմէն ետք յաղթականներ պիտի չըլլան, այլ պիտի ըլլան միայն պարտեալներ :

Գոյութիւն պիտի չունենան նաեւ ռազմաճակատներ եւ ռազմագիծեր : Բանակներն իսկ կրնան աւելորդ համարուիլ : Պիտի գործեն միայն օդանաւերն ու օդանաւորդները : Թերեւս աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել՝ պիտի գործեն միայն եւ բացառաբար «կոճակ»ները : Մարդ մը, տեղ մը հանդիստ նստած, մատը պիտի դնէ կոճակի մը վրայ եւ ուրիշ տեղ մը ռումբ մը կամ ռումբեր պիտի պայթին :

Լաւ է՝ չշարունակենք ըսինք, բայց ակամայ կը շարունակենք նորէն : Հոս կենանք պահ մը :

Նախագահ Այզընհաուըր եւ վարչապետ Խրուշչեւ փոխադարձ բարեկամութեան մասին խօսեցան օդանաւակայանին մէջ, իրենց հանդիպման առաջին իսկ վայրկեանին : «Այս ժողովուրդը ,— ըսաւ Նախագահը, երբեք նախայարձակ չի կրնար ըլլալ» : Վարչապետ Խրուշչեւ պատասխանեց. «Պատերազմը ոչ ոքի կրնայ բարիք բերել, մինչ խաղաղութենէն կրնան օգտուիլ բոլոր ազգերը» :

Պարզ ու գեղեցիկ բառեր, առանց պատկերազարդումի : Բայց մեզի կը թուի, թէ երբ Նախագահը երբեք նախայարձակ չըլլալու մասին կը խօսէր, ապահովաբար կը մտածէր յարձակման մասին : Նոյնպէս, երբ վարչապետը խաղաղութեան բարիքներուն մասին կը ճառէր, վստահօրէն կը մտածէր պատերազմի մասին :

Թերեւս մենք կը սխալինք մեր այս ենթադրութեանց մէջ : Երանի՛ թէ սխալինք :

Չենք ուզեր յոռետես ըլլալ, բայց կը տեսնենք ահաւասիկ, որ չուանը պրկուած է : Կը վախնանք, որ օր մը փրթի, եթէ նոր փորձ մը ըլլայ աւելի եւս պրկելու :

Մեր սերունդը երկու աշխարհամարտեր տեսաւ եւ փափաք չունի երրորդ մըն ալ տեսնելու : Իսկ եթէ ի վերջոյ պիտի պատահի անխուսափելին, թող պատահի ուրիշ աշխարհի մը մէջ, Լուսինին կամ ուրիշ արբանեակի մը մէջ, բայց ոչ՝ մեր ծերացած մոլորակին :

Մեզի ուրիշ բան չի մնար ընել, այլ եթէ ըսել Մեծերուն .— Խաղաղութեան մասին մի խօսիք, եթէ պատերազմի մասին կը մտածէք : Աւելի լաւ է պատերազմի մասին խօսիք, բայց խաղաղութեան մասին մտածէք :

Խմբագրական՝ ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ԳԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ"

Եւժէն Ֆէօյէր ժամանակակից ֆրանսական թատրոնի մեծագոյն դերասանուհիներէն մին է :

Ֆրանսական թատրոնի եւ շարժանկարի աշխարհին մէջ բազմաթիւ են իր ստեղծագործութիւնները, որոնք կը մնան անմրցելի, ո՛չ միայն Ֆրանսայի, այլեւ օտար երկիրներու ալ բեմերուն վրայ :

1959 – 60ի թատերաշրջանի բացման առթիւ, Եւժէն Ֆէօյէր երեսուն ներկայացումներու շարքի մըն է ձեռնարկած եւ Թէաթրը տը Փարիի բեմին վրայ այս միջոցիս կը խաղայ իր լաւագոյն դերերէն մին՝ Ալ. Տիւմա Որդիի «Գամելիազարդ Տիկին»ի Մարկրիթ Կօթիէն : Մեծանուն դերասանուհին, որ քսան տարիներէ ի վեր երկին հեղինակին ժառանգորդներէն ձեռք բերած էր «Գամելիազարդ Տիկին»ի ներկայացման մենաշնորհը, վերջին այս երեսուն ներկայացումներէն ետք պիտի բաժնուի իր այնքան սիրած ու փայփայած տիպարէն եւ գործը պիտի դառնայ «հասարակաց կալուած» :

Ալ. Տիւմա Որդի «Գամելիազարդ Տիկին» գրած է 1848ին : Հերոսուհին է կիսաշխարհիկ գեղեցկուհի մը՝ Մարի Ալֆոնսին Տիփլէսիս, ծնած 1824ին Օրնի նահանգի Նօնան քաղաքին մէջ : Հեղինակը՝ չես գիտեր ինչ մտածումով, փոխելով իր հերոսուհիին իսկական անունը, իր գործին մէջ զայն մկրտած է Մարկրիթ Կօթիէ անունով :

Վիպական թատրոնի այս գլուխ գործոցին նիւթը սկիզբէն մինչեւ վերջը յուզիչ է, եւ կրնայ յուզել ու խռովել ամէնէն կարծրասիրտ հանդիսատեսին էութիւնը :

Մարկրիթ Կօթիէ, որուն կեանքը կը թաւալի ամէնօրեայ շուայտ ու զեխ մթնոլորտի մը մէջ, շրջապատուած անհամար զարպասողներէ, զբօսավայրերու եւ թատրոններու սրահները, պատեհութիւնը կ'ունենայ օր մը հանդիպելու երիտասարդի մը՝ Արման Տիւվալ, որուն կը

ՈՒԹ ՕՐ ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Մինչեւ լուսաբաց յամառօրէն մաքառել եմ ամերիկեան կօշիկների դէմ : Արդէն լոյսը բացւում էր. երբ վերջապէս գլխի ընկայ ու փոխեցի կռուի եղանակը. ինքս ամբողջ մարմնով տարածուեցի վարժապետի ոտների վրայ, պինդ կալանաւորեցի ամերիկեան կօշիկներին եւ այդպէս քնեցի մի երկու ժամ :

×

Փետրուար 12ի եւ 13ի ցերեկները անցկացրինք անշարժ, տեղներս նստած՝ շարժուելու հնար չունէինք :

Զրոյց էին անում, անեկդոտներ ու հէքեաթներ պատմում, երգ երգում : Երբ բռնում էր չարաճճիութիւնը՝ երգում էինք լիաթոք – բոլշեւիկներին ջղայնացնելու համար — « Մեր Հայրենի[illegible] :

[illegible]ած կացութիւնը, որ այնքան ըղձալի էր դառնում, բանտի մէջ գոյութիւն չունէր այդ երկու օրը. մտքերնիս մէջ հաշտուել էինք կարծես վատագոյն ելքի հետ ու այլեւս չէինք մտածում :

Շատ մեծ նշանակութիւն ունէր ի հարկէ եւ այն, որ հոծ բազմութիւն էինք, իրար հետ կապուած աւել – պակաս բարեկամական կապերով եւ, որ գլխաւորն է, դեռ նոր էինք եկել դրսից, դեռ ժամանակ չէինք ունեցել ձանձրացնելու ու զզուեցնելու միմեանց :

Վառարան ու վառելիք չկար : Բայց մեր սեփական շնչառութիւնը այնքան էր տաքացնում սենեակները, որ փետրուարեան սառնամանիքներին, պատուհանները բաց խնդրում էինք շոգից :

Օրական երեք – չորս փութ հաց պիտի տային, որ ստանում էինք անկանոն ու ոչ լրիւ : Բայց սնունդի պակաս չունէինք. շատերս ստանում էինք դրսից առատ ճաշ — մանաւանդ մեր «բուրժուա» բարեկամները — որ, ի հարկէ, բաժանում էինք ընկերներիս հետ : Զգալի էր միայն տաք կերակուրի պակասը, մանաւանդ որ ոչ թէյ էին տալիս ոչ էլ տաք ջուր՝ սեփական թէյ պատրաստելու համար :

×

Փետրուար 13ի առաւօտեան — Կիրակի օր էր, որքան յիշում եմ — Պատարագ արինք, տեղներս անշարժ սեղմուած, ի հարկէ :

Պատարագիչը Նիկոլ Ագրալեանն էր, սարկաւագի ու տիրացուի դերակատարը՝ Խաչվանքեան քահանան : Մնացածներս կամ երգեցիկ խմբի մէջ էինք, կամ սոսկ հանդիսական : Նիկոլը մեծ աշխոյժով ու շատ շնորհալի կերպով տարաւ ամբողջ Պատարագը, սկզբից մինչեւ վերջը : Այնպէս լաւ էր արտասանում, այնպիսի իմաստալից ու զգածուած շեշտեր էր դընում սովորական դարձած խօսքերի մէջ, որ կարծես առաջին անգամն էինք լսում ու նոր հասկանում նրանց խոր իմաստը, բարձր գեղեցկութիւնը :

Հետեւեալ օրը՝ Փետրուար 14ը՝ իմ տարեդարձի օրն էր. լրացնում էի 53 տարիս :

Որոշուեց տօնել տարեդարձս : Ընտրուեց մի կարգադրիչ յանձնաժողով ու մշակուեց ծրագիր. ճառական – երաժշտական — անեկդոտային ցերեկոյթ, ապա՝ ընդհանուր ճաշ : Կանանց բաժինը խոստացաւ ուղարկել ծաղիկ ու քաղցրեղէն :

Յանձնաժողովի նախագահն էր Ստեփա Նաւասարդեանը, որ «հրամանատար»ն էր կամ գեներալ – նահանգապետը « հարեւան սենեակ»ի, ինչպէս մեր սենեակինն էր խմբապետ Շաւարշը : Ստեփան, իր զուարթ ու առոյգ խառնուածքով, իր երգերով ու ազնիւ ծիծաղով, շատ էր նպաստում բանտի տրամադրութիւնը բարձր պահելուն : Շաւարշը մասնագէտ էր հէքեաթների ու մանաւանդ ժողովրդական անեկդոտների — այն տեսակներից, որոնք պատմւում են միայն տղամարդոց հասարակութեան մէջ, այն էլ մեծ զգուշութիւններով ու վերապահումներով :

— Ջանես .— վախեցած վրայ բերեց զինուորը — ջանես, կը կրակեմ : — Ախր ինձնից կը պահանջեն ... ի՞նչպէս կարող եմ : — Ջանես ...

Այն օրը՝ իբրեւ յեղափոխական՝ ցարի բանտն էի նստած : Այսօր՝ իբրեւ հակայեղափոխական՝ բոլշեւիկների բանտը : Այն օրը ահաբեկուած ռուս մուժիկն էր կանգնած իմ բանտի դրան, այսօր՝ ահաբեկուած հայ գիւղացին ...

×

Փետրուար 16ին մեծ թիւով նոր կալանաւորներ բերին գաւառներից, ինձ անծանօթ մարդիկ :

Սենեակները դարձեալ լեցուեցան այնպէս, որ շունչ քաշել չէինք կարողանում, մանաւանդ որ երեք սենեակից մէկը առան մեր ձեռից, ուր զինուորներ տեղաւորեցին :

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(7 Շար.)

կապուի խանդակաթ սիրով մը : Արման նոյնպէս կը սիրէ Մարկրիթը եւ երկու երիտասարդներուն կապը կը տեւէ մինչեւ այն օրը, երբ Պ. Տիւվալ, Արմանի հայրը, իր զաւկին չհարբեր ամուսնութիւն մը յաջողցնելու մտօք, կը դիմէ Մարկրիթին եւ կ'առաջարկէ անոր որպէսզի այս վերջինը խզելով ամէն կապ իր որդւոյն հետ, վերադարձնէ անոր իր ազատութիւնը, որպէսզի ծերունին կարողանայ յաջողցնել նախատեսուած ամուսնութիւնը :

Մարկրիթ առաջին առթիւ կ'ընդվզի իրեն եղած առաջարկին դիմաց, սակայն տակաւ տեղի կուտայ ծերունի Տիւվալի համոզիչ խօսքերուն եւ իր սիրածին ենթադրեալ երջանկութեան ի նպաստ կը զոհէ իր սէրը եւ կը հրաժարի Արմանէն : Հետեւեալ օրը, Արման, որ անտեղեակ է այս անցուդարձերէն, երբ իր սովորական այցելութիւնը կուտայ Մարկրիթին, փակ կը գտնէ անոր տան դռները իր առջեւ : Եւ աւելին, այնուհետեւ Մարկրիթ երիտասարդը իրմէն բոլորովին հեռացնելու ջանասիրութեամբ, կը ցուցադրէ նոր կապեր, հրապարակ կ'ելլէ նոր սիրահարներու հետ ...

Արման վրէժ լուծելու համար «ուխտադրուժ»էն՝ հրապարակաւ կ'անպատուէ Մարկրիթը, մինչ այս վերջինը, ներքին խուլ ցաւով մը տառապելով, լուիկ ու մնջիկ կը հեռանայ, կռթնած իր նոր «սիրահար»ի թեւին. ...

Շատ ուշ միայն Արման կը տեղեկանայ իր հօր սարքած դաւին, կը վազէ մեծահոգի ու ազնիւ երիտասարդուհիին մօտ, երբ արդէն այս վերջինը հիւծախտի ճիրաններուն մէջ, թօշնած ու խանձած սիրոյ կրակէն, իր հոգին կ'աւանդէ նոյնինքն Արմանի թեւերուն մէջ:

Տիւմա Որդիի այս երկը համաշխարհային մեծ համբաւի մըն է արժանացած իր հրապարակման առաջին օրերէն իսկ:

Ճարտար թատերագրին գրչով Ալֆոնսին Տիւփլէսիս անմահացած է, եւ այսօր, անոր մահէն մօտաւորապէս դար մը ետք (Ալֆոնսին մեռած է 1837ին, 23 տարեկանին) տակաւին անծանօթ ձեռքեր ամէն Մեռելոցի տօներուն ծաղկեպսակներ կը զետեղեն տարաբախտ երիտասարդուհիին Մոնփարնասի գերեզմանատան մէջ գտնուող հողաթումբին վրայ :

Սառա Պեռնարէն եւ Էլէոնարա Տիւզէէն ետք, համաձայն ընդհանուր կարծիքին, այսօր Էտվիճ Ֆէօյէր կը նկատուի լաւագոյն մեկնարկողը Մարկրիթ Կոթիէի տիպարին :

Հեռու վիպական թատրոնի լալահառաչ չէշտէն, Էտվիճ Ֆէօյէր կը ներկայանայ հանրութեան զուսպ եւ սանձահարուած արուեստով մը, որ սակայն լեցուն է յուզող ու ցնցող, նոյնիսկ սահմռկեցուցիչ պահերով : Ամէն գիշեր, Թէատրը տը Փարիի բեմին վրայ, երբ վարագոյրը կ'իջնէ Մարկրիթ Կոթիէի մահուան մահիճին առջեւ, հանդիսատեսները խելայեղ ծափերով տասնեակ եւ աւելի անդամներ բեմ կը կանչեն մեծանուն դերասանուհին, որուն կողքին արժանաւոր Արման Տիւվալ մըն է երիտասարդ դերասան մը՝ Փոլ Կէրս :

Արեւմտահայ թէ արեւելահայ բեմերուն վրայ եւս «Գամելիազարդ Տիկինը» իր արժանաւոր տեղն է ունեցած :

Ուրիշ յօդուածով մը պիտի անդրադառնանք մեր բեմերուն վրայ այս գործին գրած ընդունելութեան, թուելով նաեւ լաւագոյն հայ Մարկրիթ Կոթիէներու անունները:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ՌԱՖԱՅԷԼ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Վերջերս Պուքրէշ գացած է երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արձանագործ Ռաֆայէլ Համբարձումեան : Այս առթիւ «Նոր Կեանք» թերթի աշխատակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ :

— Կը խնդրենք որոշ տեղեկութիւններ տալ մեզի ձեր մասին :

— Ծնած եմ Երեւանի մէջ եւ 33 տարեկան եմ : Միջնակարգ ուսումս առի ծննդավայրիս մէջ, ուր նմանապէս հետեւեցայ Արուեստի Հաստատութեան դասընթացքներուն եւ ընթացաւարտ եղայ 1954ին : Ապա մեկնեցայ Մոսկուա՝ այնտեղ աշխատելու համար քանի մը յայտնի վարպետներու քով : Ներկայիս կը բնակիմ Մոսկուա :

— Ի՞նչ կրնաք ըսել մեզի վերջին տարիներու ձեր ստեղծագործութիւններուն մասին ·—

— Այս վերջին տարիներու ընթացքին զիս մասնաւորապէս զբաղեցուց ստեղծագործումը ինը կերպարներու՝ ներշնչուած յայտնի «Անոյշ» բանաստեղծութենէն : Մտադիր եմ այս ստեղծագործութիւնները դնել պատկան մարմիններու տրամադրութեան տակ՝ զարդարելու համար Երեւանի զբօսայգիներէն մէկը :

— Մենք տեղեկացած ենք, որ վերջին տարիները արժանացած էք զանազան մրցանակներու : Կ'ուզէի՞ք մեզի ըսել, թէ ձեր ո՞ր գործերուն համար ստացաք այդ մրցանակները :

— Վերջերս Պրիւսէլի Համաշխարհային ցուցահանդէսին պարգեւատրուեցայ պրոնզեայ մետալով «Անուշ»էն ըրած ստեղծագործութիւններէս մէկուն համար : Նոյն ստեղծագործութեան համար, 1957ին Խ. Միութեան Մշակոյթի նախարարութեան կազմակերպած մէկ մրցման առթիւ ստացած էի արծաթեայ մետալ : Հայաստանի մէջ կազմակերպուած երկու մրցումներու, Աբովեանի եւ Նալբանդեանի արձաններուն համար, ստացայ առաջին մրցանակ եւ նշում : Բայց կարծեմ բաւական են իմ անձիս մասին ըրած յայտարարութիւններս :

— Կը դնենք մեր աւանդական հարցումը՝ ձեր ապագայի ծրագիրներուն մասին :

— Մօտաւոր ապագայի համար, մտադիր եմ աւարտել Եղիշէ Չարենցի «Ամբոխները խելագարուած» ծանօթ բանաստեղծութենէն ներշնչուած քանդակս : Այս քանդակը պիտի ներկայացնէ մօտաւորապէս յիսուն անձեր, գլուխներու մեծ փունջ մը, որ տայ հայ մեծ բանաստեղծի ստեղծագործութեան մէջ այնքան հրաշալիօրէն նկարագրուած ամբոխի պատկերը :

Ցոյց տալու համար իմ գնահատանքի զգացումը հայ ժողովրդական բանաստեղծի նկատմամբ, մտադիր եմ քանդակել Ղարաբաղի իսկական Հայերու կերպարներ՝ իրենց ազգային տարազներով :

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ

*

ԽՄԲ.— Աշխարհահռչակ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեան «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի մէջ յօդուած մը գրած է Ջիւան Տէր Թադեւոսեանի առաջին համանուագին մասին· ստորեւ՝ յօդուածին թարգմանութիւնը :

Մեր երիտասարդութեան մասին միշտ կը մտածեմ տեսակ մը հպարտութեամբ եւ մեծ հաւատքով : Հաւատք՝ դէպի տաղանդը, բնոյթը եւ ստեղծագործական համարձակութիւնը : Եւ եթէ հիմա դիմելու ըլլանք աւագ սերունդի մարդոց՝ ամէն մէկը պատմելու բան մը կը գտնէ, ըստ արուեստի ճիւղի, իրենց երիտասարդ բարեկամ – աշակերտներու, եղբայրակիցներու մասին :

Ես կ'ուզէի որ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի ընթերցողները ճանչնան Ջիւան Տէր Թադեւոսեանը : Ես կ'ուզէի որ ան ալ լաւ հասկնար թէ ինչ կը սպասուի իրմէ եւ ինչքան մեծ է իր պատասխանատուութիւնը ժողովուրդի առջեւ :

Ջիւանը շատ տաղանդաւոր երաժշտագէտ է, նպատակասլաց եւ անշահախնդիր կերպով երաժշտութիւնը կը սիրէ : Թէեւ Տէր Թադեւոսեանը տակաւին չէ աւարտած Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը, ուր կ'ուսանի յօրինելու դասարանի մէջ, Միրզոյեանի ղեկավարութեամբ, սակայն թէքնիք տեսակէտէն շատ հասուն է :

Ջիւան երջանիկ կենսագրութեան տէր մարդ է : Ան մէկ անգամէն սկսաւ աշխատիլ լուրջ ձեւի բնագաւառին մէջ (համանուագ) եւ ուշադրութիւն գրաւեց : Կը պատահի, որ երաժշտագէտ մը գրէ ըստ ծաւալի մեծ քանի մը աշխատութիւններ, բայց այդ բոլորը աշակերտական են, կարողութեան պարզ փորձեր, կամ, ինչպէս կ'ըսեն երաժիշտները՝ «ոչինչ» աշխատութիւններ :

Տէր Թադեւոսեան «ոչինչ» աշխատութիւններ չունի : Նուագախումբի համար «քնարական»էն եւ արեւելեան սիւիթներէ յետոյ ան գրեց համանուագ մը, որ իսկական «Առաջին համանուագ»ն է, չափազանց հետաքրքրական աշխատութիւն մը, թէ ըստ գաղափարի եւ թէ ըստ վարպետութեան : Համանուագին ներկայացումը՝ Երաժշտագէտներու Գ. Համագումարին, հիանալի անակնկալ մը եղաւ եւ հեղինակը շահեցաւ խստապահանջ ունկնդիրներու համակրանքը :

Խորհրդային, մասնաւորապէս հայկական համանուագի բնագաւառին մէջ, Տէր Թադեւոսեան յաջողեցաւ ըսել յատուկ, ուրոյն, թարմ, երիտասարդական բան մը : Անոր երաժշտութիւնը վառ ազգային է, բայց ոչ սահմանափակ : Ան հասկնալի եւ մօտ կը դառնայ բոլոր ազգութիւններու պատկանող մարդոց :

Մենք, աւագ սերունդի երաժիշտներս, Ջիւան Տէր Թադեւոսեանէն շատ բան կը սպասենք : Ես կը հաւատամ որ ան կը գրէ հրաշալի աշխատութիւններ՝ մեր արդի կեանքի մասին :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՍԵԴՐԱԿ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

Ծանօթ եւ տաղանդաւոր դաշնակահար Սեդրակ Եավրուեան երեք նուագահանդէսներ տուած է Մադրիտի Ազգային ձայնասփիւռի կայանէն եւ մեծապէս գնահատուած : Այս պատճառով Մադրիտ հրաւիրուած է, Դեկտեմբերին երկու նուագահանդէսներ տալու «Սպանիոյ երաժիշտ երիտասարդութեան» համար : Ինչպէս նախապէս գրած էինք, երիտասարդ արուեստագէտը 17 ռէսիթալներ պիտի տայ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ համաձայն «Ֆրանսայի Երաժշտական Երիտասարդութեան» հետ ունեցած համաձայնութեան :

Յառաջիկայ տարուան իր առաջին ռէսիթալը պիտի տայ Լոնտոնի մէջ, Փետրուար 27ին, ուրկէ պիտի անցնի Սքանտինաւեան երկիրները :

Տոմինիք նստած է իր ինքնաշարժին մէջ ձեռքը բռնած է ծխիկ մը եւ կ'ըսէ մեքենավարին ·

— Փոսիկի մը վրայէն անցիր որպէսզի ծխիկիս մոխիրը թափի :

×

Փասքալ կը դարպասէ Գոլոմպայի հետ, որ կը մրմնջէ անոր·

— Ըսէ բառ մը, որ դողալ տայ ինծի·

Եւ ան կ'ըսէ ·

— Աշխատեցայ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.
ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

— Կնիկ, կ'ըսէր յափշտակութեանը մէջ իր խոճկորի ռունչը երերցնելէն, աստնկ չընեմ նէ ընտո՞ր կ'ապրինք, հապա աղջիկնե՞րը ընտոր կը կարդենք ... Ախ, սա Մաղթաղինէս մէյ մը տեղաւորէի ...

Հեղհեղէ, սակայն, իր արհեստին գաղտնիքներուն թափանցելով, Բարթող աղա մըտած էր պօրէն եւ նողկալի ճամբաներու : Իր գործին կարեւորագոյն ճիւղը մասվաճառութիւնը ըլլալով, մարզուկը զայն աւելի չհարբեր ընծայելու համար, իր այլանդակ դանկին մէջ անարգ խորհուրդ մը ծներ էր, զոր կը գործադրէր ահաւոր ճարպիկութեամբ եւ խղճի անայլայլ հանդարտութեամբ :

Ամէն առտու, մութնըլուսուն, զամբիւղը կոնակը, ցամաքէն Ղալաթիա կ'երթար, ժողվելու համար լեհ մասվաճառներուն խանութի թափթփուքները շատ վար գնով, կովի լղրճած փայծաղներ, գոմէշի հոտած կոկորդներ, զազիր ղըլուխներ, փորոտիք, թոք, լեարդ եւ կենդանիներուն մարմնին էն վարնոց մասերը : Ու ետ կը դառնար, զամբիւղներէն գրեթէ ճանկռթուելով, հեւալով, փչալով, կքած այդ ահագին զամբիւղին տակ, կատարած ճիգէն պաղած աչքը աւելի դուրս ցցուած, ծնղկուեր դէմքը քրտնաթաթաւ :

Տուն հասնելուն՝ խոհանոցին մէջ կը թափէր զամբիւղին զարշահոտ պարունակութիւնը ·արիւնաշաղախ կտորներ՝ իրարու փակած, խառնուած, փաթթըւած դուրս կ'իյնային, մէկ դանդուածով, որուն առջեւ ծալապատիկ կը նստէր Բարթող աղա գոհունակութեան լայն հառաչով մը, թեւերը սոթտած, մէջքէն վար կախած ճենճոտ գոգնոց մը : Ու կը սկսէր զատել, ըղեղը ալիքէն, երիկամունքը թոքէն, սիրտը լեարդէն ու կը շարէր զանոնք իրարմէ անջատ, կոյտ կոյտ, ամէն մէկ դէզը ամբողջացնելէն ետքը շեղ ակնարկ մը նետելով իր յաճախորդներուն եղած ցուցակին վրայ, իւրաքանչիւրին ճաշակին, պահանջին, կարողութեանը համեմատ կատարելու համար ընտրութիւնը :

Կինը հոն էր, ան ալ իր կարմնեղ բազուկները մերկացուցած, արթուն աչքով հսկելով էրկանը աշխատութեանը վրայ, երբեմն դիտողութիւններ յանդգնելով, որոնց Բարթող աղա կը պատասխանէր գորշ, ահաւոր բիբը անոր վրայ յառելով արհամարհօտօրէն :

Վերջապէս, երբ որ աւարտէր իր գործը, չուրջը պլպտող ակնարկ մը կըպտըցունէր, իբր թէ փախնար որ անզգալ–նապահ աչք մը յանկարծ կրնար տեսնել ինչ որ տեղի պիտի ունենար, ու կ'ըսէր կնոջը·

— Խրատիկ, սա երէկ գիշերուան զարկածս բեր :

Խրատիկ հանըմ, ինքն ալ կասկածոտ նայուածքէ մը յետոյ դէպի խոհանոցին պատուհանները, մթերանոցի դուռ մը բանալով սատկած շուն մը փայտացած դիակը դուրս կը քաշէր, պոչէն բռնած : Բարթող աղա՝ կապկային ճարպիկութեամբ մը սուր երկար դանակով մը զինուած՝ կենդանիին վրայ կ'իյնար, նախ գլուխը կռճղէն կը զատէր, մորթը կը քաշէր կը հանէր մատներու վարժ շարժուածքներով, ու տասը վայրկեան ետքը շան մորթազերծ կարմիր մարմինը կը փռուէր հոն, քամնելի եւ զազիր : Իսկոյն մսագործը, հիմակ փոքր կացինով մը զինուած, մոլեգնօրէն կը կտրտէր դիակը յօշյօշ· ոտքերը, գլուխը, կռնակը, կուրծքը անճանաչելի մասերու վերածելով, շնչասպառ, ահռելի բիբը յառած արիւնլուայ, սիրտխառնուք կըտորներուն վրայ, պաղած աչքը անշարժ եւ սարսափելի :

Եւ ահա շան դիակը կ'անհետանար, պատրաստուած կոյտերու մէջ ցրուելով իր զարշելի պատառները, իր գոյութիւնը երբեք զգալի չընելով, բայց առնուազն վեց եօթը օխա ստուարացնելով ամբողջին կշիռը :

Շատ քիչ անգամ երբ որ Խրատիկ հանըմ, իբրեւ կին, իր դժգոհութիւնը յայտնէր պիղծ կենդանիներու այդ անարգ ու նողկալի շահագործումին համար, Բարթող աղա մէկ պատասխան մը ունէր ·

— Կնիկ, աղջիկները մնացին, առնող չկայ· փարա պէտք է, փարա : Կատարինէս, Մաղթաղինէս, երեսունը անցան, խելքդ գլուխդ ժողվէ, կնիկ, վերջերնիս ո՞ւր պիտի երթայ ...

Մութ գիշերներ, Բարթող աղա, ոտքը տրեխներով, թիկնոցին ներքեւ փոքր անձայն հրացան մը պահած, ուշ ատեն, դուրս կ'ելլար, շուն կատու զարնելու : Իր տունը, գեղին էն հեռաւոր անկիւնը, լերան սահմանակից, ամայի եւ լուռ, շատ նպաստաւոր դիրք մը ունէր այսօրինակ որսորդութեան մը համար :

Կամաց, զգուշաւոր քայլերով, գլուխը ուսերուն մէջ քաշած, աչքը չորս դին, տուներու, ցանկորմներու, պատերու տակէն կ'անցնէր գողի պէս, աղմուկ, ոտնաձայն լրտեսելով, ամենապզտիկ շշուկի մը կանգ առնելու համար :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

գրողներն ալ կ'աշխատէին արեւմտեան իրենց պաշտօնակիցներուն նմանելով ։ Արդարեւ, մօտ 40 լրագրողներ կը հետեւէին Խրուշչեւի, լուսանկարներն ու լուրերը արագօրէն Մոսկուա հասցնելով ։

Քէմփ Տէյվիտի խօսակցութիւններէն ետք, Խրուշչեւ մամուլի ասուլիս մը տուաւ ամերիկեան Մամուլի Ազգային Ակումբին մէջ։ Ակումբին սովորութեան համաձայն՝ հարցումները գրաւոր եղած էին ։

Խրուշչեւ պատասխանեց կարգ մը հարցումներու, յայտարարելով թէ իր այցելութեան շնորհիւ յաջողած էր տեսնուիլ ամերիկացի ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն հետ. «12 օրը շատ չէ, այսուհանդերձ կարողացայ գաղափար մը կազմել Միացեալ Նահանգներու մասին, ինչ որ օգտակար եղաւ փոխադարձ հասկացողութեան համար» ։

Խրուշչեւի յայտարարութիւնները ընդհանրապէս նպաստաւորէին.— Նախագահ Այզընհաուըրի հետ հաճելի խօսակցութիւն ունեցանք ։ Ամերիկեան գործի մարդոց շրջանակներէն այն տպաւորութիւնը ստացայ՝ թէ անոնք կ'ուզեն առեւտրական յարաբերութիւններ ունենալ Խ. Միութեան հետ։ Խորհրդային ժողովուրդը բարեկամաբար պիտի դիմաւորէ Նախագահ Այզընհաուըրը ։ Խորհրդային մարդոց ապրելակերպը կը նախընտրեմ ամերիկեան ապրելակերպէն, եւն.։

Մամուլի ասուլիսէն ետք՝ Խրուշչեւ հեռատեսիլ ճառ մը խօսեցաւ ամերիկացի ժողովուրդին, շեշտելով թէ ինք կը սիրէ Ամերիկացիներու «բարի սիրտը» ։— Խ. Միութիւնը պատերազմ չի պատրաստեր. ուրեմն, ի՞նչ պէտք ունինք այս զէնքերուն։ Միլիոնաւոր տոլարները ծախսելու աւելի լաւ միջոցներ կան Միացեալ Նահանգներու թէ Խ. Միութեան մէջ ։

Այսուհանդերձ, խորհրդային վարչապետը չմոռցաւ խօսիլ գերմանական ռազմապաշտութեան մասին, աւելցնելով թէ երկու Գերմանիաներու հետ հաշտութեան դաշինք մը կնքելով չարիքին առաջքն առնուած պիտի ըլլայ ։

Կիրակի իրիկուն Խ. Միութեան վարչապետը վերադարձաւ Մոսկուա, ուր հասնելէ առաջ շնորհակալութեան հեռագիր մը ղրկեց Նախագահ Այզընհաուըրի ։ Խորհրդ. Միութեան Վարչապետը իր ընտանիքին ու իրեն ընկերացողներուն անունով շնորհակալութիւն կը յայտնէ Նախագահ Այզընհաուըրի եւ ամերիկացի ժողովուրդին, այն սիրալիր ընդունելութեան համար զոր ըրին իրենց ։

Խրուշչեւ կը շեշտէ թէ իր ճամբորդութիւնը շատ շահեկան եղած է աւելի մօտէն ճանչնալու համար Ամերիկան եւ անոր ժողովուրդը եւ կը վերջացնէ անգամ մըն ալ կրկնելով թէ Այզընհաուըրի հետ ունեցած խօսակցութիւնները պիտի ծառայեն ամրապնդելու խաղաղութիւնը ։

Ա. Ձ. Դ.

Այն Նախկին ռազմիկները որ Բոցը վերարծարծեցին, անցեալ Օգոստոս 14ին, կրնան այժ. օրը հանուած նկարները գտնել Հայ Նախկին Ռազմիկներու գրասենեակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ ։

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

Օր. ԶԱՐՈՒՀԻ ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Պ. ՄՕՐԻՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Յակոբ Աբրահամեանի ։

27 Սեպտ., 1959 Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ.— Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, նախապէս որոշուած հասցէին ։ Կը հրաւիրուին նաեւ Դրօ խումբի ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մայիս – Յունիս թիւը, որ ուշացած էր կամքէ անկախ պատճառներով։ Տպագրութեան յանձնուած է Յուլիս – Օգոստոս թիւը ։

Բովանդակութիւն Մայիս – Յունիս թիւին (209 – 210).—

« Մխզող տղան» Պրիւսէլի մէջ (Հայ – Բոյժ).— Երախաներուն ախորժակը (Տոքթ. Պրոնշթայն).— Ի՞նչ ընել լաւ քնանալու համար (Տոքթ. Աշճեան).— Արցունքին զօրութիւնը (Տոքթ. Գալուստեան).— Հայաստանի վարդերը (Շահինեան).— Վաղուան մարդոց սնունդը (Տոքթ. Պօղոսեան).— Երբ սրտին մայր երակը կ'ընդլայնի (Փրոֆ. Քամիյլ Լիան).— Ալիրդը կը բուժուի՞ ինքնին (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Արեւահարութիւն եւ ջերմահարութիւն (Փրոֆ. Շարիմանեան).— Արուեստական սերնդագործութիւն (Շ. Նարդունի). — Սխտորին մասին (Զիթունի).— Ատամնաբոյժին խրատները (Ս. Ոսկեան). — Ծխե՞լ թէ չծխել (Տոքթ. Ազատեանի).— Բոյս մը որ հրաշք կը գործէ (Քաղիան). — Արուեստական չնչառութիւն (Խաչունի).— Տաղ Թիւթիւնի.— Մրցում ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Տարեկան 1500 փրանք Ֆրանսայի համար, 1750 փրանք արտասահմանի համար։ Դիմել Շ. Նարդունիին՝ Յառաջի խմբագրատան հասցէով ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն։ Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն։

Հոկտեմբեր 1, Փասքալի Թաղը ։
Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը) ։
Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ ։

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր ։

×

Փոն տը Շէրիւի Հայ Ազգ. Միութեան դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. մէկին ։

Արձանագրութիւնները կ'ըլլան ուսուցիչ Պ. Թրագօշի միջոցաւ, եւ ծնողքներէն կը խնդրուի չզլանալ իրենց պարտականութիւններէն մայրենի լեզուի դաստիարակութեան առթիւ ։

×

Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերութեան եւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի ազգային դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10–12։ Ուսուցչութեամբ Պ. Ա. Սարգիսեանի ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դպրոց, արձանագրութիւնը կը կատարուի տեղւոյն վրայ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Պելվիլի եւ Լիլայի Հայութեան.— Պէլվիլ – Լիլայի դպրոցը փոխադրուած է Լիլայի Նախկին դպրոցը եւ կը վերաբացուի Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր1ին, 32–34 Ավընիւ տը լա Փորթ տէ Լիլա, մէթրօ Փորթ տէ Լիլա ։

Հ.Յ.Դ. Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

33ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ՇԱԲԱԹ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1959ԻՆ, ԺԱՄԸ 21ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

22, Rue Voltaire, Alfortville

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **Կ. ՄԵՀԵԱՆ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ **ՏԷՏԷՃԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ** ԻՐ ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԵՐՈՎ.

ՊԱՆԵԼՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ, ղեկավարութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, կովկասեան պարերով, ինչպէս նաեւ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ քոյրերը եւ Պ. ԱԻ. ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ԶԱՐՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (արտասանութիւն)։
Կը ներկայացուի նաեւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ՝ Յ. ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ։

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք — Մուտքը ազատ է

Հաղորդակցութեան միջոց.— Շարանթօն – Էքօլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել լ'Իւնիօն ։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2.500	*Ֆր.*	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1.500	*Ֆր.*	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1.000	»	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1.500	»	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2.000	»	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1.000	»	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1.000	»	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ	500	»	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ

DEJAZET

Place de la République

PERMANENT DE 14 A 24 HEURES

ՏՆՕՐԷՆ՝ *Ս. Ժ. ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ*

Այս շաբաթուան յայտագիրը .— Սեպտեմբեր 23էն 29

LA RÉVOLTE DES GLADIATEURS

EN EASTMACOLOR

Գործողութիւնը կը ներկայացնէ հին հռոմէական պատմութենէն էջեր ։ Քրիստոսէ առաջ 116ին, հռովմէական լէգէոնները, Մարկոս Նումիդիոսի առաջնորդութեամբ, պարտութեան կը մատնեն հայկական բանակը, գերի վարելով հրամանատարը, Ասկլեպիոս ։

Հայ հրամանատարը կը դատապարտուի ծառայելու իբրեւ սուսերամարտիկ ։ Կրկէսին մէջ առիթ մը հետ կռիւի ընթացքին՝ Ասկլեպիոս կը սպաննէ առիւծը, եւ երբ դաւ մը կը լարեն Ասկլեպիոսի դէմ՝ բոլոր սուսերամարտիկները կ'ըմբոստանան։ Ասկլեպիոս կ'արշաւէ Տիգրոնի վրայ։ Կատաղի կռիւներ։ Ի վերջոյ կը յաղթէ հայ հրամանատարը եւ փայլի մը առջեւ կը նետէ Տիգրոնի թագուհին։

600 տեղ, գիները՝ ցերեկին 110 երախաներուն, 170 չափահասներուն, իրիկունները՝ 200 եւ 220 փրանք ։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e

Chèque Postal : Paris 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ, *ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ Ա. հատոր, Ա. եւ Բ. գիրք, Պէյրութ* 1959	1600 փր.
ՏՐԴԱՏ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԱՍԸ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, *ԵՂԻԱ ԴԱՍՊԱՐԵԱՆ, Գահիրէ*, 1959, 490 էջ	1000 փր.
ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՈՎ, *Կ. ՄԵՀԵԱՆ, Փարիզ*	600 փր.
ՅՈՅՍԻ ԽԱՐՈՅԿՆԵՐ, *Մ. ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ*,	500 փր.
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ, *ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ*, Գ. տպագր.	600 փր.
ԳԻՐՔ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ, *ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ*	600 փր.
ԱՅՆ ՕՐԷՆ Ի ՎԵՐ, ԱՅՆ ՕՐԷՆ ԱՍԴԻՆ... *ՍՕՍ ՎԱՆԻ*	600 փր.
ԿՈՏՐԱԾ ԽԱՉԵՐ, *Պ. ՄԱՍԻԿԵԱՆ*	500 փր.
ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵՐՍ, *Ս. ՇԱՀՊԱԶ*	500 փր.
ԱՐԾԻՒՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ, *Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ*	1000 փր.
Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉՎԵՐԱԴԱՌՆԱՄ, *ՏԻԳՐԱՆ ԻՐԱՆԵԱՆ*	500 փր.

ԱՌԱՔՄԱՆ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise, Paris 9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետութիւն, տար. 4000 փր. վեց. 2200

Արտասահման՝ տարեկան 5000 ֆրանք : Հատը 20 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 30 SEPTEMBRE

1959

35րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8608 — 35EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 15րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4409

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀՈԳԵՇԱՀ ՋՐՈՅՑ

Շուրջ երկու շաբաթ Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը շրջագայելէ եւ իր հրապարակային արտայայտութիւններով Ամերիկացիները ապշութեան մատնելէ վերջ, Նիքիթա Խրուշչեւ «յաղթականօրէն» վերադարձաւ իր մայրաքաղաքը :

Մոսկուայի ձայնասփիւռը փութաց աւետել թէ Խորհրդային Միութեան վարչապետը յաջողած է փարատել համայնավարութեան մասին արեւմուտքի ունեցած վախերը եւ տարած՝ «հոգեբանական մեծ յաղթանակ մը» :

Միջազգային մամուլը մեկնաբանելով Այզընհաուըրի եւ Խրուշչեւի հրատարակած պաշտօնական զեկոյցը, մեծ վերապահումներ կ'ընէ :

Բոլոր թերթերն ալ գրեթէ համաձայն են այն կէտին շուրջ, թէ աշխարհի ճակատագիրը վարող պետական երկու դէմքերու գլուխ գլխի խօսակցութիւնները հոգեշահ զրոյցներու սահմանէն անդին չեն անցած :

Արդէն ո՛չ ոք կը սպասէր վէճի առարկայ հրատապ հարցերու վերջնական կարգադրութեան :

Ամերիկայի նախագահը Եւրոպա գալով, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատասխանատու վարիչներուն հետ կարծիքի փոխանակութիւններ էր ունեցած եւ ապահովցուցած զանոնք՝ որ Կրեմլինի մենատիրոջ հետ ո՛չ մէկ համաձայնութիւն պիտի կնքէ իրենց գլխուն վրայէն :

Զօրավար տը Կոլ եւս իր դաւառական շրջապտոյտի ընթացքին այն կարծիքն էր յայտնած՝ թէ երկու մեծերու խօսակցութիւնը ո՛չ մէկ խնդիր պիտի կրնար կարգադրել :

Երեք գլխաւոր հարցեր կան ներկայիս դիւանագիտութեան կանաչ սեղաններուն վրայ, — Պերլին, Գերմանիա եւ ապազինում : Այս անգամ եւս Ուաշինկթընի մէջ կարելի չէ եղած հաշտեցնել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի տեսակէտները այս խնդիրներուն շուրջ : Կողմերը հաստատ կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ :

Երկու հանգամանքով կը ներկայանար Խրուշչեւ Ամերիկայի մէջ, իբրեւ պետական մարդ եւ իբրեւ զբօսաշրջիկ :

Այս վերջին հանգամանքով անիկա մօտիկ շփումներ ունեցաւ ժողովրդական խաւերու, աշխատաւորներու ներկայացուցիչներուն, մեծ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի մարդոց հետ :

Առիթէն օգտուեցաւ՝ շեշտելու համար «համայնավարութեան» գերակշռութիւնը «դրամատիրութեան» վրայ, առանց սակայն շօշափելի փաստեր կարենալ ներկայացնելու եւ համոզելու հասարակութիւնը :

Միւս կողմէ աչքովը տեսաւ «դրամատիրական» վարչաձեւին մէջ մարդոց վայելած կատարեալ ազատութիւնը : Նաեւ հաստատեց թէ բանուորներն ու գիւղացիները, ո՛չ թէ կը շահագործուէին «ագահ քաղքենի»ներու կողմէ, ինչպէս սովոր են կրկնել համայնավար քարոզիչները, այլ կ'աշխատին ազատօրէն իրենց ընտրած ճիւղին մէջ ու մարդավայել կեանք կը վարեն :

Հասկցաւ թէ բաղդատութեան եզր չկայ խորհրդային աշխատաւորին եւ ամերիկացի բանուորին ապրուստի մակարդակներուն միջեւ :

Պետական մարդու հանգամանքով, իր մտերմիկ խօսակցութիւնները Այզընհաուըրի հետ ծառայած են անշուշտ որոշ չափով «հալեցնելու սառոյցը» արեւելք-արեւմուտք հակամարտ ճակատներուն միջեւ :

Մեղմացած է «պաղ պատերազմ»ը, գոնէ ժամանակի մը համար : Պերլինի հարցը, որ քանի մը ամիս առաջ մեծ վախեր կը ներշնչէր խաղաղասէր մարդկութեան, առ այժմ պիտի չարծարծուի : Գերմանիոյ ներկայ վիճակը պիտի պահպանուի : Զինաթափութեան մասին բանակցութիւնները պիտի շարունակուին :

Ո՛չ մէկ հարց լուծուած է : Սակայն ճամբան բաց պահուած է շահակից պետութեանց առջեւ, վէճի առարկայ հարցերը ո՛չ թէ զէնքով, այլ խաղաղ բանակցութեանց միջոցաւ լուծելու համար :

Առ ի չգոյէ լաւագոյնին, այս ալ պէտք է շահ մը համարել :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

« ԱՅՈ » ՄԸ ՈՐ « ՈՉ » ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ

●

ՖԷՐԱԹ ԱՊՊԱՍ Կ'ՈՒԶԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԲԱՅՑ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ

Թունուզի մէջ, Երկուշաբթի օր, Ֆէրաթ Ապպաս Ֆրանսերէն լեզուով (արաբերէն չի գիտեր) պաշտօնական զեկոյց մը կարդաց ի պատասխան Զօր. տը Կոլի Սեպտեմբեր 16ի ճառին : Ալժերիոյ ազատագրական ճակատի պարագլուխը շեշտեց թէ Զօր. տը Կոլ յանուն Ֆրանսայի ճանչցած է Ալժերիոյ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը : «Կարելի եղաւ ձեռք ձգել այս յեղաշրջումը, շնորհիւ այն դիմադրութեան զոր հինգ տարի է Ալժերիոյ ժողովուրդը յաղթականօրէն կը տանի : Կարելի եղաւ, որովհետեւ ազգային ազատագրման ճակատը եւ ազգային ազատագրական բանակը շարունակեցին եւ պիտի շարունակեն եթէ հարկ ըլլայ ազատագրման պայքարը : Կարելի եղաւ, վերջապէս, շնորհիւ բարեկամ եւ քոյր ժողովուրդներու եւ միջազգային հանրային կարծիքին օգնութեան » :

Ֆէրաթ Ապպաս չի ճանչնար նաեւ Ֆրանսայի իրաւունքը Սահարայի քարիւղին վրայ.— « Սահարայի հարստութիւնները, մարդկային յառաջդիմութեան տուեալներն են, նախ Ալժերիոյ եւ հիւսիսային Ափրիկէի համար, եւ ընդհանուր շահու տեսակէտով միայն լայն եւ արդիւնաբեր համագործակցութիւն մը կրնան ստեղծել » :

Անկէ զատ, Ֆէրաթ Ապպաս չընդունիր որ Ալժերիոյ ինքնորոշման համար, Ֆրանսայի ժողովուրդին կարծիքն առնուի, նախապայման կը դնէ, հանրաքուէի համար, որ Ֆրանսական զօրքը հեռանայ եւ բանտարկեալները ազատ արձակուին :

Ֆէրաթ Ապպաս կը վերջացնէ իր զեկոյցը հետեւեալ եզրակացութեամբ .— Ալժերիոյ հանրապետութեան առժամեայ կառավարութիւնը՝ որ այսօր ճանչցուած է բազմաթիւ պետութեանց կողմէ կը ղեկավարէ Ալժերիոյ ժողովուրդին դիմադրութիւնը : Ուրեմն խաղաղութիւնը կրնայ վերահաստատուիլ իր համաձայնութեամբ միայն : Այդ խաղաղութիւնը կրնայ անմիջական ըլլալ (ԽՄԲ.— Այս պարբերութիւնը ընդգծուած է զեկոյցին մէջ) : այդ նպատակով ալժերիական հանրապետութեան առժամեայ կառավարութիւնը պատրաստ է անմիջապէս բանակցութեան մտնելու ֆրանսական կառավարութեան հետ, կռակը դադրեցնելու քաղաքական ու զինուորական պայմաններու մասին խօսելու համար եւ ինքնորոշման գործադրութեան ձեւին եւ ապահովութեան » :

Ընդհանուր ձեւով միջազգային շրջանակներու կարծիքն այն է որ ալժ. ազատագրական ճակատին պատասխանը «այո» մըն է որ «ոչ» կը նշանակէ :

Օրէ Օրին

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

«Բարեկամութիւնը, երկնային պարգեւ, միակ հաճոյքն է զոր կը վայելեն մեծ հոգիները, — Թագաւորներն են, նշանաւոր ապերախտներ, որ չեն ճանչցած զայն՝ առով իսկ դժբախտ » :

ՎՈԼԹԷՐ

Հինգ տարի առաջ՝ աշնան այս օրերուն էր, — կը վերադառնայի Արքայից Հովիտէն, ուր փարաւոնները դամբարան կանգնած են Նեղոսին զուգահեռ, այժմ աւազաբլուր.

Կը վերադառնայի Ձիթենեաց լեռնէն, ուր Յիսուս, ինքն ալ իր կարգին, մտած էր ի քուն՝ ինչպէս իր աշակերտները, « այլ ծանրացեալք ».

Կը վերադառնայի Տիզբոնէն, ուր խոտն իսկ գլացուած է Յազկերտի պալատին աւերակներուն՝ իբրեւ դոյզն զարդարանք.

Կը վերադառնայի Պերսեպոլիսէն, ուր փարթամ արքունիքի մը սիւները տրնկուած կը մնային՝ ինչպէս անհեղ Քսերքսէսի ոսկորները ցիրուցան :

Կը վերադառնայի Պարթենոնէն, ուր յոյն քերթողը, Լէոնիդաս, — Տարենտացի՞ն թէ Աղեքսանդրացին՝ ի՛նչ աւելորդ հետաքրքրութիւն, — կը մրմնջէր ականջիս, մեծատունի մը դամբարանին առջեւ.

« Ո՞վ, աւելի քան ինքը, կրնար բաղդատութեան դրուիլ Գիւգէսի հետ՝ իր անսահման հարստութեամբ : Ո՞վ աւելի ընչեղ էր քան ինքը : Ունէր այծերու անթիւ հօտեր : Ի՞նչ ըսեմ դեռ : Երջանիկ էր՝ զի ամէն բան ունէր : Ափսո՛ս, այժմ ափ մը հող միայն բաժին ինկած է իրեն» :

Այս շրջապտոյտիս վախճանին հասած՝ քարթ մը կը դրկէի սիրելի ընկերոջս, Հրաչ Սարգիսեանի, յիշեցնելով իրեն ինչ որ գրած էր ինծի, աւելի կանուխ, Ալպեան լեռներու բարձունքէն, զբօսապտոյտի մը ընթացքին, անդունդին շրթներուն վրայ բուսած սքանչելի *էտըլվայս* մը ի ձեռին.

— *Քաղցր ունայնութիւն մըն է կեանքը* :

Երբ կը հասնէի Փարիզ, ինծի ըսին թէ մեռած է Հրաչը :

Սուգի մէջ էր ինք՝ երբ կը մեկնէի դէպ ի Արեւելք :

— Վերադարձիդ՝ պիտի կազմակերպեմ փառաւոր խնջոյք մը, ուրախ սիրտով կը տօնենք վերադարձդ, կ'ըսէր ինձ :

Երբ վերադարձայ՝ մեռած էր :

— Ունայնութի՛ւն խնջոյք եւ կեանք :

Այս օրերուն, երբ շատ ցած իջած են ամպերս, երբ շատ կը մտածեմ մահուան մասին՝ որ վերադարձող ազգական մը կը թուի ինծի, մտքիս դռնակին ուռնակը կը զարնէ ճշմարտութիւն մը, զոր ճանչնալու գացի կարծես՝ ճամբորդութեան ելլելով դէպի Արեւելք : Համոզելու համար ինքզինքս թէ աւազն է միայն ճշմարիտը, այն աւազը, տաք եւ գորշ, որ կը ծածկէ անհեղ աշխարհակալներուն ոսկորները, անողոք կայսրերու պալատներուն աւերակները, Շամիրամի սիրահրաւէր պարտէզները եւ աստուածներու խորհրդաւոր տաճարները, ոչ իսկ խնայելով կանանչութեան մը համեստ ծիլին :

Ունայնութի՛ւն, ահաւոր, անյաղթ, դու ամէն բան ոչնչացնո՛ղ ճշմարտութիւն : Ի՞նչ բան է, սակայն, որ կը քաղցրացնէ քեզ եւ կը զինովցնէ մեզ, — գիտենք թէ աւազ ես դուն, կարծր փոշի, բայց եւ այնպէս կը տենչանք քեզի, կը լեցնենք մեր ափը քեզմով, կ'ըմպենք քեզ՝ վառելով մեր բոլոր զգայարանքները, թրթռալով ու սարսռալով :

Սիրելի Հրաչ, այսօր, մահուանդ հնգամեակին առթիւ, երբ անգամ մը եւս կը կրկնեմ Սողոմոնի դառն խօսքը, զոր դուն քաղցրացուցիր բառ մը աւելցնելով, գեղադիտակի մը մէջէն կարծես՝ ահա դարձեալ կը տեսնեմ *Ցարզգողի* մեր հին օրերը, *Մենքի* տղաքը, եւ այն բոլոր հաւաքական աշխատանքները, որոնց մասնակցեցար բերելով քու անսահման լաւատեսութիւնդ :

Սերունդի մը կազմութեան ցանկութեամբ, ինչ որ ըրի՝ շատ բան վրայ տալով երիտասարդութենէս, աչքիս լոյսէն եւ հոգիիս բոցէն, — ուրացողին՝ մեզքը նիտը, — դուն գնահատեցիր միշտ, եղար միշտ ինծի հետ, թումբ բարձրացուցիր ընդվզումներուս առջեւ, ի՞նչպէս, ըսէ՛, ի՞նչպէս կրնամ մոռնալ յիշատակդ, բարեկամութեան վկայութիւնդ :

Օ՛ բարեկամութիւն, ահա միակ հաւատարմութիւնը որ կը քաղցրացնէ ամէն բան, կը քաղցրացնէ կեանքի ունայնութիւնը :

« Օրօրոցին՝ ժպիտ, գերեզմանին՝ ծաղիկ» : Շաթօպրիանի այս խօսքին ներշնչումով, քու այրիդ մահուանդ տարեդարձը կը զարդարէ՝ հրատարակելով գրական վաստակիդ ժողովածուն (*) : Ես, սիրելի Արշալոյս, քոյր իմ ի սպաս առ Պողիւմնիա, այդ գեղեցիկ ձեռնարկիդ, — զոր թելադրած էի ի կենդանութեան իսկ,— այդ անթառամ ծաղկեպսակիդ կը միացնեմ սիրոյ եւ բարեկամութեան այս տողերը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Գրական էջեր եւ ուսումնասիրութիւններ, *գրեց՝ Հրաչ Սարգիսեան, յառաջաբանը՝ Միհրան Պարսամեան, Տպ. Փարիզ*, 1959 :

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ .— «ՄԱՐԴ ՄԱՐԴՈՒ ՉԻ ՍՊԱՌՆԱՐ »

ԽՐՈՒՇՉԵՒ .— «ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ Է »

Խրուշչեւ.— Այզընհաուըր տեսակցութիւնը կը շարունակէ զբաղեցնել միջազգային մամուլը : Խ. Միութեան Վարչապետն ու Միացեալ Նահանգներու Նախագահը իրարմէ բաժնուելէ ետք նպաստաւոր յայտարարութիւններ ըրին :

Ուաշինկթընի մէջ Նախագահ Այզընհաուըր մամուլի ասուլիս մը տուաւ մեծ թիւով լրագրողներու ներկայութեան . խօսեցաւ Խրուշչեւի հետ ունեցած տեսակցութեան եւ Պերլինի մասին :

(Շարունակութիւնը կարդալ .Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ քառասուն անգամ Ասպըծոյ մասին խօսած է իր ճամբորդութեան ընթացքին : Մէջբերումներ ըրած է Աստուածաշունչէն, յիշած է պատուիրանները եւ շեշտած թէ «մեզ մօտ, անաստուածները եւ հաւատացեալները կ'աղօթեն յաւիտենական խաղաղութեան համար, աշխարհի վրայ » :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Շուֆի շրջանի մասնակի ընտրութիւնը : Ծանօթ է որ Շամունի աջ բազուկ՝ երեսփոխան Մողապղապի սպանութենէն ետք, նոր ընտրութիւն պիտի կատարուէր : Շամունական թեկնածուն պարտուեցաւ 2850 ձայնի տարբերութեամբ : Շամունի, ցարդ կրած ամէնէն ծանր պարտութիւնը կը նկատուի այս եւ կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Լիբանանի նախկին նախագահը կրնայ քաղաքական կեանքէ քաշուիլ :

ԴԻՄԱՆԿԱՐԻՉ

ՅԱԿՈԲ ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆ

Այս տարի լրանում է հայ նշանաւոր դիմանկարիչ Յակոբ Յովնաթանեանի ծննդեան 150 եւ մահուան 75 տարին: Սերուելով յայտնի արուեստագէտ Յովնաթանեանների ընտանիքից, որը 17րդ դարի երկրորդ կիսում տուել է մի շարք նկարիչներ, Յակոբ Յովնաթանեանը դարձաւ նրանցից ամէնէն նշանաւորը: Յակոբ Յովնաթանեան առաջինն էր, որ զարգացրեց հայ արուեստի նոր, աշխարհիկ, իրօք իրապաշտ ուղղութիւնը: Խաչատուր Աբովեանի ժամանակակից Յակոբ Յովնաթանեանը, հայ արուեստի պատմութեան մէջ մօտաւորապէս խաղացել է նոյն դերը, ինչ «Վէրք Հայաստանի» պատմավէպի հեղինակը հայ գրականութեան մէջ:

Յովնաթանեանի մասին մեզ հասած կենսագրական տեղեկութիւնները չափազանց աղքատ են: Մենք մինչեւ անգամ չգիտենք նրա ծննդեան եւ մահուան ստոյգ թուականները: 1829 թուականի մի փաստաթղթում խօսւում է այն մասին, որ նկարիչը քսան տարեկան է, հետեւաբար կարելի է ենթադրել որ նա ծնուել է 1809 թուականին: Ինչ վերաբերում է Յովնաթանեանի մահուանը, ապա ընդունուած է ասել, որ նա մահացել է Թիֆլիսում, ուր նկարիչն անց է կացրել իր կեանքի նշանակալից մասը: Կեանքի վերջին շրջանում, հաւանաբար, 19րդ դարի 70ական թուականներին, նա ապրել է Թաւրիզում: Սկզբնական կրթութիւնը ստացել է իր հօր մօտ, որը եկեղեցական միջակ նկարիչ էր: 1829 թուականին գեներալ Պասկեւիչի միջնորդութեամբ նա փորձեց ընդունուել Պետերբուրգի Գեղարուեստական ակադեմիա, բայց նրա խնդիրքը մերժուեց՝ տարիքային նկատառումներով: Սակայն ակադեմական կրթութեան բացակայութիւնն իսկ չխանգարեց նրան դառնալ մեծ նկարիչ:

Յակոբ Յովնաթանեանի դիմանկարները, որոնց թիւը հասնում է մի քանի տասնեակի, թոյլ են տալիս հասկանալ եւ գնահատել նկարչի անզուգական արուեստը: Սակայն նրա ստեղծագործութեան ուսումնասիրութիւնը, ստեղծագործութիւնը, որը ժամանակակիցների մօտ մեծ յաջողութիւն է վայելել, հանդիպում է մի շարք դժուարութիւնների: Մի կողմից Յովնաթանեանի բազմաթիւ աշխատանքները մեզ են հասել ուրիշների անուամբ, իսկ միւս կողմից գոյութիւն ունի նկարչին՝ նրա ընդօրինակողների գործերը վերագրելու վտանգը: Յայտնի է միայն մէկ նկար, որը կրում է Յովնաթանեանի ստորագրութիւնը: Թուով 5 – 6 նկարի հեղինակութեան հարցը ոչ մի կասկածի ենթակայ չէ, քանի որ կան նկարչի մերձաւորների վկայութիւնները: Այսպէս, Յովնաթանեանի դուստր Ն. Ծատուրեանը 1913 թուականին էջմիածնին նուիրեց Ներսէս Ե. Կաթողիկոսի դիմանկարը եւ հաւաստեց, որ դրա հեղինակը իր հայրն է: Միւս գործերի հեղինակային խնդիրը կարելի է լուծել միայն հաշուի առնելով Յովնաթանեանի արուեստի ոճական առանձնայատկութիւնները:

Ծանօթանալով Յակոբ Յովնաթանեանի գործերին, համոզւում ես, որ նա տիրապետում է դիմանկարչի համար այնքան անհրաժեշտ մի հմտութեան՝ կարողանում էր իւրաքանչիւր պատկերուող դէմքում վերարտադրել միայն իւրայատուկ, չկրկնուող, անհատական եւ ամէնից աւելի բնորոշ գծերը: Եթէ իր վաղ շրջանի աշխատանքներում նկարչին յաջողւում էր հաղորդել առաւելապէս արտաքին, ֆիզիքական գծերը (օրինակ 1834 թ., ըստեղծած սարկաւագ Աստուածատուր Սարգսեանի դիմանկարում), ապա մի փոքր աւելի ուշ, 30ական թուականների վերջին եւ 40 – 50ական թուականների դիմանկարներում երեւում է աւելի խոր, հոգեբանական բացայայտում: Այսպէս Ն. Թէումեանի ոչ մեծ դիմանկարը, որը հեղինակի գլուխ–գործոցներից է, գերում է ոչ միայն դէմքի, ձեռքերի տիպարացման նրբութեամբ, այլեւ այն մեղմ թախիծով, որ արտայայտում է երիտասարդ կնոջ դէմքը:

Եթէ Յովնաթանեանի կանացի դիմանկարները դիւթում են դէմքերի նրբագեղութեամբ ու նազելիութեամբ, տարազների եւ զարդերի մանրամասների հոյակապ վարպետութեամբ, ապա տղամարդկանց դիմանկարներում նկարչի ուշադրութիւնը աւելի շատ բեւեռւում է մարդկանց բնութագրման վրայ: Մեզ անծանօթ մարդկանց այդ գործերում կարծես թէ բացայայտւում են նրանց կենսագրութիւնները: Յովնաթանեանը մեծ մասամբ ստեղծել է հասարակութեան ունեւոր խաւերի ներկայացուցիչների՝ առեւտրականների, ազնուականների, պաշտօնեաների դիմանկարներ, բայց երբեմն նկարել է նաեւ հասարակ, աշխատաւոր մարդկանց: Ահա աշխատաւորական միջավայրից ընտրուած Լիլիպարեանի դիմանկարը, որը կարծես Գ. Սունդուկեանի Պէպոյի նախատիպն է: Վաճառական Քարաջեանի դիմանկարում երեւում է փորձուած շահամոլը: Բնութագրման տեսակէտից ամենաբնորոշը սակայն անյայտ պաշտօնեայի դիմանկարն է՝ չքացգեստով: Այդ նկարից մեզ է նայում անհոգի, չոր մարդու դաժան դէմքը:

Յովնաթանեանի գլուխ – գործոցներից է նաեւ Ներսէս Ե. Կաթողիկոսի դիմանկարը: Նկարիչն այդ գործն ստեղծել է իր կեանքի վերջին տարիներին՝ մօտ վաթսունական թուականների վերջերին: Ներսէս Կաթողիկոսն այդտեղ պատկերուած է իբրեւ խելացի եւ ուժեղ մի ծերունի, որը շատ բան է տեսել, ապրել է հարուստ կեանքով, գիտէ մարդկանց եւ սովոր է իշխել: Դրա համար էլ նա այնքան թերահաւատ ու փորձող հայեացքով է նայում իր զրուցակցին: Կաթողիկոսի բազմաթիւ դիմանկարների մէջ Յովնաթանեանի գործը ամէնից յաջողն է:

Յակոբ Յովնաթանեանի դիմանկարները, որոնք մեր առջեւով անց են կացնում նրա ժամանակակիցների մի ամբողջ պատկերասրահ, կատարուած են ամէնաբարձր գեղարուեստական մակարդակով: Այդպիսի վարպետութիւնը մինչեւ իսկ կարող է զարմանալի թուալ: Ինչպէս կարող էր հայկական նկարչութիւնը, երկարատեւ անկումից յետոյ, կանգնել նոր՝ իրապաշտութեան եւ աշխարհիկ զարգացման ուղու վրայ, այնքան արագ տիրապետել կատարման աւելի բարդ թէքնիքի, լուծել նոր արուեստի առաջադրած բարձր պահանջները: Այդ երեւոյթը կարելի է հասկանալ, եթէ նկատի առնենք հետեւեալ կարեւոր հանգամանքը. հայ ժողովուրդն ստեղծել էր բազմադարեան գեղարուեստական մշակոյթ եւ երբ բարենպաստ պայմաններ առաջացան, այն նորից կեանքի կոչուեց եւ յանձին Յակոբ Յովնաթանեանի գտաւ նոր ժամանակի առաջին մեծ նկարիչը:

ՌՈՒԲԷՆ ԴՐԱՄԲԵԱՆ

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Տեղական լուրջ ամսագրի մը մէկ յօդուածագիրը, զբօսաշրջիկութիւնը դարուս յառաջադէմ երկիրներու տնտեսական զարգացման կարեւոր ազդակներէն եւ հասութաբեր աղբիւրներէն մին համարելով, կ'ըսէ .— Զբօսաշրջիկութիւնը կանգուն ու բարձր կը պահէ Սպանիոյ դրամին (փեզեթա) արժէքը, Իտալիոյ հարստութիւնը կը կազմէ, Անգլիոյ դրամատուներուն օտար դրամներու ներածման կարեւոր աղբիւրներէն մին է, Զուիցերիոյ թիւ մէկ ճարտարարուեստն է, իսկ Ֆրանսայի համար դրամական ... կորուստի աղբիւր մըն է:

Վերսայլ, Լուվր, Նոթրը – Տամ տը Լուրտ, Օփերա, Մոնմարթր, Թուր Էյֆէլ, Ֆոլի Պէրժեր, Քազինօ տը Փարի, Սէն Ժէրմէն տէ Փրէի ստորերկրեայ նկուղները, Միջերկրականի (Քոթ տ'Ազիւր), Ատլանտեանի, Մանշի ծովեզերեայ քաղաքներն ու հոյակապ շէնքերը, հազարաւոր կոկիկ փլաժները, ամառուան ու ձմեռուան արձակուրդի տեսարժան զբօսավայրերն ու լեռները շատ քիչ թիւով զբօսաշրջիկներ կը հրաւիրեն:

Ու դառնութեամբ կ'աւելցնէ .— Չենք աշխատիր հրապուրիչ ու հաճելի դարձնել մեր դրախտավայր երկիրը՝ օտարները ներգրաւելու համար:

Անցեալ տարի երեք միլիոն Ֆրանսացիներ իրենց արձակուրդը անցուցին — ամառ թէ ձմեռ — Սիկիլիոյ եւ Յունաստանի վրանակայաններուն մէջ, Օթերլանտի եւ Թիրոլի ձիւնապատ լեռներուն վրայ, նաւարկեցին Պալերեան եւ Քանարեան կղզիներուն շուրջ, Ադրիականի եւ Սեւ Ծովուն վրայ: Միջին հաշուով մարդ – գլուխ 70.000 ֆրանք դրամ արտածեցին 18 օր արտասահման ապրելով: Իսկ չորս միլիոն Ամերիկացիներ, Անգլիացիներ, Գերմանացիներ ու Պելժիացիներ այցելեցին մեր երկիրը, — Միջին հաշուով ամէն մէկ անձ երեք օր մնաց Ֆրանսա՝ ծախսելով 12.000 ֆրանք: Ուրիշ խօսքով Ֆրանսացիները 54 միլիոն օր արտասահման անցուցին, իսկ օտար այցելուները 12 միլիոն օր միայն մնացին Ֆրանսայի մէջ:

Ֆրանսա արտածեց 210 միլիառ ֆր. ներածեց 48 միլիառ ֆրանք օտար դրամ (տըվիզ):

Անցեալ տարի Իտալիա այցելած են 15 միլիոն զբօսաշրջիկներ, այս տարի կը սպասուէր 20 միլիոն: Փարիզի պատերը ծածկուած են այլազան հրապուրիչ յայտարարութիւններով, որոնք ժողովուրդը կը հրաւիրեն անցընել իրենց արձակուրդը Աւստրիոյ, Սպանիոյ, Իտալիոյ, Եուկոսլաւիոյ Յունաստանի արեւոտ, տեսարժան ու հաճելի վայրերը: Տոմսակառքերը ամիսներ առաջ վարձուած են, Ֆրանսայէն շատ աժան, ձեռնտու եւ նպաստաւոր գիներով:

Զբօսաշրջիկութիւնը այսպէս դարձած է ամենաբանուկ առեւտուրներէն մին, շատ երկիրներ իրենց առեւտրական պիտաճէն կը հաւասարակշռեն այս նորելուկ ու շահաբեր վաճառականութեամբ: Իսկ Ֆրանսա դրամագլուխը կ'ուտէ, քալելով դէպի անկում, փլուզում:

Այս տարի նորէն միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ իրենց արձակուրդը անցուցին օտար երկիրներ եւ անուղղակի միջոցներով միլիառներ արտածեցին արտասահման:

Փարիզ այցելող օտարականները ֆրանսական վայելչագիտութիւնն ու նրբաճաշակութիւնը կը գտնեն տեսնելով միայն Շան զ'Էլիզէի ցուցափեղկերուն մէջ պատրաստի հանդերձեղէնները, շատ ջինջին գնումներ կ'ընեն, որովհետեւ իրենց մօտ ալ աւելի աժանը կը գտնեն:

Բարձր նորաձեւութեանց տուներու հարուստ յաճախորդները, միլիառատէրեր ու կոմսուհիներ, զբօսաշրջիկ չեն: Ֆրանսացին Իտալիայէն կը վերադառնայ իտալական երկարաքիթ կօշիկներով, Մօէր բրդեղէններով և մետաքս փողկապներով, սկանտինաւեան մուշտակներով, զուիցարական ժամացոյցներով, անգլիական հագուստներով, լուսանկարչութեան գերմանական գործիքներով, հոլանտական վերարկուներով, սպանիական տէճ զգեստեղէններով: Ֆրանսայի պանդոկներուն կահ կարասիները հինցած, «հին հին դարուց յիշատակներ դարձած են, երեսուն տարիներէ ի վեր փալաս մը չէի–

ՈՒԹ ՕՐ

ՉԵԿԱՅԻ ԲԱՆՏՈՒՄ

(ՅՈՒՇԵՐ, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ)

Նորեկները լուրեր էին բերել, — անստոյգ, կցկտուր, միմեանց հակասող, բայց եւ այնպէս շատ յուզիչ լուրեր:

Ասում էին՝ գաւառները անհանգիստ են, տեղ – տեղ սկսուել է արդէն ապստամբութիւնը: Բաշ – Գեառնում, Ախթայի շրջանում, Արագածի կողմերը գիւղացիները կոտորում են բոլշեւիկներին: Քաղաքում զինուած խմբեր են կազմուել, սպասում են հրամանի, այսօր – վաղը կը յարձակուեն բանտերի վրայ...

Լսում էինք, մանրամասնութիւններ հարցնում, նորից պատմել տալիս: Չէինք հաւատում, բայց ինքներս էլ տեսնում էինք, որ մի անսովոր բան է կատարւում մեր իսկ շուրջը, հէնց Չեկայում:

Պահակները շատացրել էին, հսկողութիւնը խստացրել: Ռուս զինուորներ տեղաւորելը հարեւան սենեակում ուրիշ նպատակ չէր կարող ունենալ, բայց եթէ [illegible]ցնել Չեկան ներսից:

[illegible]ուելու եւ ուրիշ կարիքների համար դժուարութեամբ էին դուրս թողնում, այն էլ մէկ – մէկ միայն:

Դրսից ճաշ ներս բերելը արգիլեցին: Բակը գնալիս, տեսնում էինք՝ ինչպէս մեր կիները, քոյրերն ու աղջիկները խմբուած մնացել են փողոցում, ձիւնի մէջ, կերակուրների ամանները ձեռներին, տխուր ու յուսահատ: Ժամերով սպասում էին ու չէին ստանում թոյլտուութիւն ուտեստը ներս ուղարկելու:

Կացութիւնը փոխուել էր: Սպասում էինք լարուած, թէ ինչ է լինելու: Շատ անհանգիստ էինք, ջղայնացած:

×

Գիշերը —16ից լոյս 17ը— հրացանաձգութեան ձայներ լսեցինք: Չէինք կարող որոշել, թէ ո՞ր կողմից: Շատ խուլ ու անկանոն, մէկ արագանում էին, շատանում, խառնւում իրար, մէկ՝ հատ – հատ լսւում կամ ընդհատւում:

Հրացանաձգութիւնը տեւեց մի ամբողջ ժամ, գուցէ եւ աւելի, գոնէ մեզ այդպէս թուաց:

Առաւօտեան պահակների կցկտուր խօսքերից իմացանք, թէ գիշերը «բունտ» — խռովութիւն — է եղել կենտրոնական բանտում եւ շատ մարդ կոտորուել են:

Պահակները շատ վախեցած էին երեւում, չէին ուզում պարզ խօսել կամ իրանք էլ ստոյգ բան չգիտէին, որ աւելի հաւանական էր: Պաշտօնեաների դէմքերը խոժոռել էին, տեղի – անտեղի գոռում էին բանտարկեալների ու պահակների վրայ, սպառնում:

Կէս օրին եկաւ պահակապետը — մի հայ երիտասարդ, համակրելի դէմքով, քաղաքավարի ձեւերով:

Պէտք է ստուգէր մեր թիւը, անունները եւ մի ընդհանուր ցուցակ կազմէր: Ռուսերէն պիտի գրէր: Տեսայ, որ դժուարանում է, հազիւ կարողանում է նկարել տառերը: Վերցրի ձեռից թուղթն ու մատիտը, ինքս ցուցակագրեցի բոլորիս, անուն – ազգանունով:

Ճիշդ 75 մարդ էինք:

Հարցրինք պահակապետից, թէ թոյլ պիտի տա՞ն այսօր ճաշ ստանալու, — անօթի էինք երէկուանից: Ասաւ՝ ոչ, մի քանի օր դրսի հետ յարաբերութիւն պիտի չունենանք:

— Ինչո՞ւ, հարցրինք: Չպատասխանեց:

Տօնս մնաց անկատար. Փետրուարի 14ին ընկերների մեծ մասը փոխադրեցին Չեկայից կենտրոնական բանտ, ուր պահւում էին առաջին շրջանում ձերբակալուածները — Բժ. Օհանջանեանը, Արտ. Չիլինկիրեանը, Աւ. Սահակեանը, Համազասպ Սրուանձտեանը եւ ուրիշ շատեր:

Մեր սենեակը դատարկուեց, կարծես որբացաւ յանկարծ: Մնացել էինք հազիւ 25 – 30 մարդ:

Տրամադրութիւններս ընկաւ գլխովին: Փորձ էինք անում չարունակել երգն ու կատակը, բայց չէր յաջողւում: Չէինք հասկանում, թէ ինչու են բաժանել մեզ: Ենթադրութիւններ էինք անում մտքերնիս մէջ, մէկը միւսից յոռետես, բայց պարզօրէն արտայայտուելուց խուսափում էինք:

Հաստատը այն էր, որ մնացել էինք փոքրամասնութեան մէջ:

Այս մեկուսացումը, այս բաժանումը արդէն ինքն ըստ ինքեան ճնշել էր հոգիներս. բազմութիւնից անջատուած, կարծես աւելի եւս անզօր ու անօգնական զգացինք մեզ:

Փետրուար 15ը անցկացրինք շատ մըտահոգուած:

Դրսից անորոշ շշուկներ էին հասնում: Ինչ որ պատրաստութիւններ էին արւում դուրսը, ապստամբութեան ու կռուի խօսքեր էին լսւում: Հաստատ ոչինչ չգիտէինք, բայց զգում էինք բնազդօրէն, որ ապրում ենք խոշոր դէպքերի նախօրեակին:

Ո՞րտեղից էին գալիս, ո՞վ էր բերում լուրերը:

Հէնց մեր պահակը, մեզ վրայ հսկող զինուորները, որ մեծ մասով պարզ հայ գիւղացիներ էին:

ՅՈՎՀ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

(8 Շար.)

նեցինք Ֆրանսայի մէջ, բայց Մատրիտի փարթամ ու հռչակաւոր Ֆիլիփ երկրորդ պանդոկը եւ Քաղաքալանքայի նշանաւոր Էլ Մանսուր Հիլթընը Ֆրանսացիի մը միջոցաւ հիմնուեցան :

Թէքսասի քարիւղի հսկաներէն Հիլթըն, որ զանազան մայրաքաղաքներու մէջ իր անունով պանդոկ - փալասներ շինել տուէն եաք, յատակագիծ մը ի ձեռին՝ Փարիզ ալ եկաւ փալաս մը շինելու մտադրութեամբ, բայց իր երեւակայած ու ակնկալած չափը չգտնելով՝ իր իղձը իրականացուց նոյն փալասը կանգնեցնելով Պոլսոյ մէջ :

Օտար երկիրներու մէջ սոսկալի պէս նորանոր օդափոխութեան կայաններ կը բուսնին, Ֆրանսայի Վալ տ'Իզէրը եւ Սէթ. Տրվալէէն բացառութիւններ են : Քանդուած Սէն Մալոյի փլատակները մաքրեցին եւ քաղաքը շինեցին, սակայն մոռցան չքեղ պանդոկ մը շինել :

Բաղդատութիւն մը զբօսաշրջիկներուն յատկացուած մեր պանդոկներու սենեակներուն եւ օտար երկիրներու պանդոկներուն միջեւ.— Անցեալներս Լօզանի մէջ կանգ առինք միջակ դասակարգի պանդոկի մը առջեւ, մեզ հիւրասիրող պաշտօնեան ներկայացուց երեք հոգիի համար մեր պահանջած երկու սենեակին գինը, առաւօտեան նախաճաշը, ծառայութիւնը եւ բոլոր տուրքերն ալ մէջը ըլլալով, 6400 ֆրանք : Քիչ մը սուղ գտանք այս գինը, բայց երբ ելեկտրական կոճակի հպումով մը վերելակին դուռը բացուեցաւ ու վեր բարձրացանք՝ մենք մեզ գտանք շատ մաքուր, չքեղ ու մեծ երկու սենեակներու մէջ, գորգապատ, նոր կարասիներով, զոյգ վարագոյրներով, թիկնաթոռներ, բազկաթոռներ, ածխուելու եւ լուացուելու բնտիր առարկաներ, արդուզարդի յատուկ ճաշակով պատրաստուած փոքր սենեակ մը, հեռախօս, բարձրախօս, ամէն անձի անկողինին մօտ չարժական լամբ մը, հագուստներու համար խոշոր պահարան մը, դրան մօտ կօշիկներ ներկելու մասնաւոր անկիւն մը, խճաքարերով զարդարուած բաղնիք մը, երեք խոշոր ցամքոցներ եւ անձեռոցներ : Բաղնիքին առարկաները հականեխուած ըլլալը հաստատող գիր մը փակցուած անձեռոցներուն ծայրերը,անձ գլուխ մէկ մէկ կտոր օճառ, պահարանին ալ մէջը կծիկ մը թել եւ ասեղ մը :

Նախաճաշը կը սպասարկէն ափսէով մը, որ ելեքտրական կոճակի մը հպումով ու միջոցաւ կը վերածուի չորս ոտքերով սեղանի մը՝ դրուելու համար անկողնին վրայ : Նախաճաշի ափսէին քով՝ օրուան թերթը եւ հաշուեցոյցը : Ոչ մէկ սանթիմ իբրեւ յաւելում, ոչ ալ նուէր : Ամէն կողմ դուարթութիւն : Այս դասակարգի պանդոկ մը նոյն պայմաններով Ֆրանսայի մէջ երեք անգամ աւելի սուղ կ'արժէ եւ գրեթէ անգտանելի :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ՉՈՐՍ ԿԻՆԵՐԷՆ ԵՐԵՔԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԵՐՋԱՆԻԿ ԸԼԼԱԼ..

— Իրապէս երջանի՞կ է :

Այս հարցումը կ'ընենք կիներս՝ մենք մեզի, երբ թերթերու մէջ կը տեսնենք գեղեցիկ դէմքը իշխանուհի Մարկարէթի :

Ձիս շրջապատող բազմաթիւ երիտասարդ կիներ կ'ըսեն .

« Խեղճ Մարկարէթ » : Կը նշանակէ թէ տխուր կը գտնեն զայն, անոր համար որ ամուսնացած չէ 29 տարեկանին : Բայց ուրիշներ, երբ ամուսնանալու մասին դառնայ խօսքը՝ կ'ըսեն .— «Ամուսնանալու հարկ չկայ» :

Հարց կուտամ ես ինծի, թէ արդեօք յիմար չե՞ն այսպէս խորհողները : Որովհետեւ համոզուած եմ որ, հազուադէպ բացառութիւնները մէկ կողմ առնելով, կին մը չի կրնար երջանիկ ըլլալ առանց ամուսնի : Ուրեմն, աղջիկ մը իր կեանքին ամէնէն կարեւոր մէկ խնդիրը կարգադրելու համար՝ պէտք չէ կանուխ համարի առնել :

Այս խնդրին առնչութեամբ, նախ բըժիշկի մը կարծիքը առի :

— Իրաւունք ունի՞ք խորհելու, հարցուցի բժիշկին, թէ ամուսնութիւնը անհրաժեշտ է կնոջ մը երջանկութեան համար :

— Բնախօսական տեսակէտով՝ անվիճելի է որ անհրաժեշտ է : Կին մը երբեք հաւասարակշռուած վիճակ մը չունենար առանց ամուսնի, որովհետեւ զուրկ կ'ըլլայ մայրութեան կոչումէն : Անբնականոն եւ վտանգաւոր է բնութեան դէմ գործել : Դիտեցէք երիտասարդ մայրերը, որքան երջանիկ են անոնք :

Կիներուն մեծամասնութիւնը չուզեր ամուրի մնալ : Շատ անգամներ յեղյեղուած է անոնց միեւնոյն յանկերգը թէ ամուսնութիւնը իրենց կեանքին գլխաւոր հարկադրանքն է : Այս գաղափարով տոգորուած իրենց մանկութենէն սկսեալ, կիները եթէ չամուսնանան, կամ նոյնիսկ եթէ որոշած իսկ ըլլան չամուսնանալ, միշտ պիտի տառապին անգիտակցօրէն :

Միւս կողմէ, բնախօսական տեսակէտով, կին մը պէտք է ունենայ ամուսին ու զաւակներ : Հակառակ պարագային անկատար էակ մըն է, վասնզի չի կրնար գոհացնել իր էական ընդունակութիւնն ու բնազդը :

Կարգ մը կիներ առարկեն թերեւս ըսելով. «Քսաներորդ դարուն նմանօրինակ գաղափարներ հինցած են այլեւս : Երբ կին մը կ'աշխատի, կրնայ բացարձակապէս ամուրի մնալ » :

Այստեղ խնդրոյ առարկայ է կիներու աշխատանքը կամ արհեստ մը : Բայց ոչ մէկ աշխատանք կամ արհեստ կրնայ գոհացուցիչ կերպով գրաւել կնոջ սիրտն ու միտքը, ընկերային կամ նիւթական ոչ մէկ յաջողութիւն պիտի կրնայ լիովին գոհացնել կինը եւ երջանկացնել զայն, որքան՝ զաւկի մը ծնունդը :

Կնոջ կոչումը ամբողջական տուրք մըն է, որմէ կարելի չէ խուսափիլ : Այս է պատճառը որ կիները, որոնք կը կարծեն երջանիկ ըլլալ, կը տառապին ամուրի մնալով : Ասոնք կը կազմեն հիւանդապահուհիները, բժիշկները, որոնք ամբողջութեամբ կը նուիրուին իրենց ասպարէզին :

Վերջերս, ինծի իբր յաճախորդ ունեցայ 27 տարու փաստաբանուհի մը, որ ամուսնացած չէ : «Աշխատութիւնը կը խանդավառէ զիս, ու դեռ մինչեւ այսօր չգտայ ինծի յարմար մէկը : Եւ հիմա կը վարանիմ : Ամուսնութիւն առաջարկեցին ինծի : Կը վարանիմ : Միւս կողմէ սակայն, կը վախնամ ծերանալէ » :

Կան նաեւ արուեստագիտուհիներ եւ աշխատող կիներ, որոնք ուշ կ'ամուսնանան : Որովհետեւ, 30ին կամ 40ին, կին մը անվրիպելի կերպով կը տառապի գոյութեան դատարկութենէն :

Արեւելեան գործերու մասնագէտ մը ըսաւ ինծի օր մը :

— Արդի կնոջ սպառնացող մեծագոյն վտանգը իր արհեստն է : Իր արհեստը կամ աշխատութիւնը կը տանապատկէ ամուրիութեան վտանգը :Դիտա՞ծ էք ըրնաւ երկու կիներ, որոնք նոյն տարիքն ունին եւ որոնցմէ մէկը ամուսնացած է, իսկ միւսն ալ լաւ դիրք մը ունի : Անոնցմէ առաջինը՝ իր առօրեայ կեանքին գըրկանքովը կ'օրօրուի, իսկ երկրորդը չարունակ արթուն կը մնայ : Եւ իր գոյութիւնը կը ստիպէ զինք ընդլայնել իր իմացականութիւնը : Նորանոր դէպքեր, պէսպիսուն ծանօթութիւններ, գործի մը նախաձեռնութիւնը, եւայլն, ուշադրաւ կերպով կը հասունցնեն իր մտայնկարողութիւնը : Որով, անիկա նուազ հակամէտ կ'ըլլայ ամուսնութեան : Ու շատ դժուարահաճ :

Եզրակացութիւն .— Կ'ակնարկեմ երիտասարդ աղջիկներու՝ որոնց համար շատ հեշտ է աշխատիլ, կեանքը շահիլ եւ անկախ ըլլալ : Բայց աչքէ պէտք չէ փախցնել էականը : Այսինքն՝ երջանկութիւնը : Ուզէք կամ չուզէք՝ ամուսնութեան երջանկութիւնը մաքի առջեւ ունեցէք միշտ :

Տ. Լ.

Երկու սրտակից բարեկամներու միջեւ .

— Կացութիւնս յուսահատական է, — կ'ըսէ մէկը : Մէկ տարիէ ի վեր կը թըղթակցէի աղջկան մը հետ : Մինչեւ երէկ անոր ինչպէս ըլլալը չէի գիտեր : Սակայն երէկ իրմէ նամակ մը ստացայ, որուն մէջ նկարը ներփակած էր : Սարսափելի բան մըն է : Օգնէ՛ ինծի, ինչպէ՞ս պիտի ազատիմ, չեմ գիտեր :

— Շա՞տ դիւրաւ,— կը պատասխանէ միւսը : Դուն ալ քո՛ւ նկարդ ղրկէ : Կը բաւէ :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ԽՈՐԷՆ ԱՐՔ. ԲԱՐՈՅԵԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՔԱՐԱՄԷԻ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 17ի առաւօտեան, Լիբանանի վարչապետ՝ Ռաշիտ Քարամէ ընդունեցաւ Խորէն Արք. Բարոյեանը ,որպէս Լիբանանի Առաջնորդ եւ Ամերիկահայոց Կաթողիկոսական պատուիրակ : Վարչապետ Քարամէ շատ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ, որու ընթացքին Սրբազանը տեղեկութիւններ տուաւ տարուած աշխատանքներու մասին, Ամերիկահայութեան մէջ :

Վարչապետը հետաքրքրութեամբ լսեց եւ շնորհաւորեց Սրբազանը, իր ջանքերուն համար, յօգուտ Ամերիկահայութեան : Այս տեսակցութեան ներկայ էին նաեւ Լիբանանի Ուաշինկթընի դեսպանը՝ Պ. Տամաշքիէ եւ Լիբանանի ներկայացուցիչը՝ Միացեալ Ազգերու մօտ, Պ. Ճորճ Հաքիմ :

Սրբազանհօր կ'ընկերանային այս առթիւ, Հրանդ Եպիսկ. Խաչատուրեան, Ազգ. Ժողովի Ա. ատենապետ Պ. Պ. Եդուարդ Սահակեան, Ազգ. Կ. վարչութեան փոխ - ատենապետ Եդ. Խըյմէթեան եւ արաբական թերթերու թղթակից՝ Լեւոն Քէշիշեան :

Պատուիրակութիւնը շնորհակալութիւն յայտնելով հրաժեշտ առաւ վարչապետէն, որ իր համակրանքը յայտնեց մեր ժողովուրդին հանդէպ :

×

ԲԱՐՈՅԵԱՆ ԱՐՔ. ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՄԷՋ ՕՐՀՆԵՑ ՀՈՂԸ ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԵԼԻՔ ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔ. ՓԱՌԱՒՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Ֆիլատելֆիոյ մեր ազատատենչ գաղութին համար պատմական ու անմոռանալի պիտի մնայ Սեպտեմբեր 13ի Կիրակին : Այդ օրը տեղի ունեցաւ Նոր շինուելիք Հայց. Առաքելական Եկեղեցիին հողի օրհնութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը :

1926էն ի վեր, 16րդ եւ Օքսֆորտ փողոցի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, գաղութին այժմու սրբավայրը, շուտով պիտի փոխարինուի նոր եկեղեցիով մը, որուն հողը, վրայի շէնքով, գնուած է քաղաքին հիւսիսակողմը՝ Անտորայի գեղատեսիլ շրջանին մէջ, բարգաւաճ ծառաստանի մը մէջ :

Հողի օրհնութեան հանդիսաւոր արարողութիւնը կատարեց Բարձր. Տ. Խորէն Արք. Բարոյեան, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետական Պատուիրակը, մասնակցութեամբ ժրաջան հովիւ Տ. Արսէն քահանայ Յակոբեանի, բարեշնորհ սարկաւագներու եւ դպրաց դասուն : Սրբազանը, Ս. Պատարագի ընթացքին, խօսեցաւ ոգեշունչ քարոզ մը, գրուատելով Ֆիլատելֆիոյ մեր գաղութին եկեղեցանուէր ու բարձրօրէն զոհաբերող նկարագիրը :

Հայրապետական Պատուիրակը իր քարոզին մէջ շեշտեց նաեւ նոր սերունդին Հայեցի կրթութեան հարցը, յիշեց այս առթիւ մտածուած ծրագիրներ, եւ կոչ ուղղեց համայն ամերիկահայութեան՝ սկսելու հայախօսութեան արշաւի մը, հայ տուներէն ներս, նոր սերունդին հետ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Ու յանկարծ կը կծկուէր անկիւն մը, թիկնոցին տակէն կը հանէր հրացանը, ուսին կը կոթնցունէր. Նշան առնելով քանի մը քայլ անդին ինք իր վրայ պլորուած շան մը, որ կը քնանար, վտանգին անգիտակ :

Եւ ահա սուր, օրհասական կաղկանձ մը կը բարձրանար մութին մէջէն . կենդանին կ'իյնար՝ գալարուելով, շանթահար, որսորդը խեղճին վրայ կը հասնէր, պարկի մը մէջ կը նետէր դիակը, կը չալկէր, այլ արագ քայլերով տուն կը դառնար, իր յաճախորդներուն վաղուան պարէնը հայթայթած :

Բարթող աղա, իր եւ յարակից փողոցներուն մէջ շուները չատցնելու ամէն խընամք կը տանէր : Անոնց համար մեծ գուրգուրանք ցոյց կուտար : Ամէն մարդ, անոր ոճրագործ դիտաւորութեանը անտեղեակ, բարեսիրտ մարդ ըլլալուն մէկ նշանը կը համարէր այդ տարապայման շնասիրութիւնը : Իր մերձեցումէն խեղճ կենդանիները խոյս չէին տար, վասն զի ճամբան անցած ատենը, չորցած հացի կտորուանք եւ ոսկոր կը նետէր անոնց, զամբիւղին մէջէն հանելով : Անոր պարտէզին դուռը մշտաբաց էր, եւ շուները կը մտնային կ'ելլային, իրենց օրապահիկին հետամուտ, բայց շատ անգամ այդ հիւրասէր դռնէն ներս կեանքերնին վրայ տալով : Շունի սով տիրած ատենը, հէք կատուներն էին որ կը տուժէին, որոնցմէ մեծ քանակութեամբ կը բուծանէր Բարթող աղա իր տան շրջականերուն մէջ :

Ցերեկները, որսորդը զարանամուտ կը սպասէր իր պարտէզին ծառերուն ետին՝ փիսիկներուն անցքը լրտեսելով, յանկարծակիի բերելու համար զանոնք՝ իրենց մանրակրկիտ զթուըտուքներուն միջոցին : Աղեխարշ մլաւիւն մը եւ ողորմուկ ակնարկ մը դէպի անծանօթ թշնամին, ու փիսիկը կը փռուէր, թաթիկներու թեթեւ ջղաձգումներէ ետքը :

Բարթող աղայի ամէնէն մեծ հաճոյքներէն մէկն էր նաեւ դիտել՝ տանիքներու վրայ, ցանկապատներու քով, պարտէզն ու փողոցներուն մէջ տարփավառ պայքարները շուներուն եւ կատուներուն՝ բեղմնաւորութեան խելայեղ ճիգերնուն անձնատուր : Ասանկ պաղշոտ տեսարանի մը առջեւ, մէկէն կանգ կ'առնէր, աչքը լայնարաց, դէմքին ծալքերը զմայլանքի ծամածռմամբ մը ճըմռթկուած, ու թելադրական, հրաւիրող բացագանչութիւններ կ'ունենար :

— Հա պապամ, հա օղլում, ձեզ տեսնամ, չատցէք, բազմացէք ...

Ձմեռը, բազդատմամբ ուրիշ եղանակներու, որսը առատ չէր ըլլար, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն կը պատճառէր Բարթող աղային, որ գրեթէ ամէն օր կը գանգատէր այդ մասին իր կնոջը, չիլ աչքը կատաղութեան բոցով լեցուն .

— Կնիկ, ապրանքը ապրանքին կուտամ կոր ... սար վե՞րջը, շուն չմնաց, կընիկ, շուն չմնաց. ձմեռը գործերնիս քէսատ է... աղջիկները ըսես՝ հարցնող փնտռող չկայ, Կատարինէս, եա Մագթաղինէս երեսունը անցաւ, կնիկ, երեսունը .. .ախ ... :

Սակայն, Բարթող աղա, իր բազմաթիւ չքաւոր յաճախորդներուն մէջ մէկ քանի հարուստներ ալ ունէր, որոնք թէեւ անբաժան կը մնային իր շունի եւ կատուի համեղ բաշխումներէն, բայց սակայն բնաւ պատճառ մը չէր որ անոնք մարդուկին անարդ չահագործութեան ճարակ չդառնային. ընդհակառակն, իր աւազակի բովանդակ նենգաւոր տաղանդը զանոնք կողոպտելու միջոցներուն անդադրում յղացմանը կը յատկացնէր, ու կը յաջողէր :

Բարթող աղա Մարկոսեաններու տան հայթայթիչն ու գործակատարն էր տարիներէ ի վեր, ու հոն չահած էր եթէ ոչ համակրութիւն, գոնէ տեսակ մը գութ բնութենէն ապաշնորհուածի իր ցաւագար չարժուձեւերովը եւ իր « Կատարինէս, Մագթաղինէս» յաւիտենական լալկանութեամբը :

Մարկոսեան էֆ.ի մահուընէն ետք՝ հանըմը Բարթող աղայի յանձնած էր նաեւ իր կալուածներու հասոյթներուն հաւաքման գործը, չահագործութեան նոր եւ անակնկալ հորիզոն, որուն պայծառութիւնը շլացուցած էր մարդուկին աչքը եւ հոգին հրճուանքէ դողացուցած :

Իր չերեփի պէս երկար ու բարակ թեւերը երերցնելէն, գորշ բիբը տարապայման կայծով մը հրդեհուած, կնոջը վրայ վազած էր այս լուրը աւետելու :

— Կնիկ, սուս եղիր, սուս ... գործերնիս աղէկ է. հանըմին խրատները պիտի ժողվեմ... է ալ հոգդ մի ըներ, կնիկ, աղջիկնիս ուղող ուղողի պիտի ըլլայ... զաւալլը Կատարինէս, Մագթաղինէս, վախ եավրում, վախ ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

(Շար.)

Քէմփ Տէյվիտի խօսակցութեանց առանցքն էր՝ Պերլին, «Խրուշչեւ ու ես համաձայն ենք որ այդ մասին խորհրդակցութիւնները պէտք չէ ձգձգուին. բայց նախապէս պայմանաժամ մըն ալ պէտք չէ որոշուի»:

Հետեւաբար՝ խորհրդային վերջնագիրը ի զօրու չէ այլեւս. «մարդ մարդու չի սպառնար» ըսաւ Նախագահը, աւելցնելով թէ այդ մասին Խրուշչեւ «վճռական հաւաստիքներ տուած է» իրեն: Պէտք է ըսել սակայն, թէ յստակ ծրագիր մը չկայ Պերլինի համար: Այզընհաուըր հետեւեալ ձեւով արտայայտուեցաւ այս մասին, — Կացութիւնը անբնական է՝ երկար ժամանակէ ի վեր. հարկ է լուծում մը գտնել անոր՝ Խ. Միութեան, Արեւմուտքի, երկու Գերմանիաներու եւ, անշուշտ, առաջին առթիւ Արեւմտեան Պերլինի բնակչութեան շահերը նկատի առնելով:

Պերլինի մասին բանակցութիւնները պիտի սկսին Դաշնակիցներու հետ խորհրդակցելէ ետք, աւելցուց Նախագահը:

Գալով վերին ժողովին՝ ոչ մէկ որոշում տրուած է ցարդ:

Մամուլի ասուլիսէն ետք Սպիտակ Տան կողմէ հրատարակուած զեկոյցի մը մէջ կը շեշտուի թէ «Արեւմտեան Պերլինի բնակիչները լքելու կամ Դաշնակիցներու իրաւունքներէն հրաժարելու հարց գոյութիւն չունի: Նախագահին ըսել ուզածը այն էր՝ թէ առ այժմ կարելի չէ խօսիլ հարցին լուծման եղանակներուն մասին»:

Միւս կողմէ, Մոսկուա հասնելէն մէկուկէս ժամ ետք, Խրուշչեւ ճառ մը խօսեցաւ Լենինի հրապարակին վրայ՝ իր տպաւորութիւնները Մոսկուացիներուն հաղորդելու համար:

Նախ ըսաւ թէ ընդունած էր Ամերիկա երթալու հրաւէրը, որովհետեւ ռուսեւամերիկեան յարաբերութիւնները լարուած էին եւ կրնային վտանգաւոր դառնալ. «Հարկ էր վերջ տալ պաղ պատերազմին» ըսաւ ան, աւելցնելով. — «Խ. Միութիւնը վաղուց հասկցած էր այս անհրաժեշտութիւնը. ահա՛ թէ ինչո՞ւ կը պնդէր մեծերու ժողովի մը գումարման վրայ»:

Խորհրդային Վարչապետը աւելցուց նաեւ, թէ «այցելութիւն մը բաւական չէ. այս ձեւի բազմաթիւ այլ ժողովներ պէտք է ըլլան՝ կատարեալ համաձայնութեան մը հասնելու համար»:

Խրուշչեւի կարծիքով այսքանն ալ բաւական է առ այժմ, ըսելու համար թէ «խաղաղութեան ճամբան բացուած է»:

ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ կառքի ծանր արկած մը պատահած է Սէն Փիէռ լը Մութիէի մէջ: Պ. Ստեփան Մարգարեանի տղուն վարած կառքը սահելով, ջախջախուած է ժամտարմբրիին առջեւ: Պ. Լեւոն Մարգարեան ծանրօրէն վիրաւորուած է գլխէն եւ անմիջապէս Փարիզ փոխադրուած, մինչ իր քովի նստող ընկերը՝ Պ. Սուքիասեան մեռած է: Տիկին Լիւսի Մարգարեան աւելի թեթեւօրէն վիրաւորուած է:

Բոլորը հարսնիքի կ'երթային երբ մը -- շուշը եւ թաց սալայատակը չփոթութեան մատնած են Պ. Լեւոն Մարգարեանը:

Կը խնդրուի ծանուցանել
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ
(Պոլսեցի)
արկածալի մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 27ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այսՈւրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Պ. Փաչայեանի սրճարանը, 138պիս, Րիւ Էթիէն Տոլէ (Ալֆորվիլ):

ԾԱԽՈՒ Է

Աղատ փավիյոն մը երեք սենեակներով, Ժանթիի մէջ: Դիւրամատչելի գին: Դիմել Մանուկ Յարութիւնեանի, 16 Րիւ Վիքթօր Հիւկօ, Ժանթիյի (Սէն):

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »

Այրի Տիկին Նուարդ Բամպուքճեան, Տէր եւ Տիկին Պարետ Բամպուքճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ասթրա Սերոբեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 27ին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այս Զորեքշաբթի ժամը 14·30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, Ս. Պատարագի աւարտումէնէն վերջ, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ՝

Երգչուհի՝
ՌՈԶ ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, որուն ցաւալի մահը տեղի ունեցած է Ցիւրիխի մէջ (Զուիցերիա), վիրաբուժական ծանր գործողութեան մը հետեւանքով: Իր յիշատակը յարգել ուզողները նկատի ունենան այս հոգեհանգիստը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եկեղեցւոյ վարչութեան դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր դպրոցներուն համար:

Տէր եւ Տիկին Չէլվէեան տասը հազար ֆրանք, իրենց զաւկին Նշան Չէլվէեանի մկրտութեան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Բ. Տամլամեան երեք հազար ֆրանք, Այրի Տիկին Արշալոյս Ժամկոչեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցները կը վերաբացուին Հոկտեմբեր մէկէն: Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դասընթացքներուն:

Հոկտեմբեր 1, Փասքալի Թաղը:
Հոկտ. 2, քաղաքին մէջ (ակումբը):
Հոկտ. 3, Րիւ Լաֆայէթ:

×

Իսիի Խրիմեան վարժարանը կը վերաբացուի 24 Սեպտեմբեր, Հինգշաբթի օր:

×

Փօն տը Շէրիի Հայ Ազգ. Միութեան դպրոցի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հինգշաբթի Հոկտ. մէկին:

Արձանագրութիւնները կ'ըլլան ուսուցիչ Պ. Թրագօշի միջոցաւ, եւ ծնողքներէն կը խնդրուի չզլանալ իրենց պարտականութիւններէն մայրենի լեզուի դաստիարակութեան առթիւ:

×

Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերութեան եւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի ազգային դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր մէկին, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10–12: Ուսուցչութեամբ Պ. Ա. Սարգիսեանի:

Ծնողքներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները առաջնորդել դպրոց, արձանագրութիւնը կը կատարուի տեղւոյն վրայ:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Պէլվիլի եւ Լիլայի Հայութեան. — Պէլվիլ – Լիլայի դպրոցը փոխադրուած է Լիլայի նախկին դպրոցը եւ կը վերաբացուի Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր1ին, 32–34 Ավընիւ տը լա Փորթ տէ Լիլա, մէթրօ Փորթ տէ Լիլա:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Իրենց տան մէջ աշխատող վարժ, փորձառու ու մասնագէտ կարուհիներ հագուստի համար, խնամուած աշխատանք, լաւ վճարում: Դիմել՝

G KAZAZIAN
40, Rue des Jeuneurs. Paris 2e

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Պ. Մ. Պարսամեան կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ասկէ ետք փոխանակ Երեքշաբթի կէսօրէն ետքը գոց մնալուն, Զորեքշաբթի կէսօրէն ետքը գոց պիտի մնայ զրատունը: Ուրբաթ փոխուած չէ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր են-Թակոմիտէի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Արիստակէս Պետրոսեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր եւ քրոջ ողբացեալ Տիկին Աղնիւ Պետրոսեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՀԱՅԱԾԻՍ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի (4 Հոկտեմբեր) երեկոյեան ժամը 6ին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ եւ քարոզէ Գեր. Կոմիտաս Վ. Զարքճեան, Պոլսոյ հայ կղերէն, Իսի լէ Մուլինօ, Սէն Պրինոյի մատրան մէջ: (148, Ռիւ տը լ'Էկալիթէ):

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ. — Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, նախապէս որոշուած հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին նաեւ Դրօ խումբի ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆ. — Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ.Յ.Դ. Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

33ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ՇԱԲԱԹ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1959ԻՆ, ԺԱՄԸ 21ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

22, Rue Voltaire, Alfortville

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՏԷՏԷՃԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԵՐՈՎ, ՊԱՆԵՕ–ՔԱՇԱՆԻ Հ.Յ.Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ, ղեկավարութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, կովկասեան պարերով, ինչպէս նաեւ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ քոյրերը եւ Պ. ԱԻ. ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ՋԱՐՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ (արտասանութիւն):

Կը ներկայացուի նաեւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, ղեկավարութեամբ՝
Յ. ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ:

Հանդէսէն յետոյ խնջոյք

Մուտքը ազատ է

Հաղորդակցութեան միջոց. — Շարանթօն – Էքօլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել լ'Իւնիօն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԻՒՏԻ ՆՇԱՆԱԳՐՈՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
(Հայրապետական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ

Կը մասնակցին Պ. Ժիրայր Սերգոյեան (Փարիզի Օփերայէն), Օր. Իրիս Պիւպիւլեան (մեներգ), Տիկին Հայկուհի Խոտշեան – Շասանեը (Արտասանութիւն), Օր. Ալիս Պօյաճեան Սեւան պարախումբով եւ Պ. Պերճ Պէրպէրեան (հայկական պար), (Դաշնակի ղեկավարութեամբ Տիկին Անժէլ Թագւորեանի), Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (մեներգ), (Դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Կարպիս Աֆրիկեանի), Պ. Արթօ Պէնոն (դաշնակ), Պ. Պ. Ա. Գմբէթեան եւ Ս. Պօղոսեան (Մարսէյլէն), (արտասանութիւն), Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտութեան կողմէ ներկայացում «Ես կը պաշտեմ Հայ լեզուն», Պ. Պ. Գառնիկ Մինէճեան եւ Համազասպ Կիւլեան Մխիթարեան վարժարանէն (արտասանութիւն), կենդանի պատկեր, ուխտագնացութիւն Ս. Մեսրոպի դամբարանին:

Երգչախումբ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Կը յանձնարարուի ապահովել մուտքի տոմսակները, որոնք կը գտնուին Փարիզի եկեղեցւոյն դիւանատան եւ արուարձաններու եկեղեցիներու հոգաբարձութիւններու եւ բոլոր հայերէնի դասընթացքներու տեղական կրթ. յանձնախումբերու մօտ:

Գին 200, 300, 400, 500 ֆր.

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	2·500	ֆր. մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	1·500	ֆր. մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	1·000	» » » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	1·500	» » » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	2·000	» » » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	1·000	» » » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	1·000	» » » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ	500	» » » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:
